

**ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ**  
**ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ**  
**ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ**

**5**

**ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ Α΄**

**ΕΙΣΑΓΩΓΗ**  
**ΚΕΙΜΕΝΟΝ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ**

**Ἰπὸ**  
**ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΣΤΟΓΙΑΝΝΟΥ**  
Διδάκτορος Θεολογίας  
Ἐπιμελητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς

Ἐπόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ & ΣΤΕΡ. Ν. ΣΑΚΚΟΣ  
Καθηγηταὶ Πανεπιστημίου

Ἐπιμεληταὶ

ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ, Ὑφηγητὴς Θεολ. Σχολῆς  
ΒΑΣ. Σ. ΨΕΥΤΟΓΚΑΣ, Διδάκτωρ τῆς Θεολογίας



**Ε Π Ε**

ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»  
ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ  
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1975

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ

5

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ Α΄

## ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εἰς τὸν παρόντα τόμον ἄρχεται ἡ ἑρμηνεία τῶν Ψαλμῶν ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀθανασίου, ἡ ὁποία λόγῳ τῆς ἐκτάσεώς της θὰ συνεχισθῇ εἰς τοὺς δύο ἐπομένους τόμους.

«Τῶν ἐξηγήσεων εἰς τοὺς Ψαλμούς», ὡς τιτλοφορεῖται τὸ ἔργον κατὰ τὴν χειρόγραφον παράδοσιν, προτάσσεται ἐπιστολὴ «τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, Πρὸς Μαρκελλῖνον εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν Ψαλμῶν». Τὸ μικρὸν τοῦτο ἔργον ἐτιμᾶτο πολὺ ἤδη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὁ δὲ Κασσιόδωρος († 540) συγκαταλέγει αὐτὸ εἰς τὰ πάνυ ὠφέλιμα βιβλία πρὸς ἀνάγνωσιν. Ἐνωρὶς μετεφράσθη εἰς τὴν λατινικὴν καὶ συνώδευε, ὡς καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν, τὰς Ἐξηγήσεις εἰς τοὺς Ψαλμούς.

Ἡ ἐπιστολιμαία αὕτη διατριβὴ τοῦ Μ. Ἀθανασίου ἀπευθύνεται πρὸς ἄγνωστον εἰς ἡμᾶς ἀλλαχόθεν Μαρκελλῖνον τινά, πιθανῶς ἐπίσκοπον. Διὰ τὴν προσδῶσθαι εἰς τὰ λεγόμενα μεγαλύτερον κῦρος καὶ διὰ τὴν ἀποφυγῆ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι λέγει ἰδικᾶς τοῦ μόνου σκέψεως, ὁ Μ. Ἀθανάσιος προτάσσει σύντομον εἰσαγωγὴν, εἰς τὴν ὁποίαν εἰσάγει ὡς δρῶν πρόσωπον «φιλόπονον γέροντα, κατέχοντα τὸ Ψαλτήριον». Ὁ γέρον οὗτος διηγεῖται εἰς τὸν ἰ. πατέρα περὶ τῶν Ψαλμῶν ὠρισμένα, τὰ ὁποῖα ἔχουν «χάριν τινὰ καὶ πιθανότητα μετ' εὐλόγου τοῦ διηγήματος» (κεφ. 1). Οὕτως ἡ ὅλη ἐπιστολὴ καθίσταται ὡς πρὸς τὴν μορφήν πατρικὴ νοθεσία.

Ἡ ἐπιστολὴ ἄρχεται διὰ τῆς διαπιστώσεως ὅτι τὸ Ψαλτήριον περιέχει ἐμμέτρως ὄσα τὰ λοιπὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης λέγουσιν εἰς πεζὸν λόγον. Ἡ δημιουργία καὶ ἡ ἱστορία τῶν Πατριαρχῶν, τὰ κατὰ τοὺς βασιλεῖς τοῦ Ἰσραὴλ καὶ αἰ μετ' αὐτῶν σχετιζόμενα προφητεῖαι ἀλλὰ καὶ οἱ ἀναφερόμενοι εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ προφητικοὶ λόγοι περιέχονται εἰς τοὺς Ψαλμούς (κεφ. 2 - 7).

Ἐχον ἴδιον γνώρισμα τὸ ποιητικὸν τῆς μορφῆς, τὸ Ὑαλτήριον ἔχει ἐπὶ πλεόν τὸ χάρισμα ὅτι δὲν ἀναφέρεται εἰς μόνας τὰς ἀνθρωπίνας πράξεις, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ψυχολογικὴν κατάστασιν τοῦ πράττοντος. Ἐπειδὴ δ' ἀναφέρεται εἰς τὰ ψυχικὰ πάθη ποιητικῶς, προτρέπει τὸν ψάλλοντα εἰς μίμησιν ἢ ἀποστροφὴν τῶν ψαλλομένων ἔργων. Ἐπίσης ἀποτελεῖ εἶδος κατόπτρου δι' ἐκάστην ψυχὴν (κεφ. 8 - 13).

Εἰς τὴν συνέχειαν ὁ Μ. Ἀθανάσιος κατατάσσει τοὺς Ὑαλμοὺς εἰς ὁμάδας μὲ κριτήρια μορφολογικά, ἤτοι εἰς διηγήσεις, προφητείας, ἐξομολογήσεις κ.τ.τ. (κεφ. 14).

Εἰς τοὺς Ὑαλμοὺς δύναται, ὡς ἐλέχθη, νὰ εὔρη ἕκαστος ἀναγνώστης καὶ τὴν ἰδικὴν του ψυχικὴν κατάστασιν, νὰ θεραπεύσῃ δ' αὐτὴν προσευχόμενος διὰ τῶν λόγων τοῦ ψαλμωδοῦ. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ ἱ. πατὴρ ἀναφέρει τοὺς εἰς ἐκάστην περίστασιν δυναμένους νὰ ψαλοῦν ψαλμοὺς, τηρῶν βασικῶς τὴν παραδεδομένην σειράν των καὶ προσθέτων τοὺς ἔχοντας παράλληλον περιεχόμενον. Οὕτω καταρτίζει ἐν ἀξιόλογον πνευματικὸν ἐγχειρίδιον, χρήσιμον ἀνά πᾶσαν ὥραν (κεφ. 15 - 26).

Ἀκολουθοῦν παρατηρήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὸν ὀρθὸν τρόπον ἐμμελοῦς ἀπαγγελίας, εἰς τὴν λιτότητα τοῦ ὕφους καὶ εἰς τὴν ὠφέλειαν ἐκ τῆς ἀδιαλείπτου μελέτης τῶν Ὑαλμῶν (κεφ. 27 - 33).

Τὴν ἐπιστολὴν ἀκολουθεῖ σύντομος «Ἐπίθεσις εἰς τοὺς Ὑαλμοὺς». Ἐνταῦθα γίνεται λόγος περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Ὑαλμῶν καὶ τῶν διαφορῶν πρὸς τὴν ἑβραϊκὴν ἀρίθμησιν καὶ περὶ τῶν συγγραφῶν. Ἐπίσης ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου εἰς τὴν ἀνάγκην ἀναγωγῆς τῶν λεγομένων περὶ ἐχθρῶν, ἐκδικήσεως κ.τ.δ. εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν.

Αἱ «Ἐξηγήσεις εἰς τοὺς Ὑαλμοὺς» ἀποτελοῦν τὸ κύριον ἔργον. Ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἀποδεικνύεται δεινὸς ἐρμηνευτῆς. Καίτοι ἀλεξανδρινός, δὲν ἀποδέχεται τὴν ἀλεξανδρινὴν ἐρμηνευτικὴν μέθοδον, ἀλλὰ πρόσκειται μᾶλλον εἰς τὴν ἀντιοχειανὴν σχολήν. Ἡ ἐρμηνεία του ἀφορμᾶται πάντοτε ἐκ τῶν ἱστορικῶν περιστάσεων, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐγράφη ὁ ἐρμηνευόμενος Ὑαλμός, ἀναπτύσσει δέ, ὅσον ἔνεστιν, τὴν ψυχικὴν κατάστασιν τοῦ ψαλμωδοῦ. Εἰς δευτέραν,

παραλλήλως χωροῦσαν ἔρμηνείαν ἀνάγει τὰ λεγόμενα εἰς τὸν Κύριον, τοὺς ἀποστόλους καὶ τὴν Ἐκκλησίαν. Τὸ κύριον γνώρισμα τῆς ἔρμηνείας του εἶναι ὁ Ἐκκλησιολογικὸς χαρακτήρ αὐτῆς. Σχεδὸν ποτὲ δὲν ἀναφέρεται εἰς μεμονωμένον τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' εἰς αὐτὸν ὡς μέλος τῆς Ἐκκλησίας. Πολλάκις γίνεται λόγος περὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἱστορίας της, περὶ τῶν δογμάτων καὶ τῆς πρακτικῆς ζωῆς τῶν μελῶν της.

Ταῦτα δὲν σημαίνουν ὅτι ἡ ἔρμηνεία εἶναι πνευματικὴ μόνον, ἀποβλέπουσα ὡς ὠφέλειαν ψυχικὴν. Ὁ Μ. Ἀθανάσιος οὐδέποτε ἐκβιάζει τὸ κείμενον νὰ εἴπῃ ἄλλο τι τοῦ λεγομένου. Ὅπου ἀπαιτεῖται χρησιμοποιεῖ πλήν τῶν Ἐβδομήκοντα καὶ ἄλλας μεταφράσεις διὰ ν' ἀποδώσῃ πληρέστερον τὸ νόημα καὶ μόνον τότε χωρεῖ εἰς τὴν χριστολογικὴν ἢ ἐκκλησιολογικὴν ἀναγωγὴν τῶν λεγομένων.

Ἄτυχῶς ἡ ἔρμηνεία δὲν ἐσώθη πλήρης. Ὑπάρχουν ἀρκετὰ κενά. Πρὸς πλήρωσιν αὐτῶν παρεθέσαμεν ἐντὸς ἀγκυλῶν καὶ τινα ἵποσπάσματα ἀμφιβόλου γνησιότητος. Ἀνεξαρτήτως τῆς πατρότητός των συμπληρώνουν τὰ κενὰ καὶ δίδουν τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸν ἀναγνώστην νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς ὀλόκληρον τὸν Ψαλμόν.

«Ταῦτα καὶ σὺ μελετῶν, καὶ συνετῶς ἐντυγχάνων οὕτως τοῖς Ψαλμοῖς, τὸν μὲν ἐν ἐκάστῳ νοῦν ὀδηγούμενος ὑπὸ τοῦ Πνεύματος καταλαβεῖν δυνήσῃ. Τοιοῦτον δὲ καὶ σὺ ζηλώσεις βίον, οἷον ἔσχον οἱ ταῦτα θεοφορούμενοι λαλήσαντες ἄνδρες ἅγιοι» (Πρὸς Μαρκελλῖνον, 33).

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ  
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ  
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΜΑΡΚΕΛΛΙΝΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑΝ  
ΤΩΝ ΨΑΛΜΩΝ

α'. Ἄγαμαί σε τῆς ἐν Χριστῷ προαιρέσεως, φίλε Μαρκελ-  
λῖνε. Καὶ γὰρ καὶ τὸν παρόντα πειρασμόν, καίτοι πολλὰ παθῶν  
ἐν αὐτῷ, καλῶς φέρεις, καὶ τῆς ἀσκήσεως οὐκ ἀμελεῖς. Πυθα-  
νόμενος γὰρ τοῦ κομίσαντος τὴν ἐπιστολὴν, πῶς ἄρα καὶ μετὰ τὴν  
5 νόσον διάγεις, ἔμαθον πρὸς μὲν πᾶσαν τὴν θείαν Γραφὴν ἔχειν  
σε τὴν σχολὴν, πυκνότερον δὲ μάλιστα τῇ βίβλῳ τῶν Ψαλμῶν ἐν-  
τύχάνειν, καὶ φιλονικεῖν τὸν ἐν ἐκάστῳ ψαλμῷ νοῦν ἐγκείμε-  
νον καταλαμβάνειν. Καὶ διὰ τοῦτο τοίνυν ἀποδέχομαί σε, πολλὴν  
ἔχων εἰς αὐτὴν τὴν βίβλον κἀγὼ πόθον, ὥσπερ καὶ εἰς πᾶσαν  
10 τὴν Γραφὴν. Καὶ γὰρ οὕτως ἔχων, συνέτυχόν τινα φιλοπόνῳ γέ-  
ροντι, καὶ βούλομαι καὶ σοι, ἅπερ ἐκεῖνος κατέχων τὸ Ψαλτή-  
ριον περὶ αὐτοῦ μοι διηγήσατο, γράφαι· ἔχει γὰρ τινα χάριν καὶ  
πιθανότητα μετ' εὐλόγου τοῦ διηγήματος. Ἐλεγε γὰρ οὕτως.

β'. Πᾶσα μὲν, ὧ τέκνον, ἢ καθ' ἡμᾶς Γραφή, παλαιὰ τε  
15 καὶ καινὴ, καὶ θεόπνευστός ἐστι καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν,  
ὡς γέγραπται· ἔχει δὲ τινα πιθανὴν παρατήρησιν τοῖς προσέχου-  
σιν ἢ τῶν Ψαλμῶν βίβλος. Ἐκάστη μὲν γὰρ βίβλος τὸ ἴδιον ἐ-

1. Α' Τιμ. 3, 16· πρβλ. Β' Πέτρ. 1, 21.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ  
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ  
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΜΑΡΚΕΛΛΙΝΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑΝ  
ΤΩΝ ΨΑΛΜΩΝ

α'. Θαυμάζω τὸ χριστιανικὸν σου φρόνημα, ἀγαπητὲ Μαρκελλῖνε. Διότι καὶ τὴν παροῦσαν δοκιμασίαν καλῶς ὑπέμεινες, παρ' ὅτι πολλὰ ἔπαθες κατ' αὐτήν, καὶ τὴν ἀσκησιν δὲν παραμελεῖς. Ἐζήτησα νὰ μάθω ἀπὸ τὸν κομιστὴν τῆς ἐπιστολῆς σου, πῶς περνᾷς μετὰ τὴν ἀσθένειαν. Ἐμαθα, λοιπόν, ὅτι ἔχεις ἀφιερωθῆ εἰς τὴν μελέτην ὀλοκλήρου τῆς ἀγίας Γραφῆς, ὅτι ἀσχολεῖσαι κυρίως ὁμως περισσότερον μὲ τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν καὶ προσπαθεῖς νὰ κατανοήσῃς τὸ νόημα, τὸ ὁποῖον κρύπτεται εἰς κάθε ψαλμὸν. Συμφωνῶ εἰς αὐτό, λοιπόν, μαζί σου, διότι καὶ ἐγὼ ἔχω τὴν αὐτὴν προτίμησιν δι' αὐτὸ τὸ βιβλίον, ὅπως καὶ δι' ὅλην τὴν Γραφήν. Εὐρισκόμενος κάποτε καὶ ἐγὼ εἰς τὴν ἰδίαν κατάστασιν, συνήντησα ἓνα φιλομαθῆ γέροντα. Θὰ σοῦ γράψω τί μοῦ εἶπε διὰ τὸ Ψαλτήριον, τὸ ὁποῖον ἐκράτει εἰς τὸ χέρι ὁ γέρων, διότι καὶ ὠραία καὶ ἀληθῆς εἶναι ἡ διήγησις. Μοῦ εἶπε, λοιπόν, τὰ ἑξῆς.

β'. Ὁλόκληρος ἡ Γραφή μας, παιδί μου, τόσον ἡ Παλαιὰ ὅσον καὶ ἡ Καινὴ (Διαθήκη) εἶναι «θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν», ὅπως ἔχει γραφῆ<sup>1</sup>. Τὸ βιβλίον δὲ τῶν Ψαλμῶν ἔχει πολλὰ ἀξιοπρόσεκτα, δι' ὅσους προσέχουν κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν. Κάθε βιβλίον, βεβαίως, ἐξυπηρετεῖ καὶ διακηρύσσει



πάγγελμα διακονεῖ καὶ ἀπαγγέλλει· οἶον ἢ Πεντάτευχος γένε-  
 σιν κόσμου καὶ τῶν πατριαρχῶν τὰς πράξεις, τὴν τε ἀπ' Αἰγύ-  
 πτου τοῦ Ἰσραὴλ ἔξοδον, καὶ τὴν τῆς νομοθεσίας διάταξιν· ἢ  
 Τρίτευχος τὴν κληροδοσίαν, καὶ τῶν κριτῶν τὰς πράξεις, καὶ  
 5 γενεαλογία τῶν Δαβίδ· αἱ Βασιλείαι καὶ Παραλειπόμενα βα-  
 σιλέων πράξεις· καὶ ὁ μὲν Ἔσδρας ἀπόλυσιν τῆς αἰχμαλωσίης  
 καὶ ἐπάνοδον τοῦ λαοῦ, καὶ οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ καὶ τῆς πόλεως·  
 οἱ δὲ Προφῆται προφητείας περὶ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Σωτῆρος,  
 ὑπομνήσεις τε περὶ τῶν ἐντολῶν, καὶ μέμψεις κατὰ τῶν παρα-  
 10 βανόντων, καὶ προφητείας τοῖς ἔθνεσιν. Ἡ δὲ γε βίβλος τῶν  
 Ψαλμῶν, ὡς παράδεισος τὰ πάντα ἐν αὐτῇ φέρουσα μελωδεῖ,  
 καὶ τὰ ἴδια πάλιν μετ' αὐτῶν ψάλλουσα δείκνυσι.

γ'. Τὰ μὲν τῆς Γενέσεως, ψάλλει ἐν τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ·  
 «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ  
 15 ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα»· καὶ ἐν τῷ κγ'· «Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ  
 τὸ πλήρωμα αὐτῆς, ἢ οἰκουμένη καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν  
 αὐτῇ· αὐτὸς ἐπὶ θαλασσῶν ἐθεμελίωσεν αὐτήν». Τὰ δὲ τῆς Ἐξ-  
 ὄδου καὶ τῶν Ἀριθμῶν καὶ τοῦ Δευτερονομίου ᾄδει καλῶς ἐν  
 τῷ ἑβδομηκοστῷ ἑβδόμῳ ψαλμῷ, καὶ ἐν τῷ ἑκατοστῷ τρισκαιδε-  
 20 κάτῳ ψαλμῷ, λέγων· «Ἐν ἔξοδῳ Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου, οἴκου  
 Ἰακώβ ἐκ λαοῦ βαρβάρου, ἐγενήθη Ἰουδαία ἀγίασμα αὐτοῦ Ἰσ-  
 ραὴλ εἰς ἐξουσίαν αὐτοῦ». Ψάλλει δὲ καὶ ταῦτα ἐν τῷ ἑκατοστῷ  
 τετάρτῳ· «Ἐξαπέστειλε Μωυσῆν τὸν δοῦλον αὐτοῦ, Ἀαρῶν, ὃν  
 ἐξελέξατο αὐτόν· ἔθετο ἐν αὐτοῖς τοὺς λόγους τῶν σημείων αὐτοῦ  
 25 καὶ τῶν τεράτων αὐτοῦ ἐν γῇ Χάμ. Ἐξαπέστειλε σκότος, καὶ  
 ἐσκότασε, καὶ παρεπύκρναν τοὺς λόγους αὐτοῦ. Μετέστρεψε τὰ  
 ὕδατα αὐτῶν εἰς αἷμα, καὶ ἀπέκτεινε τοὺς ἰχθύας αὐτῶν. Ἐξῆρ-

1. Οὕτω καλοῦνται τὰ πέντε πρῶτα βιβλία τῆς Π. Διαθήκης, ἦτοι ἡ Γένεσις, ἡ Ἐξοδος, τὸ Λευιτικόν, οἱ Ἀριθμοὶ καὶ τὸ Δευτερονόμιον.

τὸν ἰδιαίτερον σκοπὸν του· οὕτως ἡ Πεντάτευχος<sup>1</sup> τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου καὶ τὰς πράξεις τῶν πατριαρχῶν, τὴν ἔξοδον τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν παράδοσιν τοῦ Νόμου· ἡ Τρίτευχος<sup>2</sup> (περιέχει) τὴν διανομὴν τῶν κλήρων, τὰς πράξεις τῶν κριτῶν καὶ τὴν γενεαλογίαν τοῦ Δαβίδ· αἱ Βασιλείαι καὶ τὰ Παραλειπόμενα τὰς πράξεις τῶν βασιλέων· ὁ Ἔσδρας (ἀναφέρεται) εἰς τὸ τέλος τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τὴν ἐπάνοδον τοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναοῦ καὶ τῆς πόλεως· οἱ Προφῆται πάλιν (ἔχουν) προφητείας διὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Σωτῆρος, ὑπενθυμίζουν τὰς ἐντολὰς καὶ μέμφονται τοὺς παραβάτας καὶ προφητεύουν διὰ τὰ ἔθνη. Τὸ δὲ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν, περιέχον ὡς κατάφυτος λειμῶν τὰ πάντα<sup>3</sup>, ὁμιλεῖ διὰ τῆς μελωδίας καὶ ἐκθέτει, πλὴν τῶν κοινῶν, καὶ τὰ ἰδικὰ του διὰ τῆς ψαλμωδίας.

γ'. Οὕτω τὰ ἀναφερόμενα ὑπὸ τῆς Γενέσεως ψάλλει εἰς τὸν δέκατον ὄγδοον· «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, ποιῆσιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα»· καὶ εἰς τὸν 23ον· «Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμά αὐτῆς, ἡ οἰκουμένη καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ· αὐτὸς ἐπὶ θαλασσῶν ἐθεμελίωσεν αὐτήν». Ὅσα δὲ λέγονται εἰς τὴν Ἔξοδον καὶ τοὺς Ἀριθμοὺς καὶ τὸ Δευτερονόμιον ψάλλει ὠραῖα εἰς τὸν 77ον καὶ εἰς τὸν 113ον ψαλμὸν διὰ τῶν ἐξῆς λόγων· «Ἐν ἐξόδῳ Ἰσραὴλ ἐξ Αἴγυππου, οἴκου Ἰακώβ ἐκ λαοῦ βαρβάρου, ἐγενήθη Ἰουδαία ἀγίασμα αὐτοῦ, Ἰσραὴλ εἰς ἐξουσίαν αὐτοῦ». Τὰ αὐτὰ ψάλλει καὶ εἰς τὸν 104ον· «Ἐξαπέστειλε Μωυσῆν τὸν δοῦλον αὐτοῦ, Ἀαρῶν, ὃν ἐξελέξατο αὐτόν· ἔθετο ἐν αὐτοῖς τοὺς λόγους τῶν σημείων αὐτοῦ καὶ τῶν τεράτων αὐτοῦ ἐν γῆ Χάμ. Ἐξαπέστειλε σκότος καὶ ἐσκότασε, καὶ παρέπικραναν τοὺς λόγους αὐτοῦ. Μετέστρεψε τὰ ὕδατα αὐτῶν εἰς αἷμα καὶ ἀπέκτεινε τοὺς ἰχθύας αὐτῶν. Ἐξῆρπεν ἡ γῆ αὐτῶν

2. Τρίτευχος καλοῦνται ἐνταῦθα τὰ βιβλία Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, Κριταὶ καὶ Ρούθ. Ὁ ὄρος ἐσχηματίσθη ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀθανασίου (ἢ ἄλλου τινός) κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸν ὄρον Πεντάτευχος.

3. Τοῦτο ἐπεξηγεῖται εἰς τὴν συνέχειαν, ἔνθα παρατίθενται χωρῖα διαφόρων ψαλμῶν ἀναφερόμενα εἰς τὸ περιεχόμενον ὁλοκλήρων βιβλίων.

ψεν ἡ γῆ αὐτῶν βατράχους ἐν τοῖς ταμείοις τῶν βασιλέων αὐτῶν. *Εἶπε, καὶ ἦλθε κυνόμυια καὶ σκνῖφες ἐν πᾶσι τοῖς ὄρτοις αὐτῶν». Καὶ ὅλως ὄλον τε τὸν ψαλμὸν τοῦτόν τε καὶ ἑκατὸν πέμπτον περὶ τῶν αὐτῶν ἔστιν εὐρεῖν γεγραμμένον. Καὶ τὰ μὲν ἱερατείας καὶ 5 τῆς σκηνῆς ἀναφωνεῖ ἐν ἐξοδίῳ σκηνῆς ἐν τῷ κη΄ ψαλμῷ· «Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ, υἱοὶ Θεοῦ, ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ, υἱοὺς κριῶν, ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ δόξαν καὶ τιμὴν».*

δ'. Τὰ δὲ τοῦ Ναυῆ καὶ τῶν Κριτῶν ἐμφαίνει πως ἐν τῷ ἑκατοστῷ ἕκτῳ, λέγων· «Καὶ συνεστήσαντο πόλεις κατοικε- 10 σίας, καὶ ἔσπειραν ἀγρούς, καὶ ἐφύτευσαν ἀμπελῶνας». Ἐπὶ γὰρ τοῦ Ναυῆ διαδέδοται αὐτοῖς ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας. Λέγων δὲ ἐν τῷ αὐτῷ ψαλμῷ συνεχῶς· «Καὶ ἐκέκραξαν πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτούς, καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἔσωσεν αὐτούς», σημαίνει τῶν Κριτῶν τὴν βίβλον· τότε γὰρ κραζόντων αὐτῶν 15 ἤγειρε κατὰ τὸν καιρὸν κριτὰς, καὶ ἔσωξε τὸν λαὸν ἀπὸ τῶν θλιβόντων αὐτούς. Καὶ τὰ τῶν Βασιλειῶν ψάλλει πως ἐν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ, λέγων· «Οὗτοι ἐν ἄρμασι καὶ οὗτοι ἐν ἵπποις, ἡμεῖς δὲ ἐν ὀνόματι Κυρίου Θεοῦ ἡμῶν μεγαλυνθησόμεθα. Αὐτοὶ συνεποδίσθησαν καὶ ἔπεσαν, ἡμεῖς δὲ ἀνέστημεν καὶ ἀνωρθώ- 20 θημεν. Κύριε, σῶσον τὸν βασιλέα, καὶ ἐπάκουσον ἡμῶν ἐν ἡ ἡμέρᾳ ἐπικαλεσώμεθά σε». Τὰ δὲ τοῦ Ἐσδρα ἐν τῷ ἑκατονεικοστῷ πέμπτῳ τῶν ἀναβαθμῶν ἄδει· «Ἐν τῷ ἐπιστρέφαι Κύριον τὴν αἰχμαλωσίαν Σιών, ἐγενήθημεν ὥσει παρακεκλημένοι»· καὶ πάλιν ἐν τῷ ἑκατονεικοστῷ πρώτῳ· «Εὐφράνθη ἐπὶ τοῖς εἰρηκόσι 25 μοι· εἰς οἶκον Κυρίου πορευσώμεθα. Ἐστῶτες ἦσαν οἱ πόδες

1. Οὕτως ἀποκαλοῦνται οἱ ψαλμοὶ 119 - 133, τὸ «μικρὸν ψαλτήριον ἐν τῷ ψαλτηρίῳ». Ἡ πιθανωτέρα ἐκδοχὴ πρὸς ἐρμηνείαν τοῦ δοθέντος εἰς τὴν δμάδα αὐτὴν ὀνόματος εἶναι ὅτι ἐψάλλοντο οἱ ἐν λόγῳ ψαλμοὶ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων κατὰ τὴν πορείαν των πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ, ὅπου μετέβαινον διὰ

βατράχους ἐν τοῖς ταμείοις τῶν βασιλέων αὐτῶν. Εἶπε, καὶ ἦλθε κυνόμυια καὶ σκνῖφες ἐν πᾶσι τοῖς ὄριοις αὐτῶν». Γενικῶς, ὁλόκληρος αὐτὸς καὶ ὁ 105ος ψαλμὸς ἔχουν γραφῇ δι' αὐτά, ὅπως ἡμπορεῖ νὰ ἀντιληφθῇ ὁ ἀναγνώστης. Σχετικῶς πρὸς τὴν ἱερωσύνην καὶ τὴν σκηνὴν διακηρύσσει ὁ 28ος ψαλμὸς κατὰ τὴν ἔξοδον τῆς σκηνῆς· «Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ, υἱοὶ Θεοῦ, ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ υἱοὺς κριῶν, ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ δόξαν καὶ τιμὴν».

δ'. Τὰ σχετιζόμενα, πάλιν, πρὸς τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ καὶ τοὺς Κριτὰς θίγει κάπως εἰς τὸν 106ον ψαλμὸν διὰ τῶν λόγων· «Καὶ συνεστήσαντο πόλεις κατοικεσίας καὶ ἔσπειραν ἄγρους καὶ ἐφύτευσαν ἀμπελῶνας». Διότι ἐπὶ τοῦ Ναυῆ παρεδόθη εἰς αὐτοὺς ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας. Λέγων δὲ συνεχῶς εἰς τὸν αὐτὸν ψαλμὸν· «Καὶ ἐκέκραξαν πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτούς, καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἔσωσεν αὐτούς», ἀναφέρεται εἰς τὸ βιβλίον τῶν Κριτῶν. Διότι κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, ὅταν ὁ λαὸς ἐφώναζε πρὸς αὐτόν, ὁ Θεὸς ἀνεδείκνυε τὴν κατάλληλον στιγμήν κριτὰς καὶ ἔσωζε τὸν λαὸν ἐκ τῶν καταδυναστευόντων αὐτόν. Τὰ συμβάντα τῶν Βασιλειῶν ψάλλει κάπως ὁ 19ος, λέγων· «Οὔτοι ἐν ἄρμασι καὶ οὔτοι ἐν ἵπποις, ἡμεῖς δὲ ἐν ὀνόματι Κυρίου Θεοῦ ἡμῶν μεγαλυνθησόμεθα. Αὐτοὶ συνεποδίσθησαν καὶ ἔπεσαν, ἡμεῖς δὲ ἀνέστημεν καὶ ἀνωρθώθημεν. Κύριε, σῶσον τὸν βασιλέα καὶ ἐπάκουσον ἡμῶν ἐν ἡ ἡμέρᾳ ἐπικαλεσώμεθά σε». Τὰ σχετιζόμενα πρὸς τὸν Ἐσδραν ἐξυμνεῖ εἰς τὸν 125ον ψαλμὸν τῶν ἀναβαθμῶν <sup>1</sup>. «Ἐν τῷ ἐπιστρέψαι Κύριον τὴν αἰχμαλωσίαν Σιών ἐγενήθημεν ὡσεὶ παρακεκλημένοι»· ὁμοίως καὶ εἰς τὸν 121ον· «Εὐφράνθη ἐπὶ τοῖς εἰρηκόσι μοι· Εἰς οἶκον Κυρίου πορευσώμεθα.

---

νὰ ἐορτάσουν τὰς μεγάλας ἐορτάς. Ἐπειδὴ ἡ ἀγία πόλις ἔκειτο ὑψηλότερον τῆς λοιπῆς χώρας, τὸ ταξίδιον ἀπετέλει ἀνάβασιν, ἐντεῦθεν καὶ τὰ ψαλλόμενα ᾠσματα καλοῦνται «ᾠδαὶ τῶν ἀναβαθμῶν» ὑπὸ τῶν Ο', ἢ «ᾠσμα τῶν ἀναβάσεων» ἢ ἀπλῶς «εἰς τὰς ἀναβάσεις» ὑπὸ τῶν ἄλλων μεταφραστῶν. Ἦττον πιθανὴ εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀθανασίου καὶ ἄλλων πατέρων διατυπωμένη ἄποψις, ὅτι ἡ ἀνάβασις ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐπιστροφήν ἀπὸ τῆς βαβυλωνείου αἰχμαλωσίας.

ἡμῶν ἐν ταῖς ἀυλαῖς σου, Ἱερουσαλήμ. Ἱερουσαλήμ οἰκοδομουμένη ὡς πόλις, ἧς ἡ μετοχή αὐτῆς ἐπὶ τὸ αὐτό· ἐκεῖ γὰρ ἀνέβησαν αἱ φυλαί, αἱ φυλαὶ Κυρίου, μαρτύριον τῷ Ἰσραήλ».

ε'. Τὰ τε τῶν Προφητῶν σχεδὸν ἐν ἐκάστῳ σημαίνει. Περὶ 5 τῆς τοῦ Σωτήρος ἐπιδημίας, καὶ ὅτι μὲν Θεὸς ὢν ἐπιδημήσει, οὕτως φησὶν ἐν μὲν τῷ τεσσαρακοστῷ ἐνάτῳ ψαλμῷ· «Ὁ Κύριος ἐμφανῶς ἤξει, ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐ παρασιωπήσεται»· ἐν δὲ τῷ ἑκατοστῷ ἑπτακαιδεκάτῳ· «Ἐδλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐ' ὄνοματι Κυρίου. Ἐδλογήκαμεν ἡμᾶς ἐξ οἴκου Κυρίου· Θεὸς Κύριος, καὶ 10 ἐπέφανεν ἡμῖν». "Ὅτι δὲ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ Πατρὸς Λόγος, οὕτως ἐν τῷ ἑκατοστῷ ἕκτῳ ψάλλει· «Ἀπέστειλε τὸν Λόγον αὐτοῦ, καὶ ἴασατο αὐτούς, καὶ ἐρρύσατο αὐτούς ἐκ τῶν διαφθορῶν αὐτῶν». Ὁ γὰρ ἐρχόμενος Θεὸς αὐτός ἐστι καὶ Λόγος ἀπιστελλόμενος. Τοῦτον δὲ τὸν Λόγον εἰδὼς ὄντα τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, 15 ἄδει φωνὴν τοῦ Πατρὸς ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ τετάρτῳ ψαλμῷ· «Ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου Λόγον ἀγαθόν»· καὶ πάλιν ἐν τῷ ἑκατοστῷ ἐνάτῳ· «Ἐκ γαστροῦ πρὸ Ἐωσφόρου ἐξεγέννησά σε». Τί γὰρ ἂν ἄλλο τις εἴποι γέννημα τοῦ Πατρὸς ἢ τὸν Λόγον καὶ τὴν Σοφίαν αὐτοῦ; Τοῦτον εἰδὼς ὄντα, ὃ εἶπεν ὁ Πατήρ· «Γε- 20 νηθίτω φῶς», καὶ «στερέωμα, καὶ τὰ πάντα», καὶ αὕτη ἡ βίβλος περιέχει λέγουσα ἐν τῷ τριακοστῷ δευτέρῳ· «Τῷ Λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν».

ς'. Καὶ Χριστὸν δὲ αὐτὸν ἐρχόμενον οὐκ ἠγνόησεν· ἀλλὰ 25 καὶ μάλιστα περὶ τούτου λέγει ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ τετάρτῳ ψαλμῷ· «Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ῥάβδος εὐθύτητος ἢ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. Ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀδικίαν· διὰ τοῦτο ἐχρισέ σε ὁ Θεὸς ὁ Θεός

Ἔστῳτες ἦσαν οἱ πόδες ἡμῶν ἐν ταῖς αὐλαῖς σου, Ἱερουσαλήμ. Ἱερουσαλήμ οἰκοδομουμένη ὡς πόλις, ἧς ἡ μετοχή αὐτῆς ἐπὶ τὸ αὐτό· ἐκεῖ γὰρ ἀνέβησαν αἱ φυλαί, αἱ φυλαὶ Κυρίου, μαρτύριον τῷ Ἰσραήλ».

ε'. Τὰ ὑπὸ τῶν Προφητῶν δὲ λεγόμενα ἀναφέρει σχεδὸν εἰς πάντα ψαλμὸν. Διὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Σωτῆρος καὶ ὅτι θὰ ἔλθῃ ἐπὶ γῆς ὁ Θεὸς οὕτω λέγει εἰς τὸν 49ον ψαλμὸν· «Ὁ Κύριος ἐμφανῶς ἦξει, ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐ παρασιωπήσεται». Εἰς δὲ τὸν 17ον λέγει· «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. Εὐλογήκαμεν ὑμᾶς ἐξ οἴκου Κυρίου· Θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν». Ὅτι δὲ αὐτὸς εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Πατρὸς ψάλλεται εἰς τὸν 106ον ψαλμὸν· «Ἀπέστειλε τὸν Λόγον αὐτοῦ καὶ ἴασατο αὐτούς καὶ ἐρρύσατο αὐτούς ἐκ τῶν διαφθορῶν αὐτῶν». Διότι ὁ ἐρχόμενος Θεὸς εἶναι ὁ ἴδιος καὶ ἀποστελλόμενος Λόγος. Γνωρίζων δὲ ὅτι ὁ Λόγος εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, λέγει διὰ τῆς φωνῆς τοῦ Πατρὸς εἰς τὸν 44ον ψαλμὸν· «Ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου Λόγον ἀγαθόν», καὶ εἰς τὸν 109ον· «Ἐκ γαστροῦ πρὸ Ἐωσφόρου ἐξεγέννησά σε». Τί ἄλλο ὅμως θὰ ἠδύνατο νὰ ὀνομασθῇ γέννημα τοῦ Πατρὸς, ἐκτὸς τοῦ Λόγου καὶ τῆς Σοφίας του; Γνωρίζει δὲ ὅτι αὐτὸς εἶναι, εἰς τὸν ὁποῖον εἶπεν ὁ Πατὴρ· «Γεννηθήτω φῶς»<sup>1</sup> καὶ «στερέωμα»<sup>2</sup> καὶ τὰ πάντα· δι' αὐτὸ καὶ αὐτὸ τὸ βιβλίον (τ.ἔ. τῶν Ψαλμῶν) ἀναφέρεται εἰς αὐτὸν λέγον εἰς τὸν τριακοστὸν δεύτερον· «Τῷ Λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν».

ς'. Δὲν ἠγνόησε δὲ ὅτι θὰ ἔλθῃ ὡς Χριστός, ἀλλὰ κυρίως εἰς τοῦτο ἀναφερόμενος λέγει ὁ 44ος ψαλμὸς· «Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ῥάβδος εὐθύτητος ἢ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. Ἠγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀδικίαν· διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεὸς ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιᾶσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου». Καὶ διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ὅτι ἔρχεται

σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου». Καὶ ἵνα μὴ κατὰ φαντασίαν τις ἔρχεσθαι αὐτὸν (εἶναι) νομίση, σημαίνει αὐτὸν ἄνθρωπον γενησόμενον, καὶ τοῦτον εἶναι δι' οὗ τὰ πάντα γέγονε, λέγων ἐν τῷ ὀγδοηκοστῷ ἔκτῳ· «Μήτηρ Σιών ἐρεῖ· Ἄν-  
 5 θρωπος, καὶ ἄνθρωπος ἐγεννήθη ἐν αὐτῇ, καὶ αὐτὸς ἐθεμελίωσεν αὐτὴν ὁ Ὑψιστος». Τοῦτο γὰρ ἴσον ἐστὶ τῷ εἰπεῖν· «Καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος»· «πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο»· καὶ «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο». Διὰ τοῦτο καὶ τό, ἐκ Παρθένου, γινώσκων οὐκ ἐσιώπησεν, ἀλλ' εὐθὺς ἔμφασιν τινα δίδωσιν ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ τε-  
 10 τάρτῳ ψαλμῷ, λέγων· «Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου, ὅτι ἐπεθύμησεν ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου». Τοῦτο γὰρ πάλιν ὁμοίον ἐστὶ τοῦ λεγομένου παρὰ τοῦ Γαβριήλ· «Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ». Καὶ γὰρ εἰρηκῶς αὐτὸν Χρι-  
 15 στὸν, εὐθὺς καὶ τὴν ἀνθρωπίνην γένεσιν ἐκ τῆς Παρθένου ἐδήλωσε, λέγων· «Ἄκουσον, θύγατερ». Ἰδὲ ὁ μὲν Γαβριήλ ἐξ ὀνόματος καλεῖ Μαρίαν, ξένος ὢν αὐτῆς κατὰ τὴν γένεσιν· ὁ δὲ Δαβὶδ ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ τυγχάνουσαν αὐτὴν εἰκότως θυγατέρα προσφωνεῖ ταύτην.

20 ζ'. Ἄνθρωπον δὲ αὐτὸν εἰρηκυῖα γενησόμενον, ἀκολούθως καὶ παθητὸν αὐτὸν σαρκὶ σημαίνει. Τὴν τε ἐπιβουλήν παρὰ τῶν Ἰουδαίων ὀρῶσα γινομένην, ψάλλει ἐν μὲν τῷ δευτέρῳ ψαλμῷ· «Ἴνα τί ἐφρούραξάν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά; Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ  
 25 κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ»· ἐν δὲ τῷ εἰκοστῷ καὶ πρώτῳ τὴν ποιότητα τοῦ θανάτου ἐκ προσώπου τοῦ Σωτῆρός φησιν· «Εἰς χοῦν θανάτου κατήγαγές με· ὅτι ἐκύκλωσάν

1. Οὕτως ἐπίστευον αἱ γνωστικαὶ αἱρέσεις, οἱ ὁπαδοὶ τῶν ὁποίων ἀπο-

κατὰ φαντασίαν <sup>1</sup>, λέγει ρητῶς ὅτι θὰ γίνῃ ἄνθρωπος· αὐτὸ δὲ εἶναι ἐκεῖνος διὰ τοῦ ὁποίου ἔχουν γίνεαι τὰ πάντα· λέγει σχετικῶς ὁ 86ος ψαλμὸς· «Μήτηρ Σιών ἔρει· ἄνθρωπος, καὶ ἄνθρωπος ἐγεννήθη ἐν αὐτῇ, καὶ αὐτὸς ἐθεμελίωσεν αὐτήν ὁ Ὑψιστος». Τοῦτο δὲ ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ νὰ εἴπῃ· «Καὶ Θεὸς ἦτο ὁ Λόγος» <sup>2</sup>. «πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο» <sup>3</sup> καὶ «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο» <sup>4</sup>. Διὰ τοῦτο γνωρίζων καὶ τὴν ἐκ Παρθένου γέννησιν, δὲν ἀπεσιώπησεν αὐτήν, ἀλλὰ τὴν ὑπαινίσσεται εἰς τὸν 44ον ψαλμὸν λέγων· «Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου, ὅτι ἐπεθύμησεν ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου». Τοῦτο πάλιν εἶναι, βεβαίως, ὁμοίον πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Γαβριήλ· «Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ» <sup>5</sup>. Διότι εὐθύς μόλις τὸν ὠνόμασε Χριστόν, ἀμέσως ἐδήλωσε καὶ τὴν ἀνθρωπίνην γέννησίν του ἐκ τῆς Παρθένου διὰ τῶν λόγων· «Ἄκουσον, θύγατερ». Ἰδέ· ὁ μὲν Γαβριήλ καλεῖ τὴν Μαρίαν μὲ τὸ ὄνομα τῆς, διότι ἦτο ξένος πρὸς τὴν οἰκογένειάν τῆς· ὁ Δαβὶδ ὁμῶς τὴν ἀποκαλεῖ, εὐλόγως, θυγατέρα, διότι κατήγετο ἐξ αὐτοῦ.

ζ'. Μετὰ τὴν ἀναφορὰν εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Χριστοῦ, ἀναφέρεται ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸ κατὰ σὰρκα πάθος του. Προβλέπων ὅτι θὰ τὸν ἐπιβουλεύουσι οἱ Ἰουδαῖοι, ψάλλει ὁ 2ος ψαλμὸς· «Ἴνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά; Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ». Εἰς δὲ τὸν 21ον ψαλμὸν ἀναφέρεται ὁ τρόπος τοῦ θανάτου διὰ λόγων αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος· «Εἰς χοῦν θανάτου κατήγαγές με· ὅτι ἐκύκλω-

---

καλοῦνται ὑπὸ τῶν Πατέρων συνήθως διὰ τὸν λόγον αὐτὸν Δοκῆται, διότι ἰσχυρίζοντο ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἦτο πραγματικὸς ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐφαίνετο (ἐδόκει) μόνον ὡς ἄνθρωπος.

2. Ἰω. 1, 1.

3. Ἰω. 1, 3.

4. Ἰω. 1, 14.

5. Λουκ. 1, 28.



με κόνες πολλοί, συναγωγή ποιηρευομένων περιέσχον με. Ὁρ-  
ξαν χειρὰς μου καὶ πόδας μου, ἐξηρίθμησαν πάντα τὰ δσῆ μου.  
Αὐτοὶ δὲ κατενόησαν, καὶ ἐπεῖδόν με· διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου  
ἐαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν μου ἔβαλον κλῆρον». Τὸ δὲ τὰς  
5 χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ὀρύττεσθαι, τί ἕτερον ἢ σταυρὸν λέγων ση-  
μαίνει; Πάντα ταῦτα διδάσκουσα προστίθῃσιν, ὅτι μὴ δι' ἑαυτὸν,  
δι' ἡμᾶς δὲ ταῦτα πάσχει ὁ Κύριος. Καὶ φησιν ἐκ προσώπου πά-  
λιν αὐτοῦ ἐν μὲν τῷ πζ'. «Ἐπ' ἐμὲ ἐπεστηρίχθη ὁ θυμὸς σου»·  
ἐν δὲ τῷ ἐξηκοστῷ ὀγδώ. «Ἄ οὐχ ἤρπασα, τότε ἀπετίγγων».  
10 Ὅν γὰρ ὑπεύθυνος ὢν ἀπέθνησκει, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν ἔπασχε, καὶ  
τὸν καθ' ἡμῶν θυμὸν διὰ τὴν παράβασιν ἐφ' ἑαυτὸν ἐβάσταζε,  
λέγοντα διὰ τοῦ Ἡσαίου. «Αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε»·  
καὶ λεγόντων μὲν ἡμῶν ἐν τῷ ἑκατοστῷ τριακοστῷ ἐβδόμῳ ψαλ-  
μῷ. «Κύριε· ἀνταποδώσει ὑπὲρ ἐμοῦ». λέγοντος δὲ καὶ τοῦ Πνεύ-  
15 ματος ἐν ἐπισημοστῷ πρώτῳ. «Καὶ σώσει τοὺς υἱοὺς τῶν πε-  
νήτων, καὶ ἀπεινώσει συκοφάντην, ὅτι ἐρρύσατο πτωχὸν ἐκ  
χειρὸς ὀννά σου, καὶ πένητα, ᾧ οὐχ ὑπῆρχε βοηθός».

ἦ. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς σωματικὴν αὐτοῦ ἄνο-  
δον προμηνύει, καὶ λέγει ἐν μὲν εἰκοστῷ καὶ τρίτῳ. «Ἄρατε πύ-  
20 λας, οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, καὶ ἐπάρθητε, πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσε-  
λεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης»· ἐν δὲ τῷ τεσσαρακοστῷ. «Ἄνέ-  
βη ὁ Θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ, Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος». Τὴν μὲν  
κάθισιν ἀναγγέλλει, καὶ φησιν ἐν μὲν τῷ ἑκατοστῷ ἐνάτῳ. «Εἴ-  
πεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου. Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ  
25 τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου»· ἐν δὲ τῷ ἐνάτῳ  
καὶ τὴν γενομένην ἀπώλειαν τοῦ διαβόλου βοᾷ. «Ἐκάθισας ἐπὶ  
θρόνου, ὁ κρίνων δικαιοσύνην· ἐπετίμησας ἔθνεσι, καὶ ἀπώλετο  
ὁ ἀσεβής». Καὶ γὰρ ὅτι τὴν κρίσιν πᾶσαν ἔλαβε παρὰ τοῦ Πα-  
τρὸς, οὐκ ἔκρυψε καὶ κριτὴν πάντων αὐτὸν ἐρχόμενον προμηνύει  
30 ἐν μὲν οα'. «Ὁ Θεός, τὸ κριμὰ σου τῷ βασιλεῖ δός καὶ τὴν δι-  
καιοσύνην σου τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως, κρίνειν τὸν λαόν σου ἐν  
δικαιοσύνῃ καὶ τοὺς πτωχοὺς σου ἐν κρίσει»· ἐν δὲ τῷ μθ' φησί·

σάν με κύνες πολλοί, συναγωγή πονηρευομένων περιέσχον με. ὤρυσαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου, ἐξηρίθμησαν πάντα τὰ ὀστά μου. Αὐτοὶ δὲ κατενόησαν καὶ ἐπέιδόν με· διμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν μου ἔβαλον κλῆρον». Λέγων ὁμως ὅτι θὰ διατρυπηθοῦν τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια, τί ἄλλο σημαίνει παρὰ τὸν σταυρόν; Διδάσκων δὲ πάντα ταῦτα προσθέτει ὅτι ὁ Κύριος πάσχει ὄχι δι' ἑαυτὸν, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς. Καὶ λέγει καὶ πάλιν διὰ λόγων τιθεμένων εἰς τὸ στόμα του εἰς μὲν τὸν 87ον· «Ἐπ' ἐμὲ ἐπεστηρίχθη ὁ θυμὸς σου», εἰς δὲ τὸν 68ον· «Ἄ οὐχ ἤρπασα, τότε ἀπετίννουν». Διότι δὲν ἀπέθανεν ὡς ἔνοχος, ἀλλ' ἔπαθε χάριν ἡμῶν καὶ ἀνέλαβε ἐφ' ἑαυτὸν τὸν ἐναντίον μας θυμὸν ἐξ οὐτίας τῆς παραβάσεως· καὶ ὁ μὲν Ἰησοῦς λέγει· «Αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε»<sup>1</sup>, ἡμεῖς δὲ λέγομεν εἰς τὸν 137ον ψαλμὸν· «Κύριος ἀνταποδώσει ὑπὲρ ἐμοῦ». Ἀλλὰ καὶ τὸ Πνεῦμα λέγει εἰς τὸν 71ον· «Καὶ σώσει τοὺς υἱοὺς τῶν πενήτων καὶ ταπεινώσει συκοφάντην, ὅτι ἐρρύσατο πτωχὸν ἐκ χειρὸς δυνάστου καὶ πένητα, ᾧ οὐχ ὑπῆρχε βοηθός».

ἦ'. Διὰ τοῦτο καὶ προλέγει τὴν σωματικὴν του ἄνοδον εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ λέγει εἰς μὲν τὸν 23ον· «Ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, καὶ ἐπάρθητε, πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης», εἰς δὲ τὸν 40όν· «Ἀνέβη ὁ Θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ, Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος». Καὶ τὴν (ἐν οὐρανοῖς) καθέδραν ἀναγγέλλει λέγων εἰς τὸν 109ον· «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθροὺς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου». Εἰς τὸν 9ον πάλιν διακηρύσσει τὴν καταστροφὴν τὴν ὁποῖαν ὑπέστη ὁ διάβολος· «Ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου ὁ κρίνων δικαιοσύνην· ἐπετίμησας ἔθνεσι καὶ ἀπώλετο ὁ ἀσεβής». Οὕτε ἀπέκρυψε, βεβαίως, ὅτι ὁ Κύριος ἔλαβε παρὰ τοῦ Πατρὸς ὅλην τὴν ἐξουσίαν τῆς κρίσεως, ἀλλὰ καὶ προλέγει ὅτι θὰ ἔλθῃ αὐτὸς ὡς κριτῆς ὄλων, λέγων εἰς μὲν τὸν 71ον· «Ὁ Θεός, τὸ κρίμά σου τῷ βασιλεῖ δὸς καὶ τὴν δικαιοσύνην σου τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως, κρίνειν τὸν λαόν σου ἐν δικαιοσύνῃ καὶ τοὺς πτωχοὺς σου ἐν κρίσει», εἰς δὲ τὸν 49ον· «Προσ-

Προσκαλέσεται τὸν οὐρανὸν ἄνω καὶ τὴν γῆν, τοῦ διακρίναι τὸν λαὸν αὐτοῦ. Καὶ ἀναγγελοῦσιν οἱ οὐρανοὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ· ὅτι ὁ Θεὸς κριτὴς ἐστίν· καὶ ἐν τῷ πα'· «Ὁ Θεὸς ἔστη ἐν συναγωγῇ θεῶν· ἐν μέσῳ δὲ θεοῦ διακρινεῖ». Καὶ μὴν καὶ τὴν κλήσιν 5 τῶν ἔθνων ἐστὶν ἀπ' αὐτῆς μαθεῖν ἐπὶ πολλῶν μὲν, μάλιστα δὲ ἀπὸ τοῦ μς'· «Πάντα τὰ ἔθνη, κροτήσατε χεῖρας, ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως»· ἐν δὲ τῷ σα'· «Αὐτοῦ προπεσοῦνται Αἰθίοπες, καὶ οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ χοῦν λείξουσι· βασιλεῖς Θαρσεῖς καὶ αἱ νῆσοι δῶρα προσοίσουσι· βασιλεῖς Ἀράβων καὶ Σαβᾶ 10 δῶρα προσάξουσι· καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ πάντες, οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, πάντα τὰ ἔθνη δουλεύουσιν αὐτῷ». Ταῦτα μὲν ἐν τοῖς Ψαλμοῖς ᾄδεται, ἐν δὲ ἐκάστη τῶν ἄλλων βίβλων προαπαγγέλλεται.

θ'. Οὐκ ἀγνοῶν δὲ πάλιν ἔλεγεν, ὅτι καὶ ἐν ἐκάστη βίβλῳ 15 τῆς Γραφῆς τὰ αὐτὰ περὶ τοῦ Σωτῆρος ἐξαιρέτως σημαίνεται· καὶ ἐστὶ τοῦτο κοινὸν πάσαις αὐταῖς ἀπάγγελμα, καὶ συμφωνία ἢ αὐτὴ τοῦ Πνεύματος. Καὶ γὰρ ὡσπερ τὰ τῶν ἄλλων ἐν ταύτῃ δυνατὸν εὐρεῖν· οὕτως καὶ τὰ ταύτης ἐν ταῖς ἑτέραις πολλάκις εὐρίσκεται. Καὶ γὰρ Μωυσῆς ᾠδὴν γράφει, καὶ Ἡσαΐας ᾄδει, καὶ ὁ Ἀμ- 20 βακοῦμ προσεύχεται μετ' ᾠδῆς. Πάλιν τε ἐν ἐκάστη βίβλῳ ἐστὶν ἰδεῖν καὶ προφητείας καὶ νομοθεσίας καὶ ἱστορίας. Τὸ γὰρ αὐτὸ Πνεῦμα ἐπὶ πάντας ἐστὶ· καὶ κατὰ μὲν τὴν εἰς ἕκαστον γενομένην αὐτοῦ διαίρεσιν ἕκαστος τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ χάριν διακονεῖ καὶ πληροῖ, εἴτε προφητεία ἐστίν, εἴτε νομοθεσία, εἴτε τῆς ἱστορίας 25 ἢ μνήμη, εἴτε τῶν ψαλμῶν ἢ χάρις· ἐπειδὴ δὲ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ

1. Προφανῶς ὁ γέρων, τὸν ὁποῖον ἐμνημόνευσεν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔργου ὁ Μ. Ἀθανάσιος. Ἡ ἀναφορὰ ἀπροσκοπεῖ εἰς τὸ νὰ τονώσῃ πως τὴν διήγησιν καὶ νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὸ ἐπόμενο μέρους.

2. Ἡ ᾠδὴ τοῦ Μωυσέως εἶναι ἢ τὸ Ἐξ. 15, 1 - 19 ἢ τὸ Δευτ. 32, 1 - 43.

καλέσεται τὸν οὐρανὸν ἄνω καὶ τὴν γῆν, τοῦ διακρίναι τὸν λαὸν αὐτοῦ. Καὶ ἀναγγελοῦσιν οἱ οὐρανοὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ· ὅτι ὁ Θεὸς κριτὴς ἔστι», καὶ εἰς τὸν 81ον· «Ὁ Θεὸς ἔστη ἐν συναγωγῇ θεῶν· ἐν μέσῳ δὲ θεοῦ διακρινεῖ». \*Ἐτι μᾶλλον, εἶναι δυνατὸν νὰ μάθη κανεῖς καὶ τὴν κλήσιν τῶν ἔθνῶν ἀπὸ πολλοὺς ψαλμοὺς, κυρίως δὲ ἀπὸ τὸν 46ον· «Πάντα τὰ ἔθνη, κροτήσατε χεῖρας, ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιᾶσεως»· εἰς δὲ τὸν 71ον λέγει· «αὐτοῦ προπεσοῦνται Αἰθίοπες καὶ οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ χοῦν λείξουσι· βασιλεῖς Θαρσεῖς καὶ αἱ νῆσοι δῶρα προσοίσουσι· βασιλεῖς Ἀράβων καὶ Σαβὰ δῶρα προσάξουσι· καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ πάντες, οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, πάντα τὰ ἔθνη δουλεύσουσιν αὐτῷ». Αὐτὰ ψάλλονται μὲν εἰς τοὺς Ψαλμοὺς, προαναγγέλλονται δὲ ἀπὸ ἕκαστον τῶν ἄλλων βιβλίων.

θ'. Γνωρίζων δὲ τὰ πράγματα ἔλεγε <sup>1</sup> ὅτι εἰς κάθε βιβλίον τῆς Γραφῆς λέγονται τὰ αὐτά, κυρίως διὰ τὸν Σωτῆρα· αὐτὸ εἶναι ἄλλωστε τὸ κοινὸν μήνυμα ὄλων αὐτῶν καὶ εἰς τοῦτο (συνίσταται) ἡ συμφωνία τοῦ Πνεύματος. Διότι, ὅπως εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ τὸ περιεχόμενον τῶν ἄλλων (βιβλίων) εἰς τὴν βίβλον τῶν Ψαλμῶν, οὕτω πολλάκις εὑρίσκεται τὸ περιεχόμενον αὐτῆς εἰς τὰ ἄλλα βιβλία. \*Ἄλλωστε καὶ ὁ Μωυσῆς γράφει ᾠδὴν καὶ ὁ Ἡσαΐας ᾄσματα καὶ ὁ Ἀββακούμ συνθέτει ἔμμετρον προσευχὴν <sup>2</sup>. Ἐπίσης εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρεθοῦν εἰς κάθε βιβλίον προφητεῖαι καὶ νομοθεσίαι καὶ ἱστορίαι. Διότι τὸ ἴδιον Πνεῦμα ἐμπνέει ὅλους τοὺς ἰ. συγγραφεῖς. Ἀναλόγως δὲ πρὸς τὴν χορήγησιν του εἰς ἕκαστον, ἕκαστος κατὰ τὴν χάριν ἢ ὁποῖα τοῦ ἐδόθη διακονεῖ καὶ φέρει εἰς πέρας τὸ ἔργον του, εἴτε εἶναι προφητεῖα εἴτε νομοθεσία εἴτε ἱστορικὴ ἔκθεσις εἴτε τὸ χά-

<sup>1</sup>Ἐκ τῶν ᾄσμάτων τοῦ Ἡσαΐου γνωστότερα εἶναι τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν «πάσχοντα παῖδα Κυρίου» (Ἡσ. κεφ. 49,14 - 55,13), ἡ ἔμμετρος δὲ προσευχὴ τοῦ Ἀββακούμ διαλαμβάνει τὸ 3ον κεφ. τοῦ ὁμωνύμου βιβλίου. Αἱ ᾠδαὶ τοῦ Μωυσέως ἀποτελοῦν τὴν α' καὶ β' ἢ προσευχὴ τοῦ Ἀββακούμ τὴν δ' καὶ ἡ προσευχὴ τοῦ Ἡσαΐου (26, 9 - 20) τὴν ε' ᾠδὴν τῆς ἑωθινῆς στιχολογίας.

Πνεῦμά ἐστιν, οὐπερ καὶ πᾶσαι διαιρέσεις εἰσὶν, αὐτὸ δὲ ἀδιαί-  
 ρητόν ἐστι κατὰ φύσιν· διὰ τοι τοῦτο τὸ ὄλον μὲν ἐστιν ἐκάστω,  
 κατὰ δὲ τὴν διακονίαν αἱ φανερώσεις καὶ αἱ διαιρέσεις τοῦ Πνεύ-  
 ματος ἐκάστοις γίνονται· καὶ λοιπὸν κατὰ τὴν ἀποκειμένην χρείαν  
 5 πολλάκις ἕκαστος, ὑποσχοῦντος τοῦ Πνεύματος, διακονεῖ τὸν  
 λόγον ὥστε, καθὰ προεῖπον, νομοθετοῦντα Μωυσῆν προφητεύειν  
 ποτὲ καὶ ἄδειν, καὶ προφητεύοντας τοὺς προφῆτας ἐντέλλεσθαι  
 ποτὲ· «Λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε». Ἐπόπλυνε ἀπὸ κακίας τὴν  
 καρδίαν σου, Ἱερουσαλήμ· καὶ ἱστορεῖν ποτε, τὸν μὲν Δανιὴλ  
 10 τὰ κατὰ Σουσάνναν, τὸν δὲ Ἡσαΐαν τὰ κατὰ τὸν Ραφάκην καὶ  
 τὸν Σεναχηρείμ. Οὕτως γὰρ καὶ ἡ τῶν Ψαλμῶν βίβλος, ἔχουσα  
 τὸ ἴδιον τῶν ᾠδῶν, ἄπερ ἐν ταῖς ἄλλαις βίβλοις διεξοδικῶς εἴ-  
 ρηται, ταῦτα αὐτῇ τῇ κατὰ πλάτος φωνῇ μετὰ μέλους ψάλλει, κα-  
 θὼς προεῖρηται. Νομοθετεῖ γοῦν ποτε καὶ αὐτῇ· «Παῦσαι ἀπὸ  
 15 ὄργης, καὶ ἐγκατάλιπε θυμόν»· καί, («Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ  
 ποίησον ἀγαθόν· ζήτησον εἰρήνην, καὶ δίωξον αὐτήν»). Καὶ ἱ-  
 στορεῖ δὲ ποτε κατὰ τὴν ὁδὸν τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ προφητεύει περὶ  
 τοῦ Σωτῆρος, ὥσπερ εἴρηται πρότερον.

ι'. Κοινὴ μὲν οὖν τοιαύτη τοῦ Πνεύματος χάρις ἔστω παρὰ  
 20 πᾶσι, καὶ ἐν ἐκάστω γινομένη εὐρισκέσθω, καὶ παρὰ πᾶσιν ἡ  
 αὐτῇ, ὡς ἐὰν ἡ χρεία ἀπαιτῇ, καὶ τὸ Πνεῦμα βούληται. Οὐ διαφέρει  
 γὰρ τὸ πλεόν καὶ ἔλαττον ἐν ταύτῃ τῇ χρείᾳ, ἀλλ' ὡς ἕκαστος ἀνε-  
 δότως τὴν ἰδίαν ἀποπληροῖ καὶ τελειοῖ διακονίαν. Ἡ δὲ γε βί-

1. Βλ. Α' Κορ. 12, 4 ἐ.

2. Ἡσ. 1, 16.

3. Ἱερ. 4, 14.

4. Πρόκειται περὶ τοῦ γνωστοῦ δευτεροκανονικοῦ τεμαχίου περὶ τῆς  
 Σωσάννης, τὸ ὁποῖον προτάσσεται τοῦ βιβλίου τοῦ Δανιὴλ κατὰ τὴν μετά-  
 φρασιν τοῦ Θεοδοτίωνος.

ρισμα τῶν ψαλμῶν. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, ἐκ τοῦ ὁποίου προέρχονται αἱ διαιρέσεις <sup>1</sup> (τῶν χαρισμάτων), τὸ ἴδιον δὲ εἶναι ἀδιαίρετον ὡς πρὸς τὴν φύσιν του, διὰ τοῦτο εὐρίσκεται μὲν ὁλόκληρον εἰς ἕκαστον, φανερώνεται ὁμως καὶ διαιρεῖται εἰς ἕκαστον τὸ Πνεῦμα ἀναλόγως πρὸς τὴν διακονίαν. Ἐκείνη ἀναλόγως, λοιπόν, πρὸς τὴν ὑπάρχουσαν ἀνάγκην ἕκαστος ἰ. συγγραφεὺς, ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, διακονεῖ τὸν λόγον· οὕτως, ὅπως εἶπα πρὶν, ὁ Μωυσῆς, καίτοι νομοθέτης, ἐνίοτε προφητεύει καὶ ψάλλει, καὶ οἱ προφῆται, συνήθως προφητεύοντες, ἐνίοτε δίδουν ἐντολὰς· «Λουστῆτε, γίνετε καθαροί» <sup>2</sup>, «Καθάρισε τὴν καρδίαν σου ἀπὸ τὴν κακίαν, Ἰερουσαλήμ» <sup>3</sup>. ἐνίοτε μάλιστα ἐξιστοροῦν γεγονότα, ὅπως ὁ Δανιὴλ τὰ σχετικά μὲ τὴν Σουσάνναν <sup>4</sup>, ὁ δὲ Ἡσαΐας τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν Ῥαψάκην καὶ τὸν Σενναχηρεῖμ <sup>5</sup>. Οὕτω, λοιπόν, καὶ τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν, ἔχει ὡς ἴδιον γνώρισμα τὰς ὠδὰς καὶ ψάλλει ἐκτεταμένως καὶ μελωδικῶς, ὡς ἐλέχθη, ὅσα περιέχονται εὐκαιριακῶς εἰς τὰ ἄλλα βιβλία. Νομοθετεῖ, λοιπόν, ἐνίοτε καὶ τὸ Ψαλτήριον· «Παῦσαι ἀπὸ ὀργῆς καὶ ἐγκατάλιπε θυμὸν» <sup>6</sup> καὶ «Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιήσον ἀγαθόν· ζήτησον εἰρήνην καὶ δίωξον αὐτήν» <sup>7</sup>. Ἐπίσης ἐξιστορεῖ ἐνίοτε τὴν πορείαν τοῦ Ἰσραὴλ <sup>8</sup> καὶ προφητεύει διὰ τὸν Σωτῆρα, ὅπως ἐλέχθη ἀνωτέρω.

ἰ'. Εἶναι, λοιπόν, κοινὴ εἰς ὅλους (τοὺς ἰ. συγγραφεῖς) ἡ τοιαύτη χάρις τοῦ Πνεύματος, εὐρίσκεται δ' ὑπάρχουσα εἰς ἕκαστον καὶ συγχρόνως εἰς ὅλους ἢ ἰδίᾳ, ὅπως ἀπαιτεῖ ἢ περιστάσις καὶ ὅπως θέλει τὸ Πνεῦμα. Διότι δὲν ἐνδιαφέρει τὸ περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον εἰς τὴν συγκεκριμένην ἀνάγκην, ἀλλὰ τὸ νὰ ἐκτελεῖ ἕκαστος πλήρως καὶ τελείως, ἄνευ σφάλματος,

5. Περὶ τοῦ βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων Σενναχηρεῖμ καὶ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Ῥαψάκη, οἱ ὁποῖοι εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἰουδαίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ βασιλέως Ἐζεκιίου (715 - 686 π.Χ.) βλ. Ἡσ. κεφ. 36 - 39 καὶ Δ' Βασ. κεφ. 18 - 20

6. Ψαλμ. 36, 8.

7. Ψαλμ. 33, 15.

8. Βλ. λ.χ. τοὺς ψαλμοὺς 104 καὶ 105.

βλος τῶν Ψαλμῶν καὶ οὕτως ἔχει τινὰ πάλιν χάριν ἰδίαν καὶ παρατήρησιν ἐξαίρετον· πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις, ἐν οἷς πρὸς τὰς ἄλλας βίβλους ἔχει τὴν σχέσιν καὶ κοινωνίαν, λοιπὸν καὶ ἴδιον ἔχει τοῦτο θαῦμα, ὅτι καὶ τὰ ἐκάστης ψυχῆς κινήματα, τὰς τε 5 τούτων μεταβολὰς καὶ διορθώσεις ἔχει διαγεγραμμένας καὶ διατετυπωμένας ἐν ἑαυτῇ· ὥστε τινὰ τὸν βουλόμενον ὡς ἄπειρον ἐξ αὐτῆς λαμβάνειν καὶ κατανοεῖν, οὕτω τὸ τυποῦν ἑαυτόν, ἐκεῖ γέγραπται. Ἐν μὲν γὰρ ταῖς ἄλλαις βίβλοις μόνον τις ἀκούει τὸν νόμον προστάττοντα, ἃ δεῖ ποιεῖν καὶ μὴ δεῖ πράττειν· 10 προφητείας τε κατακούει, ὥστε μόνον εἰδέναί τὸν ἐρχόμενον Σωτῆρα· καὶ ἱστορίαις δὲ προσέχει, ἐξ ὧν γινώσκειν δύναται τὰς τῶν βασιλέων καὶ τὰς τῶν ἁγίων πράξεις. Ἐν δὲ τῇ βίβλῳ τῶν Ψαλμῶν, πρὸς τῷ ταῦτα μανθάνειν τὸν ἀκούοντα, ἔτι καὶ τὰ κινήματα τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ἐν αὐτῇ κατανοεῖ καὶ διδάσκεται· καὶ 15 λοιπὸν πρὸς ὃ πάσχει καὶ ἐν ᾧ συνέχεται, δύναται πάλιν ἐκ ταύτης ἔχεσθαι τὴν εἰκόνα τῶν λόγων· ὥστε μὴ μόνον ἀκούσαντα παρέρχεσθαι, ἀλλὰ καὶ πῶς δεῖ λέγοντα καὶ ποιῶντα θεραπεύειν τὸ πάθος, διδάσκει. Εἰσὶ μὲν γὰρ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις βίβλοις κωλυτικοὶ λόγοι ἀπαγορευόντες τὰ φαῦλα· ἐν ταύτῃ δὲ καὶ πῶς 20 ἀπέχεσθαι δεῖ τετύπεται· οἷόν παρὰγγελμά ἐστι τὸ μετανοεῖν· τὸ δὲ μετανοεῖν παύεσθαι τῆς ἁμαρτίας ἐστίν· ἐνταῦθα δὲ καὶ πῶς μετανοεῖν, καὶ τί δεῖ λέγειν ἐπὶ τῇ μετανοίᾳ, τετύπωτο. Καὶ πάλιν εἶρηκεν ὁ Παῦλος· (« Ἡ θλίψις τῇ ψυχῇ ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς οὐ 25 καταισχύνει»). Ἐν δὲ τοῖς Ψαλμοῖς καὶ πῶς δεῖ φέρειν τὰς θλίψεις, καὶ τί θλιβόμενον δεῖ λέγειν, καὶ τί μετὰ τὰς θλίψεις, καὶ πῶς ἕκαστος δοκιμάζεται, καὶ τίνες οἱ λόγοι τῶν ἐλπιζόντων ἐπὶ

τὴν διακονίαν του. Τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν πάντως καὶ οὕτως (θεωρούμενον) ἔχει πάλιν τὴν ἰδιαιτέραν του χάριν καὶ ἀξιοπρόσεκτον ὑπεροχήν· διότι, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τὰ ὅποια ἔχει σχετικὰ καὶ κοινὰ πρὸς τὰ ἄλλα βιβλία, ἔχει καὶ τοῦτο τὸ ἰδιαιτέρον καὶ ἀξιοθαύμαστον, ὅτι δηλ. περιγράφει καὶ ἐκφράζει καὶ τὰς κινήσεις ἐκάστης ψυχῆς, τὰς μεταπτώσεις καὶ τὰς τιμωρίας της, ὥστε οἷοσδήποτε θέλει — ἂν τύχη νὰ μὴ ἔχη ὁ ἴδιος πείραν — νὰ δύναται νὰ λαμβάνη ἐκ τοῦ βιβλίου τῶν Ψαλμῶν (παραδείγματα) καὶ νὰ κατανοῇ (ἐνν. ἑαυτὸν)· οὕτως ἔχει γραφῆ ἐκεῖ ἡ διαμόρφωσις τοῦ ἑαυτοῦ (του). Διότι εἰς μὲν τὰ ἄλλα βιβλία μόνον ἀκούει κανεὶς τὸν νόμον νὰ προτάσῃ τί πρέπει νὰ κάμνη καὶ τί δὲν πρέπει νὰ πράττῃ· ἀκούει ἐπίσης προφητείας, ὥστε μόνον νὰ γνωρίζῃ ὅτι θὰ ἔλθῃ ὁ Σωτὴρ· καὶ ἱστορίας ἀκούει, διὰ τῶν ὁποίων δύναται νὰ γνωρίσῃ τὰς πράξεις τῶν βασιλέων καὶ τῶν ἁγίων. Εἰς τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν ὅμως ὁ ἀκροατὴς δὲν μανθάνει μόνον αὐτὰ, ἀλλὰ προσέτι κατανοεῖ καὶ διδάσκεται καὶ τῆς ψυχῆς του τὰς μεταβολάς. Δύναται, λοιπόν, νὰ εὐρίσκη εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο τὴν εἰκόνα τῶν παθῶν, ὑπὸ τῶν ὁποίων πάσχει καὶ κυριαρχεῖται, καὶ τὸν τρόπον (ἀπαλλαγῆς), ὥστε νὰ μὴ ἀκούῃ μόνον καὶ νὰ προχωρῇ περαιτέρω, ἀλλὰ διδάσκεται τί πρέπει νὰ λέγῃ καὶ νὰ πράξῃ ἕως ὅτου θεραπεύσῃ τὸ πάθος. Βεβαίως ὑπάρχουν καὶ εἰς τὰ ἄλλα βιβλία ἀπαγορευτικαὶ διατάξεις, αἱ ὅποια ἐμποδίζουν τὰς πονηράς πράξεις· εἰς αὐτὸ ὅμως ἔχει διατυπωθῆ καὶ τὸ πῶς πρέπει ν' ἀπέχη κανεὶς. Π.χ. παραγγέλλεται (εἰς τὰ ἄλλα βιβλία), ἡ μετάνοια· ἡ μετάνοια εἶναι ἡ κατάπαυσις τῆς ἁμαρτίας· ἐδῶ ὅμως διδάσκεται καὶ πῶς πρέπει νὰ μετανοήσῃ κανεὶς καὶ τί πρέπει νὰ λέγῃ κατὰ τὴν μετάνοιαν. Πάλιν λέγει ὁ Παῦλος· «ἡ θλίψις φέρει ὑπομονήν, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμασίαν, ἡ δὲ δοκιμασία ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς δὲν ἐντροπιάζει»<sup>1</sup>. Εἰς τοὺς Ψαλμοὺς ὅμως ἔχει γραφῆ καὶ ἐκφρασθῆ καὶ τὸ πῶς πρέπει νὰ ὑπομένωνται αἱ θλίψεις καὶ τί πρέπει νὰ λέγῃ ὁ θλιβόμενος κατ' αὐτάς καὶ τί μετὰ τὰς θλίψεις, καὶ πῶς δοκιμάζεται καθεὶς καὶ τί λέγουν οἱ ἐλπίζοντες εἰς τὸν Κύριον.



Κύριον, γέγραπται καὶ κεχάρακται. Πάλιν τε ἐντολή ἐστὶν ἐν παντὶ εὐχαριστεῖν· ἀλλὰ καὶ τί δεῖ λέγειν εὐχαριστοῦντας διδάσκουσιν οἱ Ψαλμοί. Εἶτα παρ' ἐτέρων ἀκούοντες· («Ὅσοι θέλουσιν εὐσεβῶς ζῆν δυνήσονται»), παρὰ τούτων διδασκόμεθα, 5 καὶ πῶς δεῖ φεύγοντας φωνεῖν, καὶ τίνας διωκομένους καὶ μετὰ τὸν διωγμὸν ἰσχυρότερας δεῖ λόγους ἀναφέρειν τῷ Θεῷ. Εὐλογεῖν παραγγελλόμεθα τὸν Κύριον, καὶ ἔξομολογεῖσθαι αὐτῷ· ἀλλ' ἐν τοῖς Ψαλμοῖς τυπούμεθα πῶς τε αἰνεῖν δεῖ τὸν Κύριον, καὶ τίνα ῥήματα λέγοντες ἔξομολογοῦμεθα προεπόντως. Καὶ ἐφ' ἐ- 10 κάστου δέ τις οὕτως ἂν εὔροι τὰς θείας ψόδας, πρὸς ἡμᾶς καὶ ἡμῶν κινήσεις καὶ καταστάσεις κειμένας.

ια'. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο παράδοξόν ἐστι πάλιν ἐν τοῖς Ψαλμοῖς, ὅτι ἐν μὲν ταῖς ἄλλαις βίβλοις ἃ λέγουσιν οἱ ἅγιοι, καὶ περὶ ὧν ἂν λέγωσι, ταῦτα καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες, περὶ ὧν ἐκεῖνα γέ- 15 γραπται, ἀπαγγέλλοντές' εἰσιν· οἳ τε ἀκούοντες ἄλλους ἑαυτοὺς ἐκείνων ἠγοῦνται, περὶ ὧν ὁ λόγος φησί, καὶ τὰς ἐπαγγελλόμενας δὲ πράξεις, ἄχρι τοῦ θαυμάζειν καὶ ζηλοῦν αὐτάς, εἰς τὸ μιμεῖσθαι γίνονται. Ταύτην δὲ βίβλον ὁ λαμβάνων τὰς μὲν περὶ τοῦ Σωτῆρος προφητείας συνήθως ἐν ταῖς ἄλλαις Γραφαῖς θαυ- 20 μάζων καὶ προσκυνῶν διεξέρχεται, τοὺς δὲ ἑτέρους ψαλμοὺς ὡς ἰδίους ὄντας λόγους ἀναγινώσκει· καὶ ὁ ἀκούων δὲ ὡς αὐτὸς λέγων κατανύσσεται, καὶ συνδιατίθεται τοῖς τῶν ψόδων ῥήμασιν, ὡς ἰδίων ὄντων αὐτοῦ. Σαφηνείας δὲ χάριν οὐκ ὀκνητέον, κατὰ τὸν μακάριον Ἀπόστολον, ἐπαναλαβόντα τὸ αὐτὸ λέγειν. Πλεῖ- 25 στοι λόγοι τῶν πατριαρχῶν εἰσι, καὶ ἴδιοι παρ' αὐτῶν εἰρημένοι· καὶ Μωυσῆς ἐλάλει, ὁ δὲ Θεὸς ἀπεκρίνατο· Ἡλίας τε καὶ Ἐλισ-

1. Βλ. Α' Θεσ. 5, 18· πρβλ. Ἐφ. 5, 20· Κολ. 3, 17.

2. Β' Τιμ. 3, 12.

Ἐπάρχει πάλιν ἡ ἐντολή νὰ εὐχαριστῆ κανεὶς διὰ κάθε τι<sup>1</sup>. οἱ Ψαλμοὶ διδάσκουν ὁμως καὶ τί πρέπει νὰ λέγεται κατὰ τὴν εὐχαριστίαν. Ἀκούομεν πάλιν ἀπὸ ἄλλον ἰ. συγγραφέα· «Ὅσοι θέλουν νὰ ζήσουν εὐσεβῶς, θὰ διωχθοῦν»<sup>2</sup>. Οἱ Ψαλμοὶ μᾶς διδάσκουν καὶ τί πρέπει νὰ λέγωμεν κατὰ τὸν διωγμὸν καὶ πῶς νὰ ἀναφερώμεθα εἰς τὸν Θεὸν καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ διωγμοῦ καὶ μετὰ τὴν σωτηρίαν μας ἐξ αὐτοῦ. Μᾶς παραγγέλλουν (ἄλλα βιβλία) νὰ εὐλογοῦμεν τὸν Κύριον καὶ νὰ ἐξομολογούμεθα εἰς αὐτόν· εἰς τοὺς Ψαλμοὺς ὁμως διδασκόμεθα καὶ πῶς πρέπει νὰ αἰνοῦμεν τὸν Κύριον καὶ διὰ ποίων λόγων ἐξομολογούμεθα ὀρθῶς εἰς αὐτόν. Καὶ εἰς ὅλα τὰ καθ' ἕκαστον θὰ εὕρη κανεὶς ὅτι αἱ θεαὶ ᾧδαὶ ἀνταποκρίνονται εἰς ἡμᾶς καὶ τὰς κινήσεις καὶ καταστάσεις (τῆς ψυχῆς) μας.

ἰα'. Ἐπάρχει ἀκόμη, βεβαίως, καὶ τοῦτο τὸ ἀξιοθαύμαστον εἰς τοὺς Ψαλμοὺς, ὅτι δηλ. εἰς μὲν τὰ ἄλλα βιβλία ὅσα λέγουν οἱ ἅγιοι καὶ δι' ὅποιους τὰ λέγουν, αὐτὰ καὶ οἱ ἀναγνώσται τὰ ἀναφέρουν εἰς ἐκείνους, διὰ τοὺς ὁποίους ἔχουν γραφῆ· καὶ οἱ ἄκροαταὶ διακρίνουν ἑαυτοὺς ἐξ ἐκείνων, περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ τὸ βιβλίον, ὡς πρὸς τὰς ἐκτεθειμένας πράξεις δὲ φθάνουν μέχρι θαυμασμοῦ καὶ ζήλου καὶ γίνονται μιμηταὶ αὐτῶν. Ὁ ἀναγνώστης ὁμως αὐτοῦ τοῦ βιβλίου (τ.ἔ. τῶν Ψαλμῶν), τὰς μὲν προφητείας περὶ τοῦ Σωτῆρος ἀναγινώσκει, ὅπως καὶ εἰς τὰς ἄλλας Γραφὰς συνήθως, μετὰ θαυμασμοῦ καὶ προσκυνήσεως, τοὺς λοιποὺς ὁμως ψαλμοὺς ἀναγινώσκει ὡς ἰδικούς του λόγους· καὶ ὁ ἄκροατὴς ὁμοίως περιέρχεται εἰς κατάνυξιν, ὡς ἔαν ὠμίλει ὁ ἴδιος, καὶ ἀποκτᾷ τὸ ἴδιον φρόνημα, τὸ ἐκφραζόμενον ὑπὸ τῶν λόγων τῶν ψαλμῶν, ὡς ἔαν ἦσαν ἰδικοὶ του. Χάριν σαφηνείας δὲ ἄς μὴ διστάσωμεν, ὅπως λέγει ὁ μακάριος Ἀπόστολος, νὰ ἐπαναλάβωμεν τὸ αὐτὸ<sup>3</sup>. Ἐπάρχουν πολλοὶ λόγοι τῶν πατριαρχῶν, οἱ ὁποῖοι ἔχουν λεχθῆ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους ὁμοίως καὶ ὁ Μωυσῆς ὠμίλει, ὁ δὲ Θεὸς ἀπήντα· ὁμοίως καὶ ὁ

3. Πρβλ. Φιλιπ. 3, 1.

σαῖος ἐπὶ τὸ Καρμήλιον ὄρος καθήμενοι ἐπεκαλοῦντο τὸν Κύ-  
 ριον, καὶ αἰεὶ ἔλεγον· «Ζῆ Κύριος, ᾧ παρέστη· ἐνώπιον αὐτοῦ  
 σήμερον». Οἱ τε τῶν ἄλλων ἀγίων προφητῶν λόγοι προηγούμε-  
 νοι μὲν εἰσιν οἱ περὶ τοῦ Σωτήρος· ἔπειτα δὲ καὶ πλεῖστοι γεγό-  
 5 νασι τοῖς τε ἔθνεσι καὶ τῷ Ἰσραήλ. Καὶ ὁμοως οὐδεὶς οὔτε τῶν  
 πατριαρχῶν λόγους ὡς ἰδίους ἂν ποτε εἴποι, οὔτε τολμήσοι τις  
 μιμήσασθαι καὶ εἰπεῖν τὰ Μωυσέως ἴδια ῥήματα, οὐδὲ τοῦ Ἀ-  
 βραάμ περὶ τοῦ οἰκογενεῦς καὶ τοῦ Ἰσμαήλ καὶ τὰ περὶ τοῦ με-  
 γάλου Ἰσαάκ, κἄν ἢ αὐτὴ χρεία τινὰ καὶ ἀνάγκη καταλάβῃ, τολ-  
 10 μήσας ἂν τις ὡς ἴδια εἴποι. Ἄν δὲ καὶ συμπάσχη τις τοῖς πά-  
 σχουσι, καὶ πόθον ποτὲ λάβῃ τοῦ κρείττονος, οὐποτ' ἂν εἴπει  
 ὡς Μωυσῆς· «Ἐμφάνισόν μοι σεαυτόν»· ἢ πάλιν· «Εἰ μὲν ἀφῆς  
 αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μὴ ἀφῆς, ἐξάλειψόν με ἐκ τῆς  
 βίβλου σου, ἧς ἔγραψας». Ἄλλ' οὐδέ, τὰς τῶν προφητῶν τις  
 15 λαμβάνων ὡς ἴδια ῥήματα, μέμπαιτό τις ἢ ἐπαινέσειε τούτοις τὰ  
 ὁμοια πράξαντας, οἷς ἐμέμπαντο καὶ ἐπῆνεσαν ἐκεῖνοι· οὐδὲ τό,  
 «Ζῆ Κύριος, ᾧ παρέστη· ἐνώπιον αὐτοῦ σήμερον», μιμήσεται  
 ἂν τις εἰπεῖν ὡς ἴδιον λόγον. Καὶ γὰρ καὶ ὁ ἐντυγχάνων ταῖς βί-  
 βλοῖς φανερός ἐστι μὴ ὡς ἰδίους, ἀλλὰ τῶν ἀγίων καὶ τῶν δι'  
 20 αὐτῶν δηλουμένων λέγων τοὺς λόγους. Τοὺς δὲ γε Ψαλμούς, τὸ  
 παράδοξον, μετὰ τὰς περὶ τοῦ Σωτήρος καὶ τῶν ἐθνῶν προφη-  
 τείας ὁ λέγων τὰ ἄλλα ὡς ἴδια ῥήματα λαλῶν ἐστι, καὶ ὡς περὶ  
 αὐτοῦ γραφέντας αὐτοὺς ἕκαστος ψάλλει, καὶ οὐ γὰρ ὡς ἐτέρου λέ-  
 γοντος ἢ περὶ ἐτέρου σημαίνοντος δέχεται, καὶ διεξέρχεται· ἀλλ'

Ἡλίας καὶ ὁ Ἐλισσαῖος, καθήμενοι εἰς τὸ Καρμήλιον ὄρος ἐπεκαλοῦντο τὸν Κύριον καὶ ἔλεγον πάντοτε· «Ζῆ ὁ Κύριος, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἐπαρουσιάσθην σήμερον»<sup>1</sup>. Καὶ τῶν ἄλλων ἁγίων προφητῶν οἱ σπουδαιότεροι λόγοι ἀναφέρονται εἰς τὸν Σωτῆρα· ἔπειτα, οἱ περισσότεροι λόγοι ὁμιλοῦν διὰ τὰ ἔθνη καὶ τὸν Ἰσραὴλ. Καὶ ὁμως οὐδεὶς θὰ ἠδύνατο νὰ εἶπη ὡς ἰδικούς του τοὺς λόγους τῶν πατριαρχῶν οὔτε θὰ ἐτόλμα νὰ μιμηθῆ καὶ νὰ ἐπαναλάβῃ τοὺς λόγους τοῦ Μωυσέως οὔτε τοὺς λόγους τοῦ Ἀβραάμ περὶ τοῦ δούλου του καὶ τοῦ Ἰσμαήλ καὶ περὶ τοῦ μεγάλου Ἰσαάκ, καὶ ἂν ἀκόμη εὐρεθῆ κανεὶς εἰς τὴν ἰδίαν κατάστασιν καὶ ἀνάγκην, δὲν θὰ ἐτόλμα νὰ εἶπη ὡς ἰδικούς του (τοὺς λόγους τοῦ Ἀβραάμ). Ἄν δὲ συμπάσχη κανεὶς πρὸς τοὺς πάσχοντας, ἢ διακατέχεται ὑπὸ πόθου δι' ἀνώτερόν τι, οὐδέποτε θὰ ἔλεγεν, ὡς ὁ Μωυσῆς· «Ἐμφάνισου εἰς ἐμέ»<sup>2</sup>, ἢ πάλιν· «Ἐὰν μὲν συγχωρήσῃς εἰς αὐτοὺς τὴν ἀμαρτίαν, ἔχει καλῶς· ἂν ὁμως δὲν τοὺς συγχωρήσῃς, διάγραψε τὸ ὄνομά μου ἀπὸ τοῦ βιβλίου σου, τὸ ὁποῖον ἔγραψες»<sup>3</sup>. Ἄλλ' οὔτε οἰκειοποιούμενος κανεὶς τοὺς λόγους τῶν προφητῶν θὰ ἐμέμφετο, ἢ θὰ ἐπήνει δι' αὐτῶν ὅσους πράττουν ὅμοια πρὸς ὅσα ἔπραξαν ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους ἐμέμφθησαν ἢ ἐπήνεσαν οἱ προφήται. Οὔτε δύναται κανεὶς μιμούμενος νὰ εἶπη ὡς ἰδικούς του λόγους τό· «Ζῆ ὁ Κύριος, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἐπαρουσιάσθην σήμερον». Διότι προφανῶς ὁ ἀναγνώστης τῶν βιβλίων δὲν ἀναγινώσκει τοὺς ἰδικούς του λόγους, ἀλλὰ τῶν ἁγίων καὶ ὄσων ἀναφέρονται ὑπ' αὐτῶν. Τοὺς Ψαλμοὺς ὁμως — παράδοξον πράγμα! — ὁ ἀναγινώσκων αὐτούς, ἐκτὸς ἀπὸ τὰς προφητείας περὶ τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν ἐθνῶν, τοὺς λέγει ὡς ἰδικούς του λόγους, ὁ καθεὶς δὲ τοὺς ψάλλει ὡς νὰ ἐγράφησαν δι' αὐτόν· τοὺς ἀποδέχεται καὶ τοὺς διαβάλλει ὡς νὰ μὴ ὁμιλῆ ἢ ν' ἀναφέρονται εἰς ἄλλον, ἀλλ' ὡς νὰ ἐκφράζεται αὐτὸς ὁμιλῶν περὶ ἑαυτοῦ· ἐπίσης τὰ λεγόμενα τὰ ἀπευθύνει πρὸς τὸν Θεόν, ὡς ἂν τὰ ἔπραξεν ὁ ἴδιος καὶ ὡς

2. \*Εξ. 33, 13.

3. \*Εξ. 32, 32.

ὡς αὐτὸς περὶ αὐτοῦ λαλῶν διατίθεται· καὶ οἷά ἐστι τὰ λεγόμενα, ταῦτα ὡς αὐτὸς πράξας καὶ ἐξ ἑαυτοῦ λαλῶν ἀναφέρει τῷ Θεῷ. Οὐ γὰρ ὡς τὰ τῶν πατριαρχῶν ῥήματα, καὶ Μουσέως, καὶ τῶν ἄλλων προφητῶν, εὐλαβηθήσεται καὶ ταῦτα· ἀλλὰ καὶ μά-  
 5 λιστα ὡς ἴδια καὶ περὶ ἑαυτοῦ γραφέντα θαρσεῖ λέγων ὁ ψάλλον ταῦτα. Τὸν γὰρ φυλάξαντα τὴν ἐντολήν, καὶ παραβάντα ταύτην, τὴν τε ἑκατέρου προᾶξιν περιέχουσιν οἱ Ψαλμοί. Ἀνάγκη δὲ  
 10 πάντα ἄνθρωπον ἐν τούτοις συνέχεσθαι, καὶ ἢ ὡς φυλάξαντα τὴν ἐντολήν, ἢ ὡς παραβάντα ταύτην, λέγειν τοὺς περὶ ἐκάστου γεγραμμένους λόγους.

ιβ'. Καὶ μοι δοκεῖ τῷ ψάλλοντι γίνεσθαι τούτους ὡσπερ εἰσοπτηρον, εἰς τὸ κατανοεῖν καὶ αὐτὸν ἐν αὐτοῖς καὶ τὰ τῆς ἑαυτοῦ  
 15 ψυχῆς κινήματα, καὶ οὕτως αἰσθόμενον ἀπαγγέλλειν αὐτούς. Καὶ γὰρ καὶ ὁ ἀκούων τοῦ ἀναγινώσκοντος ὡς περὶ αὐτοῦ λεγομένην τὴν ᾠδὴν καταδέχεται· καὶ ἢ ἐλεγχόμενος ὑπὸ τοῦ συνειδότος κατανυγείς μετανοήσει, ἢ περὶ τῆς εἰς Θεὸν ἐλπίδος ἀκούων καὶ τῆς εἰς τοὺς πιστεύοντας γινομένης ἀντιλήψεως, ὡς εἰς  
 20 αὐτὸν γενομένης τοιαύτης χάριτος ἀγαλλιᾶται, καὶ εὐχαριστεῖν ἄρχεται τῷ Θεῷ. Ὅτε γοῦν τὸν τρίτον ψάλλει τις εἰς τὰς ἰδίας θλίψεις συνορῶν, ὡς αὐτοῦ εἶναι νομίζει τὰ ἐν τῷ ψαλμῷ ῥήματα· καὶ τότε τὸν ια' καὶ τὸν ις' ὡς εἰς τὴν ἰδίαν πεποίθησιν καὶ προσευχὴν ἐστὶν ἀπαγγέλλων· καὶ τὸν μὲν ν' ψαλμὸν ὡς αὐτός  
 25 ἐστὶ τὰ ἴδια τῆς μετανοίας ἑαυτοῦ λέγων ῥήματα· τὸν δὲ γγ', καὶ τὸν νε', καὶ τὸν νς' καὶ τὸν ρμα', ὅτε ψάλλει τις, οὐχ ὡς ἄλλου δικοκομένου, ἀλλ' ὡς ὢν ὁ πάσχων συνδιατίθεται, καὶ ᾄδει τῷ Κυρίῳ ὡς ἰδίους τοὺς λόγους τούτους. Καὶ ὅλως οὕτως ἕκαστος ψαλμὸς παρὰ τοῦ Πνεύματος εἰρηταί τε καὶ συντέτακται, ὡς ἐν

1. Ὁ ι. πατὴρ ἀναφέρεται προφανῶς εἰς τὴν ἐπ' ἐκκλησίας ἀνάγνωσιν

ἐὰν ὠμίλει ἀφ' ἑαυτοῦ. Διότι δὲν διστάζει νὰ οἰκειοποιηθῆ τοὺς λόγους τούτους, ὅπως τοὺς λόγους τῶν πατριαρχῶν, τοῦ Μωυσέως καὶ τῶν ἄλλων προφητῶν· ἀντιθέτως μάλιστα, ὁ ψάλλων ταῦτα εἶναι πεπεισμένος ὅτι εἶναι ἰδικὰ του καὶ ἔχουν γραφῆ δι' ἑαυτόν. \*Ἄλλωστε οἱ Ψαλμοὶ περιλαμβάνουν τὰς πράξεις τόσον τοῦ φυλάξαντος τὴν θεῖαν ἐντολὴν ὅσον καὶ τοῦ παραβάτου αὐτῆς. Πᾶς ἄνθρωπος ὅμως περιέχεται κατ' ἀνάγκην εἰς αὐτὰς (τὰς δύο κατηγορίας), ὥστε ἢ ὡς τηρητῆς ἢ ὡς παραβάτης τῆς θείας ἐντολῆς νὰ λέγη τοὺς ἀναφερομένους εἰς ἑκατέραν περίπτωσιν λόγους.

ιβ'. Νομίζω δὲ ὅτι οἱ Ψαλμοὶ εἶναι διὰ τὸν ψάλλοντα ἓνα εἶδος καθρέπτου, εἰς τὸν ὁποῖον βλέπει τὸν ἑαυτόν του καὶ τὰς ψυχικὰς του καταστάσεις, οὕτω δ' αἰσθανόμενος ἀπαγγέλλει τοὺς ψαλμούς. Ἄλλὰ καὶ ὁ ἀκροατῆς<sup>1</sup> ἐκλαμβάνει τὴν ἀναγινωσκομένην ῥοδὴν ὡς ἀναφερομένην εἰς αὐτόν· ἐντεῦθεν, ἢ ἐλεγχόμενος ὑπὸ τῆς συνειδήσεώς του θὰ περιέλθῃ εἰς κατάνυξιν καὶ θὰ μετανοήσῃ ἢ ἀκούων περὶ τῆς ἐλπίδος εἰς τὸν Θεὸν καὶ περὶ τῆς βοηθείας του πρὸς τοὺς πιστεύοντας χαίρεται ὡς ἐὰν ἐχορηγεῖτο εἰς αὐτόν ἡ θεία χάρις καὶ ἀρχίζει νὰ εὐχαριστῆ τὸν Θεόν. Ὅταν, λοιπόν, ψάλλῃ κανεὶς τὸν τρίτον ψαλμὸν συναισθανόμενος τὰς θλίψεις του, νομίζει ὅτι εἶναι ἰδικὰ του τὰ λόγια τοῦ ψαλμοῦ· τότε δύναται νὰ ἀπαγγείλῃ τὸν 11ον καὶ τὸν 16ον, ὡς (ἀναφερομένους) εἰς τὴν ἐμπιστοσύνην του καὶ τὴν προσευχὴν. Ὅμοίως δύναται κανεὶς ν' ἀπαγγείλῃ τὸν 50ὸν ὡς ἐὰν ὁ ἴδιος ὠμίλει διὰ τὴν μετάνοιάν του. Ὅταν δὲ κάποιος ψάλλῃ τὸν 53ον καὶ τὸν 55ον, τὸν 56ον καὶ τὸν 141ον, δὲν ἔχει τὴν συναίσθησιν ὅτι διώκεται ἄλλος, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος πάσχει καὶ ψάλλει αὐτοὺς τοὺς λόγους ὡς προσωπικοὺς του πρὸς τὸν Κύριον. Γενικῶς δὲ κάθε ψαλμὸς ἔχει οὕτω λεχθῆ καὶ συνταχθῆ ὑπὸ τοῦ Πνεύ-

---

(ἐμμελῶς πως) τῶν ψαλμῶν. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ἀνέκαθεν τὸ ψαλτήριον ἀπέτέλεσε τὴν σπονδυλικὴν στήλην τῶν ἀκολουθιῶν τόσον τοῦ μοναχικοῦ ὅσον καὶ τοῦ ἁσματικοῦ (κοσμικοῦ) τυπικοῦ.

αὐτοῖς, καθὰ πρότερον εἴρηται, τὰ κινήματα τῆς ψυχῆς ἡμῶν κατανοεῖσθαι, καὶ πάντας αὐτοὺς ὡς περὶ ἡμῶν εἰρησθαι, καὶ εἶναι ἡμῶν αὐτοὺς ὡς ἰδίους λόγους, εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἐν ἡμῖν κινήματων καὶ διόρθωσιν τῆς ἡμῶν πολιτείας. Ἄ γὰρ οἱ ψάλ-  
5 λοντες εἰρήκασι, ταῦτα καὶ ἡμῶν δύνανται τύποι καὶ χαρακτῆ-  
ρες εἶναι.

ιγ'. Αὕτη δὲ πάλιν τοῦ Σωτῆρός ἐστὶν ἡ χάρις· ἄνθρωπος γὰρ δι' ἡμᾶς γενόμενος, τὸ μὲν σῶμα τὸ ἴδιον ἡμῶν προσήνεγκεν εἰς θάνατον, ἵνα πάντας ἀπαλλάξῃ τοῦ θανάτου· τὴν δὲ οὐ-  
10 ράνιον καὶ εὐάρεστον ἑαυτοῦ πολιτείαν δεῖξαι θέλων ἡμῖν, ἐν ἑαυτῷ ταύτην ἐτύπωσεν, ὑπὲρ τοῦ μηκέτι τινὰς εὐχερῶς ἀπατάσθαι παρὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἔχοντας ἐνέχυρον πρὸς ἀσφάλειαν, τὴν παρ' αὐτοῦ γενομένην ὑπὲρ ἡμῶν κατὰ τοῦ διαβόλου νίκην. Διὰ τοῦτο γοῦν οὐ μόνον ἐδίδαξεν, ἀλλὰ καὶ πεποίηκεν ἃ ἐδίδαξεν,  
15 ἵνα ἕκαστος ἀκοῦῃ μὲν αὐτοῦ λαλοῦντος, ὡς ἐν εἰκόνι δὲ βλέπων λαμβάνῃ παρ' αὐτοῦ τὸ παράδειγμα τοῦ ποιεῖν, ἀκοῦων· «Μάθεθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῖς εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ». Τελειότεραν δὲ καὶ εἰς ἀρετὴν διδασκαλίαν οὐκ ἂν τις εὔροι, ἧς ὁ Κύριος ἐτύπωσεν ἐν ἑαυτῷ. Εἴτε γὰρ ἀνεξικακίαν, εἴτε φιλανθρω-  
20 πίαν, εἴτε ἀγαθότητα, εἴτε ἀνδρίαν, εἴτε ἐλεημοσύνην, εἴτε δικαιοσύνην, πάντα ἐν αὐτῷ τις εὐρήσει γενόμενα, ὥστε μηδὲν εἰς ἀρετὴν λείπειν τῷ κατανοοῦντι τὸν ἀνθρώπινον βίον τοῦτον. Τοῦτο γὰρ ὁ Παῦλος εἰδὼς ἔλεγε· «Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς καὶ γὰρ Χριστοῦ». Οἱ μὲν παρ' Ἑλλησι νομοθετεῖται ἄχρι τοῦ λέ-  
25 γειν ἔχουσι τὴν χάριν· ὁ δὲ Κύριος, ὡς ἀληθῶς Κύριος ὢν τοῦ παντός, καὶ κηδόμενος ὢν εἰργάσατο, οὐ μόνον νομοθετεῖ, ἀλλὰ καὶ τύπον ἑαυτὸν δέδωκεν, εἰς τὸ εἰδέναί τοὺς βουλομένους τὴν τοῦ ποιεῖν δύναμιν. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ πρὸ τῆς εἰς ἡμᾶς αὐτοῦ

1. Δὲν εἶναι σαφές ἂν ὁ Ι. πατήρ ἀναφέρεται ἐνταῦθα εἰς τοὺς συλτά-

ματος, ὥστε, ὅπως ἐλέχθη ἄνωτέρω, νὰ κατανοοῦνται δι' αὐτῶν αἱ ψυχικαὶ μας καταστάσεις, ὡς νὰ ἔχουν λεχθῆ ὅλοι δι' ἡμᾶς, οἱ δὲ λόγοι των ν' ἀποτελοῦν ἰδικούς μας λόγους. Τοιοῦτοτρόπως δὲ ν' ἀναλογιζώμεθα τὰ πάθη μας καὶ νὰ διορθώνωμεν τὴν διαγωγὴν μας. Διότι ὅσα ἔχουν εἰπῆ οἱ ψάλται <sup>1</sup>, αὐτὰ δύνανται νὰ εἶναι τύποι καὶ ὑποδείγματα καὶ δι' ἡμᾶς.

1γ'. Ἡ χάρις τοῦ Σωτῆρος πάλιν εἶναι αὐτῆ ἐνηθρώπησε δηλ. δι' ἡμᾶς καὶ τὸ μὲν σῶμά του παρέδωκεν εἰς θάνατον, διὰ ν' ἀπαλλάξῃ ὅλους ἐκ τοῦ θανάτου· θέλων δὲ νὰ δείξῃ εἰς ἡμᾶς τὸν οὐράνιον καὶ εὐάρεστον (εἰς τὸν Θεόν) τρόπον ζωῆς ἐξέφρασεν αὐτὸν διὰ τῆς ζωῆς του, ὥστε νὰ μὴ δύναται πλέον ὁ ἐχθρὸς ν' ἀπαταῖ μερικούς εὐκόλως, διότι ἔχομεν ἀσφαλῆ ἐγγύησιν τὴν ὑπ' αὐτοῦ καταδεχθεῖσαν χάριν ἡμῶν νίκην κατὰ τοῦ διαβόλου. Διὰ τοῦτο, λοιπόν, δὲν ἐδίδαξε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔπραξε ὅσα ἐδίδαξε, ὥστε ἕκαστος ν' ἀκούῃ τοὺς λόγους του ἀλλὰ καὶ νὰ βλέπῃ αὐτὸν ὡς πρότυπον καὶ νὰ ἔχῃ αὐτὸν ὡς παράδειγμα διὰ τὴν πράξιν, ὅταν ἀκούῃ λ.χ. «Λάβετε ἐμὲ ὡς παράδειγμα, διότι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινόφρων» <sup>2</sup>. Δὲν δύναται κανεὶς νὰ εὕρῃ τελειοτέραν διδασκαλίαν ἀρετῆς ἀπὸ ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἐξέφρασεν ὁ Κύριος εἰς τὸ πρόσωπόν του. Διότι εἴτε ἀνεξικακίαν εἴτε φιλανθρωπίαν εἴτε ἀγαθότητα εἴτε ἀνδρείαν εἴτε ἐλεημοσύνην εἴτε δικαιοσύνην, ὅλα θὰ τὰ εὕρῃ νὰ ἔχουν πραγματοποιηθῆ εἰς αὐτόν, ὥστε οὐδεμία ἀρετὴ ν' ἀπουσιάζῃ ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου τοῦ Κυρίου, δι' ὅποιον κατανοῆ αὐτόν. Τοῦτο γνωρίζων ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Γίνετε μιμηταὶ μου, ὅπως καὶ ἐγὼ τοῦ Χριστοῦ» <sup>3</sup>. Οἱ νομοθέται τῶν Ἑλλήνων φθάνουν μόνον μέχρι τῶν λόγων· ὁ Κύριος ὁμως, ὡς ἀληθινὸς Κύριος τοῦ σύμπαντος, ἐπειδὴ φροντίζει διὰ τὰ πλάσματά του, δὲν νομοθετεῖ μόνον ἀλλὰ καὶ ἔχει δώσει ὡς πρότυπον τὸν ἑαυτόν του, ὥστε, ὅσοι θέλουν, νὰ γνωρίζουν τὴν δύναμιν τῆς πράξεως. Διὰ τοῦτο,

κτας ἢ τοὺς ἀναγνώστας τῶν ψαλμῶν ἐπ' ἐκκλησίας.

2. Ματθ. 11, 29.

3. Α' Κορ. 11, 1.



ἐπιδημίας ἐνήχησε καὶ ἐν τοῖς ψάλλουσι τοῦτο, ἵν' ὡσπερ ἐν αὐτῷ τὸν ἐπίγειον καὶ οὐράνιον ἄνθρωπον τυπῶν ἔδειξεν, οὕτω καὶ ἐκ τῶν Ψαλμῶν τὰ κινήματα καὶ τὰς διαθέσεις τῶν ψυχῶν ὁ βουλόμενος καταμαθεῖν δύνηται, εὐρίσκων ἐν αὐτοῖς καὶ τὴν  
5 ἐκάστου κινήματος θεραπείαν τε καὶ διόρθωσιν.

ιδ'. Εἰ γὰρ δεῖ καὶ πιθανώτερον εἰπεῖν, πᾶσα μὲν ἡ θεία Γραφὴ διδάσκαλός ἐστιν ἀρετῆς καὶ πίστεως ἀληθοῦς· ἡ δέ γε βίβλος τῶν Ψαλμῶν ἔχει καὶ τὴν εἰκόνα πως τῆς διαγωγῆς τῶν ψυχῶν. Ὡς γὰρ ὁ εἰσερχόμενος πρὸς βασιλέα τυποῦται καὶ τῷ  
10 σχήματι καὶ τοῖς ῥήμασιν, ἵνα μή, παρὰ ταῦτα λέγων, ὡς ἀπαίδευτος ἐκβληθῆ· οὕτως ἡ θεία βίβλος τὸν ἐπ' ἀρετῆν τρέχοντα καὶ βουλόμενον κατανοῆσαι τὴν τοῦ Σωτῆρος ἐν σώματι πολιτείαν ὑπομιμνήσκει πρῶτον διὰ τῆς ἀναγνώσεως τὰ κινήματα τῆς ψυχῆς, καὶ οὕτω λοιπὸν τυποῖ καὶ διδάσκει τοὺς ἐντυγχάνοντας  
15 τοῖς τοιούτοις λόγοις. Εἰσὶ μὲν οὖν, ἵνα τοῦτο πρῶτόν τις τῆς βίβλου παρατηρήσεται, οἱ μὲν ἐν διηγήματι λεγόμενοι, οἱ δὲ ἐν παραιήσει, οἱ δὲ ἐν προφητεία, οἱ δὲ ὡς ἐν εὐχῇ, οἱ δὲ ἐν ἔξομολογήσει.

Καὶ εἰσὶ μὲν οἱ ἐν διηγήματι ιη', μγ', μη', μθ', οβ', ος', οζ',  
20 πη', ρς', ριγ', ρκς', ρλς'.

Οἱ δὲ ὡς ἐν εὐχῇ, ις', ξς', πθ', ρα', ρλα', ρμα'.

Οἱ δὲ ὡς ἐν ἐντυχία καὶ εὐχῇ καὶ δεήσει ε', ς', ζ', ια', ιβ',  
ιε', κδ', κς', λ', λδ', λς', μβ', νγ', νδ', νε', νς', νη', νθ', ξ', ξγ',  
πβ', πε', πς', ρλς', ρλθ', ρμβ'.

25 Καὶ ὁ μὲν ὡς ἐν ἐντυχία καὶ εὐχαριστία ρλη'.

Οἱ δὲ ὡς ἐν ἐντυχία μόνη γ', κε', ξη', ξθ', ο', ογ', οη', οθ',  
ρη', ρκβ', ρλ'.

Καὶ οἱ μὲν ἐν ἔξομολογήσει θ', οδ', ια', ρδ', ρε', ρς', ρζ',  
ρι', ρις', ρλε', ρλς'.

λοιπόν, καὶ πρὸ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἐλεύσεώς του ἐφρόντισε ν' ἀντηχήση τοῦτο διὰ τῶν ψαλμωδῶν, ὥστε, ὅπως εἰς τὸν ἑαυτόν του ἔδειξεν ὡς πρότυπον τὸν ἐπίγειον καὶ τὸν οὐράνιον ἄνθρωπον, οὕτω καὶ ἐκ τῶν Ψαλμῶν νὰ δύναται νὰ μάθῃ, ὅποιος θέλει, μετ' ἀκριβείας τὰ πάθη καὶ τὰς διαθέσεις τῶν ψυχῶν, εὐρίσκων συγχρόνως εἰς τοὺς Ψαλμοὺς καὶ τὴν θεραπείαν καὶ διόρθωσιν ἐκάστου πάθους.

ιδ'. Διὰ ν' ἀκριβολογήσωμεν, ὀλόκληρος μὲν ἡ θεία Γραφή εἶναι διδάσκαλος ἀρετῆς καὶ ἀληθινῆς πίστεως· τὸ βιβλίον ὅμως τῶν Ψαλμῶν παρέχει τρόπον τινὰ καὶ τὴν εἰκόνα τῆς διαπαιδαγωγήσεως τῶν ψυχῶν. Ὅπως δηλαδὴ ὁ ἐπισκεπτόμενος τὸν βασιλέα φροντίζει διὰ τὴν ἐμφάνισιν καὶ τοὺς λόγους του, διὰ νὰ μὴ ἐκδιωχθῇ ὡς ἀπαίδευτος εὐθύς ὡς ἀρχίσῃ νὰ ὁμιλῇ, οὕτω καὶ τὸ θεῖον βιβλίον ὑπενθυμίζει διὰ τῆς ἀναγνώσεως, εἰς ὅποιον ἀκολουθεῖ τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς καὶ θέλει νὰ κατανοήσῃ τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν τοῦ Σωτῆρος, κατὰ πρῶτον τὰ πάθη τῆς ψυχῆς· οὕτω, λοιπόν, δι' αὐτῶν τῶν λόγων μορφώνει καὶ διδάσκει τοὺς ἀναγνώστας. Ὑπάρχουν, λοιπόν, — διὰ ν' ἀρχίσωμεν ἀπ' αὐτοῦ τοῦ σημείου τὴν παρατήρησιν τοῦ βιβλίου — ψαλμοὶ λεγόμενοι ὑπὸ μορφήν διηγήσεως, ἄλλοι ὑπὸ μορφήν παραινέσεως, ἄλλοι ὑπὸ μορφήν προφητείας, ἄλλοι ὑπὸ μορφήν προσευχῆς, ἄλλοι ὑπὸ μορφήν ἐξομολογήσεως.

Ὑπὸ μορφήν διηγήσεως εἶναι οἱ ψαλμοὶ 18, 43, 48, 49, 72, 76, 77, 88, 106, 113, 126, 136.

Μορφήν προσευχῆς ἔχουν οἱ ψαλμοὶ 16, 67, 89, 101, 131, 141.

Μορφήν συνομιλίας, προσευχῆς καὶ δεήσεως ἔχουν οἱ ψαλμοὶ 5, 6, 7, 11, 12, 15, 24, 27, 30, 34, 37, 42, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 60, 63, 82, 85, 87, 137, 139, 142.

Μορφήν συνομιλίας καὶ εὐχαριστίας ἔχει ὁ ψαλμὸς 138.

Μορφήν συνομιλίας μόνον ἔχουν οἱ ψαλμοὶ 3, 25, 68, 69, 70, 73, 78, 79, 108, 122, 130.

Εἰς ἐξομολόγησιν ἀναφέρονται οἱ ψαλμοὶ 9, 74, 91, 104, 105, 106, 107, 110, 117, 135, 137.

Οἱ δὲ συμπεπλεγμένην ἔχοντες ἐξομολόγησιν καὶ διήγησιν  
θ', οδ', ρε', ρς', ριζ', ρλζ'.

Ὁ δὲ συμπεπλεγμένην ἔχων ἐξομολόγησιν καὶ διήγησιν μετὰ  
αἰνέσεως ρι'.

5 Καὶ ὁ μὲν ἐν παραινέσει ἐστὶ λς'.

Οἱ δὲ ἐν προφητεία κ', κα', μδ', μς', οε'.

Καὶ ἀπαγγελτικὸς μὲν μετὰ προφητείας ρθ'.

Προτρεπτικοὶ δὲ καὶ ὡς παρακελευόμενοί εἰσι κη', λβ', π',  
ζδ', ζε', ζς', ζζ', ρβ', ργ', ργ'.

10 Προτρεπτικὸς δὲ μετὰ ἄσματος ἐλέχθη ρμθ'.

Καὶ οἱ μὲν διαγραφοῦντες τὸν ἐνάρετον βίον εἰσὶ ρδ', ρια',  
ρη', ρκδ', ρλβ'.

Οἱ δὲ αἴνον ἀπαγγέλλοντες οὗτοί εἰσιν ζ', ριβ', ρις', ρλδ',  
ρμδ', ρμε', ρμς', ρμη', ρν'.

15 Καὶ οἱ μὲν εὐχαριστικοὶ εἰσιν η', θ', ιζ', λγ', με', ξβ', ος',  
πδ', ριδ', ριε', ρκ', ρκα', ρκγ', ρκε', ρμγ'.

Οἱ δὲ μακαρισμὸν ἀναφωνοῦντες εἰσιν α', λα', μ', ρη', ρκζ'.

Καὶ ἄλλος ἐπιδεικτικὸς προθυμίας μετ' ᾧδης ρζ'.

Καὶ ὁ μὲν προτρεπτικὸς εἰς ἀνδρίαν ἐστὶ π'.

20 Οἱ δὲ κατηγορικοὶ τῶν ἀσεβῶν καὶ παρανόμων εἰσὶ β', ιγ',  
λε', να', νβ'.

Καὶ ὁ μὲν ἐπικλήσεως ἐστὶ δ'.

Οἱ δὲ ἐπενκτικὰ ἀπαγγέλλουσιν, ὡς ιθ' καὶ ξγ'.

Καὶ οἱ μὲν καυχήσεως τῆς ἐν Κυρίῳ ἀπαγγέλλοντες λόγους  
25 εἰσὶ κβ' καὶ κς', λη', λθ', μα', ξα', οε', πγ', ζς', ηη', ρνα'.

Οἱ δὲ ἐντρεπτικοὶ εἰσὶ νζ', πα'.

Καὶ οἱ μὲν ὕμνου ῥήματα λέγουσι μζ', ξδ'.

Ὁ δὲ ἀλαλαγμοῦ καὶ περὶ ἀναστάσεως ξε'.

Καὶ ἕτερος ἀλαλαγμοῦ μόνον ῥήματα λέγειν ιθθ'.

30 ιε'. Τοιαύτης οὖν τῆς διατάξεως οὔσης τῶν Ψαλμῶν, ἔστι  
λοιπὸν δυνατὸν τοὺς ἐντυγχάνοντας εὐρεῖν ἐν ἐκάστω, καθὰ προ-  
εἶπον, τὰ κινήματα καὶ τὴν κατάστασιν τῆς ἰδίας ψυχῆς, οὕτως  
τε περὶ ἐκάστου τὸν τύπον καὶ τὴν διδασκαλίαν καὶ τίνα μὲν

Ἐξομολόγησιν καὶ διήγησιν συνδέουν οἱ ψαλμοὶ 9, 74, 105, 106, 117, 137.

Συνδεδεμένην ἔξομολόγησιν καὶ διήγησιν μὲ αἴνεσιν ἔχει ὁ ψαλμὸς 110.

Ὑπὸ μορφήν παραινέσεως λέγεται ὁ ψαλμὸς 36.

Μορφήν προφητείας ἔχουν οἱ ψαλμοὶ 20, 21, 44, 46, 75.

Μορφήν ἀπαγγελίας μετὰ προφητείας ἔχει ὁ ψαλμὸς 109.

Μορφήν προτροπῆς καὶ παροτρύνσεως ἔχουν οἱ ψαλμοὶ 28, 32, 80, 94, 95, 96, 97, 102, 103, 113.

Ἐν εἴδει προτροπῆς μετ' ἄσματος ἐλέχθη ὁ ψαλμὸς 149.

Τὸν ἐνάρετον βίον περιγράφουν οἱ ψαλμοὶ 104, 111, 118, 124, 132.

Ψαλμοὶ αἰνῶν εἶναι οἱ 90, 112, 116, 134, 144, 145, 146, 148, 150.

Εὐχαριστίας ἐκφράζουν οἱ ψαλμοὶ 8, 9, 17, 33, 45, 62, 76, 84, 114, 115, 120, 121, 123, 125, 128, 143.

Μακαρισμὸν περιέχουν οἱ ψαλμοὶ 1, 31, 40, 118, 127.

Τὴν ἐπίδειξιν προθυμίας πρὸς ᾧδὴν συνδυάζει ὁ ψαλμὸς 107

Εἰς ἀνδρείαν προτρέπει ὁ ψαλμὸς 80.

Τοὺς ἀσεβεῖς καὶ ἀδίκους κατηγοροῦν οἱ ψαλμοὶ 2, 13, 35, 51, 52.

Μορφήν ἐπικλήσεως ἔχει ὁ ψαλμὸς 4.

Κάμνουν τάματα ψαλμοί, ὅπως οἱ 19 καὶ 63.

Ἄλλοι ὁμιλοῦν περὶ τῆς ἐν Κυρίῳ καυχήσεως, οἱ ψαλμοὶ 22, 26, 38, 39, 41, 61, 75, 83, 96, 98, 151.

Πρὸς ἐπίπληξιν ἐγράφησαν οἱ ψαλμοὶ 57, 81.

Λόγους ὕμνου περιέχουν οἱ ψαλμοὶ 47, 64.

Θριαμβευτικὸν τόνον ἔχει ὁ περὶ ἀναστάσεως ψαλμὸς 65.

Μόνον λόγους θριάμβου ἔχει ὁ ψαλμὸς 99.

ιε'. Οἱ Ψαλμοὶ λοιπὸν ἔχουν διαταχθῆ κατ' αὐτὴν τὴν τάξιν, εἶναι δὲ δυνατὸν διὰ τοὺς ἀναγνώστας, ὅπως εἶπα προηγουμένως, νὰ εὕρῃ ὁ καθεὶς εἰς ἕκαστον ψαλμὸν τὰ πάθη καὶ τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς του, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ὑπόδειγμα καὶ τὴν διδασκαλίαν διὰ κάθε πρᾶγμα, τί λόγια λέγων δύναται νὰ εἶναι ἀρε-

λέγων ἀρέσκειν δύναται τῷ Κυρίῳ, διὰ ποίων δὲ ῥημάτων ἑαυτὸν διορθοῦσθαι δύναται, καὶ εὐχαριστεῖν τῷ Κυρίῳ, ὑπὲρ τοῦ μὴ εἰς ἀσέβειαν ἐκπίπτειν τὸν παρὰ τοιαῦτα λέγοντα. Οὐ γὰρ μόνον περὶ τῶν ἔργων, ἀλλὰ καὶ περὶ ἀργοῦ ῥήματος ἀποδοῦναι λόγον 5 ἔχομεν τῷ Κριτῇ. Ἐάν τε τοίνυν μακαρίσαι τινὰ θελήσης, ἔχεις πῶς δεῖ, καὶ ἐπὶ τίνι, καὶ τίνα δεῖ λέγειν, τὸν τε α' καὶ τὸν λα', καὶ μ', καὶ ρια', καὶ ριγ', καὶ ρκζ'. Ἐάν τε μέμψασθαι τὴν Ἰουδαίων κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἐπιβουλήν, ἔχεις τὴν δευτέραν ᾠδὴν. Ἐάν δὲ διώκη παρὰ τῶν ἰδίων, καὶ πολλοὺς ἔχῃς τοὺς ἐπαναστάν- 10 τας κατὰ σοῦ, λέγε τὸν γ' ψαλμόν. Εἰ δὲ οὕτως θλιβόμενος ἐπεκαλέσω τὸν Κύριον, καὶ εἰσακουσθεὶς θέλεις εὐχαριστεῖν, ψάλλε τὸν τέταρτον, καὶ οδ', καὶ ριδ'. Καὶ ἔάν, ἔτι τοὺς πονηρομένους βλέπων ἐνεδρεῦειν θέλοντας, ἐρωτίζεσθαι σου θέλῃς τὴν εὐχὴν, ὀρθρίζων τὸ πρῶν ψάλλε τὸν ε'. Αἰσθόμενος δὲ ἀπειλῆς 15 τοῦ Κυρίου, ἔάν διὰ τοῦτο ταραττόμενον σεαυτὸν βλέπῃς, δύνασαι λέγειν τὸν ζ' καὶ τὸν λζ'. Ἐάν δὲ καὶ βουλευῶνται τινες κατὰ σοῦ, ὡς ὁ Ἀχιτόφελ κατὰ τοῦ Δαβίδ, καὶ τοῦτό σοί τις ἀπαγγείλη, ψάλλε τὸν ζ', καὶ θάρρει τῷ ἔνομένῳ σε Θεῷ.

ις'. Βλέπων δὲ τὴν πανταχοῦ χάριν τοῦ Σωτῆρος ἐκτετα- 20 μένην, καὶ σωθῆν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ἔάν προσφωνεῖν θέλῃς τῷ Κυρίῳ, ψάλλε τὸν η'. Ἐάν πάλιν ἄσαι θέλεις ἐπιλήριον, εὐχαριστῶν τῷ Κυρίῳ, ἔχεις αὐτὸν πάλιν τὸν η' καὶ τὸν πγ'. Ἐπὶ δὲ τῷ καταργῆσθαι τὸν ἐχθρὸν καὶ σεσῶσθαι τὴν κτίσιν, μὴ καυχώμενος ἐπὶ σαυτῷ, ἀλλὰ εἰδὼς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τοῦτο 25 κατορθώσαντα, λέγε τὸν εἰς αὐτὸν εἰρημένον θ' ψαλμόν. Καὶ ἔάν λίαν σέ τις ταράσσειν ἐθέλῃ, ἔχε σὺ τὴν πεποιθήσιν εἰς τὸν Κύριον, καὶ ψάλλε τὸν ι'. Ὅταν δὲ τὴν τῶν πολλῶν ὑπερηφανίαν ἴδῃς καὶ πλεονάζουσιν τὴν κακίαν, ὥστε μηδὲν ὄσιον ἐπ' ἀνθρώποις γενέσθαι, κατάφυγε σὺ ἐπὶ τὸν Κύριον, καὶ λέγε τὸν ια'. 30 Ἐγγρομιζούσης δὲ τῆς παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπιβουλῆς, μὴ ὀλιγώ-

1. Ἡ ἀπειλή ἀναφέρεται προφανῶς εἰς ἀπειλὴν τιμωρίας διὰ διαπραχθεῖσαν ἄμαρτιαν.

στός εἰς τὸν Κύριον, διὰ ποίων λόγων δύναται νὰ διορθωθῆ καὶ νὰ εὐχαριστῆ τὸν Κύριον, ὥστε νὰ μὴ ὀλισθήσῃ εἰς ἀσέβειαν ὁ προφέρων τοὺς λόγους τούτους. Διότι θ' ἀποδώσωμεν λόγον εἰς τὸν Κριτὴν ὄχι μόνον διὰ τὰς πράξεις, ἀλλὰ καὶ διὰ πάντα ἀνωφελῆ λόγον. Ἄν, λοιπόν, θέλῃς νὰ μακαρίσῃς κάποιον, ἔχεις (ὡς ὑπόδειγμα), διὰ τὸ πῶς πρέπει, καὶ διὰ τί καὶ τί πρέπει νὰ λέγῃς τοὺς ψαλμοὺς 1 καὶ 31, 40, 111, 118 καὶ 127. Ἄν πάλιν θέλῃς νὰ κατακρίνῃς τὴν κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἐπιβουλήν τῶν Ἰουδαίων, ἔχεις τὸν 2ον ψαλμόν. Ἄν δὲ καταδιώκεσαι ὑπὸ τῶν ἰδικῶν σου καὶ ἔχῃς πολλοὺς ἐξεγερθέντας ἐναντίον σου, λέγε τὸν 3ον ψαλμόν. Ἐὰν εὐρισκόμενος εἰς παρομοίαν κατάστασιν ἐπεκαλέσῃς τὸν Κύριον καὶ θέλῃς νὰ τὸν εὐχαριστήσῃς, ἐπειδὴ σὲ εἰσήκουσε, ψάλλε τὸν 4ον, τὸν 74ον, τὸν 114ον. Ἄν δὲ βλέπῃς ὅτι οἱ πονηροὶ θέλουν νὰ σοῦ στήσουν ἐνέδραν, θέλῃς δὲ νὰ ἀκούσῃ ὁ Κύριος τὴν προσευχήν σου, σηκώσου πρῶτῃ - πρῶτῃ καὶ ψάλλε τὸν 5ον. Ἄν αἰσθάνεσαι ἀπειλήν ἀπὸ μέρους τοῦ Κυρίου<sup>1</sup> καὶ βλέπῃς ὅτι τaráσσεσαι δι' αὐτὸν τὸν λόγον, δύνασαι νὰ λέγῃς τὸν 6ον καὶ τὸν 37ον. Ἄν κάποιοι σὲ ἐπιβουλεύονται, ὅπως ὁ Ἀχιτόφελ τὸν Δαβίδ, καὶ κάποιος σοῦ ἀναγγείλῃ τοῦτο, ψάλλε τὸν 7ον καὶ ἔχε ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος θὰ σὲ σώσῃ.

15'. Ἄν θέλῃς δὲ νὰ προσφωνήσῃς τὸν Κύριον, ὅταν βλέπῃς τὴν ἐξηπλωμένην παντοῦ χάριν τοῦ Σωτῆρος καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ψάλλε τὸν 8ον. Ἄν πάλιν θέλῃς νὰ εὐχαριστήσῃς δι' ἄσματος τὸν Κύριον διὰ τὸν τρυγητόν, ἔχεις καὶ πάλιν διὰ τὴν περίστασιν τὸν 8ον καὶ τὸν 83ον. Διὰ τὴν κατάργησιν τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὴν σωτηρίαν τῆς κτίσεως, μὴ καυχᾶσαι σὺ ἀλλὰ γνωρίζων ὅτι τοῦτο εἶναι κατόρθωμα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, λέγε τὸν ἀναφερόμενον εἰς αὐτὸν 9ον ψαλμόν. Ἄν πάλιν κάποιος θέλῃ νὰ σὲ συνταράξῃ, σὺ ἔχε ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Κύριον καὶ ψάλλε τὸν 10ον. Ὅταν δὲ ἰδῆς νὰ αὐξάνεται ἡ ὑπερφήνεια τῶν πολλῶν καὶ ἡ κακία, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχῃ εὐσέβεια εἰς τοὺς ἀνθρώπους, νὰ καταφύγῃς εἰς τὸν Κύριον καὶ νὰ λέγῃς τὸν 11ον. Ἄν δὲ διαρκῆ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἡ ἐναντίον σου

ρει ὡς ἐπιλησθεις παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλὰ παρακάλει τὸν Κύριον ἄδων τὸν ιβ'. Ἐπειδὴν βλασφημούντων τινῶν κατὰ τῆς Προνοίας ἀκούσης, μὴ κοινώνει μὲν αὐτῶν τῇ ἀσεβείᾳ, ἐντυγχάνων δὲ τῷ Θεῷ, λέγε τὸν ιγ' καὶ ιβ'. Καὶ λοιπὸν ἐὰν θέλῃς μαθεῖν 5 ὁποῖός ἐστι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ὁ πολίτης, ψάλλε τὸν ιδ'.

ιζ'. Προσευχῆς σοι χρεία διὰ τοὺς ἀνθεστηκότας σοι καὶ περιέχοντάς σου τὴν ψυχὴν, ἄδε τὸν ις', καὶ τὸν πε', καὶ τὸν πζ', καὶ τὸν ρμ'. Ἄλλὰ θέλεις μαθεῖν, πῶς Μωυσῆς προσηύξατο, ἔ-  
10 χεις τὸν πθ'. Ἄλλ' ἐσώθης ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν σου, καὶ ἐρρυσθῆς ἀπὸ τῶν διωκόντων σε, ἄδε, καὶ σὺ τὸν ιζ' ψαλμόν. Θαυμάζεις τὴν τῆς κτίσεως τάξιν, καὶ τὴν εἰς αὐτὴν τῆς Προνοίας χάριν, τοῦ τε νόμου τὰ ἱερὰ προστάγματα, ψάλλε τὸν ιη' καὶ τὸν κγ'. Θλιβομένους δὲ ὄρων, παρακάλει τούτους, ἐπευχόμενος καὶ λέ-  
15 γων αὐτοῖς τὰ ἐν τῷ ιθ' ψαλμῷ ῥήματα. Ὁρᾷς σεαυτὸν ποιμαινόμενον καὶ εὐδοούμενον παρὰ τοῦ Κυρίου, χαίρων ἐπὶ τούτῳ ψάλλε τὸν κβ'. Οἱ ἐχθροὶ περὶ σέ, ἀλλὰ σὺ τὴν ψυχὴν ἐπαίρων πρὸς Θεόν, λέγε τὸν κδ', καὶ ὄψει τούτους «ἀμαρτάνοντας διακενῆς». Ἐπιμένουσιν οἱ ἐχθροί, οὐδὲν ἕτερον ἢ τὰς χεῖρας  
20 ἔχοντες αἱμάτων πλήρεις, καὶ ζητοῦντες ἐλκῦσαί σε καὶ ἀπολέσαι, μὴ δῶς ἀνθρώπῳ τὸ κριμα (ὑποπτα γὰρ πάντα τὰ ἀνθρώπινα)· ἀλλὰ τὸν Θεὸν ἀξιῶν κριτὴν γενέσθαι (μόνος γὰρ αὐτὸς δίκαιος), λέγε τὰ ἐν τῷ κε', καὶ τὸν λδ', καὶ τὸν μβ'. Ἐὰν δὲ καὶ τραχύτερον ἐπίθωνται, καὶ πλῆθος ὡς παρεμβολαὶ γένωνται οἱ  
25 ἐχθροί, καταφρονοῦντες ὡς μήπω σου χρισθέντος, καὶ διὰ τοῦτο πολεμεῖν ἐθέλοντες, μὴ πτήξῃς, ἀλλ' ἄδε τὸν κς' ψαλμόν. Ἐ-

1. Ὁ Μ. Ἀθανάσιος εἶχεν ἀρκούντως πείραν νομικῶν σκευωριῶν καὶ

ἐπιβουλή τῶν ἐχθρῶν, μὴ λιποψυχῆς διότι τάχα σέ ἐλησμόνη-  
σεν ὁ Θεός, ἀλλὰ παρακάλει τὸν Κύριον ψάλλων τὸν 12ον. Ὁ-  
ταν δὲ ἀκούσης νὰ βλασφημοῦν μερικοὶ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ,  
μὴ μετέχης εἰς τὴν ἀσέβειάν των, ἀλλὰ δεόμενος εἰς τὸν Θεὸν  
λέγε τὸν 13ον καὶ τὸν 52ον. Ἄν πάλιν θέλῃς νὰ μάθῃς, τί εἶδους  
εἶναι ὁ πολίτης τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ψάλλε τὸν 14ον.

15'. Ἄν ἔχῃς ἀνάγκην προσευχῆς ἐξ αἰτίας τῶν ἐχθρῶν σου,  
οἱ ὅποιοι περικυκλῶνουν τὴν ψυχὴν σου, ψάλλε τὸν 16ον, τὸν  
85ον, τὸν 87ον καὶ τὸν 140όν. Ἄν θέλῃς νὰ μάθῃς, πῶς προση-  
χῆθη ὁ Μωυσῆς, ἔχεις τὸν 89ον. Ἄν ἐσώθῃς ὁμως ἀπὸ τοὺς ἐ-  
χθροὺς σου καὶ διέφυγες ἀπὸ τοὺς διώκτας σου, ψάλλε καὶ σὺ  
τὸν 17ον ψαλμὸν. Θαυμάζεις τὴν τάξιν τῆς κτίσεως καὶ τὴν φρον-  
τίδα τῆς Προνοίας δι' αὐτὴν καὶ τὰ ἱερά προστάγματα τοῦ νό-  
μου; Ψάλλε τὸν 18ον καὶ τὸν 23ον. Ἄν δὲ συναντήσης θλιβο-  
μένους, νὰ τοὺς παρηγορῆς, νὰ προσεύχῃσαι δι' αὐτοὺς καὶ νὰ  
τοὺς λέγῃς τοὺς λόγους τοῦ 19ου ψαλμοῦ. Ὄταν ἀντιλαμβάνε-  
σαι ὅτι ὁ Κύριος σέ ποιμαίνει καὶ σέ ὀδηγεῖ εἰς τὴν προκοπὴν,  
χαίρων διὰ τοῦτο ψάλλε τὸν 22ον. Οἱ ἐχθροὶ σέ περιτριγυρίζουν,  
ἀλλὰ σὺ ὑψώνων τὴν ψυχὴν πρὸς τὸν Θεὸν λέγε τὸν 24ον καὶ  
θὰ τοὺς ἰδῆς «ἀμαρτάνοντας διακενῆς». Ἄν ἐπιμένουν οἱ ἐχθροὶ  
σου, ἔχοντες αἰμοσταγεῖς τὰς χεῖρας καὶ ζητοῦν νὰ σέ κακοποι-  
ήσουν καὶ νὰ σέ φονεύσουν, μὴ ζητήσης ἀνθρώπων ὡς κριτὴν  
(διότι ὅλα τὰ ἀνθρώπινα εἶναι ὑποπτα<sup>1</sup>), ἀλλ' ἀπαιτῶν νὰ σέ  
κρίνῃ ὁ Θεὸς (διότι μόνος αὐτὸς εἶναι δίκαιος) λέγε τοὺς λόγους  
τῶν ψαλμῶν 25, 34 καὶ 42. Ἄν δὲ ἐπιτεθοῦν μετὰ μεγαλυτέρας  
σφοδρότητος καὶ γίνουν τόσον πολλοὶ ὡς νὰ ἦσαν στρατὸς οἱ  
ἐχθροὶ καὶ σέ καταφρονοῦν, διότι δὲν ἔχεις ἀκόμη χρισθῆ<sup>2</sup>, καὶ  
θέλουν νὰ σέ πολεμήσουν ἀκριβῶς δι' αὐτό, μὴ φοβηθῆς, ἀλλὰ

---

ψευδῶν δικῶν, ὥστε τὸ λεγόμενον νὰ ἀπορρέῃ ἐκ τῆς πραγματικότητος τοῦ  
βίου του.

2. Εἰς τὸν ψαλμὸν τὸ χρίσμα ἀναφέρεται εἰς τὴν τελετὴν ἐνθρονίσεως  
τοῦ βασιλέως· ἐνταῦθα ὁμως ὁ ἱ. πατὴρ ἀναφέρει αὐτὸ εἰς τὸ βάπτισμα, ἀπεν-  
θύνεται δηλ. πρὸς κατηχουμένους.



πειδὴ δὲ ἀσθενὴς ἐστὶν ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων, ἐὰν πάλιν ἀναισχυντῶσιν οἱ ἐπιβουλευόντες, ἵνα μὴ πρὸς ἐκείνους ἔχῃς τὴν σχολήν, κρᾶζε πρὸς τὸν Θεόν, λέγων τὰ ἐν τῷ κζ'. Καὶ ἐὰν θέλῃς εὐχαριστῶν μαθεῖν πῶς δεῖ προσφέρειν τῷ Κυρίῳ, νοητῶς νοῶν  
5 ψάλλε τὸν κη'. Καὶ λοιπὸν ἐγκαινίζων τὸν οἶκόν σου τὴν τε ψυχὴν τὴν τὸν Κύριον ὑποδεχομένην, καὶ τὸν σωματικὸν οἶκον, ἐν ᾧ σωματικῶς κατοικεῖς, εὐχαρίστει, καὶ λέγε τὸν τε κθ' καὶ τὸν ἐν τοῖς ἀναβαθμοῖς ρκς'.

ιη'. Ὅταν δὲ σαυτὸν διὰ τὴν ἀλήθειαν μισοῦμενον καὶ διω-  
10 κόμενον παρὰ πάντων τῶν τε φίλων καὶ συγγενῶν βλέπῃς, μὴ τούτοις μηδὲ σαυτῷ κατανοῶν ὀλιγορώρησις, μηδ', ἂν τοὺς γνωρίμους ἴδῃς ἀποστρεφομένους σε, πτήξῃς ἀλλ' ἐκστάς ἀπὸ τούτων, καὶ σκοπῶν τὰ μέλλοντα, ψάλλε τὸν λ'. Τοὺς δὲ βαπτιζομένους καὶ λυτρομένους ἀπὸ τῆς φθαρτῆς γενέσεως βλέπων,  
15 καὶ θαυμάζων τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, ᾄδε εἰς ἐκείνους τὸν λα'. Καὶ ὅταν μὲν ψάλλειν μετὰ πολλῶν ἐθέλῃς, τοὺς δικαίους ἄνδρας καὶ τοὺς ὀρθοὺς τῷ βίῳ συναγαγόν, λέγε καὶ σὺ τὸν λβ'. Ἐμπεσῶν δὲ εἰς τοὺς ἐχθροὺς, καὶ σοφῶς αὐτοὺς διαφυγόν, καὶ ἐκκλίνας ἀπὸ τῆς ἐπιβουλῆς αὐτῶν, εἰ θέλεις εὐχαριστῆσαι, συγ-  
20 καλέσας τοὺς πρᾶεῖς ἄνδρας, ἐπ' αὐτῶν ψάλλε τὸν λγ'. Καὶ ἐὰν ἴδῃς τῶν παρανομούντων τὴν ἐπὶ τὸ κακὸν φιλονεικίαν, μὴ νόμιζε ἐν αὐτοῖς κατὰ φύσιν τὴν κακίαν εἶναι, οἷα λέγουσιν οἱ αἰρετικοί· ἀλλὰ λέγε τὸν λε', καὶ ὄψει, ὅτι αὐτοὶ τοῦ ἁμαρτάνειν εἰσὶν αἴτιοι. Ἐὰν δὲ πολλὰ πράττοντας ἄνομα τοὺς πονηροὺς βλέ-  
25 πῃς, καὶ ἐπαιρομένους αὐτοὺς κατὰ τῶν μικρῶν, καὶ θέλῃς παραινεῖν τισὶ μὴ προσέχειν τούτοις, μηδὲ παραζηλοῦν αὐτούς, διὰ

1. Ὁ ὑπαινιγμὸς ἀναφέρεται εἰς γνωστικὰς αἵρέσεις, αἱ ὁποῖαι πρεσβεύ-

ψάλλε τὸν 26ον ψαλμόν. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἀσθενὴς ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ἂν πάλιν ἐπιμείνουν ἀναισχύντως οἱ ἐχθροί, μὴ προσέχης εἰς αὐτοὺς ἀλλὰ κράζε πρὸς τὸν Θεὸν λέγων τοὺς λόγους τοῦ 27ου. Καὶ ἂν θέλῃς νὰ μάθῃς πῶς πρέπει νὰ προσφέρεται ἡ εὐχαριστία πρὸς τὸν Κύριον, σκεπτόμενος πνευματικῶς ψάλλε τὸν 28ον. Ὅταν δὲ πάλιν κἀνης τὰ ἐγκαίνια τοῦ οἴκου σου — καὶ τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία ὑποδέχεται τὸν Κύριον, καὶ τοῦ σωματικοῦ οἴκου, εἰς τὸν ὁποῖον κατοικεῖς σωματικῶς —, νὰ εὐχαριστῆς καὶ νὰ λέγῃς τὸν 29ον καὶ τὸν 126ον, ψαλμόν τῶν ἀναβαθμῶν.

1η'. Ὅταν δὲ βλέπῃς ὅτι μισεῖσαι καὶ καταδιώκεσαι χάριν τῆς ἀληθείας ὑφ' ὄλων τῶν φίλων καὶ συγγενῶν, μὴ ὀλιγοψυχίῃς στρέφων τὴν προσοχὴν σου εἴτε εἰς αὐτοὺς εἴτε εἰς τὸν ἑαυτὸν σου, οὔτε νὰ τρομάξῃς, ὅταν βλέπῃς νὰ σὲ ἀποστρέφονται οἱ γνωστοί σου, ἀλλὰ ἀφοῦ ἀπαγκιστρωθῆς ἀπὸ αὐτοὺς, νὰ στρέψῃς τὸ βλέμμα εἰς τὰ μέλλοντα καὶ νὰ ψάλλῃς τὸν 30όν. Βλέπων δὲ τοὺς βαπτιζομένους, οἱ ὁποῖοι ἐλυτρώθησαν ἀπὸ τὴν φθαρτὴν γέννησιν, καὶ θαυμάζων τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ψάλλε εἰς αὐτοὺς τὸν 31ον. Καὶ ὅταν μὲν θέλῃς νὰ ψάλλῃς μὲ πολλοὺς, ἀφοῦ συγκεντρώσῃς ἀνθρώπους δικαίους καὶ ἐναρέτους εἰς τὴν ζωὴν των, λέγε καὶ σὺ (μαζὶ των) τὸν 32ον ψαλμόν. Ἄν δὲ ἐμπέσῃς εἰς τοὺς ἐχθροὺς καὶ διαφύγῃς ἐξ αὐτῶν διὰ τῆς φρονήσεως, ἀφοῦ σωθῆς ἐκ τῆς ἐνέδρας των, ἂν θέλῃς νὰ εὐχαριστήσῃς (τὸν Θεόν), ἀφοῦ συγκεντρώσῃς τοὺς πρᾶεῖς ἄνδρας, ψάλλε μαζὶ των τὸν 33ον. Ἄν δὲ παρατηρήσῃς νὰ προκόπτῃ εἰς τὸ κακὸν ἢ κακότης τῶν παρανόμων, μὴ πιστεύῃς ὅτι οὗτοι εἶναι φύσει κακοὶ <sup>1</sup>, ὅπως ἰσχυρίζονται οἱ αἰρετικοί· ἀλλὰ ψάλλε τὸν 35ον ψαλμόν, καὶ θὰ ἀντιληφθῆς ὅτι αὐτοὶ εἶναι αἴτιοι τῆς ἀμαρτωλότητός των. Ἄν δὲ βλέπῃς τοὺς πονηροὺς νὰ διαπράττουν ἀνομίας καὶ νὰ ἀλαζονεύωνται κατὰ τῶν μικροψύχων, θέλῃς δὲ νὰ προτρέψῃς μερικοὺς νὰ μὴ προσέχουν οὔτε νὰ ζη-

οῦσαι μίαν κοσμολογικὴν διαρχίαν, ἐπεξέτεινον αὐτὴν καὶ εἰς τὴν ἀνθρωπολογίαν· οὕτως ἐπρέσβευον κυρίως οἱ Μανιχαῖοι.

τὸ ταχέως αὐτοὺς ἀποσβέννυσθαι, λέγε καὶ σαντῶ καὶ τοῖς ἐτέροις τὸν λς'.

ιθ'. Ἄλλὰ δὴ καὶ σύ, προθέμενος προσέχειν σαντῶ, ἐὰν βλέπῃς ἐπιτιθέμενον τὸν ἐχθρὸν (τότε γὰρ μᾶλλον ἐπεγείρεται  
 5 κατὰ τῶν τοιούτων), καὶ θέλῃς ἐπαλείφειν σαντὸν κατ' αὐτοῦ, ἄδε τὸν λη' ψαλμόν. Καὶ ἐάν, τῶν ἐχθρῶν ἐπιτιθεμένων, ὑπομένης τὰς θλίψεις, καὶ θέλῃς μαθεῖν τὴν ἐκ τῆς ὑπομονῆς ὠφέλειαν, ψάλλε τὸν λθ' ψαλμόν. Βλέπων δὲ πολλοὺς πένητας καὶ πτωχοὺς, καὶ θέλεις ἐλεεῖσθαι αὐτούς, δύνασαι τοὺς μὲν ἤδη ἐλεή-  
 10 σαντας ἀποδέχεσθαι, τοὺς δὲ ἄλλους εἰς τὸ ποιεῖν προτρέπεσθαι, ἐν τῶ λέγειν τὸν μ'. Εἶτα ἐάν, πᾶν τὸν πόθον ἔχων εἰς τὸν Θεόν, ἀκούσης τῶν ἐχθρῶν ὀνειδιζόντων, μὴ ταράσσον· ἀλλὰ συνιεὶς τὸν ἐκ τοῦ τοιούτου πόθου ἀθάνατον καρπὸν, παρακάλει σαντοῦ τὴν ψυχὴν τῇ εἰς Θεὸν ἐλπίδι, καὶ ταύτῃ ἐπικουφίζων καὶ  
 15 καταπραῶνων τὰς ἐν τῶ βίῳ λύπας αὐτῆς, λέγε τὸν μα' ψαλμόν. Συνεχῶς δὲ ἀναμιμνήσκεισθαι θέλων τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ τὰς γενομένας εἰς τοὺς πατέρας, καὶ περὶ τῆς ἐξόδου τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ διαγωγῆς, πῶς τε ὁ μὲν Θεὸς ἀγαθός, οἱ δὲ ἄνθρωποι ἀχάριστοι, ἔχεις τὸν μγ', καὶ τὸν ος', καὶ πη',  
 20 καὶ τὸν ρδ', καὶ τὸν ρε', καὶ ρς', καὶ ριγ'. Καταφυγῶν δὲ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ διασωθεις ἀπὸ τῶν περὶ σὲ γενομένων θλίψεων, ἐὰν θέλῃς εὐχαριστῆσαι τῶ Θεῶ, καὶ διηγῆσασθαι τὴν εἰς σὲ γενομένην φιλανθρωπίαν, ἔχεις τὸν με'.

κ'. Ἄλλ' ἡμαρτες, καὶ ἐντραπεῖς μεταγινώσκεις καὶ ἐλε-  
 25 ἠθῆναι ἀξιοῖς, ἔχεις τοὺς τῆς ἐξομολογήσεως καὶ μετανοίας λόγους ἐν τῶ ν'. Εἰ δὲ καὶ διεβλήθης πονηρῶ βασιλεῖ καὶ ὄρῃς τὸν διάβολον κατακαυχόμενον, ἀναχώρει, καὶ λέγε καὶ σὺ τὰ ἐν τῶ να'. Καὶ ὅτε μὲν διώκη, καὶ διαβάλλουσί τινες παραδοῦναι σε θέλοντες, ὡς οἱ Ζιφαῖοι καὶ οἱ ἀλλόφυλοι τὸν Δαβίδ, μὴ ἀκηδιάσης,  
 30 ἀλλὰ θαρρῶν τῶ Κυρίῳ, καὶ ὑμνῶν αὐτόν, λέγε τὰ ἐν τῶ νγ'.

1. Πατέρες ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, εἶναι οἱ πατριάρχαι τοῦ Ἰσραήλ.

λεύουν αὐτούς, διότι οἱ ἀσεβεῖς ἐξαφανίζονται ταχέως, λέγε καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν σου καὶ εἰς τοὺς ἄλλους τὸν 36ον ψαλμόν.

ιβ'. Ἀλλὰ καὶ σὺ ὁ ἴδιος, ὅταν προετοιμάζῃς μετὰ προσοχῆς τὸν ἑαυτὸν σου βλέπων νὰ ἐπιτίθεται ὁ ἐχθρὸς (διότι τότε ἐπιτίθεται μετὰ μεγαλυτέρας ὀξύτητος κατὰ τῶν τοιούτων ἀνθρώπων), ὅταν θέλῃς νὰ ἐτοιμασθῆς διὰ τὸν ἀγῶνα κατ' αὐτοῦ, ψάλλε τὸν 38ον ψαλμόν. Ὅταν δὲ ἐπιτίθενται οἱ ἐχθροὶ καὶ ὑπομένης τὰς θλίψεις, θέλεις δὲ νὰ μάθῃς τὴν προερχομένην ἐκ τῆς ὑπομονῆς ὠφέλειαν, ψάλλε τὸν 39ον ψαλμόν. Βλέπων δὲ τὸ πλῆθος τῶν πενήτων καὶ τῶν πτωχῶν, θέλεις νὰ τυγχάνουν ἐλεημοσύνης· πρὸς τοῦτο δύνασαι νὰ ἐπαινῆς μὲν ὅσους ἔχουν ἤδη δώσει ἐλεημοσύνην, τοὺς δὲ ἄλλους νὰ προτρέπῃς νὰ ἐλεοῦν, ψάλλων τὸν 40όν. Ὅμοίως, ὅταν ἔχῃς στρέψει τὸν πόθον σου τελείως εἰς τὸν Θεόν, ἂν ἀκούσῃς νὰ σὲ κοροϊδεύουν οἱ ἐχθροί, μὴ ταρασσεσαι· ἀλλὰ σκεπτόμενος τὸν ἀθάνατον καρπὸν, τὸν ὁποῖον ἀποδίδει ὁ τοιοῦτος πόθος, νὰ παρηγορῆς τὴν ψυχὴν σου διὰ τῆς ἐλπίδος εἰς τὸν Θεόν, ἀνακουφίζων δὲ καὶ καταπραΰνων τὰς βιοτικὰς στενοχωρίας της δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου, λέγε τὸν 41ον ψαλμόν. Ἄν θέλῃς δὲ νὰ ἐνθυμηθῆς τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς πατέρας<sup>1</sup>, καθὼς καὶ τὴν ἔξοδον ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ τὰ συμβάντα τῆς ἐρήμου, πῶς μὲν ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς, οἱ δὲ ἀνθρωποὶ ἀχάριστοι, ἔχεις τοὺς ψαλμοὺς 43, 77, 88, 104, 105, 106 καὶ 113. Ὅταν δὲ καταφύγῃς εἰς τὸν Θεὸν καὶ διασωθῆς ἀπὸ τὰς θλίψεις, αἱ ὁποῖαι σὲ περιβάλλουν, ἂν θέλῃς νὰ εὐχαριστήσῃς τὸν Θεὸν καὶ νὰ διηγηθῆς τὴν φιλανθρωπίαν του πρὸς σέ, ἔχεις τὸν 45ον.

κ'. Ἔστω ὅμως ὅτι ἀμάρτησες καὶ μετὰ ταῦτα ἐντρέπεσαι καὶ μετανοεῖς καὶ θέλεις νὰ τύχῃς τοῦ θείου ἐλέους· ἔχεις τοὺς λόγους τῆς ἐξομολογήσεως καὶ τῆς μετανοίας εἰς τὸν 50όν. Ἄν δὲ σὲ ἐσυκοφάντησαν εἰς κακὸν βασιλέα καὶ βλέπῃς ὅτι ὁ συκοφάντης καυχᾶται ἀλαζονικῶς, φῦγε καὶ ἐπαναλάβανε τοὺς λόγους τοῦ 51ου. Ὅταν δὲ σὲ καταδιώκουν, μερικοὶ δὲ σὲ διαβάλλουν θέλοντες νὰ σὲ παραδώσουν, ὅπως οἱ Ζιφαῖοι καὶ οἱ ἀλλόφυλοι τὸν Δαβίδ, μὴ παραδοθῆς εἰς τὴν λύπην, ἀλλ' ἔχων ἐμπιστο-

καὶ νε'. Ἐὰν δὲ καὶ συνδράμη ὁ διώκων, καὶ μὴ γνώσκων εἰσέλθῃ  
 εἰς τὸ σπήλαιον ἐν ᾧ καὶ σὺ κρύπτη, μηδ' οὐτως πτήξῃς· ἔχεις  
 γὰρ τοὺς ἐν τοιαύτῃ ἀνάγκῃ χρησμούς εἰς παράκλησιν καὶ στη-  
 5 λογραφίας λόγους, τοὺς ἐν τῷ νς' καὶ τοὺς ἐν τῷ ρμα'. Ἐὰν δὲ  
 καὶ φυλαχθῆναι τὴν οἰκίαν κελεύσῃ ὁ ἐπιβουλεύων, καὶ διαφύγῃς,  
 ἀνατίθει τῷ Κυρίῳ τὴν χάριν, ὡς ἐν στήλαις γραφῶν αὐτὴν ἐν  
 τῇ ψυχῇ, μνημόσυνον οὖσαν τοῦ μὴ διεφθάρθαι σε, καὶ λέγε τὰ  
 ἐν τῷ νη' ψαλμῷ. Ἐὰν δὲ καὶ ὄνειδίζωσι θλίβοντες οἱ ἐχθροί,  
 καὶ φλυαροῦντες διαβάλλωσιν οἱ δοκοῦντες εἶναι φίλοι, καὶ λυπη-  
 10 θῆς ἐν τῇ ἀδολεσχίᾳ σου πρὸς ὀλίγον, ἀλλὰ δύνασαι παρακαλεῖ-  
 σθαι ὑμῶν καὶ σὺ τὸν Θεόν, καὶ λέγων τὰ ἐν τῷ νδ' ῥήματα. Καὶ  
 πρὸς μὲν ὑποκρινομένους καὶ ἐν προσώπῳ κανχωμένους λέγε  
 πρὸς ἐντροπὴν ἐκείνων τὸν νς' ψαλμόν· πρὸς δὲ τοὺς ὀρμῶντας  
 ἀγρίως κατὰ σοῦ, καὶ θέλοντας λαβεῖν σου τὴν ψυχὴν, ἀντίθες σὺ  
 15 τὴν πρὸς τὸν Θεόν σου ὑποταγὴν, καὶ θάρρει. Ὅσῳ γὰρ ἐκεῖνοι  
 μαίνονται, τοσοῦτῳ μᾶλλον ὑποτάσσου σὺ τῷ Κυρίῳ, καὶ λέγε  
 τὰ ἐν τῷ ξα'. Καὶ ἐὰν μὲν διωκόμενος εἰς ἐρημίαν ἀπέλθῃς, μὴ  
 φοβηθῆς ὡς μόνος ὢν ἐκεῖ, ἔχων δὲ τὸν Θεόν ἐκεῖ καὶ πρὸς αὐτὸν  
 ὀρθρίζων ψάλλε τὸν ξβ'. Ἐκφοβούτων δὲ τῶν ἐχθρῶν καὶ μὴ·  
 20 παυομένων τοῦ ἐνεδρεῦειν, ἀλλὰ καὶ ἐξερευνῶντων πᾶν κατὰ σοῦ,  
 κἂν πλῆθος ᾧσι, μὴ ὑπενδῶς· βέλη γὰρ νηπίων ἔσσονται τούτων αἱ  
 πληγαί, ψάλλοντός σου τὸν ξγ', καὶ τὸν ξδ', καὶ ξθ' καὶ ο'.

κα'. Καὶ ὅταν μὲν ὑμῆσαι βούλῃ τὸν Κύριον, ᾄδε τὰ ἐν τῷ  
 ξδ'. Ἐὰν δὲ κατηγῆσαι θέλῃς τινὰς περὶ ἀναστάσεως, ᾄδε τὰ  
 25 ἐν τῷ ξε'. Οἰκτιρομὸς δὲ αἰτῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὕμνει αὐτόν,  
 ψάλλον τὸν ξς'. Ὅτε δὲ βλέπεις τοὺς μὲν ἀσεβεῖς ἐν εἰρήνῃ εὐ-  
 θηνουμένους καὶ καταθυμῶς ζῶντας τοὺς δὲ δικαίους θλιβομέ-  
 νους, ἵνα μὴ σκανδαλισθῆς καὶ παρασαλευθῆς, λέγε καὶ σὺ τὰ ἐν  
 τῷ οβ' ψαλμῷ. Καὶ ὅταν μὲν ὀργισθῇ ὁ Θεὸς ἐπὶ τὸν λαόν, ἔχεις

1. Εἰς στήλας ἐκ μαρμάρου (ἢ ἐκ ξύλου) ἐγράφοντο κατὰ τὴν ἀρχαί-  
 οτητα αἱ πράξεις τῶν βασιλέων καὶ τῶν ἀρχόντων ἢ καὶ οἱ νόμοι.

σύνην εἰς τὸν Κύριον καὶ ὑμῶν αὐτόν, λέγε τοὺς ψαλμοὺς 53 καὶ 55. Ἄν δὲ σὲ ἀκολουθήσῃ ὁ διώκτης καί, χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ, εἰσέλθῃ εἰς τὸ σπήλαιον, ὅπου κρύπτεσαι καὶ σὺ, οὔτε οὕτω νὰ ταραχθῆς· διότι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀνάγκην ἔχεις παρηγορητικούς λόγους καὶ ἐπιστήμους ρήσεις τοὺς ψαλμοὺς 56ον καὶ 141ον. Ἄν δὲ ὁ διώκτης διατάξῃ νὰ φρουρηθῇ ἡ οἰκία σου καὶ (παρὰ ταῦτα) διαφύγῃς, εὐχαρίστησε τὸν Κύριον, γράφων εἰς τὴν ψυχὴν σου, ὡς εἰς ἐπίσημον στήλην<sup>1</sup>, τὴν πρᾶξίν του διὰ τῆς ὁποίας δὲν ἐφονεύθῃς, καὶ λέγε τὰ λόγια τοῦ 58ου ψαλμοῦ. Ἄν δὲ προξενοῦν θλίψεις διὰ τῶν ὑβρεῶν των οἱ ἐχθροὶ καὶ οἱ νομιζόμενοι φίλοι σὲ συκοφαντοῦν διὰ τῶν φλυαριῶν των, σὺ δὲ λυπηθῆς διὰ τὴν δοκιμασίαν σου ἐπ' ὀλίγον χρόνον, δύνασαι νὰ παρηγορηθῆς ὑμῶν τὸν Θεὸν καὶ λέγων τοὺς λόγους τοῦ 54ου ψαλμοῦ. Εἰς ὑποκριτὰς καὶ καυχωμένους διὰ τὴν ἐμφανισίν των, λέγε — διὰ νὰ τοὺς κἀνης νὰ ἐντραποῦν — τὸν 57ον ψαλμόν. Εἰς ὅσους δὲ ὀρμοῦν μετ' ἀγρίων διαθέσεων ἐναντίον σου καὶ θέλουν νὰ πάρουν τὴν ψυχὴν σου, ἀντιπαράθεσε τὴν ὑποταγὴν σου εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἔχε θάρρος. Ὅσον δὲ περισσότερον λυσοῦν ἐκεῖνοι, τόσον περισσότερον νὰ ὑποτάσσεσαι σὺ εἰς τὸν Κύριον, νὰ λέγῃς δὲ τὸν 61ον ψαλμόν. Ἄν δὲ καταδιωκόμενος καταφύγῃς εἰς ἔρημον, μὴ φοβηθῆς ὡς μόνος ἐκεῖ, ἀλλ' ἔχων ἐκεῖ τὸν Θεὸν ψάλλε εἰς αὐτόν κατὰ τὸν ὄρθρον τὸν 62ον. Ὅταν δὲ σὲ φοβερίζουν οἱ ἐχθροὶ καὶ συνεχίζουσιν νὰ σοῦ στήνουν ἐνέδρας καὶ μηχανεύονται τὸ πᾶν ἐναντίον σου, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πολλοί, μὴ ὑποχωρήσῃς· διότι τὰ πλήγματα τῶν θᾶ εἶναι ὡς βέλη νηπίων, ἂν ψάλλῃς τὸν 63ον, τὸν 64ον, τὸν 69ον καὶ τὸν 70όν.

κα'. Ὅταν θέλῃς νὰ ὑμνήσῃς τὸν Κύριον, ψάλλε τὸν 64ον. Ἄν δὲ θέλῃς νὰ κατηχήσῃς κάποιον περὶ τῆς ἀναστάσεως, ψάλλε τὸν 65ον. Ὅταν ἐπιζητήσῃς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ὑμνησέ τον διὰ τῶν λόγων τοῦ 66ου. Ὅταν δὲ βλέπῃς ὅτι οἱ μὲν ἀσεβεῖς εὐτυχοῦν ἐν εἰρήνῃ καὶ ζοῦν εὐχαριστημένοι, ἐνῶ οἱ δίκαιοι ὑφίστανται θλίψεις διὰ νὰ μὴ σκανδαλισθῆς καὶ κλονισθῆς, λέγε καὶ σὺ τὰ λόγια τοῦ 72ου ψαλμοῦ. Ὅταν πάλιν ὀργισθῇ ὁ Θεὸς

εἰς παράκλησιν περὶ τούτου λόγους συνετοὺς τοὺς ἐν τῷ ογ'.  
 ὅτε δὲ χρεῖα σοι ἐξομολογήσεώς ἐστι, ψάλλε τὸν θ', οδ' και 4α',  
 και ρδ', και ρε', και ρς' και ρζ', και ρι', και ρς', και ρλε', και ρλζ'.  
 Και δυσωπήσαι μὲν θέλων τὰ τῶν Ἑλλήνων και τὰ τῶν αἰρετι-  
 5 κῶν, ὅτι μὴ παρ' αὐτοῖς ἐνι θεογνωσία, ἀλλ' ἐν μόνῃ τῇ καθολικῇ  
 Ἐκκλησίᾳ, δύνασαι νοῶν ἄδειν και λέγειν τὰ ἐν τῷ οε'. Τῶν δὲ  
 ἐχθρῶν προκαταλαβόντων τὰς διεκφυγὰς, και πάνυ θλιβόμενος,  
 κἂν ταραχθῆς μὴ ἀπελπίσης ἀλλὰ εἶχον· και ἐὰν κραζῶν εἰσακου-  
 σθῆς, εὐχαρίσται τῷ Θεῷ, λέγων τὰ ἐν τῷ ος'. Ἐὰν δὲ ἐπιμένον-  
 10 τες οἱ ἐχθροὶ ἐπεισέλθωσι, και μιάνωσι τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, τοὺς  
 τε ἀγίους ἀποκτείνωσι, και τὰ σώματα αὐτῶν ῥίψωσι τοῖς πε-  
 τεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, ἵνα μὴ συνελκυσθεὶς καταπτήξης αὐτῶν τὴν  
 ὠμότητα, σύμπασχε μὲν τοῖς πάσχουσιν, ἐντύγγανε δὲ τῷ  
 Θεῷ, λέγων τὸν οη' ψαλμόν.

15 κβ'. Ἐν ἑορτῇ δέ, θέλων ἄσαι τῷ Κυρίῳ συγκαλέσας τοὺς  
 τοῦ Θεοῦ δούλους, ψάλλε τὰ ἐν τῷ π' και 4δ'. Τῶν δὲ ἐχθρῶν πάλιν  
 ἐπισυναχθέντων πάντων πανταχόθεν, και ἀπειλούντων κατὰ  
 τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ, συνθήκας τε ποιούντων κατὰ τῆς εὐσεβείας,  
 ἵνα μὴ ἀθυμήσης διὰ τὸ πλῆθος και τὴν δυναστείαν αὐτῶν, ἔχεις  
 20 ὥσπερ ἄγκυραν ἐλπίδος τὰ ἐν τῷ πβ' ῥήματα. Και ἐὰν, βλέπων  
 τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ και τὰ αἰώνια αὐτοῦ σκηνώματα, τὸν πόθον  
 ἔχῃς εἰς αὐτά, ὡς εἶχεν ὁ Ἀπόστολος, λέγε και σὺ τὸν πγ' ψαλ-  
 μόν. Πανσαμένης δὲ ποτε τῆς θρηγῆς, και τῆς αἰχμαλωσίας λυ-  
 θείσης, ἐὰν θέλῃς εὐχαριστῆσαι, ἔχεις εἰς τὸ λέγειν τὰ ἐν τῷ πδ'  
 25 και ρκε'. Και τὴν μὲν διαφορὰν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς  
 τὰ σχίσματα ἐὰν θέλῃς γινώσκων, και ἐντρέπειν ἐκείνους, δύνασαι  
 λέγειν τὰ ἐν τῷ πς' γεγραμμένα. Παραθαρσῦναι θέλων σεαυ-  
 τὸν και τοὺς ἑτέρους εἰς θεοσέβειαν, και ὡς εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίς  
 οὔτε καταισχύνει, ἀλλὰ και ἄφοβον τὴν ψυχὴν κατασκευάζει, αἰ-  
 30 νει τὸν Θεόν, λέγων τὰ ἐν τῷ 4'. Ψάλλαι θέλεις τῷ Σαββάτῳ; ἔ-  
 χεις τὸν 4α'.

κατὰ τοῦ λαοῦ, δύνασαι νὰ τὸν παρηγορήσῃς διὰ τῶν συνετῶν λόγων τοῦ 73ου ψαλμοῦ. "Ὅταν ἔχῃς ἀνάγκην νὰ ἐξομολογηθῆς, ψάλλε τοὺς ψαλμοὺς 9, 74, 91, 104, 105, 106, 107, 110, 115, 135 καὶ 137. "Ἄν πάλιν θέλῃς νὰ ἀποδείξῃς ὅτι οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ αἰρετικοὶ δὲν ἔχουν θεογνωσίαν — ἀλλὰ μόνῃ ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία —, δύνασαι, ἀφοῦ σκεφθῆς, νὰ εἴπῃς ψάλλων τὸν 75ον ψαλμόν. "Ἄν οἱ ἐχθροὶ καταλάβουν πρὶν ἀπὸ σὲ τὰς διεξόδους, καὶ εὕρισκεσαι εἰς μεγάλην στενοχωρίαν, καὶ ἂν ταραχθῆς, μὴ ἀπελπισθῆς, ἀλλὰ προσευχήσου· ἂν δὲ εἰσακουσθῆς εἰς τὰς κραυγὰς σου, νὰ εὐχαριστήσῃς τὸν Θεὸν λέγων τὸν 76ον. "Ἄν δὲ οἱ ἐχθροὶ ἐπιμένουν καὶ εἰσέλθουν εἰς τὸν ναὸν καὶ βεβηλώσουν τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ καὶ φονεύσουν τοὺς ἁγίους καὶ ρίψουν τὰ σώματά των εἰς τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ, διὰ νὰ μὴ καταπτοηθῆς καὶ ὑποκύψῃς εἰς τὴν ὠμότητά των, σύμπασχε μὲν μετὰ τῶν πασχόντων, προσεύχου δὲ εἰς τὸν Θεὸν λέγων τὸν 78ον ψαλμόν.

κβ'. "Ἄν θέλῃς δὲ νὰ ὑμνήσῃς τὸν Κύριον εἰς ἑορτάσιμον ἡμέραν, ἀφοῦ συγκαλέσῃς τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ, ψάλλε τὸν 80ὸν καὶ 94ον. "Ἄν δὲ συναχθοῦν καὶ πάλιν οἱ ἐχθροὶ ὅλοι ἐξ ὅλων τῶν πλευρῶν καὶ ἀπειλοῦν τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ συνάπτοντες συμμαχίας κατὰ τῆς εὐσεβείας διὰ νὰ λιποψυχήσῃς ἐξ αἰτίας τοῦ πλήθους καὶ τῆς δυνάμεώς των, ἔχεις ὡς ἄγκυραν ἐλπίδος τοὺς λόγους τοῦ 82ου ψαλμοῦ. "Ὅταν δὲ βλέπων τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ αἰώνια αὐτοῦ σκηνώματα πληροῦσαι πόθου δι' αὐτά, ὅπως συνέβαινε καὶ μὲ τὸν Ἀπόστολον <sup>1</sup>, λέγε καὶ σὺ τὸν 83ον ψαλμόν. "Ὅταν δὲ κάποτε παύσῃ ἡ ὄργη καὶ λυθῇ ἡ αἰχμαλωσία, δύνασαι νὰ εὐχαριστήσῃς λέγων τὸν 84ον καὶ τὸν 125ον ψαλμόν. "Ἄν θέλῃς δὲ νὰ γνωρίσῃς τὴν διαφορὰν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὰ σχίσματα καὶ νὰ ἐντροπιάσῃς τοὺς σχισματικούς, δύνασαι νὰ λέγῃς ὅσα γράφονται εἰς τὸν 86ον ψαλμόν. "Ἄν θέλῃς δὲ νὰ ἐνθαρρύνῃς τὸν ἑαυτὸν σου καὶ τοὺς ἄλλους εἰς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν εὐσέβειαν καὶ (νὰ τοὺς πείσῃς) ὅτι ἡ ἐλπίς εἰς τὸν Θεὸν δὲν ἐντροπιάζει ἀλλὰ καθιστᾷ ἄφοβον τὴν ψυχὴν, ὕμνει τὸν Θεὸν λέγων τὸν 90όν. Θέλεις νὰ ψάλῃς τὸ Σάββατον; ἔχεις τὸν 91ον.



κγ'. Εὐχαριστῆσαι θέλεις τῇ Κυριακῇ; ἔχεις τὸν κγ'. Ἄσαι  
 θέλεις δευτέρᾳ Σαββάτων; λέγε τὰ ἐν τῷ μζ'. Αἰνέσαι βούλει  
 τῇ Παρασκευῇ; ἔχεις τὸν αἶνον ἐν τῷ 4β'. Τότε γάρ, γενομένου  
 τοῦ σταυροῦ, ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ ᾠκοδομήθη, καίτοι τῶν ἐχθρῶν  
 5 ἐπιχειρησάντων κωλύσαι· καὶ διὰ τοῦτο ἐπινίκιον ᾄδειν τῷ Θεῷ  
 πρέπει τότε τὰ εἰρημένα ἐν τῷ 4β'. Ἐὰν δὲ καί, αἰχμαλωσίας  
 γενομένης, καθαιρεθῆ ὁ οἶκος, καὶ πάλιν οἰκοδομηθῆ, ἄδε τὰ ἐν  
 τῷ 4ε'. Τῆς δὲ γῆς κατάστασιν λαβούσης ἀπὸ τῶν πολεμούντων,  
 καὶ λοιπὸν ἡρεμούσης, καὶ βασιλεύσαντος τοῦ Κυρίου, ἐὰν θέλῃς  
 10 ἄσαι περὶ τούτου, ἔχεις τὸν 4ς'. Θέλεις τῇ τετράδι τοῦ Σαββά-  
 του ψάλλειν; ἔχεις τὸν 4γ'· τότε γάρ παραδοθεὶς ὁ Κύριος ἐκδι-  
 κεῖν ἤρξατο τὴν κατὰ τοῦ θανάτου δίκην, καὶ θριαμβεῦειν αὐτὸν  
 παρρησίᾳ. "Ὅτ' ἂν οὖν, ἀναγινώσκων τὸ Εὐαγγέλιον, ἴδῃς τῇ  
 τετράδι τοῦ Σαββάτου συμβούλιον λαβόντας τοὺς Ἰουδαίους  
 15 κατὰ τοῦ Κυρίου, ὁρῶν αὐτὸν τότε παρρησιαζόμενον ἐν τῇ κατὰ  
 τοῦ διαβόλου ὑπὲρ ὑμῶν ἐκδικία, ψάλλε τὰ ἐν αὐτῷ τῷ 4γ'. Πά-  
 λιν βλέπων τὴν εἰς πάντα πρόνοιαν τοῦ Κυρίου καὶ τὴν κυριό-  
 τητα αὐτοῦ, καὶ θέλων κατηγῆσαι τινὰς εἰς τὴν αὐτοῦ πίστιν καὶ  
 ὑπακοήν, πείθων αὐτοὺς πρῶτον ἐξομολογεῖσθαι, ψάλλε τὸν 4θ'.  
 20 Καὶ ἐὰν, μαθὼν αὐτοῦ τὴν κριτικὴν δύναμιν, καὶ ὅτι ἐλέω τὴν  
 κρίσιν κεράσας κρίνει ὁ Κύριος, θελήσῃς αὐτῷ προσελθεῖν, ἔχεις  
 εἰς τοῦτο λόγους τοὺς ἐν τῷ ρ'.

κδ'. Ἀσθενοῦς δὲ ἡμῶν τῆς φύσεως οὐσης, ἐὰν διὰ τὰς  
 συνοχὰς τοῦ βίου ὡς πτωχὸς γενόμενος ἀκηδιάσης ποτέ, καὶ θέ-  
 25 λῃς παρακληθῆναι, ἔχεις τὸν ρα' ψαλμόν. Καὶ ἐπειδὴ πρέπει διὰ  
 πάντων καὶ ἐν πᾶσιν εὐχαριστεῖν ἡμᾶς τῷ Θεῷ, ὅτε θέλεις εὐ-  
 λογεῖν αὐτόν, ἔχεις εἰς τοῦτο προτρέπεσθαι σαντοῦ τὴν ψυχὴν,  
 καὶ λέγειν τὸν ρβ' καὶ ργ'. Αἰνεῖν θέλεις τὸν Θεόν, καὶ εἰδέναι  
 πῶς καὶ ἐπὶ τίνι δεῖ αἰνεῖν, καὶ τίνας πρέπει λέγειν τὸν αἶνον;  
 30 ἔχεις τὸν ρδ', καὶ τὸν ρε', καὶ ρδ', καὶ ρμε', καὶ τὸν ρμς', καὶ τὸν  
 ρμζ', καὶ τὸν ρμη', καὶ τὸν ρν'. Ἐχεις πίστιν, ὡς εἶπεν ὁ Κύριος,

1. Βλ. Ματθ. 26, 3 ε.

2. Βλ. Μαρκ. 11, 23.

κγ'. Θέλεις νὰ εὐχαριστήσης κατὰ τὴν Κυριακὴν; ἔχεις τὸν 23ον. Θέλεις νὰ ὑμνήσης τὴν Δευτέραν; λέγε τὸν 47ον. Θέλεις νὰ αἰνέσης τὴν Παρασκευὴν; ἔχεις τὸν αἶνον εἰς τὸν 92ον. Διότι τότε, ὅταν ἔγινεν ἡ σταύρωσις, ὠκοδομήθη ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ, παρὰ τὴν προσπάθειαν τῶν ἐχθρῶν νὰ τὸν ἐμποδίσουν· διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ψάλλεται τότε εἰς τὸν Θεὸν ὡς ἐπινίκιος ὕμνος ὁ 92ος. Ἄν τύχη δὲ αἰχμαλωσία καὶ καταστραφῆ ὁ οἶκος (τοῦ Θεοῦ) καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐπανοικοδομηθῆ, ψάλλε τὸν 95ον. Ἄν δὲ ἡ χώρα ἡσυχάσῃ ἀπὸ τοὺς πολέμους καὶ διάγῃ ἐν ἡρεμίᾳ καὶ βασιλεύῃ ὁ Κύριος, θέλῃς δὲ νὰ ὑμνήσης δι' αὐτό, ἔχεις τὸν 96ον. Θέλεις νὰ ψάλλῃς κατὰ τὴν Τετάρτην; ἔχεις τὸν 93ον· διότι ὁ Κύριος τότε παρεδόθη καὶ ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ ἐκδίκησιν κατὰ τοῦ θανάτου καὶ νὰ θριαμβεύῃ ἐπ' αὐτοῦ εὐθέως. Ὅταν, λοιπόν, ἀναγινώσκων τὸ Εὐαγγέλιον Ἰδῆς ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἔκαμαν τὴν Τετάρτην συμβούλιον κατὰ τοῦ Κυρίου<sup>1</sup>, βλέπων ὅτι ὁ Κύριος μετὰ θάρρους ἀντιμετωπίζει τὸν διάβολον χάριν ἡμῶν, ψάλλε τὸν 93ον. Βλέπων πάλιν τὴν πρόνοιαν τοῦ Κυρίου διὰ τὰ πάντα καὶ τὴν ἐξουσίαν του καὶ θέλων νὰ κατηχήσης μερικοὺς εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν ὑπακοὴν πρὸς αὐτόν, πείθων αὐτοὺς νὰ ἐξομολογηθοῦν πρῶτον, ψάλλε τὸν 99ον. Καὶ ἂν, γνωρίζων τὴν ἐξουσίαν του ὡς κριτοῦ καὶ ὅτι ὁ Κύριος κρίνει ἀναμιγνύων τὴν κρίσιν μετὰ τῆς εὐσπλαγχνίας, θελήσης νὰ προσέλθῃς εἰς αὐτόν, ἔχεις πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν τοὺς λόγους τοῦ 100οῦ ψαλμοῦ.

κδ'. Ἐπειδὴ δὲ ἡ φύσις μας εἶναι ἀσθενής, ἂν ποτε αἱ δυσκολίαι τῆς ζωῆς σὲ κάνουν πτωχὸν καὶ καταληφθῆς ἀπὸ ἀδιαφορίαν, θέλῃς δὲ νὰ εὐρῆς παρηγορίαν, ἔχεις τὸν 101ον ψαλμὸν. Ἐπειδὴ δὲ πρέπει πάντοτε νὰ εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεὸν δι' ὅλα, ὅταν θέλῃς νὰ τὸν εὐλογῆς, ἡ ψυχὴ σου δύναται νὰ παρακινηθῆ εἰς τοῦτο ὑπὸ τῶν ψαλμῶν 102 καὶ 103. Θέλεις νὰ ὑμνήσης τὸν Θεὸν καὶ νὰ μάθῃς πῶς καὶ διὰ ποῖα πράγματα πρέπει νὰ τὸν ὑμῆς, καθὼς καὶ ποῖοι πρέπει νὰ λέγουν τὸν ὕμνον; ἔχεις τοὺς ψαλμοὺς 104, 106, 134, 145, 146, 147, 148 καὶ 150. Ἐχεις πίστιν, ὅπως εἶπεν ὁ Κύριος<sup>2</sup>, καὶ πιστεύεις εἰς ὅσα λέγεις

καὶ πιστεύεις οἷς εὐχόμενος λαλεῖς; λέγε τὸν ριε'. Ἐὰν ἀναβαίνοντα σεαυτὸν αἰσθηταῖς πράξεις, ὥστε λέγειν· «Τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθάνομαι τοῖς ἐπιμαρτυροῦσιν ἐπεκτεινομαι»; ἔχεις καθ' ἑκάστην προκλήσιν εἰς τὸ λέγειν τὰς ιε' τῶν ἀναβαθμῶν ὠδὰς.  
 5 κε'. Ἐπιμαρτυροῦσιν ὑπὸ ἄλλοτριῶν λογισμῶν, καὶ ἤσθου σεαυτὸν ἀπαγόμενον, καὶ μετέγνωσ, παῦσαι τοῦ λοιποῦ, καὶ μείνας ἐφ' οἷς ἀμαρτάνοντα σεαυτὸν κατέλαβες, κάθου, καὶ κλαῦσον καὶ σύ, ὡς πεποίηκεν ὁ τότε λαός, λέγων τὰ ἐν τῷ ρλς'. Τοὺς δὲ πειρασμοὺς ἠγούμενος εἶναί σου δοκιμὴν, μετὰ τοὺς πειρα-  
 10 σμοὺς εἰς εὐχαριστήσιν θελήσης, ἔχεις τὸν ρλη' ψαλμὸν. Συνέχη πάλιν ἀπὸ ἐχθρῶν, καὶ ὀυσηθῆναι θέλεις; λέγε τὰ ἐν τῷ ρλθ'. Δεηθῆναι δὲ καὶ προσεύξασθαι θέλεις; ψάλλε τὸν ε' καὶ ρμβ'. Ἐχθρὸς τὸρρανος ἐπανέστη τῷ λαῷ καὶ σοι, ὡς περὶ Γολιάθ τῷ Δαβίδ, μὴ πτήξης· ἀλλὰ πίστευε καὶ σύ, ὡς ὁ Δαβίδ, καὶ λέγε τὰ ἐν  
 15 τῷ ρμγ'. Εἶτα θαυμάζων τὰς εἰς πάντα τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίας, καὶ μνημονεύων τῆς τε εἰς σὲ καὶ εἰς πάντα γενομένης ἀγαθότητος αὐτοῦ, εἰς θέλεις διὰ ταῦτα εὐλογεῖν τὸν Θεόν, λέγε τὰ τοῦ Δαβίδ ῥήματα, ἅπερ καὶ αὐτὸς εἶπεν ἐν τῷ ρμδ' ψαλμῷ. Ἄσαι θέλεις τῷ Κυρίῳ; ἔχεις εἰς τὸ λέγειν τὸν ρβ' καὶ ρζ'. Ἐὰν μι-  
 20 κρὸς ὧν προκριθῆς εἰς ἀρχὴν τινα τῶν ἀδελφῶν σου, μὴ ἐπαίρου κατ' αὐτῶν· ἀλλὰ τῷ ἐκλεξαμένῳ Κυρίῳ διδοὺς δόξαν, ψάλλε καὶ σὺ τὸν ρνα' ἴδιον ὄντα τοῦ Δαβίδ. Ἐὰν θέλεις ψάλλειν ἐπακοὴν ἔχοντας τὸ Ἀλληλουῖα, ἔχεις τὸν ρδ', ρε' ρς', ρια', ριβ', ριγ', ριδ', ριε', ριζ', ριη', ρλδ'; ρλε', ρμε', ρμς', ρμζ', ρμη', ρμβ',  
 25 ρν'.

κς'. Ὅτε δὲ θέλεις κατ' ἴδιον τὰ περὶ τοῦ Σωτῆρος ψάλλ-

1. Φιλιπ. 3, 13.

2. Ἦτοι τοὺς ψαλμοὺς 119 - 133.

κατὰ τὴν προσευχὴν σου; Λέγε τὸν 115ον. Αἰσθάνεσαι ὅτι διὰ τῶν πράξεών σου ἀναβαίνεις, ὥστε νὰ λέγῃς· «Λησμονῶ μὲν τὰ ὀπισθῶ ἔχω δ' ἔστραμμένον τὸ βλέμμα εἰς τὰ ἐμπρός»<sup>1</sup>; Δύνασαι νὰ λέγῃς εἰς ἑκάστην πρόοδον τὰς 15 ᾠδὰς τῶν ἀναβαθμῶν<sup>2</sup>.

κέ'. Ἄν ἠχημαλωτίσθης ἀπὸ ἀνοικεῖους σκέψεις, καὶ ἀντελήφθης ὅτι σὲ παρέσυραν καὶ μετενόησες, παῦσε αὐτὰς τοῦ λοιποῦ καὶ παραμένων εἰς τὸ σημεῖον, ὅπου συνέλαβες τὸν ἑαυτὸν σου νὰ ἀμαρτάνῃ, κάθισε καὶ κλαῦσε καὶ σύ, ὅπως τότε ὁ λαός, λέγων τὰ λόγια τοῦ 136ου. Θεωρῶν τοὺς πειρασμούς ὡς δοκιμασίαν ἂν θέλῃς νὰ εὐχαριστήσῃς (τὸν Θεόν) μετὰ τὴν παρέλευσιν τῶν πειρασμῶν, ἔχεις τὸν 138ον ψαλμόν. Σὲ ἐνοχλοῦν οἱ ἐχθροὶ καὶ θέλεις νὰ ἀπαλλαγῇς; Λέγε τὸν 139ον. Θέλεις νὰ δεηθῇς καὶ νὰ προσευχηθῇς; Ψάλλε τὸν 5ον καὶ τὸν 142ον. Ἄν ἐχθρὸς τύραννος ἐπετέθη κατὰ τοῦ λαοῦ σου, ὅπως ὁ Γολιάθ κατὰ τοῦ Δαβίδ, μὴ φοβηθῇς, ἀλλὰ πίστευε καὶ σύ, ὅπως ὁ Δαβίδ, καὶ λέγε τὸν 143ον. Θαυμάζων δὲ τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ πρὸς πάντας καὶ ἐνθυμούμενος τὴν ἀγαθότητά του πρὸς σὲ καὶ πρὸς ὅλους καὶ εὐλογῶν δι' αὐτὰ τὸν Θεὸν λέγε τοὺς λόγους τοῦ Δαβίδ, τοὺς ὁποίους εἶπεν εἰς τὸν 144ον ψαλμόν. Θέλεις νὰ ὑμνήσῃς τὸν Κύριον; Δύνασαι νὰ εἶπῃς τὸν 92ον καὶ 97ον. Ἄν, παρ' ὅτι εἶσαι μικρὸς, προτιμηθῇς εἰς κάποιαν ἀρχὴν ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς σου, μὴ ὑπερηφανεύεσαι ἔναντι αὐτῶν, ἀλλὰ δοξολογῶν τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος σὲ ἐξέλεξε, ψάλλε καὶ σύ τὸν 151ον ψαλμόν, τὸν ὁποῖον συνέθεσεν ὁ Δαβίδ. Ἄν δὲ θέλῃς νὰ ψάλλῃς ψαλμούς, εἰς τοὺς ὁποίους ν' ἀπαντᾷ ὁ λαὸς διὰ τῆς ἐπωδοῦ<sup>3</sup> «Ἀλληλουΐα», ἔχεις τοὺς ψαλμούς 104, 105, 106, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 134, 135, 145, 146, 147, 148, 149 καὶ 150.

κς. Ὅσακις δὲ θέλεις νὰ ψάλλῃς ἰδιαιτέρως τὰ σχετιζόμενα

3. Ὡς φαίνεται κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ i. πατρὸς οἱ ψαλμοὶ ἐλέγοντο ἀντιφωνικῶς ὑπὸ τῶν ψαλτῶν, ὁ δὲ λαὸς ἐψάλλε τὴν ἐπωδὸν (τὴν «ἐπτακοήν») εἰς τὸ τέλος ἑκάστου στίχου.

λειν, ἐν ἐκάστῳ μὲν σχεδὸν εὐρίσκεις ψαλμῶ τὰ τοιαῦτα· ἔχεις  
 δὲ μάλιστα τὸν μὲν μδ' καὶ τὸν ρθ' δηλοῦντας τὴν ἐκ τοῦ Πα-  
 τρός αὐτοῦ γνησίαν γέννησιν καὶ τὴν ἔνσαρκον αὐτοῦ παρου-  
 σίαν· τὸν δὲ κα' καὶ ξη' προλέγοντας περὶ τοῦ θείου σταυροῦ,  
 5 καὶ ὄσσην δι' ἡμᾶς ἐπιβουλήν ἀνεδέξατο, καὶ πόσα πέπονθε· καὶ  
 τὸν μὲν β' καὶ ρη' σημαίνοντας τὴν τε τῶν Ἰουδαίων ἐπιβου-  
 λήν καὶ πονηρίαν, καὶ τὴν Ἰούδα τοῦ Ἰσκαριώτου προδοσίαν·  
 τὸν τε κ', καὶ μθ', καὶ οκ' (καὶ) δηλοῦντας τὴν τε βασιλείαν αὐ-  
 τοῦ καὶ κριτικὴν δύναμιν, καὶ τὴν εἰς ἡμᾶς αὐτοῦ πάλιν ἔνσαρ-  
 10 κον παρουσίαν, καὶ τὴν κλήσιν τῶν ἔθνων. Καὶ ὁ μὲν ιε' δείκνυ-  
 σιν αὐτοῦ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν· ὁ δὲ κγ' καὶ μς' ἀπαγγέλλου-  
 σι τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνοδὸν αὐτοῦ· τὸν δὲ λβ', καὶ λε', καὶ λς',  
 καὶ λη' ἀναγινώσκων, θεωρῆσαι δυνήσῃ τὰς εἰς ἡμᾶς τοῦ Σωτῆ-  
 ρος διὰ τῶν παθημάτων αὐτοῦ γενομένας ἐδεργείας.  
 15 κζ'. Τοιοῦτος μὲν οὖν ἐστε καὶ ὁ χαρακτήρ εἰς ὠφέλειαν  
 τοῖς ἀνθρώποις ἐκ τῆς βίβλου τῶν Ψαλμῶν, ἐχούσης αὐτῆς ἰ-  
 δίους ψαλμοὺς καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς δὲ περὶ τῆς ἐν σώματι παρου-  
 σίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ πυκνοτέ-  
 ρας τὰς προφητείας, καθὰ προεῖπον. Διὰ τί δὲ μετὰ μέλους καὶ  
 20 ὠδῆς ψάλλονται οἱ τοιοῦτοι λόγοι, ἀναγκαῖον μὴδὲ τοῦτο παρελ-  
 θεῖν. Τινὲς μὲν γὰρ τῶν παρ' ἡμῖν ἀκεραίων, καίτοι πιστευόν-  
 των εἶναι θεόπνευστα τὰ ῥήματα, ὁμῶς νομίζουσι διὰ τὸ εὐφω-  
 νον καὶ τέρψεως ἕνεκεν τῆς ἀκοῆς μελωδεῖσθαι τοὺς ψαλμοὺς.  
 Οὐκ ἔστι δὲ οὕτως· οὐ γὰρ τὸ ἡδὺ καὶ πιθανὸν ἐζήτησεν ἡ Γρα-  
 25 φή· ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὠφελείας ἕνεκεν τῆς ψυχῆς τετύπεται διὰ  
 πάντα μὲν, μάλιστα δὲ διὰ δύο ταῦτα· πρῶτον μὲν, ὅτι ἔπρεπε  
 τὴν θείαν Γραφήν μὴ μόνον τῇ συνεχείᾳ, ἀλλὰ καὶ τῇ κατὰ πλά-  
 τος φωνῇ τὸν Θεὸν ὑμνεῖν. Κατὰ συνέχειαν μὲν οὖν εἴρηται, οἷά  
 ἐστι τὰ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, καὶ τὰ ἱστορούμενα πάν-  
 30 τα, μετὰ τῆς Καινῆς Διαθήκης· κατὰ πλάτος δὲ λέγεται, οἷά  
 ἐστι τὰ τῶν ψαλμῶν καὶ ὠδῶν καὶ ᾠσμάτων ῥήματα· καὶ οὕτως

1. Ἡ «κατὰ πλάτος φωνῆ» ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ψαλμωδίαν ὑπὸ τὴν σημερινὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως.

πρὸς τὸν Σωτῆρα, εὐρίσκεις τοιαῦτα (κείμενα) σχεδὸν εἰς ἕκαστον ψαλμὸν· κυρίως ὁ μὲν 44ον καὶ ὁ 109ος διμiloῦν διὰ τὴν γνησίαν γέννησίν του ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ διὰ τὴν ἐνσάρκωσίν του· οἱ δὲ 21ος καὶ 68ος προλέγουσιν τὴν θείαν σταύρωσιν καὶ τὰς ἐπιβουλάς τὰς ὁποίας ἐδέχθη πρὸς χάριν μας καὶ ὅσα ἔπαθε. Ὁ 2ος καὶ ὁ 108ος ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐπιβουλήν καὶ τὴν κακίαν τῶν Ἰουδαίων καὶ εἰς τὴν προδοσίαν Ἰούδα τοῦ Ἰσκαριώτου. Οἱ δὲ ψαλμοὶ 20, 49 καὶ 71 ἀναφέρονται τόσον εἰς τὴν βασιλείαν του καὶ τὴν ἐξουσίαν του ὡς κριτοῦ ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐνσάρκωσίν του καὶ εἰς τὴν κλησίαν τῶν ἔθνῶν. Ἐπίσης ὁ μὲν 15ος διακηρύσσει τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασίν του, οἱ δὲ 23ος καὶ 46ος ἀναγγέλλουσιν τὴν ἀνοδὸν του εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Ἀναγινώσκων δὲ τοὺς ψαλμοὺς 92, 95, 97 καὶ 98 δύνασαι νὰ κατανοήσῃς τὰς πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσίας, αἱ ὁποῖαι προῆλθον ἐκ τῶν παθῶν τοῦ Σωτῆρος.

κζ'. Τοιοῦτου εἶδους, λοιπόν, εἶναι ὁ χαρακτήρ τοῦ βιβλίου τῶν Ψαλμῶν, τὸ ὁποῖον περιέχει ἰδιαιτέρους ψαλμοὺς πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἀνθρώπων, εἰς δὲ τοὺς λοιποὺς περιέχει πλῆθος προφητειῶν περὶ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅπως εἶπα προηγουμένως. Δὲν πρέπει ὁμως νὰ παρέλθωμεν καὶ τοῦτο, διατί δηλ. ψάλλονται οἱ λόγοι αὐτοὶ ἐμμελῶς καὶ ἄσματικῶς. Μερικοὶ ἐκ τῶν ἀπλοϊκῶν χριστιανῶν, παρ' ὅτι πιστεύουσιν εἰς τὴν θεοπνευστίαν τῶν λόγων, νομίζουσιν ὅτι οἱ ψαλμοὶ ᾄδονται μελωδικῶς χάριν τῆς ἀρμονίας καὶ τῆς ἀπολαύσεως. Δὲν ἔχουσιν ὁμως οὕτω τὰ πράγματα· διότι ἡ Γραφή δὲν ἐπέζητησε τὸ γλυκὺ καὶ γοητευτικόν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο (δηλ. ἡ ἐμμελής ψαλμωδία) ἔχει διαμορφωθῆ χάριν τῆς ὠφελείας τῆς ψυχῆς καὶ διὰ πολλοὺς μὲν ἄλλους, κυρίως δὲ διὰ τοὺς ἐξῆς δύο λόγους· πρῶτον μὲν, διότι ἔπρεπε ἡ ἀγία Γραφή νὰ ὑμνῇ τὸν Θεὸν ὄχι μόνον διὰ τῆς συνεχοῦς (ἀναγνώσεως) ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς κατὰ πλάτος φωνῆς<sup>1</sup>. Καὶ συνεχῆς μὲν ἀνάγνωσις λέγεται ὅ,τι γίνεται μὲ τὸν Νόμον καὶ τοὺς Προφήτας, ὅλα τὰ ἱστορικὰ βιβλία, καὶ μὲ τὴν Καινὴν Διαθήκην. Κατὰ πλάτος δὲ λέγονται οἱ ψαλμοὶ καὶ αἱ ᾠδαὶ καὶ τὰ ἄσματα. Οὕτω δὲ

γὰρ σωθήσεται τὸ ἐξ ὅλης ἰσχύος καὶ δυνάμεως ἀγαπᾶν τὸν Θεὸν τοὺς ἀνθρώπους. Δεύτερον δέ, ὅτι, ὡσπερ ἄρμονία τοὺς ἀλλοὺς συντιθεῖσα μίαν τὴν συμφωνίαν ἀποτελεῖ, οὕτως, ἐπειδὴ καὶ ἐν τῇ ψυχῇ διάφορα κινήματα φαίνεται, καὶ ἔστιν ἐν αὐτῇ τὸ λο-  
 5 γίζεσθαι, καὶ τὸ ἐπιθυμεῖν, καὶ τὸ θυμοειδές, ἐκ δὲ τῆς τούτων κινήσεως καὶ ἡ τῶν μελῶν γίνεται τοῦ σώματος ἐνέργεια, βού-  
 λεται ὁ λόγος μὴ ἀσύμφωνον εἶναι τὸν ἄνθρωπον, ἑαυτῷ, μηδὲ δίστασθαι πρὸς αὐτόν· ὥστε λογίζεσθαι μὲν τὰ βέλτιστα, πράτ-  
 τειν δὲ τῷ θυμῷ τὰ φαῦλα, ὡς ὁ Πιλᾶτος λέγων μὲν· «Οὐδεμίαν  
 10 αἰτίαν εὐρίσκω εἰς αὐτόν»· συντρέχων δὲ τῇ γνώμῃ τῶν Ἰου-  
 δαίων· ἢ ἐπιθυμεῖν μὲν τὰ φαῦλα, μὴ δύνασθαι δὲ πράττειν, ὡς οἱ κατὰ Σουσιάννης πρεσβύτεροι· ἢ πάλιν μὴ μοιχεύειν μὲν, κλέ-  
 πτειν δέ· ἢ μὴ κλέπτειν μὲν, φονεύειν δέ· ἢ μὴ φονεύειν μὲν, βλασφημεῖν δέ.

15 κη'. "Ἰν' οὖν μὴ τοιαύτη τις ἐν ἡμῖν ταραχὴ γένηται, θέ-  
 λει τὴν ψυχὴν ὁ λόγος ἔχουσαν Χριστοῦ νοῦν, ὡς εἶπεν ὁ Ἀπό-  
 στολος, τούτῳ καθηγεμόνι χρῆσασθαι, καὶ ἐν τούτῳ τῶν μὲν ἐν αὐτῇ παθητικῶν κρατεῖν, τῶν δὲ τοῦ σώματος μελῶν ἄρχειν,  
 εἰς τὸ ὑπακούειν τῷ λόγῳ· ἵνα, ὡς ἐν ἄρμονίᾳ τὸ πλῆκτρον, οὐ-  
 20 τως αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ψαλτήριον γενόμενος, καὶ τῷ πνεύματι προσέχων ὀλοκλήρως, καὶ πᾶσι τοῖς μέλεσι καὶ τοῖς κινήμασι ὑπακούῃ, καὶ δουλεύῃ τῷ βουλήματι τοῦ Θεοῦ. Τῆς δὲ τοιαύτης τῶν λογισμῶν ἀταραξίας καὶ ἀκύνουτος καταστάσεως εἰκῶν καὶ

1. Βλ. Δευτ. 6, 5.

2. Τὸ παράδειγμα εἶναι εἰλημμένον ἐξ ὀρχήστρας ἐκ πλειόνων αὐλῶν, οἱ παῖκται τῶν ὁποίων ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀρχιμουσικοῦ παίζουσι οὕτως, ὥστε τελικῶς αἱ διαφοραὶ νὰ συνθέσῃσιν μίαν ἄρμονικὴν σύνθεσιν.

3. Τὸ λογιστικόν, τὸ ἐπιθυμητικόν καὶ τὸ θυμοειδές ἀποτελοῦν κατὰ τὸν Πλάτωνα τὰς κυρίως δυνάμεις τῆς ψυχῆς, ἀντιστοιχοῦν δὲ πρὸς τὴν λογι-

τηρεῖται ἡ ἐντολή, νὰ ἀγαποῦν οἱ ἄνθρωποι τὸν Θεὸν δι' ὅλης τῆς ἰσχύος καὶ τῆς δυνάμεώς των <sup>1</sup>. Δεύτερον δέ, διότι, ὅπως ἡ ἄρμονία ἐπιτυγχάνει μίαν συμφωνίαν διὰ τῆς συνθέσεως τῶν αὐλῶν <sup>2</sup>, οὕτως, ἐπειδὴ καὶ εἰς τὴν ψυχὴν ἐμφανίζονται διάφοροι κινήσεις καὶ ὑπάρχουν εἰς αὐτὴν ὁ λογισμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία καὶ τὸ συναίσθημα <sup>3</sup>, ἐκ τῆς κινήσεως δ' αὐτῶν προέρχεται ἡ ἐνέργεια τῶν μελῶν τοῦ σώματος, ἡ λογικὴ δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ εὐρίσκεται ὁ ἄνθρωπος εἰς δυσαρμονίαν πρὸς ἑαυτὸν οὔτε νὰ ἔχη διαφωνίαν πρὸς αὐτήν, ὥστε νὰ σκέπτεται μὲν τὰ ἄριστα, νὰ πράττῃ ὅμως (παρασυρόμενος) ὑπὸ τοῦ θυμοῦ τὸ κακόν, ὅπως λ.χ. ὁ Πιλᾶτος ὁ ὁποῖος λέγει μὲν· «Οὐδεμίαν κατηγορίαν εὐρίσκω εἰς αὐτόν» <sup>4</sup>, συμφωνεῖ ὅμως πρὸς τὴν γνώμην τῶν Ἰουδαίων· ἢ νὰ ἐπιθυμῇ μὲν τὸ πονηρόν, νὰ μὴ δύναται ὅμως νὰ διαπράξῃ αὐτό, ὅπως οἱ γέροντες κατὰ τῆς Σωσάννης <sup>5</sup>· ἢ πάλιν νὰ μὴ μοιχεύῃ μὲν, ἀλλ' ὅμως νὰ κλέπτῃ· ἢ νὰ μὴ κλέπτῃ, ἀλλὰ νὰ φονεύῃ· ἢ νὰ μὴ φονεύῃ, ἀλλὰ νὰ βλασφημῇ.

κη'. Διὰ νὰ μὴ γίνεταί, λοιπόν, μέσα μας τοιοῦτου εἴδους σύγχυσις, τὸ λογικόν θέλει νὰ ἔχη αὐτὸ ὡς καθοδηγητὴν ἡ ψυχὴ, ἀφοῦ ἀποκτήσῃ νοῦν Χριστοῦ, ὅπως εἶπεν ὁ Ἀπόστολος <sup>6</sup>· θέλει ἐπίσης νὰ ἐξουσιάζῃ ἡ ψυχὴ τὰ μέλη τοῦ σώματος, ὥστε νὰ ὑπακούσουν εἰς τὸ λογικόν. Τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι ὅτι, ὅπως κατὰ τὴν ἄρμονίαν τὸ πλῆκτρον, οὕτως αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, ἀφοῦ γίνῃ ψαλτήριον καὶ προσέξῃ μὲ ὀλόκληρον τὸ πνεῦμα θὸ ὑπακούῃ δι' ὅλων τῶν μελῶν (τοῦ σώματος) καὶ τῶν κινήσεων (τῆς ψυχῆς) καὶ θὰ ὑπηρετῇ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Εἰκὼν καὶ τύπος αὐτῆς τῆς ἀταραξίας τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἡρέμου κατα-

---

κὴν, τὰς ἐνοστικτῶδεις ὁρμὰς καὶ τὸ συναίσθημα. Ἡ διαίρεσις ἐγένετο δεκτὴ ἐπὶ αἰῶνας ὡς ἀνταποκρινομένη εἰς τὴν πραγματικότητα, τὸ πρῶτον δὲ ἡ ψυχανάλυσις προσεπάθησε νὰ εὕρῃ ἐνιαίαν πηγὴν τοῦ ψυχικοῦ κόσμου, ἀπορριφθεῖσα ὅμως ὑπὸ πολλῶν ψυχολόγων ὁπαδῶν τῆς λεγομένης ψυχολογίας τῆς συμπεριφορᾶς.

4. Ἰω. 18, 38.

5. Βλ. τὴν σχετικὴν διήγησιν ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου τοῦ Δανιήλ.

6. Βλ. Α' Κορ. 2, 16.



τύπος ἐστὶν ἢ τῶν Ψαλμῶν ἐμμελῆς ἀνάγνωσις. Ὡσπερ γὰρ τὰ τῆς ψυχῆς νοήματα γνωρίζομεν καὶ σημαίνομεν δι' ὧν προφέρομεν λόγων, οὕτως, τῆς πνευματικῆς ἐν ψυχῇ ἁρμονίας τὴν ἐκ τῶν λόγων μελωδίαν σύμβολον εἶναι θέλων ὁ Κύριος, τετύπωκεν 5 ἐμμελῶς τὰς ᾠδὰς ψάλλεσθαι, καὶ τοὺς ψαλμοὺς μετ' ᾠδῆς ἀναγινώσκεισθαι. Καὶ τοῦτ' ἐστὶν ἡ εὐθυμία τῆς ψυχῆς, τὸ καλῶς αὐτὴν διακειῖσθαι, ὡς γέγραπται· «Εὐθυμεῖ τις ἐν ὑμῖν; ψαλλέτω». Οὕτως τὸ μὲν ἐν αὐτῇ ταραχῶδες καὶ τραχὺ καὶ ἄτακτον ἐξομαλίζεται· τὸ δὲ λυποῦν θεραπεύεται, ψαλλόντων ἡμῶν· «Ἴνα 10 τί περίλυπος εἶ, ἢ ψυχὴ μου, καὶ ἵνα τί συνταραῖσσεις με»; Καὶ τὸ μὲν ἐσφαλμένον ἐπιγνώσεται λέγουσα· «Ἐμοῦ δὲ παρὰ μικρὸν ἐσαλεύθησαν οἱ πόδες»; τὸ δὲ φοβηθὲν ἐπιρρώσει τῇ ἐλπίδι ἐν τῷ λέγειν· «Κύριος ἐμοὶ βοηθός, καὶ οὐ φοβηθήσομαι τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος».

15 κθ'. Οἱ μὲν οὖν μὴ τοῦτον τὸν τρόπον ἀναγινώσκοντες τὰς θείας ᾠδὰς οὐ συνετῶς ψάλλουσιν, ἀλλ' ἑαυτοὺς μὲν τέρπουσιν, ἔχουσι δὲ μέμψιν, ὅτι «Οὐχ ὠραῖος αἶνος ἐν στόματι ἁμαρτωλοῦ»· οἱ δὲ κατὰ τὸν προειρημένον τρόπον ψάλλοντες, ὥστε τὴν μελωδίαν τῶν ῥημάτων ἐκ τοῦ ῥυθμοῦ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς πρὸς τὸ 20 πνεῦμα συμφωνίας προσφέρεσθαι, οἱ τοιοῦτοι ψάλλουσι μὲν τῇ γλώσσει, ψάλλοντες δὲ καὶ τῷ νοῦ, οὐ μόνον ἑαυτοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς θέλοντας ἀκοῦειν αὐτῶν μεγάλως ὠφελοῦσιν. Ὁ γοῦν μακάριος Δαβὶδ, οὕτως καταψάλλον τοῦ Σαοῦλ, αὐτὸς εὐηρέσκει τῷ Θεῷ, καὶ τὸν τάραχον καὶ τὸ μανικὸν πάθος τοῦ Σαοῦλ ἀπή- 25 λαυνε, καὶ γαληνιᾶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ παρεσκεύαζεν. Οὕτως οἱ

1. Ὁ ἰ. πατὴρ ἀναφέρεται ἴσως εἰς τὸ Ψαλμ. 146, 1, ὅποτε τὸ Κύριος ἀναφέρεται εἰς τὸν Θεὸν Πατέρα.

2. Ἰακ. 5, 13.

3. Ψαλμ. 41, 6. 12· 42, 5.

στάσεως είναι ἡ ἔμμελής ἀνάγνωσις τοῦ Ψαλτηρίου. Ὅπως δηλ. γνωρίζομεν καὶ ἐκφράζομεν τὰς σκέψεις τῆς ψυχῆς διὰ τῶν λόγων, τοὺς ὁποίους λέγομεν, οὕτως ὁ Κύριος ἔχει καθορίσει<sup>1</sup> νὰ ψάλλωνται ἔμμελῶς οἱ ὕμνοι καὶ οἱ ψαλμοὶ νὰ ἀναγινώσκονται ἀσματικῶς, διὰ νὰ συμβολίσῃ ἡ ἄρμονία τοῦ λόγου τὴν πνευματικὴν ἄρμονίαν τῆς ψυχῆς. Ἡ δ' εὐθυμία τῆς ψυχῆς εἶναι τοῦτο, νὰ εὐρίσκεται δηλ. αὕτη εἰς ὀρθὴν διευθέτησιν (τῶν μερῶν τῆς), ὅπως ἔχει γραφῆ· «Εὐθυμεῖ κάποιος ἀπὸ σᾶς; ὡς ψάλλῃ»<sup>2</sup>. Οὕτως ἐξομαλύνεται μὲν ἡ ταραχὴ καὶ ἡ τραχύτης καὶ ἡ ἀταξία τῆς ψυχῆς, ἡ λύπη δὲ παύεται, ὅταν ψάλλωμεν τὸ «Ἴνα τί περίλυπος εἶ, ἡ ψυχὴ μου, καὶ Ἴνα τί συνταράσσεις με»<sup>3</sup>; Ὅμοίως θ' ἀντιληφθῆ μὲν τὰ σφάλματά τῆς, ὅταν εἴπῃ· «Ἐμοῦ δὲ παρὰ μικρὸν ἐσαλεύθησαν οἱ πόδες»<sup>4</sup>, θὰ μεταβάλλῃ δὲ τὸν φόβον εἰς ἐλπίδα διὰ τῶν λόγων· «Κύριος ἔμοι βοηθός, καὶ οὐ φοβηθήσομαι τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος»<sup>5</sup>.

κθ'. Ὅσοι, λοιπόν, δὲν ἀναγινώσκουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τοὺς θείους ψαλμούς, δὲν ψάλλουν ὀρθῶς, ἀλλὰ εὐχαριστοῦν μὲν τοὺς ἑαυτοὺς των, εἶναι ὁμῶς ἀξιόμεμπτοι, διότι «δὲν εἶναι ὄρατος ὁ ὕμνος (τοῦ Θεοῦ) εἰς τὸ στόμα τοῦ ἀμαρτωλοῦ»<sup>6</sup>. Ὅσοι ὁμῶς ψάλλουν κατὰ τὸν προλεχθέντα τρόπον, ὥστε ἡ μελωδία τῶν λεγομένων νὰ προέρχεται ἐκ τοῦ ρυθμοῦ τῆς ψυχῆς καὶ ἐκ τῆς ἑναρμονίσεως πρὸς τὸ πνεῦμα, αὐτοὶ ψάλλουν μὲν μὲ τὴν γλῶσσαν, ψάλλουν δὲ καὶ μὲ τὸν νοῦν<sup>7</sup>, ὠφελοῦν δὲ πολὺ ὄχι μόνον τὸν ἑαυτὸν των ἀλλὰ καὶ ὅσους θέλουν νὰ τοὺς ἀκούουν<sup>8</sup>. Οὕτω λ.χ. ψάλλων ὁ μακάριος Δαβὶδ χάριν τοῦ Σαοῦλ, καὶ ὁ ἴδιος ἐγένετο εὐάρεστος εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἀπεμάκρυνε τὴν ταραχὴν καὶ τὴν μανίαν τοῦ Σαοῦλ καὶ ἔφερε τὴν γαλήνην

4. Ψαλμ. 72, 2.

5. Ψαλμ. 117, 6.

6. Σοφ. Σειρ. 15, 9.

7. Πρβλ. Α' Κορ. 14, 14 - 15.

8. Ὡς ὁ Ἀπ. Παῦλος ἐν Α' Κορ. 14, 17 - 19, οὕτω καὶ ὁ Ι. πατὴρ ἐνταῦθα ὀρίζει ὡς τόπον ἐκδηλώσεως τῶν χαρισμάτων τὴν Ἐκκλησίαν, θέτει δὲ ὡς κριτήριον τὴν οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ.

ἱερεῖς ψάλλοντες, εἰς ἀταραξίαν τὰς ψυχὰς τῶν λαῶν καὶ εἰς ὁμόνοιαν αὐτὰς τῶν ἐν οὐρανοῖς χορευόντων προσεκαλοῦντο. Τὸ ἄρα μετὰ μέλους λέγεσθαι τοὺς ψαλμοὺς οὐκ ἔστιν εὐφωνίας σπουδὴ, ἀλλὰ τεκμήριον τῆς ἁρμονίας τῶν ἐν τῇ ψυχῇ λογισμῶν.

5 Καὶ ἡ ἐμμελής δὲ ἀνάγνωσις σύμβολόν ἐστι τῆς εὐρύθμου καὶ ἀχειμάστου καταστάσεως τῆς διανοίας. Καὶ γὰρ τὸ αἰνεῖν τὸν Θεὸν ἐν κυβάλοις εὐήχοις καὶ κιθάρᾳ καὶ δεκαχόρδῳ ψαλτηρίῳ, σύμβολον πάλιν ἦν καὶ σημαντικὸν τοῦ συγκεῖσθαι μὲν νομίμως τὰ μέλη τοῦ σώματος ὡς χορδὰς, τοὺς δὲ λογισμοὺς τῆς ψυχῆς

10 ὡς κύμβαλα γίνεσθαι, καὶ λοιπὸν τῇ ἡχῇ καὶ τῷ νεύματι τοῦ πνεύματος ταῦτα πάντα κινεῖσθαι καὶ ζῆν· ὥστε, κατὰ τὸ γεγραμμένον, «τῷ πνεύματι τὸν ἄνθρωπον ζῆν μὲν, καὶ τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦν». Οὕτως γὰρ καὶ καλῶς ψάλλον ὀυθμίζει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ ὡσπερ ἐξ ἀνισότητος εἰς ἰσότητα ἄγει

15 ὥστε ἐν τῷ κατὰ φύσιν αὐτὴν ἐστηκυῖαν μὴ πτοεῖσθαι ὑπὸ τινος, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον εὐφαντάσιον γίνεσθαι, καὶ πλέον αὐτὴν λαμβάνειν πόθον τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. Τῇ γὰρ τῶν ῥημάτων μελωδία συνδιατιθεμένη ἐπιλανθάνεται τῶν παθῶν, καὶ χαίρουσα βλέπει πρὸς τὸν νοῦν τὸν ἐν Χριστῷ, λογιζομένη τὰ βέλτιστα.

20 λ'. Δεῖ τοίνυν, ὡ τέκνον, τῶν ἐντυγχανόντων ἕκαστον ταύτῃ τῇ βίβλῳ ἐντυγχάνειν μὲν ἅπασι γνησίως τοῖς ἐν αὐτῇ θεοπνεύστοις οὖσι, λαμβάνειν δὲ λοιπὸν ἀπ' αὐτῶν ὡς ἐκ παραδείσου καρπῶν ὠφελείας, πρὸς δὲ τὴν χρεῖαν ἑαυτὸν ἔχοντα συνοραῖ. Ἡ-

1. Βλ. Α' Βασ. 16, 23.

2. Πρβλ. ΟΕ' Κανόνα τῆς Πενθέκτης Οἰκ. Συνόδου «Τοὺς ἐπὶ τῷ ψάλλειν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις παραγινομένους, βουλόμεθα, μήτε βοαῖς ἀτάκτοις κεχρησθαι καὶ τὴν φύσιν πρὸς κραυγὴν ἐκβιάζεσθαι μήτε τι ἐπιλέγειν τῶν μὴ ἐκκλησιακῶν ἀρμοδιῶν τε καὶ οἰκείων· ἀλλὰ μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ κατανύξεως τὰς τοιαύτας ψαλμωδίας προσάγειν τῷ τῶν κρυπτῶν ἐφόρων Θεῷ».

3. Βλ. Ψαλμ. 150, 3 - 5. Ἡ χρῆσις μουσικῶν ὀργάνων κατὰ τὴν λα-

εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ <sup>1</sup>. Οὕτω ψάλλοντες οἱ ἱερεῖς προσεκόλουν τὰς ψυχὰς τοῦ πλήθους εἰς ἡρεμίαν καὶ εἰς ὁμόνοιαν πρὸς τοὺς οὐρανίους χορούς. Συνεπῶς ἡ ἔμμελής ἀπαγγελία τῶν ψαλμῶν δὲν ἀποτελεῖ ἐπιδίωξιν καλλιφωνίας, ἀλλ' ἀπόδειξιν τῆς ἁρμονίας τῶν λογισμῶν τῆς ψυχῆς <sup>2</sup>. Ὁμοίως ἡ ἔμμελής ἀνάγνωσις εἶναι σύμβολον τῆς ἁρμονικῆς καὶ ἡρέμου διανοίας. Ἄλλωστε καὶ ἡ ἐξύμνησις τοῦ Θεοῦ διὰ εὐτήχων κυμβάλων καὶ κιθάρας καὶ δεκαχόρδου ψαλτηρίου <sup>3</sup> ἦτο καὶ τότε σύμβολον καὶ ἐσήμαινεν ὅτι τὰ μὲν μέλη τοῦ σώματος εἶναι συντεθειμένα πρεπόντως ὡς χορδαί, οἱ δὲ λογισμοὶ τῆς ψυχῆς γίνονται ὡς κύμβαλα, ἐν συνεχείᾳ δὲ διὰ τοῦ ἤχου καὶ τοῦ νεύματος τοῦ πνεύματος κινουῦνται καὶ ζοῦν ὅλα αὐτά, ὥστε, ὅπως ἔχει γραφῆ, «νὰ ζῆ μὲν ὁ ἄνθρωπος κατὰ πνεῦμα, νὰ θανατώνῃ δὲ τὰς πράξεις τοῦ σώματος» <sup>4</sup>. Διότι ψάλλον οὕτω καὶ ὀρθῶς χαλιναγωγεῖ τὴν ψυχὴν τοῦ καὶ ὀδηγεῖ αὐτὴν ἐκ τῆς ἀνισότητος εἰς τὴν ἰσότητα <sup>5</sup>, ὥστε εὐρίσκομένη εἰς τὴν φυσικὴν τῆς κατάστασιν οὐ μόνον νὰ μὴ πτοῖται ὑπ' οὐδενός, ἀλλὰ καὶ ν' ἀποκτᾷ ζωηροτέραν φαντασίαν καὶ νὰ ποθῆ οὕτω περισσότερο τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ. Διότι ἀποκτῶσα ἡρεμίαν διὰ τῆς μελωδίας τῶν (ψαλμικῶν) λόγων, λησμονεῖ τὰ πάθη καὶ προβλέπει μετὰ χαρᾶς εἰς τὸ ἐν Χριστῷ φρόνημα, ἔχουσα τὰς ἀρίστας σκέψεις.

λ'. Πρέπει, λοιπόν, τέκνον μου, ὅποιοι ἀναγινώσκει αὐτὸ τὸ βιβλίον νὰ ἀναγινώσκη ὅλον τὸ περιεχόμενόν του μετὰ φρονήματος ἀρμόζοντος εἰς θεόπνευστα λόγια, νὰ λαμβάνῃ δ' ἐξ αὐτοῦ, ὡς καρπούς καλλιφύτου κήπου, τὰ ὠφέλιμα, δι' ὅποιαν-

---

τρεῖαν ἦτο εὐρύτατα διαδεδομένη εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον. Ἐκ τῆς Π. Διαθήκης ἐκκληρονομήθη ὑπὸ τῆς αἰθιοπικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία διατηρεῖ τὴν χρῆσιν μουσικῶν ὀργάνων μέχρι σήμερον.

4. Ἐλευθέρᾳ παράθεσις τοῦ Ρωμ. 8, 13· «εἰ δὲ Πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦτε, ζήσεσθε».

5. Ἄνισότης καὶ ἰσότης σημαίνουν ἐνταῦθα τὴν ὑπαρξιν ἢ μὴ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἐλευθερίας εἰς τὴν ψυχὴν. Ἡ ψυχὴ εἶναι «ἴση» καὶ εὐρίσκεται ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὴν φυσικὴν τῆς κατάστασιν, ἐν ᾧ μέτρῳ «συμφωνεῖ» πρὸς τὰς βουλὰς τοῦ Θεοῦ.

γοῦμαι γὰρ ἐν τούτοις τοῖς λόγοις τῆς βίβλου τὸν πάντα βίον  
 τῶν ἀνθρώπων, τὰς τε τῆς ψυχῆς διαθέσεις, καὶ τὰ τῶν λογισμῶν  
 κινήματα μεμετροῦσθαι καὶ περιέχεσθαι· καὶ μηδὲν πλέον τούτων  
 ἐν ἀνθρώποις εὐρίσκεισθαι. Εἴτε γὰρ μετανοίας ἢ ἔξομολογήσεως,  
 5 χρεία, ἢ θλίψις καὶ πειρασμὸς κατέλαβεν, ἢ ἐδιώχθη τις, καὶ ἢ  
 ἐπιβουλεύομενος ἐρρῦσθη, εἰ δὲ καὶ περιίλυπός τις γέγονεν καὶ  
 ταράττεται, καὶ πάσχει τι τοιοῦτον, οἷον ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴ-  
 ρηται, ἢ καὶ συνορᾷ ἑαυτὸν μὲν προκόπτοντα, τὸν δὲ ἐχθρὸν κα-  
 ταρούμενον, ἢ καὶ αἰνέσαι καὶ εὐχαριστήσαι, καὶ εὐλογῆσαι  
 10 βούλεται τὸν Κύριον, ἔχει τὴν διδασκαλίαν τούτων ἐν τοῖς θεί-  
 οῖς ψαλμοῖς. Ἐκλεγέσθω γὰρ τὰ ἐν αὐτοῖς περὶ ἐκάστου τούτων  
 εἰρημένα, καὶ οὕτως ὡς περὶ ἑαυτοῦ γεγραμμένα λέγων, καὶ  
 συνδιατιθέμενος τοῖς γεγραμμένοις, ἀναφέρει τῷ Κυρίῳ.

λα'. Μὴ περιβαλλέτω μέντοι τις αὐτὰ τοῖς ἔξωθεν πιθα-  
 15 νοῖς ῥήμασι, μηδὲ πειραζέτω τὰς λέξεις μεταποιεῖν ἢ ὄλως ἀναλ-  
 λάσσειν· ἀλλ' οὕτως ἀτεχνῶς τὰ γεγραμμένα λεγέτω καὶ ψαλ-  
 λέτω, ὥσπερ εἴρηται, ὑπὲρ τοῦ καὶ τοὺς διακονήσαντας ἀνθρώ-  
 πους αὐτὰ ἐπιγινώσκοντας τὸ ἑαυτῶν συνεύχεσθαι ἡμῖν· μᾶλλον  
 δὲ ἵνα καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ λαλήσαν ἐν τοῖς ἀγίοις, θεωροῦν τοὺς  
 20 παρ' αὐτοῦ λόγους ἐνηγηθέντας ἐκείνοις, συναντιλαμβάνηται ἡ-  
 μῖν. Ὅσῳ γὰρ τῶν ἀγίων ὁ βίος βελτίων τῶν ἄλλων ἐστί, το-  
 σοῦτόψω καὶ τὰ παρ' αὐτῶν ῥήματα τῶν παρ' ἡμῶν συντιθεμένων  
 βελτίονα καὶ ἰσχυρότερα ἂν τις εἴποι δικαίως. Ἐν τούτοις γὰρ  
 εὐηρέστησαν τῷ Θεῷ, καὶ ταῦτα λέγοντες, ὡς εἶπεν ὁ Ἀπόστο-

1. Ὁ ἀνθρώπινος βίος δηλ. ἀποτελεῖ ἐν σύνολον ψυχικῶν διαθέσεων  
 καὶ σκέψεων, αἱ ὁποῖαι καθορίζουν τὰς πράξεις. Κατὰ συνέπειαν οἱ Ψαλμοί,  
 ἀναφερόμενοι εἰς τὰ βασικά χαρακτηριστικά τοῦ ἀνθρώπινου βίου, περιλαμ-  
 βάνουν τὸ σύνολον τῶν προβλημάτων ἐκάστου ἀνθρώπου.

δήποτε ἀνάγκην αἰσθάνεται νὰ ἔχη. Διότι νομίζω ὅτι εἰς αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ βιβλίου παρέχονται καὶ περιέχονται ὁ ὅλος βίος τῶν ἀνθρώπων, αἱ ψυχικαὶ διαθέσεις καὶ αἱ διάφοροι σκέψεις· δὲν εὐρίσκεται ἄλλωστε κάτι περισσότερον ἀπὸ αὐτὰ εἰς τοὺς ἀνθρώπους<sup>1</sup>. Διότι εἴτε ἔχει κανεὶς ἀνάγκην μετανοίας ἢ ἐξομολογήσεως, ἢ τὸν κατέλαβε θλίψις καὶ δοκιμασία, ἢ κατεδιώχθη, ἢ ἐσώθη ἐκ τῶν ἐπιβουλῶν, ἢ περιέπεσεν εἰς λύπην μεγάλην καὶ ταράσσεται καὶ πάσχει κάτι παρόμοιον πρὸς ὅσα ἐλέχθησαν προηγουμένως, ἢ βλέπει τὸν ἑαυτὸν του νὰ προκάπτη καὶ τὸν ἐχθρὸν νὰ καταργῆται, ἢ θέλει νὰ αἰνέσῃ, νὰ εὐχαριστήσῃ, καὶ νὰ εὐλογῆσῃ τὸν Κύριον, δι' ὅλα αὐτὰ ἔχει (σχετικὴν) διδασκαλίαν εἰς τοὺς θείους ψαλμοὺς. Ἄς ἐκλέγῃ ὅσα λέγονται εἰς αὐτοὺς δι' ἑκάστην περίστασιν καὶ λέγων αὐτὰ ὡς νὰ ἔχουν γραφῆ διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ συμφωνῶν ὡς πρὸς τὴν διάθεσιν μὲ τὰ γραμμένα, ἄς ἀναφέρῃ αὐτὰ εἰς τὸν Κύριον.

λα'. Ἄς μὴ περιβάλλῃ ὁμως κανεὶς αὐτὰ μὲ τὴν θύραθεν καλλιπέειαν οὐδὲ νὰ προσπαθῆ νὰ μεταβάλλῃ ἢ καὶ τελείως ν' ἀντικαταστήσῃ τὰς λέξεις<sup>2</sup>. ἄλλ' ἄς λέγῃ καὶ ἄς ψάλλῃ τὰ γραμμένα οὕτως ἀτεχνῶς, ὅπως ἐλέχθησαν, ὥστε νὰ προσεύχωνται μαζί μας, ἀναγνωρίζοντες τὰ λόγια των, καὶ οἱ ἀνθρωποὶ οἱ ὁποῖοι μᾶς ἐφωδίασαν μὲ αὐτὰ· ἢ καλλίτερον, διὰ νὰ ἀκούῃ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐλάλησε πρὸς τοὺς ἁγίους<sup>3</sup>, τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους εἶπε πρὸς ἐκείνους, καὶ νὰ μᾶς βοηθῆ. Διότι ὅσον καλλίτερος εἶναι ὁ βίος τῶν ἁγίων ἀπὸ τῶν ἄλλων, τόσον καὶ οἱ λόγοι των δύνανται, εὐλόγως, νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς καλλίτεροι καὶ ἰσχυρότεροι τῶν ἰδικῶν μας. Διότι δι' αὐτῶν εὐηρέστησαν εἰς τὸν Θεὸν καὶ λέγοντες αὐτὰ, ὅπως εἶπεν ὁ Ἀπό-

2. Ὁ 1. πατὴρ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἰδίαν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουλιανοῦ ἀναφανείσαν τάσιν γλωσσικῆς βελτιώσεως τῆς Π. Διαθήκης ἐπὶ τὸ «κλασσικώτερον». Περιττὸν νὰ λεχθῆ ὅτι τοιαύτη μεταχείρησις τῶν ἱερῶν κειμένων εἶναι ἀνεπίτρεπτος. Αἱ ἀλήθειαι τῆς ἁγίας Γραφῆς δὲν ἔχουν ἀνάγκην τῶν δεκανικίων τῆς ἀνθρωπίνης ρητορείας διὰ νὰ σώσουν τὸν ἀνθρώπον.

3. Πρβλ. Β' Περτ. 1, 21.

λος· «Κατηγονίσαντο βασιλείας, εἰργάσαντο δικαιοσύνην, ἐπέ-  
 τυχον ἐπαγγελιῶν, ἔφραξαν στόματα λεόντων, ἔσβεσαν δύναμιν  
 πυρός, ἔφυγον στόματα μαχαίρας, ἐνεδυναμώθησαν ἀπὸ ἀσθε-  
 νείας, ἐγενήθησαν ἰσχυροὶ ἐν πολέμῳ, παρεμβολὰς ἔκλιναν ἀλ-  
 5 λοτριῶν, ἔλαβον γυναῖκες ἐξ ἀναστάσεως τοὺς νεκροὺς αὐτῶν».

λβ'. Οὐκοῦν καὶ νῦν ταῦτα λέγων ἕκαστος ἔστω θαρρῶν,  
 ὅτι δι' αὐτῶν ταχέως ὁ Θεὸς ἐπακούσεται τοῖς δεομένοις· εἴτε  
 γὰρ θλίβεται λέγων ταῦτα, μεγάλην ὄψεται τὴν ἐν αὐτοῖς παρά-  
 κλησιν· εἴτε πειράζεται καὶ διώκεται ψάλλων οὕτως, δοκιμώτε-  
 10 ρος ἀναφανήσεται, καὶ σκεπασθήσεται παρὰ τοῦ Κυρίου, τοῦ  
 καὶ τὸν εἰπόντα ταῦτα σκεπάσαντος· ἐν τούτοις τὸν μὲν διάβο-  
 λον ἀνατρέψει, τοὺς δὲ δαίμονας αὐτοῦ σοβήσει. Ταῦτα λέγων εἰ  
 μὲν ἡμαρτεν, ἑαυτὸν ἐντρέψει καὶ παύσεται· εἰ δὲ μὴ ἡμαρτεν,  
 ὄψεται ἑαυτὸν χαίροντα, ὅτι τοῖς μὲν ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεται,  
 15 καὶ ἀγωνιζόμενος μὲν ἰσχύσει ψάλλων οὕτως, οὐ σαλειθήσεται  
 δὲ εἰς τὸν αἰῶνα ἀπὸ τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπατῶντας  
 καὶ πλανᾶν ἐπιχειροῦντας ἐλέγξει· καὶ τούτου οὐκ ἄνθρωπος ἐγ-  
 γνητής, ἀλλ' αὐτὴ ἡ θεία γίνεται Γραφή. Ὁ γὰρ Θεὸς ἐνετείλα-  
 το τῷ Μωυσῆ γράφαι τὴν μεγάλην ᾠδὴν, καὶ διδάξαι τὸν λαόν·  
 20 τὸν τε καθιστάμενον ἄρχοντα κελεύει γράφαι τὸ Δευτερονόμιον,  
 ἔχειν τε τοῦτο μετὰ χειρας, καὶ μελετᾶν ἀεὶ τὰ ἐν αὐτῷ ῥήματα,  
 ὡς ἀρκούντων τῶν ἐν αὐτοῖς λόγων πρὸς τε ὑπόμνησιν ἀρετῆς,  
 καὶ βοήθειαν φέρειν τοῖς γνησίως αὐτοὺς μελετῶσιν. Ἀμέλει  
 ὀπηρῖκα εἰς τὴν γῆν εἰσῆλθεν ὁ τοῦ Ναυῆ, βλέπων τὰς τῶν ἐ-  
 25 χθρῶν διατάξεις, καὶ τοὺς βασιλεῖς τῶν Ἀμορραίων πάντας συν-

1. Ἑβρ. 11, 33 - 35.

2. Πρβλ. Δευτ. 31, 19. Ἡ «μεγάλη ᾠδὴ» εἶναι ἡ Β' τῶν ἐννέα βιβλι-  
 κῶν ᾠδῶν, περιέχεται δὲ ἐν Δευτ. 32,1-43. Λέγεται «μεγάλη» ὡς μεγαλυτέ-  
 ρας ἐκτάσεως ἀπὸ τὴν πρώτην ᾠδὴν (Ἑβ. 15,1-19). Ὑπὸ τῶν νεωτέρων

στολος «κατενίκησαν βασιλεια, ἐφήρμοσαν δικαιοσύνην, ἐπέτυχαν (τὴν ἐκπλήρωσιν) τῶν ὑποσχέσεων, ἔκλεισαν στόματα λεόντων, ἔσβησαν τὴν δύναμιν τῆς πυρᾶς, διέφυγαν τὴν κόψιν τοῦ ξίφους, ἐνισχύθησαν εἰ τὴν ἀσθένειάν των, ἀπεδείχθησαν δυνατοὶ εἰς τὸν πόλεμον, ἔρψαν εἰς φυγὴν ἐχθρικά στρατόπεδα, γυναῖκες ἔλαβον δι' ἀναστάσεως τοὺς νεκροὺς των»<sup>1</sup>.

λβ'. Λέγων, λοιπόν, καὶ τώρα ὁ καθεὶς τοὺς ἰδίους λόγους, ὡς ἔχη ἐμπιστοσύνην ὅτι ὁ Θεὸς θ' ἀκούσῃ ταχέως τοὺς δεομένους δι' αὐτῶν· διότι ἂν θλίβεται, ὅταν λέγῃ αὐτὰ θὰ εὕρῃ μεγάλην παρηγορίαν· ὅν δοκιμάζεται καὶ διώκεται ὁ ψάλλον ταῦτα, θὰ ἀποδειχθῆ ἀξιώτερος καὶ θὰ τύχῃ προστασίας ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος ἐπροστάτευσεν ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος (πρῶτος) εἶπεν αὐτὰ. Διὰ τῶν (λόγων) τούτων θ' ἀποκρούσῃ τὸν διάβολον καὶ θ' ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τοὺς δαίμονας αὐτοῦ. Λέγων τοὺς ψαλμούς, ἂν μὲν ἡμάρτησε, θὰ ἐντροπιασθῆ καὶ θὰ παύσῃ (ν' ἀμαρτάνῃ)· ἂν δὲ δὲν ἡμάρτησε, θὰ ἴδῃ τὸν ἑαυτὸν του χαρούμενον, διότι προχωρεῖ εἰς τὰ ἔμπρός· ὅταν ἀγωνίζεται, θὰ νικήσῃ ὁ ψάλλον οὕτω, δὲν θὰ ἀπομακρυνθῆ δὲ ποτὲ ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐλέγξῃ ὅσους ἀπατοῦν καὶ ἐπιχειροῦν νὰ ὀδηγήσουν εἰς πλάνην. Διὰ ταῦτα δὲ δὲν ἐγγυᾶται ἄνθρωπος, ἀλλ' αὐτὴ ἡ θεία Γραφή. Διότι ὁ Θεὸς διέταξε τὸν Μωυσῆν νὰ γράψῃ τὴν μεγάλην ᾠδὴν καὶ νὰ διδάξῃ (δι' αὐτῆς) τὸν λαόν<sup>2</sup>. Καὶ ὁ καθιστάμενος ἀρχῶν διατάσσεται ὑπὸ τοῦ Δευτερονομίου νὰ γράψῃ αὐτό, νὰ τὸ ἔχη ἀνὰ χεῖρας καὶ νὰ μελετᾷ διαρκῶς τὸ περιεχόμενον του<sup>3</sup>, διότι ἀρκοῦν τὰ εἰς αὐτὸ λεγόμενα διὰ νὰ προτρέψουν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ βοηθήσουν ὅσους τὸ μελετοῦν πρεπόντως. Ὡς γνωστὸν δέ, καὶ ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, ὅταν εἰσῆλθεν εἰς τὴν γῆν (τῆς ἐπαγγελίας) καὶ εἶδε τοὺς ἐχθρικοὺς σχηματισμοὺς καὶ τὴν πολεμικὴν σύναξιν ὄλων τῶν βασιλέων τῶν Ἀμορραίων, αὐτὸς ἀφοῦ ἀντὶ ὀπλων καὶ ξιφῶν ἀ-

ἀποκαλεῖται συνήθως «κύκνειον ζῆσμα» τοῦ Μωυσέως, ὡς λέχθησα ὑπ' αὐτοῦ ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του.

3. Πρβλ. Δευτ. 17, 18.



ελθόντας εἰς πόλεμον, αὐτὸς ἀνθ' ὄπλων καὶ ξιφῶν τὸ Δευτερονόμιον ἀναγνοὺς εἰς τὰ ὄτα πάντων, τά τε ῥήματα τοῦ νόμου ὑπομνήσας, καὶ τούτοις τὸν λαὸν καθοπλίσας, περιέγευε τῶν πολεμίων. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωσίας εὐρεθέντος τοῦ βιβλίου, καὶ  
 5 ἀναγνωσθέντος εἰς τὰς πάντων ἀκοάς, οὐκέτι τοὺς ἐχθροὺς ἐφοβείτο. Καὶ εἴ ποτε δὲ πόλεμος ἦν τῷ λαῷ, ἢ κιβωτὸς ἔχουσα τὰ πυξία τοῦ νόμου προώδευε πάντων, καὶ ἤρκειτο τούτοις ἀντιπάσης παρατάξεως εἰς βοήθειαν, εἰ μὴ τις ἦν παρὰ τοῖς βαστάζουσι καὶ ἐν τοῖς λαοῖς προκρατήσασα ἁμαρτία καὶ ὑπόκρισις.  
 10 Πίστewος γὰρ καὶ γνησίας διαθέσεως χρεία, ἵνα ὁ νόμος εἰς τὰ κατ' εὐχὴν συνεργάζεταιται.

λγ'. Ἐγὼ γοῦν, ἔλεγεν ὁ γέρον, ἤκουσα καὶ παρὰ φρονίμων ἀνδρῶν, ὡς ἄρα τὸ παλαιὸν ἐν τῷ Ἰσραὴλ, μόνον ἀναγινώσκοντες τὰς Γραφάς, ἐδίωκον δαίμονας, καὶ ἠλέξουν τὰς παρ'  
 15 αὐτῶν τοῖς ἀνθρώποις γινομένας ἐπιβουλάς. Ὅθεν καὶ καταγνώσεως πάσης ἀξίους εἶναι ἔλεγε τοὺς ταῦτα μὲν ἀφιέντας, συντιθέντας δὲ ἐαυτοῖς ἐξωθεν πιθανὰ ῥήματα, καὶ ἐν τούτοις ἐξορκιστὰς ὀνομάζοντας. Μᾶλλον γὰρ παίζουσι, καὶ παρέχουσιν ἑαυτοὺς ἐκείνοις εἰς τὸ χλευάζεσθαι· οἷα πεπόνθασιν Ἰουδαῖοι οἱ  
 20 Σκευᾶ υἱοί, ἐπιχειρήσαντες καὶ αὐτοὶ τὸν τρόπον τοῦτον ἐξορκίζειν. Ταῦτα μὲν γὰρ ἀκούοντες παρὰ τῶν τοιούτων οἱ δαίμονες

1. Βλ. Ἰησ. Ναυῆ 1,8 - 9, ἰδίᾳ δὲ 9, 2.

2. Βλ. Δ' Βασ. 22, 1 κ.έ. καὶ Β' Παρ. 34, 1 κ.έ.

3. Βλ. Ἰησ. Ναυῆ 6, 8 κ.έ. καὶ Α' Βασ. 4, 3 κ.έ.

4. Ὁ ἱστορικὸς Ἰώσηπος (Ἀρχαιολογία 8, 2, 5) ἀναφέρει τὸν ἐξορκισμὸν δαίμονος ὑπὸ τοῦ Ἰουδαίου Ἐλεάζαρ, εἰς δὲ τὰς ραββινικὰς πηγὰς ἀναφέρονται ἀνάλογοι περιπτώσεις. Ὁ ἰ. πατήρ εἶχε προφανῶς γνῶσιν παρομοίων περιστατικῶν.

5. Οἱ ἐξορκιστὰι ἀρχικῶς ἀπετέλουν χαρισματούχους, ὡς ρητῶς λέ-

νέγνωσε τὸ Δευτερονόμιον ἐνώπιον ὄλων καὶ ὑπενθύμησε τοὺς λόγους του καὶ ἐξώπλισε δι' αὐτῶν τὸν λαόν, ὑπερίσχυσεν ἐπὶ τῶν ἐχθρῶν<sup>1</sup>. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωσίας, ἀφοῦ εὐρέθη τὸ βιβλίον καὶ ἀνεγνώσθη πρὸς ὄλους, δὲν ἐφοβεῖτο πλέον τοὺς ἐχθρούς<sup>2</sup>. Ὅσακις δὲ ἐγένετο πόλεμος κατὰ τοῦ λαοῦ, προηγείτο ἀπὸ ὄλους ἢ κιβωτὸς ἔχουσα τὰς ξυλίνας πλάκας τοῦ νόμου, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἀρκεταὶ πρὸς βοήθειαν ὑπὲρ πᾶσαν στρατιωτικὴν παράταξιν, ἂν δὲν ἐκυριάρχει πρότερον εἰς τοὺς βασιτάζοντας (τὴν κιβωτὸν) καὶ εἰς τὸν λαὸν ἀμαρτία καὶ ὑποκρισία<sup>3</sup>. Διότι χρειάζεται πίστις καὶ γνησία διάθεσις, διὰ νὰ συντελεῖ ὁ νόμος εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν εὐχῶν.

λγ'. Ἐγώ, τέλος, ἔλεγε ὁ γέρων, ἤκουσα, καὶ μάλιστα ἀπὸ συνετοῦ ἀνδρα, ὅτι κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους εἰς τὸν Ἰσραὴλ διὰ μόνης τῆς ἀναγνώσεως τῆς Γραφῆς ἐξέβαλλον δαίμονας καὶ ἀπεμάκρυνον τὰς ἐπιβουλάς των κατὰ τῶν ἀνθρώπων<sup>4</sup>. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀξιοκατάκριτοι, ἔλεγε, ὅσοι ἐγκαταλείπουν αὐτὰ καὶ συνθέτουν λόγους κατὰ τὴν θύραθεν εὐγλωττίαν καὶ αὐτονομάζονται ἐξορκισταὶ μὲ αὐτὰ<sup>5</sup>. Διότι παίζουν μᾶλλον καὶ παραδίδουν ἑαυτοὺς εἰς τὸν χλευασμὸν ἐκείνων (τ.ἔ. τῶν δαιμόνων). τοιαῦτα ἔπαθον οἱ Ἰουδαῖοι υἱοὶ τοῦ Σκευᾶ, οἱ ὁποῖοι ἐπεχείρησαν νὰ ἐξορκίσουν δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου<sup>6</sup>. Διότι οἱ δαίμονες ἀκούοντες τοιοῦτου εἴδους λόγους ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ εἴδους (τοὺς ἐξορκιστάς) τοὺς ἐμπαίζουν· φοβοῦνται ὁμῶς τοὺς

---

γεται εἰς τὰς Ἀπ. Διαταγὰς 8, 26· «ἐπορκιστὴς οὐ χειροτονεῖται· εὐνοίας γὰρ ἔκουσιου τὸ ἔπαθλον καὶ χάριτος Θεοῦ διὰ Χριστοῦ ἐπιφοιτῆσει τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ὁ γὰρ λαβὼν χάρισμα ἰαμάτων δι' ἀποκαλύψεως ὑπὸ Θεοῦ ἀναδείκνυται, φανερᾶς οὐσης πᾶσιν τῆς ἐν αὐτῷ χάριτος». Κατὰ τὴν ἐποχὴν ὁμῶς τοῦ Μ. Ἀθανασίου γίνεται σύντονος προσπάθεια ὑπαγωγῆς τῶν ἐξορκιστῶν ὑπὸ τὸν κατὰ τόπους ἐπίσκοπον διὰ τῆς χειροθεσίας· βλ. τὸν 10ον κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ τοὺς 24ον καὶ 26ον τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου. Ὁ ἱερός πατὴρ ἀναφέρεται εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν, ὅπου, ὡς λέγει, παρουσιάζοντο ἔκτροπα τῇ ἐπιδράσει ἀναλόγων φαινομένων τοῦ ἐθνικοῦ κόσμου πιθανῶς (βλ. Λουκιανοῦ, Φιλοψευδῆς 12).

6. Βλ. Πράξ. 19,14 κ.ἔ.

παίζουν· τὰ δὲ τῶν ἁγίων ῥήματα φοβοῦνται, ἢ καὶ φέρειν αὐτὸ οὐ δύναται. \*Ἔστι γὰρ ἐν τοῖς τῶν Γραφῶν ῥήμασιν ὁ Κύριος ὃν μὴ δυνάμενοι φέρειν ἔκραζον· «Δέομαί σου, μὴ με πρὸ καιροβασανίσῃς»· ἐκαίοντο γὰρ καὶ μόνον βλέποντες παρόντα τὸ.

5 Κύριον. Οὕτως καὶ ὁ Παῦλος παρηγγεῖλε τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασιν· οὕτως καὶ τοῖς μαθηταῖς ὑπετάσσετο τὰ δαιμόνια. Καὶ ἐπὶ Ἐλισσαίου δὲ τοῦ προφήτου ἐγένετο χεῖρ Κυρίου, καὶ προεφήτευσε περὶ τῶν ὑδάτων τοῖς τρισὶ βασιλεῦσιν, ὅτε ἔφαλλε κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ ὁ ψάλλον. Οὕτως καὶ νῦν, εἴ τις κήδεται τῶν πα-

10 σχόντων, ταῦτα λεγέτω, καὶ μᾶλλον τὸν τε πάσχοντα ὠφελεῖ, καὶ ἑαυτοῦ τὴν πίστιν ἀληθῆ καὶ βεβαίαν ἐπιδείξεται· ὥστε, καὶ ταύτην ὀρῶντα τὸν Θεόν, τελείαν τὴν θεραπείαν παρασχεῖν τοῖς δεομένοις. Τοῦτο γὰρ καὶ ὁ ἅγιος γινώσκων, ἔλεγεν ἐν τῷ ρηΐ ψαλμῷ· «Ἐν τοῖς δικαιώμασί σου μελετήσω, οὐκ ἐπιλήσομαι τῶν

15 λόγων σου»· καὶ πάλιν· «Ψαλτὰ ἤσάν μοι τὰ δικαιώματά σου ἐν τόπῳ παροικίας μου». Ἐν τούτοις γὰρ καὶ σωτηρίαν ἐκέρδαινον, λέγοντες· «Εἰ μὴ ὅτι ὁ νόμος σου μελέτη μου ἐστί, τότε ἂν ἀπωλόμην ἐν τῇ ταπεινώσει μου». \*Ὅθεν καὶ ὁ Παῦλος ἐν τούτοις ἠσφαλίζετο τὸν ἑαυτοῦ μαθητὴν, λέγων· «Ταῦτα μελέτα,

20 ἐν τούτοις ἴσθι, ἵνα σου ἡ προκοπὴ φανερὰ γένηται». Ταῦτα καὶ σὺ μελετῶν, καὶ συνετῶς ἐντυγχάνων οὕτως τοῖς ψαλμοῖς, τὸν μὲν ἐν ἐκάστῳ νοῦν «ὀδηγούμενος ὑπὸ τοῦ Πνεύματος» καταλαβεῖν δυνήσῃ. Τοιοῦτον δὲ καὶ σὺ ζηλώσεις βίον, οἷον ἔσχον οἱ ταῦτα θεοφορούμενοι λαλήσαντες ἄνδρες ἅγιοι.

1. Λουκ. 8, 28.

2. Βλ. Πράξ. 16, 18.

3. Βλ. Λουκ. 10, 17.

λόγους τῶν ἀγίων καὶ δὲν δύνανται νὰ τοὺς ὑποφέρουν. Διότι εἰς τοὺς λόγους τῶν Γραφῶν ὑπάρχει ὁ Κύριος, τὸν ὁποῖον μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποφέρουν (οἱ δαίμονες) ἐκραύγαζαν· «σὲ παρακαλῶ, μὴ μὲ βασανίσῃς, πρὸ τῆς ὥρας»<sup>1</sup>. διότι ἐκαίοντο καὶ μόνον μὲ τὸ νὰ βλέπουν παρόντα τὸν Κύριον. Οὕτω καὶ ὁ Παῦλος ἐξώρκιζε τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα<sup>2</sup>, οὕτω καὶ οἱ μαθηταὶ ὑπέτασσον τὰ δαιμόνια<sup>3</sup>. Ἐπίσης ὁ Ἐλισσαῖος ὁ προφήτης ἔλαβε τὴν θεῖαν δύναμιν καὶ ἐπροφήτευσεν διὰ τὰ ὕδατα εἰς τοὺς τρεῖς βασιλεῖς, ὅταν ἔψαλλε κατ' ἐντολὴν τοῦ ὁ ψάλτης<sup>4</sup>. Οὕτω καὶ τώρα ὁποῖος φροντίζει διὰ τοὺς πάσχοντα, ἅς λέγη αὐτὰ καὶ θὰ ὠφελήσῃ τὸν πάσχοντα, συγχρόνως δὲ θ' ἀποδείξῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν βεβαιότητα τῆς πίστεώς του· οὕτω δέ, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς θὰ ἴδῃ (τὴν πίστιν του), θὰ παράσχῃ τελείαν θεραπείαν εἰς ὅσους ἔχουν ἀνάγκην αὐτῆς. Διότι τοῦτο ἐγνώριζεν ὁ ἅγιος καὶ ἔλεγεν εἰς τὸν 118ον ψαλμόν· «Ἐν τοῖς δικαιώμασί σου μελετήσω, οὐκ ἐπιλήσομαι τῶν λόγων σου», καὶ πάλιν· «Ψαλτὰ ἦσαν μοι τὰ δικαιώματά σου ἐν τόπῳ παροικίας μου». Δι' αὐτῶν δὲ ἐπετύχανον τὴν σωτηρίαν, λέγοντες· «Εἰ μὴ ὅτι ὁ νόμος σου μελέτη μου ἐστί, τότε ἂν ἀπωλόμην ἐν τῇ ταπεινώσει μου»<sup>5</sup>. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος δι' αὐτῶν διησφάλιζε τὸν μαθητὴν τοῦ συνιστῶν· «Αὐτὰ νὰ μελετᾷς, εἰς αὐτὰ νὰ παραμένῃς, διὰ νὰ γίνῃ φανερὰ ἡ προκοπή σου»<sup>6</sup>. Αὐτὰ καὶ σὺ νὰ μελετᾷς καὶ ν' ἀναγινώσκῃς μετὰ συνέσεως τοὺς ψαλμοὺς καὶ θὰ δυνηθῆς μὲν νὰ κατανοήσῃς τὸ νόημα καθενός, ὀδηγούμενος ὑπὸ τοῦ Πνεύματος<sup>7</sup>, θὰ μιμηθῆς δὲ τοιοῦτον βίον, ὁποῖον εἶχον οἱ θεοκλήτοι ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι ἐλάλησαν αὐτὰ.

4. Βλ. Δ' Βασ. 3, 15 κ.ε.

5. Ψαλμ. 118, 16. 54. - 92.

6. Α' Τιμ. 4, 15.

7. Πρβλ. Ἰω. 16, 13.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ  
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

Ἐν τῇ Ἑβραϊκῇ βίβλῳ τῶν Ψαλμῶν ἄνευ τῆς τοῦ ἀριθμοῦ προσθήκης ἀνεγράφησαν οἱ πάντες καὶ διαφόρως· οἱ μὲν εἰσι συνημμένοι, οἱ δὲ διηρημένοι. Ἀδτίκα γοῦν ὁ πρῶτος καὶ ὁ δευ-  
5 τερὸς κατὰ τὸ Ἑβραϊκὸν συνημμένοι· καὶ πάλιν ὁ ἕνατος, συνημ-  
μένος παρ' ἡμῖν, ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ διήρηται εἰς δύο. Καὶ πᾶσα δὲ ἡ  
τῶν Ψαλμῶν βίβλος εἰς μέρη πέντε διήρηται. Παρατηρητέον δέ,  
μὴ κατὰ ἀκολουθίαν τῶν τῆς ἱστορίας χρόνων ἢ τῶν ψαλμῶν  
σύγκειται τάξις· ἐνήλλακται δὲ παρὰ πολλοῖς τοῖς χρόνοις, ὡς  
ἡ βίβλος τῶν Βασιλειῶν δηλοῖ. Πολλῆς γὰρ εἰδωλολατρίας  
10 κατακρατησάσης τοῦ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος, λήθην αὐτοὺς πε-  
ποιῆσθαι τῶν πατρικῶν Γραφῶν, ὡς μηδὲ φαίνεσθαι βίβλον τοῦ  
Μωσέως νόμον, μηδὲ μὴν τῆς τῶν πατέρων εὐσεβείας τι σφύζε-  
σθαι παρ' αὐτοῖς. Ὅτε γοῦν καὶ τοὺς προφήτας ἀνήρουν, δια-  
λέγοντας αὐτῶν τὰς δυσσεβείας, καὶ τούτων ἕνεκα τὸ πρῶτον τῇ  
15 τῶν Ἀσσυρίων παρεδόθησαν αἰχμαλωσίᾳ· μετὰ δὲ ταῦτά τινα  
τῶν προφητῶν, περὶ τῆς συναγωγῆς αὐτῶν ἐσπουδακότα, μετὰ

---

1. Τὸ νόημα εἶναι ὅτι οἱ Ψαλμοὶ δὲν εἶναι τεταγμένοι κατὰ τὴν χρονικὴν σειράν συγγραφῆς των.

2. Τὰ τέσσαρα βιβλία τῶν Βασιλειῶν συναποτελοῦν κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῆς ἀρχαιότητος, τὴν ὁποίαν συμμερίζεται καὶ ὁ ἱ. πατὴρ, ἐν σύνολον, μίαν «βίβλον», ὡς λέγει τὸ κείμενον.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ  
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

Εἰς τὸ ἑβραϊκὸν βιβλίον τῶν Ψαλμῶν ὅλοι (οἱ ψαλμοὶ) ἐγράφησαν ἄνευ τῆς προσθήκης τοῦ ἀριθμοῦ καὶ κατὰ διάφορον τρόπον· ἄλλοι μὲν εἶναι ἠνωμένοι, ἄλλοι δὲ διηρημένοι. Π.χ. ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος κατὰ τὸ ἑβραϊκὸν εἶναι ἠνωμένοι· ἀντιθέτως δὲ ὁ ἕνατος ἑνιαῖος εἰς ἡμᾶς, εἰς τὸ ἑβραϊκὸν διαιρεῖται εἰς δύο. Τὸ ὅλον δὲ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν διαιρεῖται εἰς πέντε μέρη. Πρέπει δὲ νὰ παρατηρηθῇ ὅτι ἡ τάξις τῶν ψαλμῶν δὲν βασιζέται ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς διαδοχῆς τῶν γεγονότων<sup>1</sup>. ἀναφέρεται δὲ ἐναλλάξ εἰς πολλὰς ἐποχάς, ὅπως γίνεται σαφὲς ἐκ τῶν βιβλίων τῶν Βασιλειῶν<sup>2</sup>. Ὅταν δηλ. ἐπεκράτησε μεγάλη εἰδωλολατρεία εἰς τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος οἱ Ἰουδαῖοι ἐλησμόνησαν τὰς Γραφὰς τῶν προγόνων, ὥστε καὶ τὸ βιβλίον τοῦ νόμου τοῦ Μωυσέως νὰ περιπέσῃ εἰς ἀφάνειαν<sup>3</sup>, ἀλλὰ καὶ ἡ εὐσέβεια τῶν πατέρων νὰ μὴ σώζεται πλέον εἰς αὐτούς. Τότε, λοιπόν, ἐφόνευαν καὶ τοὺς προφήτας, ἐπειδὴ ἤλεγχον τὰς δυσσεβείας των, καὶ ἕνεκα τούτων περιέπεσαν τὸ πρῶτον εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν Ἀσσυρίων<sup>4</sup>. Μετὰ ταῦτα δὲ κάποιος προφήτης, ὁ ὁποῖος ἐφρόντισε διὰ τὴν συναγωγὴν των<sup>5</sup>, μεταξὺ τῶν ἄλλων (βιβλίων)

3. Βλ. Β' Παρ. 34, 1 κ.έ.

4. Ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἀναφέρεται εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀσσυρίου βασιλέως Σαργῶν Β' κατάλυσιν τοῦ βορείου βασιλείου καὶ τὴν ἀπαγωγὴν εἰς αἰχμαλωσίαν τῶν δέκα φυλῶν· βλ. Β' Βασ. 17, 6 - 23· 18, 10 - 12.

5. Ἡ παρά τῶν κατοίκων τῆς Ἰουδαίας ἀγνοία τοῦ Νόμου μαρτυρεῖται ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἀρταξέρξου ἐν Ἑσδρα Β' 7, 25· «... πᾶσι τοῖς εἰδόσιν νόμον τοῦ Θεοῦ σου καὶ τῷ μὴ εἰδῶτι γυνωριεῖτε».

γε τῶν λοιπῶν καὶ τὴν βίβλον τῶν Ψαλμῶν συναγροχέται· οὐκ ἀθρόως εὐρόντα τοὺς πάντας, ἀλλὰ κατὰ διαφόρους χρόνους· κατατάττειν δὲ ἐν πρώτοις τοὺς πρώτους εὐρίσκομένους· διὸ μηδὲ τοῦ Δαυὶδ ἐφεξῆς εὐρίσκεσθαι τοὺς πάντας, ἐν δὲ τῷ μετα-  
5 ξῷ καὶ τῶν υἱῶν Κορέ, καὶ τοῦ Ἀσάφ, καὶ Σολομῶντος, καὶ Μωσέως, Αἰθάμ τε τοῦ Ἰσραηλίτου, καὶ Αἰμάν, καὶ πάλιν τοῦ Δαυὶδ, εὐρίσκεσθαι ἀναμιξ ἐν τῇ βίβλῳ τεταγμένους· οὐ καθ' οὗς ἐλέχθησαν χρόνους, ἀλλὰ καθ' οὗς εὔραντο. Τὸ δ' αὐτὸ εὔροις γεγενημένον καὶ ἐν ταῖς τῶν προφητῶν περικοπαῖς.

10 Τοὺς δὲ μετὰ τὸν πρῶτον καὶ δωδέκατον ἀνεπιγράφους ψαλμούς, καὶ τοὺς ἐπιγραφὴν ἔχοντας, οὐ δηλοῦντας τίνος εἰσίν, ἐκείνων εἶναι παῖδες Ἑβραίων φασί, ὧν τοῦνομα φέρεται ἐν ταῖς τῶν ἀνεπιγράφων προτεταγμέναις. Τὸν δὲ πρῶτον καὶ δεύ-  
τερον, ἕνα ὄντας ἄμφω, τοῦ Δαυὶδ ὑπάρχειν ἠγοῦμαι, διὰ τὸ πάν-  
15 τας τοὺς ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τῶν Ψαλμῶν ἐφεξῆς αὐτοῦ εἶναι. Ἀπὸ γοῦν τοῦ τρίτου μέχρι τοῦ μ' τοῦ Δαυὶδ ἐπιγράφονται οἱ πάντες· διὸ μοι δοκοῦσιν ὑπάρχειν τοῦ αὐτοῦ ὃ τε πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος. Πιστοῦται δὲ λόγον ἢ τῶν Πράξεων τῶν ἀποστόλων βίβλος, ἐν ἣ εἴρηται· «Δέσποτα, σὺ ἐποίησας τὸν οὐρανὸν καὶ  
20 τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς· ὁ τοῦ πατρὸς ἡμῶν διὰ Πνεύματος ἁγίου στόματος παιδός σου Δαυὶδ εἰπὼν· Ἴνα τί ἐφρούραξαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά»; Σαφῶς γὰρ διὰ τούτων τὸν β' ψαλμὸν τοῦ Δαυὶδ ἔφησεν εἶναι. Ἀποσειω-  
πῆσθαι δὲ εἰκὸς ἐπ' αὐτὸν τὴν τοῦ Δαυὶδ προγραφὴν, διὰ τὸ γυ-

1. Ἡ διαδικασία ἀποτελέσεως τοῦ Ψαλτηρίου, ὡς περιγράφεται ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀθανασίου εἶναι παραδεκτὴ εἰς τὴν βᾶσιν τῆς καὶ ὑπὸ τῶν συγχρόνων εἰδικῶν, μόνον ὅτι ἐγένετο εἰς διάστημα πλείονων ἐτῶν καὶ συνεπῶς ὑπὸ περισσοτέρων προσώπων.

περιεμάζευσε καὶ τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν. Δὲν ἀνεῦρε ὁμως διὰ μιᾶς ὅλους τοὺς ψαλμούς, ἀλλὰ κατὰ διαφόρους χρόνους· κατέταξε δὲ πρῶτους ὅσους εὐρίσκοντο πρῶτοι. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον δὲν εὐρίσκονται ὅλοι οἱ ψαλμοὶ τοῦ Δαβίδ κατὰ σειράν, ἀλλὰ παρεμβάλλονται εἰς τὸ μεταξὺ καὶ τῶν υἱῶν Κορέ, τοῦ Ἀσάφ, τοῦ Σολομῶντος, τοῦ Μωυσέως, τοῦ Αἰθὰμ τοῦ Ἰσραηλίτου καὶ τοῦ Αἰμάν, καὶ πάλιν τοῦ Δαβίδ εὐρίσκονται τοποθετημένοι ἀνευ τάξεως εἰς τὸ βιβλίον, ὅχι κατὰ τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐλέχθησαν, ἀλλ' ἀναλόγως τοῦ χρόνου κατὰ τὸν ὁποῖον εὐρέθησαν<sup>1</sup>. Τὸ ἴδιον ἔχει γίνεαι καὶ εἰς τὰς περικοπὰς τῶν προφητῶν<sup>2</sup>, ὡς δύνασαι νὰ διαπιστώσῃς.

Οἱ ἀκολουθοῦντες δὲ τὸν δεῦτερον καὶ τὸν δωδέκατον ἀνεπίγραφοι ψαλμοὶ ὡς καὶ οἱ ἔχοντες ἐπιγραφὴν μὴ δηλοῦσαν τίνοσ εἶναι, ἀνήκουν εἰς ἐκείνους, λέγουν οἱ Ἑβραῖοι, τὸ ὄνομα τῶν ὁποῖων ἀναφέρεται εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῶν προηγουμένων ἀνεπιγράφων. Ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεῦτερος, ἐπειδὴ ἀμφοτέροι εἶναι εἰς ψαλμὸς, νομίζω ὅτι εἶναι τοῦ Δαβίδ, διότι ὅλοι οἱ ψαλμοὶ τοῦ πρῶτου μέρους τοῦ Ψαλτηρίου εἶναι συνεχῶς ἰδικοί του. Πράγματι ἀπὸ τοῦ 3ου μέχρι τοῦ 40ου ἀποδίδονται διὰ τῶν ἐπιγραφῶν ὅλοι εἰς τὸν Δαβίδ· διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι τοῦ ἰδίου εἶναι καὶ ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεῦτερος. Ἀποδεικνύει δὲ τοῦτο καὶ τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων τῶν ἀποστόλων, εἰς τὸ ὁποῖον λέγεται· «Δέσποτα, σὺ ἔκανες τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν εἰς αὐτά· σὺ εἶπες διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος μὲ τὸ στόμα τοῦ πατρός μου καὶ δούλου σου Δαβίδ· διατί ἐφρύαξαν τὰ ἔθνη καὶ οἱ λαοὶ ἐσκέφθησαν μάταια πράγματα»<sup>3</sup>; Δι' αὐτῶν σαφῶς εἶπεν ὅτι ὁ 2ος ψαλμὸς εἶναι τοῦ Δαβίδ. Εἶναι δὲ φυσικὸν ὅτι ἔχει παραλειφθῆ εἰς αὐτὸν ἡ ἐπιγραφὴ «τοῦ Δαβίδ», διότι περιέχει τὴν φανεράν περὶ τοῦ Κυρίου προφητείαν,

2. Ἀναφέρεται εἰς τὸ Δωδεκαπρόφητον ἢ εἰς τοὺς ἐλαχίστους ψαλμούς, οἱ ὅποιοι ἔχουν προφήτας συγγραφεῖς; Πιθανώτερον, νομίζω, εἶναι νὰ δεχθῶμεν τὴν δευτέραν ἐκδοχὴν.

3. Πράξ. 4, 24 - 25.



- μὴν ἔχειν περὶ τοῦ Κυρίου προφητεῖαν, ἐν ἣ εἴρηται· «Κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ». Οἷς ἀκολούθως ἐπιλέγει ἐξ αὐτοῦ τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ τό· «Κύριος εἶπε πρὸς με· Υἱὸς μου εἶ σύ». Φέρονται τοίνυν ψαλμοὶ οἱ πάντες ρν'. Τινὲς δὲ νομίζουσι τοὺς πάντας εἶναι τοῦ μακαρίου Δαυίδ· οὐ σημαίνεται δὲ τοῦτο. Οἱ μὲν γὰρ πάντες ἀναφέρονται τοῦ Δαυίδ· ἐν δὲ ταῖς ἐπιγραφαῖς δεικνύται τίς τίνος ψαλμὸς γεγένηται. Τέσσαρες γὰρ ἄρχοντες ᾠδῶν ἐξελέγησαν, σπῆ' ἀκόλουθοι. Τῶν οὖν τεσσάρων ἀρχόντων παράκεινται ψαλμοί, ὡς καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ διδάσκουσιν.
- 10 Ὅποταν γὰρ λέγη· «Ψαλμὸς τοῖς υἱοῖς Κορέ, Αἰθάν, Ἀσάφ, καὶ Αἰμάν»· αὐτοὶ ψάλλουσιν οἱ υἱοὶ Κορέ, Αἰθάν, Ἀσάφ, καὶ Αἰμάν. Ὅταν εἶπῃ, «Ψαλμὸς τοῦ Ἀσάφ», αὐτὸς εἶπεν ὁ Ἀσάφ· ὅταν εἶπῃ, «Ψαλμὸς τοῦ Ἰδιθούμ», αὐτὸς ψάλλει Ἰδιθούμ· ὅποταν εἶπῃ, «τοῦ Δαυίδ», αὐτὸς λέγων ἦν Δαυίδ· ἐπὶ δὲ λέγη, «τῷ Δαυίδ», ὑφ' ἑτέρων λέγεται εἰς τὸν Δαυίδ. Εἰσὶ μὲν οἱ πάντες ρν', ὧν οβ' εἰσὶ τοῦ Δαυίδ, θ' δὲ τῷ Δαυίδ, ιβ' τοῦ Ἀσάφ, ιβ' τοῖς υἱοῖς Κορέ, εἷς τοῦ Ἰδιθούμ, εἷς τοῦ Αἰθάμ, εἷς τοῦ Αἰμάν, εἷς τοῦ Σολομών, δύο Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρίου, ἀνεπίγραφοι λθ' καὶ εἷς Μωσέως· πάντες ρν'.
- 20 Δεῖ τοίνυν θεωρῆσαι τὸ μυστήριον τίνι λόγῳ, διαφόρων ᾠδῶν ὑπαρχόντων, καὶ μὴ πάντων τῶν ψαλμῶν ὄντων Δαυίδ, ἀναφέρεται εἰς τὸν Δαυίδ· καὶ τοῦτο οὐ παραδραμούμεθα. Τούτου γὰρ χάριν ἐπεγράφη, ἐπεὶ αὐτὸς αἴτιος γεγένηται τοῦ εἶναι ταῦτα· αὐτὸς γὰρ ἐξέλεξε τοὺς ᾠδοὺς. Αὐτὸς τοίνυν αἴτιος γενόμενος

1. Ψαλμ. 2, 1.

2. Ψαλμ. 2, 7.

3. Βλ. Α' Παρ. 6, 33 κ.ε. καὶ 25, 1 - 7. Ἡ ἐκλογή ἐγένετο διὰ κληρώσεως, οἱ δ' ἐπὶ κεφαλῆς ἦσαν οἱ Αἰμάν, Ἀσάφ, Αἰθάν καὶ Ἰδιθών κατὰ τὰ ὡς ἔνω

εἰς τὴν ὁποίαν λέγεται· «Κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ»<sup>1</sup>. Ἀκολουθῶς δὲ προσθέτει τοὺς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ λεγομένους λόγους· «Κύριος εἶπε πρὸς με· Υἱὸς μου εἶ σύ»<sup>2</sup>. Ὅλοι δὲ οἱ ψαλμοὶ εἶναι 150. Ὡρισμένοι ὑποστηρίζουν ὅτι εἶναι ὅλοι τοῦ μακαρίου Δαβίδ, τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ὀρθόν. Διότι ὅλοι μὲν ἀποδίδονται εἰς τὸν Δαβίδ, εἰς τὰς ἐπιγραφὰς ὅμως φαίνεται ποῖος (Ψαλμὸς) ἀνήκει εἰς κάθε ἕνα. Διότι ἐξελέγησαν τέσσαρες μὲν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν χορῶν, 288 δὲ ὑπηρέται<sup>3</sup>. Παρὰ τῆσιν, λοιπόν, ψαλμοὶ τῶν τεσσάρων ἀρχόντων, ὅπως διδάσκουν καὶ αἱ ἐπιγραφαί. Ὄταν, λοιπόν, λέγη· «Ψαλμὸς τοῖς υἱοῖς Κορέ, Αἰθάν, Ἀσάφ καὶ Αἰμάν»<sup>4</sup>, αὐτοὶ ψάλλουν οἱ υἱοὶ Κορέ, Αἰθάν, Ἀσάφ καὶ Αἰμάν. Ὄταν λέγη· «Ψαλμὸς τοῦ Ἀσάφ»<sup>5</sup>, τὸν εἶπεν αὐτὸς ὁ Ἀσάφ· ὅταν λέγη· «Ψαλμὸς τοῦ Ἰδιθούμ»<sup>6</sup>, ψάλλει αὐτὸς ὁ Ἰδιθούμ· ὁσάκις λέγει· «τοῦ Δαβίδ», τὸν εἶπεν αὐτὸς ὁ Δαβίδ· ἂν ὅμως λέγη «τῷ Δαβίδ», λέγεται ὑπὸ ἄλλων εἰς τὸν Δαβίδ. Εἶναι, λοιπόν, ὅλοι 150· ἐξ αὐτῶν 72 εἶναι τοῦ Δαβίδ, 9 εἰς τὸν Δαβίδ, 12 τοῦ Ἀσάφ, 12 εἰς τοὺς υἱοὺς Κορέ, ἕνας τοῦ Ἰδιθούμ, ἕνας τοῦ Αἰθάμ, ἕνας τοῦ Αἰμάν, ἕνας τοῦ Σαλομών, δύο τοῦ Ἀγγαίου καὶ τοῦ Ζαχαρίου, ἄνευ ἐπιγραφῆς 39 καὶ ἕνας τοῦ Μωυσέως, συνολικῶς 150<sup>7</sup>.

Ἐκτὸς τούτου πρέπει νὰ ἐξετασθῇ καὶ τὸ μυστήριον, διὰ ποῖον λόγον παρὰ τὴν ὑπαρξιν διαφόρων ὑμνωδῶν καὶ παρ' ὅτι δὲν εἶναι ὅλοι οἱ ψαλμοὶ τοῦ Δαβίδ, (τὸ Ψαλτήριον) ἀποδίδεται εἰς τὸν Δαβίδ· δὲν θὰ παρέλθωμεν ὅμως τοῦτο τὸ θέμα. Τὸ Ψαλτήριον ἐπεγράφη εἰς αὐτόν, διότι αὐτὸς ἐγένετο ἡ αἰτία τῆς ὑπάρξεώς του· αὐτὸς δηλαδὴ ἐξέλεξε τοὺς ὑμνωδοὺς.

κείμενα. Ὁ τελευταῖος ἀνήκει προφανῶς εἰς τοὺς ὑπὸ τῶν Ψαλμῶν ἀναφερομένους υἱοὺς Κορέ.

4. Βλ. λ.χ. Ψαλμ. 84, 86, 87 κλπ.

5. Βλ. λ.χ. Ψαλμ. 49, 72, 73, 74, 75 κλπ.

6. Ὁ Ψαλμὸς 61.

7. Συνολικῶς 151 καὶ ὄχι 150! Προφανῶς (ἂν δὲν πρόκειται περὶ ἀντιγραφικοῦ σφάλματος) ὁ 1. πατήρ συγκαταριθμεῖ εἰς τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαβίδ καὶ τὸν ἐκτὸς τοῦ ἀριθμοῦ 151ον, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν εἶναι «ἰδιόγραφος εἰς Δαβίδ καὶ ἔξωθεν τοῦ ἀριθμοῦ»

ἠξιώθη τῆς τιμῆς ταύτης, ἵνα πάντες ὅσα εἶπαν οἱ ᾤδοι εἰς τὸν Δαυὶδ καταλογισθῆ.

Ὅτι προφήτης ὑπάρχων ὁ Δαυὶδ, καὶ ἠγεωργμένους ἔχων τοὺς ἔνδον ὀφθαλμούς, καὶ εἰδώς, ὅτι χαίρουσι τῇ πτώσει τῶν  
 5 ἀνθρώπων τὰ πονηρὰ πνεύματα, καὶ πάλιν ἀντιλυποῦνται ἠττώ-  
 μενα ἐπὶ τῇ διορθώσει τῶν ἀνθρώπων, πάντως ὅτι νοητῶς τὰς  
 κατ' αὐτῶν προσευχὰς ἐποιεῖτο, ἐκ τῶν αἰσθητῶν ἐχθρῶν πρὸς  
 αὐτὰ μεταβαλλόμενος. Εἰ γὰρ μὴ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἐκλά-  
 βωμεν τὸν σκοπὸν τῶν προφητῶν, οὐ μόνον οὐδεμίαν οἰκοδομὴν  
 10 ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς εἰρημένων πρὸς κτῆσιν πραότητος ἔξομεν,  
 ἀλλὰ καὶ σκληρὰν τινα καὶ ἐναντίαν τῆς εὐαγγελικῆς διδασκα-  
 λίας διάθεσιν ἀναληψόμεθα ἐκ τοῦ κατεύχεσθαι συχνῶς τῶν ἐ-  
 χθρῶν, καὶ μὴ ἀγαπᾶν μυριοντάκις λέγοντος τοῦ Δαυὶδ, «Αἰσχυν-  
 θείησαν καὶ ἐντραπείησαν πάντες οἱ ἐχθροί μου, καὶ μὴ αἰσχυν-  
 15 θείην ἐγώ». Ταῦτα δὲ οὐκ ἂν πεισθείημεν οὕτως εἰρηκέναι ἄν-  
 δρας προφίτας καὶ φίλους Θεοῦ, εἰ μὴ τῷ προειρημένῳ τρόπῳ.  
 Οὕτω γὰρ χρὴ νοεῖν τὸν φιλόπονον, ἔνθα ἂν ἐπαρώμενον εὖροι  
 προφήτην, ἐπὶ τοὺς νοητοὺς ἐχθροὺς ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν μεταβάλ-  
 λοντα. Λοιπὸν δεῖ κατασχολάζεσθαι τὸν ἀσκητὴν παντὸς ῥή-  
 20 ματος τὴν κατανόησιν.

Ἐπειδή, λοιπόν, ἦτο ὁ πρωταίτιος ἠξιώθη αὐτῆς τῆς τιμῆς, νὰ καταλογισθοῦν εἰς τὸν Δαβίδ ὅσα εἶπαν οἱ ὑμνωδοί.

Ὡς προφήτης δὲ ὁ Δαβίδ εἶχεν ἀνοικτούς τοὺς ἐσωτερικούς ὀφθαλμούς καὶ ἐγνώριζεν ὅτι τὰ πονηρὰ πνεύματα χαίρονται μὲν διὰ τὴν πτῶσιν τῶν ἀνθρώπων, ἀντιθέτως δὲ λυποῦνται (διότι ἠττῶνται), διὰ τὴν διόρθωσιν τῶν ἀνθρώπων· ἐντεῦθεν συνέτασσε τὰς κατ' αὐτῶν προσευχάς του κατὰ νοητὸν τρόπον, χρησιμοποιοῦν μεταφορὰς ἐκ τῶν αἰσθητῶν ἐχθρῶν. Διότι ἂν δὲν κατανοήσωμεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸν σκοπὸν τῶν προφητῶν, ὄχι μόνον δὲν θὰ οἰκοδομηθῶμεν ἐκ τῶν λεγομένων τῶν πρὸς ἀπόκτησιν πραότητος, ἀλλὰ θ' ἀποκτήσωμεν καὶ σκληρὰν καὶ ἀντίθετον πρὸς τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν διάθεσιν, διότι συχνάκις ὑπάρχουν κατάραι καὶ ὄχι ἀγάπη πρὸς τοὺς ἐχθρούς, ὅπως λ.χ. ὅταν ὁ Δαβίδ λέγη μυρίας φορές: «Αἰσχυνθείησαν καὶ ἐντραπείησαν πάντες οἱ ἐχθροί μου καὶ μὴ αἰσχυνθείην ἐγώ». Εἶναι ἀδύνατον ὁμῶς νὰ πεισθῶμεν ὅτι ἄνδρες προφήται καὶ φίλοι τοῦ Θεοῦ ἔλεγον αὐτὰ ὑπ' ἄλλην ἔννοιαν, πλὴν τῆς προαναφερθείσης. Συνεπῶς πρέπει ὁ φιλομαθής, ὅταν εὔρη κατάραι εἰς προφήτην, νὰ τὰς μεταφέρῃ ἐκ τῶν αἰσθητῶν εἰς τοὺς νοητοὺς ἐχθρούς. Τέλος δέ, ὁ ἀσκητὴς πρέπει ν' ἀσχολῆται μετὰ σπουδῆς μὲ τὴν κατανόησιν ἐκάστης λέξεως.

ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ  
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

ΨΑΛΜΟΣ Α'

Υπόθεσις.

Τὴν ἀρχὴν τῆς προφητείας τῷ ἐξ αὐτοῦ τεχθησομένῳ Χριστῷ ἀνατίθῃσιν ὁ Δαυὶδ. Διὸ ἐν πρώτοις μακαρίζει τοὺς εἰς αὐτὸν ἠλπικότας.

[Μακαρίους δὲ καλεῖ τοὺς μὴ πορευθέντας ἐν βουλῇ ἀσεβῶν, μήτε μὴν στάντας ἐν ὁδῷ ἁμαρτωλῶν, μήτε ἐπὶ καθέδραν λοιμῶν καθεστηκότας. Τρία γὰρ ἦν τὰ τάγματα παρὰ Ἰουδαίους κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἐπαναστάντα, γραμματεῖς, Φαρισαῖοι, καὶ νομικοί· οἱ καὶ κληθεῖεν εἰκότως ἀσεβεῖς καὶ ἁμαρτωλοὶ καὶ λοιμοί. Ὁδὸς μὲν ὁ βίος εἴρηται διὰ τὴν πρὸς τὸ τέλος τῶν γεν-  
10 νομένων ἐπαξιν].

«Μακάριος ἀνὴρ ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν». Δυνατὸν δὲ βουλήν ἀσεβῶν εἰπεῖν τὴν σύνοδον καὶ τὴν συνέλευσιν τῶν πονηρῶν. Καὶ ἐπεὶ βλαβερὸν τὸ τοῖς ἀθροίσμασι τῶν ἀσεβῶν παραβάλλειν, μακαρίζει τὸν μηδὲ κατὰ ποσὸν εἰς τὸ αὐτὸν  
15 αὐτοῖς ἐρχόμενον. Τοιοῦτος ὑπῆρχεν ὁ Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθίας, ὃ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ θάψας. Εἴρηται γὰρ περὶ αὐτοῦ, ὡς οὐκ ἦν συγκατατιθέμενος τῇ βουλῇ τῶν Ἰησοῦ προδοτῶν. «Καὶ ἐπὶ καθέδραν λοιμῶν, οὐκ ἐκάθισε». Διὰ τῆς καθέδρας τὴν διδασκαλίαν δηλοῖ, ὡς φησιν· «Ἐπὶ τῆς καθέδρας Μωσέως». Καθέ-  
20 δρα τοίνυν λοιμῶν ἢ διδασκαλία τῶν πονηρῶν.

1. Βλ. Λουκ. 23, 50. 51.

2. Ματθ. 23, 2.

ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ  
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

ΨΑΛΜΟΣ Α΄

Ἑπόθεσις.

Τὴν ἀρχὴν τῆς προφητείας ἀφιερώνει ὁ Δαβὶδ εἰς τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος θὰ τεχθῆ ἔξ αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο μακαρίζει ἐν πρώτοις ὄσους εἶχον ἐλπίσει εἰς αὐτόν.

[Μακαρίους δὲ λέγει ὄσους δὲν μετέβησαν εἰς συνάθροισιν ἀσεβῶν, οὐδὲ ἐστάθησαν εἰς ὁδὸν ἀμαρτωλῶν οὐδ' ἐκάθισαν εἰς καθέδραν φθοροποιῶν. Τρία δὲ ἦσαν καὶ τὰ Ἰουδαϊκὰ τάγματα, τὰ ὁποῖα ἐξηγέρθησαν κατὰ τοῦ Σωτῆρος· γραμματεῖς, φαρισαῖοι, νομικοί. Οὗτοι εὐλόγως θὰ ἐκαλοῦντο ἀσεβεῖς, ἀμαρτωλοὶ καὶ φθοροποιοί. Ὁδὸς λέγεται ὁ βίος, διότι ὁδηγεῖ τοὺς γενωμένους εἰς τὸ τέλος].

1. «Μακάριος ἀνὴρ ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν». Εἶναι δυνατὸν νὰ εἴπη «βουλὴν ἀσεβῶν» τὴν σύνοδον καὶ συνέλευσιν τῶν πονηρῶν. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι βλαβερὸν νὰ μετέχη κανεὶς εἰς τὰς συναθροίσεις τῶν ἀσεβῶν, μακαρίζει ὁποῖον οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον πλησιάζει αὐτούς. Τοιοῦτου εἶδους ἄνθρωπος ἦτο ὁ Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας, ὁ ὁποῖος ἔθαψε τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ, διότι περὶ αὐτοῦ ἔχει λεχθῆ ὅτι δὲν συνεφώνησε πρὸς τὴν ἀπόφασιν ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐπρόδωσαν τὸν Ἰησοῦν<sup>1</sup>. «Καὶ ἐπὶ καθέδραν λοιμῶν οὐκ ἐκάθισε». Διὰ τῆς καθέδρας δηλοῖ τὴν διδασκαλίαν, ὅπως (εἰς ἄλλο μέρος ὁ Κύριος) λέγει «ἐπὶ τῆς καθέδρας τοῦ Μωυσέως»<sup>2</sup>. Καθέδρα λοιμῶν εἶναι, συνεπῶς, ἡ διδασκαλία τῶν πονηρῶν.

«*Ἡμέρας καὶ νυκτός*»). Τὸ σύντονον δηλοῖ. Οὐ γὰρ ἡμελημένως δεῖ μελετᾶν τὸν νόμον τοῦ Κυρίου.

[*Ἐ* Ἄλλ' ἢ ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ μελετήσῃ ἡμέρας καὶ νυκτός»). Τῷ νόμῳ, τῷ ἀγγελικῶς δηλονότι. Τὸ σύντονον δηλοῖ· οὐ γὰρ ἡμελημένως δεῖ μελετᾶν τὸν νόμον τοῦ Κυρίου. Οὐ γὰρ ποτὲ δεῖ τοῖς μελετᾶν, ποτὲ δὲ οὐδ', ἀλλ' ἀεὶ καὶ διαπαντὸς τοῖς θεοῖς λογίοις προσηλωθῆναι τοῦτο γὰρ δηλοῖ τό, «*ἡμέρας καὶ νυκτός*»). Καλὸς τοῦ κατορθώματος ὁ μισθός· ὁ γὰρ τῷ θεῷ σχολάζων νόμῳ καὶ τοῖς ἐκ τούτου νᾶμασιν ἀρδευόμενος. Καὶ ὕδωρ καὶ ὁ Χριστὸς τὴν ἑαυτοῦ διδασκαλίαν ἀνεκάλεσεν εἰπὼν· «*Εἴ τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με, καὶ πινέτω*»). Τῷ παρ' ὕδασι δένδρῳ ἀπέικασται ἀεὶ τεθηλότι, ἀεὶ βρίθονται τοῖς ὕδασι. Οἱ γὰρ τῆς ἀρετῆς ἀθληταὶ τοὺς μὲν τῶν πόνων καρπὸς κατὰ τὸ μέλλον κομίσονται· οἷον δὲ τισὶ φύλλοις κἀντεῦθεν τῇ ἀγαθῇ ἐλπίδι κατασκιάζονται, καὶ κλέπτουσι τῇ ψυχαγωγίᾳ τὴν τῶν πόνων βαρύτητα. Τῷ τοιούτῳ πάντα εὐδοκῶνται. Οὐδὲν γὰρ ἐναντίον τοῖς θεοῖς νόμοις διενεργήσῃ, τῷ τοῦ νόμου βουλήματι συναρμόττων τὸ θέλημα· πρότερον ἅπαντα τῆς κακίας ἀπαγορεύσας τὰ εἶδη, καὶ τῶν θεῶν νόμων ὑποδείξας τὴν τελειότητα, οὕτως ἐπήγαγε· «*Πάντα ὅσα ἂν ποιῇ*»].

«*Καὶ ἔσται ὡς τὸ ξύλον τὸ πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων*»). Ἐξομολογήσειος, ἤτοι παραβολῆς ξύλον ὁ Χριστὸς ἀναγέγραπται ἐν τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ, κατὰ τὸ εἰρημένον· «*Ξύλον ζωῆς ἔστι πᾶσι τοῖς ἀντεχομένοις αὐτῆς*»). Λέ-

1. Ὁ εἰς τὸ κείμενον ὄρος «κατόρθωμα» εἶναι εἰλημμένος ἐκ τῆς στωικῆς ἠθικῆς, ὅπως καὶ οἱ νεώτεροι «καθῆκον» καὶ «δέον». Μετέφρασα διὰ τοῦ βι-

2. «Ἡμέρας καὶ νυκτός». Δηλοῖ τὸ συνεχές καὶ ἐπίμονον. Διότι δὲν πρέπει νὰ μελετᾷ κανεὶς ἀμελῶς τὸν νόμον τοῦ Κυρίου.

[«Ἄλλ' ἢ ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ μελετήσῃ ἡμέρας καὶ νυκτός». Εἰς τὸν νόμον δηλαδὴ τὸν ἀγγελικόν. Δηλοῖ τὸ συνεχές καὶ ἐπίμονον· διότι δὲν πρέπει νὰ μελετᾷ κανεὶς ἀμελῶς τὸν νόμον τοῦ Κυρίου. Δηλαδὴ δὲν πρέπει ἄλλοτε μὲν νὰ μελετᾷ, ἄλλοτε δὲ ὄχι, ἀλλὰ νὰ προσκολλᾶται πάντοτε καὶ διὰ πάντα εἰς τὰ θεῖα λόγια· διότι τοῦτο σημαίνει τὸ «ἡμέρας καὶ νυκτός». Ὁ μισθὸς τοῦ καλοῦ ἔργου<sup>1</sup> εἶναι καλός· διότι ὁ ἀσχολούμενος μὲ τὸν θεῖον νόμον ποτίζεται καὶ μὲ τὰ νάματα αὐτοῦ. Ἄλλωστε καὶ ὁ Χριστὸς ὠνόμασε τὴν διδασκαλίαν του ὕδωρ εἰπών· «Ὅποιος διψᾷ, ἄς ἔλθῃ πλησίον μου καὶ ἄς πίνη»<sup>2</sup>. Παρομοιάζεται πρὸς δένδρον πλησίον τῶν ὑδάτων, τὸ ὁποῖον πάντοτε εἶναι πλήρες φύλλων καὶ ἀνθέων καὶ πάντοτε γέμει ὠρίμων καρπῶν. Διότι οἱ ἀθλήται τῆς ἀρετῆς θ' ἀποκομίσουν μὲν κατὰ τὸ μέλλον τοὺς καρποὺς τῶν κόπων· ἤδη ὁμως κατὰ τὸ παρὸν ἐν εἰδῆ φύλλων κατασκιάζει αὐτοὺς ἡ καλὴ ἐλπίς καὶ διὰ τῆς παιδαγωγίας τῆς ψυχῆς ἀπαλύνουν τὴν βαρύτητα τῶν κόπων. Εἰς τοιοῦτου εἶδους ἄνθρωπον τὰ πάντα ἀποβαίου καλῶς. Διότι οὐδὲν θὰ πράξῃ ἀντίθετον πρὸς τὰς θείας ἐντολάς, διότι προσαρμόζει τὸ θέλημά του εἰς τὸ θέλημα τοῦ (θείου) νόμου. Ἀφοῦ δὲ ἀπηγόρευσεν (ὁ ψαλμὸς) κατ' ἀρχὴν ὄλα τὰ εἶδη τῆς κακίας καὶ ὑπέδειξε τὴν τελειότητα τῶν θείων ἐντολῶν, μετὰ ταῦτα ἐσυνέχισεν· «Πάντα ὅσα ἂν ποιῇ»].

3. «Καὶ ἔσται ὡς τὸ ξύλον τὸ πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων». Ἐξομολογήσεως δένδρον λέγεται παραβολικῶς εἰς τὴν θεόπνευστον Γραφήν ὁ Χριστὸς συμφώνως πρὸς τὸ γραμμένον· «Εἶναι δένδρον ζωῆς δι' ὅσους προσηλοῦνται εἰς

βλικοῦ «καλὸν ἔργον», διότι ἀνταποκρίνεται πληρέστερον εἰς τὸν νοῦν τῶν λεγομένων.

2. Ἰω. 7, 37.



γει οὖν, διτι οἱ πιστεύσαντες τῷ Χριστῷ σῶμα αὐτοῦ ἔσονται·  
 «μετασχηματίσει γὰρ τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν πρὸς τὸ  
 γενέσθαι σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ». «Διεξόδους  
 δὲ τῶν ὑδάτων» τὰς θείας φησὶ Γραφάς· ἐν αἷς ἀπανταχοῦ ἔστιν  
 5 εὐρεῖν Χριστὸν κηρυσσόμενον. [Ἔϋλον ζωῆς ὁ Χριστός, κλάδοι  
 οἱ ἀπόστολοι, καρπὸς αἷμα καὶ ὕδωρ ἐκ τῆς πλευρᾶς· ὧν τὸ μὲν  
 εἰς ὑποτύπωσιν μαρτυρίου, τὸ δὲ βαπτίσματος. Φύλλα οἱ λόγοι·  
 καρπὸν τοῦ ξύλου νοήσεις τὴν ὀρθὴν πίστιν· φύλλα δὲ αὐτοῦ τὴν  
 πλήρωσιν τῶν ἐντολῶν. Καρπὸς καὶ οἱ σφρῳζόμενοι, ῥίζα τὸ βᾶ-  
 10 πτισμα· γεωργὸς ὁ Πατήρ]. «Ὁ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει ἐν  
 καιρῷ αὐτοῦ». Καρπὸν τοῦ ξύλου νοήσεις τὴν πίστιν· φύλλα δὲ  
 αὐτοῦ τὴν πλήρωσιν τῶν ἐντολῶν. «Καὶ τὸ φύλλον αὐτοῦ ἀπορ-  
 ρησεται», οὐκ ἀποπεσεῖται. «Καὶ πάντα ὄσα ἂν ποιῆ κατενοδο-  
 θήσεται». Οὐ γὰρ ἔστι πρᾶξις τῶν κατὰ Θεὸν γινομένων ἄνω-  
 15 φελῆς. [Καιρὸς τοῦ δίδοναι ἢ τοῦ λαμβάνοντος ἐπιτηδειότης  
 ἐστίν].

«Διὰ τοῦτο οὐκ ἀναστήσονται ἀσεβεῖς ἐν κρίσει». Διὰ τοῦ-  
 το μὲν, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ῥίζαν, ἀλλ' ὁμοίους εἶναι χοτ' γῆς ὑπὸ ἀ-  
 νέμου ριπιζομένῳ· ἄνεμον δὲ νοήσεις τὴν ἀπειλήν τοῦ Θεοῦ τὴν  
 20 λέγουσαν· «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ κατηραμένοι, εἰς πῦρ τὸ  
 αἰώνιον». Οἱ τὴν αὐτὴν ἀκούσαντες φωνὴν καταπεσοῦνται δι-  
 καίως· οὐ γὰρ ἐστήκασιν εἰς Χριστόν, ὅς ἐστι πιστευόντων στή-  
 ριγμα καὶ θεμέλιος· τὸ γὰρ εἰς κρίσιν φησίν, οὐκ εἰς ἐρώτησιν.  
 «Ἐν τῇ συναγωγῇ δικαίων», λέγει· ἀφορίζει γὰρ τοὺς δικαίους  
 25 ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν.

1. Παρ. 3, 18· ὁ λόγος περὶ τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ.

2. Φιλ. 3, 21.

3. Ματθ. 25, 41.

αὐτὴν»<sup>1</sup>. Λέγει δὲ ὅτι οἱ πιστεύσαντες εἰς τὸν Χριστὸν θὰ γίνουσι σῶμα αὐτοῦ· «διότι θὰ μεταμορφώσῃ τὸ ταπεινὸν σῶμά μας, ὥστε νὰ γίνῃ ὁμοιον κατὰ τὴν μορφήν πρὸς τὸ σῶμα τῆς δόξης του»<sup>2</sup>. «Διεξόδους τῶν ὑδάτων» δὲ λέγει τὰς θείας Γραφὰς· εἰς αὐτὰς δύναται κανεὶς νὰ εὕρῃ παντοῦ τὸ κήρυγμα περὶ τοῦ Χριστοῦ. [Δένδρον ζωῆς εἶναι ὁ Χριστός, κλάδοι οἱ ἀπόστολοι, καρπὸς τὸ ἐκ τῆς πλευρᾶς (τοῦ Χριστοῦ) αἷμα καὶ ὕδωρ· ἐξ αὐτῶν τὸ μὲν (αἷμα) παριστᾷ τὸ μαρτύριον, τὸ δὲ (ὕδωρ) τὸ βάπτισμα. Φύλλα εἶναι οἱ λόγοι· καρπὸν τοῦ δένδρου θὰ ἐννοήσῃ τὴν ὀρθὴν πίστιν· φύλλα δὲ αὐτοῦ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐντολῶν. Καρπὸς πάλιν εἶναι οἱ σωζόμενοι, ρίζα τὸ βάπτισμα, γεωργὸς ὁ Πατήρ). «Ὁ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει ἐν καιρῷ αὐτοῦ». Καρπὸν τοῦ δένδρου θὰ ἐννοήσῃ τὴν πίστιν, φύλλα δ' αὐτοῦ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐντολῶν. «Καὶ τὸ φύλλον αὐτοῦ οὐκ ἀπορρυθήσεται», δὲν θὰ πέσῃ. «Καὶ πάντα ὅσα ἂν ποιῇ κατευδωθήσεται». Δὲν ὑπάρχει δηλ. ἀνωφελὴς πράξις μεταξὺ ἐκείνων αἱ ὁποῖαι γίνονται κατὰ Θεόν. [Καιρὸς τῆς συγκομιδῆς τῶν καρπῶν εἶναι ἡ ἀνάγκη τοῦ λαμοῦντος αὐτούς].

5. «Διὰ τοῦτο οὐκ ἀναστήσονται ἄσεβεις ἐν κρίσει». Διὰ τοῦτο, δηλ. διότι δὲν ἔχουν ρίζαν ἀλλ' ὁμοιάζουν πρὸς σκόνην χύματος ἢ ὁποῖα φέρεται τῆδε κίβητις ὑπὸ τοῦ ἀνέμου· ὡς ἀνεμὸν δὲ νὰ ἐννοήσῃ τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καταδίκην διὰ τῶν λόγων· «Φύγετε μακρὰν ἀπὸ ἐμέ, κατηραμενοὶ, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον»<sup>3</sup>. Ὅσοι δὲ ἀκούσονται αὐτὴν τὴν φωνὴν δικαίως θὰ καταπέσουν (εἰς τὴν κόλασιν)· διότι δὲν ἐστηρίχθησαν εἰς τὸν Χριστὸν, τὸ στήριγμα καὶ τὸ θεμέλιον τῶν πιστῶν, οἱ δὲ λόγοι (τοῦ Θεοῦ) λέγονται ὡς καταδίκη καὶ ὄχι ὡς ἐπερώτησις. «Ἐν τῇ συναγωγῇ δικαίων»<sup>4</sup> λέγει, διότι διαχωρίζει τοὺς δικαίους ἀπὸ τοὺς ἀμαρτωλοὺς.

4. Οἱ Ὁ' ἔχουν «ἐν βουλή δικαίων». Ὁ Μ. Ἀθανάσιος παραθέτει κατὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ Ἀκύλα καὶ τοῦ Θεοδοτίωνος, οἱ ὁποῖοι «συναγωγὴν ἡρμηνεύκασιν» κατὰ Εὐσέβιον τὸν Καισαρείας (Ἑρμηνεία εἰς τοὺς Ψαλμοὺς, ἐν χωρίῳ ΒΕΠ 21, 20).

«Ὅτι γινώσκει Κύριος ὁδὸν δικαίων». Τό, («γινώσκει»), ἀντί τοῦ, («τιμῶ»), κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ Θεοῦ εἰς Μωσῆν· «Γινώσκω σε παρὰ πάντας»· ἀντί τοῦ τιμῶ σε, καὶ εὖρες χάριν ἐν ἐμοί.

## B'

5 ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ. Ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις

## Ἑπόθεσις.

Ἐν τῷ πρώτῳ ψαλμῷ ἀσεβεῖς τε καὶ ἁμαρτωλοὺς καὶ λοιμοὺς ἀποφηνάμενος τοὺς ἄρχοντας τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους, ἐν τούτῳ πάλιν δείκνυσι τὰς πράξεις διὰ τῶν τοιούτων ὀνομάτων, ὧν  
10 γεγόνασι μέτοχοι. [Μνήμη τῶν ἀσεβῶν συμπεράνας τὸν πρῶτον ψαλμόν, ἐκ ταύτης πάλιν τοῦ β' τὴν ἀρχὴν ἐποιήσατο, διδάσκων, ὅτι τὸ προειρημένον τῶν ἀσεβῶν τέλος καὶ τοὺς κατὰ τοῦ Σωτῆρος λυττήσαντας ὑποδέξεται].

«Ἴνα τί ἐφρῶαξαν ἔθνη καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά»; Φρύα-  
15 γμα τὸ ἄλογον φρόνημα. Ἀπὸ κοινοῦ τό, («ἴνα τί»), τουτέστι· «Διὰ τί οἱ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά»; Πῶς γὰρ οὐ κενὰ γέγονεν αὐτοῖς ἡ μελέτη μὴ δεξαμένοις τὸν Σωτῆρα τοῦ γένους;

[Τίς, φησίν, ἡ αἰτία τοσοῦτου μίσους εἰς ταῦτο συνδραμεῖν ἔθνη καὶ λαοὺς; Τὸ γὰρ, («ἐφρῶαξαν»), κατὰ τοσοῦτο ὑπερηφανεύσαντο, σημαίνει τὸ μετ' ἐπάρσεως καὶ μεγαλαυχίας τινὸς ταράσσεσθαι καὶ θορυβεῖσθαι. Μετενεχθὲν ἀπὸ τῆς ἄλογον τῶν ἱππων ὁρμῆς ἐπ' οὐδενὶ τῶν δεόντων· ὁ συνέβη τοῖς Ἰουδαίοις ἐπὶ Χριστοῦ. Τί τὸ αἴτιον εἰς ταῦτο συνδραμεῖν ἔθνη καὶ λαοὺς; Ἐἴτε γὰρ τοὺς Ἰσραηλίτας φησὶ ἔθνη καὶ λαοὺς, τοὺς περὶ Ἡ-  
25 ρώδην καὶ Πιλάτον ὡς ἐθνικούς, καὶ λαοὺς τοὺς Ἰουδαίους].

[«Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς». Τό, («παρέστησαν»),

6. «Ὅτι γινώσκει Κύριος ὁδὸν δικαίων». Τὸ «γινώσκει» ἀντὶ τοῦ «τιμᾶ», συμφώνως πρὸς τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν Μωυσῆν· «Γινώσκω σε παρὰ πάντας»<sup>1</sup>, ἀντὶ τοῦ· σὲ τιμῶ, καὶ εὖρες εὐνοίαν πλησίον μου.

## B'

Ψαλμὸς εἰς τὸν Δαβίδ· ἄνευ ἐπιγραφῆς εἰς τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον.

## Ἐπόθεσις.

Εἰς τὸν πρῶτον ψαλμὸν ἐχαρακτήρισεν ὡς ἀσεβεῖς καὶ ἁμαρτωλοὺς καὶ φθοροποιοὺς τοὺς ἄρχοντας τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους· εἰς τὸν παρόντα πάλιν χαρακτηρίζει διὰ τῶν λέξεων αὐτῶν τὰς πράξεις, εἰς τὰς ὁποίας μετέσχον αὐτοί. [Ἐφοῦ κατέκλεισε τὸν πρῶτον ψαλμὸν διὰ τῆς μνείας τῶν ἀσεβῶν, διὰ ταύτης ἤρχισε καὶ τὸν 2ον ψαλμὸν, διδάσκων ὅτι ὅσοι ἐπετέθησαν μετὰ μανίας κατὰ τοῦ Σωτῆρος θὰ ἔχουν τὸ αὐτὸ τέλος, τὸ ὁποῖον ἐλέχθη προηγουμένως διὰ τοὺς ἀσεβεῖς].

1. «Ἴνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά»; Φρύαγμα εἶναι τὸ ἄλογον φρόνημα. Τὸ «ἴνα τί» ἀναφέρεται εἰς ἀμφοτέρας τὰς προτάσεις, τούτέστιν «Διὰ τί οἱ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά»; Διότι πῶς δὲν ἦτο ματαία ἡ μελέτη των, ἀφοῦ δὲν ἐδέχθησαν τὸν Σωτῆρα τοῦ γένους;

[Ποία δὲ ἦτο ἡ αἰτία μίσους τῶσον μεγάλου, ὥστε νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος ἔθνη καὶ λαοί; Τὸ «ἐφρύαξαν», δηλαδὴ ὑπερηφανεύθησαν πολὺ, σημαίνει τὴν ταραχὴν καὶ τὸν θόρυβον, τὰ ὁποῖα συνοδεύει ἡ ἔπαρσις καὶ ἡ καύχησις. Ἡ μεταφορὰ προέρχεται ἐκ τῆς ἀλόγου ὀρμῆς τῶν ἵππων πρὸς τὰ μὴ πρέποντα· τοῦτο συνέβη καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Χριστοῦ. Ποία δὲ ἦτο ἡ αἰτία τῆς ἀπὸ κοινοῦ συγκεντρώσεως ἔθνῶν καὶ λαῶν; Εἴτε λέγει δηλ. τοὺς Ἰσραηλίτας ἔθνη καὶ λαοὺς εἴτε τοὺς μὲν ἀνθρώπους τοῦ Ἡρώδου καὶ τοῦ Πιλάτου (ἔθνη) ὡς εἰδωλολάτρας, τοὺς δὲ Ἰουδαίους λαοὺς].

[«Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς». Τὸ «παρέστησαν» ἀντὶ

ἀντὶ τοῦ, ἑαυτοὺς πρὸς τοῦτο ἀφώρισαν βασιλεῖς Ἡρώδης τε  
καὶ Πόντιος Πιλάτος. Οὕτως καὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι ἐν ταῖς Πρά-  
ξεσιν ἠρμήνευσαν].

«Καὶ ἄρχοντες συνήσθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό». Τὰ προλεχθέντα  
5 τάγματα· γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι καὶ νομικοί. «Κατὰ τοῦ  
Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ». Ἡ γὰρ εἰς τὸν Χριστὸν  
ἐπιβουλὴ καὶ εἰς αὐτὸν ἀνατρέχει τὸν Πατέρα. Εἰ γὰρ ὁ Πατὴρ  
ἐν τῷ Υἱῷ καὶ ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ, πῶς οὐ καὶ μία ἢ εἰς αὐτοὺς  
ὕβρις γένοιτ' ἄν;

10 «Διαρρήξωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν». Λεῖπει τό, «λέγοντες»  
ἵνα ᾗ ἡ διάνοια αὐτῆ· Συνήχθησαν κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ  
τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ, λέγοντες· Διαρρήξωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν.  
Οὐ γὰρ ἤθελον εἶσω τῆς ἱερᾶς γενέσθαι σαγήνης, περὶ ἧς γέγρα-  
πται· «Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σαγήνη». «Καὶ ἀπορ-  
15 ρίψωμεν ἀφ' ἡμῶν τὸν ζυγὸν αὐτῶν». Τὴν βαρῦτητα τοῦ νόμου,  
περὶ οὗ εἶρηκε· «Ὁ γὰρ ζυγὸς μου χρηστός, καὶ τὸ φορτίον μου  
ἐλαφρόν ἐστιν».

«Ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς ἐκγελάσεται αὐτούς». Ὡς ἀνόη-  
τα βουλευσαμένους· ὁ γὰρ ὑπ' αὐτῶν προσηλωθεὶς, καὶ θανάτῳ  
20 παραδοθεὶς, ἐν οὐρανοῖς ὢν καὶ τὰ πάντα περιέχων, κενὰς αὐ-  
τῶν καὶ ματαίας δείκνυσι τὰς βουλὰς. Καὶ ὁ τούτου δὲ Πατὴρ καὶ  
τῶν ἀπάντων Δεσπότης τὴν ἀξίαν αὐτοῦ εἰσπράξεται δίκην. «Καὶ  
ὁ Κύριος ἐκμυκτηριεῖ αὐτούς». Ἐξουδενώσει γὰρ αὐτούς, φησί,  
καὶ μισήσει καὶ ἀποστραφήσεται.

25 [«Καταγελάσει», ἀντὶ τοῦ, μισήσει καὶ ἀποστραφήσεται.  
Ἄλλ' ὁ τῶν ἐπιβουλευόντων, φησὶν, ὑψηλότερος καταγελάσει,

1. Βλ. Πράξ. 4, 27.

2. Βλ. ἐρμηνείαν τοῦ 1ου ψαλμοῦ.

τοῦ διώρισαν ἑαυτοὺς πρὸς τοῦτο οἱ βασιλεῖς Ἡρώδης καὶ Πόντιος Πιλάτος. Οὕτω δὲ ἡρμήνευσαν καὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι εἰς τὰς Πράξεις 1].

2. «Καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ». Τὰ προαναφερθέντα τάγματα <sup>2</sup>, γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι καὶ νομικοί. «Κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ». Ἡ κατὰ τοῦ Χριστοῦ ἐπιβουλή ἐπεκτείνεται καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Πατέρα. Διότι, ἂν ὁ Πατὴρ εἶναι ἐν τῷ Υἱῷ καὶ ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ, πῶς δὲν θὰ ἦτο κοινὴ καὶ ἡ ἐναντίον των προσβολή;

3. «Διαρρήξωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν». Λείπει τὸ «λέγοντες». Τὸ νόημα εἶναι αὐτὸ· συνεκεντρώθησαν κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ λέγοντες· ὥς διασπάσωμεν τὰ δεσμὰ των. Διότι δὲν ἤθελαν νὰ εὑρεθοῦν ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ δικτύου, διὰ τὸ ὁποῖον ἔχει γραφῆ· «Ὁμοιάζει ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν πρὸς δίκτυον» <sup>3</sup>. «Καὶ ἀπορρίψωμεν ἀφ' ἡμῶν τὸν ζυγὸν αὐτῶν». Δηλοῖ τὸ βάρος τοῦ νόμου, διὰ τὸν ὁποῖον εἶπεν (ὁ Κύριος)· «Ὁ ζυγὸς μου εἶναι ἀγαθὸς καὶ τὸ φορτίον μου ἕλαφρὺ» <sup>4</sup>.

4. «Ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς ἐγελάσεται αὐτούς». Διότι ἀπεφάσισαν ἀνόητα πράγματα· διότι αὐτὸς, τὸν ὁποῖον ἐκάρφωσαν (ἐπὶ τοῦ σταυροῦ) καὶ κατεδίκασαν εἰς θάνατον, ὡς εὐρισκόμενος εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ περιλαμβάνων (ἐν αὐτῷ) τὰ πάντα, ἀποδεικνύει κενὰ καὶ ματαίας τὰς ἀποφάσεις των. Ὁ δὲ Πατὴρ αὐτοῦ καὶ Δεσπότης τῶν ὅλων θὰ ἐπιβάλη τὴν ἀρμόζουσαν ποινήν <sup>5</sup>. «Καὶ ὁ Κύριος ἐκμυκτηριεῖ αὐτούς». Δηλ. θὰ τοὺς ἐξευτελίση, θὰ τοὺς μισήσῃ καὶ θὰ τοὺς ἀποστραφῇ.

[«Καταγελάσει» ἀντὶ τοῦ, θὰ μισήσῃ καὶ θ' ἀποστραφῇ. Ἄλλ' ἐκεῖνος, λέγει, ὁ ὁποῖος εἶναι ἰσχυρότερος ἀπὸ τοὺς ἐπι-

3. Βλ. Ματθ. 13, 47 κ.έ. (παραβολὴ τῆς σαγῆνης).

4. Ματθ. 11, 30.

5. Κατὰ λέξιν· θὰ ἐπιβάλη ποινήν ἀνταξίαν τοῦ θύματος, δηλ. τοῦ Χριστοῦ.

ἦτοι γέλωτα τὴν ἐκείνων ἐπιβουλὴν ἀποφανεῖ, ὡς ἀνοήτοις ἐπιχειρούντων. Καὶ γὰρ μυκτηρισμός ἐστι πνεῦμα διὰ ῥινῶν ἀφιέμενον εἰς ἐξουδένωσιν τῶν μεγάλα φρουαττομένων. Καὶ τὸ μετὰ τῶν προθέσεων δὲ ταῦτα εἰρησθαι ἐπιτακτικώτερον ἔχει τὸν  
5 γέλωτα. Καὶ οὐ μόνον, φησί, τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ὀργῆς πειραθίσονται].

«Τότε λαλήσει πρὸς αὐτοὺς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ». Τότε, πότε ἢ ὅτε ἔλεγον· «Διαρρήξωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν;». Τί δὲ ἐστι τὰ ἐν ὀργῇ παρ' αὐτοῦ λαληθέντα; ἢ τό· «Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς  
10 καὶ Φαρισαῖοι»· καὶ τό· «Ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία»· καὶ τό· «Καὶ ὑμῖν οὐαὶ τοῖς νομικοῖς».

[Στρατιὰ γὰρ αὐτοὺς Ῥωμαϊκὴ ἐξηνδραποδίσατο. Διαφέρει δὲ θυμὸς ὀργῆς, τῷ θυμὸν μὲν εἶναι ὀργὴν ἀναθυμιωμένην καὶ ἔτι ἐκκαιομένην, ὀργὴν δὲ ὄρεξιν ἀντιλυπήσεως. Ἀτελέστε-  
15 ρος οὖν τῆς ὀργῆς ὁ θυμὸς, ἀποτελέσμα τε ἡ ὀργή. Καὶ τοιούτων δὲ τῶν ῥημάτων τὴν ἐρμηνεῖαν διδάσκει τὸ τέλος τῶν πραγμάτων. Στρατιὰ γὰρ αὐτοῖς ἐπιστᾶσα Ῥωμαϊκὴ τὴν τε πόλιν ἐπόρθησε καὶ ἐνέπρησε τὸν νεῶν, καὶ αὐτῶν τοὺς μὲν πλείστους θανάτῳ παρέπεμψε· τοὺς δὲ τὴν σφαγὴν ἐκφυγόντας ἐξαηδραποδίσασα, δου-  
20 λεία παρέδωκεν. Ἐπιστῆσαι δὲ προσήκει τὸν πιστόν, ὡς δύο προσώπων ἐφεξῆς μέμνηται, καὶ πρῶτον μὲν Κυρίου καὶ τοῦ Χριστοῦ· «Κατὰ τοῦ Κυρίου γὰρ», ἔφη, «καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐ-

1. Ἡ πρόθεσις «ἐκ» (ἢ κατὰ τὸ κείμενον «κατά») ἐπιτείνει τὴν ἔννοιαν τοῦ «γελῶ», ὡς καὶ ἡ «ἐκ» τοῦ «μυκτηρίζω».

2. Ματθ. 23, 13.

3. Ματθ. 22, 43.

4. Λουκ. 11, 46.

5. Μέχρι τοῦ σημείου τούτου τὸ κείμενον τῆς παραγράφου, πλην τῆς πρώτης προτάσεως (ἦτοι τὸ «διαφέρει . . . πραγμάτων») εἶναι εἰλημμένον

βούλους, θὰ τοὺς περιγελάσῃ, δηλ. θὰ ἀποδείξῃ ἀξιογέλαστον τὴν ἐπιβουλήν των, διότι ἐπιχειροῦν ἀνόητα πράγματα. Διότι μυκτηρισμός εἶναι φύσημα διὰ τῶν ρωθῶνων πρὸς περίφρονησιν τῶν ὑπερβολικῶς ὑπερηφανευομένων: "Ὅτι ταῦτα λέγονται ἐμπροσθέντος<sup>1</sup> καθιστᾷ τὸν περίγελον ἀκόμη μεγαλύτερον. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο λέγει, ἀλλὰ καὶ ὅτι θὰ δοκιμάσουν τὴν ὄργην (του)].

5. «Τότε λαλήσει πρὸς αὐτοὺς ἐν ὄργῃ αὐτοῦ». Τότε· πότε; "Ὅταν ἔλεγαν· «Διαρρήξωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν». Τί δὲ εἶπε κατὰ τὴν ὄργην του; Τὸ «'Αλοίμονόν σας, γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι»<sup>2</sup> καὶ τὸ «Θὰ ἀφαιρηθῇ ἀπὸ σᾶς ἡ βασιλεία»<sup>3</sup> καὶ τὸ «'Αλοίμονον καὶ εἰς σᾶς, τοὺς νομικοὺς»<sup>4</sup>.

[Διότι ἐπωλήθησαν ὡς δούλοι ὑπὸ τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ. Διαφέρει δὲ ὁ θυμὸς ἀπὸ τὴν ὄργην κατὰ τοῦτο· ὁ μὲν θυμὸς εἶναι ὄργῃ ζέουσα καὶ εἰσέτι κοχλάζουσα, ἡ δὲ ὄργῃ εἶναι ἐπιθυμία ἀνταποδόσεως. Εἶναι, λοιπόν, ἀτελέστερος ὁ θυμὸς ἀπὸ τὴν ὄργην, τὸ δὲ ἐπακόλουθόν του εἶναι ἡ ὄργῃ. Τὴν τοιαύτην δὲ ἐρμηνεῖαν τῶν λέξεων ἀποδεικνύει ὡς ὀρθὴν ἡ ἔκβασις τῶν πραγμάτων<sup>5</sup>. Διότι ὁ κατ' αὐτῶν ἐστρατεύσας ρωμαϊκὸς στρατὸς τὴν μὲν πόλιν (τ.ἔ. τὴν Ἱερουσαλήμ) ἐξεπόρθησε καὶ κατέκαυσε τὸν ναὸν καὶ τοὺς πλείστους ἐξ αὐτῶν ἔθανάτωσε, ὅσους δὲ διέφυγαν τὸν θάνατον ἤχμαλώτισε καὶ ἐπώλησεν ὡς δούλους<sup>6</sup>. Πρέπει δὲ νὰ προσέξῃ ὁ πιστὸς ὅτι μνημονεύονται εἰς τὴν συνέχειαν δύο πρόσωπα· πρῶτον μὲν ὁ Κύριος καὶ ὁ Χριστὸς· «Κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ», ἔ-

σχεδὸν κατὰ λέξιν ἀπὸ τὸν Ὠριγένην. Ἐκ τοῦ ὑπομνήματις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς, εἰς χωρίον (ΒΕΠ 15, 268).

6. Ἀναφορὰ εἰς τὸν αἱματηρὸν πόλεμον τοῦ 66 - 73 μ.Χ. Ἡ πτώσις τῆς Ἱερουσαλήμ ἐπισυνέβη κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 70, ἠκολουθήθη δὲ ὑπὸ φοβερῶν σφαγῶν λόγῳ τῆς σκληρᾶς ἀντιστάσεως τῶν Ἰουδαίων εἰς τὰς λεγεῶνας τοῦ Τίτου. Ὁ ὅλος πόλεμος ἐπερατώθη τὴν ἀνοιξιν τοῦ 73 μὲ τὸν ὁμαδικὸν αὐτοχειρισμὸν τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ φρουρίου τῆς Μασαδά, οὐσιαστικῶς δὲ ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν ἔθνικὴν αὐτοτέλειαν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ διὰ σειρὰν πολλῶν αἰώνων.



τοῦ»· εἶτα κατοικοῦντος ἐν οὐρανοῖς καὶ Κυρίου· «Ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς ἐκγελᾶσεται αὐτούς, καὶ ὁ Κύριος ἐκμυκτηριεῖ αὐτούς»· καὶ αὐθις δὲ τὸ αὐτὸ διετήρησε σχῆμα].

«Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ Σιών». Ὡς 5 ἀποβληθέντος τοῦ ἐξ Ἰσραὴλ λαοῦ, τὴν εἰς τὰ ἔθνη γενομένην αὐτὸς πίστιν αὐτοῖς διηγεῖται· Σιών δὲ τὴν Ἐκκλησίαν δηλοῖ.

[«Κύριος εἶπε πρὸς μέ, Υἱός μου», καὶ τὰ ἐξῆς· ἀντὶ τοῦ, Ἐπεφῆνατό με ἡ τοῦ Πατρὸς φύσις Υἱόν· οὐ προστάγματος ἐνεργήσαντος· ἀλλὰ τῆς οὐσίας ἀποδειξάσης ἐμὲ χαρακτήρα τῆς τοῦ 10 Πατρὸς ὑποστάσεως. Καλῶς γὰρ πρόσκειται τό, «εἰ», τὴν πρό αἰώνων δηλοῦν γέννησιν· ἦν γὰρ αἰεὶ Υἱός. Ἐπήνεγκε δὲ τό, «σήμερον γεγέννηκά σε», ἵνα τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν δείξη· τὸ γάρ, «σήμερον», χρόνου ἐστὶ· διὸ καὶ τέθεται περὶ τῆς χρονικῆς γεννήσεως. Ἀκολουθῶς δὲ τῷ ἀνθρωπίνῳ καὶ τὰ ἐπαγόμενα, «γε- 15 γέννηκά σε», Ὅρα πῶς τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν οἰκιοῦται ὁ Πατὴρ τοῦ μονογενοῦς τοῦ Χριστοῦ].

«Καὶ τὴν κατὰσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς· ποιμανεῖς αὐτούς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ». Τουτέστιν ἐν τῷ σταυρῷ· ἡ μὲν γὰρ ὄλη ξύλου, ἡ δὲ ἰσχὺς σιδήρου. Τινὲς δὲ τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀρ- 20 χὴν δηλοῦσιν.

«Καὶ νῦν, βασιλεῖς, σύνετε». Τουτέστι, νοήσατε, πρὸς μετάνοιαν ἐπιστρέφητε. «Παιδεύθητε, πάντες οἱ κρίνοντες τὴν γῆν». Τὴν μὲν προκοπὴν διὰ τοῦ, «παιδεύθητε» παριστιᾶ, τὴν δὲ τελείωσιν διὰ τοῦ, «Δράξασθε παιδείας».

25 «Δράξασθε παιδείας». Τῆς εὐαγγελικῆς δηλονότι. «Καὶ ἀπολεῖσθε ἐξ ὁδοῦ δικαίας». Τοῦ εἰρηκότος· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός».

1. Πρῶτον δηλ. ἀναφέρεται ὁ Πατὴρ καὶ ἐν συνεχείᾳ ὁ Χριστός.

2. Οἱ λόγοι στρέφονται εὐθέως κατὰ τῆς ἀρειανῆς κακοδοξίας.

3. Βλ. Ἑβρ. 1, 3.

4. Ὑπαινιγμὸς εἰς τὸν Εὐσέβιον Καισαρείας, εἰς χωρίον· «Ῥάβδον δὲ

πειτα δὲ ὁ κατοικῶν εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ Κύριος· «Ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς ἐγελάσεται αὐτοὺς καὶ ὁ Κύριος ἐκμυκτηριεῖ αὐτούς»· διετήρησε καὶ πάλιν τὸ αὐτὸ σχῆμα <sup>1</sup>].

6. «Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ Σιών». Ἐποὺ δὲ ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ἀπεβλήθη, διηγεῖται ὁ ἴδιος εἰς αὐτοὺς τὴν πίστιν τῶν ἔθνῶν· Σιών δὲ ὀνομάζει τὴν Ἐκκλησίαν.

[7. «Κύριος εἶπε πρὸς με, Υἱὸς μου» καὶ τὰ ἑξῆς· ἀντὶ τοῦ, Μὲ διεκήρυξεν ὡς Υἱὸν ἢ φύσις τοῦ Πατρὸς, καὶ ὄχι πρόσταγμα πραγματοποιηθέν <sup>2</sup>. αὐτὴ ἡ οὐσία μὲ ἀπέδειξε χαρακτῆρα τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατρὸς <sup>3</sup>. Συνεπῶς καλῶς προστίθεται τὸ «εἶ», τὸ ὁποῖον δηλοῖ τὴν προαιωνίαν γέννησιν· διότι ὁ Υἱὸς ὑπῆρχε πάντοτε. Ἐκολουθεῖ δὲ τὸ «σήμερον γεγέννηκά σε» πρὸς κατάδειξιν τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως. Τὸ «σήμερον» ἄλλωστε σημαίνει χρόνον, διὰ τοῦτο καὶ ἐτέθη εἰς τὴν χρονικὴν γέννησιν. Εἰς τὴν κατ' ἀνθρωπίνον γέννησιν, κατὰ συνέπειαν, ἀναφέρονται καὶ τὰ ἀκολουθοῦντα, δηλ. τὸ «γεγέννηκά σε». Ἴδε πῶς οικειοῦται ὁ Πατὴρ τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ μονογενοῦς, τοῦ Χριστοῦ].

8 - 9. «Καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς· ποιμανεῖς αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾶ». Δηλ. διὰ τοῦ σταυροῦ· διότι ἡ μέν ὕλη του εἶναι ἐκ ξύλου, ἡ δύναμις του ὁμοῦ ὡς σιδήρου. Συμφῶνως πρὸς μερικοὺς <sup>4</sup> ἀναφέρεται εἰς τὴν ρωμαϊκὴν ἐξουσίαν.

10. «Καὶ νῦν, βασιλεῖς, σύνετε». Δηλαδή σκεφθῆτε, Ἐπιστρέψατε εἰς μετάνοιαν. «Παιδεύθητε, πάντες οἱ κρίνοντες τὴν γῆν». Διὰ τοῦ «παιδεύθητε» σημαίνει τὴν πρόοδον, διὰ δὲ τοῦ «δράξασθε παιδείας» τὴν τελειότητα <sup>5</sup>.

12. «Δράξασθε παιδείας», προφανῶς τῆς εὐαγγελικῆς <sup>6</sup> «Καὶ ἀπολεῖσθε ἐξ ὁδοῦ δικαίας». (Τῆς ὁδοῦ) ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἔχει εἶπει· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδός» <sup>7</sup>.

σιδηρᾶν τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν εἶναι φησιν, ἐπικρατεστέραν γενομένην μετὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφάνειαν» (ΒΕΠ 21, 25).

5. Τὸ σχόλιον αὐτολεξεῖ ἐκ τοῦ Ὁριγένους, εἰς χωρίον (ΒΕΠ 15, 273).

6. Ὁ Εὐσέβιος ἔχει· «τῆς εὐαγγελικῆς δηλονότι νομοθεσίας» (ΒΕΠ 21, 26).

7. Ἰω. 14, 6.

## Γ'

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυὶδ ὅποτε ἀπεδίδρασκεν ἀπὸ τοῦ Ἀβεσσαλώμ  
τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.

## Ἑπόθεσις.

5 Ἡ τοῦ ψαλμοῦ προκειμένη ἐπιγραφή περιέχει οὕτως. Τοῦ-  
το γὰρ ἐστὶν ὃ λέγει ὁ ψαλμός, ὅτι περὶ ὁ χορὸς τῶν προφητῶν διώ-  
κεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων. Δαυὶδ γὰρ ἐρμηνεύεται πεπο-  
θημένος· ὅπερ ἐστὶν ὁ χορὸς τῶν προφητῶν. Ὡς περὶ οὖν ὁ Ἀ-  
βεσσαλώμ ἀνταρσίαν διεξίτηι κατὰ τοῦ ἰδίου Πατρὸς, τουτέ-  
10 σι τοῦ Δαυὶδ, οὕτω καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐπανεστήσαν κατὰ τῶν  
πατέρων αὐτῶν προφητῶν, μὴ δεχόμενοι τὰ προστάγματα τοῦ  
Θεοῦ, ἀλλὰ ἀνθιστάμενοι αὐτοῖς.

«Κύριε, τί ἐπληθύνθησαν οἱ θλίβοντές με»; Τό, «τί»), ἀντι-  
τοῦ «σφόδρα» κεῖται.

15 «Ὅθ' ἔστι σοιτηρία αὐτῷ ἐν Θεῷ αὐτοῦ». Ὁ Θεός, φησὶν,  
αὐτοῦ οὐ σώσει αὐτόν· εἰς γὰρ μόνην τὴν ἁμαρτίαν ἔβλεπον ἢ  
ἐπεποιήκει, ἀγνοῦντες αὐτοῦ τὴν μετάνοιαν. Τοῦτο δὲ φανερώτε-  
ρον δείκνυσιν ἐπὶ τοῦ Δαυὶδ λέγεσθαι τὸν ψαλμόν. Τὸ γὰρ ἐπανί-  
στασθαι κυρίως λέγεται ἐπὶ τῶν πρότερον μὲν ἐν ὑπηκόων τάξει  
20 καθεστηκότων, μετὰ δὲ ταῦτα πόλεμον ἀραμένων.

[«Σὺ δέ, Κύριε, ἀντιλήπτωρ μου εἶ». Πρέπουσα τῇ πίστει  
τοῦ προφήτου φωνή, ἀσειστος φέροντος τηλικαύτας περιστά-  
σεις, καὶ πεπορθὸς μὴ ἐγκαταλειφθήσεσθαι· ἀλλὰ πρὸς τὸ βο-  
ηθηθῆναι καὶ ὑψωθήσεσθαι καὶ τὴν βασιλείαν ἀπολήψεσθαι· τοῦ-  
25 το γὰρ εἰπόν τινες, «ὑψῶν τὴν κεφαλὴν»). Δόξα τοίνυν τοῦ δι-  
καίου ὁ Θεός, ᾧ πέποιθεν· ᾧ δὲ δόξα ὁ Θεός, οὗτος ὑψοῦται τὴν  
κεφαλὴν].

1. Τὰ κατὰ τὴν ἀνταρσίαν τοῦ Ἀβεσσαλώμ βλ. ἐν Β' 15, 1 - 19, 41.

## Γ'

Ψαλμός εις τὸν Δαβίδ, ὅταν ἔφευγε διωκόμενος ἀπὸ τὸν υἱὸν του Ἀβεσσαλώμ.

## Ἐπίθεσις.

Τὸ περιεχόμενον τῆς ἀνωτέρω ἐπιγραφῆς τοῦ ψαλμοῦ εἶναι τὸ ἐξῆς. Λέγει δηλ. ὁ ψαλμός τοῦτο, ὅτι ὁ χορὸς τῶν προφητῶν θὰ διωχθῆ ὑπὸ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ. Διότι Δαβίδ σημαίνει ποθητός· τοῦτο δὲ εἶναι ὁ χορὸς τῶν προφητῶν. Ὅπως, λοιπόν, ὁ Ἀβεσσαλώμ ἤγειρεν ἀνταρσίαν κατὰ τοῦ πατρός του, δηλαδὴ τοῦ Δαβίδ <sup>1</sup>, οὕτω καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐξηγέρθησαν κατὰ τῶν πατέρων των, τῶν προφητῶν, μὴ δεχόμενοι τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ ἀλλὰ προβάλλοντες ἀντίστασιν εἰς αὐτά.

2. «Κύριε, τί ἐπληθύνθησαν οἱ θλίβοντές με»; Τὸ «τί» ἐτέθη ἀντὶ τοῦ «σφόδρα» (ὑπερβολικῶς).

3. «Οὐκ ἔστι σωτηρία αὐτῷ ἐν Θεῷ αὐτοῦ». Ὁ Θεός, λέγει, δὲν θὰ τὸν σώσῃ· διότι ἔβλεπαν μόνον τὴν ἀμαρτίαν, τὴν ὁποίαν εἶχε διαπράξει <sup>2</sup>, ἀλλὰ δὲν ἐγνώριζαν καὶ τὴν μετάνοιάν του. Τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει σαφέστερον ὅτι ὁ ψαλμός ἔχει λεχθῆ περὶ τοῦ Δαβίδ. Διότι τὸ «ἐπαναστατῶ» κυριολεκτεῖται ἐπὶ ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἀνῆκον προηγουμένως εἰς τὴν τάξιν τῶν ὑπηκόων, ἐν συνεχείᾳ δὲ ἔκαναν πόλεμον.

[4. «Σὺ δέ, Κύριε, ἀντιλήπτωρ μου εἶ». Οἱ λόγοι τοῦ προφήτου εἶναι τοιοῦτοι ὡς ἀρμόζει εἰς τὸν πιστόν· ὑπομένει ἄνευ κλονισμοῦ τόσον μεγάλας δοκιμασίας καὶ εἶναι πεπεισμένος ὅτι δὲν θὰ ἐγκαταλειφθῆ, ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ὅτι θὰ τύχῃ βοήθειας, ἐπὶ πλέον θὰ ἐξυψωθῆ καὶ θὰ λάβῃ τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα· διότι τοῦτο σημαίνει κατὰ τινὰς τὸ «ὑψῶν τὴν κεφαλὴν». Δόξα, συνεπῶς, τοῦ δικαίου εἶναι ὁ Θεός εἰς τὸν ὅποιον ἔχει ἐμπιστοσύνην· ὁποῖος δὲ ἔχει ὡς δόξαν τὸν Θεόν, αὐτοῦ ἐξυψοῦται ἡ κεφαλὴ].

2. Ἀναφορὰ εἰς τὴν γνωστὴν ἱστορίαν τῆς Βηρσαβεέ, περὶ τῆς ὁποίας βλ. Β' Βασ. 11, 1 κ.έ.

«Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα». Διδάσκει ὁ λόγος, ὡς ἐν ταῖς περιστάσεσι οὐκ ἄλλω ἢ Θεῷ μόνῳ προσιέναι δεῖ.

[«Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα». Προέταξε μὲν τὴν εὐχὴν, εἶτα μετὰ τὸ διάφασμα τὴν εὐχαριστίαν, ἐπὶ τὸ τετυχη-  
5 κέναι ὧν ἤτησε. Νῦν μέντοι ἀποστρέφει τὸ πρόσωπον πρὸς ἡ-  
μᾶς, καὶ διηγεῖται πῶς εὐξάμενος ἐπηκούσθη, καὶ φησι· «Φωνῇ  
μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα». Καὶ φωνὴν μὲν ὑποληπτέον τὴν νο-  
εορὰν τῆς διανοίας πρὸς τὸν τῶν ὄλων Θεὸν ἰκεσίαν· οὐ γὰρ τὴν  
κραυγὴν λέγει, ἀλλὰ τὴν αὐδαίαν τῆς διανοίας εὐχὴν.

10 Τὸ δέ· «ἐπήκουσέ μου ἐξ ὄρους», κατὰ τὴν κατέχουσαν εἰ-  
ρηται δόξαν. Ἐνομιζέτο γὰρ ἐν τῇ Σκηνῇ κατοικεῖν, ἐπειδὴ ἐ-  
κειθεν καὶ οἱ χρησμοὶ τοῖς ἱερεῦσι ἐδίδοντο. Ἡ τό, «ἐξ ὄρους ἁ-  
γίου», ἀντὶ τοῦ, ἐξ οὐρανοῦ· ὡς καὶ τό· «Ἐν ὄρει ἁγίῳ σου»· καί,  
«Ἐγγίστατε ὄρεσιν αἰωνίοις», δύναται ὄρος ἅγιον εἶναι Θεοῦ ἐξ  
15 οὗ εἰσακούει τῶν εὐχομένων ὁ Θεὸς ὁ μονογενὴς αὐτοῦ, περὶ οὗ  
εἴρηται· «Ἔσται ἐμφανὲς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου ἐπ' ἐσχάτων τῶν  
ἡμερῶν»· δηλούσης τῆς λέξεως ταύτης τὴν γενομένην αὐτοῦ φα-  
νέρωσιν, κατὰ τὴν ἐπιδημίαν ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων· ἢ, ἐξ  
ὄρους ἁγίου, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. Ὁρος ἅγιον Θεοῦ ἢ ὑπερφανὴς γυνώ-  
20 σις αὐτοῦ.

Τὸ διάφασμα, μουσικοῦ μέλους ἢ τροπῆς γενομένης, ἢ δια-  
νοίας καὶ δυνάμεως λόγου ἐναλλαγῆς.

Τό, «ἐξηγέρθη», τοῦτο δηλοῖ, ὅτι, τῆς θείας ἀπολαύσας  
τροπῆς, κρείττων ἐγενόμην τῶν προσπεσόντων κακῶν].

1. Τὸ ἐπίθετον «αὐδαίος» ἐκ τοῦ αὐδή, ἦτοι ὀμιλία, φθόγγος, λαλιά.  
Πρβλ. τὸ ἐν χρήσει ἀναυδος, ἦτοι ὁ ἀνευ λαλιᾶς.

2. Ψαλμ. 14, 1.

3. Πρβλ. Ψαλμ. 75, 5.

4. Μιχ. 4, 1· Πρβλ. Ἡσ. 2, 2.

5. Τὸ νόημα τῆς «συντελείας τῶν αἰώνων» εἶναι οἷον τὸ τοῦ πληρώμα-

5. «Φωνῆ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα». Τὸ λεγόμενον διδάσκει ὅτι εἰς δυσκόλους περιστάσεις πρέπει νὰ καταφεύγη κανεὶς εἰς μόνον τὸν Θεὸν καὶ ὄχι εἰς ἄλλον.

[«Φωνῆ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα». Ἐβαλεν εἰς τὴν ἀρετὴν τὴν δέησιν, ἐν συνεχείᾳ δὲ μετὰ τὸ διάψαλμα τὴν εὐχαριστίαν, διότι ἔχει ἐπιτύχει ὅ,τι ἐζήτησε. Τώρα δὲ στρέφεται πρὸς ἡμᾶς καὶ διηγεῖται πῶς προσευχήθη καὶ τὸν ἤκουσεν ὁ Θεὸς καὶ λέγει· «Φωνῆ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα». Διὰ τῆς φωνῆς πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν τὴν νοερὰν ἰκεσίαν τῆς διανοίας πρὸς τὸν Θεὸν τῶν ὄλων· διότι δὲν ἐννοεῖ τὴν κραυγὴν, ἀλλὰ τὴν διὰ λόγων λεγομένην<sup>1</sup> προσευχήν.

Τὸ δὲ «ἐπήκουσέ μου ἐξ ὄρους» λέγεται συμφώνως πρὸς τὴν κρατοῦσαν ἀντίληψιν. Διότι ἐνομιζέτο ὅτι (ὁ Θεὸς) κατοικεῖ εἰς τὴν σκηνὴν (τοῦ μαρτυρίου), ἐπειδὴ ἐξ αὐτῆς ἐδίδοντο καὶ οἱ χρησιμοὶ πρὸς τοὺς ἱερεῖς. Ἡ τὸ «ἐξ ὄρους ἁγίου» τίθεται ἀντὶ τοῦ «ἐξ οὐρανοῦ», ὅπως καὶ τὸ «ἐν ὄρει ἁγίῳ σου»<sup>2</sup> καὶ τὸ «ἐγύψατε ὄρεσιν αἰωνίοις»<sup>3</sup>. Ἁγιὸν ὄρος τοῦ Θεοῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου κρούει τοὺς προσευχομένους, δύναται νὰ εἶναι ὁ Μονογενὴς αὐτοῦ, διὰ τὸν ὁποῖον ἔχει λεχθῆ· «θὰ γίνῃ φανερόν τὸ ὄρος τοῦ μαρτυρίου κατὰ τὰς ἐσχάτους ἡμέρας»<sup>4</sup>· τὸ χωρίον τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὴν γενομένην ἀποκάλυψιν του κατὰ τὴν ἔλευσιν του εἰς τὴν συντέλειαν τῶν αἰῶνων<sup>5</sup>. Ἡ «ἐξ ὄρους ἁγίου» σημαίνει ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. Ὁρος ἁγιὸν Θεοῦ (εἶναι) ἢ ὑπέρολος γνῶσις αὐτοῦ.

Τὸ διάψαλμα σημαίνει ἢ τὴν ἐπισυμβᾶσαν ἀλλαγίην εἰς τὸ μουσικὸν μέλος ἢ τὴν ἐναλλαγὴν σκέψεως καὶ δυνάμεως λόγου<sup>6</sup>.

Τὸ «ἐξηγέρθη» σημαίνει τοῦτο, ὅτι δηλ., ἐπειδὴ ἠξιώθη τῆς ἀλλαγῆς ἀπὸ μέρους τοῦ Θεοῦ, ἀνεδείχθη ἀνώτερος ἀπὸ τὰ κακὰ τὰ ὁποῖα ἐπεσωρεύθησαν].

ματος τοῦ χρόνου» ἐν Γαλ. 4, 4, δηλοῖ τὸν καθοριστικὸν διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἱστορίαν καὶ μοναδικὸν ἐν αὐτῇ χρόνον τῆς Ἐνσαρκώσεως τοῦ Λόγου.

6. Ἡ πρώτη ἐρμηνεία εἶναι ἢ γενικῶς ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐρμηνευτῶν.

«Ἐγὼ ἐκοιμήθην καὶ ὕπνωσα). Τὸν περὶ τοῦ νοῦ ὕπνον φησί, δι' οὗ καὶ εἰς τὴν ἁμαρτίαν κατέπεσεν.

[«Ὅτι σὺ ἐπάταξας πάντας τοὺς ἐχθραίνοντάς μοι). Πάταξον, σύντριψον, ἢ πατάξεις. Ἐπισπεύδει τὴν ἐξανάστασιν τὴν 5 κατ' αὐτῶν τοῦ Θεοῦ, ἦτοι τὴν ἄμυναν. «Ματαίως» ἔχει τοὺς ἐχθροὺς ὁ μὴ παρέχων πρόφασιν μίσους. «Ὀδόντας δὲ ἁμαρτωλῶν» ἢ τὴν ἰσχὺν λέγει τῶν εἰς αὐτὸν ἁμαρτανόντων, ἢ τοὺς λόγους τοὺς κατ' αὐτοῦ, καὶ τὰς βλασφημίας· ἢ ὀδόντες ἁμαρτωλῶν εἰσι λογισμοὶ ἄλογοι παρὰ φύσιν ἡμῖν ἐπισυμβαίνοντες. 10 Τοῖς γὰρ λογισμοῖς ὡς ὀδοῦσι χρώμενοι πολλάκις ἀντικείμενοι προσεγγίζουσιν ἡμῖν, τοῦ φαγεῖν τὰς σάρκας ἡμῶν, τουτέστι τὰ ἐκ τῆς σαρκὸς φνόμενα. «Φανερὰ δέ», φησὶν, «ἐστὶ τὰ ἔργα τῆς σαρκός», ὁ θεῖος Ἀπόστολος. Ὀδόντας λέγει ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν θηρίων τοῦτό φησιν, ἃ μᾶλλον τοῖς ὀδοῦσιν ἰσχύει, 15 καὶ συνθλωμένων, εὐκαταφρόνητα γίνονται. Καὶ γὰρ οἱ φονεῖς καὶ αἰμοχαρεῖς καὶ αὐτῶν τῶν αἰμοβόρων θηρίων χεῖρους εἰσίν, ἢ τούτοις παρισσοῦνται].

«Τοῦ Κυρίου ἡ σωτηρία). Σῶσόν με, φησὶν, Κύριε. Εὐχομαι δὲ καὶ τοῦτο εἰς πάντα ἐξενεχθῆναι τὸν λαόν. Ἰστέον δέ, ὡς 20 ἅπασ ὁ ψαλμὸς ἀναφορὰν ἔχει εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, ἁμαρτοῦσαν μὲν καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο παραδεδομένην τοῖς νοητοῖς ἐχθροῖς, βοῶσαν δὲ ἐν θλίψει καὶ ἐπακουσθεῖσαν παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴν καὶ σωθεῖσαν διὰ τοῦ ἀναστῆναι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν δηλονότι, καὶ πατάξει τοὺς ἐχθραίνοντας ἡμῖν δαίμονας. Αὐτὸς γάρ, «ὁ τὰς 25 μύλας τῶν λεόντων συνθλάσας Κύριος». Καὶ αὐτοῦ ἐστίν, ἦτοι παρ' αὐτοῦ ἡ σωτηρία.

[«Τοῦ Κυρίου ἡ σωτηρία). Οὐκ ἔχω, φησὶν, εἰς ἄνθρωπον τὴν ἐλπίδα, ἀλλὰ παρὰ σοῦ τὴν σωτηρίαν προσμένω, καὶ ὁ σὸς λαὸς σὺν ἐμοὶ πολεμοῦμενος].

6. «'Εγὼ ἐκοιμήθην καὶ ὑπνώσα». Ἐννοεῖ τὸν ὕπνον τοῦ νοῦ, ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου καὶ περιέπεσεν εἰς τὴν ἀμαρτίαν.

[8. «Ὅτι σὺ ἐπάταξας πάντας τοὺς ἐχθραίνοντάς μοι». Νὰ καταβάλης, νὰ συντριψῆς ἢ θὰ καταβάλῃς. Ἐπισπεύδει τὴν καταδίωξιν των ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἦτοι τὴν ἐκδίκησιν. «Ματαίως» ἔχει ἐχθροὺς ὅποιος δὲν παρέχει λόγον μίσους. «Ὁδόντας ἀμαρτωλῶν» δὲ λέγει ἢ τὴν δύναμιν ὧσων ἀμαρτάνουν κατὰ τοῦ Θεοῦ ἢ τοὺς λόγους καὶ τὰς βλασφημίας κατ' αὐτοῦ· ἢ «ὀδόντες ἀμαρτωλῶν» εἶναι ἄλογοι σκέψεις, αἱ ὁποῖαι ἔρχονται εἰς τὸν νοῦν μας παρὰ φύσιν. Διότι τὰς σκέψεις χρησιμοποιοῦν ὡς ὀδόντας πολλὰκις οἱ δαίμονες διὰ νὰ μᾶς πλησιάσουν καὶ νὰ φάγουν τὰς σάρκας μας, δηλ. ὅσα γεννῶνται ἐκ τῆς σαρκός. «Εἶναι δὲ φανερὰ τὰ ἔργα τῆς σαρκός»<sup>1</sup>, λέγει ὁ θεῖος Ἀπόστολος. Ὁδόντας λέγει ἢ μεταφορὰ λαμβάνεται ἐκ τῶν ἀγρίων ζώων, τὰ ὁποῖα ἔχουν μεγάλην δύναμιν εἰς τοὺς ὀδόντας — ἂν ὅμως συντριβοῦν οὗτοι, (τὰ θηρία) εἶναι ἄξια περιφρονήσεως. Ὁ φονεὺς δὲ καὶ οἱ αἰμοχαρεῖς εἶναι χειρότεροι καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ αἰμοβόρα θηρία ἢ ὅμοιοι πρὸς αὐτὰ].

9. «Τοῦ Κυρίου ἡ σωτηρία». «Σῶσόν με, Κύριε», λέγει. Εὐχομαι δὲ τοῦτο νὰ ἐπεκταθῆ εἰς ὅλον τὸν λαόν. Πρέπει δὲ νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ὁ ὅλος ψαλμὸς ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, ἢ ὁποῖα ἡμάρτησε καὶ ἔνεκα τούτου παρεδόθη εἰς τοὺς πνευματικούς ἐχθροὺς, ἢ ὁποῖα ὅμως ἐκραύγασεν εἰς τὴν στενοχωρίαν τῆς καὶ ὁ Θεὸς τὴν εἰσήκουσε· ἐν συνεχείᾳ δὲ ἐσώθη διὰ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ ἐκ νεκρῶν καὶ τῆς συντριβῆς ὑπ' αὐτοῦ τῶν ἐχθρῶν μας δαιμόνων. Διότι αὐτὸς εἶναι «ὁ τὰς μύλας τῶν λεόντων συνθλάσας Κύριος»<sup>2</sup>, καὶ ἰδική του εἶναι, δηλ. ἐξ αὐτοῦ προέρχεται ἡ σωτηρία.

[«Τοῦ Κυρίου ἡ σωτηρία». Δὲν ἐλπίζω, λέγει, εἰς ἄνθρωπον, ἀλλὰ προσμένω ἀπὸ σὲ τὴν σωτηρίαν, ὅπως καὶ ὁ λαός, ὁ ὁποῖος πολεμεῖται μαζί μου].

2. Ψαλμ. 57, 7.



## Δ'

Εἰς τὸ τέλος ΨΑΛΜΟΣ ᾠδῆς τῷ Δαυίδ.

## Ἑπόθεσις.

Τοῦτον τὸν ψαλμὸν μετὰ τὸ νικῆσαι τὸν πόλεμον ἀνατίθησι  
5 τῷ νικοποιῷ.

[Ἀντὶ τοῦ, «εἰς τὸ τέλος», ὁ Ἀκύλας καὶ ὁ Θεοδοτίων, «τῷ νικοποιῷ», ἠρμήνευσαν· ὁ δὲ Σύμμαχος («Ἐπινίκιον»)].

«Ἐν τῷ ἐπικαλεῖσθαί με εἰσήκουσέ μου ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης μου». Ὁμοιον τῷ, («Ἐτι λαλοῦντός σου, ἔρει· Ἴδου πά-  
10 ρειμι»). («Ἐν θλίψει ἐπλάτυνάς μοι»). Οὐ μόνον, φησί, τῶν περιστάσεων ἐξήγαγες, ἀλλὰ καὶ εἰς εὐρυχωρίαν πολλὴν στῆναι προσκεύασας. [Σιβὰς καὶ Βερζὲλ τροφὰς πολλὰς καὶ τάπητας προσήγαγον τῷ Δαυίδ, ὅτε δὴ, φηγῶν τὸν Ἀβεσσαλώμ, διέτριβεν ἐν τοῖς ἐρήμοις καὶ ἐν τοῖς ὄρεσιν ὡσπερ τοὺς τρεῖς παῖδας ἐν τῇ  
15 καμίνῳ, καὶ Δανιὴλ ἐν τοῖς λέουσιν. Ὅταν θλίψεων καὶ τῶν πειρασμῶν τοὺς λόγους ἐπιγινώσκωμεν, τότε μάλιστα πλατυνόμεθα. Ἔστι δὲ καὶ ἐτέρως εὐρυχωρίαν εἰπεῖν]. «Οἰκτεῖρήσόν με, καὶ εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου». Ἐπειδὴ ἐξηκούσθη, ἔφη, ἐκ τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, τούτου χάριν ἐπὶ τοὺς οἰκτιρισμοὺς  
20 ἀνατρέχει τοῦ Θεοῦ.

«Υἱοὶ ἀνθρώπων, ἕως πότε βαρυκάρδιοι»; Ταῦτα ὡς πρὸς τοὺς πιστεῦσαντας τῷ πλήθει τοῦ στρατοῦ ἐλεῖν τὸν δίκαιον. Αὕτη δὲ ἡ ἐλπίς, φησί, ματαία καὶ ψευδὴς ἐστίν.

«Καὶ γινῶτε, ὅτι ἔθανμάστωσε Κύριος τὸν ὄσιον αὐτοῦ». 25 Ἀντὶ τοῦ, Γινῶτε τοιγαροῦν, οἱ πεποιθότες ἐπὶ πλήθει, ὡς θανμαστὸν ἀπέδειξε τὸν πεποιθότα ἐπ' αὐτῷ. «Κύριος εἰσακούσε-

1. Κατὰ τὸν Εὐσέβιον Καισαρείας «εἰς τὸ νίκος Θεοδοτίων ἐπέγραψε, Σύμμαχος δὲ ἐπινίκιους» (ΒΕΠ 21, 31).

2. Ἦσ. 58, 9.

## Δ'

Ψαλμός εἰς τὸ τέλος τοῦ ἄσματος εἰς τὸν Δαβίδ.

Ἑπόθεσις.

Αὐτὸν τὸν ψαλμὸν τὸν ἀφιερώνει εἰς τὸν νικητὴν μετὰ τὴν νίκην εἰς τὸν πόλεμον.

[Ἐναντὶ τοῦ «εἰς τὸ τέλος» ὁ Ἀκύλας καὶ ὁ Θεοδοτίων μετέφρασαν «τῷ νικοποιῶν»· ὁ δὲ Σύμμαχος μετέφρασε «ἐπινίκιον»<sup>1</sup>].

2. «Ἐν τῷ ἐπικαλεῖσθαί με εἰσήκουσέ με ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης μου». Ὁμοίον πρὸς τὸ «Θὰ ὀμιλῆς ἀκόμη καὶ θ' ἀπαντήσῃ· Ἴδού, εἶμαι παρών»<sup>2</sup>. «Ἐν θλίψει ἐπλάτυνάς μοι». Ὅχι μόνον, λέγει, μὲ ἀπήλλαξες, ἐκ τῶν στενοχωριῶν, ἀλλὰ καὶ ἐφρόντισες νὰ μοῦ παράσχῃς εὐρυχωρίαν διὰ νὰ σταθῶ. [Ὁ Σιβὰς καὶ ὁ Βερζέλ ἐκόμιζον πολλὰ τρόφιμα καὶ μάλλινα ὑφάσματα εἰς τὸν Δαβίδ, ὅταν καταδιωκόμενος ὑπὸ τοῦ Ἀβεσσαλώμ διέμενεν εἰς ἐρήμους τόπους καὶ εἰς τὰ ὄρη<sup>3</sup>, ὅπως οἱ τρεῖς παῖδες (διέμενον) εἰς τὴν κάμινον καὶ ὁ Δανιήλ εἰς (τὸν λάκκον) τῶν λεόντων<sup>4</sup>. Ὅταν γνωρίζωμεν τοὺς λόγους τῶν θλίψεων καὶ τῶν δοκιμασιῶν, τότε ἀνακουφίζομεθα πάρα πολύ. Ἡ εὐρυχωρία δύναται ὁμως νὰ ἐρμηνευθῆ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον]. «Οἰκτεῖρησόν με καὶ εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου». Ἐπειδὴ εἰσηκούσθη, ὡς εἶπεν, ἕνεκα τῆς εὐσεβείας του, διὰ τοῦτο προσφεύγει εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ.

3. «Υἱοὶ ἀνθρώπων, ἕως πότε βαρυκάρδιοι»; Αὐτὰ (ἀναφέρονται) εἰς ὅσους ἐπίστευσαν ὅτι θὰ συλλάβουν, χάρις εἰς τὸ πλῆθος τῶν στρατιωτῶν, τὸν δίκαιον. Αὐτὴ ἡ ἐλπίς, λέγει, εἶναι ματαία καὶ ψευδής.

4. «Καὶ γινῶτε ὅτι ἐθαυμάστωσε Κύριος τὸν ὄσιον αὐτοῦ». Ἦτοι, Μάθετε, λοιπόν, ὅσοι ἔχετε ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ πλῆθος, πόσον ἀξιοθαύμαστον ἀπέδειξεν ὁ Θεὸς τὸν ἔχοντα ἐμπιστοσύ-

3. Περὶ τῶν δύο τούτων φίλων τοῦ διωκόμενου Δαβίδ βλ. Β' Βασ. 16, 4, καὶ 17, 27.

4. Βλ. Δαν. 3, 1 κ.έ. καὶ 6, 1 κ.έ.

ταί μου ἐν τῷ κεκραγέναι με». Χρόνος ἀντὶ χρόνου εἰληπται ἀντὶ τοῦ, εἰσῆκουσε, γὰρ ἔφη τό, εἰσακούσεται, ῥῆμα.

«Ὁργίξεσθε καὶ μὴ ἁμαρτάνετε. Ἄ λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν καταλύγητε». Ὡς πρὸς τοὺς 5 ἰδίους αὐτοῦ ταῦτά φησιν, ὡς πρὸς πάντας ἀνθρώπους. Εἰ καὶ δέξησθε, φησί, τὴν ὀργήν, ἀλλ' ἄπρακτον ἀπεφήνατε τῇ ἐν ἡσυχίᾳ καταλυγῇ. Τοῦτο γὰρ ἔστι τό, «Ἐν ταῖς κοίταις ὑμῶν καταλύγητε».

«Θύσατε θυσίαν δικαιοσύνης, καὶ ἐλπίσατε ἐπὶ Κύριον». 10 Διδάσκει πῶς περιεσόμεθα τῶν ἐχθρῶν. Πῶς δὲ περιεσόμεθα; εἰ δικαιοπράττοντες, καὶ τοῦτο ὡσπερ θυσίαν ἀναπέμποντες τῷ Θεῷ. «Πολλοὶ λέγουσι· Τίς δείξει ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ»; Ταῦτα τῶν περὶ τὰς διοικήσεις τοῦ Θεοῦ ὀλιγοροῦντων τὰ ῥήματα.

«Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε». 15 Τὸ φῶς τοῦ κόσμου ὁ Χριστὸς ἔστι, ὃ καὶ διδάξας ἡμᾶς τὰ ὄντως ἀγαθὰ, δι' ἃ καὶ τὴν νοητὴν εὐφροσύνην ἐσχῆκαμεν τὴν εἰς νοῦν καὶ καρδίαν.

### ΨΑΛΜΟΣ Ε'

#### Ἑπόθεσις.

20 Κληρονομοῦσά ἔστιν ἡ θεοφιλῆς ψυχὴ, ἥτοι ἡ Ἐκκλησία. Τί δὲ ἔστιν ἡ κληρονομεῖ; «Ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐκ οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη». Εὐχεται δὲ καὶ τι ἂν ποιουμένη εἰσακουσθῆναι, ἑαυτῆς τό τε εὐθὲς παριστῶσα, καὶ τῶν αἰτίων διαβάλλουσα τὴν πονηρίαν.

25 [«Ὅτι πρὸς σὲ προσεβόμαι». Ἐν ἀπολαύσει, φησί, τοῦ νοητοῦ γενομένη φωτός, προσεβόμαί σοι· διὸ καὶ εἰσακουσθῆναι πιστεύω].

νην εἰς αὐτόν. «Κύριος εἰσακούσεται μου ἐν τῷ κεκραγένοι με». Ἐτέθη ἄλλος χρόνος ἀντι ἄλλου· τὸ ρῆμα «εἰσακούσεται» ἀντι τοῦ «εἰσήκουσε».

5. «Ὁργίζεσθε καὶ μὴ ἀμαρτάνετε. Ἄ λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν καταλύγητε». Αὐτὰ λέγονται τόσον πρὸς τοὺς ἰδικούς του ὅσον καὶ πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ ἂν ἀκόμη καταληφθῆτε ἀπὸ ὀργῆν, λέγει, καταστήσατέ τὴν ἀδρανῆ διὰ τῆς ἡσυχου καταλύξεως. Τοῦτο εἶναι τὸ «Ἐν ταῖς κοίταις ὑμῶν καταλύγητε».

6. «Θύσατε θυσίαν δικαιοσύνης καὶ ἐλπύσατε ἐπὶ Κύριον». Διδάσκει πῶς θὰ ὑπερέχωμεν ἔναντι τῶν ἐχθρῶν. Πῶς θὰ ὑπερέχωμεν; Ἄν πράττωμεν τὸ δίκαιον καὶ μάλιστα κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὡς ἂν προσφέρωμεν θυσίαν εἰς τὸν Θεόν.

7. «Πολλοὶ λέγουσι· Τίς δεῖξει ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ»; Αὐτὰ εἶναι λόγοι τῶν ἀδιαφορούντων διὰ τὰς (περὶ ἡμῶν) φροντίδας τοῦ Θεοῦ. «Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε». Τὸ φῶς τοῦ κόσμου εἶναι ὁ Χριστός· αὐτὸς μᾶς ἐδίδαξε τὰ πραγματικὰ ἀγαθὰ, διὰ τῶν ὁποίων ἀποκτῶμεν τὴν πνευματικὴν εὐφροσύνην τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδίας.

## Ε'

### Ἐπίθεσις.

Κληρονόμος εἶναι ἡ ἀγαπῶσα τὸν Θεὸν ψυχὴ ἢ ἡ Ἐκκλησία. Τί κληρονομεῖ δέ; «Ὅσα δὲν εἶδε ὀφθαλμὸς καὶ δὲν ἤκουσε ὠτίον καὶ δὲν ἐπεθύμησεν ἀνθρωπίνη καρδιά»<sup>1</sup>. Ἀναφέρεται δὲ καὶ εἰς τὸ τί θὰ πράξῃ διὰ τὴν εἰσακουσθῆναι, ἀποδεικνύουσα οὕτω τὴν ἰδικὴν τῆς εὐθύτητα καὶ κατηγοροῦσα τὴν πονηρίαν τῶν ἐχθρῶν.

[3. «Ὅτι πρὸς σέ προσεύξομαι». Ἀπολαύουσα, λέγει, τὸ πνευματικὸν φῶς, θὰ προσευχηθῶ πρὸς σέ· διὰ τοῦτο πιστεύω ὅτι θὰ εἰσακουσθῶ].

«Τὰ ῥήματά μου ἐνώτισαι».

«Τὸ πρῶτον παραστήσομαί σοι». Μέγα ἀγωνίας καύχημα τὸ ἐκ τῆς κοίτης αὐτῆς παρίστασθαι τῷ Θεῷ καὶ φθάνειν ἐν εὐχαριστίᾳ τὸν ἥλιον. Οὕτω γάρ, φησὶν, ἐπόψομαι τὰ θεῖα καὶ ἁγία σου μυστήρια ἃ ἠτοίμασας τοῖς ἀγαπῶσί σε: («Ὅτι οὐχὶ Θεὸς θέλων ἀνομίαν σὺ εἶ»). «Διὰ τοῦτο, φησὶν, εἰσακουσθήσεσθαι θαρρῶ, ὅτι τῶν τοιούτων οὐκ ἐπιτήδευμα οὐδὲν ὦν μεμίσηκας. Ταῦτα δὲ ἐστὶν ἀνομία, καὶ πονηρία, καὶ παρανομία, καὶ ψεῦδος, καὶ φθόνος, καὶ δόλος.

10 «Ἐμίσησας πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν, ἀπολεῖς πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος». Τοὺς μὲν ἐν τῇ πολιτείᾳ πταίνοντας ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν ὠνόμασεν· τοὺτους δὲ μισεῖ ὁ Θεός· τοὺς δὲ ἀποπεσόντας τῆς ἀληθείας ἑτεροδόξους λαλοῦντας ψεῦδος εἶπεν, οὓς ἀπολεῖ ὁ Θεός. Καὶ τῆρει διαφορὰν 15 τοῦ, «ἐμίσησας», καί, «ἀπολεῖς». Πρῶτον μὲν εἰς χειρὸν τὸ, «ἀπολεῖς», τοῦ, «ἐμίσησας»· δευτέρον δὲ διὰ τί τὸ μὲν εἰς παρεληλυθότα ἐκκλινε χρόνον, τὸ δὲ εἰς μέλλοντα.

[Λαλοῦντας ψεῦδος, καὶ τοὺς τὰ εἰδῶλα λέγοντας θεοὺς, καὶ αὐτοὺς τοὺς δαίμονας, τοὺς ἐν τοῖς εἰδώλοις λέγοντας λόγους 20 ψευδεῖς καὶ λοξοῦς καὶ χρησμούς].

«Ἄνδρα αἱμάτων καὶ δόλιον βδελύσσειται Κύριος». Μισεῖ γὰρ τὸν τοιοῦτον ὁ Θεὸς καὶ ἀποστρέφεται. «Ἐγὼ δὲ ἐν πλήθει τοῦ ἐλέους σου εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου». Τὴν ἐπουράμιον Ἱερουσαλήμ τὴν πρωτοτόκων μητέρα. «Προσκυνήσω πρὸς 25 ναὸν ἁγίόν σου ἐν φόβῳ σου». Ναὸς Θεοῦ ἢ ἐνάρετος καὶ ἁγία

1. Ὁ ἰ. πατὴρ θέλει νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Θεὸς ἐμίσησε καὶ μισεῖ τοὺς ἐργάτας τῆς ἀνομίας, πλὴν ἡ ὀργὴ του εἶναι μεγαλύτερα διὰ τοὺς ἑτεροδόξους αἰρετικούς εἰς τοὺς ὁποίους ἐπιφυλάσσεται

2. «Τὰ ῥήματά μου ἐνώτισαι».

4. «Τὸ πρῶν παραστήσομαί σοι». Ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν ἀξιεπαίνου ἀδημονίας νὰ παρουσιάζεται εἰς τὸν Θεὸν ἐκ τῆς κλίνης καὶ νὰ προηγήται τοῦ ἡλίου εἰς τὴν εὐχαριστίαν. Οὕτω, λέγει, θὰ ἴδω τὰ θεῖα καὶ ἁγία σου μυστήρια, τὰ ὅποια ἠτοίμασας διὰ τοὺς ἀγαπῶντάς σε.

5. «Ὅτι οὐχὶ Θεὸς θέλων ἀνομίαν σὺ εἶ». Διὰ τοῦτο, λέγει, ἔχω τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ εἰσακουσθῶ, διότι οὐδὲν διέπραξα ἀπὸ ὅσα ἔχεις μισήσει· αὐτὰ δὲ εἶναι ἀνομία καὶ πονηρία, παράβασις τοῦ νόμου, ψεῦδος, φθόνος καὶ δόλος.

6 - 7. «Ἐμίσησας πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν, ἀπολεῖς πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος». Ὅσους παραπαίουν εἰς τὴν ζωὴν των ὠνόμασεν ἐργάτας τῆς ἀνομίας· τούτους μισεῖ ὁ Θεός· τοὺς δ' ἑτεροδόξους, οἱ ὅποιοι ἐξέπεσαν ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, ἐχαρακτήρισεν ὡς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος· αὐτοὺς θὰ καταστρέψῃ ὁ Θεός. Παρατήρησε δὲ τὴν διαφορὰν τοῦ «ἐμίσησας» καὶ τοῦ «ἀπολεῖς». Πρῶτον μὲν ἂν τὸ «ἀπολεῖς» εἶναι χειρότερον τοῦ «ἐμίσησας»· δεύτερον δὲ διατὶ τὸ μὲν «ἐμίσησας» ἔθεσεν εἰς ἀναφερόμενον εἰς τὸ παρελθὸν χρόνον, τὸ δὲ «ἀπολεῖς» εἰς μέλλοντα <sup>1</sup>.

[«Λαλοῦντας ψεῦδος»· ἐννοεῖ ὅσους λέγουν τὰ εἰδῶλα θεοῦς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἰδίους τοὺς δαίμονας, οἱ ὅποιοι λέγουν εἰς τοὺς εἰδωλολατρικοὺς ναοὺς ἀσαφεῖς καὶ ψευδεῖς λόγους καὶ χρησμούς].

«Ἄνδρα αἱμάτων καὶ δόλιον βδελύσσεται Κύριος». Μισεῖ καὶ ἀποστρέφεται, βεβαίως, ὁ Θεὸς τὸν τοιοῦτου εἶδους ἄνθρωπον.

8. «Ἐγὼ δὲ ἐν πλήθει τοῦ ἐλέους σου εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου». Τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ, τὴν μητέρα τῶν πρωτοτόκων. «Προσκυνήσω πρὸς ναὸν ἁγίόν σου ἐν φόβῳ σου». Ναὸς Θεοῦ εἶναι ἡ ἐνάρετος καὶ ἁγία κατάστασις, τὴν ὅποιαν ὁ-

βαρυτάτη τιμωρία, ἢτοι ἀπώλεια τῆς αἰωνιότητος, κατὰ τὴν ἐσχάτην κρίσιν. Τὰ κατὰ τῆς ἀληθείας ἐγκλήματα εἶναι βαρύτερα ἀπὸ τὰς παραβάσεις τοῦ ἠθικοῦ νόμου.

κατάστασις, ἣν οἱ ἔχοντες μετὰ παρρησίας φασί. Χριστὸς δὲ ὡς  
 Υἱὸς ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ ἐπαναπαύσεται, οὗ οἴκός ἐσμεν ἡμεῖς.  
 Τῆς γὰρ σῆς ἀπολαύουσα φιλανθρωπίας καὶ τῆ σῆ δεξιᾷ φρου-  
 ρουμένη τὴν διηνεκῆ σοι προσφέρω προσκύνησιν ἐν τῷ ἀφιερω-  
 5 μένῳ τῆς σῆς δόξης ναῶ, φησὶν ἡ ἀγία καὶ καθαρὰ ψυχὴ· τὸν  
 σὸν γὰρ ἀεὶ περιφέρουσα φόβον, οὐκ ἀνέξομαι τοῦτον ἀποβαλεῖν  
 τῆ φιλανθρωπία σου θαρροῦσα. «Ἐνεκα τῶν ἐχθρῶν μου κατεύ-  
 θνον ἐνώπιόν σου τὴν ὁδόν μου». Τῶν νοητῶν δηλονότι. «Ἡ  
 καρδιά αὐτῶν ματαία». Τῶν σφῶν τοῦ αἰῶνος τούτου, ἣ καὶ  
 10 τῶν αἵρετικῶν. Οὗτοι γὰρ ἀληθείας λόγον οὐκ ἴσασι.

«Τάφος ἀνεφγμένο· ὁ λάρονγξ αὐτῶν· ταῖς γλώσσαις αὐ-  
 τῶν ἐδολιοῦσαν». Τὴν γλῶσσαν αὐτῶν λεαίνουσι, καὶ τὰ νεκρὰ  
 ἐρεύγονται δόγματα.

«Ἀποπεσέτωσαν ἀπὸ τῶν διαβουλιῶν αὐτῶν». Ταῦτα γάρ,  
 15 φησί, τὰ διαβούλια πάντα κατ' ἐμοῦ ἐποιοῦντο τῆ κατὰ Θεόν  
 μου προκοπῇ ἐναντιούμενοι.

[«Κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀσεβειῶν ἔξωσον αὐτούς», εὐσεβεῖς  
 αὐτοὺς ἐργασάμενος. Οἱ γὰρ διώκοντες τὴν φίλα τῷ Θεῷ πράτ-  
 τουσαν ψυχὴν πικραίνουσι θεομαχοῦντες σαφῶς].

20 «Καὶ κατασκηνώσεις ἐν αὐτοῖς». Αὐτὸς γὰρ ἐλεύσεται καὶ  
 ὁ Πατήρ, καὶ μονὴν παρ' αὐτῶ ποιήσονται.

«Καὶ καυχῆσονται ἐν σοὶ οἱ ἀγαπῶντες τὸ ὄνομά σου, ὅτι  
 σὺ ἐδλογήσεις δίκαιον, Κύριε». Τῆς γὰρ σῆς ἐδλογίας τε καὶ  
 προνοίας τοῖς σοῖς χορηγομένης θεραπευταῖς, οἷ, σφᾶς αὐτοῦς  
 25 ἔραστᾶς τοῦ σοῦ ὀνόματος καταστήσαντες, ἐπὶ τῆ σῆ κηδεμονία  
 μεγάλα φρονίσουσι τὴν σὴν διηγούμενοι δύναμιν. Οὕτω καὶ ὁ  
 μακάριος λέγει Παῦλος· «Ὁ καυχώμενος ἐν Κυρίῳ καυχάσθω»  
 «Ὡς ὄπλον εὐδοκίας ἐστεφάνωσας ἡμᾶς». Στέφανον, φησὶν, ἡ-  
 μῶν τῶν πόνων χαρῖση τὸ τέλος, τούτῳ καθάπερ ὄπλῳ τινὶ περι-  
 30 φράττων ἡμᾶς.

μολογοῦν μετὰ παρρησίας ὅσοι ἔχουν. Ὁ Χριστὸς δὲ ὡς Υἱὸς θὰ ἀναπαυθῆ εἰς τὸν οἶκόν του, οἶκός του δὲ εἶμεθα ἡμεῖς. Ἀπολαμβάνουσα τὴν φιλανθρωπίαν σου καὶ ἔχουσα τὴν κραταιὰν προστασίαν σου, σοῦ προσφέρω συνεχῆ προσκύνησιν εἰς τὸν ἀφιερωμένον εἰς τὴν δόξαν σου ναόν, λέγει ἡ ἀγία καὶ καθαρὰ ψυχὴ· διότι φέρω πάντοτε μαζί μου παντοῦ τὸν φόβον σου καὶ δὲν θὰ ἔστεργα νὰ χάσω τοῦτον, διότι ἔχω ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν φιλανθρωπίαν σου.

9. «Ἐνεκα τῶν ἐχθρῶν μου κατεύθυνον ἐνώπιόν σου τὴν ὁδόν μου». Προφανῶς τῶν πνευματικῶν ἐχθρῶν.

10. «Ἡ καρδιά αὐτῶν ματαία». Τῶν σοφῶν τοῦ αἰῶνος τούτου ἢ καὶ τῶν αἰρετικῶν. Διότι οὗτοι δὲν γνωρίζουν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. «Τάφος ἀνεφυγμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν· ταῖς γλώσσαις αὐτῶν ἔδολιούσαν». Ἀπαλύνουν τὴν γλῶσσάν των καὶ ἐστομιζοῦν τὰ θανατηφόρα δόγματα.

11. «Ἀποπεσέτωσαν ἀπὸ τῶν διαβουλιῶν αὐτῶν». Ὅλας αὐτὰς τὰς συσκέψεις τὰς ἔκαναν, λέγει, ἐναντίον μου προσπαθοῦντες ν' ἀνακόψουν τὴν κατὰ Θεὸν προκοπὴν μου.

[«Κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀσεβειῶν ἔξωσον αὐτούς», μεταβάλλων αὐτοὺς δηλ. εἰς εὐσεβεῖς. Διότι οἱ διώκοντες ψυχὴν πράττουσαν τὰ ἀρεστὰ εἰς τὸν Θεὸν δυσαρεστοῦν αὐτόν, διότι σαφῶς θεομαχοῦν].

12. «Καὶ κατασκηνώσεις ἐν αὐτοῖς». Διότι θὰ ἔλθῃ αὐτὸς (τ.ξ. ὁ Χριστὸς) καὶ ὁ Πατὴρ καὶ θὰ κατοικήσουν πλησίον του.

«Καὶ καυχῆσονται ἐν σοὶ οἱ ἀγαπῶντες τὸ ὄνομά σου, ὅτι σὺ εὐλογῆσεις δίκαιον, Κύριε». Διότι θὰ χορηγηθῆ ἡ εὐλογία σου καὶ ἡ πρόνοιά σου εἰς τοὺς ὑπηρέτας σου, οἱ ὅποιοι ἠγάπησαν τὸ ὄνομά σου καὶ θὰ καυχηθοῦν διὰ τὴν μέριμνάν σου καὶ θὰ διηγοῦνται τὴν δύναμίν σου. Διότι οὕτω λέγει καὶ ὁ μακάριος Παῦλος· «Ὅποιοι καυχᾶται, νὰ καυχᾶται ἐν Κυρίῳ»<sup>1</sup>.

13. «Ὡς ὄπλον εὐδοκίας ἐστεφάνωσας ἡμᾶς». Θὰ μᾶς χαρίσης, λέγει, στέφανον τῶν κόπων μας κατὰ τὸ τέλος, φρουρῶν ἡμᾶς δι' αὐτοῦ ὡς δι' ὄπλου.



## Σ'

Εἰς τὸ τέλος, ἐν ὕμνοις, ὑπὲρ τῆς ὀγδόης, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαβὶδ.

## Ἑπόθεσις.

Καὶ τίς ἂν εἶη ἡ ὀγδὴ, ἢ ἡ τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσιμος ἡμέ-  
5 ρα, καθ' ἣν τῶν ἡμετέρων κόπων ἀποληψόμεθα καρπούς; Τῶν  
ἐχθρῶν δηλαδὴ ἀποστρεφομένων εἰς τὰ ὀπίσω, μετ' αἰσχύνης  
δηλονότι καὶ ταραχῆς. Ἄδει δὲ τὸν ψαλμὸν ὡς μακρὸν χρόνον  
ἔχων ἐν τῇ μετανοίᾳ, ἣν ὑπὲρ ἁμαρτίας προσέφερεν.

«Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης με». Οὐ τὸν ἔλεγχον πα-  
10 ραιτεῖται, ἀλλὰ τὸν μετὰ θυμοῦ· οὐδὲ τὴν παιδείαν, ἀλλὰ τὴν  
μετ' ὀργῆς.

«Ἐλέησόν με, Κύριε, διτι ἀσθενής εἰμι». Πᾶσα γὰρ ψυχὴ  
οὐ πρότερον εἰς ἁμαρτίαν πίπτει πρὶν τῆς ἰσχύος ἐνδῶ.

[Ἀσθένειαν αἰνίττεται τὴν ἀπὸ τῆς ἀθυμίας καὶ τῶν ὀδυρ-  
15 μῶν ἐγγινομένην].

«Καὶ ἡ ψυχὴ μου ἐταράχθη σφόδρα». Αἰ τῆς ψυχῆς δηλο-  
νότι δυνάμεις. «Καὶ σύ, Κύριε, ἕως πότε»; Τῆς πολυχρόνου  
μετανοίας τὸ ῥῆμα παραστατικόν.

«Ἐπίστρεφον, Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχὴν μου». Ὡς ἀπεστραμ-  
20 μένον αὐτοῦ δηλονότι διὰ τὴν ἁμαρτίαν. «Σῶσόν με ἕνεκεν τοῦ  
ἐλέους σου». Πᾶν γὰρ τὸ τῆς σωτηρίας ἡμῶν τῷ ἐλέῳ ἀναθετέον  
τοῦ Θεοῦ.

«Ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου». Ἐπει-  
δὴ μακρὸς μοι γέγονε, φησὶν, ὁ τῆς μετανοίας καιρὸς, δέδοικα  
25 μὴ φθάσῃ τὸν παρὰ σοῦ ἔλεον ὁ θάνατος, ἐν ᾧ τὰ τῆς ἐξομολο-  
γῆσεως οὐκ ἔστι. Τούτου χάριν ἐπιταχύναι τὸν ἔλεον αἰτῶ.

«Ἐκοπίασα ἐν τῷ στεναγμῷ μου». Ἀκούσωμεν οἶαν ὁ βα-  
σιλεὺς μετάνοιαν ἐπεδείξατο. Οὐχ ἁπλῶς ἔκαμεν, ἀλλ' ἐκοπίασε

## 5'

Εἰς τὸ τέλος· εἰς τοὺς ὕμνους ὑπὲρ τῆς ὀγδόης· ψαλμὸς εἰς τὸν Δαβίδ.

## Ἐπιθέσεις.

Τί ἄλλο θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι ἡ ὀγδὴ, εἰμὴ ἡ ἡμέρα τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἀπολαύσωμεν τοὺς καρποὺς τῶν κόπων μας; Κατ' αὐτὴν δηλ. οἱ ἐχθροὶ θὰ ὑποχωρήσουν ἐντροπισσμένοι καὶ παραγμένοι. Ψάλλει δὲ τὸν ψαλμὸν, ἀφοῦ ἤσκησεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον μετάνοιαν, τὴν ὁποίαν προσέφερεν (εἰς τὸν Θεὸν) διὰ τὴν ἁμαρτίαν του.

2. «Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης με». Δὲν παρακαλεῖ (νὰ ἀπαλλαγῇ) ἀπὸ τὸν ἔλεγχον, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν (συνδυαζόμενον) μὲ ὀργὴν· οὔτε (παρακαλεῖ ν' ἀποφύγῃ) τὴν τιμωρίαν, ἀλλὰ τὴν (συνδυαζομένην) μὲ ὀργὴν.

3. «Ἐλέησόν με, Κύριε, ὅτι ἀσθενὴς εἰμι». Διότι οὐδεμία ψυχὴ ὑποκύπτει εἰς τὴν ἁμαρτίαν, πρὶν ἢ ἐλαττωθῇ ἡ δύναμις τῆς.

[Ἐπαινίσσεται τὴν ἀσθένειαν, ἡ ὁποία προέρχεται ἐκ τῆς λύπης καὶ ἐκ τῶν θρήνων].

4. «Καὶ ἡ ψυχὴ μου ἐταράχθη σφόδρα». Τοῦτέστιν αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις». Καὶ σύ, Κύριε, ἕως πότε»; Τὸ λεγόμενον παριστᾷ τὴν πολύχρονον μετάνοιαν.

5. «Ἐπίστρεψον, Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχὴν μου». Διότι ὁ Κύριος ἔχει ἀπομακρυνθῆ ἔξ αὐτοῦ ἕνεκα τῆς ἁμαρτίας. «Σῶσόν με ἕνεκεν τοῦ ἐλέους σου». Πᾶν σχετιζόμενον πρὸς τὴν σωτηρίαν πρέπει ν' ἀνατεθῇ εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ.

6. «Ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου». Ἐπειδὴ, λέγει, ἔχει ἤδη γίνεи μακρὸς ὁ χρόνος τῆς μετανόιας μου, φοβοῦμαι μήπως ὁ θάνατος προλάβῃ τὸ ἔλεός σου — καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν δὲν ὑπάρχει δυνατότης ἐξομολογήσεως. Ἐνεκα τούτου παρακαλῶ νὰ ἐπιταχύνης τὸ ἔλεος.

7. «Ἐκοπίασα ἐν τῷ στεναγμῷ μου». Ἄς ἀκούσωμεν ὁποίαν μετάνοιαν ἐπέδειξεν ὁ βασιλεὺς· δὲν ἐκουράσθη ἀπλῶς,

στενάζων· οὐχ ἀπλῶς ἐδάκρυσεν, ἀλλὰ τὴν κλίνην ἔλουσε, καὶ καθ' ἐκάστην νύκτα. Καὶ οὐδὲ τὸ παρελθὸν σκοπεῖ, ἀλλὰ καὶ ἐπαγγέλλεται τοῖς πρὸς τὸ μέλλον διὰ πάσης τῆς ζωῆς· καὶ ὅν οἱ πολλοὶ ποιοῦνται αἰνέσεως καιρὸν, τοῦτον ἐκεῖνος ἐξομολογήσεως.

5 «Λούσω καθ' ἐκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου». Ἐντὶ μιᾶς, φησί, νυκτός, καθ' ἣν τὴν ἁμαρτίαν ἐποίησα, πολλὰς διετελέεσα νύκτας δάκρυσι βρέχων τὴν στρωμνὴν μου.

«Ἐταράχθη ἀπὸ θυμοῦ ὁ ὀφθαλμὸς μου». Ὁφθαλμὸν δὲ τὸν νοῦν λέγει, ἐπειδὴ ὁ ὀφθαλμὸς τῆς ψυχῆς ἐστὶν ὁ νοῦς. «Ἐπαλαιώθη ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς μου». Ἐνταῦθα τὸν χρόνον δηλοῖ τῆς κακοπαθείας.

[Ὅν καὶ ἐν τάξει κατορθώματος κέκτηται, διὰ τὸ πολὺν εἶναι].

«Ὅτι εἰσήκουσε Κύριος τῆς φωνῆς τοῦ κλαυθμοῦ μου». Ὡς 15 ἤδη εἰσακουσθεὶς μακρὸν κατὰ τῶν ἐχθρῶν συνείρει λόγον. Οὐδὲ μικρὰ δὲ καὶ αὕτη πρὸς ἀρετὴν ὁδός, τὸ φεύγειν καὶ διακρούεσθαι τὰς τῶν πονηρῶν συνουσίας. Οὗτος γὰρ τῆς μετανοίας καρπὸς καὶ τῶν δακρύων τὸ κέρδος. Ἡ ἐλλιπῶς, τοῦτο, ἀντὶ τοῦ Λόγου εἰπεῖν τοῖς ἐπεμβαίνουσιν ἐχθροῖς· Ἀπόστητε, ὅτι εἰσηκούσθη, 20 ὅτι προσεδέχθη ὁ διὰ τῆς ἁμαρτίας ἀπωσθεὶς.

## Ζ'

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαβὶδ, ὃν ἤσεν τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ τῶν λόγων Χουσί υἱοῦ Ἰεμινεὶ.

### Ἐπίθεσις.

25 Ἀρχιεταῖρος τοῦ Δαβὶδ ὁ Χουσί, ὃς ἀποστέλλεται παρὰ τοῦ Δαβὶδ πρὸς Ἀβεσσαλὼμ ἐπὶ τῷ ἀντιπρᾶξαι τῷ Ἀχιτόφελ βουλὰς εἰσηγουμένῳ κατὰ τοῦ Δαβὶδ· ὃς καὶ ἀπελθὼν, καὶ προδοσίαν ὑποκρινάμενος, βουλῆς προστεθείσης παρὰ τοῦ Ἀβεσσα-

ἀλλ' ἀπέκαμε στενάζων· δὲν ἐδάκρυσεν ἀπλῶς, ἀλλ' ἔβρεξε τὴν κλίνην του καὶ μάλιστα κάθε νύκτα. Καὶ δὲν ἔχει ἐστραμμένη τὴν προσοχὴν του εἰς τὸ παρελθόν, ἀλλὰ δίδει ὑποσχέσεις δι' ὀλόκληρον τὴν μελλοντικὴν του ζωὴν· ἐπίσης τὴν ὥραν κατὰ τὴν ὁποῖαν οἱ πλείστοι ἀναπέμπουν δοξολογίας, οὗτος ἐξομολογεῖται. «Λούσω καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου». Διὰ τὴν μίαν νύκτα, λέγει, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἡμάρτησα, πολλὰς νύκτας ἐπέρασα βρέχων διὰ δακρῦων τὸ στρῶμά μου.

8. «Ἐταράχθη ἀπὸ θυμοῦ ὁ ὀφθαλμὸς μου». Ὁφθαλμὸν λέγει τὸν νοῦν, ἐπειδὴ ὁ νοῦς εἶναι ὁ ὀφθαλμὸς τῆς ψυχῆς. «Ἐπαλαιώθην ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς μου». Ἐνταῦθα προσδιορίζει τὴν διάρκειαν τῆς ταλαιπωρίας.

[Τὸν χρόνον κατατάσσει μετὰ τῶν καλῶν ἔργων του, διότι ἦτο μακρὸς].

9. «Ὅτι εἰσήκουσε Κύριος τῆς φωνῆς τοῦ κλαυθμοῦ μου». Ἐπειδὴ δὲ ἔχει ἤδη εἰσακουσθῆ, συνεχίζει διὰ μακροῦ λόγου κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Διότι συντελεῖ πολὺ εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ αὕτη ἡ μέθοδος, νὰ ἀποφεύγη δηλ. κανεὶς καὶ νὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὰς συναναστροφὰς τῶν κακῶν. Τοῦτο δὲ εἶναι ὁ καρπὸς τῆς μετανοίας καὶ τὸ κέρδος τῶν δακρῦων. Ἡ τοῦτο ἔχει λεχθῆ κατ' ἔλλειψιν, ἀντὶ τοῦ· Δῶσε νὰ εἶπω εἰς τοὺς ἐπιτιθεμένους ἐχθρούς· Φύγετε μακράν, διότι μὲ ἤκουσεν ὁ Θεός, ἐδέχθη ἐμέ, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀπομακρυνθῆ ἕνεκα τῆς ἁμαρτίας.

## Ζ'

Ψαλμὸς εἰς τὸν Δαβίδ, ὅταν ὑμνησε τὸν Κύριον διὰ τοὺς λόγους τοῦ Χουσί υἱοῦ τοῦ Ἰεμινεῖ.

### Ἐπόθεσις

Ὁ Χουσί ἦτο ἐπιστήθιος φίλος τοῦ Δαβίδ· αὐτὸς ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Δαβίδ πρὸς τὸν Ἀβεσσαλὼμ διὰ νὰ ἀντιδράσῃ κατὰ τοῦ Ἀχιτόφελ, ὁ ὁποῖος εἰσηγεῖτο σχέδια κατὰ τοῦ Δαβίδ. Πράγματι ἐπῆγε καὶ ὑποκριθεὶς τὸν προδότην ἔλαβε μέρος εἰς τὸ συμβούλιον, εἰς τὸ ὁποῖον μετείχον ὁ Ἀβεσσαλὼμ, ὁ Χουσί

λώμ, αὐτῷ τε τῷ Χουσί καὶ τῷ Ἀχιτόφελ· καὶ τοῦ μὲν κελεύοντος ἐπιδιώκειν, τοῦ Ἀχιτόφελ, τοῦ δὲ μή, τοῦ Χουσί· οὐ γὰρ δεῖ ἀπράκτως, φησὶν, ἐπιέναι ἀνδρὶ ἐπισταμένῳ τὰ πολέμια· καὶ τούτῳ τῷ λόγῳ διασώσαντος τὸν Δαυὶδ· ὡς ἂν μὴ ἀνθρωπίνης ἐπικουρίας σωζόμενος, τῷ Θεῷ τὴν ὑπὲρ τούτων εὐχαριστήριον ᾠδὴν ἀναπέμπει, τὸ πᾶν ἐκείνου τῇ χάριτι ἀνατιθείς, ἀνθρώπων δὲ οὐδενί.

«Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα». Ἐπειδὴ ἀνθρώπων, φησί, περὶ σωτηρίας οὐ θαρρῶ, εἰ καὶ τοῦ Χουσί οἱ λόγοι καλοί, 10 σῶσόν με καὶ ἐκ τῶν παρόντων μὲν ἐχθρῶν, μάλιστα δὲ ἀπὸ τοῦ ἐφεδρευόντος νοητοῦ λέοντος τῇ ἡμετέρῃ ψυχῇ.

«Εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδούσί μοι κακά». Τὸ ἀμνησικάκον προβάλλεται ἐκκαλούμενος δι' αὐτοῦ εἰς ἔλεον τὸν Θεόν. («Ἀποπέσοιμι ἄρα ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μου κενός»). Ὁ μὲν δίκαιος 15 νικήσας πλήρης ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ἐξέρχεται· ὁ δὲ φαῦλος καὶ νικηθεὶς ἀποπίπτει αὐτῶν κενός, καὶ οὐδὲν ἔχων πληρώματος.

«Καταδιώξαι ἄρα ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχὴν μου». Ὁ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐμπέσω εἰς τὰς χεῖρας τοῦ διαβόλου, εἰ τοιοῦτόν τι ἐποίησα τῶν προλεχθέντων· εἰ καὶ τὸ καὶ τὸ ἐποίησα, μὴ ἐλευθερωθεῖν τῆς ἁμαρτίας πρὸ τοῦ θανάτου. («Υψώθητι ἐν τοῖς 20 πέρασι τῶν ἐχθρῶν μου»). Τουτέστιν, ἐν τοῖς κραταιοῖς τῶν ἐχθρῶν μου. Πέρατα γὰρ τὰ ἄκρα δηλοῖ.

«Καὶ ἐξεγέρθητι, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐν προστάγματι ᾧ ἐνετείλω». Σαφῶς περὶ τῆς θεοφανείας τοῦ Σωτῆρος διὰ τῶν 25 παρόντων εὐαγγελίζεται. «Καὶ συναγωγὴ λαῶν κυκλώσει σε». Σαφῶς διὰ τὸν παρόντων τῆς Ἐκκλησίας τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν δηλοῖ.

«Καὶ ὑπὲρ ταύτης εἰς ὕψος ἐπίστρεψον». Ταύτης μὲν τῆς συναγωγῆς δηλονότι. Τὸ δέ, «εἰς ὕψος», ἢ τὸν τίμιον αἰνίττεται 30 σταυρόν, εἰς ὃν ἀνήνεγκεν ἡμῶν τὰς ἁμαρτίας, ἢ τὴν εἰς οὐρα-

1. Περὶ τῶν ἱστορουμένων βλ. Β' Βασ. κεφ. 15 - 17, Γ' Βασ. 4, 16 καὶ Α' Παρ. 27, 33.

καὶ ὁ Ἀχιτόφελ. Καὶ ὁ μὲν Ἀχιτόφελ συνεβούλευσε νὰ συνεχισθῆ ἡ καταδίωξις (τοῦ Δαβίδ), ὁ δὲ Χουσί εἶπεν ὄχι, διότι δὲν ἔπρεπε νὰ ἐκστρατεύσουν ἄνευ προπαρασκευῆς κατ' ἄνδρὸς ἐμπειροπολέμου· δι' αὐτοῦ δὲ τοῦ λόγου ἔσωσε τὸν Δαβίδ<sup>1</sup>. Ὡς δ' ἂν μὴ ἐβοηθεῖτο ὑπ' ἀνθρώπων, ἀναπέμπει εὐχαριστήριον ὕμνον εἰς τὸν Θεόν, ἀνάγων τὰ πάντα εἰς τὴν χάριν ἐκείνου καὶ εἰς οὐδένα ἐκ τῶν ἀνθρώπων.

2. «Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα». Ἐπειδὴ, λέγει, δὲν ἐμπιστεύομαι εἰς ἄνθρωπον τὴν σωτηρίαν μου, ἔστω καὶ ἂν εἶναι καλοὶ οἱ λόγοι τοῦ Χουσί, σῶσέ με ἀπὸ τοῦ παρόντος ἐχθροῦ, κυρίως ὁμῶς σῶσε τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ τὸν ἐνεδρεύοντα πνευματικὸν λέοντα.

5. «Εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδουσί μοι κακά». Προβάλλει τὴν ἀμνησικακίαν του, ἐπικαλούμενος δι' αὐτῆς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. «Ἀποπέσοιμι ἄρα ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μου κενός». Ὁ μὲν δίκαιος, ὅταν νικήσῃ, ἐξέρχεται πλήρης (λαφύρων) ἀπὸ τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου· ὁ δὲ κακός, ἀφοῦ νικηθῆ, διαφεύγει ἐξ αὐτῶν κενός καὶ ἄνευ οἰασδῆποτε περιουσίας.

6. «Καταδιώξαι ἄρα ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχὴν μου». Τὸ νόημα τῶν λεγομένων εἶναι τὸ ἐξῆς· θὰ ἐμπέσω εἰς τὰς χεῖρας τοῦ διαβόλου, ἂν διέπραξα κάτι ἀπὸ ὅσα ἐλέχθησαν ἄνωτέρω· ἂν ἔκανα αὐτὸ καὶ αὐτό, ἄς μὴ ἀπελευθερωθῶ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν πρὶν ἀποθάνω.

7. «Ὑψώθητι ἐν τοῖς πέρασι τῶν ἐχθρῶν μου». Δηλ. εἰς τοὺς πλέον δυνατοὺς ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου. Τὸ «πέρατα» σημαίνει τὰ ἄκρα. «Καὶ ἐξεγέρθητι, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐν προστάγματι ᾧ ἐνετείλω». Σαφῶς εὐαγγελίζεται διὰ τῶν παρόντων λόγων τὴν θεοφάνειαν τοῦ Σωτῆρος.

8. «Καὶ συναγωγὴ λαῶν κυκλώσει σε». Σαφῶς ἀναφέρεται ἐνταῦθα εἰς τὴν εἰς αὐτὸν (δηλ. τὸν Χριστὸν) πίστιν τῆς Ἐκκλησίας. «Καὶ ὑπὲρ ταύτης εἰς ὕψος ἐπίστρεψον». Ταύτης δηλ. τῆς συναγωγῆς. Τὸ δὲ «εἰς ὕψος» ἢ ὑπαινίσσεται τὸν τίμιον σταυρόν, τὸν ὁποῖον ἀνέλαβε διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ἢ τὴν εἰς

νὸν ἀναφοίτησιν. Ἐπορεύθη γὰρ ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Πατρὸς ὑπὲρ ἡμῶν.

«Κριτὸν με, Κύριε, κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου». Ἀξιοῖ πάλιν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν σωθῆναι, ἀφ' ὧν ἔπραξαν τὸ ἔλεον ἐκ-  
5 καλούμενος.

«Τοῦ σφύζοντος τοὺς ἐσθνεῖς τῇ καρδίᾳ». Ἐπειδὴ οἶδας, φησί, τῆς ἡμετέρας καρδίας τὰ νοήματα, τούτου χάριν τὴν βοήθειαν ἐξαιτῶ.

«Ὁ Θεὸς κριτὴς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος». Σα-  
10 φῶς διὰ τῶν τοιούτων παρίστησι τὸ μακρόθυμον τοῦ Θεοῦ, ἀναβολὴν μὲν ἔχοντος τῆς ἡμετέρας κολάσεως, οὐ μὴν παντελῆ σιγή-  
γνώμην.

«Τὰ βέλη αὐτοῦ τοῖς καιομένοις ἐξεργάσατο». Βέλη μὲν τὴν τιμωρίαν φησὶν, «καιομένοις», δὲ τοῖς ἀξίοις πυρός.

15 «Ἴδου ὠδίνησεν ἀδικίαν». Ὁ ἐχθρὸς τῆς ἡμετέρας ζωῆς. «Συνέλαβε πόνον καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν». Τουτέστι καὶ βεβούλευται καὶ εἰς ἔργον ἐξήγαγε τὰ σκέμματα.

«Λάκκον ὄρυξε καὶ ἀνέσκαψεν αὐτόν». Θάνατον γὰρ κατασκευάσας κατὰ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, θανάτῳ παραδίδοται.

20

H'

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ ληνῶν, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαβίδ.

Ἵπόθεσις.

Πάλαι μὲν ἐν τῇ νομικῇ λατρείᾳ ἦν ἐν προλήνιον, τὸ θυσιαστήριον δηλονότι τὸ ἐν τῷ ναῷ· μετὰ δὲ τὴν τῶν ἐθνῶν κλήσιν  
25 πολλοὶ ληνοί· αὐταὶ δὲ ἂν εἶεν αἱ Ἐκκλησίαι, αἱ τοὺς τῶν κατορθούντων ἐν θεοσεβείᾳ δεχόμεναι καρπούς.

1. Εἰς τὸ ὑπόβαθρον εὐρηται ἡ χριστιανικὴ ἔρμηνεία τῆς παραβολῆς

οὐρανοῦς ἐπάνοδον. Διότι ἀνήλθεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς διὰ νὰ πρεσβεύῃ ὑπὲρ ἡμῶν ἐνώπιον τοῦ Πατρός.

9. «Κρίνον με, Κύριε, κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου». Παρακαλεῖ πάλιν νὰ σωθῇ ἐκ τῶν ἐχθρῶν, ἐπικαλούμενος τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ δι' ὅσα ἔπραξε.

11. «Τοῦ σώζοντος τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ». Ἐπειδὴ γνωρίζεις, λέγει, τοὺς λογισμοὺς τῆς καρδίας μας, διὰ τούτου ζητῶ τὴν βοήθειάν (σου).

12. «Ὁ Θεὸς κριτὴς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος». Σαφῶς διακηρύσσει διὰ τῶν λόγων αὐτῶν τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἀναβάλλει μὲν τὴν τιμωρίαν μας, ἀλλὰ δὲν λησμονεῖ τελείως.

14. «Τὰ βέλη αὐτοῦ τοῖς καιομένοις ἐξεργάσατο». Βέλη μὲν ὀνομάζει τὴν τιμωρίαν, καιομένους δὲ τοὺς ἀξίους διὰ τὸ πῦρ (τῆς κολάσεως).

15. «Ἴδου ὠδίνησεν ἀδικίαν»· ὁ ἐχθρὸς τῆς ζωῆς μας. «Συνέλαβε πόνον καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν». Δηλ. καὶ ἐσκέφθη καὶ ὑλοποίησεν εἰς πρᾶξιν τὸ ἀντικείμενον τῶν σκέψεών του.

16. «Λάκκον ὠρυξε καὶ ἀνέσκαψεν αὐτόν». Ἐνῶ δηλ. προπαρεσκεύαζε τὸν θάνατον τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, παρεδόθη αὐτὸς (ἐνν. ὁ διάβολος) εἰς τὸν θάνατον.

## Η'

Εἰς τὸ τέλος· διὰ τοὺς ληνοὺς· ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ.

### Ἕπόθεσις.

Ἕπῆρχεν εἰς τὴν Ἰουδαϊκὴν λατρείαν παλαιότερον ἓνα προλήνιον, δηλ. τὸ θυσιαστήριον τὸ πρὸ τοῦ ναοῦ· μετὰ τὴν κλήσιν τῶν ἔθνῶν ὁμοῦς ὑπάρχουν πολλοὶ ληνοί· οὗτοι δὲ εἶναι αἱ Ἐκκλησῖαι, αἱ ὁποῖαι δέχονται τοὺς καρπούς τῶν ζώντων εὐσεβῶς<sup>1</sup>.

τοῦ ἀμπελῶνος (Ἦσ. 5, 1 κ.έ.), ἐνθα τὸ μὲν προλήνιον δηλοῖ τὴν συναγωγὴν, ὁ δὲ ληνὸς τὴν Ἐκκλησίαν.



[«Εἰς τὸ τέλος» εἶρηται, διὰ τὸ ἐπὶ τέλει τῶν αἰώνων πέρασ  
 σχεῖν τὰ προφητευόμενα. Περὶ Χριστοῦ γὰρ καὶ τῶν μετὰ τὴν  
 ἐνανθρώπησιν λέγει Ἐκκλησιῶν. Ἐπεὶ γε καὶ ὁ Μονογενῆς ἄμπε-  
 λος κέκληται, οἱ δὲ πιστοὶ κλήματα. Εἰ δὲ βιάζεται ὁ Ἰουδαῖος,  
 5 εἰς τὸν κοινὸν τὸν ψαλμὸν λέγεσθαι ἄνθρωπον, καὶ οὕτως γνω-  
 στὸν ἔστω, ὡς διὰ τοῦτο πάντα αὐτῷ ὑπετάγη, ὡς ἐν εἰκόνι Θεοῦ  
 γεγονότι τοῦ μέλλοντος ἐνανθρωπήσαι].

«Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ  
 τῇ γῆ!» Ἐκπλήττεται τὴν εἰς ἀνθρώπους δοθεῖσαν γνῶσιν τοῦ  
 10 ὀνόματος τοῦ Θεοῦ. Οὐκ ἔτι γὰρ μόνοις τοῖς ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ γνω-  
 στὸς ὁ Θεός.

«Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον».   
 Τῶν κατὰ Θεὸν νηπιαζόντων τῇ κακίᾳ. Τοῦτο δὲ καὶ ἐν τοῖς  
 Εὐαγγελίοις σαφῶς ἀναγράφεται εἰρηκῶς ὁ Σωτὴρ, ὅτε τοὺς  
 15 παῖδας οἱ Φαρισαῖοι ἐπεστόμιζον εὐλογοῦντας αὐτόν. «Ἔνεκα  
 τῶν ἐχθρῶν σου τοῦ καταλῦσαι ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητήν». Ἡ τὸν  
 αἰσθητόν, ἢ τὸν νοητόν, ἢ τὸν λαὸν τὸν Ἰουδαϊκόν· ἤλαυνον γὰρ  
 ὡς ἐχθρὸν τὸν Χριστόν· προσεποιοῦντο δὲ τὸν Πατέρα ἐκδικοῦν-  
 τες τοῦτο ποιεῖν. Διὰ τοῦτο, ἄνω καὶ κάτω ταύτης αὐτοῦ ἀπο-  
 20 στερῶν τῆς ἀπολογίας, ἔλεγεν· «Ὁ ἐμὲ μισῶν καὶ τὸν Πατέρα  
 μου μισεῖ». «Ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητήν», τὸν διάβολον δηλονότι.  
 Ἐπειδὴ, μετὰ τὸ ἀναγκάσαι πληρῶσαι τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τιμω-  
 ρεῖται τοὺς ἁμαρτάνοντας, τὸ μέγεθος αὐτοῖς τοῦ ἁμαρτήματος  
 ἐν ὀφθαλμοῖς παριστῶν. Ἡ τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων, ἐχθρὸν μὲν  
 25 τῆς ἀληθείας, ἐκδικητήν δὲ τῷ δοκεῖν ἐκδικεῖν τὸν νόμον.

«Ὅτι ὄψομαι τοὺς οὐρανούς ἐργα τῶν δακτύλων σου». Ἐ-  
 κείνοι μὲν ἀγανακτοῦσι τῶν νηπίων καταρτιζόντων αἶνον· ἐγὼ

[Ἔχει λεχθῆ «εἰς τὸ τέλος», διότι κατὰ τὸ τέλος τῶν αἰώνων θὰ λάβουν πέρασ αἱ προφητεῖαι. Ὅμιλεῖ δὲ περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ περὶ τῶν Ἐκκλησιῶν μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν. Ἄλλωστε καὶ ὁ Μονογενῆς ὀνομάζεται ἄμπελος, οἱ δὲ πιστοὶ κλήματα. Ἄν δ' ἐπιχειρήῃ ὁ Ἰουδαῖος ν' ἀναφέρῃ τὸν ψαλμὸν εἰς τὸν κοινὸν ἄνθρωπον, ἄς μάθῃ καὶ τοῦτο, ὅτι δηλ. διὰ τοῦτο ὑπετάγησαν τὰ πάντα εἰς αὐτόν, διότι εἶχε γίνεῖ κατ' εἰκόνα τοῦ μέλλοντος νὰ ἐνανθρωπήσῃ Θεοῦ].

2. «Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῆ». Θαυμάζει διὰ τὴν γνῶσιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἐδόθη εἰς τοὺς ἄνθρώπους. Διότι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι πλέον γνωστὸς μόνον εἰς τοὺς Ἰουδαίους.

3. «Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον». Ὅσων δηλ. νηπιάζουν κατὰ Θεὸν ὡς πρὸς τὴν κακίαν<sup>1</sup>. Τοῦτο δέ, ὡς γράφεται σαφῶς εἰς τὰ Εὐαγγέλια, εἶχεν εἶπει καὶ ὁ Σωτὴρ, ὅταν οἱ φαρισαῖοι ἠμπόδιζαν τὰ παιδιὰ νὰ τὸν εὐλογήσουν<sup>2</sup>. «Ἔνεκα τῶν ἐχθρῶν σου τοῦ καταλῦσαι ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητὴν». Ἐννοεῖ ἢ τὸν αἰσθητὸν (ἐχθρὸν) ἢ τὸν πνευματικὸν ἢ τὸν Ἰουδαϊκὸν λαόν. Διότι κατέτρεχον τὸν Χριστὸν ὡς ἐχθρὸν, προσποιούμενοι ὅτι ἔπραττον τοῦτο διὰ νὰ λάβουν ἐκδίκησιν διὰ γενομένην εἰς τὸν Πατέρα προσβολὴν. Διὰ τοῦτο, καὶ διὰ ν' ἀποστερήσῃ αὐτοὺς παντελῶς ἀπὸ τὴν ἀπολογία, ἔλεγε· «Ὅποιοι μισεῖ ἐμέ, μισεῖ καὶ τὸν Πατέρα μου»<sup>3</sup>. «Ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητὴν», λέγει σαφῶς τὸν διάβολον. Διότι οὗτος, ἀφοῦ πρῶτον ἐξαναγκάσῃ εἰς διάπραξιν τῆς ἁμαρτίας, τιμωρεῖ ἐν συνεχείᾳ, τοὺς ἁμαρτάνοντας, παρουσιάζων εἰς αὐτοὺς ὀφθαλμοφανῶς τὸ μέγεθος τοῦ ἁμαρτήματος. Ἡ ἐννοεῖ τὸν Ἰουδαϊκὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἦτο μὲν ἐχθρὸς τῆς ἀληθείας, ἐνόμιζεν ὁμως ὅτι ὑπερησπίζετο τὸν νόμον.

4. «Ὅτι ὄψομαι τοὺς οὐρανοὺς ἔργα τῶν δακτύλων σου». Ἐκεῖνοι μὲν ἀγανακτοῦν, ἐπειδὴ τὰ νήπια κατασκευάζουν ὑ-

2. Βλ. Ματθ. 21, 26.

3. Ἰω. 15, 23.

ὅτι τὸ οὕτω μέγα καὶ περικαλλές, τοὺς οὐρανοὺς φημι, μικρόν τι ἔργον τῆς σῆς δημιουργίας, θεωρῶ.

«Τί ἐστὶν ἄνθρωπος, ὅτι μιμηθήσκη αὐτοῦ; Ἡ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι ἐπισκέπη αὐτόν; Ἠλάττωσας αὐτόν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους». Ταῦτα τοῦ Παύλου σαφῶς ἐπὶ τὸν Σωτῆρα ἡμῶν ἐξεληφότος, ἀρκεῖσθαι τῇ ἐκδόσει χρή.

«Πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ». Εἰπὼν ὁ Θεός· «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν», ἐπήγαγε· «Καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης», καὶ τοῖς λοιποῖς κατὰ μέρος ἐπεξέρχεται, οἷς ἐπιλέγει· «Ἀυξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς»· τῇ γὰρ λογικῇ φύσει, ὡς ἂν ὁμοιωμένη Θεῷ, τὴν κατὰ πάντων ἀρχὴν ἐδώρησατο. Καὶ δύναμιν ὁ ἄνθρωπος λαβὼν τῆς θεϊκῆς εἰκόνας, ὡς βασιλεὺς ἀπάντων ἐστὶν ὁ Θεός, οὕτως ἄρχων κατέστη τῶν ἐπὶ γῆς. Εἰ δὲ καθολικῶς εἴρηται· «Καὶ κατέστησας αὐτόν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου», λέγει δὲ ἀλλαχοῦ, «Καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσὶν οἱ οὐρανοί»· δηλὸν ὡς ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς κατέστησεν αὐτόν, καὶ μήποτε ἀπορρητίως τὴν ἐν οὐρανοῖς σημαίνει διατριβὴν τῶν ἀπὸ γῆς ἐκεῖσε μεθισταμένων, ὅτε μέλλουσι βασιλείαν οὐρανῶν κληρονομεῖν, ὡς ἐπήγγελται. Λέγει δὲ καὶ Παῦλος· «Κληρονόμοι μὲν Θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ Χριστοῦ». Οὕτως καὶ τό, «Πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ», νοητέον. Νῦν μὲν τὰ ζῶα· ἐπειδὴ δὲ βίος ἰσάγγελος ἀπόκειται τοῖς ἀνθρώποις ἐν οὐρανῷ, ἐκεῖ καταστάς ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ, θεωρὸς οὐρανῶν ἔσται καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς. Ὁ δὲ μακάριος Παῦλος καὶ τοῦτο περὶ τοῦ Σωτῆρος ἐξέλαβεν ἐν αἰῶνι τῷ μέλλοντι γενησόμενον. Διό φησι πρὸς αὐτόν ὁ Πατήρ· «Κά-

μον· ἐγὼ ὁμως, μικρὸν ἔργον τῆς δημιουργίας σου, παρατηρῶ τὸ τόσον μέγα καὶ ὠραῖον (ἔργον σου), δηλ. τοὺς οὐρανοὺς.

5 - 6. «Τί ἐστὶν ἄνθρωπος, ὅτι μιμήσκη αὐτοῦ; Ἡ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι ἐπισκέπτῃ αὐτόν; Ἡλάττωσας αὐτόν βραχὺ τι παρ' ἀγγέλου». Ἐπειδὴ ὁ Παῦλος σαφῶς ἀνέφερε ταῦτα εἰς τὸν Σωτῆρά μας, πρέπει νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὴν ἔρμηνειάν (του) <sup>1</sup>.

7. «Πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ». Ἀφοῦ εἶπεν ὁ Θεὸς «Ἄς κάνωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν πρὸς ἡμᾶς», προσέθεσε· «Καὶ ἄς κυριαρχήσουν εἰς τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης» <sup>2</sup> καὶ εἰς τὰ λοιπὰ, τὰ ὁποῖα ἀναφέρει καθ' ἕκαστον καὶ συνεχίζει· «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ γεμίσατε τὴν γῆν καὶ γίνετε κυρίαρχοι αὐτῆς» <sup>3</sup>. Ἐδώρησε δηλ. τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν πάντων εἰς τὴν λογικὴν φύσιν, ὡς δυναμένην νὰ ὁμοιωθῇ πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ ἐπειδὴ ἔλαβεν ὁ ἄνθρωπος δύναμιν ἐκ τῆς θεϊκῆς εἰκόνας, ὅπως βασιλεὺς τῶν ὄλων εἶναι ὁ Θεός, οὕτω ἔγινεν (ὁ ἄνθρωπος) ἄρχων τῶν ἐπὶ γῆς ὄντων. Ἐχει λεχθῆ δὲ γενικῶς· «Καὶ κατέστησας αὐτόν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου», ἀλλοῦ ὁμως λέγει· «Καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἶναι οἱ οὐρανοὶ» <sup>4</sup>· προφανῶς κατέστησεν αὐτόν (κύριον) εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ὑπονοεῖ ἴσως καὶ τὴν εἰς τοὺς οὐρανοὺς κατοικίας τῶν μεταβαίνόντων ἐκεῖ ἐκ τῆς γῆς, ὅταν θὰ κληρονομήσουν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὅπως ἐδόθη ὑπόσχεσις. Λέγει δὲ καὶ ὁ Παῦλος· «Κληρονόμοι μὲν τοῦ Θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ μετὰ τοῦ Χριστοῦ» <sup>5</sup>. Οὕτω πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν καὶ τὸ «πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ». Τώρα μὲν τὰ ζῶα· ἐπειδὴ δὲ ἀναμένει ἰσάγγελος βίος τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸν οὐρανόν, ὅταν θὰ ἐγκατασταθῇ ἐκεῖ (κύριος) εἰς τὰ ἔργα τῶν χειρῶν τοῦ Θεοῦ, θὰ παρατηρῇ τὸν οὐρανὸν καὶ ὅσα ὑπάρχουν εἰς αὐτόν. Ὁ δὲ μακάριος Παῦλος ἐθεώρησε καὶ τοῦτο ὡς μέλλων νὰ γίνῃ κατὰ τὸν μέλ-

2: Γέν. 1, 26.

3: Γέν. 1, 28.

4: Ψαλμ. 101, 26.

5: Ρωμ. 8, 17.

θου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου». «Πρόβατα καὶ βόας ἀπάσας». Τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ πιστεύοντας αἰνίττεται. «Ἔτι δὲ καὶ τὰ κτήνη τοῦ πεδίου». Διὰ τούτων τὰ ἔθνη δηλοῖ. «Τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ», τοὺς ἐπηρμένους κατὰ τὸν βίον καὶ τὰ ὑψηλὰ φρονοῦντας, τοὺς ἀλογωτάτους.

«Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῆ!» Ἐναλαμβάνων ἀναδιπλασιάζει τὸ θαῦμα ἐκπληττόμενος, ὡς ἔφην, ἐπὶ τῇ γενομένῃ τῶν ἀνθρώπων θεογνωσίᾳ.

## Θ'

10 *Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.*

## Ἑπόθεσις.

Διὰ τούτου τοῦ ψαλμοῦ τὰ κρυφίως πεπραγμένα τῷ Σωτῆρι δηλοῖ. Πολλὰ δὲ ἦν αὐτῷ τὰ κρυφίως πραττόμενα· ἢ τε ἐκ παρθένου διὰ Πνεύματος ἁγίου κατὰ σάρκα γέννησις, αἱ τε παράδο-  
 15 ξοι καὶ θαυματουργαὶ δυνάμεις, ὁ τε θάνατος αὐτός, καὶ ἡ εἰς ἄδου κάθοδος, καὶ ἡ ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσις. Ταῦτα γὰρ πάντα κρυφίως αὐτῷ πέπρακται. Ἐπέκρυψε γὰρ αὐτὰ καὶ τοὺς ἄρχοντας τοῦ κόσμου τούτου. Ἐπὲρ δὴ τούτων τῶν κρυφίων ὁ προφήτης ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρωπότητος εἰσέρχεται εὐχαριστῶν καὶ λέ-  
 20 γων· «Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε». Ἐπισφράγισμα δὲ τῶν κρυφίων ὁ θάνατος καὶ τὰ ἐν ἄδου πραχθέντα, ἡ ἀνάστασις τε καὶ ἡ ἀνάληψις.

Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ἐν δλη καρδίᾳ μου . . . ἐν

λοντα αἰῶνα πραγματικότης εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Σωτῆρος εἶ.  
 Διὰ τοῦτο λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Πατὴρ· «Κάθησε εἰς τὰ δεξιά μου,  
 ἕως ὅτου τοποθετήσω τοὺς ἐχθρούς σου ὑπὸ τοὺς πόδας σου  
 διὰ νὰ πατῆς ἐπ' αὐτῶν»<sup>1</sup>.

8 - 9. «Πρόβατα καὶ βόας ἀπάσας». Διὰ τούτων ἐννοεῖ τὰ  
 ἔθνη· «Τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ» εἶναι οἱ ὑπερήφανοι εἰς τὴν ζωὴν  
 των καὶ μεγαλοφρονοῦντες, οἱ στερούμενοι τελείως λογικῆς.

10. «Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαύμαστον τὸ ὄνομά σου ἐν  
 πάσῃ τῇ γῆ!» Ἐπαναλαμβάνει διὰ δευτέραν φοράν πλήρης θαυ-  
 μασμοῦ, ὅπως εἶπα, τὴν κατάπληξιν του διὰ τὴν θεογνωσίαν ἣ  
 ὅποια ἐδόθη εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

### Θ'

Εἰς τὸ τέλος· διὰ τὰ κρυπτά τοῦ υἱοῦ· ψαλμὸς τοῦ Δαυίδ.

#### Ἐπίθεσις.

Διὰ τοῦ παρόντος ψαλμοῦ διακηρύσσει ὅσα ἐπράχθησαν  
 ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος μυστικῶς. Πολλὰ δὲ ἐπράχθησαν ὑπ' αὐτοῦ  
 μυστικῶς ἢ κατὰ σάρκα γέννησις ἐκ τῆς Παρθένου διὰ Πνεύμα-  
 τος ἁγίου, τὰ παράδοξα καὶ θαυματουργὰ ἔργα του, ὁ θάνατός  
 του ἀκόμη, ἡ κάθοδος εἰς τὸν Ἄδην καὶ ἡ ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσις  
 του. Διότι ὅλα αὐτὰ τὰ ἔκανε μυστικῶς. Διότι τὰ ἀπέκρυψε ἀπὸ  
 τοὺς ἄρχοντας τοῦ παρόντος κόσμου. Δι' αὐτὰ τὰ μυστήρια ὁ  
 προφήτης ἐξ ὀνόματος τῆς ἀνθρωπότητος ἀρχίζει νὰ εὐχαρι-  
 στηθῆ λέγων· «Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε<sup>2</sup>. (Κατ' ἄλλον κώδι-  
 κα:) Ἐπισφράγησις δὲ τῶν μυστηρίων ὁ θάνατος καὶ ὅσα ἔ-  
 πραξεν εἰς τὸν Ἄδην, ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ἀνάληψις.

1 - 3. «Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ἐν ὅλη καρδίᾳ μου . . .

2. Ψαλμ. 109, 1.

3. Πλὴν τῆς ἐν ἀρχῇ προτάσεως, τὰ λοιπὰ εἶναι εἰλημμένα ἐκ τῆς ἐρ-  
 μηνείας τοῦ Εὐσεβίου Καισαρείας (ΒΕΠ 21, 48).

τῷ ἀποστραφῆναι τὸν ἐχθρόν μου εἰς τὰ ὀπίσω». Ἐπὶ τίσιν ἡ ἐξομολόγησις δηλοῖ. Ἐχθρόν δὲ αὐτοῦ τὸν θάνατον εἶναι φησι τὸν εἰς τὰ ὀπίσω ἀποστρεφόμενον, τουτέστιν εἰς τὸ μὴ εἶναι.

«Ἀσθενήσουσι καὶ ἀπολοῦνται ἀπὸ προσώπου σου». Ἐ-  
5 πειδᾶν, φησὶν, ἀποστραφῆ εἰς τὰ ὀπίσω ὁ θάνατος, τότε δὴ καὶ πᾶσα δύναμις ἀντικειμένη καταργηθήσεται· εἰ γὰρ ἔσχατος καταργεῖται ὁ θάνατος, δηλονότι προανααιρεθεῖσῶν τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων.

«Ὅτι ἐποίησας τὴν κρίσιν μου καὶ τὴν δίκην μου». Τὴν  
10 αἰτίαν τῆς εὐχαριστίας ἀνταποδίδωσι· τό, «Ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου» τὴν εἰς τὸ κρίνειν ἐπισκοπὴν δηλοῖ τοῦ Θεοῦ.

«Ἐπετίμησας ἔθνεσι, καὶ ἀπώλετο ὁ ἀσεβής». Τοὺς νοη-  
τοὺς ἐχθροὺς δηλονότι. «Τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐξήλειψας εἰς τὸν αἰῶ-  
να». Τὸν δράκοντὰ φησι τὸν νοητόν, ὃς ἐστὶν ὁ διάβολος.

15 [«Ἐπετίμησας ἔθνεσι, καὶ ἀπώλετο ὁ ἀσεβής». Τὸν δρά-  
κοντὰ φησιν, ἡ τὸν διάβολον· ἐπειδὴ ἡ ἐπιτίμησις καὶ διόρθωσις  
σημαίνει. Εἴποι ἄν τις, διορθουμένων τῶν ἔθνῶν ὑπὸ τῶν ἀπο-  
στόλων, ἀπολέσθαι τὸν ἀσεβῆ, σβεσθείσης αὐτοῦ τῆς ἐπιβωμίου  
κνίσσης, καὶ πανθείσης. Ἐπιτιμηθέντων γὰρ τῶν ἔθνῶν, καὶ  
20 πρὸς Κύριον ἐπιστρεφάντων, ὁ ἐν αὐτοῖς ἐνεργῶν, ἅτε υἱοῖς οὖ-  
σιν ἀπειθείας, διάβολος, ἀπώλετο μετὰ τῶν νεῶν τῶν εἰδωλικῶν  
οἱ ὡς πόλεις συνεῖχον τοὺς πρὸς δυσσέβειαν ἀφορῶντας. Καὶ  
οὕτως ἀπώλοντο, ὡς μηδὲ ἴχνος ὑπολειφθῆναι. Ἔστιν ἐκλαβεῖν  
τοῦτο καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν κρίσιν· τότε γὰρ τῶν ἁμαρτωλῶν  
25 ἐπιτιμωμένων, καὶ ὁ διάβολος, ὁ κυρίως ἀσεβής, ἀφανίζεται.  
Αἱ πόλεις, τῆς ἐν αὐταῖς πάλαι πολιτενομένης ἀσεβείας κατα-  
λυθείσης, τὴν οἰκοδομίαν τῆς εὐσεβείας ἐδέξαντο].

«Τοῦ ἐχθροῦ ἐξέλιπον οἱ ῥομφαῖαι εἰς τέλος». Ῥομφαίας τοῦ

1. Τὸ «μὴ εἶναι» δὲν δηλοῖ βεβαίως τελείαν ἀνυπαρξίαν, ἀλλὰ τὴν μὴ

ἐν τῷ ἀποστραφῆναι τὸν ἐχθρόν μου εἰς τὰ ὀπίσω». Λέγει εἰς τί ἀναφέρεται ἡ ἐξομολόγησις. Ἐχθρός του δὲ λέγει ὅτι εἶναι ὁ θάνατος, διότι στρέφεται εἰς τὰ ὀπίσω, δηλ. εἰς τὸ μὴ εἶναι <sup>1</sup>.

4. «Ἄσθενήσουσι καὶ ἀπολοῦνται ἀπὸ προσώπου σου». Ὅταν δὲ στραφῆ εἰς τὰ ὀπίσω ὁ θάνατος, τότε βεβαίως θὰ καταργηθῆ καὶ κάθε ἀντιτιθεμένη δύναμις· διότι ὁ θάνατος καταργεῖται τελευταῖος <sup>2</sup>, ἀφοῦ δηλ. καταστραφοῦν πρότερον αἱ ἐχθρικαὶ δυνάμεις.

5. «Ὅτι ἐποίησας τὴν κρίσιν μου καὶ τὴν δίκην μου». Ἄναφέρει τὴν αἰτίαν τῆς εὐχαριστίας. Τὸ «Ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου» δηλοῖ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Θεοῦ διὰ νὰ κρίνῃ.

6. «Ἐπετίμησας ἔθνεσι καὶ ἀπώλετο ὁ ἀσεβής». Ἄναφέρεται εἰς τοὺς πνευματικούς ἐχθρούς. «Τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐξήλειψας εἰς τὸν αἰῶνα». Ἐννοεῖ τὸν πνευματικὸν δράκοντα, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ διάβολος.

[«Ἐπετίμησας ἔθνεσι καὶ ἀπώλετο ὁ ἀσεβής». Ἐννοεῖ τὸν δράκοντα ἢ τὸν διάβολον. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐπιτίμησις σημαίνει καὶ διόρθωσιν, θὰ ἠδύνατο κανεῖς νὰ εἴπη ὅτι, ὅταν διορθωθοῦν τὰ ἔθνη ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, θὰ ἀπολεσθῆ ὁ ἀσεβής, διότι θὰ σβεσθῆ ἢ εἰς αὐτὸν προσφερομένη ἐπὶ τοῦ βωμοῦ κνίσσα καὶ θὰ παύσῃ (νὰ προσφέρεται). Διότι, ὅταν ἐπετιμῆθησαν τὰ ἔθνη καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὸν Κύριον, ὁ δρῶν εἰς αὐτὰ (ἐπειδὴ ἦσαν υἱοὶ τῆς ἀπειθείας <sup>3</sup>) διάβολος ἐχάθη μαζὶ μὲ τοὺς εἰδωλολατρικούς ναοὺς, οἱ ὁποῖοι ἐν εἴδει πόλεως περιέκλειον ὅσους ἔρρεπον εἰς τὴν δυσσέβειαν. Τοῦτο δύναται νὰ ἐκληφθῆ, τέλος, καὶ ὡς ἐξῆς· ὅταν ἐπιτιμῶνται οἱ ἁμαρτωλοὶ, τότε καὶ ὁ διάβολος, ὁ κυρίως ἀσεβής, ἀφανίζεται. Αἱ δὲ πόλεις, ὅταν κατελύθη ἡ κυβερνώσα αὐτὰς προηγουμένως ἀσέβεια, ἐδέχθησαν τὸ οἰκοδόμημα τῆς εὐσεβείας].

7. «Τοῦ ἐχθροῦ ἐξέλιπον αἱ ῥομφαῖαι εἰς τέλος». Ρομφαίας

πραγματικὴν, τὴν μακρὰν τοῦ Θεοῦ ζωὴν.

2. Βλ. Α' Κορ. 15, 26.

3. Πρβλ. Ἐφ. 2, 2.



διαβόλου τὰς ἀντικείμενας δυνάμεις φησί, δι' ὧν ἦν ἰσχυρός. [Αἱ πόλεις αἱ ἀντικείμεναι δυνάμεις, αἱ, ὡσπερ πόλεις ἰσχυραὶ τετειχισμέναι, τοὺς ἀλόντας αὐτῶν ἀπάτη ἐν αὐταῖς συλλαβοῦσαι κατεῖχον. Καὶ πόλεις ποίας λέγει ἢ ταύτας περὶ ὧν ἀλλαγῶ 5 λέγεται «Ἐθηκας εἰς χῶμα πόλεις ὄχυράς, τοῦ πεσεῖν αὐτῶν τὰ θεμέλια;» αἱ εἰσιν, ὡς δεδήλωται, αἱ ἀντικείμεναι δυνάμεις]. «Ἐπώλετο τὸ μνημόσυνον αὐτῶν μετ' ἡχου». [Ἡ τὴν πανωλεθρίαν φησίν, ἢ τὸ διωλύγιον τῶν κακῶν, καὶ τὸ περιφανὲς τῆς ἀπωλείας]. Ἐξάκουστος γάρ αὐτῶν γέγονεν ἢ ἀπώλεια.

10 «Καὶ ἐγένετο Κύριος καταφυγὴ τῷ πένητι». [Συνεχῶς ἐαυτὸν καλεῖ πένητα καὶ πτωχόν, καίτοι γε ἐν βασιλείοις. Ἥδει γὰρ τὰ ἀνθρώπινα πάντα σκιᾶς ἀδρανέστερα. «Εὐκαιρίαν» λέγει τὸν τῆς θλίψεως καιρόν· αἰεὶ μὲν γὰρ τῆς βοηθείας ἐπιδεόμεθα, καὶ ἐν εὐημερίαις· ἀλλὰ πλέον ἐν θλίψει τῆς συμμαχίας ἐπαισθανόμε- 15 θα]. Τῷ πτωχῷ, τῷ πνευματικῷ λαῷ φησι. «Βοηθὸς ἐν εὐκαιρίαις ἐν θλίψεσιν». Ὡς· «Ἐν καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά σου».

«Ψάλατε τῷ Κυρίῳ τῷ κατοικοῦντι ἐν Σιών». Τῇ ἐπουρανίῳ, φησί, Ἱερουσαλήμ. «Ἀναγγείλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ». Ταῦτα ὡς πρὸς τοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς τῶν 20 Εὐαγγελίων κήρυκας φησιν. Τίνα δὲ τὰ ἐπιτηδεύματα διὰ τῶν ἐξῆς σημαίνει.

«Ὅτι ὁ ἐκζητῶν τὰ αἵματα αὐτῶν ἐμνήσθη». Τὰ αἵματα, φησί, τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκκεχυμένα ἐκζητήσει ἐπὶ τὸ ἐκδικίας ἀξιῶσαι.

25 [«Ὅθκ ἐπελάθετο τῆς δεήσεως τῶν πενήτων». Πένητας πάλιν τοὺς δι' αὐτὸν πτωχεύοντάς φησιν, οἱ καὶ διὰ παντὸς τὰς πρὸς

1. Ἦσ. 25, 2.

2. Ἦσ. 49, 8.

τοῦ διαβόλου λέγει τὰς ἐχθρικές δυνάμεις, διὰ τῶν ὁποίων ἐκείνος ἀπέκτα δυνάμιν. [Αἱ πόλεις εἶναι αἱ ἐχθρικαὶ δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι, ὡς ἰσχυραὶ περιτειχισμέναι πόλεις, κατεῖχον αἰχμαλώτους δι' ἀπάτης τοὺς πορθητάς των. Πόλεις δὲ ἐννοεῖ αὐτὰς περὶ τῶν ὁποίων λέγεται εἰς ἄλλο χωρίον· «Ἐκατες χῶμα ὄχυράς πόλεις καὶ κατεδάφισες τὰ θεμέλιά των»<sup>1</sup>, εἶναι δ' αὐταί, ὡς ἐλέχθη, αἱ ἐχθρικαὶ δυνάμεις]. «Ἀπώλετο τὸ μνημόσυνον αὐτῶν μετ' ἤχου». [Ἐννοεῖ ἢ τὴν πανωλεθρίαν ἢ τὸ ὑπερμέγεθος τῶν δεινῶν καὶ τὸ ὀλοφάνερρον τῆς καταστροφῆς]. Διότι ἠκούσθη εὐκρινῶς ἡ καταστροφή των.

10. «Καὶ ἐγένετο Κύριος καταφυγὴ τῷ πένητι». [Συνεχῶς ἀποκαλεῖ τὸν ἑαυτὸν του ἐνδεῆ καὶ πτωχόν, παρ' ὅτι κατῶκει εἰς βασιλικά ἀνάκτορα. Διότι ἐγνώριζε ὅτι ὅλα τὰ ἀνθρώπινα πράγματα εἶναι πλέον ἀδύνατα καὶ ἀπὸ τὴν σκιάν. «Εὐκαιρίαν» δὲ λέγει τὴν περίοδον τῆς θλίψεως· βεβαίως ἔχομεν πάντοτε ἀνάγκην βοήθειας, ἀκόμη καὶ κατὰ τὰς καλὰς ἡμέρας· κατὰ τὴν θλίψιν ὁμοῦς ἀντιλαμβάνομεθα περισσότερον (τὴν ἀνάγκην) τῆς συμμαχίας]. «Τῷ πένητι», δηλ. εἰς τὸν πνευματικὸν λαόν. «Βοηθὸς ἐν εὐκαιρίαις ἐν θλίψεσιν»· ὁμοίον πρὸς τὸ «Εἰς εὐπρόσδεκτον καιρὸν σὲ ἤκουσα»<sup>2</sup>.

12. «Ψάλατε τῷ Κυρίῳ τῷ κατοικοῦντι ἐν Σιών». Εἰς τὴν ἔπουράνιον δηλ. Ἰερουσαλήμ. «Ἀναγγεῖλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ». Αὐτὰ τὰ λέγει πρὸς τοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς κήρυκας τῶν Εὐαγγελίων. Ποῖα δὲ εἶναι τὰ ἔργα του, λέγει εἰς τὴν συνέχειαν.

13. «Ὅτι ὁ ἐκζητῶν τὰ αἵματα αὐτῶν ἐμνήσθη». Θὰ ἀπαιτήσῃ, λέγει, τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκχυθὲν αἷμα, διὰ νὰ λάβῃ ἐκδίκησιν.

[«Οὐκ ἐπελάθετο τῆς δεήσεως<sup>3</sup> τῶν πενήτων». Πένητες λέγει πάλιν ὅσους περιπίπτουν εἰς πτωχείαν χάριν αὐτοῦ· οὗτοι συνεχῶς παρακαλοῦν αὐτόν, ἀπαιτοῦντες ἐκδίκησιν

3. Κατὰ τοὺς Ὁ' «τῆς κραυγῆς»· ἡ παρατιθεμένη γραφή εἶναι ἡ τοῦ Βατικανοῦ κώδικος.

αὐτὸν ἰκεσίας ποιοῦντες, ἐκδίκησιν τῶν κατ' αὐτῶν γενομένων ἀδικιῶν παρὰ τῶν δαιμόνων αἰτοῦντες].

«Ὁ ὑψῶν με ἐκ τῶν πνλῶν τοῦ θανάτου». Διὰ τοῦτο ἐγείρεις ἐκ γῆς ταπεινώσεως, ἵνα τῇ ἐπουρανίῳ συγχορεύσω Σιών.

5 [(Ἐν πύλαις τῆς θυγατρὸς Σιών)]. Ἐν τῇ ἐπουρανίῳ Ἱερουσαλήμ. Τό, «ἐπηγγείλω», ἀντὶ τοῦ, χρονίως ἄσομαι].

«Γινώσκειται Κύριος κρίματα ποιῶν». Κρίμα γὰρ ἀληθῶς δίκαιον τὸ τοὺς κατασκευάσαντας ἀνθρώπων θάνατον ἐν αὐτῷ περιληφθῆναι. Τάχα ἐπεὶ καὶ οἷς τὸ κρίμα γίνεται, γινώσκονται τὸν  
10 κρίνοντα ἐν καιρῷ κρίσεως.

«Ἀνάστηθι, Κύριε, μὴ κραταιούσθω ἄνθρωπος». Ἐπιλάμψαι τοῖς ἐπὶ γῆς εἶχεται τὸν Μονογενῆ· ὅπως ὁ ὑψηλόφρων ἐκεῖνος διάβολος, ὃν καὶ ἄνθρωπον ἐπὶ τοῦ παρόντος καλεῖ, ἐπὶ πλείω μὴ ἐπαίρη τὴν ὄφρον. «Κριθῆτωσαν ἔθνη ἐνώπιόν σου». 15 Τὴν ἐπὶ σωτηρίᾳ γενομένην τῶν ἐθνῶν κλήσιν ἐπισπεύδων εἶχεται.

«Κατάστησον, Κύριε, νομοθέτην ἐπ' αὐτούς». Καὶ τίς ὁ νομοθέτης ἢ τὸν τῆς Καινῆς Διαθήκης νόμον ἡμῖν εἰσηγησάμενος; «Γνώτωσαν ἔθνη, ὅτι ἄνθρωποι εἰσι». Τῇ ὑπερβολῇ τῆς τῶν  
20 δαιμονίων ἀπάτης εἰς κτηνῶν ἦσαν μετενεχθέντες τρόπον· ὡς λέγεσθαι περὶ αὐτῶν· «Παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὁμοιώθη αὐτοῖς.

«Ἰνα τί, Κύριε, ἀφέστηκας μακρόθεν»; Ἐπιταχῦναι τὴν μακρὸν ὕστερον γενησομένην κλήσιν τῶν ἐθνῶν εἶχεται. Τοῦτο  
25 δὲ αὐτὸ πεποίηκεν ἢ τοῦ διαβόλου ὑπεροψία.

«Ἐν τῷ ὑπερηφανεύεσθαι τὸν ἄσεβῆ ἐμπυρίζεται ὁ πτωχός». Ἡ ὑπεροψία, φησί, τοῦ πονηροῦ, πύρωσις τῷ πτωχῷ σου γίνεται λαῷ· «Συλλαμβάνονται ἐν διαβουλίαις, οἷς διαλογίζονται». Ἀντὶ τοῦ, συλληφθήσονται. Σὺ γὰρ εἶ, φησί, ὁ δρασσόμενος  
30 τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ παουργίᾳ αὐτῶν.

διὰ τὰς ἀδικίας, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τῶν δαιμόνων].

14. «Ὁ ὕψων με ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου». Διὰ τοῦτο με ἀνυψῶνεις ἐκ τῆς γῆς τῆς ταπεινώσεως, διὰ νὰ μετάσχω εἰς τοὺς χοροὺς τῆς ἐπουρανίου Σιών.

[15. «Ἐν πύλαις τῆς θυγατρὸς Σιών». Εἰς τὴν ἐπουράνιον δηλαδὴ Ἱερουσαλήμ. Τὸ «ἐπαγγελίω» σημαίνει θὰ ὑμῶν συνεχῶς].

17. «Γινώσκειται Κύριος κρίματα ποιῶν». Ἀληθῶς δικαία κρίσις εἶναι νὰ περιληφθοῦν εἰς τὸν θάνατον αὐτοί, οἱ ὁποῖοι προεκάλεσαν τὸν θάνατον τῶν ἀνθρώπων. Ἴσως διότι οἱ κρινόμενοι θὰ γνωρίσουν τὸν κριτὴν κατὰ τὴν ὥραν τῆς κρίσεως.

20. «Ἀνάστηθι, Κύριε, μὴ κραταιούσθω ἄνθρωπος». Εὐχεται νὰ φωτίσῃ τοὺς κατοίκους τῆς γῆς ὁ Μονογενής, ὥστε νὰ μὴ ἐπαίρεται πλέον ὁ ὑψηλόφρων ἐκεῖνος διάβολος, τὸν ὁποῖον ἀποκαλεῖ ἄνθρωπον εἰς τὸν παρόντα ψαλμόν. Εὐχεται νὰ ἐπιταχυνθῇ ἡ κλήσις τῶν ἔθνων εἰς τὴν σωτηρίαν.

21. «Κατάστησον, Κύριε, νομοθέτην ἐπ' αὐτούς». Ποῖος δὲ ἄλλος εἶναι ὁ νομοθέτης, εἰμὴ ὁ εἰσηγητὴς τῆς Καινῆς Διαθήκης; «Γνώτωσαν ἔθνη ὅτι ἄνθρωποι εἰσι». Διὰ τῆς ὑπερμεγέθους ἀπάτης τῶν δαιμόνων εἶχον μεταβληθῇ εἰς κτήνη ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα, ὥστε νὰ λέγεται περὶ αὐτῶν· «Ἐξωμοιώθη πρὸς τὰ ἄλογα κτήνη καὶ ἐγένετο ὅμοιος πρὸς αὐτά»<sup>1</sup>.

22. «Ἴνα τί, Κύριε, ἀφέστηκας μακρόθεν»; Εὐχεται νὰ ἐπιταχυνθῇ ἡ κλήσις τῶν ἔθνων, ἡ ὁποία θὰ ἐγίνετο ὅμως μετὰ μακρὸν χρόνον. Εἰς τοῦτο (ἐνν. τὴν καθυστέρησιν τῆς κλήσεως τῶν ἔθνων) συνέβαλε ἡ ὑπεροψία τοῦ διαβόλου.

23. «Ἐν τῷ ὑπερηφανεύεσθαι τὸν ἀσεβῆ ἐμπυρίζεται ὁ πτωχός». Ἡ ὑπεροψία τοῦ πονηροῦ, λέγει, γίνεται ἀφορμὴ δοκιμασίας διὰ τὸν πτωχὸν λαόν σου. «Συλλαμβάνονται ἐν διαβουλίαις, οἷς διαλογίζονται». Ἀντὶ τοῦ, θὰ συλληφθοῦν. «Διότι σὺ εἶσαι», λέγει ἄλλοῦ, «ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος συλλαμβάνει τοὺς σοφοὺς εἰς τὰ τεχνάσματά των»<sup>2</sup>.

2. Ἰώβ 5, 13· πρβλ. Α' Κορ. 3, 19.

«Ὅτι ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ». Τοσαύτη, φησί, γέγονεν ἡ ἀνεξικακία, ὡς καί, διὰ τὸ ἀτιμωρήτους μένειν τοὺς ἀσεβεῖς, λοιπὸν καὶ παρὰ τισι τῶν ἀνοητοτέρων ἀπόδεκτον αὐτοῖς εἶναι τὸ βίον.

5 «Παρώξυνε τὸν Κύριον ὁ ἁμαρτωλός». Παρώξυνε μὲν χλευάζων τοὺς περὶ προνοίας καὶ τῆς κρίσεως αὐτοῦ λόγους. Πολλοὶ μὲν γὰρ ἀκούοντες τοιοῦτόν τι γελῶσιν εὐθέως· τοῦτο δὲ συνάπτεται, τὸ «Κατὰ τὸ πλῆθος τῆς ὀργῆς αὐτοῦ»· ἵνα ἢ τὸ ὄλον οὕτως· Παρώξυνε τὸν Κύριον, φησίν, ὁ ἁμαρτωλός, πλη-  
10 θος ὀργῆς ἐαυτῷ θησαυρίζων. Τὸ γὰρ, «αὐτοῦ», ἐπὶ τοῦ παροξύναντος ληπτέον. Εἶτα τὸ ἐπιφερόμενον τοῦτο, «οὐκ ἐκζητή-  
σει», καθ' ὑποστιγμὴν ἀναγνωστέον· ἵνα ἢ τὸ νοούμενον οὕτως· Ἄρ' οὐν ὁ μὲν παροξύνει τὸν Θεόν, καίτοι πλῆθος αὐτῷ ἐκκαίων ὀργῆς, ὁ δὲ οὐκ ἐκζητήσει; Καθ' ὑποστιγμὴν ἢ ἀνάγνωσις ἵνα  
15 ἢ· Οὐκ ἐκζητήσει, φησίν, ὁ Θεός, καὶ ἀποδώσει αὐτῷ κατὰ τὴν ὀργήν, ἣν ἐαυτῷ ἐθησαύρισεν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς αὐτοῦ;

«Οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς ἐνώπιον αὐτοῦ». Ἄρχῃ πάσης πονηραῖς πράξεως τὸ μὴ λογιζέσθαι κριτὴν τὸν Θεόν· («Ἀνταναίρεται τὰ κρίματά σου ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ»). Ὁ γὰρ μὴ ἐπιστάμενος,  
20 ὅτι ἔστι Θεός, οὐδὲ ὅτι κριτῆς ἔστιν οἶδε. «Πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ κατακυριεύσει». Ὁμοιον τό, «Τὴν οἰκουμένην δλην καταλήφομαι τῇ χειρὶ μου ὡς νοσσιάν. Εἶπε γὰρ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐ μὴ σαλευθῶ». Ἄντι τοῦ· Οὐ μὴ σφάλω, οὐ μὴ περιτραπήσομαι εἰς γενεάν· οὐ γὰρ ἔσομαι ἐν κακώσει.

25 [«Οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς ἐνώπιον αὐτοῦ». Ἐκβαλὼν τὸν θεῖον φόβον ἐκ τῆς ψυχῆς, διαπαντὸς ἐν κακίᾳ διατρίβει. «Πάν-

1. Κατὰ λέξιν «ἄνω στιγμῆς»· εἰς τὴν νεοελληνικὴν ὁμως ὀρθότερον εἶναι νὰ στίξωμεν διὰ κόμματος.

24. «Ὅτι ἐπαινείται ὁ ἁμαρτωλὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ». Εἶναι, λέγει, τόσον μεγάλη ἡ ἀνεκτικότητα του, ὥστε, ἐπειδὴ οἱ ἀσεβεῖς παραμένουν ἀτιμώρητοι, ὠρισμένοι ἀνόητοι νὰ ἀποδέχωνται (ὡς ὀρθόν) τὸν βίον των.

25. «Παρώξυνε τὸν Κύριον ὁ ἁμαρτωλός». Τὸν ἐξώργισεν εἰρωνευόμενος τὴν διδασκαλίαν διὰ τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν κρίσιν του. Πολλοὶ μάλιστα ἀκούοντες παρόμοια πράγματα γελοῦν εὐθέως. Μετ' αὐτοῦ συνδέεται τὸ «Κατὰ τὸ πλῆθος τῆς ὀργῆς αὐτοῦ», ὁπότε τὸ σύνολον ἔχει οὕτω· Ἐξώργισε τὸν Κύριον, λέγει, ὁ ἁμαρτωλός, ἀποταμιεύων δι' ἑαυτὸν πολλὴν ὀργήν. Διότι τὸ «αὐτοῦ» ἀναφέρεται εἰς τὸν ἐξοργίζοντα. Τὸ δὲ ἐν συνεχείᾳ λεγόμενον «οὐκ ἐκζητήσει», πρέπει νὰ ἀναγνωσθῆ ὡς ἐπόμενον ἐνὸς κόμματος <sup>1</sup>, ὥστε τὸ ὅλον νὰ ἔχη τὸ ἐξῆς νόημα· Ἄρά γε, αὐτὸς μὲν ἐξοργίζει τὸν Θεόν, καίτοι συσσωρεύει εἰς αὐτὸν μεγάλην ὀργήν, ὁ δὲ (Θεὸς) δὲν θὰ ἀπαιτήσῃ; Πρέπει νὰ γίνῃ στίξις διὰ κόμματος, διὰ νὰ εἶναι οὕτω· Δὲν θὰ ἀπαιτήσῃ, λέγει, ὁ Θεὸς καὶ δὲν θ' ἀποδώσῃ εἰς αὐτὸν συμφώνως πρὸς τὴν ὀργήν, τὴν ὁποῖαν ἀπεταμίευσεν δι' ἑαυτὸν διὰ τὴν ἡμέραν τῆς θείας ὀργῆς; «Οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς ἐνώπιον αὐτοῦ». Ἡ ἀρχὴ οἰασθήποτε πονηρᾶς πράξεως εἶναι ὅτι δὲν σκέπτεται κανεὶς ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι κριτῆς.

26. «Ἀντανάρεται τὰ κρίματά σου ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ». Ὅποιος βεβαίως δὲν γνωρίζει ὅτι ὑπάρχει Θεός, οὐδὲ τὴν ὑπαρξιν τοῦ κριτοῦ γνωρίζει. «Πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ κατακυριεύσει». Ὅμοιον πρὸς τὸ· «Θὰ λάβω εἰς τὴν χεῖρά μου τὴν οἰκουμένην ὀλόκληρον ὡς φωλεάν» <sup>2</sup>.

27. «Εἶπε γὰρ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐ μὴ σαλευθῶ». Ἀντι τοῦ, Δὲν θὰ σφάλω, δὲν θὰ ἀνατραπῶ ποτέ· διότι δὲν θὰ ὑποστῶ κάκωσιν.

[«Οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς ἐνώπιον αὐτοῦ». Ἄφ' ἧς ἀπέβαλε τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἐκ τῆς ψυχῆς του, παραμένει συνεχῶς εἰς τὴν

2. Ἦσ. 10, 14.

των τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ κατακυριεύσει). Τῶν πειρασμῶν οἱ μὲν προσάγονται τῇ ψυχῇ, οἱ δὲ τῷ σώματι, οἱ δὲ τοῖς πέριξ τοῦ σώματος. Καὶ οἱ μὲν ψυχῇ προσαγόμενοι λογισμοὶ ἀκάθαρτοι λέγονται, ἁμαρτίας γεννῶντες καὶ δόγματα ψευδῆ· οἱ δὲ τῷ σώματι προσφερόμενοι πληγῶν καὶ στρεβλώσεων καὶ διωγμῶν καὶ φυλακῶν καὶ θανάτων αἴτιοι γίνονται· οἱ δὲ τῶν περὶ τοῦ σώματος πειρασμοὶ περιέχουσι ζημίας χρημάτων καὶ κτημάτων καὶ ἀποβολὰς τέκνων καὶ γυναικῶν ἀφαιρέσεις. Δῆλον οὖν ἐστὶν ἐκ τούτων, ὅτι πάντως διὰ τινος τῶν κατειλεγμένων πειρασμῶν ἐκυρίευσε παντὸς δικαίου ὁ Σατανᾶς· μόνος γὰρ Χριστὸς «ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησε, καὶ οὐχ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ»].

«Οὗ ἄρα τὸ στόμα αὐτοῦ γέμει». Παράμονον, φησὶν, ἔξειν τὴν εδημερίαν λελόγισται. Διὸ καὶ πικρίας καὶ δόλου τὸ στόμα πεπλήρωται· καὶ μὴν ἐνεδρεύει πτωχοὺς πρὸς τὸ ἀποκτεῖναι διὰ τῶν ἰδίων παγίδων. Τὸ δέ, «μετὰ πλουσίων», τί ἂν ἕτερον νοηθεῖται ἢ τῶν πλουτούντων ἐν κακοῖς; Οὗτοι γὰρ τῷ διαβόλῳ κατὰ τῶν πτωχῶν τῷ πατρὶ αὐτῶν συμπράττουσιν

«Ἐγκάθηται ἐν ἐνέδρῳ μετὰ πλουσίων». Ἐν συλλόγοις δὲ καὶ ἐν συνέδροις καθήμενος, ἐνέδρας τινὰς καὶ μηχανὰς τοῖς ἀναιτίοις κατασκευάζει.

«Κύφει καὶ πεσεῖται». Ὄταν εἶπη [ὁ διάβολος]· Νενίκηκα, τότε πεσῶν αἰσχύνεται.

«Ἐἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Ἐπιλέλησται ὁ Θεός». Λέγει ταῦτα ὁ διάβολος οὐχ οὕτως ἔχοντα, ἀλλ' ἡμᾶς ἀπατῆσαι βουλόμενος, ἵνα σκελισθῶμεν, ἀμελεῖν τὸν Θεὸν τῶν ἀνθρωπίνων νομίζοντες.

«Ἀνάστηθι, Κύριε ὁ Θεός μου». Εὐχεται τὴν ἀνοχὴν τοῦ

3. Ἡ τριμερὴς αὕτη διαίρεσις εἶναι γνωστὴ ἐκ τῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως τῆς ἐποχῆς, ἀπαντᾷ δὲ καὶ εἰς ἄλλους πατέρας.

κακίαν. «Πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ κατακυριεύσει». Ἐκ τῶν πειρασμῶν ἄλλοι μὲν ἔχουν ὡς στόχον τὴν ψυχὴν, ἄλλοι δὲ τὸ σῶμα καὶ ἄλλοι τὰ περίξ τοῦ σώματος<sup>1</sup>. Καὶ οἱ μὲν πειρασμοί, οἱ ὁποῖοι προσβάλλουν τὴν ψυχὴν, λέγονται ἀκάθαρτοι λογισμοὶ καὶ γεννοῦν ἁμαρτίας καὶ ψευδῆ δόγματα· ὅσοι δὲ ἀναφέρονται εἰς τὸ σῶμα γίνονται αἰτία ξυλοκοπημάτων καὶ στρεβλώσεως μελῶν καὶ διωγμῶν καὶ φυλακῶν καὶ θανάτων· ὅσοι πειρασμοὶ πάλιν ἔχουν ὡς στόχον τὰ περὶ τὸ σῶμα περιλαμβάνουν ἀφανισμόν χρημάτων καὶ κτημάτων καὶ ἀπώλειαν τέκνων καὶ ἀποχωρισμὸν γυναικῶν. Ἐκ τούτων καθίσταται φανερόν ὅτι ὁ Σατανᾶς διὰ κάποιου ἐκ τῶν προαναφερθέντων πειρασμῶν ἠδυνήθη νὰ κυριεύσῃ κατὰ τινὰ τρόπον οἰουδήποτε δίκαιον· διότι μόνος ὁ Χριστὸς «δὲν ἠμάρτησε καὶ δὲν εὔρεθη δόλος εἰς τὸ στόμα του»<sup>2</sup>].

28. «Οὐ ἀρᾶς τὸ στόμα αὐτοῦ γέμει». Νομίζει, λέγει, ὅτι θὰ εὐημερῆ μονίμως. Διὰ τοῦτο τὸ στόμα του εἶναι πλήρες πικρῶν καὶ δολίων λόγων· στήνει μάλιστα καὶ ἐνέδρας εἰς τοὺς πτωχοὺς, διὰ νὰ τοὺς φονεύσῃ διὰ τῶν παγίδων του. Τὸ δὲ «μετὰ πλουσίων» ἐννοεῖ τοὺς πλουσίους ὡς πρὸς τὰ κακὰ· διότι αὐτοὶ συνεργάζονται μετὰ τοῦ πατρός των διαβόλου κατὰ τῶν πτωχῶν.

29. «Ἐγκάθηται ἐν ἐνέδρᾳ μετὰ πλουσίων». Παρευρισκόμενοι εἰς τὰς συναθροίσεις καὶ τὰ συμβούλια προπαρασκευάζει ἐνέδρας καὶ τεχνάσματα κατὰ τῶν ἀθῶων.

31. «Κύψει καὶ πεσεῖται». Ὅταν εἴπῃ ὁ διάβολος «ἔχω νικήσει», τότε πίπτει καὶ ἐντροπιάζεται.

32. «Εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Ἐπιλέησται ὁ Θεός». Ὁ διάβολος λέγει αὐτά, ὅχι διότι οὕτως ἔχουν τὰ πράγματα, ἀλλὰ ἐπειδὴ θέλει νὰ μᾶς ἐξαπατήσῃ, διὰ νὰ ἀνατραπῶμεν νομίζοντες ὅτι ὁ Θεὸς ἀδιαφορεῖ διὰ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα.

33. «Ἀνάστηθι, Κύριε ὁ Θεός μου». Ἐκφράζει τὴν ἐπιθυ-

2. Α' Πέτρ. 2, 22· πρβλ. Ἦσ. 53, 9.



Θεοῦ καὶ τὴν χρηστότητα κινήσαι· μὴ ὑφουμένης γὰρ ἐπὶ τῇ  
μωρία τῶν ἀσεβῶν τῆς χειρὸς τοῦ Θεοῦ, προπετέστεροι γίνονται.

[«Υψωθήτω ἡ χεὶρ σου». \*Ἐπαρον τὴν χεῖρά σου, καὶ δί-  
δαξον αὐτούς, ὡς τῶν ἀδικουμένων προνοῆ· καὶ ὡς ἐξ ὕπνου ἀνα-  
5 στάς, ἀνωτέραν δεῖξον τῆς ἐκείνων γνώμης τὴν ἀπὸ σοῦ τιμω-  
ρίαν. Καὶ κόλασον μὲν ἐκείνους, φεῖσαι δὲ τὸν ἀδικούμενον,  
σφοδρότερον ἀχθεσθεὶς ταῖς ἐκείνων τόλμαις καὶ βλασφημίαις.  
«Ἐνεκεν τίνος», φησί, «παρώργισεν ὁ ἀσεβὴς τὸν Θεόν;]

«Ἐἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐκ ἐκζητήσῃ». Τοῦτο αἴτιον  
10 καὶ τοῦ ἐπαρθῆναι καὶ τοῦ πεσεῖν αὐτόν.

«Βλέπεις, ὅτι σὺ πόνον καὶ θυμὸν κατανοεῖς». Σὺ, φησί, ὦ  
Κύριε, πάντα γινώσκεις, καὶ οὐδὲν σε τῶν πραττομένων λανθά-  
νει, οὐδὲ τῶν ἐν διανοίᾳ καὶ λογισμοῖς ἀνιόντων. \*Ἀλλὰ καὶ τοὺς  
πόνους αὐτῶν καὶ τοὺς θυμοὺς τῶν ἐπηρεαζόντων καὶ τοὺς πα-  
15 ροργισμοὺς τῶν ἀνθρώπων οἶδας ἀκριβῶς. \*Ἐπειδὴ πάντων τοὺς  
λογισμοὺς κατανοεῖς, καὶ σὺ ὁ ἐτάζων καρδίας καὶ νεφρούς. Καὶ  
ταῦτα πάντα ἐφορῶν μακροθυμεῖς, εἰδῶς, ὅτι ὑπὸ τὰς σὰς χεῖρας  
οἱ πάντες τυγχάνουσι, καὶ οὐκ ἔστι που οὐδενὶ ἐκτὸς διαδράναι.  
«Σοὶ ἐγκαταλέλειπται ὁ πτωχός, ὄρφανῶ σὺ ἦσθα βοηθός». Του-  
20 τέστι τὴν παρὰ σοῦ μένει βοήθειαν.

«Σύντριπον τὸν βραχίονα τοῦ ἀμαρτωλοῦ καὶ πονηροῦ». \*  
Ἐναντὶ τοῦ, τὴν δυναστείαν τοῦ ἐχθροῦ. «Ζητηθήσεται ἡ ἀμαρτία  
αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ εὐρεθῇ». Δι' αὐτὴν μὲν τὴν ἀμαρτίαν. Τὸ δὲ δ-  
λον οὕτως· Ἐάν, φησὶν, ἐκζητήσῃς τὴν ἀμαρτίαν τοῦ πονηροῦ,  
25 οὐ μὴ εὐρεθῇ· τουτέστιν, ἀπολεῖται ὁ πονηρὸς δι' αὐτὴν.

[Εὐρίσκονται οἱ σφζόμενοι παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς τό· «Ἐύρον  
Δαυὶδ τὸν δοῦλόν μου», καί, Εὐρέθη ἡ ἀπολλυμένη δραχμὴ· καὶ

1. Ψαλμ. 7, 10. Διὰ τῆς ψαλμικῆς φράσεως περιγράφεται ἡ παγγνωσία τοῦ Θεοῦ.

μίαν νὰ μεταβληθῆ ἡ ἀνοχή καὶ ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ· διότι ὅσον ὁ Θεὸς δὲν ἐπεμβαίνει κατὰ τῆς μωρίας τῶν ἀσεβῶν, αὐτοὶ γίνονται ἀναιδέστεροι.

[«Ὑψωθήτω ἡ χεὶρ σου». Σήκωσε τὴν χεῖρά σου καὶ δίδαξε αὐτοὺς ὅτι φροντίζεις διὰ τοὺς ἀδικουμένους, καὶ ἀφοῦ σηκωθῆς, ὡς ἐὰν ἐκοιμῶσο, δεῖξε ὅτι ἡ τιμωρία σου εἶναι ἀνωτέρα ἀπὸ τὴν γνώμην ἐκείνων. Καὶ τιμώρησε μὲν ἐκείνους, λυπήσου δὲ τὸν ἀδικούμενον, ἀφοῦ καταληφθῆς ὑπὸ σφοδρᾶς ὀργῆς ἐξ αἰτίας τῆς θρασύτητος καὶ τῶν βλασφημῶν λόγων. «Ἐνεκεν τίνος», λέγει, «παρώργισεν ὁ ἀσεβὴς τὸν Θεόν»;]

34. «Εἶπε γὰρ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐκ ἐκζητήσει». Αὕτη εἶναι ἡ αἰτία καὶ τῆς ἐπάρσεως καὶ τῆς πτώσεώς του.

35. «Βλέπεις, ὅτι σὺ πόνον καὶ θυμὸν κατανοεῖς». Σὺ, λέγει, Κύριε, γνωρίζεις τὰ πάντα καὶ οὐδὲν σοῦ διαφεύγει ἐξ ὧν γίνονται οὐδὲ ὅσα περιέχονται εἰς τὸν νοῦν καὶ εἰς τὰς σκέψεις. Ἄλλὰ γνωρίζεις ἐπακριβῶς καὶ τοὺς κόπους τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰς διαθέσεις τῶν πειραζόντων αὐτοὺς καὶ τὸν ἐξοργισμὸν τῶν ἀνθρώπων, διότι κατανοεῖς τὰς σκέψεις ὄλων καὶ σὺ εἶσαι ὁ ἐξετάζων νεφροὺς καὶ καρδίας<sup>1</sup>. Βλέπων δὲ ἀπὸ ὑψηλᾶ ὄλα αὐτὰ μακροθυμεῖς, διότι γνωρίζεις ὅτι οἱ πάντες εὐρίσκονται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν σου καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ διαφύγῃ κάπου μακρὰν ἀπὸ σέ. «Σοὶ ἐγκαταλέλειπται ὁ πτωχός, ὀρφανῶ σὺ ἦσθα βοηθός». Δηλαδή ἀναμένει τὴν βοήθειάν σου.

36. «Σύντριψον τὸν βραχίονα τοῦ ἀμαρτωλοῦ καὶ πονηροῦ». Ἐναντὶ τοῦ, τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ. «Ζητηθήσεται ἡ ἀμαρτία αὐτοῦ καὶ οὐ μὴ εὐρεθῆ». Ἐξ αἰτίας τῆς ἰδίας ἀμαρτίας. Τὸ σύνολον ἔχει οὕτως· Ἄν, λέγει, ἀναζητήσης τὴν ἀμαρτίαν τοῦ πονηροῦ, δὲν θὰ εὐρεθῆ· δηλ. θὰ ἀπολεσθῆ ἕνεκα ταύτης ὁ πονηρός.

[Εὐρίσκονται ὅσοι σώζονται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὅπως λέγει τὸ χωρίον «Εὔρον τὸν Δαβὶδ τὸν δοῦλόν μου»<sup>2</sup>. ὁμοίως εὐρέθη ἡ

2. Ψαλμ. 88, 21.

ἐπεὶ μὴ εὐρέθη, ἀπόλετο ἄν. Οἱ ἀπολλύμενοι οὐχ εὐρίσκονται εἰς τὸν αἰῶνα· μένει γὰρ ὁ δικαστής, καὶ βασιλεύει διαπαντός ἐν τῷ μέλλοντι καὶ νέῳ αἰῶνι].

«Κύριος βασιλεύσει εἰς τὸν αἰῶνα». Ἐν τῷ μέλλοντι καὶ  
5 νέῳ αἰῶνι.

«Ἀπολεῖσθε, ἔθνη, ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ». Ἐν γὰρ τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ βληθήσονται εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον.

[Ἐθνη καλεῖ τοὺς ἀδίκους ὡς μὴ κατὰ νόμον ζῶντας, ἀλλὰ καὶ ἔθνη καὶ βαρβαρικὴν ὠμότητα. Τούτων αἰτεῖ ἐκκοπήν,  
10 «Ἀπολεῖσθε», λέγων, καὶ πανωλεθρίαν αὐτοῖς ἀπειλῶν ὥστε καὶ τούτους ἀναπνεῦσαι, κἀκείνους σωφρονηθῆναι].

«Τὴν ἐπιθυμίαν τῶν πενήτων εἰσήκουσας, Κύριε». Αὕτη γὰρ ἦν αὐτῶν ἡ ἐπιθυμία, καὶ οὗτος ὁ πόθος τὸ τῶν μελλόντων ἀξιωθῆναι ἀγαθῶν. «Τὴν ἐτοιμασίαν τῆς καρδίας αὐτῶν προσέσχε τὸ  
15 οὖς σου». Εἰς τοῦτο γὰρ ἐτοιμαζόμενοι, πάντα ὑπομένειν τῇ καρδίᾳ εὐτρεπίζονται.

[Ἐτοιμασία καρδίας ἢ οἶον ὑπόσχεσις τῶν τῆς ψυχῆς κινήματων πρὸς συνακολούθησιν τοῦ Θεοῦ].

«Κρῖναι ὀρφανῶ καὶ ταπεινῶ, ἵνα μὴ προσθῆ ἔτι». Ὅτε,  
20 φησί, τὴν ἐκδίκησιν τῶν πτωχῶν ποιήσει, τότε οὐκ ἔτι προσθήσει τοῦ μεγαλαυχεῖν ἄνθρωπος.

## I'

Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

Ἐπιθέσις.

25 Καὶ τοῦτον μετὰ τὸ περιγενέσθαι τῶν ἐχθρῶν ᾄδει τὸν ψαλμόν. Ἔστι δὲ φρονήματος ἀγιοπρεποῦς παραστατικός.

«Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ πέποιθα, πῶς ἐρεῖτε τῇ ψυχῇ μου»; Πῶς μοι ἐρεῖτε, φησί, φεύγειν ἐπὶ τὰ ὄρη δίκην στρουθίου, καίτοι πε-

ἀπολεσθεῖσα δραχμή<sup>1</sup>· διότι ἂν δὲν εὐρίσκετο, θὰ εἶχε χαθῆ. Ὅσοι χάνονται ὅμως δὲν εὐρίσκονται ποτέ· διότι ὁ δικαστὴς παραμένει καὶ βασιλεύει διαπαντὸς εἰς τὸν μέλλοντα, νέον αἰῶνα].

37. «Κύριος βασιλεύσει εἰς τὸν αἰῶνα». Εἰς τὸν μέλλοντα καὶ νέον αἰῶνα. «Ἀπολεῖσθε, ἔθνη, ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ». Διότι εἰς τὴν βασιλείαν του θὰ ριφθοῦν εἰς τὸ αἰώνιον πῦρ. [Ἔθνη ὀνομάζει τοὺς ἀδίκους, διότι δὲν ζοῦν συμφώνως πρὸς τὸν νόμον ἀλλὰ συμφώνως πρὸς τὴν εἰδωλολατρικὴν καὶ βάρβαρον ὠμότητα. Αὐτῶν τὴν ἀποκοπὴν ζητεῖ δι' αὐτοὺς λέγει «Ἀπολεῖσθε» καὶ κατ' αὐτῶν στρέφει τὴν ἀπειλὴν τῆς πανωλεθρίας· οὕτω καὶ (οἱ δίκαιοι) θ' ἀναπνεύσουν καὶ ἐκεῖνοι θὰ σωφρονισθοῦν].

38. «Τὴν ἐπιθυμίαν τῶν πενήτων εἰσήκουσας, Κύριε». Διότι αὐτὴ ἦτο ἡ ἐπιθυμία των καὶ αὐτὸς ὁ πόθος των, νὰ ἀξιωθοῦν δηλ. τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. «Τὴν ἐτοιμασίαν τῆς καρδίας αὐτῶν προσέσχε τὸ οὖς σου». Ἐπειδὴ δηλ. ἐτοιμάζονται δι' αὐτό, τακτοποιοῦν τὴν καρδίαν των διὰ τῆς ὑπομονῆς τῶν πάντων. [Ἐτοιμασία καρδίας εἶναι ἓν εἶδος ὑποσχέσεως τῶν κινήματων τῆς ψυχῆς<sup>2</sup> νὰ ἀκολουθοῦν τὸν Θεόν].

39. «Κρῖναι ὀρφανῶ καὶ ταπεινῶ, ἵνα μὴ προσθῆ ἔτι». Ὁταν, λέγει, ἐκδικηθῆ τοὺς πτωχοὺς, τότε δὲν θὰ ἐπαναλάβῃ πλέον ἄνθρωπος τὴν καύχησιν.

1'

Εἰς τὸ τέλος· ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ.

Ἐπίθεσις.

Καὶ τοῦτον τὸν ψαλμὸν φάλλει μετὰ τὴν νίκην ἐπὶ τῶν ἐχθρῶν, ἐκφράζει δὲ καλῶς τὸ ἀγιοπρεπὲς φρόνημα.

1. «Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ πέποιθα· πῶς ἐρεῖτε τῇ ψυχῇ μου»; Πῶς θὰ μοῦ εἰπήτε, λέγει, νὰ φύγω εἰς τὰ ὄρη ὡς ἐὰν ἤμην σπουργίτης, ἀφοῦ ἔχω ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Θεόν; «Μεταναστεύου

2. Διὰ τῆς ἐκφράσεως δηλοῦται τὸ σύνολον τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν, ἧτοι τῶν συναισθημάτων, ἐπιθυμιῶν καὶ βουλήσεως.

ποιθότι ἐπὶ Θεῷ; «Μεταναστεύου ἐπὶ τὰ ὄρη ὡς στρουθίον». Μετοίκει, μετέρχου, φεύγε ἐπὶ τὰ ὄρη, τούτέστι τὰς ἀρετάς.

«Ὅτι ἰδοὺ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐνέτειναν τόξον, ἠτοίμασαν βέλη εἰς φαρέτραν». Τούτοις τοῖς λόγοις εἰς φυγὴν ἠρέθιζον φάσκοντες, εἰ μὴ φεύγη κατατοξεύειν αὐτὸν τοὺς ἁμαρτωλοὺς. Δηλοῖ οὖν τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς βέλη εἶναι τοῦ πονηροῦ. «Τοῦ κατατοξεύσαι ἐν σκοτομῆνῃ τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ», ἀντὶ λεληθότως. Τοιαῦτα γὰρ τῶν νοητῶν ἐχθρῶν τὰ τοξεύματα.

«Ὅτι ἂ σὺ κατηρτίσω αὐτοὶ καθεῖλον». Κατήνεγκε, φησί, ὁ ἐχθρὸς τὸν ἄνθρωπον εἰς φθοράν, καίτοι ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ κατηρτισμένον. «Ὁ δὲ δίκαιος τί ἐποίησεν»; Εἰ καὶ οἱ ἐχθροί, φησί, τὰ τοιαῦτα ἔδρασαν, ἀλλ' ὁ Κύριος ὁ ναὸν ἔχων τὸν οὐρανόν, ἐξέτασιν τῶν δικαίων καὶ τῶν ἀσεβῶν ποιούμενος, τοῖς μὲν ἀπονέμει τὰ ἀγαθὰ, τοὺς δὲ ταῖς αἰωνίαις παραπέμπει κολάσει.

15 [«Ὅτι ἂ σὺ κατηρτίσω αὐτοὶ καθεῖλον». Ἀντὶ τοῦ, τὰ σὰ ἔργα καταλύειν σπεύδουσι δι' ἑμοῦ· ὃν γὰρ ἔχρισας βασιλέα σπουδάξουσιν ἀκρυῶσαι κατὰ τῆς σῆς ὀπλιζόμενοι ψῆφον. Καὶ ταῦτα δρῶσι τὰς κατὰ φύσιν ὀρθὰς ἐννοίας καθελόντες ἐξ ἑαυτῶν, ὡς δῆθεν κατηρτίσατο].

20 «Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ εἰς τὸν πέννητα ἀποβλέπουσιν». Τὸ ἀλάθητον σημαίνει τοῦ Θεοῦ ὀφθαλμοὺς δὲ τὴν εὐεργετικὴν ἐπισκοπὴν. «Τὰ βλέφαρα αὐτοῦ ἐξετάζει τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Βλέφαρα δὲ τὴν κριτικὴν αὐτοῦ πρόνοιαν καὶ τῶν πραγμάτων ἐξεταστικὴν.

25

## ΙΑ'

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῆς ὀγδόης, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

Ἕπόθεσις.

Ἐιρηται περὶ τῆς ὀγδόης ἐν τῷ ἕκτῳ ψαλμῷ. Εἴχεται δὲ

ἐπὶ τὰ ὄρη ὡς στρουθίον». Νὰ ἀλλάξης κατοικίαν, πήγαινε, φῦγε εἰς τὰ ὄρη, δηλ. εἰς τὰς ἀρετάς.

2. «Ὅτι ἰδοὺ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐνέτειναν τόξον, ἠτοίμασαν βέλη εἰς φαρέτραν». Διὰ τούτων τῶν λόγων τὸν παρώτρυναν εἰς φυγὴν, ἰσχυριζόμενοι ὅτι, ἂν δὲν φύγη, θὰ τὸν φονεύσουν διὰ τόξων οἱ ἁμαρτωλοὶ. Καθιστᾷ, λοιπόν, σαφὲς ὅτι οἱ πονηροὶ λογιζομὶ εἶναι βέλη τοῦ πονηροῦ. «Τοῦ κατατοξεῦσαι ἐν σκοτομήνῃ τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ», δηλ. χωρὶς νὰ τὸν ἀντιληφθοῦν. Διότι τοιοῦτου εἶδους εἶναι αἱ ἐπιθέσεις τῶν πνευματικῶν ἐχθρῶν.

3. «Ὅτι ἃ σὺ κατηρτίσω αὐτοὶ καθεῖλον». Ἐξώθησε, λέγει, ὁ ἐχθρὸς τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν φθοράν, παρ' ὅτι ἐδημιουργήθη διὰ τὴν ἀφθαρσίαν. «Ὁ δὲ δίκαιος τί ἐποίησεν»; Ἄν καὶ οἱ ἐχθροὶ ἔκαμαν αὐτὰ, ὁ Κύριος ὁ ἔχων ὡς ναὸν τὸν οὐρανόν, ἀφοῦ ἐξετάσῃ τοὺς δικαίους καὶ τοὺς ἀσεβεῖς, εἰς τοὺς μὲν (δικαίους) χορηγεῖ τὰ ἀγαθὰ, τοὺς δὲ (ἀσεβεῖς) ἀποστέλλει εἰς τὰς αἰωνίους τιμωρίας.

[«Ὅτι ἃ σὺ κατηρτίσω αὐτοὶ καθεῖλον». Σπεύδουν νὰ καταργήσουν τὰ ἔργα σου δι' ἐμοῦ· διότι ἐπιδιώκουν νὰ καταργήσουν τὸν βασιλέα, τὸν ὁποῖον σὺ ἔχρισας, πολεμοῦντες κατὰ τῆς ἀποφάσεώς σου. Πράττουν δὲ αὐτὰ ἀφοῦ (πρῶτον) ἀποβάλουν τὰς κατὰ φύσιν ὀρθὰς σκέψεις, αἱ ὁποῖαι ἐδόθησαν εἰς αὐτοὺς ἀληθῶς (ὑπὸ τοῦ Θεοῦ)].

4. «Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ εἰς τὸν πένητα ἀποβλέπουσιν». Σημαίνει τὴν παγγνωσίαν τοῦ Θεοῦ· ὀφθαλμοὺς λέγει τὴν εὐεργετικὴν ἐπίβλεψιν. «Τὰ βλέφαρα αὐτοῦ ἐξετάζει τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Βλέφαρα εἶναι ἡ πρόνοιά του, ἡ ὁποία κρίνει καὶ ἐξετάζει τὰ πράγματα.

## ΙΑ'

Εἰς τὸ τέλος· ὑπὲρ τῆς ὀγδόης· ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ.

### Ἑπόθεσις.

Διὰ τὴν ὀγδόην ἐγίνε λόγος εἰς τὸν ἕκτον ψαλμόν. Παρακα-

ῥυσθῆναι τῆς γενεᾶς τῆς πονηρᾶς. Αὐτὴ δὲ ἂν εἶη γενεὰ ἢ ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· περὶ ἧς αὐτὸς ἔλεγεν· «Ἄνδρες Νινευίται ἀναστήσονται, καὶ κατακρινούσι τὴν γενεὰν ταύτην».

5 «Σῶσόν με, Κύριε, ὅτι ἐκλέλοιπεν ὀσσιος, ὅτι ὀλιγώθησαν αἱ ἀλήθειαι ἀπὸ τῶν υἰῶν τῶν ἀνθρώπων». Τὰς κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν συνάγων ἐπιβουλὰς. Ἐφέντες γὰρ τὴν ἀλήθειαν οἱ Ἰουδαῖοι ψεῦδος κατὰ τοῦ Χριστοῦ ἐπετέλεσαν.

«Χεῖλη δόλια ἐν καρδίᾳ». Ὅτι διδάσκαλον αὐτὸν ἀποκαλοῦν-  
10 τες καὶ ἀγαθόν, ἕτερα ἐβουλεύοντο περὶ αὐτοῦ.

«Ἐξολοθρευεὶ Κύριος πάντα τὰ χεῖλη τὰ δόλια, γλῶσσαν μεγαλορρήμονα». Πῶς γὰρ οὐ μεγαλορρήμων ἢ γλῶσσα ἐκείνη ἢ τολμήσασα τῷ Σωτῆρι λέγειν· «Ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν ταύτην»;

15 «Τοὺς εἰπόντας· Τὴν γλῶσσαν ἡμῶν μεγαλυννοῦμεν· τὰ χεῖλη ἡμῶν παρ' ἡμῖν ἐστι. Τίς ἡμῶν Κύριός ἐστιν»; Ὡς τοῦτο διανοουμένων, τὸ ἐξουσίαν ἔχειν πᾶν ὅ,τι ἂν βούλοιντο εἰπεῖν κατὰ τοῦ Σωτῆρος· Τοῦτο δέ· «Τίς ἡμῶν Κύριός ἐστιν»; ὁμοιον τῷ «Τοῦτον δὲ οὐκ οἶδαμεν πόθεν ἐστίν».

20 «Ἐνεκεν τῆς τάλαιπωρίας τῶν πτωχῶν». Πτωχοὺς δὲ καὶ πένητας τοὺς κατὰ πνεῦμα λέγει· ὧν καὶ τοῦ στεναγμοῦ ἀκούσας, Ἐναστήσομαι, φησί. «Θήσομαι ἐν σωτηρίῳ, παρησιάζομαι ἐν αὐτῷ». Τουτέστι, Φανερόν πᾶσι καταστήσω τὸ σωτήριον, ὃ καὶ ἐξάκουστον παρεσκευάσω γενέσθαι. Ἐκκηρύχθη γὰρ  
25 εἰς πᾶσαν τὴν γῆν.

«Τὰ λόγια Κυρίου, λόγια ἀγνά, ἀργύριον πεπυρωμένον». Ἀληθεῖς, φησίν, οἱ λόγοι οἱ περὶ τοῦ σωτηρίου ἐπηγγελμένοι, ὥσπερ καὶ τὸ ἀργύριον τὸ πολλακίς χωνευθέν. Τὸ δέ, «ἑπταπλα-

λεῖ δὲ νὰ λυτρωθῆ ἀπὸ τὴν πονηρὰν γενεάν. Αὐτὴ δὲ εἶναι ἡ γενεὰ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· δι' αὐτὴν ἔλεγεν ὁ Χριστός· «Οἱ Νινευῖται θὰ ἐγερθοῦν καὶ θὰ κατακρίνουν τὴν γενεάν αὐτὴν»<sup>1</sup>.

2. «Σῶσόν με, Κύριε, ὅτι ἐκλέλοιπεν ὁσος, ὅτι ὀλιγώθησαν αἱ ἀλήθειαι ἀπὸ τῶν υἰῶν τῶν ἀνθρώπων». Συνοψίζει τὰς κατὰ τοῦ Σωτῆρος μας ἐπιβουλάς. Διότι ἀφοῦ ἐγκατέλειψαν τὴν ἀλήθειαν, Ὑψόλυδοι ἐπενόησαν ψεῦδος κατὰ τοῦ Χριστοῦ.

3. «Χεῖλι τρωβίλια ἐν καρδίᾳ». Διότι, ἐνῶ προσεφώνουν αὐτὸν διδάσκαλον καὶ ἀγαθόν, ἄλλα ἐσκέπτοντο δι' αὐτόν.

4. «Ἐξολοθρεύσει Κύριος πάντα τὰ χεῖλη τὰ δόλια, γλῶσσαν μεγαλορρήμονα». Ἦτο δὲ πράγματι καυχησιολόγος καὶ θρασεῖα ἡ γλῶσσα ἐκείνη, ἡ ὁποία ἐτόλμησε νὰ εἶπῃ εἰς τὸν Σωτῆρα· «Μέ ποίαν ἐξουσίαν πράττεις αὐτά; καὶ ποῖος σοῦ ἔδωσεν αὐτὴν τὴν ἐξουσίαν»<sup>2</sup>;

5. «Τοὺς εἰπόντας· Τὴν γλῶσσαν ἡμῶν μεγαλυνοῦμεν· τὰ χεῖλη ἡμῶν παρ' ἡμῖν ἐστι. Τίς ἡμῶν Κύριός ἐστιν;» Ἐσκέπτοντο δὲ τοῦτο, ὅτι ἔχουν ἐξουσίαν νὰ εἶπουν ὅ,τι θέλουν κατὰ τοῦ Σωτῆρος. Τὸ δὲ «τίς ἡμῶν Κύριός ἐστιν»; εἶναι ὁμοιον πρὸς τὸ «Δι' αὐτὸν δὲν γνωρίζομεν ἀπὸ ποῦ εἶναι»<sup>3</sup>

6. «Ἐνεκεν<sup>4</sup> τῆς ταλαιπωρίας τῶν πτωχῶν». Ἐνδεεῖς καὶ πτωχοὺς ἐννοεῖ τοὺς κατὰ πνεῦμα· αὐτῶν ἀκούει τοὺς στεναγμοὺς καὶ λέγει· «Ἀναστήσομαι· θήσομαι ἐν σωτηρίῳ, παρησιασσομαι ἐν αὐτῷ». Δηλαδή, θὰ καταστήσω εἰς ὅλους φανεράν τὴν σωτηρίαν, θὰ φροντίσω νὰ ἀκουσθῆ παντοῦ. Ἐκηρύχθη δὲ πράγματι εἰς ὅλην τὴν γῆν.

7. «Τὰ λόγια Κυρίου λόγια ἀγνά, ἀργύριον πετυρωμένον». Εἶναι ἀληθεῖς, λέγει, αἱ περὶ τῆς σωτηρίας δοθεῖσαι ὑποσχέσεις, ὅπως ὁ ἄργυρος, ὁ ὁποῖος ἐτέθη κατ' ἐπανάληψιν εἰς χωνευτή-

2. Μαρκ. 12, 28.

3. Ἰω. 9, 29.

4. Οἱ Ὁ ἔχουν «ἀπό»· ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἔχει τὸ αὐτὸ κείμενον πρὸς τὸν Εὐσέβιον Καισαρείας.



σίως», ἀντὶ τοῦ πολυπλασίως τέθεικε· τοῦτο γὰρ σύνηθες τῇ  
θείᾳ Γραφῇ.

«Σὺ, Κύριε, φυλάξεις ἡμᾶς». Διὰ τοῦτο, φησί, φυλάξεις  
ἡμᾶς, ἐπειδὴ κυκλοῦντες ἡμᾶς οἱ ἀσεβεῖς ἐπιβουλεύοντες τῇ  
5 σωτηρίᾳ. Οὗτοι δ' ἂν εἴεν αἱ ἀντικείμεναι καὶ πονηραὶ δυνάμεις.

«Κατὰ τὸ ὕψος σου ἐπολυώρησας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώ-  
πων». Ὑψος μὲν τὴν δύναμιν λέγει· πολυωρίαν ἐστὶν ἂν πολυχρο-  
νιότητα. Ἴνα ᾗ τὸ λεγόμενον τοιοῦτον· Διὰ τῆς σῆς ἰσχύος πο-  
λυχρονιότητα καὶ αἰώνιον ζωὴν ἡμῖν δέδωκας. Μετὰ γὰρ τὴν  
10 σωτήριον ἀνάστασιν εἰς ἀπεράντους αἰῶνας τὰ τῆς ζωῆς ἡμῖν  
ἐκτείνεται. Ἡ ὕψος λέγει, ὅτι ὁμοίους σου ἐποίησας, ὡς ἀνθρώ-  
πῳ δυνατόν· ἢ ὅτι πολλῆς φροντίδος ἠξίωσας.

### IB'

Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

15 Ὑπόθεσις.

Τοῦτον τὸν ψαλμὸν ᾄδει εἰς μετάνοιαν τοῦ ἁμαρτήματος  
γεγονώς, ἅμα δὲ καὶ τὸ σωτήριον ἡμῖν εὐαγγελιζόμενος. Δι' οὗ  
ἐλάβομεν ὑπογραμμόν, πῶς δεῖ ἡμᾶς ἐν ἁμαρτίαις γενομένους  
προσιέναι Θεῷ.

20 «Ἔως πότε, Κύριε, ἐπιλήση μου εἰς τέλος»; Ὡς μακρᾶς  
οὔσης τῆς γενομένης αὐτῷ διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ μετanoίᾳ πρὸς  
Θεὸν προσόδου. «Ἔως πότε ἀποστρέψης τὸ πρόσωπόν σου ἀπ'  
ἐμοῦ»; Τούτου τὸ πρόσωπον οἱ ἄγγελοι βλέπουσι διαπαντός.

«Ἔως τίνος θήσομαι βουλάς ἐν ψυχῇ μου»; Ἀνιῶμαι γάρ,  
25 φησί, βουλευόμενος κατὰ ψυχὴν μήπως ἄρα ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ἀπο-  
θανοῦμαι, καὶ τοῦτο ἐστὶν ὁ μάλιστα ὀδύνας μου τῇ ψυχῇ παρα-  
σκευάζει. «Ὀδύνας ἐν καρδίᾳ μου ἡμέρας καὶ νυκτός». Μεριμνᾶν  
ἐν τῇ καρδίᾳ καθ' ἡμέραν.

ριον. Τὸ δὲ «ἐπταπλασίως» ἐτέθη ἀντὶ τοῦ πολλαπλασίως· τοῦτο δὲ συνηθίζεται εἰς τὴν θείαν Γραφήν.

8. «Σύ, Κύριε, φυλάξεις ἡμᾶς». Διὰ τοῦτο, λέγει, θὰ μᾶς φυλάξης, διότι οἱ ἄσεβεῖς μᾶς περικυκλώνουν καὶ ἐπιβουλεύονται τὴν σωτηρίαν μας. Οὗτοι δὲ εἶναι αἱ ἐχθρικοὶ καὶ πονηραὶ δυνάμεις.

9. «Κατὰ τὸ ὕψος σου ἐπολυώρησας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Ὑψος μὲν λέγει τὴν δύναμιν· πολυωρίαν δὲ τὴν μακρὰν χρονικὴν περίοδον. Τὸ νόημα τοῦ λεγομένου εἶναι τὸ ἐξῆς· διὰ τῆς δυνάμεώς σου μᾶς ἔχεις δώσει μακροβιότητα καὶ αἰώνιον ζωὴν. Διότι μετὰ τὴν σωτήριον ἀνάστασιν ἡ ζωὴ μας θὰ ἐπεκτείνεται εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας. Ἡ διὰ τοῦ ὕψους λέγει ὅτι μᾶς ἔκανες ὁμοίους σου, ὅσον εἶναι δυνατὸν δι' ἀνθρωπον· ἢ ὅτι μᾶς ἠξίωσες πολλῆς φροντίδος.

## ΙΒ'

Εἰς τὸ τέλος· ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ.

Ὑπόθεσις.

Ψάλλει τὸν παρόντα ψαλμὸν κατὰ τὴν μετάνοιάν του διὰ τὴν ἁμαρτίαν του· συγχρόνως εὐαγγελίζεται εἰς ἡμᾶς τὴν σωτηρίαν. Δι' αὐτοῦ ἔχομεν ὑπόδειγμα, διὰ τὸ πῶς πρέπει νὰ πλησιάζωμεν τὸν Θεόν, ὅταν ἁμαρτήσωμεν.

2. «Ἔως πότε, Κύριε, ἐπιλήθη μου εἰς τέλος»; Οἶονεὶ μετὰ μακρὰν πορείαν εἰς τὴν μετάνοιαν, ἕνεκα τῆς ἁμαρτίας, προσέρχεται εἰς τὸν Θεόν. «Ἔως πότε ἀποστρέφης τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ»; Οἱ ἄγγελοι βλέπουν συνεχῶς τὸ πρόσωπόν του.

3. «Ἔως τίνος θήσομαι βουλὰς ἐν ψυχῇ μου»; Θλίβομαι, λέγει, σκεπτόμενος κατ' ἴδιαν μήπως ἀποθάνω ἴσως εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ αὐτὸ προκαλεῖ τὰς μεγαλυτέρας στενοχωρίας εἰς τὴν ψυχὴν μου. «Ὁδύνας ἐν καρδίᾳ μου ἡμέρας καὶ νυκτός». Δηλοῖ τὴν καθημερινὴν μέριμναν τῆς καρδίας.

σίως», ἀντὶ τοῦ πολυπλασίως τέθεικε· τοῦτο γὰρ σόνηθες τῇ  
θείᾳ Γραφῇ.

«Σθ, Κύριε, φυλάξεις ἡμᾶς». Διὰ τοῦτο, φησί, φυλάξεις  
ἡμᾶς, ἐπειδὴ κυκλοῦντες ἡμᾶς οἱ ἀσεβεῖς ἐπιβουλεύοντες τῇ  
5 σωτηρίᾳ. Οὗτοι δ' ἂν εἶεν αἱ ἀντικείμεναι καὶ πονηραὶ δυνάμεις.

«Κατὰ τὸ ὕψος σου ἐπολυώρησας τοὺς υἱοὺς πᾶν ἀνθρώ-  
πων». Ὑψος μὲν τὴν δύναμιν λέγει· πολυωρίαν εἶναι ἂν πολυχρο-  
νιότητα. Ἴνα ᾗ τὸ λεγόμενον τοιοῦτον· Διὰ τῆς σῆς ἰσχύος πο-  
λυχρονιότητα καὶ αἰώνιον ζωὴν ἡμῖν δέδωκας. Μετὰ γὰρ τὴν  
10 σωτήριον ἀνάστασιν εἰς ἀπεράντους αἰῶνας τὰ τῆς ζωῆς ἡμῖν  
ἐκτείνεται. Ἡ ὕψος λέγει, ὅτι ὁμοίους σου ἐποίησας, ὡς ἀνθρώ-  
πῳ δυνατόν· ἢ ὅτι πολλῆς φροντίδος ἠξίωσας.

### IB'

Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαβίδ.

15 Ὑπόθεσις.

Τοῦτον τὸν ψαλμὸν ᾄδει εἰς μετάνοιαν τοῦ ἁμαρτήματος  
γεγονώς, ἅμα δὲ καὶ τὸ σωτήριον ἡμῖν εὐαγγελιζόμενος. Δι' οὗ  
ἐλάβομεν ὑπογραμμόν, πῶς δεῖ ἡμᾶς ἐν ἁμαρτίαις γενομένους  
προσιέναι Θεῷ.

20 «Ἐως πότε, Κύριε, ἐπιλήση μου εἰς τέλος»; Ὡς μακροῦς  
οὔσης τῆς γενομένης αὐτῷ διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ μετаноίᾳ πρὸς  
Θεὸν προσόδου. «Ἐως πότε ἀποστρέφης τὸ πρόσωπόν σου ἀπ'  
ἐμοῦ»; Τούτου τὸ πρόσωπον οἱ ἄγγελοι βλέπουσι διαπαντός.

«Ἐως τίνος θήσομαι βουλάς ἐν ψυχῇ μου»; Ἀνιῶμαι γὰρ,  
25 φησί, βουλευόμενος κατὰ ψυχὴν μήπως ἄρα ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ἀπο-  
θανοῦμαι, καὶ τοῦτο ἐστὶν ὁ μάλιστα ὀδύνας μου τῇ ψυχῇ παρα-  
σκευάζει. «Ὀδύνας ἐν καρδίᾳ μου ἡμέρας καὶ νυκτός». Μεριμνᾶν  
ἐν τῇ καρδίᾳ καθ' ἡμέραν.

ριον. Τὸ δὲ «ἐπταπλασίως» ἐτέθη ἀντὶ τοῦ πολλαπλασίως· τοῦτο δὲ συνηθίζεται εἰς τὴν θείαν Γραφήν.

8. «Σύ, Κύριε, φυλάξεις ἡμᾶς». Διὰ τοῦτο, λέγει, θὰ μᾶς φυλάξης, διότι οἱ ἄσεβεῖς μᾶς περικυκλώνουν καὶ ἐπιβουλεύονται τὴν σωτηρίαν μας. Οὗτοι δὲ εἶναι αἱ ἐχθρικοὶ καὶ πονηραὶ δυνάμεις.

9. «Κατὰ τὸ ὕψος σου ἐπολυώρησας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Ὑψος μὲν λέγει τὴν δύναμιν· πολυωρίαν δὲ τὴν μακρὰν χρονικὴν περίοδον. Τὸ νόημα τοῦ λεγομένου εἶναι τὸ ἐξῆς· διὰ τῆς δυνάμεώς σου μᾶς ἔχεις δώσει μακροβιότητα καὶ αἰώνιον ζωήν. Διότι μετὰ τὴν σωτήριον ἀνάστασιν ἡ ζωὴ μας θὰ ἐπεκτείνεται εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας. Ἡ διὰ τοῦ ὕψους λέγει ὅτι μᾶς ἔκανες ὁμοίους σου, ὅσον εἶναι δυνατὸν δι' ἀνθρωπον· ἢ ὅτι μᾶς ἠξίωσες πολλῆς φροντίδος.

## ΙΒ΄

Εἰς τὸ τέλος· ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ.

Ὑπόθεσις.

Ψάλλει τὸν παρόντα ψαλμὸν κατὰ τὴν μετάνοιάν του διὰ τὴν ἁμαρτίαν του· συγχρόνως εὐαγγελίζεται εἰς ἡμᾶς τὴν σωτηρίαν. Δι' αὐτοῦ ἔχομεν ὑπόδειγμα, διὰ τὸ πῶς πρέπει νὰ πλησιάζωμεν τὸν Θεόν, ὅταν ἁμαρτήσωμεν.

2. «Ἔως πότε, Κύριε, ἐπιλήση μου εἰς τέλος»; Οἶονεὶ μετὰ μακρὰν πορείαν εἰς τὴν μετάνοιαν, ἔνεκα τῆς ἁμαρτίας, προσέρχεται εἰς τὸν Θεόν. «Ἔως πότε ἀποστρέφης τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ»; Οἱ ἄγγελοι βλέπουν συνεχῶς τὸ πρόσωπόν του.

3. «Ἔως τίνος θήσομαι βουλάς ἐν ψυχῇ μου»; Θλίβομαι, λέγει, σκεπτόμενος κατ' ἰδίαν μήπως ἀποθάνω ἴσως εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ αὐτὸ προκαλεῖ τὰς μεγαλυτέρας στενοχωρίας εἰς τὴν ψυχὴν μου. «Ὁδύνας ἐν καρδίᾳ μου ἡμέρας καὶ νυκτός». Δηλοῖ τὴν καθημερινὴν μέριμναν τῆς καρδίας.

«Ἔως πότε ὑψωθήσεται ὁ ἐχθρὸς μου ἐπ' ἐμέ»; Εἰ γὰρ θεοσεβούντων ἡμῶν ταπεινοῦται ὁ ἐχθρὸς ἡμῶν διάβολος, δῆλον ὅτι ἁμαρτανόντων ὑψοῦται. Ὑψος γὰρ τῷ Σατανᾷ ἢ τῶν ἀνθρώπων ταπείνωσις· ἐπειδὴ, καθάπερ ὁ Θεὸς ἐν τῇ σωτηρίᾳ ὑψοῦσθαι τῇ ἡμετέρᾳ, οὕτως ὁ διάβολος ἐν τῇ ἀπωλείᾳ ἐπαίρεσθαι λέγεται.

«Φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου». Ὁφθαλμοὺς τοὺς τῆς διανοίας δηλοῖ. Φωτίσατε γὰρ ἑαυτοὺς φῶς γνώσεως.

«Ἐγὼ δὲ ἐπὶ τῷ ἔλεει σου ἤλπισα». Θαρρῶ, φησὶν, ἁμαρτίας ἄφεσιν δέξασθαι τῷ ἔλεει προσανέχων τῷ σῶ, δι' οὗ καὶ τὸ σωτήριον δέδωκας πᾶσιν ἀνθρώποις· ὅπερ σωτήριον ἀγαλλιᾶσθαι παρασκευάσει μου τὴν καρδίαν, τὴν πάλαι ὀδυνωμένην διὰ τὴν ἁμαρτίαν.

### ΙΓ'

15 Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαβίδ.

#### Ὑπόθεσις.

Διαρρήδην ἐν τῷ παρόντι ψαλμῷ σαφηνίζει τῶν ἀνθρώπων τὴν εἰς τὸ παντελὲς τῶν ἐπιτηδευμάτων ἀσέβειαν καὶ παρανομίαν, ἵνα τὸ ἀναγκαῖον τῆς ἐπιφανείας κηρύξη Χριστοῦ.

20 «Ἐλεπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐκ ἔστι Θεός». Ἐπειδὴ, μὴ λογισάμενοι, φησὶν, εἶναι Θεὸν ἐφορῶντα τὰ ἀνθρώπινα καὶ κρίνοντα κρίσει δικαία, πᾶσαν ἀθεμιτουργίαν εἰργάσαντο· τούτου δὴ χάριν ὁ Κύριος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκλυσε. Τοῦτο γὰρ σαφῶς τὴν εἰς ἀνθρώπους τοῦ Κυρίου πρόοδον κατασημαίνει. «Οὐκ  
25 ἔστι ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἑνός». Ἐλθόν, φησὶν, ὁ Κύριος οὐδ' ἓνα εὔρε χρηστότητος ἐργάτην, ἀλλὰ γὰρ ὑπεύθυ-

1. Βλ. τὴν εἰκόνα τοῦ εἰδωλολατρικοῦ κόσμου εἰς τὸν ἀπόστολον Παῦλον, Ρωμ. 1, 18 κ.έ.

«Ἔως πότε ὑψωθήσεται ὁ ἐχθρὸς μου ἐπ' ἐμέ; Ἄν, ὅταν σεβώμεθα τὸν Θεόν, ταπεινώνεται ὁ ἐχθρὸς μας, ὁ διάβολος, προφανῶς ἐξυψώνεται, ὅταν ἀμαρτάνωμεν. Διότι διὰ τὸν Σατανᾶν ἐξύψωσις εἶναι ὁ ἐξευτελισμὸς τῶν ἀνθρώπων· ἐπειδὴ, ὅπως ὁ Θεὸς ὑψοῦται μὲ τὴν σωτηρίαν μας, οὕτω καὶ ὁ διάβολος ὑπερηφανεύεται μὲ τὴν καταστροφήν μας.

4. «Φώτισον τοὺς ὀφθαλμοὺς μου». Ἐννοεῖ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ νοῦ. Φωτίσατε δηλ. τὸν ἑαυτὸν σας μὲ τὸ φῶς τῆς γνώσεως.

6. «Ἐγὼ δὲ ἐπὶ τῷ ἔλεει σου ἤλπισα». Ἐχὼ ἐμπιστοσύνην, λέγει ὅτι θὰ ἐπιτύχω ἄφεσιν τῶν ἀμαρτιῶν διὰ τῆς προσφυγῆς εἰς τὸ ἔλεός σου, διὰ τοῦ ὁποῦ ἄλλωστε ἔχεις δωρήσει καὶ τὴν σωτηρίαν εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους· αὐτὴ δὲ ἡ σωτηρία θὰ κάνη τὴν καρδίαν μου, ἡ ὁποία προηγουμένως ἐλυπεῖτο διὰ τὴν ἀμαρτίαν, νὰ χαίρεται χαρὰν μεγάλην.

### ΙΓ'

Εἰς τὸ τέλος· ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ.

#### Ἐπόθεσις.

Εἰς τὸν παρόντα ψαλμὸν ἐκθέτει σαφῶς τὴν ἀσέβειαν καὶ τὴν παράβασιν τοῦ θείου νόμου, αἱ ὁποῖαι κυριαρχοῦν εἰς πᾶσαν ἐκδήλωσιν τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, διὰ νὰ διακηρύξη τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπιφανείας τοῦ Χριστοῦ.

1. «Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐκ ἔστι Θεός». Ἐπειδὴ, λέγει, δὲν ἐσκέφθησαν (οἱ ἄνθρωποι) ὅτι ὑπάρχει Θεός, ὁ ὁποῖος βλέπει τὰ ἀνθρώπινα πράγματα καὶ κρίνει δικαίως, καὶ διέπραξαν πᾶν ἀθέμιτον ἔργον, διὰ τοῦτο ὁ Κύριος ἔκυψεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διὰ νὰ ἴδῃ. Τοῦτο δὲ ἀναφέρεται σαφῶς εἰς τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυρίου εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

3. «Οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἐνός». Ὅταν ἤλθεν ὁ Κύριος οὐδὲ ἓνα εὔρεν ἀγαθὸν εἰς τὴν πρᾶξιν, ἀλλ' ὅλοι ἦσαν ἔνοχοι διαπράξεως ἀτόπων πράξεων<sup>1</sup>. «Τάφος ἀνεφ-

νον πάση πράξει ἀτόπω. «Τάφος ἀνεφωγμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν». Ἐαυτῶν γὰρ τῷ φάρυγγι οἱ δαίμονες ὡσπερ βρῶσιν εἶχον τὸν ἄνθρωπον, μὴ εἶναι νοοῦντες, ὅτι ὁ Θεὸς ἐπιλαθέσθαι τοῦ πλάσματος αὐτοῦ οὐ δύναται.

- 5 «Οὐχὶ γινώσκονται πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν»; Καθ' ὑποστιγμὴν ἀναγνωστέον, καὶ ἔξωθεν τὸν Κύριον τὸν προληπτέον· ἵνα ἢ οὕτως τὸ σημαινόμενον· Καὶ πάντες ἐξέκλιναν, καὶ τοῦτο ἐποίησαν. Οὐ μέλλουσι γινώσκειν τὸν Κύριον. «Κύριον οὐ προσεκαλέσαντο οἱ ἐσθιόντες τὸν λαὸν μου ἐν βρώσει ἄρτου».
- 10 Κατήσθιον γὰρ τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀναπειθόντες προσκυνεῖν τὴν κτίσιν παρὰ τὸν κτίσαντα. Καὶ οὗτοι, φησί, ἐτέροις κακῶν εἰσηγηταὶ γενόμενοι, τὸν Κύριον οὐκ ἐπικαλέσονται. Οὕτω γὰρ ἀναγνωστέον μέλλοντα ἀντὶ τοῦ παρεληλυθότος.

«Ἐκεῖ δὲ ἐδειλίασαν φόβῳ, οὐ οὐκ ἦν φόβος». Ὁ Μωσέως νόμος, φησί, κόλασιν ἐποίει· ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ φόβος ἀγνός ἐστιν· ὡς υἱὸς γὰρ φοβεῖσθαι Πατέρα παρεσκεύαζε. Κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, φησί, καθ' ὃν δηλονότι ἡ ἐπιφάνεια, φόβον φοβηθήσονται οὐ οὐκ ἔστι φόβος. Οὐκ ἐκ νομικῆς ἀπειλῆς δηλονότι, ἀλλ' ἡ πρόπουσα μᾶλλον ἐλευθέρους εδλάβεια.

- 20 «Ὅτι Κύριος ἐν γενεᾷ δικαίων». Τῶν δικαιουμένων διὰ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ. «Βουλὴν πτωχοῦ κατησχύνετε». Ταῦτα ὡς πρὸς τοὺς ἀπομείναντας τῇ ἀπιστίᾳ καὶ διώξαντας τοὺς πιστεύοντας εἰς Χριστόν.

«Τίς δώσει ἐκ Σιών τὸ σωτήριον τοῦ Ἰσραὴλ»; Τοῦτο δὲ διπλῆν ἔχει τὴν προφητείαν· οὐ γὰρ μόνον τηρικᾶδε γενομένην τοῖς πολιορκηθεῖσι προσαγορεύει σωτηρίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν πολλοῖς ὕστερον χρόνοις τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν γενομένην ἐκεῖθεν σωτήριον ἐπιφάνειαν. «Ἀγαλλιάσεται Ἰακώβ». Τοὺς ἀγίους πα-

γμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν». Οἱ δαίμονες εἶχον τὸν ἄνθρωπον, ὡς ἂν ἦτο τροφή, εἰς τὸν φάρυγγά των, διότι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐνοήσουν ὅτι ὁ Θεὸς δὲν δύναται νὰ λησμονήσῃ τὸ πλάσμα του.

4. «Οὐχὶ γινώσκονται πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν»; Τοῦτο πρέπει νὰ τεθῆ μετὰ σημεῖον στίξεως· ὡσαύτως πρέπει νὰ ἐξυπακούσωμεν ἐκ τῶν προηγουμένων «τὸν Κύριον», ὥστε τὸ σύνολον νὰ ἔχη οὕτω· ὅλοι ἐπαραστράτησαν καὶ ἔπραξαν τὴν ἀμαρτίαν. Δὲν πρόκειται ὁμως νὰ γνωρίσουν τὸν Κύριον. «Κύριον οὐ προσεκαλέσαντο οἱ ἐσθίοντες τὸν λαόν μου ἐν βρώσει ἄρτου». Κατέτρωγαν τὸν λαόν του διότι ἔπειθον αὐτὸν νὰ προσκυνῆ τὴν κτίσιν καὶ ὄχι τὸν Κτίστην<sup>1</sup>. Αὐτοὶ δέ, λέγει, οἱ ὁποῖοι παρέσυραν ἄλλους εἰς τὸ κακόν, δὲν θὰ ἐπικαλεσθοῦν τὸν Κύριον - διότι πρέπει νὰ ἐκλάβωμεν τὸν ἀόριστον μὲ σημασίαν μέλλοντος.

5. «Ἐκεῖ δὲ ἐδειλίασαν φόβῳ, οὐ οὐκ ἦν φόβος». Ὁ μωσαϊκὸς νόμος, λέγει, ἐπέβαλλε τιμωρίας· ὁ νόμος τοῦ Χριστοῦ ὁμως εἶναι ἀγνός, (διὰ τοῦτο καὶ) προητοιμάζε (τοὺς ἀνθρώπους) νὰ σέβωνται ὡς υἱοὶ τὸν Πατέρα. Κατὰ τὸν καιρὸν ἐκείνον, λέγει, κατὰ τὸν ὁποῖον δηλ. (θὰ συμβῆ) ἡ ἐπιφάνεια (τοῦ Χριστοῦ), θὰ καταληφθοῦν (οἱ ἄνθρωποι) ἀπὸ φόβον, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ εἶναι φόβος. Δὲν θὰ τοὺς (διακρίνῃ) δηλαδὴ ἡ ἀπειλή (τιμωρίας) ἀπὸ μέρους τοῦ νόμου, ἀλλ' ἡ εὐλάβεια, ἡ ὁποία ἀρμόζει εἰς ἐλευθέρους ἀνθρώπους. «Ὅτι Κύριος ἐν γενεᾷ δικαίων». Ὅσων δηλ. θὰ δικαιωθοῦν διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Χριστοῦ.

6. «Βουλήν πτωχοῦ κατησχύνετε». Αὐτὰ ἀναφέρονται εἰς ὄσους παρέμειναν ἄπιστοι καὶ κατεδίωξαν ὄσους ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν.

7. «Τίς δώσει ἐκ Σιών τὸ σωτήριον τοῦ Ἰσραὴλ»; Ἐνταῦθα περιέχεται διπλῆ προφητεία· ἐδῶ γίνεται λόγος οὐ μόνον διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν πολιορκουμένων ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν σωτήριον ἐπιφάνειαν τοῦ Σωτῆρος, ἡ ὁποία ἔλαβε χώραν ἐκεῖ μετὰ πολλοὺς χρόνους. «Ἀγαλλιάσεται<sup>2</sup> Ἰακώβ». Ἐννοεῖ τοὺς ἀγίους πα-

2. Οἱ Ὁ' ἔχουν «ἀγαλλιάσθω».



τριαρχας καὶ προφήτας φησί, τοὺς χαρᾶ χαίροντας ἐπὶ τῷ τὰς προλεχθείσας αὐτῶν ἐπαγγελίας ἀποπληρῶσαι τὸν Χριστόν. Αὐταὶ δὲ ἦσαν αἱ τὴν τῶν ἐθνῶν ἀπάντων σωτηρίαν κατασημαίνουσαι.

5

ΙΔ'

Εἰς τὸ τέλος ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

ἙΥπόθεσις.

Τοῦτον ἄδει τὸν ψαλμὸν, διδάσκων τί ἂν ἄνθρωπον παρασκευάσῃ τῆς μακαρίας ἐκείνης τυχεῖν λήξεως· διὸ ἀρχόμενός φη-  
10 σιν·

«Κύριε, τίς παροικήσει ἐν τῷ σκηνώματί σου»; Παροιμία ἐστὶ διαγωγή πρόσκαιρος, οὐχ ἰδρυμένην ζωὴν, ἀλλὰ παροδικὴν ἐπ' ἐλπίδι τῆς ἐπὶ τὰ κρείττονα μεταστάσεως ὑποφαίνουσα. Ἁγίου γὰρ ἀνδρὸς παροδεύειν τὸν βίον τοῦτον, ἐπάγεσθαι  
15 δὲ πρὸς ἐτέραν ζωὴν. Διὸ καὶ ὁ Δαυὶδ περὶ αὐτοῦ φησι· «Πάροι-  
κος ἐγὼ εἰμι παρὰ σοὶ καὶ παρεπίδημος, καθὼς πάντες οἱ πατέ-  
ρες μου». Τίς, φησὶν, ἄξιός ἐσται ἐν ἐκείναις ταῖς οὐρανίαις γε-  
νεσθαι σκηναῖς; («Ἢ τίς κατασκηνώσει ἐν ὄρει ἁγίῳ σου»; ἐ-  
πειδὴ γὰρ ἂν τις ἀξιωθῇ τῆς μακαρίας ἐκείνης σκηνῆς, εἰς ἀπε-  
20 ράντους αἰῶνας ἔξει τὴν μακαριότητα.

«Πορευόμενος ἄμωμος», καὶ τὰ ἐξῆς. Διδάσκει δι' ὧν τευ-  
ξόμεθα τοῦ μακαρίου ἐκείνου πέρατος· καὶ πρῶτον μὲν εἰ τὴν  
ἄμωμον ὁδεύσωμεν ὁδόν, ἣτις ἐστὶν ὁ Χριστός· ἔπειτα, εἰ ἐργα-  
σώμεθα δικαιοσύνην· τρίτον, εἰ ἀληθείας οἶκον τὴν καρδίαν ποιή-  
25 σωμεν· τέταρτον, εἰ δολίαν γλῶσσαν μὴ κτησώμεθα· πέμπτον  
τὸ μὴ κακὸν τῷ πλησίον ἐργάζεσθαι· ἕκτον, τὸ μὴ ὀνειδίσαι τὸν  
πλησίον ὑπερηφανεύμενον· ἑβδομον, μὴ πρόσωπον θαυμάζειν·

1. Ψαλμ. 38, 13· πρβλ. Α' Πέτρ. 2, 11.

τριάρχας καὶ προφήτας, οἱ ὅποιοι χαίρονται, διότι ἐξεπληρώθησαν εἰς τὸν Χριστὸν αἱ ὑποσχέσεις, αἱ ὅποια εἶχον λεχθῆ προηγουμένως εἰς αὐτούς. Αἱ ὑποσχέσεις δὲ αὐταὶ ἦσαν αἱ ὁμιλοῦσαι περὶ τῆς σωτηρίας ὅλων τῶν ἔθνῶν.

### ΙΔ'

Εἰς τὸ τέλος· ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ.

#### Ἑπόθεσις.

Αὐτὸν τὸν ψαλμὸν ψάλλει διδάσκων τί θὰ προπαρασκευάσῃ τὸν ἄνθρωπον οὕτως, ὥστε νὰ ἐπιτύχῃ τὸν ἀξιωμακάριστον ἐκεῖνον κλῆρον· διὸ καὶ ἀρχίζει διὰ τῶν λόγων·

1. «Κύριε, τίς παροικήσει ἐν τῷ σκηνώματί σου»; Παροικία εἶναι ἡ προσωρινὴ διαμονή, ἡ ὅποια σημαίνει ὄχι σταθερὰν ἀλλὰ παροδικὴν ζωὴν, βασιζομένην εἰς τὴν ἐλπίδα ἀλλαγῆς καταστάσεως πρὸς τὸ καλλίτερον. Εἶναι δὲ χαρακτηριστικὸν τοῦ ἁγίου ὅτι ζῆ ὡς πάροικος τὴν παροῦσαν ζωὴν, πορευόμενος πρὸς ἄλλην ζωὴν. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ λέγει ὁ Δαβίδ περὶ αὐτοῦ· «Ἐγὼ εἶμαι ἐνώπιόν σου πάροικος καὶ παρεπίδημος, ὅπως ὅλοι οἱ πρόγονοί μου»<sup>1</sup>. Ποῖος, λέγει, θὰ εἶναι ἀξίος νὰ κατοικήσῃ εἰς τὰς οὐρανίους σκηνάς; «Ἢ τίς κατασκηνώσει ἐν ὄρει ἁγίῳ σου»; Διότι, βεβαίως, ἀφοῦ ἀξιωθῆ κανεὶς νὰ κατοικήσῃ εἰς τὴν μακαρίαν ἐκείνην σκηνήν, θὰ ζῆ εἰς τὴν μακαριότητα εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας.

2 - 5. «Πορευόμενος ἄμωμος» καὶ τὰ ἐξῆς. Διδάσκει διὰ ποιῶν μέσων θὰ ἐπιτύχωμεν τὸ ἀξιωμακάριστον ἐκεῖνο τέλος· καί, πρῶτον, ἂν πορευώμεθα τὴν τελείαν ὁδόν, ἡ ὅποια εἶναι ὁ Χριστός· ἔπειτα, ἂν πράττωμεν τὴν δικαιοσύνην· τρίτον, ἂν κάνωμεν τὴν καρδίαν μας κατοικίαν τῆς ἀληθείας· τέταρτον, ἂν δὲν ἔχωμεν δολίαν γλῶσσαν· πέμπτον, ἂν δὲν κάνωμεν κακὸν εἰς τὸν πλησίον· ἕκτον, ἂν δὲν περιπαιζώμεν τὸν πλησίον, ὅταν ὑπερηφανεύεται· ἕβδομον, νὰ μὴ θαυμάζωμεν πρόσωπα· ὄγ-

ὄγδοον, τὸ μὴ παραβαίνειν ὄρκου πίστιν ἑνατον, τὸ μὴ ἐκτοκίζειν· δέκατον, δὲ καὶ τέλος ἐστὶ παντὸς ἀγαθοῦ, ἀδωροδόκητον εἶναι. Τούτων ὁ ἐκμαθὼν τὴν κατόρθωσιν ἀσάλευτον ἔξει τῶν ἀγαθῶν τὴν δόσιν.

5

ΙΕ'

Στηλογραφία τῷ Δαυίδ.

Ἑπόθεσις.

Ἡ ἐν χερσὶ προφητεία περιέχει τὴν τῶν ἐθνῶν κλήσιν, καὶ τὰ ἐπὶ ταῖς ἀπειθείαις τοῦ Ἰσραὴλ ἐγκλήματα, καὶ μὴν καὶ αὐτὸ  
10 τὸ τῆς ἀναστάσεως τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ μυστήριον· ὅθεν οἶμαι καὶ στηλογραφίαν ὠνομάσθαι τὴν ψόδην, ἀναθέντος αὐτὴν τοῦ προφήτου Δαυὶδ ὡσπερ ἐν στήλῃ τοῖς μετ' αὐτόν. Ἄδονται δὲ οἱ ἐν αὐτῷ λόγοι ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ. Οὕτως γὰρ ἡμᾶς ὁ Πέτρος ἐδίδαξε φρονεῖν.

15 «Φύλαξόν με, Κύριε, ὅτι ἐπὶ σοὶ ἠλπισα». Τὸ κοινὸν ὡσπερ πρόσωπον τῆς ἀνθρωπότητος ἀναλαβῶν τοὺς πρὸς Θεὸν καὶ Πατέρα ποιεῖται λόγους· οὐχ ὑπὲρ γε μᾶλλον ἑαυτοῦ, δι' ἡμᾶς δὲ καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ὡς εἰς ἐξ ἡμῶν διὰ τὴν οἰκονομίαν. Κύριον οὖν ὀνομάζει τὸν Πατέρα διὰ τὸ ἐν τῇ τοῦ δούλου γενέσθαι μορφῇ.  
20 Φυλαχθῆναι δὲ αὐτὸν αἰτεῖ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, ἣ ἐστὶν ἡ σὰρξ αὐτοῦ. Ἡ σὰρξ γὰρ αὐτοῦ ἡ Ἐκκλησία· φυλαχθῆναι δὲ αὐτὴν αἰτεῖ. Εἰκότως οὖν καὶ εἰς τὸ αὐτοῦ πρόσωπον ἀναφέροισιν ἂν ἡ φυλακή.

«Εἶπα τῷ Κυρίῳ, Θεός μου εἰ σύ». Πάλιν καὶ τοῦτο πρέπον  
25 τῇ τοῦ δούλου μορφῇ· δηλοῖ δὲ ἅμα καὶ τὴν ἐν πίστει δι' ὁμολο-

1. Βλ. Πράξ. 2, 25 κ.ε., ἐνθα παρατίθενται στίχοι τοῦ ψαλμοῦ εἰς τὸν λόγον τοῦ ἀποστόλου Πέτρου.

δοον, νά μή δανείζωμεν μέ τόκον· δέκατον, τὸ ὁποῖον εἶναι καί τὸ τέλος παντός ἀγαθοῦ, νά μή δωροδοκούμεθα. Ὅποιος μάθει νά πράττη ὅλα αὐτά, θά ἔχη ἐξασφαλίσει τήν ἀνταμοιβήν, τήν ἐπιφυλασσομένην εἰς τοὺς ἀγαθοὺς.

## ΙΕ'

### Στηλογραφία τοῦ Δαβίδ.

#### Ἐπίθεσις.

Ἡ παροῦσα προφητεία περιέχει τήν κλησιν τῶν ἔθνων, ἀλλά καί κατηγορίας διὰ τήν ἀνυπακοήν τοῦ Ἰσραήλ, καθὼς καί τὸ μυστήριον τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Σωτήρος ὄλων μας. Νομίζω δὲ ὅτι καί διὰ τοῦτο ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Δαβίδ ὁ ὕμνος στηλογραφία, διότι δηλ. ἀφιερῶθη ὑπὸ τοῦ προφήτου Δαβίδ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, ὡς ἐὰν ἐγράφετο ἐπὶ στήλης. Οἱ περιεχόμενοι εἰς τὸν ψαλμὸν λόγοι ψάλλονται διὰ τοῦ στόματος τοῦ Χριστοῦ, ὅπως μᾶς ἐδίδαξε νά φρονῶμεν ὁ Πέτρος <sup>1</sup>.

1. «Φύλαξόν με, Κύριε, ὅτι ἐπὶ σοὶ ἠλπισα». Ἐφοῦ ἔλαβε τὸ πρόσωπον ὀλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους <sup>2</sup>, ὁμιλεῖ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, ὄχι τόσον διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ὅσον (κυρίως) δι' ἡμᾶς καὶ χάριν ἡμῶν, ἐπειδὴ ἦτο εἰς ἐξ ἡμῶν λόγῳ τῆς (θείας) οἰκονομίας. Ὀνομάζει δὲ Κύριον τὸν Πατέρα, διότι ὁ Ἰδιος ἔλαβε μορφήν δούλου (ἀνθρώπου). Παρακαλεῖ δὲ νά διαφυλαχθῇ ὑπ' αὐτοῦ χάριν τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία εἶναι ἡ σὰρξ αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶναι ἡ Ἐκκλησία, παρακαλεῖ νά τύχη προστασίας αὐτῆ. Θά ἠδύνατο ὁμοίως, βεβαίως, νά ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸ πρόσωπόν του ἢ προστασία.

2. «Εἶπα τῷ Κυρίῳ· Θεός <sup>3</sup> μου εἶ σύ». Καὶ τοῦτο πάλιν ἀρμόζει εἰς τήν μορφήν δούλου· δηλοῖ δὲ συνάμα καὶ τήν δικαιοσύνην

1. Ὁ ἐνανθρωπήσας Λόγος ἀνέλαβε τήν ἀνθρωπίνην φύσιν κατὰ τὴν πατερικὴν διδασκαλίαν.

3. Οἱ Ὁ ἔχουν «Κύριος» τὸ κείμενον τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ τοῦ Εὐσεβίου.

γιας δικαίωσιν. «Ὅτι τῶν ἀγαθῶν μου οὐ χρεῖαν ἔχεις». Ἄγαθὰς φησιν ἐν τούτοις τὰς κατὰ νόμον προσφερομένας θυσίας· τὸ γὰρ τῆς πίστεως ῥῆμα ἐκεῖνο ἀναιρεῖ· «Μὴ φάγομαι», γὰρ, φησίν, «κρέα ταύρων, καὶ αἷμα τράγων πίομαι»;

5 «Τοῖς ἁγίοις τοῖς ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ ἐθαυμάστωσεν ὁ Κύριος πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ ἐν αὐτοῖς». Ἅγίους εἶναί φησι τοὺς ἡγιασμένους ἐν Πνεύματι· Χριστοῦ δὲ γῆν τὴν Ἐκκλησίαν· τὸ δὲ «ἐθαυμάστωσεν» ἀντὶ τοῦ, ἐδίδαξεν, τὸ δέ, «αὐτοῦ», τοῦ Πατρὸς· ἢ τὸ ὄλον οὕτως· Τοῖς ἡγιασμένοις ἐν πίστει γνωστὸν  
10 ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς· διὸ καὶ καλεῖται τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγελος.

[«Τοῖς ἁγίοις ἐν τῇ γῇ ἐθαυμάστωσεν ὁ Θεός». Τοῖς ἡγιασμένοις ἐν πίστει γνωστὸν ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, «ἐν αὐτοῖς», τοῖς ἐν τῇ γῇ τοῦ Θεοῦ, ἦτοι τῇ Ἐκκλησίᾳ· ἢ τινων τῶν  
15 ἐν τῇ ἀγίᾳ γῇ, ἢ ὅτι, ἐν οὐρανῷ οἱ ἅγιοι τὸ πολίτευμα ἔχοντες, ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ διατρίβουσι, καὶ ἐν ταύτῃ ὧσιν ἔτι τῇ γῇ. «Θελήματα» δὲ τοῦ Θεοῦ αἱ κατ' εἶδος ἀρεταί, ἃς θαυμαστοὶ ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, πλεον τι τούτων ἐχόντων τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἐν τῷ κατ' ἀρετὴν ἐνεργεῖν. Οὐ γὰρ ἡ αὐτὴ ἀνδρεία ἀπο-  
20 στόλων καὶ μαρτύρων τῇ τῶν ἄλλως ἀνδριζομένων, οὐδὲ ἡ σωφροσύνη Ἰωσήφ κατὰ τὰς ἐτέρων. Οὕτως δὲ τις θαυμαστωθεὶς αἰσθάνεται τῆς ἰδίας ἀσθενείας, ὡς πολὺ τῆς θείας ἰσχύος καὶ τοῦ μεγέθους ἀπολιπόμενος. Ὅταν γὰρ πληθυνθῶσιν αἱ ἀσθένειαι τῶν δικαίων, ταχύνουσι πρὸς τὸν Θεὸν μετανοοῦντες].

1. Ψαλμ. 49, 13.

2. Ἦσ. 9, 6.

3. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου μέχρι τέλους τῆς παραγράφου ἡ ἐρμηνεία ἀποτελεῖ ἐλευθέραν ἀπόδοσιν τῆς ἐρμηνείας τοῦ Ὁριγένους εἰς τὸ χωρίον (βλ. ΒΕΠ 15, 324).

διὰ τῆς ὁμολογίας τῆς πίστεως. «Ὅτι τῶν ἀγαθῶν μου οὐ χρεῖ-  
αν ἔχεις». Ἀγαθὰ λέγει τὰς θυσίας, αἱ ὁποῖαι προσεφέροντο συμ-  
φώνως πρὸς τὸν μωσαϊκὸν νόμον, τὰς ὁποίας καταργεῖ ὁ λόγος  
ἐκεῖνος τῆς πίστεως ὁ λέγων· «Μήπως θά φάγω κρέατα ταύρων  
καὶ θά πίω αἷμα τράγων»<sup>1</sup>;

3. «Τοῖς ἀγίοις τοῖς ἐν τῇ γῆ αὐτοῦ ἔθαυμάστωσεν ὁ Κύ-  
ριος πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ ἐν αὐτοῖς». Ἄγιους λέγει ὄσους  
ἡγιασθησαν διὰ τοῦ Πνεύματος, γῆν δὲ Χριστοῦ τὴν Ἐκκλη-  
σίαν. Τὸ «ἔθαυμάστωσεν» τίθεται ἀντὶ τοῦ «ἐδίδαξεν», τὸ δὲ  
«αὐτοῦ» ἀντὶ τοῦ «Πατρός». Συνεπῶς τὸ σύνολον ἔχει ὡς ἐξῆς·  
Ἐγνώρισε τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς εἰς ὄσους ἔχουν ἡγιασθῆ διὰ  
τῆς πίστεως· διὰ τοῦτο καὶ ὀνομάζεται (ὁ Χριστὸς) «μεγάλης  
βουλῆς ἄγγελος»<sup>2</sup>.

[«Τοῖς ἀγίοις ἐν τῇ γῆ ἔθαυμάστωσεν ὁ Θεός». Ἐκανε γνω-  
στὸν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς εἰς ὄσους ἡγιασθησαν διὰ τῆς πί-  
στεως, «ἐν αὐτοῖς», εἰς τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὴν χώραν τοῦ  
Θεοῦ, δηλ. εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἢ εἰς ὠρισμένους ἐκ τῶν κατοί-  
κων τῆς ἀγίας γῆς· ἢ<sup>3</sup> (τοῦτο σημαίνει) ὅτι οἱ ἅγιοι, ἔχοντες  
εἰς τὸν οὐρανὸν τὴν πατρίδα<sup>4</sup>, ζοῦν εἰς τὴν χώραν τοῦ Θεοῦ,  
ἔστω καὶ ἂν εὐρίσκωνται ἀκόμη εἰς αὐτὴν τὴν γῆν. «Θελήματα»  
δὲ τοῦ Θεοῦ εἶναι αἱ ἐπὶ μέρους ἀρεταί, τὰς ὁποίας κατὰ θαυμα-  
στὸν τρόπον πραγματοποιεῖ ὁ Θεὸς εἰς τοὺς ἁγίους του, οἱ ὁ-  
ποῖοι ἔχουν κάτι περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους εἰς  
τὴν ἀσκησιν τῆς ἀρετῆς. Ἡ ἀνδρεία δηλ. τῶν ἀποστόλων καὶ  
τῶν μαρτύρων δὲν εἶναι ἴδια πρὸς τὴν ἀνδρείαν τῶν ἄλλων ἀν-  
θρώπων οὔτε ἡ σωφροσύνη τοῦ Ἰωσήφ σύμφωνος πρὸς τὴν  
τῶν ἄλλων. Τοιοῦτοτρόπως δὲ ὁ ἐνισχυόμενος ὑπὸ τῆς θαυμα-  
στῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ αἰσθάνεται τὴν ἀδυναμίαν του, ὅτι  
δηλ. εἶναι κατὰ πολὺ κατώτερος ἀπὸ τὴν θείαν δύναμιν καὶ με-  
γαλειότητα. Διότι οἱ δίκαιοι, ὅταν πολλαπλασιασθοῦν αἱ ἀδυ-  
ναμίαι των, σπεύδουν ἐν μετανοίᾳ πρὸς τὸν Θεόν].

4. Πρβλ. Φιλιπ. 3, 20.

«Ἐπληθύνθησαν αἱ ἀσθένειαι αὐτῶν»: ὅτε εἰδωλολάτρουν.  
 «Μετὰ ταῦτα ἐτάχυναν». Κἄν ἡσθέουν, φησί, τὸ πρότερον ἐν  
 ἁμαρτίαις ὄντες, ἀλλ' οὖν ἀκοῦσαντες τοῦ κηρύγματος, ὠκέως  
 ὑπήκουσαν. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τό· «Ἐτάχυναν μετὰ ταῦτα», δηλο-  
 5 νότι εἰς τὸ ὑπακοῦσαι τῷ κηρύγματι. «Οὐ μὴ συναγάω τὰς συνα-  
 γωγὰς αὐτῶν ἐξ αἱμάτων». Συναγάω, φησί, συναγωγὰς ἐκ τῶν  
 ἐθνῶν, οὐ δι' αἱμάτων αὐτὰς συνάξω, τουτέστιν οὐ παρεσκευάσω  
 διὰ τῆς νομικῆς μοι προσέρχεσθαι λατρείας, δι' αἰνέσεως δὲ μᾶλ-  
 λον καὶ τῆς ἀναιμάκτου θυσίας. «Οὐδέ μὴ μνησθῶ τῶν ὀνομά-  
 10 των αὐτῶν διὰ χειλέων μου». Οὐκέτι κληθήσονται, φησὶν, εἰδω-  
 λολάτραι καὶ ἄθεοι, ἀλλὰ κλητοὶ καὶ ἐκλεκτοί. Πάλαι μὲν, φη-  
 σὶν, ἐπαξίας τῶν πράξεων ἐπήγοντο προσηγορίας, εἰδωλολά-  
 τραι, πολύθεοι ὀνομαζόμενοι· νῦν δὲ οὐκέτι μνησθήσομαι τῶν  
 ὀνομάτων ἐκείνων· εὐσεβεῖς αὐτοὺς καὶ ἁγίους κλητοὺς καὶ ἐ-  
 15 κλεκτοὺς ὀνομάζων.

[«Ἐπληθύνθησαν αἱ ἀσθένειαι αὐτῶν». Ὅτε εἰδωλολά-  
 τρουν. Εἰ καὶ πληθύνονται, οὐ παραμένουσι· μέχρι γὰρ αἰσθήσεως  
 καὶ μόνον εἶχον παραμενούσας, διὰ τὸ ἰσχύειν τῷ ἐνδυναμοῦντι  
 Χριστῷ. Ἡ τοὺς ἀποστόλους ἔοικε λέγειν, καὶ τοὺς δι' ἐκείνων  
 20 πεπιστευκότας, ἐν οἷς καὶ διαφανῆ γέγονε τὰ θεῖα θαυμάσια,  
 ὡς πάντα τετηρηκόσι τὰ θεῖα προστάγματα. Ἐπληθύνθησαν δὲ  
 αὐτῶν αἱ ἀσθένειαι, ἢ ὡς ἑτέρως, «τὰ διαπονήματα», πολλῶν  
 ἐπαναστάντων δήμων, δημηγόρων, στρατηγῶν, βασιλέων, ὧν  
 πάντων περιγεγόμενοι, τὸν δρόμον ἐτέλεσαν· ἢ τὸ βραχὺ καὶ  
 25 πρόσκαιρον τῶν θλίψεων καὶ τὸν ἀπειρον αἰῶνα δείκνυσιν. «Οὐ  
 μὴ συναγωγὰς». Ἐτάχυνον εἰς τὸ ὑπακοῦσαι τῷ κηρύγματι· κα-  
 θαροὺς εἶναι δεῖ ἀπὸ φόνων καὶ αἱμάτων τοὺς μέλλοντας συνά-  
 γεσθαι ὑπὸ Χριστοῦ].

1. Προφανῶς τὸ κείμενον εἶναι ἐφθαρμένον.

4. «Ἐπληθύνθησαν αἱ ἀσθένειαι αὐτῶν»· ὅταν ἐπιπτον εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν. «Μετὰ ταῦτα ἐτάχυναν». Παρ' ὅτι, λέγει, ἦσαν προηγουμένως ἀδύναμοι, διότι εὐρίσκοντο εἰς τὴν ἀμαρτίαν, ἀφ' ἧς ἤκουσαν τὸ κήρυγμα, συνεμορφώθησαν ταχέως πρὸς αὐτό. Δηλ. τὸ «Ἐτάχυναν μετὰ ταῦτα» σημαίνει αὐτό, τουτέστιν (ἔσπευσαν) νὰ συμμορφωθοῦν πρὸς τὸ κήρυγμα. «Οὐ μὴ συνάγω τὰς συναγωγὰς αὐτῶν ἐξ αἱμάτων». Ὅταν, λέγει, θὰ συγκεντρώσω εἰς συνάθροισιν τὰ ἔθνη, δὲν θὰ συγκεντρώσω αὐτὰ δι' αἱμάτων, δηλ. δὲν θὰ φροντίσω νὰ προσέλθουν πλησίον μου διὰ τῆς νομικῆς λατρείας, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τῆς αἰνέσεως καὶ τῆς ἀναιμάκτου θυσίας. «Οὐδὲ μὴ μνησθῶ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν διὰ χειλέων μου». Δὲν θὰ ἀποκαλοῦνται πλέον, λέγει, εἰδωλολάτραι καὶ ἄθεοι, ἀλλὰ κλητοὶ καὶ ἐκλεκτοί. Προηγουμένως εἶχον ὀνομασίας ἀξίας τῶν πράξεων των καὶ ὀνομάζοντο εἰδωλολάτραι καὶ πολυθεοὶ. Τώρα ὁμως θὰ λησμονήσω πλέον τὰ ὀνόματα ἐκεῖνα, θὰ τοὺς ὀνομάζω δὲ εὐσεβεῖς καὶ ἁγίους κλητοὺς καὶ ἐκλεκτοὺς.

[«Ἐπληθύνθησαν αἱ ἀσθένειαι αὐτῶν». Ὅταν ἦσαν εἰδωλολάτραι (. . . 1). Παρ' ὅτι πληθύνονται, δὲν παραμένουν· διότι ἠδύναντο νὰ προσβάλλουν μόνον τὰς αἰσθήσεις, ἐπειδὴ (οἱ ἅγιοι) κατίσχυον διὰ τοῦ ἐνδυναμοῦντος αὐτοὺς Χριστοῦ. Ἡ φαίνεται νὰ ἐννοῇ τοὺς ἀπροστόλους καὶ ὄσους ἐπίστευσαν δι' ἐκείνων, εἰς τοὺς ὁποίους κατέστησαν ἐμφανῆ τὰ θαυμαστά ἔργα τοῦ Θεοῦ· διότι οὗτοι ἐτήρησαν ὅλας τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ. Ἐπληθύνθησαν δὲ αὐτῶν αἱ ἀσθένειαι, ἢ κατ' ἄλλην γραφὴν «τὰ διαπονήματα»<sup>2</sup>, ὅταν ἐξηγέρθησαν κατ' αὐτῶν πολλοὶ δῆμοι, ρήτορες, στρατηγοὶ καὶ βασιλεῖς· (οἱ ἅγιοι ὁμως) ἀφοῦ ἐνίκησαν ὄλους, ἔφθασαν εἰς τὸ τέλος τοῦ δρόμου. Ἡ δεικνύει τὸ σύντομον καὶ πρόσκαιρον τῶν θλίψεων (ἐν σχέσει πρὸς) τὴν αἰωνιότητα. «Οὐ μὴ συναγωγὰς». Ἐσπευσαν νὰ ἀποδεχθοῦν τὸ κήρυγμα. Ἐπρεπε δὲ νὰ εἶναι καθαροὶ ἀπὸ αἵματα καὶ φόνους ὅσοι ἐπρόκειτο νὰ συναχθοῦν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ].

2. Πρβλ. Εὐσέβιον εἰς χωρίον (ΒΕΠ 21, 62).



«Κύριος μερίς τῆς κληρονομίας μου καὶ τοῦ ποτηρίου μου κ.τ.λ.». Ὡσεὶ σαφέστερον ἔλεγεν· Ὁ Πατήρ μου εἰς κληρὸν μοι καὶ μερίδα τὰ ἔθνη δεδώρηται, ᾧ καὶ γέγονα ὑπήκοος μέχρι θανάτου. Τὸ γὰρ ποτήριον τὸν θάνατον σημαίνει, κατὰ τὸ εἰρημέ-  
5 νον· «Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο».

[«Κύριος μερίς τῆς κληρονομίας μου καὶ τοῦ ποτηρίου μου». Κληρονομίαν καλεῖ τὴν τῶν ἐθνῶν βασιλείαν. Καὶ τῆς ἐμῆς Ἐκκλησίας, ἣτις ἐστὶν ἡ κληρονομία μου, μερίς ἐστίν, ὁ Κύριος ὁ Πατήρ, ὁ αὐτὸς δὲ καὶ τοῦ ποτηρίου μου μερίς ἐστίν, τουτέστι τοῦ  
10 θανάτου. Καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐκληρονόμησε τὸν Πατέρα, κατορθώσασα τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ· καὶ αὐτὸς ὁ θάνατος ὁ ἐμὸς ἐκληρονόμησε τὸν Πατέρα κατὰ τὸν λέγοντα· «Κληρονόμη Θεοῦ, συγκληρονόμη Χριστοῦ»].

«Σχοινία ἐπέπεσάν μοι ἐν τοῖς κρατίστοις μου· καὶ γὰρ ἡ  
15 κληρονομία μου κρατίστη μοί ἐστι». Τοὺς δεσμοὺς τῆς ἀγάπης φησὶν, οὗς ἔσχεν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ἣτις καὶ κρατίστη ἐστίν, τουτέστι ἀρέσκουσα αὐτῷ.

«Εὐλόγησω τὸν Κύριον τὸν συνετίσαντά με». Τούτου ἡ ἐρμηνεία κεῖται ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων. «Ἔτι δὲ καὶ ἕως  
20 νυκτὸς ἐπαίδευσάν με οἱ νεφροὶ μου». Ἔθος τῆ θεοπνεύστῳ Γραφῇ νεφροὺς ὀνομάζειν τοὺς κεκρυμμένους καὶ ἐν βάθει λογισμοῦς· νύκτα δὲ τὸ ἀφανές.

«Προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διαπαντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστίν, ἵνα μὴ σαλευθῶ». Καθὸ μὲν νοεῖται Θεός, ἀ-  
25 τὸς ἐστὶν ὁ πάντα στηρίζων καὶ ἀνέχων· καθὸ δὲ γέγονεν ἄνθρωπος, πρόποι ἂν αὐτὸν καὶ τὸ λέγειν ἐκ δεξιῶν ἐσχηκέναι τὸν Κύριον, ἵνα μὴ σαλευθῆ. Συμπλάττεται γὰρ πανταχοῦ τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις, καὶ τὸ τῆ κενώσει πρόπον οὐκ αἰσχύνε-

5. «Κύριος μερίς τῆς κληρονομίας μου καὶ τοῦ ποτηρίου μου κλπ.». Ὡς ἐὰν ἔλεγε σαφέστερον· Ὁ Πατήρ μου, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπήκουσα μέχρι θανάτου, μοῦ ἔχει δωρήσει ὡς κλῆρον καὶ μερίδα τὰ ἔθνη. Τὸ δὲ ποτήριον σημαίνει τὸν θάνατον, συμφώνως πρὸς τὸ λεχθὲν (ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ)· «Πάτερ, εἰ δυνατόν, ἄς ἀποφύγω αὐτὸ τὸ ποτήριον»<sup>1</sup>.

[«Κύριος μερίς τῆς κληρονομίας μου καὶ τοῦ ποτηρίου μου». Κληρονομίαν ὀνομάζει τὴν βασιλείαν ἐπὶ τῶν ἐθνῶν. Καὶ τῆς Ἐκκλησίας μου, ἡ ὁποία εἶναι ἡ κληρονομία μου, εἶναι μερίς ὁ Κύριος ὁ Πατήρ, ὁ ἴδιος δὲ εἶναι μερίς καὶ τοῦ ποτηρίου μου, δηλ. τοῦ θανάτου. Καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐκληρονόμησε τὸν Πατέρα, ἀφοῦ ἐτήρησε τὰς ἐντολάς του· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ θάνατός μου ἐκληρονόμησε τὸν Πατέρα, κατὰ τὸ λεγόμενον· «Κληρονόμο Θεοῦ, συγκληρονόμο Χριστοῦ»<sup>2</sup>].

6. «Σχοινία ἐπέπεσόν μοι ἐν ταῖς κρατίστοις μου· καὶ γὰρ ἡ κληρονομία μου κρατίστη μοί ἐστι». Ὅμιλεῖ διὰ τοὺς δεσμοὺς τῆς ἀγάπης του μετὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία εἶναι ἀρίστη, δηλ. ἀρέσκει εἰς αὐτόν.

7. «Εὐλόγησω τὸν Κύριον τὸν συνετίσαντά με». Τούτου ἡ ἐρμηνεία εὐρίσκεται εἰς τὰς Πράξεις τῶν ἀποστόλων<sup>3</sup>. «Ἔτι δὲ καὶ ἕως νυκτὸς ἐπαίδευσάν με οἱ νεφροὶ μου». Ἡ θεόπνευστος Γραφή συνηθίζει νὰ ἀποκαλῆ νεφροὺς τοὺς κρυμμένους καὶ εἰς τὸ βάθος (τῆς ψυχῆς) λογισμοὺς, νύκτα δὲ (λέγει) τὸ ἀδελον.

8. «Πρωρῶμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διαπαντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστι, ἵνα μὴ σαλευθῶ». Ὡς Θεὸς εἶναι αὐτός, ὁ ὁποῖος στηρίζει καὶ συγκρατεῖ τὰ πάντα· ὡς γενόμενος ἄνθρωπος θὰ ἔπρεπε νὰ εἶπη ὅτι ἔσχεν εἰς τὰ δεξιὰ του τὸν Κύριον, διὰ νὰ μὴ σαλευθῆ. Παντοῦ δηλ. συμμορφοῦται πρὸς τὰ ἀνθρώπινα μέτρα καὶ δὲν ἐντρέπεται ὅτι ἀρμόζει εἰς τὴν κένωσιν λόγῳ τῆς

2. Βλ. Ρωμ. 8, 17.

3. Βλ. Πράξ. 2, 25 - 28, ἐνθα ὁμοίως παρατίθεται ὅχι ὁ ἐρμηνευόμενος, ἀλλ' οἱ ἐπόμενοι στίχοι.

ται διὰ τὴν οἰκονομίαν. Ὅρα γοῦν ὅπως γέγονεν ἡ φύσις ἡμῶν εὐδόκιμος ἐν Χριστῷ. Καὶ προσηρέχθημεν εἰς πρόσωπον τοῦ Πατρὸς οἱ ἐκβεβλημένοι διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ παράβασιν, καὶ ἐσχέκαμεν αὐτὸν ἐπαμύναντα καὶ στηρίζοντα.

- 5 [Ἐκ δεξιῶν μου ἐστίν]. Προφανῆ ἔλεγχον ἔχει τῆς Ἰουδαίων ἐμβρονησίας. Καὶ Πέτρος γὰρ ὁ κορυφαῖος ἐν ταῖς Πράξεσιν εἰς Χριστὸν ταῦτα προσήρμοσεν. Καθὸ μὲν γὰρ Θεός, αὐτός ἐστίν ὁ πάντα στηρίζων καὶ ἀνέχων· καθὸ δὲ ἄνθρωπος, πρέποι ἐν αὐτῷ καὶ τὸ ἐκ δεξιῶν ἔχειν τὸν Κύριον, ἵνα μὴ σαλευθῆ.
- 10 «Οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου». Αὐτός ὢν ζωὴ καὶ ζωοποιός, ἐζωοποιῆσθαι λέγεται παρὰ τοῦ Πατρὸς διὰ τὴν οἰκονομίαν. («Ἐγνώρισάς μοι ὁδοὺς ζωῆς»), ὁ τῆς ἀνθρωπότητος ἔχων πρόσωπον, ὡς καθ' ἡμᾶς γεγονώς, τοὺς ἡμῖν μᾶλλον καὶ οὐχ ἑαυτῷ, πρέποντας, καθὸ νοεῖται Θεός, ἀναπέμπει λόγους].
- 15 «Τεμπνότης ἐν τῇ δεξιᾷ σου εἰς τέλος». Τοῦτο σημαίνει, ἐν τέρψεσι καὶ εὐφροσύναις ἔσσονται οἱ ἅγιοι μετὰ τὸ ἀναβιῶναι κατὰ τὸν τῆς ἀναστάσεως καιρὸν. Ταύτην δὲ τὴν τέρψιν καὶ τὴν εὐφροσύνην, ἣτις ἐστὶν ἡ ἀφθαρσία, λήψεσθαι λέγουσι παρὰ Χριστοῦ, ὅς ἐστιν ἐν ἡμῖν καὶ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς. Καὶ ὡς ἀληθῆς ὁ λόγος,
- 20 δῆλον ἐκ τοῦ φήσαντος λογίου· («Ὁς μετασχηματίζει τὸ σχῆμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ»).

ΙΣ'

Προσευχὴ τῷ Δαυίδ.

Ἐπίθεσις.

- 25 Ἄδεται ὁ ψαλμὸς ἐκ προσώπου τοῦ κατὰ Θεὸν τελείου.  
«Εἰσάκουσον, Κύριε, τῆς δικαιοσύνης μου». Πολλῆς πε-

οικονομίας. Παρατήρησε, λοιπόν, πόσον ανυψώθη ἡ ἀνθρωπίνη φύσις μας ἐν Χριστῷ. Καὶ προσεγγίσαμεν τὸν Θεὸν ἡμεῖς, οἱ ὅποιοι εἶχομεν ἀπομακρυνθῆ ἰσχυρῶς τῆς παραβάσεως τοῦ Ἀδάμ, καὶ ἔχομεν ἀποκτήσει αὐτὸν (δηλ. τὸν Χριστὸν) ὡς βοηθὸν καὶ στήριγμα.

[«Ἐκ δεξιῶν μου ἐστι». Ἐλέγχει σαφῶς τὴν μωρίαν τῶν Ἰουδαίων. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Πέτρος ὁ κορυφαῖος εἰς τὰς Πράξεις ἀποδίδει τοὺς λόγους εἰς τὸν Χριστὸν<sup>1</sup>. Διότι αὐτὸς ὡς Θεὸς μὲν στηρίζει καὶ συνέχει τὰ πάντα, ὡς ἀνθρώπος δὲ πρέπει νὰ ἔχη ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ τὸν Κύριον, διὰ νὰ μὴ σαλευθῆ.

10. «Οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου». Ἐνῶ ὁ ἴδιος εἶναι ζωὴ καὶ παρέχει ζωὴν, λέγεται ὅτι ἔχει ζωοποιηθῆ ὑπὸ τοῦ Πατρὸς ἕνεκα τῆς οἰκονομίας. «Ἐγνώρισάς μοι ὁδοὺς ζωῆς». Τοὺς λόγους τούτους λέγει ὁ ἐνανθρωπήσας, ὁ ὅποιος ἐγένετο ὁμοῖος πρὸς ἡμᾶς· ἀρμόζουν δὲ (οἱ λόγοι) εἰς ἡμᾶς μᾶλλον ἢ εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὡς Θεόν].

11. «Τερπνότης ἐν τῇ δεξιᾷ σου εἰς τέλος». Τοῦτο σημαίνει ὅτι οἱ ἅγιοι μετὰ τὴν ἀναβίωσίν των κατὰ τὴν ἀνάστασιν θὰ ἔχουν τέρψεις καὶ εὐφροσύνας. Αὐτὴν δὲ τὴν τέρψιν καὶ εὐφροσύνην, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἀφθαρσία, θὰ τὴν λάβουν ἀπὸ τὸν Χριστὸν, ὁ ὅποιος εὐρίσκεται ἐν ἡμῖν<sup>2</sup> καὶ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς. Ὅτι τὰ λεγόμενα εἶναι ἀληθῆ, εἶναι σαφὲς καὶ ἐκ τοῦ λογίου τοῦ ἀποστόλου· «Αὐτὸς θὰ μεταμορφώσῃ τὸ ταπεινὸν μας σχῆμα, ὥστε νὰ γίνῃ ὁμοῖον κατὰ τὴν μορφήν πρὸς τὸ σῶμα τῆς δόξης του»<sup>3</sup>.

## ΙΣ'

Προσευχὴ τοῦ Δαβὶδ.

Ἐπίκλησις.

Ὁ ψαλμὸς ψάλλεται ὑπὸ τοῦ κατὰ Θεὸν τελείου.

1. «Εἰσάκουσον, Κύριε, τῆς δικαιοσύνης μου». Ὁ λόγος

2. Βλ. Ἰω. 14, 20.

3. Φίλιπ. 3, 21.

ποιθήσεως ὁ λόγος μεστός· τὸ γὰρ τῆς δικαιοσύνης ἐνταῦθα οὐχ ὡς καυχώμενος, οὐδ' ὡς δίκαιον ἑαυτὸν ἀποφαίνων· ἀλλ' ἀντὶ τοῦ, Δικαίως αἰτοῦντος τὴν παρὰ σοῦ βοήθειαν, καὶ ἀξιοῦντος ἀπαλλαγῆναι ὧν ἀδίκως ὑπομένει, μάρτην ὑπὸ τοῦ Σαουλ διωκό-  
5 μενος, καὶ ἐξάκουσον καὶ παράσχου τὴν αἴτησιν.

«Ἐνώτισαι τὴν προσευχὴν μου οὐκ ἐν χεῖλεσι δολίοις». Προσευχῆς γὰρ οὐ διὰ χειλέων δολίων, διὰ δὲ γλώττης κεκαθαυμένης, καὶ τὰ θεῖα λόγια μελετᾶν εἰθισμένης ἐνωτίζεται ὁ Θεός.

10 «Ἐκ προσώπου σου τὸ κριμὰ μου ἐξέλθοι». Σαφῶς εὐχεται τὸν Μονογενῆ κριτὴν ἑαυτῷ καταστῆναι. «Οἱ ὀφθαλμοί σου ιδέτωσαν εὐθύτητας». Τὸ δίκαιον κριμὰ ἐξαίτεϊ τοῦ Υἱοῦ, ὃ ἔκριεν ἡμῖν.

«Ἐδοκίμασας τὴν καρδίαν μου, ἐπεσκέψω νυκτός, ἐπύρω-  
15 σάς με, καὶ οὐχ εὐρέθη ἐν ἐμοὶ ἀδικία». Ἄδικίαν εἶωθεν ἡ θεία Γραφή καλεῖν τὴν κατὰ τοῦ Θεοῦ βλασφημίαν· «Ἄδικίαν γάρ», φησί, «εἰς τὸ ὕψος ἐλάλησαν».

«Ὅπως ἂν μὴ λαλήσῃ τὸ στόμα μου τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων. Διδάσκει, ὡς καὶ τοῦτο παραφυλάττεσθαι πρὸς τὸ μηδὲν  
20 θνητὸν μηδὲ ἀνθρώπινον φθέγγεσθαι. «Διὰ τοὺς λόγους τῶν χειλέων σου ἐγὼ ἐφύλαξα ὁδοὺς σκληράς». Διὰ τὰ σὰ προστάγματα, φησί, τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην εἰσήλασα πύλην.

«Κατάρτισαι τὰ διαβήματά μου ἐν τοῖς τρίβοις σου». Διδάσκει ὁ λόγος μὴ πεποιθῆναι ἐφ' ἑαυτοῖς, ἐπὶ δὲ τῷ Θεῷ ἐπι-  
25 στηρίζεσθαι.

[Τρίβοι δὲ Κυρίου τῶν ἐντολῶν αἱ τηρήσεις].

«Ἐγὼ ἐκέκραξα, ὅτι εἰσήκουσάς μου, ὁ Θεός». Τὸ «εἰσήκουσας», ἀντὶ τοῦ, εἰσακούσῃ. Οὐ μάρτην τοῖσδε τοῖς λόγοις ἐχρησάμην, ἀλλὰ πείραν τῆς σῆς ἔχων φιλανθρωπίας· ἤκουσας  
30 γὰρ μου παρακαλοῦντος πολλάκις. «Κλῖνον τὸ οὖς σου ἐμοί». Ὅλος ὁ Θεός οὖς ἐστίν, ὡς τὰ πάντα ἀκούων.

1. Ψαλμ. 72, 8.

2. Πρβλ. Ματθ. 6, 14.

3. Τὸ λεγόμενον δὲν πρέπει νὰ ληφθῇ κυριολεκτικῶς, ἀλλ' ὡς εἰκὼν δη-

εἶναι μεστός ἀπὸ πολλὴν πεποιθήσιν· διότι τὸ «τῆς δικαιοσύνης» δὲν τὸ λέγει ἐπειδὴ καυχᾶται, οὔτε ἐπειδὴ αὐτοανακηρύσσεται δίκαιος, ἀλλ' ἔχει τὸ ἐξῆς νόημα· τὸν δίκαιως αἰτοῦντα τὴν βοήθειάν σου, ὁ ὁποῖος ἀπαιτεῖ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ ὅσα ὑπομένει ἀδίκως, καταδιωκόμενος ἄνευ λόγου ὑπὸ τοῦ Σαούλ, εἰσάκουσε (τοῦτον) καὶ ἐκπλήρωσε τὰ αἰτήματά του.

«Ἐνώτισαι τὴν προσευχὴν μου οὐκ ἐν χεῖλεσι δολίοις». Διότι ὁ Θεὸς ἀκούει τὴν προσευχὴν ὄχι δολίων χειλέων ἀλλὰ καθαρᾶς γλώσσης, συνειθισμένης εἰς τὴν μελέτην τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ.

2. «Ἐκ προσώπου σου τὸ κρίμά μου ἐξέλθοι». Εὐχεται σαφῶς νὰ ἔξη ὡς κριτὴν τοῦ τὸν Μονογενῆ. «Οἱ ὀφθαλμοὶ σου ἰδέτωσαν εὐθύτητας». Ἐπικαλεῖται τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ Υἱοῦ, ἐκείνην διὰ τῆς ὁποίας ἔκρινε χάριν ἡμῶν.

3. «Ἐδοκίμασας τὴν καρδίαν μου, ἐπεσκέψω νυκτός, ἐπύρωσάς με καὶ οὐχ εὐρέθη ἐν ἐμοὶ ἀδικία». Ἡ ἅγια Γραφή ἀποκαλεῖ συνήθως ἀδικίαν τὴν ὑβρίν κατὰ τοῦ Θεοῦ· «Διότι ἐξύβρισαν», λέγει, «τὸν Ὑψηλόν»<sup>1</sup>.

4. «Ὅπως ἂν μὴ λαλήσῃ τὸ στόμα μου τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων». Διδάσκει ὅτι πρέπει νὰ προφυλάγεται κανεὶς καὶ ἀπὸ τοῦτο, νὰ μὴ λέγῃ δηλ. θνητὰ καὶ ἀνθρώπινα. «Διὰ τοὺς λόγους τῶν χειλέων σου ἐγὼ ἐφύλαξα ὁδοὺς σκληράς». Ἐνεκα τῶν προσταγῶν σου, λέγει, εἰσῆλθα εἰς τὴν στενὴν καὶ θλιμμένην πύλην<sup>2</sup>.

5. «Κατάρτισαι τὰ διαβήματά μου ἐν τοῖς τρίβοις σου». Τὸ λεγόμενον διδάσκει νὰ μὴ ἔχωμεν πεποιθήσιν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας, ἀλλὰ νὰ στηριζώμεθα εἰς τὸν Θεόν.

[Ὅδοι Κυρίου δὲ εἶναι ἡ τήρησις τῶν ἐντολῶν του].

6. «Ἐγὼ ἐκέκραξα, ὅτι εἰσήκουσάς μου, ὁ Θεός». Τὸ «εἰσήκουσας» ἀντὶ τοῦ «θὰ εἰσακούσης». Δὲν ἐχρησιμοποίησα ματαίως αὐτοὺς τοὺς λόγους, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχα πείραν τῆς φιλανθρωπίας σου· διότι πολλάκις ἤκουσες τὰς παρακλήσεις μου. «Κλῖνον τὸ οὖς σου ἐμοί». Ὁ Θεὸς εἶναι ὁλος αὐτιά, διότι ἀκούει τὰ πάντα<sup>3</sup>.

λοῦσα τὴν παγγνωσίαν τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἰδέα εὐρηται καὶ εἰς τὸν Ξενοφάνη τὸν Κολοφώνιον «οὔλος ὄρᾱ, οὔλος δὲ νοεῖ, οὔλος δὲ τ' ἀκούει» (ἀπόσπασμα 24).

[«*Εγὼ ἐκέκραξα*», καὶ τὰ ἐξῆς. Οὐ μάρτην κράζω, ἀλλ' ἐπεὶ πολλάκις ἤκουσας, αὐτῷ καὶ νῦν ἀκουσθῆναι. Κραυγὴ δὲ ἐστὶ πρὸς Θεὸν καὶ ἡ ἐπιτεταμένη νόησις].

[«*Τὸ στέαρ αὐτῶν συνέκλειον*»]. Στέαρ τὴν σφοδροτάτην  
5 εὐημερίαν τῶν ἐχθρῶν σημαίνει].

«*Τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἔθεντο ἐκκλίνειν ἐν τῇ γῇ*». Εἰς σκοπός, φησί, γέγονεν αὐτοῖς, οἰονεὶ κατενέγκαι εἰς γῆν, καὶ τὰ σαρκὸς πείσαι φρονεῖν.

«*Ρομφαίαν σου ἀπὸ ἐχθρῶν τῶν χειρῶν σου*». Ἐκάστη τῶν  
10 δικαίων ψυχὴ καὶ μάλιστα τῶν ἐλκόντων τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐξ ἀσεβείας εἰς θεοσέβειαν, οἰονεὶ πως ῥομφαία ἐστὶν ἠκονημένη κατὰ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας. Ταύτην οὖν τὴν ῥομφαίαν, ὃ Δέσποτα, φησὶν, ἦν αὐτὸς κατὰ τῶν σῶν ἐχθρῶν ἠκόνησας, ῥῦσαι ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν τῆς σῆς χειρός. Τίνες δ' ἂν εἶεν οἱ τῆς  
15 χειρός τοῦ Θεοῦ ἐχθροὶ ἢ οἱ ἀνθιστάμενοι τῇ εἰς τὸν Μονογενῆ αὐτοῦ πίστει, ὅστις ἐστὶ καὶ χεὶρ αὐτοῦ;

«*Κύριε, ἀπὸ ὀλίγων ἀπὸ γῆς διαμέρισον αὐτούς*». Χωρισθῆναι τοὺς ἀσεβεῖς τῶν ὀλίγων εὔχεται, οἰονεὶ πως διαμερισθῆναι. Τίνες δὲ οἱ ὀλίγοι ἢ περὶ ὧν λέλεκται· «*Πολλοὶ μὲν κλητοί, ὀλί-  
20 γοι δὲ ἐκλεκτοί*».

«*Καὶ τῶν κεκρυμμένων σου ἐπλήσθη ἡ γαστήρ αὐτῶν*». Πάντων φησί, τῶν τιμίων ἀπέλαυσαν διὸ καὶ ἀπελάκτισαν οὕτως, ὡς καὶ παρανομεῖν. «*Τῶν δὲ κεκρυμμένων σου*» ἀντὶ τοῦ, ὧν ἐν ἀποκρύφῳ τιμωριῶν ἔχεις τὴν γνώσιν, ἐγὼ ἀγνοῶ, τούτων ἐμπλησον τὰς γαστέρας αὐτῶν, περιφραστικῶς ἀντί, αὐ-  
25 τοῦς. «*Ἐχοστάσθησαν υἱῶν, καὶ ἀφήκαν τὰ κατάλοιπα τοῖς νηπίοις αὐτῶν*». Πᾶσης, φησί, παρανομίας ἐπλήσθησαν, καὶ εἰς παῖδας δὲ ταύτην παρέπεμψαν.

[*Καὶ ταύτην κατέλειψαν τοῖς νηπίοις τῶν υἱῶν αὐτῶν, ἡ-  
30 γονν μέχρι ἐκγόνων*].

«*Εγὼ δὲ ἐν δικαιοσύνῃ ὀφθῆσομαι τῷ προσώπῳ σου*». Οὐχ

[«Ἐγὼ ἐκέκραξα» καὶ τὰ ἐξῆς. Δὲν κραυγάζω ματαίως· ἀλλ' ἐπειδὴ πολλακίς μὲ ἤκουσες, παρακαλῶ νὰ εἰσακουσθῶ καὶ τώρα. Κραυγὴ δὲ πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι ἡ ἐντατικὴ στροφὴ τῆς νοήσεως πρὸς αὐτὸν].

[10. «Τὸ στέαρ αὐτῶν συνέκλειον». Στέαρ (ἦτοι λίπος) καλεῖ τὴν ὑπερβολικὴν εὐημερίαν τῶν ἐχθρῶν].

11. «Τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἔθεντο ἐκκλίνειν ἐν τῇ γῇ». Ἐνα σκοπὸν, λέγει, ἔχουν αὐτοί· νὰ (μᾶς) καταβιβάσουν εἰς τὴν γῆν καὶ νὰ μᾶς πείσουν νὰ ἔχωμεν γήινον φρόνημα.

13. «Ῥομφαίαν σου ἀπὸ ἐχθρῶν τῶν χειρῶν σου». Κάθε μία ψυχὴ δικαίου, ἰδίᾳ δὲ ὁσων ἐλκύουν τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐκ τῆς ἀσεβείας εἰς τὴν εὐσέβειαν, εἶναι, οὕτως εἶπεῖν, ρομφαία ἀκονισμένη ἐναντίον τῶν πονηρῶν πνευμάτων. Αὐτήν, λοιπόν, τὴν ρομφαίαν, λέγει, τὴν ὁποίαν σὺ, Δέσποτα, ἔχεις ἀκονήσει ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν σου, λύτρωσέ τὴν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς σου. Ποῖοι ἄλλοι δὲ εἶναι οἱ ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ εἰμὴ ὅσοι ἀνθίστανται εἰς τὴν πίστιν εἰς τὸν Μονογενῆ του, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ χεὶρ τοῦ Θεοῦ;

14. «Κύριε, ἀπὸ ὀλίγων ἀπὸ γῆς διαμέρισον αὐτούς. Παρακαλεῖ νὰ χωρισθοῦν οἱ ἀσεβεῖς ἀπὸ τοὺς ὀλίγους, νὰ διαμερισθοῦν κατὰ τινα τρόπον. Οἱ ὀλίγοι δὲ εἶναι ἐκεῖνοι διὰ τοὺς ὁποίους ἔχει λεχθῆ· «Πολλοὶ μὲν ἔχουν κληθῆ, ὀλίγοι ὁμως εἶναι ἐκλεκτοί»<sup>1</sup>.

«Καὶ τῶν κεκρυμμένων σου ἐπλήσθη ἡ γαστήρ αὐτῶν». Ἀπήλαυσαν, λέγει, ὅλα τὰ πολῦτιμα· διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἀπώθησαν ὅλα μετὰ περιφρονήσεως, φθάσαντες μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου. «Τῶν κεκρυμμένων σου» σημαίνει· Μὲ τὰς ἀποκρύφους ποινάς, τὰς ὁποίας σὺ μὲν γνωρίζεις, ἐγὼ ὁμως ἀγνοῶ, νὰ γεμίσης τὰς κοιλίας αὐτῶν - περιφραστικῶς, ἀντὶ «αὐτούς». «Ἐχορτάσθησαν υἰῶν καὶ ἀφῆκαν τὰ κατάλοιπα τοῖς νηπίοις αὐτῶν». Ἐγέμισαν, λέγει, ἀπὸ παντὸς εἴδους παρανομίαν καὶ μετεβίβασαν αὐτὴν εἰς τοὺς υἰοὺς των. [Καὶ ἐκληροδότησαν αὐτὴν εἰς τὰ νήπια τῶν υἰῶν των, δηλ. εἰς τοὺς ἐχγονοὺς των].

15. «Ἐγὼ δὲ ἐν δικαιοσύνῃ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ σου». Δὲν θὰ γίνω ὁμοῖος πρὸς ἐκείνους οὔτε θὰ χορτασθῶ μὲ τὰ αὐτὰ



ὁμοιωθήσομαι ἐκείνοις, οὐδὲ τῶν αὐτῶν, φησί, χορτασθήσομαι ἀλλὰ τῆς σῆς δόξης ἐμπλησθήσομαι διὰ δικαίων ἔργων.

#### ΨΑΛΜΟΣ ΙΖ'

Εἰς τὸ τέλος τῷ παιδὶ Κυρίου τῷ Δαβὶδ, ἃ ἐλάλησε τῷ Κυρίῳ  
5 τοὺς λόγους τῆς ᾠδῆς ταύτης ἐν ἡμέρᾳ ἣ ἐρρυσάτο αὐτὸν Κύριος  
ἐκ χειρὸς πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ καὶ ἐκ χειρὸς Σαούλ, καὶ  
εἶπεν.

#### Ἑπόθεσις.

Περιέχει ὁ ψαλμὸς ἐπανάστασιν ἐχθρῶν καὶ ἐπίκλησιν εἰς  
10 συμμαχίαν Θεοῦ, καὶ κάθοδον τοῦ Μονογενοῦς καὶ ἀνάληψιν, καὶ  
μετὰ τὴν ἀνάληψιν τὰ κατὰ τῶν δαιμόνων πραχθέντα, καὶ τοῦ  
Ἰσραὴλ ἐκβολήν, καὶ τῶν ἐθνῶν κλήσιν. Τὸ δέ, «ἐκ χειρὸς τῶν  
ἐχθρῶν αὐτοῦ, καὶ ἐκ χειρὸς Σαούλ», ἀναφέροισι' ἂν εἰς τοὺς νο-  
ητοὺς ἐχθροὺς καὶ τὸν τούτων ἄρχοντα.

15 «Ἀγαπήσω σε, Κύριε, ἰσχύς μου· Κύριος στερέωμά μου  
καὶ καταφυγή μου». Τῶν εὐεργεσιῶν αἰσθόμενος τοῦ Θεοῦ, ὅπερ  
ἐστὶ μέγιστον δῶρον, ἀνατίθησιν αὐτῷ, τὴν ἀγάπην φημί· ἦν  
καὶ πρώτην ὁ Σωτὴρ ἐν ἐντολαῖς ἔταξεν.

«Αἰνῶν ἀπεκαλεσάμην τὸν Κύριον καὶ ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου  
20 σωθήσομαι». Ἐνταῦθα διδασκόμεθα χάριν μὲν ὁμολογεῖν ὑπὲρ  
τῶν ὑπεργγμένων ἀγαθῶν· αἰτεῖν δὲ πάλιν τὰ ἐνδέοντα. Εἶτα διη-  
γεῖται τὰς παντοδαπὰς τῶν πολεμίων ἐπαναστάσεις.

«Περιέσχον με ὠδίνες θανάτου». Οὐδενός, φησί, ἐνταῦθα  
πολέμον θνητοῦ μέμνηται, ἀλλὰ δυνάμειν ἀφανῶν, ἐνδον τὴν  
25 ψυχὴν αὐτοῦ κυκλοουσῶν. «Καὶ χεῖμαρροι ἀνομίας ἐξετάραξάν  
με. Ὠδίνες ἄδου περιεκύκλωσάν με· προέφθασάν με παγίδες  
θανάτου». Χεῖμαρροι ἀνομίας εἰσὶν οἱ παράνομοι λογισμοί· οὐ-

(πράγματα), λέγει, ἀλλὰ θὰ γεμίσω ἀπὸ τὴν δόξαν σου διὰ τῶν δικαίων ἔργων (μου).

### ΙΖ'

Εἰς τὸ τέλος· τοῦ δούλου τοῦ Κυρίου Δαβίδ· τί εἶπε πρὸς τὸν Κύριον διὰ τῶν λόγων τοῦ ὕμνου τούτου τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Κύριος τὸν ἔσωσεν ἐξ ὄλων τῶν ἐχθρῶν του καὶ ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Σαούλ<sup>1</sup>, καὶ εἶπεν (τὸν ψαλμὸν).

### Ἐπίθεσις.

Ὁ ψαλμὸς περιέχει τὴν ἐξέγερσιν τῶν ἐχθρῶν καὶ τὴν ἐπίκλησιν τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ· τὴν κάθοδον τοῦ Μονογενοῦς καὶ τὴν ἀνάληψιν· ὁμοίως ὅσα ἐπράχθησαν μετὰ τὴν ἀνάληψιν κατὰ τῶν δαιμόνων, τὴν ἀπόρριψιν τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τὴν κλήσιν τῶν ἔθνῶν. Τὸ δὲ «ἐκ χειρὸς τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ καὶ ἐκ χειρὸς Σαούλ» θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναφέρεται εἰς τοὺς πνευματικούς ἐχθρούς καὶ τὸν ἄρχοντά των.

2 - 3. «Ἀγαπήσω σε, Κύριε, ἰσχύς μου· Κύριος στερέωμά μου καὶ καταφυγή μου». Κατανοῶν τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ, προσφέρει εἰς αὐτὸν τὸ μέγιστον δῶρον, δηλ. τὴν ἀγάπην· αὐτὴν καὶ ὁ Σωτὴρ κατέταξε πρῶτην μετὰ τῶν ἐντολῶν<sup>2</sup>.

4. «Αἰνῶν ἐπεκαλεσάμην τὸν Κύριον καὶ ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου σωθήσομαι». Ἐνταῦθα διδασκόμεθα νὰ εὐχαριστῶμεν μὲν διὰ τὰ δοθέντα εἰς ἡμᾶς ἀγαθὰ, νὰ ζητῶμεν δὲ ὅσα μᾶς λείπουν. Ἐν συνεχείᾳ, διηγεῖται τὰς πάσης φύσεως ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν.

5 - 6. «Περίεσχον με ὠδίνες θανάτου». Δὲν ἐνθυμοῦμαι ἐδῶ, λέγει, τὸν πόλεμον κάποιου θνητοῦ, ἀλλὰ τῶν ἀοράτων δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι περικυκλώνουν ἀπὸ μέσα τὴν ψυχὴν του. «Καὶ χεῖμαρροι ἀνομίας ἐξετάραξάν με. Ὁδίνες ἄδου περιεκύκλωσάν με, προέφθασάν με παγίδες θανάτου». Χεῖμαρροι ἀνομίας εἶναι οἱ πονηροὶ διαλογισμοί· οἱ ἴδιοι ἀποκαλοῦνται καὶ πόνοι ἐπι-

2. Βλ. Ματθ. 22, 38 - 39.

τοι δὲ αὐτοὶ καὶ ὠδίνες καλοῦνται χρονίζοντες ἐν ἡμῖν, καὶ πάλιν παγίδες, θανατοῦντες ἡμᾶς διὰ τῆς κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτίας.

«Καὶ ἐσαλεύθη καὶ ἔντρομος ἐγενήθη ἡ γῆ». Τὰ παραχθέντα τότε ἐπὶ τῇ καθόδῳ τοῦ Κυρίου εἰσηγεῖται· πάντες γὰρ οἱ 5 τὴν γῆν οἰκοῦντες ἐκινήθησαν· πᾶσά τε χώρα ἐπληροῦτο τῆς περὶ αὐτοῦ φήμης. «Καὶ τὰ θεμέλια τῶν ὄρέων ἐταράχθησαν». Ὁρη δυνάμεις εἰσὶ πονηροὶ αἱ ἐπαιρόμεναι κατὰ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Θεμέλια δὲ αὐτῶν τοὺς ἐν βάθει λογισμοὺς φησιν. «Καὶ ἐσαλεύθησαν, ὅτι ὠργίσθη αὐτοῖς ὁ Θεός». Διότι ἐν μακρῷ αἰῶ- 10 νι τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς ἠπάτησαν διὰ τῆς πολυθέου δεισιδαιμονίας.

«Ἀνέβη καπνὸς ἐν ὄργῃ αὐτοῦ». Ὁργισθεῖς, φησί, κατέσβεσεν αὐτῶν τὸ πῦρ δι' οὗ πάλαι τοὺς ἀνθρώπους κατέφλεγον. Καὶ τούτου σύμβολον τὸν καπνὸν τίθησι. «Καὶ πῦρ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ καταφλεγῆσεται». Ταῦτα γὰρ ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς ἐνεργεῖ 15 ἀφανῶς κατὰ τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων τὸ πῦρ αὐτῶν σβεννὺς ἐτέρῳ πυρὶ κρείττονι καὶ δυνατωτέρῳ. [Ὁρῶντες γὰρ οἱ δαίμονες τὸν Κύριον, ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ ἐκαίοντο ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ]. «Ἀνθρακες ἀνήφθησαν ἀπ' αὐτοῦ». Οἱ κατὰ μετουσίαν τοῦ θείου φωτὸς φωτισθέντες.

20 «Καὶ ἔκλινεν οὐρανοὺς, καὶ κατέβη». Λευκότερα προφητεύει τὴν κατάβασιν τοῦ Κυρίου. Εἴη δ' ἄν σημαντικὸν τοῦ· «Ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν μέχρι θανάτου». Καὶ γνώφος ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. Τὸ κρύφιον τῆς ἐν τῇ οἰκονομίᾳ πορείας δηλοῖ καὶ τὸ ἀόρατον τοῦ Θεοῦ· ἵνα μὴ δι' ὧν εἶπεν εἰς σωματικὰς ἐλκυσθῶ- 25 μεν ἐννοίας.

«Ἐπέβη ἐπὶ χερουβὶμ καὶ ἐπετάσθη, ἐπετάσθη ἐπὶ πτερυγῶν ἀνέμων». Τὴν ἀνάληψιν αὐτοῦ διὰ τούτων δηλοῖ· χερουβὶμ

1. Πλήρη ἀνάπτυξιν τῆς διδασκαλίας ταύτης ἔχομεν εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. Ἡ μετουσία δὲν σημαίνει μέθεξις

τόκου, οί ὅποιοι χρονίζουσι ἐντὸς ἡμῶν, ὁμοίως δὲ καὶ παγίδες, αἱ ὅποιαί μᾶς ὀδηγοῦν εἰς τὸν θάνατον διὰ τῆς διαπράξεως τῆς ἁμαρτίας.

8. «Καὶ ἐσαλεύθη καὶ ἔντρομος ἐγενήθη ἡ γῆ». Διηγεῖται ὅσα συνέβησαν τότε κατὰ τὴν κάθοδον τοῦ Κυρίου· ὅλοι δηλ. οἱ κάτοικοι τῆς γῆς ἐταράχθησαν καὶ πᾶσα χώρα ἐγένευσεν ἀπὸ τὴν φήμην του. «Καὶ τὰ θεμέλια τῶν ὀρέων ἐταράχθησαν». Ὅρη εἶναι αἱ πονηραὶ δυνάμεις, αἱ ὅποιαί ἐπαναστατοῦν κατὰ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, θεμέλια δὲ αὐτῶν λέγει τὰς βαθυτέρας σκέψεις των. «Καὶ ἐσαλεύθησαν ὅτι ὠργίσθη αὐτοῖς ὁ Θεός». Διότι ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐξηπάτησαν τοὺς κατοίκους τῆς γῆς διὰ τῆς δεισιδαιμονίας τῆς πολυθείας.

9. «Ἄνέβη καπνὸς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ». Ὅταν ὠργίσθη, λέγει, κατέσβεσε τὸ πῦρ αὐτῶν, διὰ τοῦ ὁποίου κατέκαιον κάποτε τοὺς ἀνθρώπους. Σύμβολον δ' αὐτοῦ θέτει τὸν καπνόν. «Καὶ πῦρ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ καταφλεγθήσεται». Ὅλα δ' αὐτὰ τὰ πράττει ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ κατὰ τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων ἀοράτως, σβύνει δὲ τὸ πῦρ αὐτῶν δι' ἄλλου καλλιτέρου καὶ ἰσχυροτέρου πυρός. [Οἱ δαίμονες δηλ. βλέποντες τὸν Κύριον κατὰ τὴν παρουσίαν του κατεκαίοντο ἀπὸ τὸ πρόσωπόν του]. «Ἄνθρακες ἀνήφθησαν ἀπ' αὐτοῦ». Ὅσοι ἐφωτίσθησαν διὰ τῆς μεθέξεως εἰς τὸ θεῖον πῦρ<sup>1</sup>.

10. «Καὶ ἔκλινεν οὐρανοὺς καὶ κατέβη». Σαφέστατα προφητεύει τὴν κατάβασιν τοῦ Κυρίου. Σημαίνει δ' ὅτι τὸ «Ἐταπεινώθη μέχρι θανάτου»<sup>2</sup>. Καὶ γνόφος ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ». Δηλοῖ τὸ μυστήριον τῆς ἐξελίξεως τῆς θείας οἰκονομίας καὶ τὸ ἀόρατον τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ μὴ παρασυρθῶμεν δι' ὅσων εἶπεν εἰς σωματικὰς ἐννοίας.

11. «Ἐπέβη ἐπὶ χερουβὶμ καὶ ἐπετάσθη· ἐπετάσθη ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων». Διὰ τούτων ἐννοεῖ τὴν ἀνάληψιν αὐτοῦ·

εἰς τὴν θείαν οὐσίαν, ἀλλ' εἰς τὰς ἀκτίστους ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, αἱ ὅποιαί μόναι εἶναι μεθεκταὶ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου.

1. 2. Φιλιπ. 2, 8.

καὶ πτέρυγας ἀνέμων τὴν νεφέλην φησὶ [ἦτις αὐτὸν ὑπέλαβεν· ἢ τὸ τῆς ἐπιφανείας ὀξύ, τὸ τῆς παρουσίας καὶ βοηθείας τάχος] περὶ ἧς ἐν ταῖς Πράξεσι γέγραπται· «Καὶ ταῦτα εἰπὼν βλεπόντων αὐτῶν ἐπήρθη, καὶ νεφέλη ὑπέλαβεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν 5 αὐτῶν».

«Καὶ ἔθετο σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ». Τὴν ἀφανῆ καὶ λανθάνουσαν τοῦ Σωτῆρος σὺν ἀνθρώποις διατριβὴν. «Κύκλω αὐτοῦ ἢ σκηνὴ αὐτοῦ». Σκηνὴν αὐτοῦ τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν σημαίνει, ἐν ἣ κατασκηνώσαι ἐπήγγελται. «Κύκλω» δὲ «αὐτοῦ», φησί, 10 κατὰ τὸ εἰρημένον· «Ὅπου δύο ἢ τρεῖς εἰσι συνηγμένοι ἐν τῷ ἐμῷ ὀνόματι, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν. Σκοτεινὸν ὕδωρ ἐν νεφέλαις ἀέρων». Τοῦτό φησι διὰ τὸ ἀμαυρῶς τοὺς περὶ αὐτοῦ λόγους ἐν τοῖς προφήταις κείσθαι, οἵτινες καὶ νεφέλαι προσηγορεύθησαν.

15 «Ἀπὸ τῆς τηλαυγήσεως ἐνώπιον αὐτοῦ αἱ νεφέλαι διήλθον». Τὸ φῶς, φησὶ, τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ φανεράς τὰς προφητείας ἐποίησεν. [Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἀπειλαὶ τοῖς προφητικοῖς ἐγκεινται λόγοις, καὶ ταύτας δὲ τῆς χαλάζης καὶ ἀνθρώκων ἠνίξατο. Ἡ οὕτως, ἀπὸ τῆς τοῦ κηρύγματος ἐκλάμψεως ἔμπροσθεν αὐτοῦ 20 διελθόντες οἱ ἀπόστολοι νεφελῶν δίκην τὸν κόσμον κατήρδυσαν. Αἱ δὲ χάλαζαι κολάσεων εἶδη τοὺς ἀπιστοῦντας ἀμνόμεναι]. «Χάλαζα καὶ ἄνθρακες πυρός». Διὰ τούτων σημαίνει τὰ μετὰ τὴν ἀνάληψιν αὐτοῦ συμβεβηκότα τοῖς ἐχθροῖς, τοῖς νοητοῖς φημι. Ὡσπερ δὲ τὸν Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγυπτίων ἐλευθερῶν χάλαζαν καὶ 25 πῦρ ἔβρεξεν, οὕτω καὶ πάντα τὰ ἔθνη τῆς τῶν δαιμόνων δουλείας ἐλευθερῶν χάλαζαν ἔβρεξε καὶ ἄνθρακας πυρός. Ταῦτα δὲ

χερουβὶμ δὲ καὶ πτέρυγας ἀνέμων λέγει τὸ σύννεφον [τὸ ὁποῖον παρέλαβεν αὐτόν· ἢ τὴν λαμπρότητα τῆς μορφῆς, τὴν ταχύτητα τῆς παρουσίας καὶ τῆς βοηθείας], διὰ τὸ ὁποῖον γίνεται λόγος εἰς τὰς Πράξεις· «Καὶ ἀφοῦ εἶπεν αὐτὰ ἐσηκώθη ὑψηλὰ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν των, καὶ ἔν σύννεφον τὸν ἐπῆρε ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς των»<sup>1</sup>.

12. «Καὶ ἔθετο σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ». Ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀφανῆ καὶ διαφεύγουσαν τῆς προσοχῆς ζωὴν τοῦ Σωτῆρος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. «Κύκλω αὐτοῦ ἡ σκηνὴ αὐτοῦ». Σκηνὴν αὐτοῦ ἀποκαλεῖ τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν, εἰς τὴν ὁποῖαν ἔχει ὑποσχεθῆ ὅτι θὰ κατασκηνώσῃ. Λέγει δὲ «κύκλω αὐτοῦ» συμφώνως πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ· «Ὅπου εἶναι συνηθροισμένοι δύο ἢ τρεῖς εἰς τὸ ὄνομά μου, ἐκεῖ εἶμαι εἰς τὸ μέσον αὐτῶν»<sup>2</sup>. «Σκοτεινὸν ὕδωρ ἐν νεφέλαις ἀέρων». Λέγει τοῦτο, ἐπειδὴ οἱ περὶ αὐτοῦ λόγοι εὐρίσκονται σκιωδῶς εἰς τοὺς προφήτας, οἱ ὁποῖοι καὶ ὠνομάσθησαν νεφέλαι.

13. «Ἀπὸ τῆς τηλαυγήσεως ἐνώπιον αὐτοῦ αἱ νεφέλαι διῆλθον. Τὸ φῶς, λέγει, τῆς ἐνδόξου παρουσίας του κατέστησε φανεράς τὰς προφητείας. [Ἐπειδὴ δὲ εἰς τοὺς προφητικούς λόγους περιλαμβάνονται καὶ ἀπειλαί, ὑπαινίσσεται καὶ αὐτὰς διὰ τῆς χαλάζης καὶ τῶν ἀνθράκων. Ἡ οὕτως· οἱ ἀπόστολοι ἀφοῦ διῆλθον, φωτισμένοι ὑπὸ τῆς λάμπειας τοῦ κηρύγματος, ἐνώπιόν του, ὡσὰν νέφη ἐπότισαν τὸν κόσμον. Αἱ δὲ χάλαζαι σημαίνουν εἶδη ποινῶν διὰ τῶν ὁποίων τιμωροῦνται οἱ ἄπιστοι]. «Χάλαζα καὶ ἀνθρακες πυρός». Διὰ τούτων ἀναφέρεται εἰς ὅσα συνέβησαν εἰς τοὺς ἐχθρούς του, τοὺς πνευματικούς βεβαίως, μετὰ τὴν ἀνάληψιν αὐτοῦ. Ὅπως κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἰσραὴλ ἐκ τῶν Αἰγυπτίων (ὁ Θεὸς) ἔβρεξε χάλαζαν καὶ πῦρ<sup>3</sup>, οὕτω καὶ κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ὅλων τῶν ἐθνῶν ἐκ τῆς δουλείας ὑπὸ τοὺς δαίμονας ἔβρεξε χάλαζαν καὶ ἀνημμένα κάρβουνα.

2. Ματθ. 18, 20.

3. Βλ. Ἔξ. 14, 24 κ.έ.

εἶεν ἂν τιμωρητικαὶ δυνάμεις, δι' ὧν τὰς νοητὰς αἰγυπτίας καθ-  
εἶλεν.

«Καὶ ὠφθησαν αἱ πηγαὶ τῶν ὑδάτων». Μετὰ τὴν καθαίρε-  
σιν τῶν ἐχθρῶν ὠφθησαν αἱ πηγαὶ τῶν ὑδάτων· δηλαδή ὁ σωτή-  
5 ριος τοῦ Εὐαγγελίου λόγος, ὅστις καὶ θεμέλιος τῆς οἰκουμένης  
γένονεν· ἐπ' αὐτὸν γὰρ ἐπικοδομήθημεν. Ἡ καὶ οὕτως· πηγὰς  
νοήσεις τοὺς ἁγίους προφήτας, ἅτε δὴ τὸν σωτήριον ἀναβλύζον-  
τα λόγον. Οὕτω γὰρ γέγραπται περὶ αὐτῶν· «Καὶ ἀντλήσετε  
ὑδωρ μετ' εὐφροσύνης ἐκ πηγῶν τοῦ σωτηρίου». Θεμέλια δὲ τῆς  
10 οἰκουμένης τὴν Μωυσέως τοῦ πανσόφου Γραφήν. Κρηπίδα γὰρ  
πίστεως καὶ θεογνωσίαν ἐν αὐτῇ καὶ πρώτῃ τεθειμένην εδρήκα-  
μεν τὸ Χριστοῦ μυστήριον ἐν τύποις ὠδίνουσαν ἅμα τοῖς προ-  
φήταις. («Ὁφθησαν» τοίνυν ἀντὶ τοῦ, ἐφανερῶθησαν. Ἡγοῦν πη-  
γὰς νοήσεις καὶ θεμέλια τῆς ὑπ' οὐρανόν, τοὺς ἁγίους ἀποστό-  
15 λους· ἀναπηγάζουσι γὰρ καὶ αὐτοὶ τὸν σωτήριον λόγον καὶ κρη-  
πίδα τῆς ὑπ' οὐρανὸν κατεβάλλοντο τὴν πίστιν. Πηγὰς δὲ ὑδάτων  
καὶ θεμέλια τῆς οἰκουμένης νοήσεις πάλιν τὸ σωτήριον βάπτισμα.

«Ἀπὸ ἐπιτιμῆσεώς σου, Κύριε». Προστυπακουστέον τό,  
ἀνηρέθησαν οἱ προλεχθέντες ἐχθροί. «Ἀπὸ ἐμπνεύσεως πνεύμα-  
20 τος ὀργῆς σου». Οὐ παρατὰ Θεὸς κολάζει τοὺς ἁμαρτάνοντας·  
ἢ γὰρ ἂν ἄρδην ἀπώλοντο· προαναφωνεῖ δὲ τῆς ὀργῆς τὰς κολά-  
σεις· «Παιδεύσω γὰρ αὐτοὺς ἐν τῇ ὀργῇ τῆς θλίψεως αὐτῶν».  
Καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ ἐμπνέειν αὐτὸν πνεῦμα τῆς ὀργῆς αὐτοῦ.

«Προσελάβετό με ἐξ ὑδάτων πολλῶν». Ὑδάτα τοὺς πει-  
25 ρασμοὺς φησι.

[Λέγει ὁ Δαβὶδ· «Ἐλαβέ με», ἤτοι τὴν ἀνθρωπιαν φύσιν·

Αὐτὰ δὲ εἶναι δυνάμεις τιμωρίας<sup>1</sup>, διὰ τῶν ὁποίων ὑπέταξε τὰς δυνάμεις τῶν πνευματικῶν αἰγυπτίων (τ.ξ. τῶν δαιμόνων).

16. «Καὶ ὤφθησαν αἱ πηγαὶ τῶν ὑδάτων». Μετὰ τὴν καθυπόταξιν τῶν ἐχθρῶν ἐφάνησαν αἱ πηγαὶ τῶν ὑδάτων, δηλαδὴ ὁ σωτήριος λόγος τοῦ Εὐαγγελίου, ὁ ὁποῖος ἔχει γίνεи τὸ θεμέλιον τῆς οἰκουμένης, διότι ἐπάνω εἰς αὐτὸν ἔχομεν οἰκοδομηθῆ. Ἡ καὶ οὕτως· πηγὰς θὰ ἐννοήσης τοὺς ἀγίους προφήτας, διότι ἀναβλύζουν τὸν σωτήριον λόγον. Διότι οὕτως ἔχει γραφῆ δι' αὐτούς· «Καὶ θὰ ἀντλήσετε ὕδωρ μετὰ πολλῆς χαρᾶς ἐκ τῶν πηγῶν τῆς σωτηρίας»<sup>2</sup>. Θεμέλια δὲ τῆς οἰκουμένης εἶναι ἡ Γραφῆ<sup>3</sup> τοῦ πανσόφου Μωυσέως. Διότι εἰς αὐτὴν πρώτην ἔχομεν εὖρει ὡς θεμέλιον τῆς πίστεως καὶ τῆς θεογνωσίας τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ νὰ ἀποκαλύπτεται διὰ τῶν τύπων· ὁμοίως δὲ καὶ εἰς τοὺς προφήτας. «Ὠφθησαν», λοιπόν, σημαίνει «ἐφανερώθησαν». Ἡ ἄλλως θὰ ἐννοήσης ὡς πηγὰς καὶ θεμέλια τῆς ὑψηλοῦ τοὺς ἀγίους ἀποστόλους· διότι καὶ αὐτοὶ ἀναβλύζουν ὡς πηγαὶ τὸν σωτήριον λόγον καὶ ἔθεσαν τὴν πίστιν ὡς θεμέλιον τῆς ὑψηλοῦ. Πηγὰς δὲ ὑδάτων καὶ θεμέλια τῆς οἰκουμένης δύνασαι νὰ ἐννοήσης πάλιν τὸ σωτήριον βάπτισμα.

«Ἀπὸ ἐπιτιμήσεώς σου, Κύριε», ἐννοεῖται, ὑπετάγησαν οἱ προαναφερθέντες ἐχθροί. «Ἀπὸ ἐμπνεύσεως πνεύματος ὀργῆς σου». Ὁ Θεὸς δὲν τιμωρεῖ ἀμέσως τοὺς ἀμαρτάνοντας· διότι (ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει) θὰ ἐξηφανίζοντο ἅπαντες διὰ μιᾶς· προλέγει ὁμως, πρὸ τῆς ὀργῆς του, τὰς τιμωρίας· «Θὰ τιμωρήσω αὐτούς διὰ τῆς ὀργῆς (μου) καὶ θὰ θλιβοῦν»<sup>4</sup>. Αὐτὸ δὲ εἶναι τὸ ὅτι θὰ πνεύσῃ ἡ ὀργή του.

17. «Προσελάβετό με ἕξ ὑδάτων πολλῶν». Ὑδατα λέγει τοὺς πειρασμούς.

[Λέγει ὁ Δαβίδ· «ἐλάβέ με», δηλ. τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν·

2. Ἦσ. 12, 3.

3. Προφανῶς ἡ Πεντάτευχος.

4. Ὠσ. 7, 12· οἱ Ὁ' ἔχουν «παιδεύσω αὐτούς ἐν τῇ ἀκοῇ τῆς θλίψεως αὐτῶν».



ἐβαπτίσθησαν γὰρ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς Πεντηκοστῆς ὡσεὶ ψυχαὶ τρισχίλια ὑπὸ τῶν ἀποστόλων].

«*Ρύσεται με ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου δυνατῶν, καὶ ἐκ τῶν μισούντων με*». Εἰς τὰ πεπραγμένα αὐτῷ ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ τῇ 5 μετανοίᾳ μετέβη. «*Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν. Ἦδη μὲν, τῆς ἐξομολογήσεώς μου ἐπακούσας ὁ Κύριος, γέγονέ μοι ἀντιστήριγμα, μέλλοντός μου περιτρέπεσθαι καὶ μέγα πῶμα ὑπομένειν, εἰ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν εἰς παντελῆ ἐξέπιπτον ἀποστασίαν. Πλήν ἀλλὰ καὶ παντελῶς ῥύσεται με διδοὺς ἄφεισιν τῆς ἁμαρτίας κατὰ*  
10 *τὸν προφητευόμενον καιρὸν τῆς αὐτοῦ παρουσίας, καὶ τοῦτο ποιήσει εὐεργετῶν με ὁ Κύριος, («Ὅτι ἠθέλησέ με*). *Εἰ μὴ γὰρ ἠθέλησέ με, οὐκ ἂν τὸν προφήτην αὐτοῦ πρὸς μὲ ἀπέστειλε.*

«*Καὶ ἀνταποδώσει μοι Κύριος*». Πέπεισμαι, φησὶν, ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς δικαιοκρισίας αὐτοῦ, οὐ μνημονεύσας μου 15 τὰς ἁμαρτίας, κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου ἀνταποδώσει. Τὰς γὰρ ἄλλας μου πράξεις τὰς ἐν δικαιοσύνῃ ὡσπερ ζυγῶ ἀντιπαραβάλλων καὶ ἀντιστήσας τῷ ἁμαρτήματί μου, κατὰ πολὺ πλεοναζούσας εὐρήσει τοῦ γενομένου μοι ἁμαρτήματος. Διδάσκει δὲ ὁ λόγος τὸ δύνασθαι τὸν κατὰ τινα ἀσθένειαν ὠλισθηκότα ἀναλαμ-  
20 βάνειν ἑαυτὸν διὰ δευτέρων κατορθωμάτων.

[*Δικαιοσύνην τὴν καθόλου ἀρετὴν λέγει τὴν πρακτικὴν καθαρότητα χειρῶν τὰς πρακτικὰς ἐνεργείας ἀμολύντους γενομένας τὸ ἀπὸ βελτίστης ἕξεως ἀποτελεῖσθαι*].

[*«Ὅτι πάντα τὰ κρίματα»*, καὶ τὰ ἐξῆς. Ὁλισθηκότας ἀνα-  
25 λαμβάνειν δεῖ ἑαυτοὺς διὰ δευτέρων κατορθωμάτων. *Εἰ καὶ ἀνεξερεύνητα δὲ καὶ τὰ κρίματα καὶ ἄβύσσῳ ἕοικότα διὰ τὸ ἀκατάληπτον, ἀλλ' οὖν πάντα ἐνώπιόν ἐστι τοῦ θεοφιλοῦς*].

«*Μετὰ οὐρίου δσιος ἔση*». Εἰκότως κατηξίωσάς με τῆς σῆς

ἐβαπτίσθησαν δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς περίπου τρεῖς χιλιάδες ψυχαὶ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων <sup>1</sup>].

18 - 20. «Ῥύσεται με ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου δυνατῶν καὶ ἐκ τῶν μισούντων με». Μετέβη εἰς ὅσα ἔπραξε κατὰ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν μετάνοιάν του. Τὸ λεγόμενον δὲ ὑπ' αὐτοῦ εἶναι τὸ ἐξῆς: Ἦδη ὁ Κύριος ἤκουσε τὴν ἐξομολόγησίν μου καὶ ἔγινε ἀντιστήριγμα δι' ἐμέ, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἀνατραπῶ καὶ νὰ καταπέσω τελείως, ἂν μετὰ τὴν ἁμαρτίαν περιέπιπτα εἰς τελείαν ἀποστασίαν. Ἐκτὸς τούτου θὰ μὲ σώσῃ τελείως, συγχωρῶν τὴν ἁμαρτίαν μου κατὰ τὸν προφητευθέντα καιρὸν τῆς παρουσίας του· τοῦτο δὲ θὰ τὸ κἀνῆ ὁ Κύριος διὰ νὰ μὲ εὐεργετήσῃ, «ὅτι ἠθέλησέ με». Διότι, ἂν δὲν μὲ ἤθελε, δὲν θὰ ἀπέστελλε τὸν προφήτην του <sup>2</sup> εἰς ἐμέ.

21. «Καὶ ἀνταποδώσει μοι Κύριος». Εἶμαι πεπεισμένος, λέγει, ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς δικαίας κρίσεώς του δὲν θὰ ἐνθυμηθῆ τὰς ἁμαρτίας μου, ἀλλὰ θὰ ἀμείψῃ τὴν δικαιοσύνην μου. Διότι ὅταν θέσῃ εἰς τὸν ζυγὸν καὶ ζυγίσῃ τὰς δικαίας μου πράξεις καὶ τὸ ἁμάρτημά μου, θὰ εὕρῃ (τὴν δικαιοσύνην μου) κατὰ πολὺ ἀνωτέραν ἀπὸ τὸ ἁμάρτημα, τὸ ὁποῖον διέπραξα. Τὸ λεγόμενον διδάσκει ὅτι ὁποῖος ἕνεκα ἀδυναμίας περιέπεσεν εἰς ἁμαρτίαν δύναται νὰ ἀνορθωθῆ διὰ δευτέρων καλῶν ἔργων.

[Δικαιοσύνην λέγει τὴν ἐν γένει ἀρετὴν, δηλ. τὴν καθαρότητα τῶν χειρῶν εἰς τὴν πρᾶξιν, τὰς ἀνεπιλήπτους πράξεις, τὸ νὰ διέπεται τις ὑπὸ τοῦ ἀρίστου φρονήματος].

[23. «Ὅτι πάντα τὰ κρίματα» καὶ τὰ ἐξῆς. Ὅσοι πίπτουν πρέπει νὰ ἀνορθώνωνται διὰ νέων καλῶν ἔργων. Ἄν δὲ αἱ κρίσεις τοῦ Θεοῦ φαίνωνται ἀνεξερεύνητοι καὶ ὁμοιάζουν πρὸς ἄβυσσον ἕνεκα τῆς ἀκαταληψίας των, παρὰ ταῦτα εὐρίσκονται ὅλαι ἐνώπιον τοῦ ἀγαπῶντος τὸν Θεόν].

26. «Μετὰ ὀσίου ὀσιος ἔσῃ» <sup>3</sup>. Εὐλόγως μὲ κατηξίωσες τῆς

2. Ἐννοεῖ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Νάθαν· βλ. Α' Βασ· 12, 1 κ.ε.

3. Οἱ Ο' ἔχουν· «μετὰ ὀσίου ὀσιωθήσῃ».

εὐεργεσίας· ἐπειδήπερ, δίκαιος ὢν, οἶδας μετὰ δόσιου δσιοῦσθαι. Εἰ γὰρ ἤμην ἐναπομείνας τῇ ἁμαρτία καὶ παντελεῖ διατροφήν ὑπομείνας, οἶδα, ὅτι καὶ σὺ αὐτὸς ὁ μέγας κριτὴς τῇ ἐμῇ ἁμαρτία κατὰλληλον ἐπήγαγες τὸ σαντοῦ κρῖμα. Ἐπειδὴ δὲ ἐφύλαξα 5 τὰς ὁδοὺς σου, τούτου χάριν ὁ μετὰ δόσιου δσιούμενος καὶ μετὰ ἀθώου ἀθωούμενος, οὐ κατὰ τὴν ἐν καιρῷ τινι γεγενημένην μοι διαστροφήν ἤρμόσω, κατὰ δὲ τὴν μετὰ ταῦτα ζωὴν, καὶ τὸν ἐν δικαιοσύνῃ μου βίον τὴν ἀμοιβὴν μου παρέξεις ἐν τῷ σῶ δικαστηρίῳ.

10 «Ὅτι σὺ λαὸν ταπεινὸν σώσεις». Ἐπὶ τὸν χορὸν ἀναπέμπει τῶν ἀποστόλων. «Καὶ ὀφθαλμοὺς ὑπερηφάνων ταπεινώσεις». Τοῦτο εἰς τοὺς Φαρισαίους καὶ γραμματεῖς τείνει.

«Ὅτι σὺ φωτιεῖς λύχνον μου, Κύριε». Τὸν νοῦν φησιν. «Ὁ Θεός μου, φωτιεῖς τὸ σκότος μου». Τὴν ἄγνοιαν φησί, τὴν ἐν 15 ἔμοι διασκεδᾷσεις.

«Ὅτι ἐν σοὶ ἐνσθήσομαι ἀπὸ πειρατηρίου, καὶ ἐν τῷ Θεῷ μου ὑπερβήσομαι τεῖχος». Ὅτι περιέλαβόν με οἱ ἐχθροί μου, φησίν, εἰς τὸ ἀποκλειῖσαι.

[Πειρατήριον δὲ καὶ λέγει τὰς ἡδονάς, καὶ τεῖχος τὸν διά- 20 βολον].

«Ὁ Θεός μου ἄμωμος ἢ ὁδὸς αὐτοῦ». Ἐνταῦθα, φησί, τὴν ἀγνωμοσύνην καὶ τὴν κακίαν καὶ τὴν ἀπειθῆ γνώμην καὶ τὴν σκληρότητα τῶν ἀγνωμόνων καὶ ἀχαρίστων καὶ σκληροκαρδίων Ἰουδαίων καταμέμφεται. Ἐπειδὴ ἐπελαμβάνοντο τοῦ Σωτῆρος 25 ἡμῶν Χριστοῦ, ὡς παρὰ τὸν θεῖον πράττοντος νόμον. Καὶ μὴν καὶ τῶν λόγων αὐτοῦ ἐλοιδόρουν καὶ διέβαλλον ὡς βλασφημῶν, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους, ὅτι «Βλασφημεῖ. Τίς γὰρ δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας»; Ἐκ πονηρᾶς συνειδήσεως καὶ κακοῦ λογισμοῦ ταῦτα πρὸς τὸ τῶν ὄλων Κύριον καὶ Θεὸν διανοούμενοι, καὶ λο- 30 γιζόμενοι ἃ διελογίζοντο.

[«Τὰ λόγια αὐτοῦ πεπυρωμένα». Καὶ τὰ περὶ τούτου λόγια

εὐεργεσίας σου· διότι, ὡς ὅσιος γνωρίζεις νὰ συμπεριφέρεσαι ὁσίως πρὸς τὸν ὄσιον. Ἐάν, βεβαίως, παρέμεινα εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ περιέπεσα εἰς πλήρη διαστροφήν, γνωρίζω ὅτι καὶ σύ, ὁ μέγας κριτής, θὰ ἐξέδιδες ἀπόφασιν ἀρμόζουσαν εἰς τὴν ἁμαρτίαν μου. Ἐπειδὴ ὁμως ἐφύλαξα τὰς ἐντολάς σου, ἕνεκα τούτου σύ, ὁ συμπεριφερόμενος ὁσίως πρὸς τὸν ὄσιον καὶ ἀθῶως πρὸς τὸν ἀθῶον, δὲν προσεκολλήθης εἰς τὸ παράπτωμα τὸ ὁποῖον διέπραξα κάποτε, ἀλλὰ θὰ μοῦ παράσχης εἰς τὸ δικαστήριόν σου τὴν ἀμοιβὴν διὰ τὴν μετὰ ταῦτα ζωὴν καὶ τὸν δίκαιον βίον μου.

28. «Ὅτι σύ λαὸν ταπεινὸν σώσεις». Ἀναφέρεται εἰς τὸν χορὸν τῶν ἀποστόλων». Καὶ ὀφθαλμοὺς ὑπερηφάνων ταπεινώσεις». Τοῦτο ἀπευθύνεται εἰς τοὺς φαρισαίους καὶ τοὺς γραμματεῖς.

29. «Ὅτι σύ φωτιεῖς λύχνον μου, Κύριε». Ἐννοεῖ τὸν νοῦν. «Ὁ Θεὸς μου, φωτιεῖς τὸ σκότος μου». Θὰ διαλύσης, λέγει, τὴν ἀγνοίαν μου.

30. «Ὅτι ἐν σοὶ ῥυσθήσομαι ἀπὸ πειρατηρίου καὶ ἐν τῷ Θεῷ μου ὑπερβήσομαι τεῖχος». Διότι οἱ ἐχθροὶ μου με περιεκύκλωσαν, λέγει, διὰ νὰ με ἀποκλείσουν.

[Πειρατήριον δὲ (δηλ. πειρασμὸν) λέγει τὰς ἡδονὰς καὶ τεῖχος τὸν διάβολον].

31. «Ὁ Θεὸς μου, ἄμωμος ἡ ὁδὸς αὐτοῦ». Ἐδῶ κατακρίνει τὴν ἀγνωμοσύνην καὶ τὴν κακίαν καὶ τὴν ἀπειθειαν καὶ τὴν σκληρότητα τῶν ἀγνωμόνων καὶ ἀχαρίστων καὶ σκληροκαρδίων Ἰουδαίων. Οὗτοι δηλ. συνέλαβον τὸν Σωτῆρα μας Χριστόν, διότι δῆθεν παρέβαιναν ἐμπράκτως τὸν θεῖον νόμον. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐπεριφρόνουν τοὺς λόγους του καὶ τοὺς διέβαλλον ὡς βλασφήμους, λέγοντες μεταξύ των· «Βλασφημεῖ· διότι ποῖος δύναται νὰ σύγχωρῇ ἁμαρτίας»<sup>1</sup>; Λόγῳ τῆς πονηρᾶς συνειδήσεώς των καὶ τῆς κακῆς σκέψεώς των ἐσκέπτοντο ὅλα αὐτὰ κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ τῶν ὄλων καὶ ἐσυλλογίζοντο ὅσα ἐσυλλογίζοντο.

[«Τὰ λόγια αὐτοῦ πεπυρωμένα». Καὶ τὰ ἐν προκειμένῳ λό-

αὐτοῦ ὡς τὸ πεπυρωμένον ἀργύριον, καθαρὰ πάσης μέμψεως, βεβασανισμένα, δεδοκιμασμένα].

(«Ὅτι τίς Θεὸς πλὴν τοῦ Κυρίου; ἢ τίς Θεὸς πλὴν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν»); Ὁ γὰρ τοῦ Θεοῦ Λόγος μόνος Θεὸς ἀληθής, διὸ καὶ Μο-  
5 νογενής, διὰ τί μόνος εἶναι Θεὸς ὡς ὁ Πατήρ. Εἰπὼν δὲ περὶ Χρι-  
στοῦ, ὡς φύσει Θεός, νῦν λέγει, («Ἦ τίς Θεός»); μόνον εἶναι λέ-  
γων, κατ' αὐτόν, τὸν Πατέρα. Ἡμῖν δὲ εἰς Θεὸς ὁ Πατήρ· οὐ  
γάρ ἐστι Θεὸς ἕτερος, ἵνα ὁ μὲν τούτῳ, ὁ δὲ ἐκείνῳ παράσχη τὴν  
αἴτησιν. Ἴσως δὲ καὶ ἐκ παραλλήλου τοὺς δύο προηέγκατο στί-  
10 χους· οὕτω, φησὶν, ὁ ἀληθής Θεός, ὡς ἐπεποιθῆεν, ἐν μὲν τῷ νι-  
κᾶν δύναμιν περιεζώννυε, καὶ ἀβλαβῆ μοι τὴν περὶ τὰ πρακτέα ἐ-  
τίθει ὁδόν].

(«Ὁ Θεὸς περιζωννύων με δύναμιν»). Ὅμοιον τὸ εἰρημένον·  
«Ἐως οὐ ἐνδύσησθε ἐξ ὕψους δύναμιν. Καὶ ἔθετο ἄμωμον τὴν  
15 ὁδόν μου». Τουτέστι διὰ τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων ἄμω-  
μόν με παρεσκεύασε τρέχειν ὁδόν.

(«Καὶ ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ἰστών με»). Τουτέστι τὰ ἄνω διδάσκει  
φρονεῖν.

[«Καταρτιζόμενος τοὺς πόδας μου». Ἀναλωτικοὶ γὰρ οἱ  
20 ἅγιοι τῶν ἰοβόλων παθῶν· ἔλαβον γὰρ δύναμιν κατὰ τῶν νοητῶν  
ὀφειν, καὶ διὰ τοῦτο ἐλάφοις παρεικάζονται· καὶ αὐταὶ γὰρ ἀνα-  
λωτικαὶ τῶν αἰσθητῶν ὑπάρχουσιν ὀφειν («Ὡσεὶ ἐλάφου»). ἔ-  
λαβον γὰρ ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὀφειν καὶ σκοπρίων καὶ ἐπὶ  
πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ].

25 «Διδάσκων χειρὰς μου εἰς πόλεμον». Εἰς εὐχὴν γὰρ αὐτὰς  
ἐκτείνων περιγίνομαι τῶν δυσμενῶν. «Καὶ ἔθου τόξον χαλκοῦν  
τοὺς βραχίονάς μου». Τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἀνδρικὰς δίκην  
τόξου χαλκοῦ κατασκευάσας. Διὰ μὲν τοῦ χαλκοῦ τὸ εὔτονον

γιά του είναι ὡς ὁ πυρακτωμένος ἄργυρος, καθαρὰ ἀπὸ πάσαν μορφήν, ἔχουν δὲ ἐξετασθῆ καὶ δοκιμασθῆ].

32. «Ὅτι τίς Θεὸς πλὴν τοῦ Κυρίου; ἢ τίς Θεὸς πλὴν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν»; Δηλαδή ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι μόνος ἀληθινὸς Θεός· διὰ τοῦτο εἶναι Μονογενής, διότι μόνος αὐτὸς εἶναι Θεὸς ὅπως ὁ Πατήρ. Ἀφοῦ δὲ ὠμίλησε περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὡς φύσει Θεὸς λέγει τώρα: «Ἦ τίς Θεός»; Δι' αὐτοῦ λέγει ὅτι δι' αὐτὸν μόνος Θεὸς εἶναι ὁ Πατήρ. Δι' ἡμᾶς δὲ εἰς ὑπάρχει Θεός, ὁ Πατήρ· δὲν ὑπάρχει δὲ ἄλλος Θεός, ὥστε ἄλλος μὲν νὰ παρακαλῆ αὐτόν, ἄλλος δὲ ἐκείνον. Ἴσως ὁμως οἱ δύο στίχοι νὰ ἐτέθησαν παραλλήλως ὑπὸ τοῦ ὑμνωδοῦ· οὕτω, λέγει, ὁ ἀληθινὸς Θεός, ὅπως ἐπίστευα, κατὰ μὲν τὴν νίκην μὲ περιέβαλλε μὲ δύναμιν, ἐπὶ πλέον δὲ μοῦ ἐδείκνυε τὴν ἀβλαβῆ ὁδὸν ὡς πρὸς τὸ τί ἔπρεπε νὰ πράξω].

33. «Ὁ Θεὸς ὁ περιζωννύων με δύναμιν». Ὅμοιον πρὸς τό· «Ἔως ὅτου περιβληθῆτε μὲ δύναμιν ἐκ τοῦ Ὑψίστου»<sup>1</sup>. «Καὶ ἔθετο ἄμωμον τὴν ὁδὸν μου». Δηλ. μὲ κατέστησεν ἱκανὸν διὰ τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν νὰ βαδίζω τὴν ἀφογον ὁδόν.

34. «Καὶ ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ἰστών με». Δηλαδή μὲ διδάσκει νὰ φρονῶ τὰ ἄνω<sup>2</sup>.

[«Καταρτιζόμενος τοὺς πόδας μου». Διότι ἐξολοθρεύουν οἱ ἅγιοι τὰ δηλητηριώδη πάθη· ἔλαβον δὲ δύναμιν κατὰ τῶν πνευματικῶν ὀφειῶν, διὰ τοῦτο καὶ παρομοιάζονται πρὸς ἐλάφους· διότι καὶ αἱ ἔλαφοι ἐξολοθρεύουν τοὺς αἰσθητοὺς ὄφεις. «Ὡσεὶ ἐλάφου». Ἐλαβον δηλ. ἐξουσίαν νὰ πατοῦν ἐπάνω εἰς ὄφεις καὶ σκορπίους καὶ εἰς ὄλην τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ<sup>3</sup>].

35. «Διδάσκων χεῖράς μου εἰς πόλεμον». Ὅταν δηλ. τὰς ἀπλώσω εἰς προσευχήν, ὑπερνικῶ τοὺς ἐχθρούς. «Καὶ ἔθου τόξον χαλκοῦν τοὺς βραχίονάς μου». Κατέστησε τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἰσχυράς ὡς ἐάν ἦσαν χαλκοῦν τόξον. Διὰ τοῦ χαλκοῦ σημαίνει τὴν ἰσχὺν καὶ τὸ ἄτρωτον, διὰ δὲ τοῦ τόξου τὰ συμβολι-

2. Πρβλ. Κολ. 3, 2.

3. Πρβλ. Λουκ. 10, 19.

δείκνυσιν καὶ τὸ ἄτρωτον, διὰ δὲ τοῦ τόξου τὸ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων συμβολικῶς βραχιόνων ἀφίεσθαι βέλη.

[«Διδάσκων χειρᾶς μου εἰς πόλεμον». Ἐπιτευκτικὸν εἶναι κατὰ τὴν μάχην διδάσκων, καὶ τιθεὶς τοὺς βραχίονας ὡς τόξον, 5 ὡσανεὶ χαλκοῦς ποιῶν κατὰ τὴν ἰσχὺν τούτους. Ὁ χαλκὸς σύμβολόν ἐστι πρακτικῆς· «Διέφθειρε» γάρ, φησί, «τὸν χαλκόν σου», φησὶν ὁ Ἰεζεκιήλ πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ].

«Καὶ ἔδωκάς μοι ὑπερασπισμὸν· σωτηρίας». Ὑπερήσπισάς μου, φασί, διὰ τοῦ σωτηρίου σου. Τοῦτο δὲ ἐστὶν ἡ τῆς οἰ-  
10 κονομίας ἐπιδημία.

[«Καὶ ἡ παιδεία σου ἀνώρθωσέ με». Παιδείαν τὴν εὐαγγελικὴν λέγει· ἡ παιδείαν τὴν ἐκ νόμου φησὶ παίδευσιν· οἷον διὰ πάντων μὲν, φησὶν, εὐεργετῶν δέδωκας καὶ νόμους, δι' ὧν ἐπαιδευόμην τὸ δέον. Μανθάνων γὰρ ἐκεῖθεν ὡς οὐ δεῖ ἀδικεῖν, ἀπει-  
15 χόμην τούτου. Ἄλλ' ἵνα μὴ βλάπτωμαι πάλιν ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπεικειίας, ἱκανὴν περιέχης βοήθειαν, πλατυσμὸν παρεχόμενος, ἡ παιδείαν τὴν παιδευτικὴν λέγει διδασκαλίαν, κατὰ τό· «Ἐπιλαβοῦ παιδείας»· ἢ τὴν ἐπίπονον ἀγωγὴν, κατὰ τό· «Μὴ ὀλιγώρει παιδείας Κυρίου»].

20 «Καὶ ἡ δεξιὰ σου ἀντελάβαστό μου». Δεξιὰ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός. «Καὶ ἡ παιδεία σου ἀνώρθωσέ με εἰς τέλος». Ἡ εὐαγγελικὴ δηλονότι διδασκαλία. «Καὶ ἡ παιδεία σου αὐτὴ με διδάξει». Τό, «Καὶ ἡ παιδεία σου αὐτὴ με διδάξει», Θεοδοσιωνός ἐστιν, ἀντὶ τοῦ, «Ἡ παιδεία σου ἀνώρθωσέ με εἰς τέλος», εἰρημένου  
25 τοῖς Ἐβδομήκοντα.

«Ἐπλάτυνας τὰ διαβήματά μου». Ἐστησας γὰρ ἐπὶ πέτραν

1. Πρβλ. Ἰεζ. 13, 36.

2. Βλ. Παρ. 19, 20.

κά βέλη τὰ ὁποῖα ἐκτοξεύονται διὰ τῶν χειρῶν μας (δηλ. τὰς προσευχάς).

[«Διδάσκων χεῖράς μου εἰς πόλεμον». Διδάσκει πῶς θὰ εἶναι ἀποτελεσματικὸς κατὰ τὴν μάχην· οἱ βραχίονες νὰ τίθενται ὡς τόξον, ἀποκτῶντες δύναμιν ὡς ἐάν ἦσαν ἀπὸ χαλκόν. Ὁ χαλκὸς συμβολίζει τὴν ἰσχύ· ὁ Ἰεζεκιήλ λ.χ. λέγει πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ· «Ἐξησθένησε τὸν χαλκὸν σου»<sup>1</sup> (δηλ. τὴν ἰσχύ σου)].

36. «Καὶ ἔδωκάς μοι ὑπερασπισμὸν σωτηρίας». Μὲ ὑπερήσπισες, λέγει, διὰ τοῦ σωτηρίου σου. Αὐτὸ δὲ εἶναι ἡ πραγματοποίησης τῆς θείας οἰκονομίας (δηλ. ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ Χριστοῦ).

[«Καὶ ἡ παιδεία σου ἀνώρθωσέ με». Ἐννοεῖ τὴν εὐαγγελικὴν παιδείαν, ἡ ὀνομάζει παιδείαν τὴν (προσφερομένην) ὑπὸ τοῦ (μωσαϊκοῦ) νόμου ἀγωγήν. Εὐεργετῶν με παντοιοτρόπως, λέγει, μοῦ ἔχεις δώσει καὶ νόμους, διὰ τῶν ὁποίων ἐμάνθανα τὸ ὀρθόν. Δηλ. ἐπειδὴ ἐμάνθανα ἐκ τοῦ νόμου ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀδικῶ, ἀπέιχα ἀπὸ τούτου. Διὰ νὰ μὴ βλάπτωμαι ὁμως πάλιν ἀπὸ τὴν τόσην ἐπιείκειαν, μοῦ προσέφερες ἱκανὴν βοήθειαν, δίδων εἰς ἐμέ «πλατυσμόν»· ἡ παιδείαν λέγει τὴν παιδευτικὴν διδασκαλίαν, συμφώνως πρὸς τό· «Νὰ δέχεσαι τὴν παιδείαν»<sup>2</sup> ἢ τὴν κοπιώδη ἀγωγήν κατὰ τό· «Μὴ ἀδιαφορῆς διὰ τὴν παιδείαν τοῦ Κυρίου»<sup>3</sup>].

«Καὶ ἡ δεξιὰ σου ἀντελάβετό μου». Δεξιὰ τοῦ Πατρὸς (εἶναι) ὁ Υἱός. «Καὶ ἡ παιδεία σου ἀνώρθωσέ με εἰς τέλος». Δηλονότι ἡ εὐαγγελικὴ διδασκαλία. «Καὶ ἡ παιδεία σου αὐτὴ με διδάξει». Τὸ «Καὶ ἡ παιδεία σου αὐτὴ με διδάξει» εἶναι τοῦ Θεοδοτίωνος<sup>4</sup>, ἀντὶ τοῦ λεγομένου ὑπὸ τῶν Ἑβδομήκοντα «Ἡ παιδεία σου ἀνώρθωσέ με εἰς τέλος».

37. «Ἐπλάτυνας τὰ διαβήματά μου». Ἐστερέωσες δηλ. εἰς

3. Παρ. 3, 11.

4. Ὁ Θεοδοτίων ἦτο Ἰουδαῖος, προσήλυτος ἐξ Ἐφέσου, ὁ ὁποῖος ἀνεθεώρησε κατὰ τὸν β' μ.Χ. αἰῶνα τὴν μετάφρασιν τῶν Ὁ'. Εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ χρησιμοποιουμένη μετάφρασις τοῦ βιβλίου τοῦ Δανιήλ.



τοὺς πόδας μου, ἥτις ἐστὶν ἡ πίστις ἡμῶν. «Καὶ οὐκ ἡσθένησαν τὰ ἴχνη μου». Περιελὼν γὰρ τὰ σκάνδαλα καὶ τὰς παγίδας, ὡς κατεσκεύαζον οἱ ἐχθροί, κατήρτισεν ἡμῖν τὴν πορείαν.

[Διαβήματα λέγει καθὼς ἐκ κακίας πρὸς ἀρετὴν διαβαίνει  
5 τις, ἃ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπίπονά ἐστι τῷ τὴν τεθλιμμένην ὀδεύοντι·  
τῇ δὲ προκοπῇ πλατύνεται. Τῷ γὰρ μετὰ τοὺς τῆς ἀρετῆς πό-  
νους ἀνάπαυλαν δέχεσθαι ἰσχυροποιεῖται τὰ ἴχνη· ἔστησε γὰρ ἐπὶ  
πέτραν τοὺς πόδας ἡμῶν].

«Καταδιώξω τοὺς ἐχθρούς μου». Ὡς κατεσκευασμένος διὰ  
10 τῆς θείας χάριτος εἰς δρόμον, περὶ τῆς νίκης θαρρεῖ.

«Ἐκθλίψω αὐτούς, καὶ μὴ δύνωνται στήναι». Ἐκθλιψὶν  
τῶν ἐχθρῶν ἡ ἀπάθεια κατεργάζεται.

«Καὶ περιέξωσάς με δύναμιν». Πάλιν τὸ πᾶν τῆς νίκης τῷ  
δεδωκότι τὴν ἰσχὺν ἀνατίθησι.

15 «Καὶ τοὺς ἐχθρούς μου ἔδωκάς μοι νῶτον». Ἐναντὶ τοῦ, εἰς  
φυγὴν ἔτρεψας. Ἴδιον γὰρ τῶν φευγόντων νῶτα διδόναι. Νῶτα  
δὲ διδόασιν οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν δαίμονες μηκέτι λογισμοὺς ἐμπαθεῖς  
ἐμβαλεῖν δυνάμενοι τῇ ψυχῇ. «Καὶ τοὺς μισοῦντάς με ἐξωλό-  
θρευσας». Τὸν Σαούλ, τὸν Ἀχιτόφελ, τὸν Ἀβεσσαλώμ, καὶ μυ-  
20 ρίους ἑτέρους.

«Ἐκέκραξαν, καὶ οὐκ ἦν ὁ σῶζων». Ταῦτα περὶ τῶν αἰσθη-  
τῶν ἐχθρῶν φησὶν ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Κυρίου. Οὔτε γὰρ ἄλ-  
λόφυλοι τοὺς οἰκείους καλοῦντες εἰς ἐπικουρίαν θεοὺς τῆς παρ'  
αὐτῶν προνοίας ἀπέλαυσαν, οὔτε ὁ Σαούλ καὶ Ἀβεσσαλώμ καὶ  
25 ὁ Σεμεὶ καὶ οἱ λοιποὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν πολέμιοι τὸν Θεοῦ ἐσχί-  
κασιν σύμμαχον.

1. Ὁ Ἀχιτόφελ, ἀρχικῶς φίλος τοῦ Δαβίδ, ἐτάχθη κατ' αὐτοῦ συμπολε-

πέτραν τοὺς πόδας μου· (πέτρα) δὲ εἶναι ἡ πίστις μας. «Καὶ οὐκ ἠσθένησαν τὰ ἴχνη μου». Ἐφοῦ δηλ. ἔβγαλεν ἀπὸ τὸ μέσον τὰ προσκώμματα καὶ τὰς παγίδας, τὰ ὁποῖα κατεσκεύαζαν οἱ ἐχθροί, ἔκανεν ὁμαλήν τὴν πορείαν μας.

[Διαβήματα λέγει τὴν μετάβασιν ἐκ τῆς κακίας πρὸς τὴν ἀρετὴν, ἡ ὁποία κατ' ἀρχὴν εἶναι κοπιαστικὴ διὰ τὸν βαδίζοντα τὴν θλιμμένην ὁδόν· αὕτη ὅπως καθίσταται πλατυτέρα, ὅσον προοδεύει (ὁ πιστὸς). Ἡ ἀνάπαυλα, ἡ ὁποία ἀκολουθεῖ τοὺς κόπους, ἰσχυροποιεῖ τὰ ἴχνη· διότι ἐστερέωσεν εἰς πέτραν τοὺς πόδας μας].

38. «Καταδιώξω τοὺς ἐχθροὺς μου». Ἐξωπλισμένος διὰ τὸν δρόμον ὑπὸ τῆς θείας χάριτος, ἔχει ἐμπιστοσύνην διὰ τὴν νίκην.

39. «Ἐκθλίψω αὐτοὺς καὶ μὴ δύνωνται στήναι». Ἡ ἔλλειψις παθῶν προκαλεῖ τὴν ἔξωσιν τῶν ἐχθρῶν.

40. «Καὶ περιέξωσάς με δύναμιν». Καὶ πάλιν ἀποδίδει σύνολον τὴν νίκην εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔχει δώσει τὴν δύναμιν.

41. «Καὶ τοὺς ἐχθροὺς μου ἔδωκάς μοι νῶτον». Ἀντὶ τοῦ «ἔτρεψας εἰς φυγὴν». Διότι εἶναι χαρακτηριστικὸν τῶν τρεπομένων εἰς φυγὴν ὅτι στρέφουν τὰ νῶτα. Τὰ νῶτα δὲ στρέφουν οἱ ἐχθροί μας δαίμονες, διότι δὲν δύνανται πλέον νὰ ἐμβάλλουν ἀμαρτωλοὺς λογισμοὺς εἰς τὴν ψυχὴν. «Καὶ τοὺς μισοῦντάς με ἐξωλόθρευσας». Τουτέστιν τὸν Σαοῦλ, τὸν Ἀχιτόφελ<sup>1</sup>, τὸν Ἀβεσσαλώμ καὶ πολλοὺς ἄλλους.

42. «Ἐκέκραξαν καὶ οὐκ ἦν ὁ σώζων». Αὐτὰ λέγονται ὑπὸ τοῦ Κυρίου διὰ τοὺς αἰσθητοὺς ἐχθροὺς. Διότι οὔτε οἱ ἀλλόφυλοι, οἱ ὁποῖοι ἐπεκαλοῦντο τὴν βοήθειαν τῶν θεῶν των, ἀπήλαυσαν τὴν φροντίδα των, οὔτε ὁ Σαοῦλ, ὁ Ἀβεσσαλώμ, ὁ Σεμεεὶ<sup>2</sup> καὶ οἱ λοιποὶ Ἰσραηλίται ἐχθροὶ ἔσχον ὡς σύμμαχον τὸν Θεόν.

μήσας μετὰ τοῦ ἀποστάτου Ἀβεσσαλώμ· βλ. Β' Βασ. 15, 12 κ.έ.

2. Συγγενὴς τοῦ Σαοῦλ, ὁ ὁποῖος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σαοῦλ κατηράσθη τὸν Δαβίδ καὶ ἔρριψε κατ' αὐτοῦ λίθους· βλ. Β' Βασ. 16, 5 κ.έ.

«Καὶ λεπτινῶ αὐτοὺς ὡσεὶ χοῦν». Φροῦδοι, φησί, γενήσονται παντελῶς τῆς σῆς μοι χάριτος συνεργοῦσης.

«*Ῥῶσαι με ἐξ ἀντιλογιῶν λαοῦ*». Ἔτι τοῦ Κυρίου τὸ πρόσωπον ἀποστρεφομένου μὲν δι' ἀπειθείαν τῶν Ἰουδαίων, αἰτοῦν-  
5 τος δὲ τὰ ἔθνη εἰς κληρονομίαν αὐτοῦ. «Καταστήσεις με εἰς κεφαλήν ἔθνων». Ἄλλ' οὐκ ἴσμεν τὸν Δαυὶδ τῶν ἔθνων βασιλεύσαντα· οὐκοῦν διὰ τοῦ ἐξ αὐτοῦ κατὰ σάρκα τεχθέντος ἢ προφητεία πληροῦται. Ὁ γὰρ ἐκ Δαυὶδ κατὰ σάρκα τεχθείς, Δαυὶδ καὶ αὐ-  
10 τὸς ὀνομαζόμενος κατὰ τὸν θεῖον Ἰεζεκιήλ, ὁ Δεσπότης, λέγω, Χριστὸς, πάντων ἐβασίλευσε τῶν ἔθνων· αἶι μὲν ὡς Θεὸς τῶν ἀπάντων δεσπόζων, μετὰ δὲ τὴν ἐνανθρώπησιν καὶ τὴν ἐθελούσιον τῶν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων δουλείαν δεξάμενος.

«*Λαὸς δὲν οὐκ ἔγνω ἐδούλευσέ μοι*». [Τοῦ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ ἀποστρεφόμενος γὰρ τοὺς ἀπειθεῖς Ἰουδαίους, αἰτεῖ τὰ  
15 ἔθνη εἰς κληρονομίαν]. Οὐκ ἄγνοίας ἐστὶ σημαντικόν, πάντα γὰρ οἶδεν ὡς Θεός· ἀλλ' ὅτι οἱ κατὰ καιροῦς τὴν οἰκειότητα τὴν πρὸς ἐμὲ μὴ λαχόντες ἀλλότριοι ἂν εἴεν καὶ ξένοι καὶ πόρρω τῆς ἐμῆς ἀπέχοντες οἰκειότητος.

«*Υἱοὶ ἀλλότριοι ἐφύευσαντό με*». Ὁ κληθεὶς υἱὸς πρωτότο-  
20 κος Ἰσραὴλ ἀλλότριος ἐκλήθη διὰ τὴν ἀπιστίαν υἱός. «Υἱοὶ ἀλλότριοι ἐπαλαιώθησαν». Πᾶν τὸ παλαιούμενον ἐγγὺς ἀφανισμοῦ.

«*Ζῆ Κύριος, καὶ εὐλογητὸς ὁ Θεὸς μου*». Εὐκαίρως τό, «*Ζῆ Κύριος*» ἐπεφώνησεν. Ἐπειδὴ ἐμνημόνευσεν τῆς ἀντιλο-  
25 γίας τοῦ λαοῦ, ἐν ἧ ἐβρόων λέγαντες «*Αἶρε, αἶρε· σταύρωσον αὐτόν*. Καὶ ὑψωθήτω ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου». Εἰ καὶ «ἐταπείνωσεν ἑαυτόν», φησί, «*λαβὼν τὴν τοῦ δούλου μορφήν*», ἀλλ' ὅ-

1. Βλ. Ἰεζ. 34, 23· «καὶ ἀναστήσω ἐπ' αὐτοὺς ποιμένα ἓνα καὶ ποιμα-

43. «Καὶ λεπτυνῶ αὐτοὺς ὡσεὶ χουῖν». Θὰ καταστραφοῦν, λέγει, τελείως, ἀφοῦ θὰ με βοηθήσῃ ἡ χάρις σου.

44. «Ῥῦσαί με ἐξ ἀντιλογιῶν λαοῦ». Ὅμιλεῖ ἀκόμη ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος ἀποστρέφεται μὲν τοὺς Ἰουδαίους ἕνεκα τῆς ἀπειθείας των, ζητεῖ δὲ ὡς κληρονομίαν τοῦ τὰ ἔθνη. «Καταστήσεις με εἰς κεφαλὴν ἔθνων». Γνωρίζομεν ὁμῶς ὅτι ὁ Δαβὶδ δὲν ἐβασίλευσεν εἰς τὰ ἔθνη· συνεπῶς ἡ προφητεία ἐκπληρώνεται εἰς τὸ πρόσωπον ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἐξ αὐτοῦ κατὰ σάρκα. Ὁ καταγόμενος κατὰ σάρκα ἐκ τοῦ Δαβὶδ, ὀνομαζόμενος καὶ αὐτὸς Δαβὶδ κατὰ τὸν θεῖον Ἰεζεκίηλ<sup>1</sup>, ὁ Δεσπότης Χριστὸς δηλαδή, ἐβασίλευσεν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη· ὡς Θεὸς μὲν ἦτο πάντοτε κυρίαρχος ὅλων, μετὰ δὲ τὴν ἐνανθρώπησιν ἐδέχθη καὶ τὴν ἐκουσίαν ὑποταγὴν ὅσων ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.

«Λαὸς ὃν οὐκ ἔγνω ἔδούλευσέ μοι». [Λόγοι τοῦ ἰδίου τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἀποστρεφόμενος τοὺς ἀνυπακούους Ἰουδαίους, ζητεῖ τὰ ἔθνη ὡς κληρονομίαν]. Δὲν σημαίνει δὲ ἄγνοιαν, διότι ὡς Θεὸς γνωρίζει τὰ πάντα, ἀλλ' ὅτι ὅσοι κατὰ καιροὺς δὲν ἔτυχε νὰ ἔχουν συγγένειαν μαζί μου εἶναι ἀλλότριοι καὶ ξένοι καὶ δὲν ἔχουν οἰκειότητα μαζί μου.

45 - 46. «Υἱοὶ ἀλλότριοι ἐψεύσαντό με». Ὁ Ἰσραὴλ ὁ ὀνομασθεὶς πρωτότοκος υἱὸς ὠνομάσθη ἕνεκα τῆς ἀπιστίας του ξένος υἱός. «Υἱοὶ ἀλλότριοι ἐπαλαιώθησαν». Ὅ,τιδήποτε παλαιῶναι εὐρίσκεται πλησίον τοῦ ἀφανισμοῦ.

47. «Ζῆ Κύριος καὶ εὐλογητὸς ὁ Θεὸς μου». Εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν ἀνεφώνησε τὸ «Ζῆ Κύριος», ἀφοῦ δηλ. ἐμνημόνευσε τὴν ἀντιλογίαν τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ἐκραύγαζε διὰ βοῆς· «Σήκωσε, σήκωσε· σταύρωσέ τον»<sup>2</sup>. «Καὶ ὑψωθήτω ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου». Ἄν καὶ «ἐταπεινώθη», λέγει, «καὶ ἔλαβε τὴν μορφήν τοῦ δούλου»<sup>3</sup>, παρὰ ταῦτα εἶναι ἀνώτερος εἰς δόξαν.

νεὶ αὐτοῦς, τὸν δούλον μου Δαβὶδ, καὶ ἔσται αὐτῶν ποιμὴν».

2. Ἰω. 19, 15.

3. Φιλιπ. 2, 7. 8.

ψηλός ἐστιν. Ὅμοιον δὲ τῷ εἰρημένῳ τό, («Ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερέψωσε, καὶ ἔχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τό ὑπὲρ πᾶν ὄνομα»).

«Ὁ Θεὸς ὁ διδοὺς ἐκδικήσεις ἐμοί». Ἐκ τοῦ ἀπίστου λαοῦ τῶν Ἰουδαίων δηλονότι. «Καὶ ὑποτάξας λαοὺς ὑπ' ἐμέ». Τὰ ἔθνη, 5 φησὶν, ὑπετάγησαν τῷ Χριστῷ. «Ὁ ῥύστης μου ἐξ ἐχθρῶν μου». Τῶν ἀρχόντων τοῦ ἐξ Ἰσραὴλ λαοῦ φησιν.

«Ἀπὸ τῶν ἐπανισταμένων ἐπ' ἐμέ». Τοῦ Ἰούδα λέγει.

[«Ὁ ῥύστης μου ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου ὀργίλων». Ἐκ τοῦ λαοῦ ἀπίστου. Ὀργίλοι ἐχθροὶ ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς Σαμαρείτην 10 αὐτὸν κερτομοῦντες. Ἀνὴρ δὲ ἀδικὸς ὁ Ἰούδας, ἢ Πιλᾶτος, ἀναιτίως κολάσας. Διὰ τοῦτο ἢ διὰ τὰς εἰς ἐμὲ εὐεργεσίας εὐχαριστήσω σοι ἐπὶ πάντων εἴτε Ἰουδαίων εἴτε ἐθνῶν, καὶ ἐν ὕμνοις ἕξω τὸ ὄνομά σου].

«Διὰ τοῦτο ἐξομολογήσομαί σοι ἐν ἔθνεσι, Κύριε». Ἐπει- 15 δὴ τὰ καὶ τὰ εἰργάσω, ἐγώ, φησὶν, ὁ προφήτης, ἐπειδὴν σὺ αὐτὸς ὁ Κύριος τὰ ἔθνη καλέσῃς, δι' αὐτῶν σοι ἐξομολογήσομαι, ἀδόντων αὐτῶν οὐδὲς πεποίηκα ὕμνους. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ μεγαλυνῶ, φησί, τὰς σωτηρίας τοῦ βασιλέως αὐτῶν τῶν ἐθνῶν ἣν ἐποίησε σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς. («Μεγαλυνῶ»), του- 20 τέστι τοῖς πᾶσι διαβοήσω λαμπρῶς. Ἐπειδὴ καὶ ταύτην εἰργάσατο, φησί, ποιῶν ἔλεον ἐπὶ τὸν χρισθέντα αὐτοῦ λαόν· εἰς βασιλείον γὰρ ἱεράτευμα ἐχρίσθημεν. Ποιῶν δὲ τῷ λαῷ τὸ ἔλεος καὶ μοι τῷ Δαυὶδ παρασκευάσεις γενέσθαι αὐτὸ καὶ τῷ σπέρμα- τί μου. Σπέρμα γὰρ τοῦ Δαυὶδ καὶ ὁ ἐξ ἐθνῶν σάρκα λαός· ἅτε 25 δὴ γεγωνὸς τέκνον τοῦ ἐκ σπέρματος κατὰ σάρκα γεννηθέντος Δαυίδ.

Τὸ χωρίον εἶναι ὁμοιον πρὸς τὸ λεχθὲν ὅτι «ὁ Θεὸς ὑπερύψωσεν αὐτὸν καὶ ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν ὄνομα ὑπερέχον παντός ὀνόματος»<sup>1</sup>.

48. «Ὁ Θεὸς ὁ διδούς ἐκδικήσεις ἐμοί». Κατὰ τοῦ ἀπίστου λαοῦ τῶν Ἰουδαίων προφανῶς. «Καὶ ὑποτάξας λαοὺς ὑπ' ἐμέ». Τὰ ἔθνη, λέγει, ὑπετάχθησαν εἰς τὸν Χριστόν.

49. «Ὁ ῥύστης μου ἐξ ἐχθρῶν μου». Τῶν ἀρχόντων τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰσραήλ. «Ἀπὸ τῶν ἐπανισταμένων ἐπ' ἐμέ». Τοῦ Ἰούδα, λέγει.

[«Ὁ ῥύστης μου ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου ὀργίλων». Ἐκ τοῦ ἀπίστου λαοῦ. Ὀργίλοι λαοὶ εἶναι ὁ Ἰουδαϊκὸς λαός, ὁ ὁποῖος περιέπαιζεν αὐτὸν ὡς δῆθεν Σαμαρείτην<sup>2</sup>. Ἄδικος ἀνὴρ εἶναι ὁ Ἰούδας, ἢ ὁ Πιλάτος, ὁ ὁποῖος τὸν κατεδίκασεν ἄνευ λόγου. Διὰ ταῦτα ἢ διὰ τὰς πρὸς ἐμὲ εὐεργεσίας σου θὰ σὲ εὐχαριστήσω ἐνώπιον ὄλων, Ἰουδαίων καὶ ἐθνικῶν, καὶ θὰ ὑμνήσω τὸ ὄνομά σου].

50. «Διὰ τοῦτο ἐξομολογήσομαί σοι ἐν ἔθνεσι, Κύριε». Ἐπειδὴ δὲ ἐπραξες τόσα δι' ἐμέ, λέγει ὁ προφήτης, ἐγώ, ὅταν θὰ καλέσης σὺ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τὰ ἔθνη, θὰ σὲ ὑμνῶ καὶ δι' αὐτῶν, ὅταν θὰ ψάλλουν τοὺς ὕμνους, τοὺς ὁποῖους συνέθεσα. Ὅχι δὲ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐξυμνήσω τὰς σωτηρίους πράξεις τοῦ βασιλέως αὐτῶν τῶν ἐθνῶν, ιδίως δὲ τὴν σωτηρίαν, τὴν ὁποίαν ἐπετέλεσεν εἰς τὴν γῆν.

51. «Μεγαλυνῶ», δηλ. θὰ διακηρύξω πρὸς ὄλους κατὰ λαμπρὸν τρόπον. Ἄλλωστε ἐπετέλεσε τὴν σωτηρίαν ἀπὸ εὐσπλαγχνίαν διὰ τὸν χρισθέντα λαόν του· ἐχρίσθημεν δὲ ὡς βασιλικὸν ἱεράτευμα<sup>3</sup>. Ἐλεῶν τὸν λαόν καὶ ἐμέ, τὸν Δαβίδ, θὰ φροντίσης νὰ μεταβιβασθῇ αὐτό (τὸ ἔλεος) καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους μου. Σπέρμα τοῦ Δαβίδ βεβαίως εἶναι καὶ ὁ ἐξ ἐθνῶν λαός, διότι εἶναι τέκνον ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη κατὰ σάρκα ἐκ τοῦ γένους τοῦ Δαβίδ.

2. Βλ. Ἰω. 8, 48.

3. Πρβλ. Ἔξ. 19, 6 καὶ Α' Πέτρ. 2, 9.

## ΙΗ'

Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαβίδ.

## Ἑπόθεσις.

Εἰσαγωγικὴν διδασκαλίαν περιέχει ὁ παρῶν ψαλμὸς ἐκ  
5 προσώπου τῶν ἀποστόλων πρὸς τὰ ἔθνη. Διὸ καὶ οὐρανόν, καὶ  
ἥλιον, καὶ τὰ ἕτερα στοιχεῖα, οὓς καὶ μεγάλους ἐνόμιζε θεοὺς  
ταῦτα ἀνυμνεῖν τὸν ποιητὴν αὐτῶν λέγουσιν.

«Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ». Ὁμοίον τὸ εἰρημέ-  
νον· «Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι  
10 νοούμενα καθορᾶται, ἢ τε αἰδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θεϊότης».

«Ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ, ἐρεῦνεται ἡμέρα καὶ νύξ . . .» Ἡ ἡμέρα,  
φησί, καὶ ἡ νύξ εὐτάκτως καὶ εὐαρμόστως ἀντιπαραχωροῦσαι  
τοὺς δρόμους ἀλλήλαις, δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων τὸν δημιουρ-  
γὸν αὐτῶν ἀνακηρύττουσιν.

15 «Οὐκ εἰσὶ λαλιαὶ οὐδὲ λόγοι». Καθ' ὑποστιγμὴν ἡ ἀνάγνω-  
σις. Ἀντιπίπτων δέ, ὑποτέμνεται· τὸ δὲ ἀντιπίπτον ἐστί. Καὶ  
μὴν οὐ φθέγγονται; Διὸ λέγει· Ἄρα οὐκ εἰσὶ τινὰ πράγματα ἃ,  
καὶ μὴ ἀφιέντα φωνήν, τὸν τεχνίτην ἀνακηρύττουσι; Ναὶ μὴν καὶ  
γὰρ ἐκ τῆς καλῶς ἡρμοσμένης νῆος ἡ τέχνη τοῦ ναυπηγοῦ φαίνε-  
20 ται· καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων δὲ ὡσαύτως. Οὐκοῦν καὶ τὰ ποιήματα  
τὰ προειρημένα οὕτω κηρύττει ἀπὸ μεγέθους καὶ καλλονῆς καὶ  
εὐαρμοστίας τὸν δημιουργόν· ὡς εἰς πᾶσαν αὐτῶν τὴν οἰκουμέ-  
νην διαδραμεῖν τὸ κήρυγμα.

«Ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ». Τῷ ἡλίῳ, φησίν,  
25 ἔθετο τὸ σκῆνωμα, ἥτοι οἶκον. Ἡοῦ δὲ ἔθετο ἢ ἐν τῷ προειρη-  
μένῳ οὐρανῷ καὶ στερεώματι; Τοῦτον δὲ τὸν οἶκον καὶ παστὸν  
ὠνόμασεν. Ὡσπερ δὲ ἡμέρα καὶ νύξ τῇ εὐτάκτῳ συμφωνίᾳ κη-  
ρύττουσι τὸν δημιουργόν, οὕτω καὶ ὁ ἥλιος, τὸ τὸν δρόμον μετὰ

## ΙΗ'

Εἰς τὸ τέλος· ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ.

## Ἑποθέσις.

Ὁ παρῶν ψαλμὸς περιέχει μίαν εἰσαγωγικὴν διδασκαλίαν πρὸς τὰ ἔθνη (λεγομένην) διὰ τῶν ἀποστόλων. Διὰ τοῦτο ὁ οὐρανὸς καὶ ὁ ἥλιος καὶ τὰ ἄλλα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα οἱ ἔθνηκοι ἐνόμιζαν μεγάλους θεοὺς, αὐτὰ λέγεται ὅτι ἀνυμνοῦν τὸν ποιητὴν αὐτῶν.

2. «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ». Ὅμοιον πρὸς τὸ ρητόν· «Διότι αἱ ἀόρατοι ἰδιότητές του φαίνονται ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου γινόμεναι νοηταὶ διὰ τῶν κτισμάτων, δηλ. ἡ αἰωνία δύναμις καὶ ἡ θεότης του»<sup>1</sup>.

3. «Ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐρεύγεται ῥῆμα καὶ νύξ . . .» Ἡ ἡμέρα καὶ ἡ νύκτα, λέγει, μὲ τάξιν καὶ ἀρμονίαν παραχωροῦν τὸν δρόμον ἢ μίαν εἰς τὴν ἄλλην, διακηρύσσουσαι οὕτως ἐμπράκτως τὴν ὑπαρξιν τοῦ δημιουργοῦ των.

4. «Οὐκ εἰσὶ λαλιαὶ οὐδὲ λόγοι». Πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ μὲ ἀνω τελείαν. Ἐρωτῶν δὲ ἐξ ἀντιθέτου, ἐξαιρεῖ· ἡ δὲ ἐξ ἀντιθέτου ἐρώτησις εἶναι· Καὶ μάλιστα δὲν ὁμιλοῦν; Διὰ τοῦτο λέγει· Ἄρα γε δὲν ὑπάρχουν ὠρισμένα πράγματα, τὰ ὁποῖα, καὶ χωρὶς νὰ ὁμιλοῦν, κηρύσσουν δημοσίᾳ τὸν τεχνίτην; Βεβαιότατα· ἄλλωστε καὶ ἡ τέχνη τοῦ ναυπηγοῦ φαίνεται ἀπὸ τὸ καλῶς συναρμολογημένον πλοῖον, καὶ τὸ αὐτὸ συμβαίνει μὲ τὰ ἄλλα πράγματα. Ὡσαύτως, λοιπόν, καὶ τὰ προαναφερθέντα δημιουργήματα κηρύσσουν διὰ τοῦ μεγέθους, τῆς ὠραιότητος καὶ τῆς ἀρμονικότητός των τὸν δημιουργόν, ὥστε τὸ κήρυγμά των νὰ ἐξαπλώνεται εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην.

5 - 6. «Ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ». Διὰ τὸν ἥλιον ἔκανε σκηνήν, δηλ. κατοικίαν. Ποῦ ἄλλοῦ δὲ ἔκανε (κατοικίαν) εἰμὴ εἰς τὸν προαναφερθέντα οὐρανόν, εἰς τὸ στερέωμα; Αὐτὴν δὲ τὴν κατοικίαν ὠνόμασε καὶ νυμφῶνα. Ὅπως δὲ ἡ ἡμέρα καὶ ἡ νύκτα διὰ τῆς πλήρους τάξεως ἀρμονίας κηρύσσουν τὸν δημιουργόν, οὕτω καὶ ὁ ἥλιος διὰ τῆς τροχιᾶς του, ἡ ὁποῖα γί-



τινος εὐαρμοστίας ποιεῖσθαι, δηλοῖ τοῦ προστάττοντος τὴν δύναμιν.

«Ὁ νόμος Κυρίου ἄμωμος ἐπιστρέφων ψυχὰς». Ὁ εὐαγγελικὸς δηλονότι. Ὡς ἤδη δὲ ἀπὸ τῶν προειρημένων στοιχείων 5 παιδαγωγηθέντες οἱ ἐξ ἔθνῶν, ἕνα εἶναι τὸν δημιουργόν, διδάσκονται λοιπὸν καὶ τὸν εὐαγγελικὸν νόμον, ὡς καὶ ἐπιστρέφαι τῶν ἔθνῶν ἀπάντων τὰς ψυχὰς εἰς ἀλήθειαν. «Ἡ μαρτυρία Κυρίου πιστὴ σοφίζουσα νήπια». Ἦν ἐμαρτύρησεν περὶ ἑαυτοῦ ὁ Μονογενὴς τὸ «Ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα» καί, «Ἐγὼ 10 γὰρ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον, καὶ ἤκω» καί, «Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωή».

[Σοφίζουσα νήπια, βεβαιοῦσα τοὺς ἀποστόλους, ἢ νήπια τοὺς ἐν Χριστῷ γενομένους νηπίους φησὶ καὶ ἄφρονας, καὶ τοὺς ἀνθρώπους σοφίας ἀπείρους].

«Τὰ δικαιώματα Κυρίου εὐθέα εὐφραίνοντα καρδίαν». Ἀντὶ 15 τοῦ, ἡ δικαιοσύνη ἢ γενομένη ἐν τῇ ἡμετέρᾳ κρίσει. Κρίνας γὰρ ἡμῶν τὴν κρίσιν, ἐξέβαλε τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος, διδοὺς ἡμῖν εὐφροσύνην ἐν καρδίᾳ. «Ἡ ἐντολὴ Κυρίου τηλαυγὴς φωτίζουσα ὀφθαλμούς». Τοὺς τῆς διανοίας φησὶν ὀφθαλμοὺς πόρρωθεν τὴν ἀγῆν ἀναπέμπουσα.

20 «Ὁ φόβος Κυρίου ἄγνος διαμένων εἰς αἰῶνα αἰῶνος». Ὡς πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ νομικοῦ φόβου τὸ τοιοῦτον· ἐκεῖνος γὰρ κολαστής. Ἡμῶν ἄγνεια ἐστὶν ἁμαρτημάτων ἀποχή. Διὸ καὶ ἄγνος εἶρηται ὁ φόβος, ὡς ἄγνους ποιῶν· τῷ γὰρ φόβῳ Κυρίου, φησὶν, ἐκκλίνει τις ἀπὸ κακοῦ. Αἰώνιος δὲ ὢν ὁ φόβος, ἐν οἷς 25 ἂν γένηται καὶ αὐτοὺς αἰωνίους ποιεῖ.

«Ἐν τῷ φυλάσσειν αὐτὰ ἀνταπόδοσις πολλή». Μισθὸς γὰρ

1. Ἰω. 12, 46.

2. Ἰω. 16, 28· τὸ «ἤκω» δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ κείμενον τοῦ Εὐαγγελίου.

νεται. με ἄρμονίαν, ἀποκαλύπτει τὴν δύναμιν τοῦ δίδοντος τὰς διαταγὰς.

8. «Ὁ νόμος Κυρίου ἄμωμος, ἐπιστρέφων ψυχὰς». Προφανῶς ὁ εὐαγγελικὸς νόμος. Ἀφοῦ οἱ ἔθνικοι ἐδιδάχθησαν ὑπὸ τῶν προαναφερθέντων οὐρανίων σωμάτων ὅτι ὁ δημιουργὸς εἶναι εἷς, διδάσκονται τῶρα καὶ τὸν εὐαγγελικὸν νόμον, ὥστε νὰ ἐπιστρέψουν αἱ ψυχαὶ ὅλων τῶν ἔθνικῶν εἰς τὴν ἀλήθειαν. «Ἡ μαρτυρία Κυρίου πιστὴ, σοφίζουσα νήπια». Αὐτὴν ἐμαρτύρησεν διὰ τὸν ἑαυτὸν του ὁ Μονογενής. «Ἐγὼ ἔχω ἔλθει ὡς φῶς εἰς τὸν κόσμον»<sup>1</sup>: καὶ «Ἐγὼ ἐξῆλθα ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ ἔχω ἔλθει»<sup>2</sup>, καὶ «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ζωὴ»<sup>3</sup>.

[«Σοφίζουσα νήπια»: δηλ. βεβαιώνει ἐσωτερικῶς τοὺς ἀποστόλους ἢ λέγει νήπια ὅσους εἶναι νήπιοι ἐν Χριστῷ ἢ τοὺς ἄφρονας καὶ τοὺς ἀνθρώπους οἱ ὅποιοι στεροῦνται σοφίας].

9. «Τὰ δικαιώματα Κυρίου εὐθέα, εὐφραίνοντα καρδίαν». Τουτέστιν ἡ δικαιοσύνη, ἡ ὁποία θὰ συμβῆ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως. Διότι, ὅταν ἔκρινε τὴν ὑπόθεσίν μας, ἐξεδίωξε τὸν ἄρχοντα τοῦ παρόντος κόσμου<sup>4</sup> καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν καρδίαν μας μεγάλην χαρὰν. «Ἡ ἐντολὴ Κυρίου τηλαυγὴς φωτίζουσα ὀφθαλμούς». Ἡ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου φωτίζει, λέγει, τοὺς ὀφθαλμούς τοῦ νοῦ διὰ τῆς ἀκτινοβολίας, τὴν ὁποίαν ἐκπέμπει μακρόθεν.

10. «Ὁ φόβος Κυρίου ἀγνός, διαμένων εἰς αἰῶνα αἰῶνος». Τοῦτο λέγεται πρὸς ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν φόβον ἐκ τοῦ νόμου, ὁ ὁποῖος ἠπεῖλει ποινάς. Ἡ ἰδικὴ μας δὲ ἀγνότης σημαίνει ἀποχὴν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Διὰ τοῦτο δὲ λέγεται ἀγνός ὁ φόβος, διότι μᾶς κάνει ἀγνοῦς: ἀπὸ φόβον διὰ τὸν Κύριον δηλαδὴ, λέγει, ἀποφεύγει κανεὶς τὸ κακόν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ φόβος εἶναι αἰώνιος, διὰ τοῦτο κάνει αἰωνίους καὶ ὅσους διακατέχονται ἀπὸ αὐτόν.

12. «Ἐν τῷ φυλάσσειν αὐτὰ ἀνταπόδοσις πολλή». Ἡ

3. Ἰω. 14, 6.

4. Πρβλ. Ἰω. 12, 31.

φυλακῆς γίνεται «ὁ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη».

[«Καὶ γὰρ ὁ δοῦλός σου φυλάσσει αὐτά». Ὁ μυσταγωγηθεὶς τῷ εὐαγγελικῷ νόμῳ νέος λαός, καὶ τὰ κρίματα ἀληθινὰ 5 φυλάττειν εἰπών, εὐχρῆν ἀναπέμπει, καὶ τὸν κατὰ διάνοιαν λογισμὸν εὐρεθῆναι ὡσαύτως καὶ τῶν ἐκτὸς ἑυρεθῆναι δαιμόνων].

### ΙΘ'

Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

#### Ὑπόθεσις.

10 Λέγεται μὲν ὁ ψαλμὸς ὡς ἐκ προσώπου τῶν περὶ τὸν Δαυίδ ἐταίρων, αὐτῷ τῷ Δαυίδ ἐπευχομένων ποιοῦντι θυσίαν. Ἀναφέρεται δὲ καὶ εἰς πρόσωπον τῶν ἀποστόλων, ὡς ἐν ἡμέρᾳ τοῦ σταυροῦ ῥηθέντος.

«Ἐπακούσαι σου ὁ Κύριος ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως». Προσθε-  
15 θεῖη σοι «Σκεπάσαι σε», φυλάξαι σε. Ἐξαποστείλαι σοι βοήθειαν ἐξ ἁγίου, καὶ ἐκ Σιών ἀντιλάβοιτό σου». Λέγοι δ' ἂν ταῦτα πρὸς τὴν τοῦ ἀθυμοῦντος παραμυθίαν ἢ ὁ ἐνυπάρχων τῇ ψυχῇ Λόγος, ἢ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Εὐχρῆς δὲ δεῖ τῷ θλιβομένῳ, καὶ τοῦ μὴ καταβαλεῖν τὰς ἐλπίδας· οὕτω γὰρ Θεὸς ἐπήκοος γίνεται.

20 «Ἀγαλλιασόμεθα ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου». Σωτήριος τοῦ Πατρὸς ἐν κόσμῳ ὁ Υἱός· σωτήριοι τοῦ Υἱοῦ ἐν κόσμῳ ὁ σταυρός.

[«Ἀγαλλιασόμεθα ἐν τῷ σωτηρίῳ σου». Τὸ σωτήριοιον φησὶν, ὁ δέδωκας τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει, διὰ τῆς σῆς ἀναστάσεως πασι φανερόν κατέστησας].

25 «Πληρώσαι Κύριος πάντα τὰ αἰτήματά σου». Τίνα ἦν τὰ

ἀμοιβή τῆς τηρήσεως (τῶν ἐντολῶν) εἶναι «ὄσα δὲν εἶδεν ὀφθαλμὸς καὶ δὲν ἤκουσεν αὐτὶ καὶ δὲν ἐπεθύμησεν ἀνθρωπίνη καρδία»<sup>1</sup>.

[«Καὶ γὰρ ὁ δοῦλός σου φυλάσσει αὐτά». Ὁ νέος λαός, ὁ ὁποῖος ἐμυθήθη εἰς τὰ μυστήρια διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ νόμου καὶ ὑπεσχέθη νὰ τηρῇ τὰς ἀληθινὰς ἐντολάς, προσεύχεται νὰ εὑρεθῇ καθαρὸς εἰς τὰς σκέψεις τοῦ νοῦ καὶ ἐπίσης νὰ σωθῇ ἀπὸ τοὺς ἐκτὸς (τῆς Ἐκκλησίας εὐρισκομένους) δαίμονας.

### ΙΘ'

Εἰς τὸ τέλος ψαλμὸς διὰ τὸν Δαβίδ.

#### Ἐπίθεσις.

Ὁ ψαλμὸς λέγεται ὑπὸ τῶν φίλων τοῦ Δαβίδ, οἱ ὅποιοι συμπροσηύχοντο, ἐνῶ ὁ Δαβίδ προσέφερε θυσίαν. Ἀναφέρεται ὁμως καὶ εἰς τοὺς ἀποστόλους, ὡς ἐὰν ἐλέγετο ὑπ' αὐτῶν κατὰ τὴν σταύρωσιν.

2 - 3. «Ἐπακούσαι σου, ὁ Κύριος ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως». Ἄς σοῦ συμπαρασταθῇ. «Σκεπάσαι σε», δηλ. ἄς σὲ φυλάξῃ. «Ἐξαποστείλαι σοι βοήθειαν ἐξ ἁγίου καὶ ἐκ Σιών ἀντιλάβοιτό σου». Θὰ ἠδύνατο νὰ λέγῃ ταῦτα πρὸς παρηγορίαν τοῦ θλιβομένου ἢ ὁ Λόγος, ὁ ὁποῖος ὑπάρχει ἐντὸς τῆς ψυχῆς ἢ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Ὁ θλιβόμενος δὲ ἔχει ἀνάγκην παρακλήσεως, διὰ νὰ μὴ ἀπολέσῃ τὰς ἐλπίδας· οὕτως ἄλλωστε ὁ Θεὸς εἰσακούει (τὰς προσευχάς).

6. «Ἀγαλλιασόμεθα ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου». Σωτηρία<sup>2</sup> τοῦ Πατρὸς εἰς τὸν κόσμον (εἶναι) ὁ Υἱός· σωτηρία τοῦ Υἱοῦ εἰς τὸν κόσμον (εἶναι) ὁ σταυρός.

[«Ἀγαλλιασόμεθα ἐν τῷ σωτηρίῳ σου». Τὴν σωτηρίαν, λέγει, τὴν ὁποίαν ἔδωκες εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, κατέστησας εἰς ὄλους φανεράν διὰ τῆς ἀναστασεώς σου].

«Πληρώσαι Κύριος πάντα τὰ αἰτήματά σου». Ποῖα ἦσαν

2. Ἀκριβέστερον εἶπεῖν, σημεῖον σωτηρίας.

αιτήματα, ἢ τό, «Πάτερ ἅγιε, τήρησον αὐτοὺς ἐκ τοῦ κόσμου»; Δῆλον δέ, ὅτι τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν. [Ἡ τὸν Δαυὶδ ἢ τὸν Ἐζεκίαν· ἀφ' ἱερέων γὰρ καὶ βασιλέων, ἢ διὰ τὴν κατὰ σάρκα τοῦ Κυρίου οἰκονομίαν καὶ ἀνάστασιν· ἢ καὶ ὅτι σφωζομένων ἡμῶν, 5 αὐτὸς λέγει σφύζεσθαι, οὗ καὶ μέλη ἐσμὲν σώματος ὄντες ἑνός. Διὸ καὶ νῦν εἶπεν· Ἐν γὰρ τῷ παρόντι γινώσκομεν σφωζόμενον τὸν Χριστόν, τῷ ἀπεντεῦθεν ἀρραβῶνα ἡμᾶς δέχεσθαι σωτηρίας. Ἐσωσας δὲ διὰ τῆς δυναστείας τῆς δεξιᾶς σου. Δεξιὰν τὰς πράξεις, τὰς μεγάλας δυνάμεις, τὴν βοήθειαν εἰπών· ἢ τὰς θεοσημείας προαναφωνεῖ τοῦ Χριστοῦ]. «Νῦν ἔγνω, ὅτι ἔσωσε Κύριος τὸν Χριστόν αὐτοῦ», ὡς ἤδη φωταγωγηθεὶς διὰ τοῦ Πνεύματος τὰ περὶ τῆς ἀναστάσεως.

«Ἐν δυναστείαις τῆς σωτηρίας τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ». Ἐσωσεν ἡμᾶς, φησί, δυνάμεις μεγάλας ἐργασάμενος. Τὰς πράξεις γὰρ 15 ἐνταῦθα σημαίνει διὰ τὰς δεξιὰς δυνάμεις τοῖς προσιούσιν ὀρέγειν. [Ἐκεῖνοι μὲν, φησί, πεποιθότες ἐπὶ τούτοις, ἔπεσον· ἡμεῖς δέ, ἐν ὀνόματι Κυρίου καθωπλισμένοι, ἐσώθημεν]. Δεξιὰν δὲ πάλιν ἐνταῦθα ἀνθρωπίνως εἶπε, τὴν θεῖαν οὕτως ὀνομάζων ἐνεργειαν.

20 «Οἱτοὶ ἐν ἄρμασι, καὶ οὗτοι ἐν ἵπποις». Ὡσπερ τῶν αἰσθητῶν Αἰγυπτίων σφύζων τὸν Ἰσραήλ, ἄρματα Φαραὼ καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἔρριψεν εἰς θάλασσαν, οὕτω καὶ πάντων ἀνθρώπων σφύζων τὸ γένος τῶν νοητῶν Αἰγυπτίων, συνέτριψε τὰ ἄρματα.

25 «Κύριε, σῶσον τὸν βασιλέα». Τοιγαροῦν τοσαύτης ἀπολαύσαντες ἀντιλήψεως ἱκετεύομεν, Δέσποτα, καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τὸν ἡμέτερον βασιλέα ταύτης μεταλαγχάνειν διηνεκῶς.

τὰ αἰτήματα εἰμὴ τὸ· «Ἄγιε Πάτερ, φύλαξον αὐτοὺς ἐκ τοῦ κόσμου»<sup>1</sup>; Δι' αὐτοῦ (ἀνεφέρετο) προφανῶς εἰς τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν. [(Ἐννοεῖ) ἢ τὸν Δαβίδ ἢ τὸν Ἐζεκίαν<sup>2</sup> — διότι λέγεται εἰς ἐποχὴν ἱερέων καὶ βασιλέων. Ἡ λέγεται διὰ τὴν ἐνανθρώπησιν καὶ ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου μας. Ἡ λέγεται ὅτι σώζεται αὐτός, ἐνῶ σωζόμεθα ἡμεῖς, διότι εἴμεθα μέλη του ἀνήκοντες εἰς ἓν σῶμα. Διότι ἤδη κατὰ τὸ παρὸν λαμβάνομεν γνῶσιν τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας, προγευόμενοι ἀπὸ τοῦδε τῆς σωτηρίας.

7. Μᾶς ἔσωσες δὲ διὰ «τῆς δυναστείας τῆς δεξιᾶς» σου. Δεξιὰν λέγει τὰς πράξεις, τὰ μεγάλα θαύματα, τὴν βοήθειαν, ἣ προλέγει τὰ θεῖα σημεῖα τοῦ Χριστοῦ]. «Νῦν ἔγνων ὅτι ἔσωσε Κύριος τὸν Χριστὸν αὐτοῦ». Φωτισμένος ἤδη ἀπὸ τὸ Πνεῦμα (προφητεύει) τὴν ἀνάστασιν.

«Ἐν δυναστείαις τῆς σωτηρίας τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ». Μᾶς ἔσωσε, λέγει, ἀφοῦ ἐπετέλεσε μεγάλα θαύματα. Ἡ ἀναφορὰ εἰς τὰς πράξεις ἐνταῦθα ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι (ὁ Χριστὸς) τείνει τὴν δυνατὴν δεξιὰν του εἰς ὅσους πλησιάζουν (εἰς αὐτόν). [Ἐκεῖνοι, μὲν λέγει, ἔχοντες ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτὰ (δηλ. τὰ ἄρματα καὶ τὸ ἵππικόν), ἔπασαν· ἡμεῖς ὁμῶς ἐξωπλισμένοι μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, ἐσώθημεν]. Δεξιὰν χεῖρα λέγει καὶ πάλιν τὴν θεῖαν ἐνέργειαν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον.

8. «Οὔτοι ἐν ἄρμασι καὶ οὔτοι ἐν ἵπποις». Ὅπως, ὅταν ἔσωσε τὸν Ἰσραὴλ ἀπὸ τοὺς αἰσθητοὺς Αἰγυπτίους, ἔρριπεν εἰς τὴν θάλασσαν τὰ ἄρματα τοῦ Φαραώ καὶ τὴν δύναμίν του<sup>3</sup>, οὕτω καί, ὅταν ἔσωσεν ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος, συνέτριψε τὰ ἄρματα τῶν πνευματικῶν Αἰγυπτίων.

10. «Κύριε, σῶσον τὸν βασιλέα». Ἐπειδὴ ἀπελαύσαμεν τόσον μεγάλης βοηθείας, ἰκετεύομεν, Δέσποτα, νὰ τυγχάνωμεν αὐτῆς συνεχῶς καὶ ἡμεῖς καὶ ὁ βασιλεὺς ἡμῶν.

2. Εὐσεβῆς βασιλεὺς τοῦ Ἰούδα (726 - 697 π.Χ.), γνωστὸς κυρίως ἐκ τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεώς του καὶ ἐκ τῶν στενῶν δεσμῶν του μετὰ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου.

3. Βλ. Ἐξ. 14, 27 - 29.

## Κ'

Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαβίδ.

## Ἑπόθεσις.

Καὶ τοῦτον τὸν ψαλμὸν οἱ προδηλωθέντες ἑταῖροι τοῦ βα-  
 5 σιλέως ἀναπέμπουσιν, ὡς ἤδη αὐτοῦ εὐφραινομένου διὰ τὸ ἐκ  
 σπέρματος αὐτοῦ γεγεννημένον τῷ κόσμῳ σωτήριον. Τοῦτο γὰρ  
 ἦν ὃ ἐπεθύμει κατὰ ψυχὴν, καὶ ἐδέετο λαβεῖν. Ὅπερ καὶ δοθὲν  
 γέγονεν αὐτῷ οἷά τις στέφανος ἐκ λίθου τιμίου τῆν κεφαλὴν δο-  
 ξάζων· δοξάζεται γὰρ ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ὁ Δαβὶδ μετὰ τοῦ  
 10 Κυρίου ἑαυτοῦ καὶ υἱοῦ τὸ κατὰ σάρκα. Οὐ μόνον δὲ στέφανος  
 αὐτῷ γέγονε τὸ σωτήριον, ἀλλὰ καὶ ζωὴ, καὶ μακροήμερευσις,  
 καὶ δόξα, καὶ μεγαλοπρέπεια, καὶ εὐφροσύνη, καὶ χαρὰ, καὶ ἐλ-  
 πῖς, καὶ ἔλεος οὐ σαλευόμενον.

«Κύριε, ἐν τῇ δυνάμει σου εὐφρανθήσεται ὁ βασιλεὺς».

15 «Ὅτι δώης αὐτῷ εὐλογίαν εἰς αἰῶνα αἰῶνος». Ἐν ἀπά-  
 σαις, φησί, ταῖς γενεαῖς ἀοίδιμος ἔσται καὶ πολυθρόνῳ λητος, το-  
 σαύτην ἐσχηκὼς παρὰ σοῦ παρησίαν. Τὸ γὰρ «μετὰ τοῦ προσώ-  
 που σου, παρὰ τῷ προσώπῳ σου», τέθεικεν ὁ Σύμμαχος. Εὐφρο-  
 σύνην τοίνυν ἔξει, φησί, καὶ διηνεκῆ θυμηδίαν τοῦ προσώπου, του-  
 20 τέστι τῆς σῆς εὐμενείας τυγχάνων. Αἴτιον δὲ τούτων αὐτῷ γέγο-  
 νε τὸ ἐπὶ σοὶ πεποιθέναί. «Εὐφρανεῖς αὐτὸν ἐν χαρᾷ μετὰ τοῦ  
 προσώπου σου». Πρόσωπον τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός. («Ὁ ἑωρακώς»,  
 φησί, «ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα»). Μετὰ τούτου εὐφραίνεσθαι  
 κατ' οὐρανὸν ὡς νυμφαγωγοὶ μετὰ τοῦ νυμφίου μέλλομεν.

25 «Ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐλπίζει ἐπὶ Κύριον, καὶ ἐν τῷ ἐλέει».   
 Κρείττων ἔστι τῶν πολεμούντων τῆς σῆς χάριτος ἀπολαύων.

## Κ'

Εἰς τὸ τέλος· ψαλμὸς εἰς τὸν Δαβίδ.

## Ὑπόθεσις.

Καὶ τὸν ψαλμὸν τοῦτον ψάλλουν οἱ προαναφερθέντες φίλοι τοῦ βασιλέως, ἐνῶ αὐτὸς χαίρεται ἤδη διὰ τὸν ἐκ τῆς γενεᾶς του γεννηθέντα σωτήρα τοῦ κόσμου. Διότι τοῦτο ἐπεθύμει ἡ ψυχὴ του καὶ παρεκάλει νὰ λάβῃ. Ὅταν δὲ τοῦ ἐδόθη, ὑπῆρξε δι' αὐτὸν ἐν εἶδος στέμματος ἐκ πολυτίμου λίθου, τὸ ὁποῖον ἐλάμπρυνε τὴν κεφαλὴν του· διότι ὁ Δαβὶδ δοξάζεται εἰς ὅλα τὰ ἔθνη μαζί με τὸν Κύριόν του καὶ υἰόν του κατὰ σάρκα. Ὁ Σωτὴρ δὲ ἀπέβη δι' αὐτὸν ὄχι μόνον στέμμα ἀλλὰ καὶ ζωὴ καὶ μακροήμεροις καὶ μεγαλοπρέπεια καὶ εὐφροσύνη καὶ χαρὰ καὶ ἐλπίς καὶ σταθερὸν ἔλεος.

2. «Κύριε, ἐν τῇ δυνάμει σου εὐφρανθήσεται ὁ βασιλεὺς».

7. «Ὅτι δώσης<sup>1</sup> αὐτῷ εὐλογίαν εἰς αἰῶνα αἰῶνος». Εἰς ὅλας τὰς γενεάς, λέγει, θὰ εἶναι περίφημος καὶ περιλάλητος, διότι ἀπέκτησε τόσην ἐμπιστοσύνην πλησίον του. Τὸ δὲ «μετὰ τοῦ προσώπου σου» ὁ Σύμμαχος<sup>2</sup> μετέφρασε «παρὰ τῷ προσώπῳ σου»<sup>3</sup>, θὰ ἔχη, λέγει, χαρὰν καὶ διαρκῆ φαιδρότητα τοῦ προσώπου, δηλ. θὰ ἔχη τὴν εὐμένειάν σου. Αἰτία δὲ τούτου εἶναι ἡ πεποιθήσις του εἰς σέ. «Εὐφρανεῖς αὐτὸν ἐν χαρᾷ μετὰ τοῦ προσώπου σου». Πρόσωπον τοῦ Πατρὸς εἶναι ὁ Υἱός». Ὅποιος ἔχει ἴδει ἐμέ», λέγει, «ἔχει ἴδει τὸν Πατέρα»<sup>4</sup>. Μαζί του θὰ εὐφρανθῶμεν εἰς τὸν οὐρανὸν ὅπως εὐφραίνονται οἱ συνοδοὶ τοῦ γαμβροῦ μαζί με τὸν γαμβρόν.

8. «Ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐλπίζει ἐπὶ Κύριον καὶ ἐν τῷ ἐλέει κλπ.». Ὑπερέχει ἐναντι τῶν ἐχθρῶν, διότι ἀπολαύει τῆς εὐνοίας σου.

2. Ἐβιωνίτης χριστιανὸς τοῦ Β' μ.Χ. αἰῶνος, ὁ ὁποῖος ἐφιλοτέχνησε μετάφρασιν τῆς Π. Διαθήκης διακρινομένην διὰ τὴν ἐπιτήδευσιν τοῦ ὕφους.

3. Κατὰ τὸν Εὐσέβιον «παρὰ τοῦ προσώπου σου» (ΒΕΠ 21, 84).

4. Ἰω. 14, 9.



Ἀπολαύει δὲ ταύτης ἀνθρώπων μὲν οὐδενὶ θαρρῶν, τῇ δὲ σῆ ἐλπίδι χρωόμενος μόνῃ.

«Εὐρεθείη ἡ χεὶρ σου πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς σου». Ὡς πρὸς αὐτὸν τὸν Κύριον ὁ λόγος διὰ τὰ γεγονότα κατ' αὐτοῦ παρὰ τοῦ  
5 Ἰουδαίων λαοῦ.

[Λέγει δέ, ὅτι θηρεύσει τοὺς ἁμαρτήσαντας. Εἰ γὰρ ἐν τῷ τηροῦντι τὰς ἐντολάς ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ τελειοῦται, δηλόν, ὡς ὁ μὴ τηρῶν μισεῖ· ὅς καὶ ἀπολωλεκέναι λέγεται].

«Ὅτι θήσεις αὐτοὺς ὡς κλίβανον πυρὸς εἰς καιρὸν τοῦ προ-  
10 σώπου σου». Ἀντὶ τοῦ, Πυρὸς ἀποδείξεις μετόχους. Τοῦτο γὰρ ἑαυτοῖς ἐθησαύρισαν ἐν τῇ δευτέρᾳ σου ἐπιφανείᾳ, ὅταν καὶ ἀπο-  
διδῶς ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. «Κύριος ἐν ὀργῇ αὐτοῦ συν-  
ταράξει αὐτούς, καὶ καταφάγεται αὐτοὺς πῦρ». Ὁργὴν φησὶν τὴν  
τιμωρίαν τὴν γενησομένην αὐτοῖς διὰ τὴν εἰς αὐτὸν ὕβριν.

15 «Τὸν καρπὸν αὐτῶν ἀπὸ γῆς ἀπολεῖς». Τοὺς λόγους τοὺς πονηροὺς καὶ τὰ ἐνθυμήματα. Ταῦτα δὲ εἰσὶν ἐπιβουλαὶ αἱ παρ' αὐτῶν, αἱ καὶ ἀνήρηγται διὰ τῆς ἀναστάσεως. [Τὰς διδασκαλίας καὶ τὰ ἄθεα δόγματα, ἃ μετὰ τὴν τελευτὴν αὐτῶν, ὡς ἀγαθὸς ὁ Θεὸς ἀπωλεία παραδίδωσι]. «Καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν ἀπὸ υἰῶν  
20 ἀνθρώπων». Ἐδεργεσία ἐστὶν ἁμαρτιῶν ἐκπεσεῖν καὶ ἐννοιῶν πονηρῶν. Σπέρμα γὰρ ἁμαρτίας λογισμὸς πονηρός.

«Ὅτι θήσεις αὐτοὺς νῶτον». Ὁ δὲ Σύμμαχος οὕτως ἡρμήνευσεν· «Ὅτι θήσεις αὐτοὺς ἀποστρόφους», τουτέστιν ὀπίσω καὶ παρακολούθημα τῶν ἐθνῶν. «Ἐν τοῖς περιλοίποις σου ἐτοιμάσεις  
25 τὸ πρόσωπον αὐτῶν». Καταλέλοιπας αὐτοῖς, φησὶν, ἐπιστροφῆς καιρὸν πρὸς τὸ μετανοῆσαι. Αὕτη δὲ ἐστὶ μετὰ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν κλήσις καὶ ἐπιστροφή.

[... Ποιήσεις τοὺς ἀπιστήσαντας Ἰουδαίους. Οὗς δὲ ὁ

Ἐπολαύει δὲ αὐτῆς, ἐπειδὴ δὲν ἐμπιστεύεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ στηρίζεται μόνον εἰς σὲ ἢ ἐλπίς του.

9. «Εὐρεθείη ἡ χεὶρ σου πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς σου». Τὰ λεγόμενα ἀναφέρονται εἰς τὸν ἴδιον τὸν Κύριον ἕνεκα τῶν ὄσων ἔπραξε κατ' αὐτοῦ ὁ Ἰουδαϊκὸς λαός.

[Λέγει δὲ ὅτι θὰ συλλάβῃ ζῶντας τοὺς ἀμαρτήσαντας. Ἄλλωστε ἂν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ τελειοῦται εἰς ὅποιον τηρεῖ τὰς ἐντολάς, προφανῶς ὅποιος δὲν τηρεῖ αὐτὰς ἐπισύρει τὸ μῖσος· δι' αὐτὸν λέγεται ὅτι ἔχει χαθῆ].

10. «Ὅτι θήσεις αὐτοὺς ὡς κλίβανον πυρὸς εἰς καιρὸν τοῦ προσώπου σου». Δηλ. θὰ καταστήσῃς αὐτοὺς μετόχους τοῦ πυρός, διότι αὐτὸ ἀπεθησαύρισαν δι' ἑαυτοὺς κατὰ τὴν δευτέραν σου παρουσίαν, ὅταν θὰ ἀποδώσῃς εἰς καθένα κατὰ τὰ ἔργα του. «Κύριος ἐν ὀργῇ αὐτοῦ συνταράξει αὐτοὺς καὶ καταφάγεται αὐτοὺς πῦρ». Ὁργὴν ἀποκαλεῖ τὴν τιμωρίαν, ἡ ὁποία θὰ ἐπιβληθῆ εἰς αὐτοὺς ἕνεκα τῆς κατ' αὐτοῦ ἀνταρσίας.

11. «Τὸν καρπὸν αὐτῶν ἀπὸ γῆς ἀπολείς». Τουτέστιν τοὺς πονηροὺς λόγους καὶ τὰς (πονηρὰς) σκέψεις. Αὐτὰ δὲ εἶναι αἱ ἐπιβουλαὶ των, αἱ ὁποῖαι κατηργήθησαν διὰ τῆς ἀναστάσεως. [Ἐννοεῖ τὰς διδασκαλίας καὶ τὰ ἄθρα δόγματα των, τὰ ὁποῖα ὁ ἀγαθὸς Θεὸς μετὰ τὸν θάνατόν των παραδίδει εἰς τὴν καταστροφὴν]. «Καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν ἀπὸ υἰῶν ἀνθρώπων». Εὐεργεσία εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ ἐκ τῶν ἀμαρτιῶν καὶ τῶν πονηρῶν σκέψεων, ἀφοῦ ἡ πονηρὰ σκέψις ἀποτελεῖ τὸν σπόρον τῆς ἀμαρτίας.

13. «Ὅτι θήσεις αὐτοὺς νῶτον». Ὁ Σύμμαχος δὲ μετέφρασεν οὕτως: «Ὅτι θήσεις αὐτοὺς ἀποστρόφους», δηλ. ὀπίσω, ἀκολουθίαν τῶν ἔθνῶν. «Ἐν τοῖς περιλοίποις σου ἐτοιμάσεις τὸ πρόσωπον αὐτῶν». Ἐχεις ἀφήσει, λέγει, εἰς αὐτοὺς εὐκαιρίαν ἐπιστροφῆς διὰ νὰ μετανοήσουν· αὕτη δὲ εἶναι ἡ κλήσις καὶ ἐπιστροφή (τῶν Ἰουδαίων) μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἔθνῶν<sup>1</sup>.

[...<sup>2</sup> θὰ κἀνης τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐπίστευσαν.

2. Ἐφθαρμένον κείμενον.

Θεὸς ἀποστρέφεται, «τίθησι νῶτον») μὴ δυναμένους εἶναι πρόσωπον, πρὸς τὸ τὰ ὀπίσθια κατανοῶντας διὰ τῶν ποιημάτων πάλιν πρὸς αὐτὸν ἀναφέρεσθαι. Τοὺς γὰρ μὴ οἴους τε ὄραν τὸ πρόσωπον, τῷ μὴ ἔχειν καρδίαν καθαρὰν, τίθεται κατανοεῖν τὰ ὀπίσθια αὐτοῦ, τὰ μετὰ αὐτὸν ὄντα δημιουργήματα· ἵνα τὴν κτίσιν θεωροῦντες ἔννοιαν αὐτοῦ λάβωσι, καὶ προσβαλόντες τῷ Θεῷ αὐτῶν, τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσωπον ἴδωσι. Περιλίπια δὲ τοῦ Θεοῦ τὰ ἀνωτέρω τῶν κτισμάτων τῶν αἰσθητῶν].

«Ὑψώθητι, Κύριε, ἐν τῇ δυνάμει σου». Ὁμοιον τῷ «Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου». Τὴν δευτέραν δὲ σαφῶς παρουσίαν εἶχεται διὰ τοῦτο γενέσθαι· «Ἄσομεν καὶ ψαλοῦμεν τὰς δυναστείας σου». Τότε γὰρ πᾶσα δικαίων ψυχὴ, ἐν ταῖς ἄνω γενομένη μοναῖς, τὰς πνευματικὰς ἀναπέμπει λατρείας.

### ΚΑ'

15 Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῆς ἀντιλήψεως τῆς ἑωθινῆς,  
ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

### Ὑπόθεσις.

Ἄδεται ὁ προκείμενος ψαλμὸς ὑπὲρ τῆς ἀντιλήψεως τῆς ἑωθινῆς. Τουτέστιν ὅτι νυκτὸς καὶ ἀχλύος διαβολικῆς ἠλευθέρωσεν ἡμᾶς, ἐπιλάμπας ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος ἀνατολὴν 20 ἐξ ὕψους κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἡ καὶ ἀντίληψιν ἑωθινήν τὸν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος ὀνομάζει καιρὸν. Ἐγγήγερται γὰρ ὄρθρου βαθέος, ὁδοποιήσας τῇ ἀνθρώπων φύσει τὴν εἰς ἀφθαρσίαν ὁδόν. Ἄδει δὲ τὸν ψαλμὸν ὁ Χριστὸς ἐκ προσώπου τῆς ἀν- 25 θρωπότητος. Σαφῶς δὲ καὶ τὰ συμβαίνοντα αὐτῷ παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἐν τῷ καιρῷ τοῦ σταυροῦ ἐξηγεῖται ἡμῖν.

Ὅσους δὲ ἀποστρέφεται ὁ Θεὸς «τίθησι νῶτον», διότι δὲν δύνανται (νὰ βλέπουν) τὸ πρόσωπόν του, ὥστε βλέποντες τὰ ὀπίσθια (τοῦ Θεοῦ) διὰ τῶν κτισμάτων νὰ ἐπιστρέψουν πάλιν εἰς αὐτόν. Δηλαδή ἐπειδὴ οἱ τοιοῦτου εἶδους ἄνθρωποι δὲν δύνανται νὰ βλέπουν τὸ πρόσωπόν του, διότι δὲν ἔχουν καθαρὰν καρδίαν, παρέχει τὴν δυνατότητα νὰ κατανοήσουν τὰ ὀπίσθια αὐτοῦ, δηλ. τὰ δημιουργήματα, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν μετὰ ἀπὸ αὐτόν. Οὕτω κατανοοῦντες τὴν κτίσιν ἀποκτοῦν γνῶσιν αὐτοῦ, πλησιάζοντες δὲ τὸν Θεόν τὼν βλέπουν τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ. «Περὶ λοιπα» δὲ τοῦ Θεοῦ εἶναι τὰ ἀνώτερα ἐκ τῶν αἰσθητῶν δημιουργημάτων].

14. «Ἐψώθητι, Κύριε, ἐν τῇ δυνάμει σου». Ὅμοιον πρὸς τὸ «Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου»<sup>1</sup>. Διὰ τοῦτο καὶ εὔχεται σαφῶς νὰ ἔλθῃ ἡ δευτέρα παρουσία· «Ἄσομεν καὶ ψαλοῦμεν τὰς δυναστείας σου». Τότε δηλ. ὅλαι αἱ δίκαιαι ψυχαί, εὔρισκόμεναι εἰς τὰς οὐρανίους κατοικίας, θὰ προσφέρουν τὴν πνευματικὴν λατρείαν].

### ΚΑ΄

Εἰς τὸ τέλος· διὰ τὴν πρωινήν βοήθειαν· ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ.

#### Ἐπίθεσις.

Ὁ παρῶν ψαλμὸς ψάλλεται διὰ τὴν πρωινήν βοήθειαν. Δηλ. διότι μᾶς ἀπηλευθέρωσεν ἀπὸ τὴν νύκτα καὶ τὴν ὁμίχλην τοῦ διαβόλου ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἔλαμψεν ἀνατέλλων ἐκ τοῦ ὕψους (τοῦ οὐρανοῦ) συμφώνως πρὸς τὸν λόγον τῆς Γραφῆς<sup>2</sup>. Ἡ ὀνομάζει πρωινήν βοήθειαν τὸν χρόνον τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος. Πράγματι ἠγέρθη πολὺ πρωί<sup>3</sup>, καταστήσας βατὴν τὴν ὁδὸν τῆς ἀφθαρσίας διὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Τὸν ψαλμὸν δὲ ψάλλει ὁ Χριστὸς ἐξ ὀνόματος ὀλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος. Σαφῶς δὲ διηγεῖται εἰς ἡμᾶς καὶ ὅσα τοῦ ἔκαναν οἱ Ἰουδαῖοι κατὰ τὴν σταύρωσιν.

2. Πρβλ. Λουκ. 1, 78.

3. Πρβλ. Λουκ. 24, 1.

«Ὁ Θεὸς ὁ Θεός μου, πρόσχες μοι ἵνα τί ἐγκατέλιπές με»; Αἰτεῖ τὴν ἐποπτεῖαν τὴν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὰ ἡμῶν εἰς ἑαυτὸν μετατιθεὶς ἵνα παύσῃ τὴν ἄρὰν, καὶ ἐφ' ἡμᾶς μεταγάγῃ τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς. Ἡμεῖς γὰρ ἐσμεν οἱ γεγονότες ἀποστροφὴ καὶ  
 5 ἐγκατάλειψις διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ παράβασιν. «Μακρὰν ἀπὸ τῆς σωτηρίας οἱ λόγοι τῶν παραπτωμάτων μου». Σκόπει μοι πάλιν τὸ τῆς ἀνθρωπότητος πρόσωπον ἐν Χριστῷ παρακαλοῦν ἀπαλλάττεσθαι τῶν πταισμάτων ἤτοι τῶν παραπτωμάτων καὶ τῶν ἐπ' αὐτοῖς λόγων. Δῆλον δέ, ὅτι τῆς ἐκάστῳ πρεπούσης δικαιο-  
 10 σύνης.

[«Ὁ Θεός, ὁ Θεός μου». Ταῦτα λέγει ὁ Σωτὴρ ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρωπότητος ἀντὶ τοῦ Θεέ μου, Θεέ μου].

«Ὁ Θεός μου, κεκράξομαι ἡμέρας, καὶ οὐκ εἰσακούσῃ, καὶ νυκτός, καὶ οὐκ εἰς ἄνοιαν ἐμοί». Καθ' ὑποστιγμὴν ἀναγνωστέον.  
 15 Σημαίνει δὲ ἡμῖν, ὅτι οὐκ ἀνόνητος τῆς προσευχῆς ὁ καρπός. Φησὶ γάρ· «Οὐκ εἰς ἄνοιαν ἐμοί». Τουτέστιν, οἶδα σαφῶς, ὡς κεκράξομαι μὲν ἐγώ, εἰσακούσει δὲ αὐτός. Ὅτι γε καί, κατοικῶν ἐν ἁγίοις τοῖς εἰς σὲ τὸν νοῦν ἔχουσιν, ἔπαινος καὶ δόξα αὐτῶν γίγνη.

20 «Σὺ δὲ ἐν ἁγίῳ κατοικεῖς, ὁ ἔπαινος τοῦ Ἰσραὴλ». Ὁ ἐπαινούμενος ὑπὸ τοῦ Ἰσραὴλ· ἢ ὁ αὐτὸς ἔπαινος ὢν.

«Ἐπὶ σοὶ ἤλπισαν οἱ πατέρες ἡμῶν, ἤλπισαν καὶ ἐρρύσω αὐτούς». Πατέρας ἑαυτοῦ κατὰ σάρκα τοὺς πατριάρχας καὶ τοὺς προφήτας φησὶ. Δείκνυσι δὲ καὶ τῆς ἐλπίδος τὸ κέρδος.

25 [«Ἐπὶ σοὶ ἤλπισαν οἱ πατέρες ἡμῶν». Ἀλλὰ καὶ οἱ κατὰ σάρκα πρὸ ἐμοῦ, τουτέστιν οἱ προφῆται, ἐπὶ σοὶ προσεδόκων, τὴν ἐμὴν ἐπίλαμπιν ἀναμένοντες, καὶ τῆς ἐλπίδος οὐ διεψεύσθησαν ὡσαύτως καὶ οἱ πατριάρχαι].

Ἐγὼ δὲ εἰμι σκώληξ, καὶ οὐκ ἄνθρωπος». Ταπεινόφρονας

2. «Ὁ Θεός, ὁ Θεός μου, πρόσχες μοι· ἵνα τί ἐγκατέλιπές με»; Παρακαλεῖ διὰ τὴν συμπάραστασιν τοῦ Πατρὸς, ἀφοῦ μετέφερεν εἰς ἑαυτὸν τὰ ἰδικὰ μας (ἀμαρτήματα), διὰ νὰ παύσῃ τὴν κατάραν καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς ἡμᾶς τὸ βλέμμα τοῦ Πατρὸς. Διότι μᾶς εἶχεν ἀποστραφῆ καὶ ἐγκαταλείψει ἕνεκα τῆς παραβάσεως τοῦ Ἀδάμ. «Μακρὰν ἀπὸ τῆς σωτηρίας οἱ λόγοι τῶν παραπτωμάτων μου». Παρατήρησε, παρακαλῶ, πάλιν τὸν Χριστὸν ὁ ὁποῖος ἐξ ὀνόματος ὀλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος παρακαλεῖ νὰ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὰ πταίσματα, δηλ. τὰ παραπτώματα καὶ ἀπὸ τὴν εὐθύνην δι' αὐτά· προφανῶς ἀναφέρεται εἰς τὴν δικαίαν κρίσιν, ἡ ὁποία ἀρμύζει εἰς ἕκαστον.

[«Ὁ Θεός, ὁ Θεός μου». Αὐτὰ λέγονται ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἐξ ὀνόματος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀντὶ τοῦ «Θεέ μου, Θεέ μου»].

3. «Ὁ Θεός μου, κεκράξομαι ἡμέρας καὶ οὐκ εἰσακούσῃ, καὶ νυκτός, καὶ οὐκ εἰς ἀνοιαν ἐμοί», Πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ μὲ ἀνω τελείαν. Σημαίνει δὲ δι' ἡμᾶς ὅτι δὲν εἶναι ἀνωφελὴς ὁ καρπὸς τῆς προσευχῆς. Διότι λέγει· «Οὐκ εἰς ἀνοιαν ἐμοί» δηλ. γνωρίζω καλῶς ὅτι ἐγὼ μὲν θὰ κραυγᾶσω, αὐτὸς δὲ θὰ μὲ ἀκούσῃ. Διότι βεβαίως, ἐπειδὴ κατοικεῖς εἰς τοὺς ἀγίους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἐστραμμένον τὸν νοῦν πρὸς σέ, θὰ γίνῃς ὁ αἶνος καὶ ἡ δόξα των.

4. «Σὺ δὲ ἐν ἀγίῳ κατοικεῖς, ὁ ἔπαινος τοῦ Ἰσραὴλ». Ὁ αἰνούμενος ὑπὸ τοῦ Ἰσραὴλ· ἡ σὺ ὁ ὁποῖος εἶσαι ἔπαινος (διὰ τὸν Ἰσραὴλ).

5. «Ἐπὶ σὺ ἠλπισαν οἱ πατέρες ἡμῶν· ἠλπισαν καὶ ἐρρύσω αὐτούς». Λέγει πατέρας του κατὰ σάρκα τοὺς πατριάρχας καὶ τοὺς προφήτας. Δεικνύει δὲ καὶ τὸ κέρδος ἐκ τῆς ἐλπίδος.

[«Ἐπὶ σοὶ ἠλπισαν οἱ πατέρες ἡμῶν». Ἀλλὰ καὶ ὅσοι ἐξῆσαν πρὸ ἐμοῦ κατὰ σάρκα, δηλ. οἱ προφῆται, εἶχον ἀναθέσει τὴν προσδοκίαν των εἰς σέ, ἀναιμένοντες τὴν ἐμφάνισίν μου, καὶ δὲν διεψεύσθησαν εἰς τὰς ἐλπίδας των· ὁμοίως καὶ οἱ πατριάρχαι].

7. «Ἐγὼ δὲ εἰμι σκώληξ καὶ οὐκ ἄνθρωπος». Μᾶς διδάσκει

εἶναι διδάσκει, καὶ μάλιστα προσιώντας Θεῷ. («Ὀνειδος ἀνθρώπων καὶ ἐξουδένωμα λαοῦ»). Ταῦτα σαφῶς ὁ εὐαγγελιστὴς πε-  
 5 πρᾶχθαι εἰς αὐτὸν κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ σταυροῦ φησιν· καθ' ὃν ἐπέσειον αὐτῷ οἱ παραπορευόμενοι τὰς κεφαλὰς, καὶ ἐβλασφή-  
 5 μουν εἰς αὐτὸν λέγοντες· «Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, σῶσον σεαυτόν».

(«Ὅτι σὺ εἶ ὁ ἐκσπᾶσας με ἐκ γαστροῦ»). Τοῦτό φησιν, ἐ-  
 10 πειδὴ κατ' εὐδοκίαν τοῦ Πατρὸς ἐνηθρώπησεν. («Ὅτε»), γὰρ, φησίν, «ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ γενόμενον ἐκ γυναικός». Ἐπιγράφεται γὰρ καὶ  
 10 ἐλπίδα τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα, καὶ τοῦτο λέγων ὡς ἄνθρωπος· ἐ-  
 10 πειδὴ γὰρ τὸν Χριστὸν μόνον ἐκ τῆς Μαρίας ἐξέσπασεν ὁ Θεός, τῶν ἄλλων ἀνθρώπων οὐκ ἐκσπωμένων, ἀλλ' ἐξερχομένων. («Ἐξ-  
 10 ἦλθε γὰρ»), φησίν, («Ἡσαῦ, ᾧ ἡ δορᾶ δασύς»).

(«Ἐπὶ σὲ ἐπερρίφην ἐκ μήτρας ἀπὸ γαστροῦ κ.λ.π.»). Εὐχε-  
 15 ται πάλιν ὡς ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ γὰρ ὁ τῶν  
 15 μαθητῶν αὐτὸν καταλέλοιπε χορός. Εἶτα προλέγει τὰ τῆς θλί-  
 15 ψεως εἶδη.

(«Περιεκύκλωσάν με μύσχοι πολλοί»). Τῶν Ἰουδαίων τοὺς  
 20 ἄρχοντας φησιν.

10 («Ὡσεὶ ὕδωρ ἐξεχύθη, καὶ διεσκορπίσθη πάντα τὰ ὀσᾶ  
 20 μου»). Ὅσᾶ αὐτοῦ φησι τοὺς ἁγίους μυσταγωγούς· εἰ γὰρ σῶμα  
 20 αὐτοῦ ἢ Ἐκκλησία, εἰκότως καὶ οἱ συνέχοντες αὐτὴν νοηθεῖεν ἄν  
 20 ὀσᾶ. Ἠκούσαμεν δὲ τοῦ εὐαγγελιστοῦ, ὡς, συλληφθέντος αὐτοῦ  
 25 παρὰ τῆς σπείρας τῶν στρατιωτῶν, διεσκορπίσθησαν οἱ μαθη-  
 25 ταί. Καὶ ἄλλως· Τὰ ὀσᾶ τῆς σοφίας, τὰ ἅγια δόγματα τῆς Ἐκ-  
 25 κλησίας ἐστίν, ἅπερ ἐν τῷ Πάσχα μὴ συντρίβειν τοῖς Ἰουδαίοις  
 25 νενομοθέτηται («Ὅστοῦν») γὰρ «αὐτοῦ», φησίν, «οὐ συντρίψε-

νά εἴμεθα ταπεινόφρονες ὅσον πολὺ καὶ ἂν πλησιάζωμεν τὸν Θεόν. «Ὁνειδος ἀνθρώπων καὶ ἐξουδένωμα λαοῦ». Αὐτὰ, ὡς σαφῶς λέγει ὁ εὐαγγελιστὴς, συνέβησαν εἰς αὐτὸν κατὰ τὴν ὥραν τῆς σταυρώσεως· τότε οἱ περαστικοὶ ἔσειον τὰς κεφαλὰς κατ' αὐτοῦ καὶ ἐξύβριζον αὐτὸν λέγοντες· «Ἄν εἶσαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σῶσε τὸν ἑαυτὸν σου»<sup>1</sup>.

10. «Ὅτι σὺ εἶ ὁ ἐκπαύσας με ἐκ γαστρὸς». Λέγει τοῦτο, διότι ἐνηθρώπησε συμφώνως πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς. «Ὁταν» δέ, λέγει, «ἤλθεν ἡ καθωρισμένη ὥρα, ἔστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱόν του, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἀπὸ ~~μαρναῖκα~~»<sup>2</sup>. Ὀνομάζει δὲ καὶ ἐλπίδα τὸν Πατέρα του, λέγων κατ' αὐτὸ ὡς ἀνθρώπος· διότι, ἄλλωστε, μόνον τὸν Χριστὸν ἐξέλεκκεν ὁ Θεὸς ἐκ τῆς Μαρίας, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι ἀνθρώποι δὲν ἐξελεχθῆναι ἀλλ' ἐξέρχονται, ὡς λ.χ. λέγει (ἡ Γραφή)· «Ἐξῆλθεν ὁ Ἡσαΐ ὁ δασύτριχος»<sup>3</sup>.

11. «Ἐπὶ σέ ἐπερρίφην ἐκ μήτρας ἀπὸ γαστρὸς κλπ.». Προσεύχεται πάλιν ἐξ ὀνόματος τῆς ἀνθρωπότητος, διότι ἀκόμη καὶ ὁ ὄμιλος τῶν μαθητῶν εἶχεν ἐγκαταλείψει αὐτόν<sup>4</sup>. Ἐν συνεχείᾳ προλέγει τὰ εἶδη τῆς θλίψεως.

13. «Περιεκύκλωσάν με μόσχοι πολλοί». Ἐννοεῖ τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἰουδαίων.

15. «Ὡσεὶ ὕδωρ ἐξεχύθη καὶ διεσκορπίσθη πάντα τὰ ὀστά μου». Ὅστᾳ αὐτοῦ λέγει τοὺς ἀγίους (ἀποστόλους του) τοὺς μυοῦντας εἰς τὰ μυστήρια· ἂν δηλ. ἡ Ἐκκλησία εἶναι τὸ σῶμά του, εὐλόγως οἱ συνέχοντες αὐτὴν θὰ ἠδύναντο νὰ νοηθοῦν ὡς ὀστά. Ἠκούσαμεν ἄλλωστε ἀπὸ τὸν εὐαγγελιστὴν ὅτι, ὅταν συνελήφθη ὑπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ τμήματος, οἱ μαθηταὶ διεσκορπίσθησαν. Κατ' ἄλλην ἐρμηνείαν ὀστά εἶναι τὰ ἁγία δόγματα τῆς Ἐκκλησίας· δι' αὐτὰ εἶχε δοθῆ εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἡ ἐντολή νὰ μὴ συντριβοῦν αὐτὰ κατὰ τὸ Πάσχα· «Δὲν θὰ συντρίψε-

2. Γαλ. 4, 4.

3. Γέν. 25, 25.

4. Πρβλ. Μαρκ. 14, 50.



τε». («*Εγενήθη ἡ καρδία μου ὡσεὶ κηρὸς τηκόμενος*»). Ἴδιον λύπης τὸ εἰρημένον· γέγραπται γάρ· («*Ἦρξατο λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν*»). Ἐλπεῖτο δὲ ὑπὲρ τε τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους καὶ τοῦ προδότου, ὅτι δὴ ἀπωλεία παρελαμβάνωτο διὰ τὴν εἰς αὐτὸν  
5 ἀσέβειαν.

[«*Καὶ διεσκορπίσθη πάντα τὰ ὄστᾱ μου*»]. Ἐσκέδασται, φησί, καὶ διεσκορπίσθη τὰ τέως ἐν ὄστῶν τάξει τὴν περὶ τὸν διδάσκαλον συμπληροῦντα σύνταξιν· ἀφέντες γὰρ αὐτὸν οἱ μαθηταὶ ἔφυγον, τὸ κατὰ πεδίον ἀφιέμενον ὕδωρ μιμησάμενοι.

10 («*Ἐξηράνθη ὡς ὄστρακον ἡ ἰσχὺς μου, καὶ ἡ γλῶσσα κεκόλληται τῷ λάρυγγί μου*»). Σημαίνει διὰ τούτων τὴν ἐπὶ τῷ τιμίῳ σταυρῷ συμβᾶσαν αὐτῷ δίψαν, ὅτε καὶ αἰτήσαντι πιεῖν, ὄξος προσήνεγκαν αὐτῷ μετὰ χολῆς. «*Καὶ εἰς χοῦν θανάτου κατήγαγές με*». Χάριτι γὰρ Θεοῦ ὑπὲρ παντός ἐγεύσατο θανάτου.  
15 Οὐδὲ γὰρ εἰς θάνατον, ἀλλ' εἰς χοῦν θανάτου κατήχθη ὁ Χριστός· οὐκ ἐγκατελείφθη γὰρ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ εἰς τὸν ἄδην, οὐδὲ σὰρξ αὐτοῦ εἶδε διαφθορὰν.

(«*Ὅτι ἐκύκλωσάν με κύνες πολλοί*»). Πάλιν τοὺς ἄρχοντας σημαίνει. («*Ὄρουξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου*»). Διὰ τοὺς ἐν  
20 σταυρῷ ἦλους φησίν.

(«*Ἐξηρίθμησαν πάντα τὰ ὄστᾱ μου*»). Ψηλαφῶντες κατὰ τὸ εἰκὸς ἅπαν αὐτοῦ τὸ σῶμα, καὶ ἀναμετροῦντες ἕκαστον τῶν ὀστέων, ἵνα ἴδοιεν οὐ τοὺς ἦλους πῆξαι χρή. «*Αὐτοὶ δὲ κατενόησαν καὶ ἐπεῖδόν με*». Ἀντὶ τοῦ, ἐπεγέλασαν. Ταῦτα δὲ φησι διὰ  
25 τὴν κοκκίνην χλαμύδα καὶ τὸν ἐξ ἀκανθῶν στέφανον, καὶ τὸν ἀντὶ σκήπτρου κάλαμον.

1. Ἔξ. 12, 46.

2. Μαρκ. 14, 34.

τε», λέγει, «κανένα ὄστουν»<sup>1</sup>. «Ἐγενήθη ἡ καρδία μου ὡσεὶ κηρὸς τηκόμενος». Τὸ λεγόμενον χαρακτηρίζει τὴν λύπην, διὰ τὴν ὁποίαν ἔχει γραφῆ· «ἤρχισε νὰ λυπηῖται καὶ νὰ ἀγωνιᾷ»<sup>2</sup>. Ἐλυπεῖτο δὲ καὶ διὰ τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος καὶ διὰ τὸν προδότην, διότι ὠδηγοῦντο εἰς τὴν ἀπώλειαν ἕνεκα τῆς ἀσεβείας πρὸς αὐτόν.

[«Καὶ διεσκορπίσθη πάντα τὰ ὄστᾶ μου». Ἔχουν διαλυθῆ καὶ διασκορπισθῆ, λέγει, ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἐν εἶδει ὄστων ἀπετέλουν τὴν περιβάλλουσαν τὸν διδάσκαλον συντροφίαν· οἱ μαθηταὶ δηλ. τὸν ἄφησαν καὶ ἔφυγαν, μιμηθέντες τὸ ὕδωρ τὸ ὁποῖον χύνεται εἰς τὸ ἔδαφος].

16. «Ἐξηράνθη ὡς ὄστρακον ἡ ἰσχύς μου καὶ ἡ γλῶσσα κεκόλληται τῷ λάρυγγί μου». Διὰ τούτων ἀναφέρεται εἰς τὴν δίψαν, ἡ ὁποία τὸν κατέλαβεν ἐπὶ τοῦ τιμίου σταυροῦ, ὅταν, ἀφοῦ ἐζήτησε νὰ πῖη, τοῦ προσέφεραν ὄξος μὲ χολήν<sup>3</sup>. «Καὶ εἰς χοῦν θανάτου κατήγαγές με». Διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ δηλ. ἐγεύθη τὸν θάνατον ἀντὶ πάντων. Ὁ Χριστὸς δὲν κατήλθεν, βεβαίως, εἰς τὸν θάνατον, ἀλλ' εἰς τὸ χῶμα τοῦ θανάτου· διότι ἡ ψυχὴ του δὲν παρέμεινεν εἰς τὸν Ἄδην οὔτε ὑπέστη ἀποσύνθεσιν τὸ σῶμά του<sup>4</sup>.

17. «Ὅτι ἐκύκλωσάν με κύνες πολλοί». Ἐννοεῖ πάλιν τοὺς ἄρχοντας (τῶν Ἰουδαίων). «Ἔωρξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου». Ὅμιλεῖ διὰ τὰ καρφία ἐπὶ τοῦ σταυροῦ.

18. «Ἐξηρίθμησαν πάντα τὰ ὄστᾶ μου». (Τοῦτο συνέβη), ὅταν ἐψηλάφησαν, ὡς ἦτο φυσικόν, ὅλον τὸ σῶμά του καὶ ἐμέτρησαν ὅλα τὰ ὄστᾶ, διὰ νὰ ἴδουν ποῦ πρέπει νὰ ἐμπήξουν τὰ καρφία. «Αὐτοὶ δὲ κατενόησαν καὶ ἐπέιδόν με». Ἄντι τοῦ, περιεγέλασαν. Λέγει δὲ αὐτὰ διὰ τὴν κοκκίνην χλαμύδα καὶ τὸν ἀκάνθινον στέφανον καὶ τὸν κάλαμον, (ὁ ὁποῖος τοῦ ἐδόθη) ἀντὶ σκῆπτρου<sup>5</sup>.

3. Πρβλ. Ἰω. 19, 29.

4. Πρβλ. Ψαλμ. 15, 10.

5. Πρβλ. Ἰω. 19, 1-2.

«Διμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς». Σαφῶς ταῦτα ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἐγράφη.

«Σὺ δέ, Κύριε, μὴ μακρόνης τὴν βοήθειάν σου ἀπ' ἐμοῦ». Μεθίστησι τοὺς λόγους εἰς προσευχήν. [Σοῦ, φησί, βοηθοῦντος 5 καὶ ἀντιλαμβανομένου, τριταῖος ἀναστάς, ματαίαν αὐτῶν τὴν ἐπιβουλήν ἀποδείξω]. Ὑποτύπωσις ἡμῖν γενόμενος, ὡς δεῖ ἐν τοῖς πειρασμοῖς ἐπικαλεῖσθαι Θεόν, καὶ μὴ καταπίπτειν εἰς ἀκηδῆαν, μηδὲ ἐκλύεσθαι ὑπὸ τῶν θλίψεων.

«Ῥῥομαι ἀπὸ ῥομφαίας τὴν ψυχὴν μου». Τὴν κακίαν τῶν 10 Ἰουδαίων καὶ τὴν ἄνοιαν διὰ τούτων σημαίνει διὰ ῥομφαίας καὶ χειρὸς κυνὸς καὶ λέοντος καὶ κεράτων μονοκερῶτων. «Καὶ ἐκ χειρὸς κυνὸς τὴν μονογενῆ μου». Τὰ ἐκ τούτου τοῦ κυνὸς γενόμενα χεῖρα, καὶ αὐτὸν κύνα ὀνομάζει «Οὐ καλόν», γάρ, φησὶν, «ἐστὶ λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις».

15 [Ῥομφαία δὲ εἶη ἂν καὶ ὁ διάβολος, αἰεὶ τριτρώσκειν ἐπιχειρῶν. «Μονογενῆ» δὲ λέγει αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, διὰ τὸ μεμονῶσθαι καὶ κεχωρῆσθαι τῶν ἄλλων ψυχῶν πᾶσαι μὲν γὰρ ἐκεῖναι ἔγνωσαν ἁμαρτίαν, ἐκείνη δὲ οὐ· καὶ διὰ τὸ μόνην αἰεὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου ἔνωσιν ἔχει καθ' ὑπόστασιν μετὰ τῆς σαρκός. Εἰς γάρ 20 ἐστὶν ὁ Χριστὸς ἐκ δύο τῶν ἐναντίων, τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος. Ἐκεῖναις δὲ ἐκ διαλειμμάτων ἐπιφοιτᾷ. Τάχα δὲ καὶ τὴν παραστᾶσαν Ἐκκλησίαν αὐτῷ λέγει μονογενῆ, διὰ τὸ μὴ ἔχειν σπῖλον ἢ ῥυτίδα ἐκ τῶν ἀμώμων συμπληρουμένην κατὰ προκοπὴν ἐκ τῶν ἐξήκοντα βασιλίδων καὶ ὀγδοήκοντα παλλακῶν].

25 «Σῶσόν με ἐκ στόματος λέοντος, καὶ ἀπὸ κεράτων μονο-

1. Βλ. Ματθ. 27, 35 - 36.

2. Μονόκερος εἶναι πιθανῶς εἶδος ἀγρίου ταύρου, ζῶντος παλαιότερον εἰς τὴν περὶ τὴν Παλαιστίνην περιοχὴν. Κατὰ τὴν λατινικὴν μετάφρασιν τοῦ Ἱερωνύμου πρόκειται περὶ ρινοκέρου.

19. «Διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς». Σαφῶς ἐγράφησαν αὐτὰ εἰς τὰ Εὐαγγέλια <sup>1</sup>.

20. «Σὺ δέ, Κύριε, μὴ μακρύνῃς τὴν βοήθειάν σου ἀπ' ἐμοῦ». Μεταβάλλει τὸν λόγον εἰς προσευχήν. [Μὲ τὴν ἰδικήν σου βοήθειαν καὶ συμπαραστάσιν, λέγει, ἀφοῦ ἀναστῶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας, θ' ἀποδείξω ματαίαν τὴν ἐπιβουλήν των]. Δίδει εἰς ἡμᾶς ὑπόδειγμα, πῶς πρέπει νὰ ἐπικαλούμεθα τὸν Θεὸν καὶ τὰς δικιμασίας καὶ νὰ μὴ περιπίπτωμεν εἰς ἀμέλειαν οὐδὲ νὰ γινώμεθα ἀδρανεῖς ἕνεκα τῶν θλίψεων.

21. «Ῥῦσαι ἀπὸ ρομφαίας τὴν ψυχὴν μου». Τὴν κακίαν καὶ τὴν μωρίαν τῶν Ἰουδαίων ὑπονοεῖ δι' ὄλων αὐτῶν, διὰ τῆς ρομφαίας καὶ τοῦ τῆς χειρὸς τοῦ κυνὸς, διὰ τοῦ λέοντος καὶ τῶν κεράτων τῶν μονοκεράτων <sup>2</sup>. «Καὶ ἐκ χειρὸς κυνὸς τὴν μονογενῆ μου». Τὰ γινόμενα ὑπὸ τοῦ κυνὸς λέγει χεῖρα, ἐνῶ τὸν ἴδιον τὸν ὀνομάζει κύνα. Λέγει ἄλλωστε· «Δὲν εἶναι καλὸν νὰ πάρῃ κανεὶς τὸν ἄρτον τῶν παιδιῶν καὶ νὰ τὸν δώσῃ εἰς τὰ κυνάρια» <sup>3</sup>.

[Ρομφαία θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι καὶ ὁ διάβολος, διότι πάντοτε ἐπιχειρεῖ νὰ ἐπιφέρῃ τραύματα. «Μονογενῆ» δὲ λέγει τὴν ψυχὴν του, διότι ἔχει ἀπομονωθῆ καὶ ἀποχωρισθῆ ἀπὸ τὰς ἄλλας ψυχάς· διότι ὄλαι αἱ ἄλλαι ψυχαὶ ἐγνώρισαν τὴν ἁμαρτίαν, ἐκείνη ὁμως ὄχι· ἐπίσης διότι μόνη αὐτὴ ἔχει ὑποστατικῶς ἠνωμένον μὲ τὴν σάρκα τὸν Θεὸν Λόγον. Διότι ὁ Χριστὸς εἶναι εἰς (συγκείμενος) ἐκ δύο ἀντιθέτων, τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος. Αἱ ἄλλαι ψυχαὶ ὁμως μόνον κατὰ διαλείμματα ἔχουν τὴν ἐπιφοίτησιν. Ἴσως ὁμως λέγει μονογενῆ καὶ τὴν πλησίον του εὕρισκομένην Ἐκκλησίαν, διότι δὲν ἔχει σπῖλον ἢ ρυτίδα <sup>4</sup>, ἔχει δὲ ὡς συντρόφους ἐκείνους ἐκ τῶν ἐξήκοντα βασιλισσῶν καὶ ἐκ τῶν ὀγδοήκοντα παλλακίδων <sup>5</sup>, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἀμεμπτοὶ κατὰ τὴν διαγωγὴν].

22 - 23. «Σῶσόν με ἐκ στόματος λέοντος καὶ ἀπὸ κεράτων

3. Ματθ. 15, 26.

4. Πρβλ. Ἐφ. 5, 27.

5. Πρβλ. Ἄσμα Ἄσμ. 6, 8.

κερώτων τὴν ταπεινώσιν μου. Διηγῆσομαι τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου· ἐν μέσῳ Ἐκκλησίαις ὑμνήσω σε». Ἐδίδασκε γὰρ ἡμᾶς τὸν φύσει καὶ ἀληθεῖα Θεὸν καὶ ὁμοούσιον αὐτοῦ Πατέρα. Πάλιν ὡς ἄνθρωπος ἠγῶται διὰ τῆς Ἐκκλησίας.

5 «Οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον, αἰνέσατε αὐτόν· ἅπαν τὸ σπέρμα Ἰακώβ, δοξάσατε αὐτόν». Ἐπειδὴ γὰρ ἡ Ἐκκλησία καὶ ἐξ ἔθνῶν καὶ ἐξ Ἰουδαίων συνέστηκε, καὶ τούτους καὶ ἐκείνους εἰς τὸν ὕμνον ἐγείρει· τοὺς μὲν ἀπὸ τοῦ προπάτορος ὀνομάζων Ἰακώβ τε καὶ Ἰσραήλ, τοὺς δὲ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, ὡς ἀρκούσης ἀντὶ γέ-  
10 νους κοσμηῆσαι. Οὕτω καὶ Ἰουδαίους τοὺς ἐξ ἔθνῶν τῷ νόμῳ προσιόντας ἔθος ἦν ὀνομάζειν. Καὶ τοῦτο ἡμᾶς ἢ τῶν Πράξεων ἱστορία διδάσκει· δημηγορῶν γὰρ ὁ θεῖος Ἀπόστολος οὕτως ἔφη·

«Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, καὶ οἱ ἐν ὑμῖν φοβοῦμενοι τὸν Κύριον».

15 «Ὅτι οὐκ ἐξουδένωσεν». Ἄ κατώρθωσεν ἡμῖν δι' ἑαυτοῦ

«Παρὰ σοῦ ὁ ἔπαινός μου». Ἐπαινον τὴν δοξολογίαν φησίν· ἔστι δὲ ταύτην παρὰ τοῦ Πατρὸς γενομένην ἰδεῖν, ὅτε ἤλθε φωνὴ ἀνωθεν λέγουσαν· «Καὶ ἐδόξασα, καὶ πάλιν δοξάσω». [Ἡ ὅτι ὡσπερ ἐγὼ σε δηλὸν τοῖς ἀνθρώποις ἐποίησα, οὕτω καὶ σὺ πάν-  
20 τως τὴν αὐτὴν μοι προσάγεις τιμὴν, νῦν μὲν λέγων· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου»· νῦν δὲ ἀποκαλύπτων Πέτρῳ καὶ τοῖς λοιποῖς]. «Τὰς εὐχὰς μου ἀποδώσω». Εὐχὴ ἐπαγγελία παρὰ τῆς θείας ὀνομάζεται Γραφῆς. Οὐκοῦν τῆς ὑπακοῆς ἐκπλήρωσις ἢ γενομένη παρὰ τοῦ Υἱοῦ τῷ Πατρὶ μέχρι θανάτου ὡσαύτως ἂν νοηθῆι,  
25 ἀποδοθείσης τῆς εὐχῆς παρ' αὐτοῦ τῷ Πατρὶ.

«Φάγονται πένητες, καὶ ἐμπλησθήσονται». Προαγόρευσις τῆς τῶν ἔθνῶν κλήσεως διὰ τούτων σημαίνεται.

1. Πράξ. 13, 16.

2. Ἰω. 12, 28.

μονοκερώτων τὴν ταπεινώσιν μου. Διηγῆσομαι τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου· ἐν μέσῳ Ἐκκλησίας ὑμνήσω σε». Μᾶς ἐδίδαξε, πράγματι τὸν πραγματικὸν καὶ ἀληθινὸν Θεόν, τὸν ὁμοούσιον πρὸς αὐτὸν Πατέρα. Πάλιν ὡς ἄνθρωπος εἶναι ἠνωμένος μετὰ τὴν Ἐκκλησίαν.

24. «Οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον, αἰνέσατε αὐτόν· ἅπαν τὸ σπέρμα Ἰακώβ, δοξάσατε αὐτόν». Ἐπειδὴ δέ, ὡς γνωστὸν, ἡ Ἐκκλησία ἀποτελεῖται ἐξ ἐθνικῶν καὶ ἐξ Ἰουδαίων, προτρέπει καὶ τούτους καὶ ἐκείνους εἰς ὑμνωδίαν· καὶ τοὺς μὲν ὀνομάζει ἐκ τοῦ προπάτορός των Ἰακώβ καὶ Ἰσραήλ, τοὺς δὲ ἀποκαλεῖ διὰ τῆς ἀρετῆς των, διότι αὕτη ἀρκεῖ διὰ τὴν νὰ κοσμήσῃ αὐτοὺς ἀντιγενεαλογίας. Οὕτως ἄλλωστε ὠνόμαζον συνήθως καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ὅσους ἐθνικοὺς ἠσπάζοντο τὸν νόμον. Τοῦτο δὲ πιστοποιεῖται καὶ ὑπὸ τῆς διηγήσεως τῶν Πράξεων· ὁ θεῖος Ἀπόστολος δηλ. ὁμιλῶν πρὸς τὸν λαὸν εἶπε τὰ ἐξῆς: «Ἄνδρες Ἰσραηλῖται καὶ ὅσοι ἀπὸ σᾶς φοβοῦνται τὸν Κύριον»<sup>1</sup>.

25. «Ὅτι οὐκ ἐξουδένωσεν κλπ.». Σαφῶς διδάσκει ὅσα ἔπραξεν ὁ Μονογενὴς μόνος χάριν ἡμῶν.

26. «Παρά σοῦ ὁ ἔπαινός μου κλπ.». Ἐπαινὸν λέγει τὴν δοξολογίαν· αὕτη δὲ ἦλθεν ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὡς γνωρίζομεν, ὅταν ἠκούσθη φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσα: «Καὶ ἐδόξασα καὶ πάλιν θὰ δοξάσω»<sup>2</sup>. [Ἡ σημαίνει ὅτι ὅπως ἐγὼ σὲ ἐφανέρωσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους, κατὰ τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς τρόπον μοῦ ἀνταποδίδεις καὶ σὺ τὴν τιμὴν, ἄλλοτε μὲν λέγων· «Αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱός μου»<sup>3</sup>, ἄλλοτε ἀποκαλύπτων (ἐμὲ) εἰς τὸν Πέτρον καὶ τοὺς λοιποὺς (μαθητάς). «Τὰς εὐχὰς μου ἀποδώσω». Εὐχὴ ὀνομάζεται ἡ ὑπόσχεσις εἰς τὴν θείαν Γραφήν. Προφανῶς θὰ ἠδύνατο νὰ νοηθῆ ἔνταῦθα ἡ τελείωσις τῆς ὑπακοῆς τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, ἡ ὁποία ἔφθασε μέχρι θανάτου, ὡς ἐκπλήρωσις τῆς ὑποσχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Πατέρα.

27. «Φάγονται πένητες καὶ ἐμπληροῦνται». Διὰ τούτων προφητεύει τὴν κλήσιν τῶν ἐθνῶν.

3. Ματθ. 3, 17· πρβλ. 17, 5.

«Καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιον αὐτοῦ πάσαι αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν»). Βασιλεῦσαι λέγεται τῶν ἐπὶ γῆς, καίτοι βασιλεὺς πάντων ὢν καθὼ Θεός, διὰ τὸ ἐπιστρέφαι αὐτοὺς ἐκ τῶν δαιμόνων πλάνης εἰς τὴν αὐτοῦ πίστιν, καὶ ἐδγνωμοσύνην καὶ δικαιοσύνην.

5 «Ὅτι τοῦ Κυρίου ἡ βασιλεία, καὶ αὐτὸς δεσπόζει τῶν ἐθνῶν»). Οὐ γὰρ μόνον Ἰουδαίων Θεὸς ὁ Θεός, ὡς ἐκείνοι νομίζουσιν, ἀλλὰ πάσης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ποιητῆς. Τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολος φησιν· «Ἡ Ἰουδαίων ὁ Θεὸς μόνον; Οὐχὶ καὶ ἐθνῶν; Ναὶ καὶ ἐθνῶν. Ἐπεὶπερ εἰς ὁ Θεός, ὃς δικαιοῦσει περιτομὴν ἐκ  
10 πίστεως, καὶ ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως»).

«Ἐφαγον, καὶ προσεκύνησαν πάντες οἱ πίονες τῆς γῆς»). Τὴν πνευματικὴν δηλονότι τροφήν. Πίονας δὲ αὐτοὺς καλεῖ διὰ τὸ ἐδτραφῆς τῶν θείων λογίων. («Ἐνώπιον αὐτοῦ πεσοῦνται πάντες οἱ καταβαίνοντες εἰς γῆν»). Τοῦτό φησι, διὰ τὸ κλίνειν αὐτῷ γόνυ  
15 τοὺς πιστεύοντας. Οὗτοι δὲ οἱ πιστεύσαντες πάλαι ἦσαν. «Οἱ καταβαίνοντες εἰς τὴν γῆν»· τουτέστιν οἱ πεσόντες εἰς ἄλεθρον καὶ φθοράν, διὰ τὸ μὴ εἰδέναι αὐτοὺς τὸν Κύριον.

«Καὶ ἡ ψυχὴ μου αὐτῷ ζῆ, καὶ τὸ σπέρμα μου δουλεύσει αὐτῷ»). Ἁγία γὰρ καὶ ἄμωμος ἡ Χριστοῦ γέγονε ζωή, ἣν πεποίηται μετὰ σαρκὸς ἐπὶ γῆς. Μόνος γὰρ αὐτὸς οὐκ ἐποίησεν ἁμαρ-  
20 τίαν, καίτοι καθ' ἡμᾶς γεγονώς, καὶ σάρκα λαβὼν τὴν φιλαμαρτήμονα. Σπέρμα δὲ Θεοῦ νοηθεῖεν ἂν οἱ δι' αὐτοῦ κεκλημένοι διὰ τῆς πίστεως. («Ἀναγγελήσεται τῷ Κυρίῳ γενεὰ ἡ ἐρχομένη»). Καὶ ταῦτα περὶ τῶν ἐθνῶν σημαίνει.

25 «Λαῷ τῷ τεχθησομένῳ, ὃν ἐποίησεν ὁ Κύριος»). Ὅμοιον τό, «Οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, ἀλλὰ ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν»).

28. «Καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιον αὐτοῦ πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῶν ἔθνων». Λέγεται ὅτι θὰ βασιλεύσῃ ἐπὶ τῶν κατοίκων τῆς γῆς—παρ' ὅτι εἶναι βασιλεὺς τῶν πάντων ὡς Θεός—, διότι θὰ ἐπιστρέψῃ αὐτοὺς ἐκ τῆς πλάνης τῶν δαιμόνων εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς αὐτὸν καὶ εἰς τὴν δικαιοσύνην.

29. «Ὅτι τοῦ Κυρίου ἡ βασιλεία καὶ αὐτὸς δεσπάζει τῶν ἔθνων». Ὁ Θεὸς δηλ. δὲν εἶναι Θεὸς μόνον τῶν Ἰουδαίων, ὅπως νομίζουν αὐτοί, ἀλλὰ δημιουργὸς ὀλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Τοῦτο δὲ λέγει καὶ ὁ Ἀπόστολος: «Ἡ (εἶναι) μόνον τῶν Ἰουδαίων ὁ Θεός; Δὲν εἶναι καὶ τῶν ἔθνικῶν; Ναί, εἶναι καὶ τῶν ἔθνικῶν. Διότι εἰς εἶναι ὁ Θεός, ὁ ὅποιος θὰ δικαιώσῃ τοὺς περιτετημένους διὰ πίστεως καὶ τοὺς μὴ περιτετημένους διὰ πίστεως»<sup>1</sup>.

30. «Ἐφαγον καὶ προσεκύνησαν πάντες οἱ πίονες τῆς γῆς». Προφανῶς τὴν πνευματικὴν τροφήν. Τοὺς ὀνομάζει δὲ παχεῖς, ἕνεκα τῆς θρεπτικότητος τῶν θείων λόγων. «Ἐνώπιον αὐτοῦ πεσοῦνται πάντες οἱ καταβαίνοντες εἰς γῆν». Τοῦτο λέγει, ἐπειδὴ οἱ πιστοὶ γονατίζουν, πιστοὶ δὲ ὑπῆρχον ἀνέκαθεν. «Οἱ καταβαίνοντες εἰς τὴν γῆν», δηλαδὴ ὅσοι ἐβάδισαν εἰς τὸν ὀλεθρον καὶ τὴν φθοράν, ἐπειδὴ δὲν ἐγνώρισαν τὸν Κύριον.

31. «Καὶ ἡ ψυχὴ μου αὐτῷ ζῆ, καὶ τὸ σπέρμα μου δουλεύσει αὐτῷ». Ἡ κατὰ σάρκα ζωὴ τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς ἦτο ἅγια καὶ ἄμειπτος. Μόνος δὲ αὐτὸς δὲν ἠμάρτησε, παρ' ὅτι ὠμοιώθη πρὸς ἡμᾶς καὶ προσέλαβε τὴν ρέπουσαν εἰς τὴν ἁμαρτίαν σάρκα. Σπέρμα Θεοῦ δὲ ἀποκαλοῦνται ὅσοι ἔχουν κληθῆ ὑπ' αὐτοῦ διὰ τῆς πίστεως. «Ἀναγγελήσεται τῷ Κυρίῳ γενεὰ ἡ ἐρχομένη». Καὶ αὐτὰ ἀναφέρονται εἰς τὰ ἔθνη.

32. «Λαῶ τῷ τεχθήσομένῳ, ὃν ἐποίησεν ὁ Κύριος». Ὅμοιον πρὸς τό: «Δὲν ἐγεννήθησαν ἐκ τῶν αἱμάτων οὐδὲ ἐκ τῆς σαρκικῆς θελήσεως, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ»<sup>2</sup>.

2. Ἰω. 1, 13.



## ΚΒ'

## ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

## Ἵπόθεσις.

Ἔδεται ὁ προκείμενος ψαλμὸς ἐκ προσώπου τῶν ἐθνῶν  
5 ἀγαλλομένων ἐπὶ τὸ ποιμᾶναι αὐτοὺς τὸν Κύριον. Καὶ μὴν καὶ  
μυστικὴν ἐξηγοῦνται εὐωχίαν, ἣν παρέθηκεν αὐτοῖς αὐτὸς ὁ  
ποιμαίνων αὐτοὺς.

«Κύριος ποιμαίνει με». Μέγα ἐπὶ τῷ Κυρίῳ φρονοῦσιν οἱ  
παρ' αὐτοῦ ποιμαίνοντες.

10 «Εἰς τόπον χλόης ἐκεῖ με κατέσκήνωσεν». Ἐν ὠραιότητι  
πόας κατεσκήνωσέ με, τὴν νοητὴν πόαν φησίν. «Ἐπὶ ὕδατος  
ἀναπαύσεως ἐξέθρεψέ με». Ἦδωρ ἀναπαύσεως νοηθεῖται ἂν τὸ  
τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ἅτε δὴ τὸ φορτίον ἐξαλείφον τῶν ἁμαρ-  
τιῶν.

15 [Ταῦτα παρέσχε μοι, φησί, πρότερον τῆς ψυχῆς ἐπιμελη-  
θεῖς, καὶ ἐκ τῆς ἀνοδίας ἐπιστρέψας πρὸς τὸ τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν  
ὀδεύειν].

«Τὴν ψυχὴν μου ἐπέστρεψεν». Ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ  
διαβόλου ἐπιστρέψας πρὸς ἑαυτὸν τὴν ψυχὴν μου, ὠδήγησεν ἐπὶ  
20 τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ἐκ θανάτου εἰς ζωὴν. [Ὡς παρεκλείπων πάσαι  
τὴν ἰδίαν ψυχὴν, διὰ τῆς εἰρημένης τροφῆς ἀναλαβῶν ἑαυτόν, καὶ  
ἐπιστρέφων ἐκ θανάτου, φησί· «Τὴν ψυχὴν μου ἐπέστρεψε ἐπὶ  
τρίβους δικαιοσύνης»· τὰ εὐαγγελικὰ φησι δόγματα. «Ἐὰν πο-  
ρευθῶ ἐν μέσῳ σκιᾶς θανάτου», ὡς πρὸς τὸν Πατέρα. Αὐτὸν δὲ  
25 τὸν Χριστὸν φησι ῥάβδον δυνάμεως, καὶ ῥάβδον εὐκλεῆ, καὶ ῥά-  
βδον μεγαλότητος. Ὡσπερ ῥάβδος παιδεύει, οὕτω καὶ πρακτικὴ  
μετριοπαθεῖν ἐκδιδάσκει].

«Ἡ ῥάβδος σου καὶ ἡ βακτηρία σου, αὐτὰ με παρεκάλε-  
σαν». Αὐτὸν τὸν Χριστὸν φησίν. Καὶ τὸ «Ῥάβδον δυνάμεως ἐξ-  
30 αποστελεῖ σοι Κύριος ἐκ Σιών». Καὶ «ῥάβδος εὐκλεῆς, καὶ ῥά-

## ΚΒ'

## Ψαλμός τοῦ Δαβίδ.

## Ἑπόθεσις.

Ὁ παρῶν ψαλμός ψάλλεται ἐξ ὀνόματος τῶν ἔθνικῶν, οἱ ὅποιοι χαίρονται διότι θὰ ποιμάνη αὐτούς ὁ Κύριος. Ἐπὶ πλέον δὲ διηγοῦνται τὸν μυστικὸν δεῖπνον, τὸ ὅποιον παρέθεσεν εἰς αὐτούς ὁ ποιμὴν των.

1. «Κύριος ποιμαίνει με». Ἔχουν μεγάλην πεποίθησιν εἰς τὸν Κύριον ὅσοι ποιμαίνονται ἀπὸ αὐτόν.

2. «Εἰς τόπον χλόης, ἐκεῖ με κατεσκήνωσεν». Εἰς ὠραίαν χλόην με κατεσκήνωσεν· ἐννοεῖ τὴν πνευματικὴν χλόην. «Ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως ἐξέθρεψέ με». Ὑδωρ ἀναπαύσεως πρέπει νὰ νοηθῇ τὸ ὕδωρ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, διότι ἀφαιρεῖ τὸ φορτίον τῶν ἁμαρτιῶν.

[Ὅλα αὐτὰ μοῦ τὰ παρέσχε, λέγει, διότι ἐφρόντισε κατὰ πρῶτον διὰ τὴν ψυχὴν μου· οὕτω με ἐπέστρεψεν ἐκ τοῦ στερουμένου ὁδῶν τόπου εἰς τὴν εὐθείαν ὁδόν, διὰ νὰ βαδίσω (αὐτήν)].

3. «Τὴν ψυχὴν μου ἐπέστρεψεν». Ἀφοῦ ἐπέστρεψε πλησίον του ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ διαβόλου τὴν ψυχὴν μου, με ὠδήγησεν εἰς τὰς ἐντολάς του, ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν. [Ὡς ἐὰν εἶχε χάσει παλαιότερον τὴν ψυχὴν του καὶ ἐπανεῦρεν αὐτήν με τὴν προαναφερθεῖσαν τροφήν, ὡς ἐὰν ἐπανήρχετο ἐκ τοῦ θανάτου, λέγει· «Τὴν ψυχὴν ἐπέστρεψεν ἐπὶ τρίβους δικαιοσύνης», δηλ. εἰς τὰς εὐαγγελικὰς ἀληθείας.

4. «Ἐὰν πορευθῶ ἐν μέσῳ σκιᾶς θανάτου κλπ.». (Ταῦτα λέγει) πρὸς τὸν Πατέρα. Τὸν Χριστὸν δὲ ἀποκαλεῖ ράβδον δυνάμεως, ράβδον ἐνδοξον καὶ ράβδον μεγαλοσύνης. Ὅπως ἡ ράβδος ἐκπαιδεύει, οὕτω καὶ ἡ πρᾶξις τοῦ βίου διδάσκει νὰ φερώμεθα μετριοπαθῶς].

«Ἡ ράβδος σου καὶ ἡ βακτηρία σου, αὐτὰ με παρεκάλεσαν». Τὸν ἴδιον τὸν Χριστὸν λέγει. Βλέπε τὸ χωρίον· «Θὰ σοῦ ἀποστείλῃ ράβδον δυνάμεως ὁ Κύριος ἀπὸ τὴν Σιών»<sup>1</sup>, ὁμοίως δὲ τό-

βδος μεγαλώτατος». Ῥάβδος ἡ παιδευτικὴ δύναμις βακτηρία δὲ ἢ διὰ τῆς παρακλήσεως ἀντίληψις.

«Ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλὴν μου». Καὶ τοῦτο τὸ χρῆσμα τὸ μυστικόν. «Καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με». Πάλιν τὴν 5 μυστικὴν εὐφροσύνην φησίν. «Καὶ τὸ ἔλεός σου καταδιώξει με πάσας τὰς ἡμέρας». Οἱ γὰρ τῶν προλεχθέντων ἀπάντων μεταλαβόντες ἔσονται διαπαντός ἐν τῷ ἔλεει τοῦ Θεοῦ καὶ μὴν καὶ κατοικήσουσιν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ.

[«Ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν». Τράπεζαν τὴν μυστικὴν λέγει, καὶ τὸ ἔλαιον τὸ χρῆσμα μυστικόν, καὶ τὸ ποτήριον λέγει].

### ΚΓ'

Εἰς τὸ τέλος ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ τῇ μᾶ τῶν Σαββάτων.

### ὑπόθεσις.

15 Τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου ὁ παρὼν ἡμῖν κηρύττει ψαλμὸς καὶ τῶν ἐθνῶν διδασκαλίαν· πῶς ἂν καὶ αὐτοὶ ἄξιοι γένωνται τῶν ἐπουρανίων σκηνῶν.

«Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς». Τὴν βασιλείαν ἣν ἐβασίλευσε τῶν ἐθνῶν ἐπιδημήσας ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λό- 20 γος, διὰ τῶν παρόντων κηρύττει.

«Αὐτὸς ἐπὶ θαλασσῶν ἐθεμελίωσεν αὐτήν». Ἴνα μὴ τις τῶν ἐχθρῶν δόξῃ εἶναι μὲν τὴν γῆν τοῦ Σατανᾶ, νυνὶ δὲ αὐτῆς βασιλεῦσαι τὸν Χριστόν, τούτου χάριν τὸν Χριστὸν αὐτῆς ποιητὴν ἀποδείκνυσιν, ἅμα δὲ καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ δηλοῖ, ὥστε το-

«Ράβδος ἔνδοξος καὶ ράβδος πολὺ μεγάλη»<sup>1</sup>. Ράβδος εἶναι ἡ παι-  
 δευτική δύναμις, βακτηρία δὲ ἡ βοήθεια διὰ τῆς παρηγορίας.

5 - 6. «Ἐλίπανας ἐν ἔλαιῳ τὴν κεφαλὴν μου». Τοῦτο δὲ  
 σημαίνει τὸ μυστήριον τοῦ χρίσματος. «Καὶ τὸ ποτήριόν σου  
 μεθύσκον με». Ἀναφέρεται πάλιν εἰς τὴν μυστικὴν εὐφροσύνην.  
 «Καὶ τὸ ἔλεός σου καταδιώξει με πάσας τὰς ἡμέρας». Ὅσοι δηλ.  
 μετέλαβον ὄλων τῶν προαναφερθέντων θὰ ἀπολαύσουν πάντο-  
 τε τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ· ἔτι μᾶλλον, θὰ κατοικήσουν εἰς τὸν οἶ-  
 κόν του

[«Ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν». Τράπεζαν λέγει τὴν  
 μυστικὴν τράπεζαν, ἔλαιον τὸ μυστήριον τοῦ χρίσματος· μνη-  
 μονεύει δὲ καὶ τὸ ποτήριον].

### ΚΓ'

Εἰς τὸ τέλος· ψαλμὸς τοῦ Δαβὶδ κατὰ τὴν πρώτην τῶν Σαββά-  
 των.

#### Ἵπόθεσις.

Ὁ παρῶν ψαλμὸς κηρύσσει πρὸς ἡμᾶς τὴν ἀνάληψιν τοῦ  
 Κυρίου καὶ τὴν διδασκαλίαν πρὸς τὰ ἔθνη, πῶς δηλ. θὰ ἐγίνον-  
 το καὶ οἱ ἔθνικοι ἄξιοι (να κατοικήσουν) εἰς τὰς ἐπουρανίους  
 σκηνάς.

1. «Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς». Διὰ τῶν λό-  
 γων τούτων κηρύσσει τὴν βασιλείαν ἐπὶ τῶν ἐθνῶν τοῦ ἐναν-  
 θρωπήσαντος μονογενοῦς Λόγου τοῦ Θεοῦ.

2. «Αὐτὸς ἐπὶ θαλασσῶν ἐθεμελίωσεν αὐτήν». Διὰ τὴν μὴ  
 νομίσῃ κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς (τῆς ἀληθείας) ὅτι ἡ γῆ ἀνήκει  
 μὲν εἰς τὸν Σατανᾶν, μόλις τώρα δὲ βασιλεύει εἰς αὐτήν ὁ Χρι-  
 στὸς, δι' αὐτὸν τὸν λόγον διακηρύσσει ὅτι ὁ Χριστὸς τὴν ἐδη-  
 μιούργησε· συγχρόνως φανερώνει καὶ τὴν δύναμίν του, ἀφοῦ  
 ἔστηριξεν εἰς τὰ ὕδατα τὴν τόσον μεγάλην ὡς πρὸς τὸ μέγεθος

σοῦτον μέγεθος τῆς γῆς ἐπὶ ὑδάτων στηριχθῆναι. «Καὶ ἐπὶ ποταμῶν ἡτοίμασεν αὐτήν». Ἐντὶ τοῦ, διεκόσμησεν.

[Τότε γὰρ ἔδραν ἡ Ἐκκλησία λαμβάνει, ὅταν τρικυμιῶν προσβαλουσῶν, ἄσειστος διαμεῖνῃ κατὰ τὴν πίστιν, «Καὶ ἐπὶ 5 ποταμῶν» ὥστε καὶ ποταμοὺς τὰς διεξόδους ἀκωλύτως ποιῆσαι, ὄρη τε καὶ ἄλση ζωῆς ἀπονέμεσθαι, χώρας καὶ πεδιάδας εἰς οἰκίας καὶ γεωργίας ἀνθρώποις ἀφωρίσθαι].

«Τίς ἀναβήσεται εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου»; Μετὰ τὸ ἐκθέσθαι τὴν πίστιν, καὶ ἔργων διδασκαλίας ἐξηγεῖται, ἵνα δι' ἀμ-  
10 φοτέρων τῆς ὄντως κληρονομίας ἐπιτύχωμεν οἱ ἀκούοντες.

«Ἄθῳος χερσὶ καὶ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ». Περὶ τούτου εἴρηται ἐν τῷ τεσσαρεσκαίδεκάτῳ ψαλμῷ. «Ὅς οὐκ ἔλαβεν ἐπὶ ματαίῳ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ». Ματαίωσιν τὴν ὑψηλοφροσύνην φησί. «Καὶ οὐκ ὤμοσεν ἐπὶ δόλῳ τῷ πλησίον αὐτοῦ.

15 «Οὗτος λήφεται εὐλογίαν». Τὸν τοιοῦτον γενόμενον ἀθῶον χερσὶ καὶ καθαρὸν τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐπὶ δόλῳ μὴ ὁμωμοκότα, ὑπισχνεῖται τὰς παρὰ Θεοῦ ληψόμενον δωρεάς, ἧτοι εὐλογίαν καὶ ἔλεος.

«Αὕτη ἡ γενεὰ ζητούντων τὸν Κύριον». Ἡ τὰ προειρημένα  
20 φυλάξασα γενεὰ φησιν.

«Ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες ὑμῶν». Οἱ διακονοῦντες τῷ Σωτῆρι ἐπὶ γῆς ἄγγελοι, ἀναλαμβανομένου αὐτοῦ, ταῖς οὐρανίαις δυνάμεσι δηλοῦσιν ἀνοίγειν τὰς πύλας.

[«Κύριος κραταῖος καὶ δυνατός». Ξενίζονται δὲ αἱ δυνάμεις, 25 ὁρῶσαι μετὰ σαρκὸς αὐτὸν ἐμψυχωμένης ψυχῆς νοεραῖς· διὸ καὶ πυνθάνονται].

«Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης»; Ἐρωτῶσιν αἱ ἄνω δυνάμεις, τὸ παράδοξον τῆς οἰκονομίας ἐκπληττόμεναι. «Κύριος τῶν δυνάμεων αὐτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης». Μυσταγωγού-  
30 σι τοὺς ἄνω οἱ σὺν αὐτῷ ἀνελθόντες ἄγγελοι τὸ μυστήριον, ὅτι ὁ

1. Κατὰ τὴν ἀντίληψιν ὄλων σχεδόν τῶν ἀρχαίων λαῶν ἡ γῆ περιεβάλλετο ἢ καὶ ἐκάθητο ἐπάνω εἰς ὑδάτα.

γῆν<sup>1</sup>. «Καὶ ἐπὶ ποταμῶν ἠτοίμασεν αὐτήν»· ἀντὶ τοῦ, διεκόσμησεν.

[Ἡ Ἐκκλησία τότε σταθεροποιεῖται, ὅταν, παρὰ τὰς κατ' αὐτῆς ἐπερχομένας τρικυμίας, παραμένῃ ἀσάλευτος εἰς τὴν πίστιν. «Καὶ ἐπὶ ποταμῶν». (Ἐδημιούργησε τὰ πάντα οὕτως), ὥστε οἱ ποταμοὶ νὰ ρέουν πρὸς τὰς ἐκβολὰς των ἄνευ ἐμποδίου, τὰ ὄρη καὶ τὰ δάση νὰ κατοικῶνται ἀπὸ ζῶα, οἱ δὲ ἄγροὶ καὶ αἱ πεδιάδες νὰ ἔχουν δοθῆ εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ κατοικίαν καὶ καλλιέργειαν].

3. «Τίς ἀναβήσεται εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου»; Ἀφοῦ ἐξέθεσε τὴν πίστιν ἀναφέρεται καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν περὶ τῶν ἔργων, ὥστε ὅσοι ἀκούομεν νὰ ἐπιτύχωμεν διὰ τῶν δύο τὴν πραγματικὴν κληρονομίαν.

4. «Ἄθῳος χερσὶ καὶ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ». Περὶ αὐτοῦ ἐγένετο λόγος εἰς τὸν 14ον ψαλμόν. «Ὅς οὐκ ἔλαβεν ἐπὶ ματαίῳ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ». Ματαιότητα λέγει τὴν ὑψηλοφροσύνην. «Καὶ οὐκ ὤμοσεν ἐπὶ δόλῳ τῷ πλησίον αὐτοῦ».

5. «Οὗτος λήψεται εὐλογίαν». Εἰς αὐτόν, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ἀθῳὸς εἰς τὰς χεῖρας καὶ καθαρὸς εἰς τὴν καρδίαν καὶ δὲν ὠρκίσθη δολίως, ὑπόσχεται ὅτι θὰ λάβῃ τὰς δωρεὰς τοῦ Θεοῦ, δηλ. τὴν εὐλογίαν καὶ τὸ ἔλεος.

6. «Αὕτη ἡ γενεὰ ζητοῦντων τὸν Κύριον». Ἐννοεῖ τὴν γενεάν, ἡ ὁποία ἐτήρησε ὅσα ἐλέχθησαν ἀνωτέρω.

7. «Ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες ὑμῶν». Οἱ ἄγγελοι, οἱ ὁποῖοι ὑπηρέτουν τὸν Σωτῆρα ἐπὶ γῆς, κατὰ τὴν ἀνάληψίν του λέγουν εἰς τὰς οὐρανίας δυνάμεις νὰ ἀνοίξουν τὰς πύλας.

[«Κύριος κραταιὸς καὶ δυνατός». Παραξενεύονται αἱ (οὐράνιαι) δυνάμεις βλέπουσαι αὐτόν με σάρκα ἐμψυχωμένην διὰ νοεραῖς ψυχῆς, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ζητοῦν νὰ πληροφορηθοῦν].

8 - 10. «Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης; Ἐρωτοῦν αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν, κατάπληκτοὶ ἀπὸ τὸ παράδοξον τῆς (θείας) οἰκονομίας. «Κύριος τῶν δυνάμεων, αὐτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης». Οἱ ἄγγελοι οἱ ὁποῖοι ἀνῆλθον μαζί του μουῦν εἰς τὸ μυστήριον τοὺς ἀγγέλους τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι δηλ. ὁ Κύριος

καταπατήσας τοὺς ἐχθροὺς τοὺς νοητοὺς δηλονότι, αὐτός ἐστιν ὁ τῶν δυνάμεων Κύριος.

## ΚΔ'

## ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαβίδ.

5

## Ἐπίθεσις.

Ἐν τῷ προκειμένῳ ψαλμῷ τὸ ἐκάστου τῶν κεκλημένων εἰσφέρεται πρόσωπον ἡγῶν αὐτῶν τῶν συνειλεγμένων εἰς τὴν πνευματικὴν ἀπευθύνεσθαι ζωὴν. Ἐν καιρῷ δὲ μαρτυρίου λεκτέον τούτους τοὺς λόγους.

10 «Πρὸς σέ, Κύριε, ἤρα τὴν ψυχὴν μου». Ὡς ἀποστραφέντες ἤδη τῆς εἰδωλολατρείας φασίν.

«Μηδὲ καταγελασάτωσάν μου οἱ ἐχθροί». Οἱ νοητοὶ δηλονότι.

Ἐχθρὸς δὲ ὁ διάβολος μετὰ δαιμονίων καὶ τῶν ἀσεβῶν  
15 τῶν ἀνθρώπων. Ἴσως δὲ καὶ προορᾷ τοῦ Σωτῆρος τὴν ἐνανθρώπησιν, μεθ' ἧν καὶ τῶν ἐχθρῶν πέπανται γέλωσ.

«Καὶ γὰρ πάντες οἱ ὑπομένοντές σε σὸ μὴ κατασχυνθῶσιν».

Ἀπὸ τῶν ἤδη πεποιθῶτων ἐπὶ Θεῷ καὶ γενομένων λαμπρῶν, διὰ τὸ τὴν πεποιθήσιν ἔχειν τῆς εὐχῆς ἐπιτεύξασθαι, δυσχυρίζεται.

20 «Αἰσχυνθήτωσαν οἱ ἀνομοῦντες διακενήσιν». Ταῦτα περὶ τῶν ἤδη κατεχομένων ἐν εἰδωλολατρείᾳ φασίν.

«Τὰς ὁδοὺς σου, Κύριε, γνώρισόν μοι». Ἰὰ εὐαγγελικὰ δόγματα φασίν.

«Ὁδήγησόν με ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν». Ὡς μηδὲ φθᾶσας ἐπὶ  
25 τὴν ἀλήθειαν ταῦτά φησιν. «Καὶ δίδαξόν με, ὅτι σὺ εἶ ὁ Θεὸς ὁ Σωτὴρ μου». Τοῦ προφήτου, μηδέπω ἐγνωκότος τὰς ὁδοὺς Κυρίου, μηδὲ διδαχθέντος πορεύεσθαι τρίβους αὐτοῦ, καὶ ὡς μηδέπω ὁδηγηθέντος ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ, μηδὲ διδαχθέντος

τῶν δυνάμεων εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὁ ὁποῖος κατεπάτησε τοὺς πνευματικούς ἐχθρούς.

## ΚΔ'

## Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ.

## Ἑπόθεσις.

Εἰς τὸν παρόντα ψαλμὸν εἰσάγεται τὸ πρόσωπον παντός, ὁ ὁποῖος ἐκλήθη· δηλαδὴ ὄλων ὅσοι συνήχθησαν διὰ ν' ἀκολουθήσουν τὴν πνευματικὴν ζωὴν. Οἱ λόγοι δὲ οὔτοι πρέπει νὰ λέγωνται εἰς καιρὸν μαρτυρίου.

1. «Πρὸς σέ, Κύριε, ἦρα τὴν ψυχὴν μου». Λέγουν ταῦτα, ἀφοῦ ἤδη ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν.

2. «Μηδὲ καταγελάτωσάν μου οἱ ἐχθροί». Προφανῶς οἱ πνευματικοὶ ἐχθροί. Ἐχθροὶ εἶναι ὁ διάβολος καὶ τὰ δαιμόνια, ὡς καὶ οἱ ἀσεβεῖς ἄνθρωποι. Ἴσως ὁμως προφητεῦει καὶ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Σωτῆρος, μετὰ τὴν ὁποῖαν ἔχει σταματήσει καὶ ὁ γέλωσ τῶν ἐχθρῶν.

3. «Καὶ γὰρ πάντες οἱ ὑπομένοντές σε οὐ μὴ καταισχυθῶσιν». Βασίζεται εἰς ὅσους ἤδη προηγουμένως εἶχον ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἐδοξάσθησαν, διότι εἶχον πεποιθήσιν ὅτι θὰ ἐκπληρωθῇ ἡ εὐχή των. «Αἰσχυθῆτωσαν οἱ ἀνομοῦντες διακενῆς». Αὐτὰ λέγει δι' ὅσους ἐξακολουθοῦν νὰ παραμένουν εἰδωλολάτραι.

4. «Τὰς ὁδοὺς σου, Κύριε, γνώρισόν με». Ἐννοεῖ τὰ εὐαγγελικὰ δόγματα.

5. «Ὁδήγησόν με ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν». Λέγει ταῦτα, διότι δὲν ἔφθασεν εἰς τὴν ἀλήθειαν. «Καὶ διδάξόν με ὅτι σὺ εἶ ὁ Θεὸς ὁ Σωτὴρ μου». Ὅταν ὁ προφήτης, ἐπειδὴ δὲν ἐγνώρισεν εἰσέτι τὰς ὁδοὺς Κυρίου οὐδὲ ἐδιδάχθη νὰ πορεύεται τὰς ὁδοὺς του καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἀκόμη ὁδηγηθῆ εἰς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ οὐδὲ εἶχεν εἰσέτι διδαχθῆ διὰ τὸν Θεὸν ὡς Σωτῆρα, ὅταν ὁ προφήτης



περὶ Θεοῦ, ὡς Σωτῆρος, οὕτως εὐχομένου, τίς οὐκ εὐλαβηθήσεται τό, «Οὐαὶ οἱ σοφοὶ ἐν ἑαυτοῖς, καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες»;

«Ἀμαρτίας νεότητός μου καὶ ἀγνοίας μου μὴ μνησθῆς». 5 *Νεότητα τὴν ἀφροσύνην* φησὶν. Ἀφροσύνη δὲ σαφῆς ὁ τῆς εἰδωλολατρείας αὐτῶν καιρός. Καὶ ἄλλως ἀμαρτίας τοῦ λαοῦ τὰς ἐν Αἰγύπτῳ· καὶ γὰρ εἰδωλολάτρευσαν ἐκεῖ. Μὴ οὖν ἐκείνων τῶν ἀμαρτημάτων νῦν μνησθῆς, ἀλλὰ τῆς φιλανθρωπίας, δι' ἧς καὶ τότε ἀγνοοῦντας ἐφιλανθρωπεύσω καὶ ἠλέησας. «Ἐνεκεν τῆς 10 *χρηστότητός σου, Κύριε*». Οὐ γὰρ διὰ τὴν ἐμὴν ἀξίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν σὴν φιλανθρωπίαν τούτου τυχεῖν ἵκετεύω.

«Διὰ τοῦτο νομοθετήσῃ ἀμαρτάνοντας ἐν ὁδῷ». Φωτίζει ἀμαρτωλοὺς· ὑποδείξει ἀμαρτάνουσιν ὁδόν.

«Πᾶσαι αἱ ὁδοὶ Κυρίου ἔλεος καὶ ἀλήθειαι». Οἱ γὰρ διη- 15 νεκῶς τοῖς θεοῖς ἐντρεφόμενοι λόγοις μαθάνουσιν ἀκριβῶς δι' ἐκείνων, ὡς πᾶσαι τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ Θεοῦ ἡμῶν οἰκονομίαι ἐλέω καὶ ἀληθείᾳ συγκέκρανται· τοῖς γὰρ μεταμελομένοις ἐφ' οἷς ἐπλημμέλησαν τὸν ἔλεον καὶ τὴν *συγγνώμην* ὁρέγουσιν· τῆς δὲ ἀηττήτους τῆς ἀρετῆς ἀθλητὰς ἀνακηρύττει καὶ στεφανοῖ σὺν 20 ἀληθείᾳ τὴν ψῆφον ἐκφέρων· καὶ μέντοι καὶ τοῖς παρανομία συνεζηκόσι, καὶ μεταμελεία μὴ χρησαμένοις κατὰ τοὺς τῆς ἀληθείας ὅρους ἐπιφέρει τὰς τιμωρίας.

[«Καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ κληρονομήσῃ γῆν». Αἱ πράξεις, φησὶν, αἱ γενόμεναι πρόξενοι αὐτῷ τοῦ κληρονομήσαι τὴν νοη- 25 τὴν γῆν· γενήσονται γὰρ σπέρμα τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν, δι' ὧν τοὺς κατὰ Θεὸν γεννωμένους φησὶν].

«Κραταίωμα Κύριος τῶν φοβουμένων αὐτόν· καὶ διαθήκη αὐτοῦ δηλώσει αὐτούς». Ἡ εὐαγγελικὴ. Τί δὲ δηλώσει; ἢ τὴν σωτηρίας ὁδόν. Πᾶσα γὰρ, φησί, νομοθεσία τοῦ Θεοῦ πρὸς τοῦ- 30 το βλέπει, πρὸς τὸ ἐν ἀπολαύσει τοὺς ἀγαθοὺς ποιεῖ ὧν προεί-

προσεύχεται οὕτως, ποῖος δὲν θὰ φοβηθῆ τὸ «Ἀλοίμονον εἰς ὅσους θεωροῦν ἑαυτοὺς σοφοὺς καὶ εἶναι εἰς τὰ ὄμματά των ἐπιστήμονες»<sup>1</sup>;

7. «Ἀμαρτίας νεότητός μου καὶ ἀγνοίας μου μὴ μνησθῆς». Νεότητα λέγει τὴν ἀφροσύνην. Καθαρὰ ἀφροσύνη δὲ ἦτο ὁ καιρὸς, κατὰ τὸν ὁποῖον ἦσαν εἰδωλολάτραι. Κατ' ἄλλην ἐρμηνείαν ἀναφέρεται εἰς τὰς ἀμαρτίας τοῦ λαοῦ εἰς τὴν Αἴγυπτον, διότι ἐκεῖ εἶχον ὑποπέσει εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν. Μή, λοιπόν, ἐνθυμηθῆς, τώρα ἐκεῖνα τὰ ἀμαρτήματα, ἀλλὰ τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξες καὶ τότε πρὸς τοὺς ἀγνοοῦντας καὶ τοὺς ἡλέησες. «Ἐνεκεν τῆς χρηστότητός σου, Κύριε». Παρακαλῶ νὰ μοῦ δοθῆ τοῦτο, ὄχι διότι τὸ ἀξίζω, ἀλλὰ ἕνεκα τῆς φιλανθρωπίας σου.

8. «Διὰ τοῦτο νομοθετήσῃ ἀμαρτάνοντας ἐν ὁδῷ». Θὰ φωτίσῃ τοὺς ἀμαρτωλοὺς καὶ θὰ ὑποδείξῃ εἰς τοὺς ἀμαρτάνοντας τὴν ὁδὸν του.

10. «Πᾶσαι αἱ ὁδοὶ Κυρίου ἔλεος καὶ ἀλήθεια». Ὅσοι δηλ. τρέφονται συνεχῶς μὲ τοὺς θείους λόγους, μανθάνουν ἀπὸ αὐτοὺς ἀκριβῶς ὅτι ὅλον τὸ ἀπολυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἔχει συγκερασθῆ μὲ ἔλεος καὶ ἀλήθειαν· διότι εἰς ὅσους μὲν μετενόησαν διὰ τὰς παρανομίας των προσφέρει τὸ ἔλεος καὶ τὴν συγγνώμην· τοὺς δὲ ἀηττήτους ἀθλητὰς τῆς ἀρετῆς ἀνακηρύσσει (νικητὰς) καὶ στεφανώνει δι' ἀληθινῆς ἀποφάσεως· ἀκόμη δὲ καὶ εἰς ὅσους ἔζησαν εἰς τὴν παρανομίαν καὶ δὲν μετενόησαν ἐπιβάλλει τιμωρίας συμφώνως πρὸς τὰ προβλεπόμενα ὑπὸ τῆς ἀληθείας.

[13. «Καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ κληρονομήσῃ γῆν». Τὰ ἔργα του, λέγει, τὰ ὁποῖα θὰ γίνουν αἰτία νὰ κληρονομήσῃ τὴν πνευματικὴν γῆν, θὰ γίνουν σπέρμα ἀγαθῶν ἀνδρῶν, αὐτῶν δηλ. οἱ ὁποῖοι γεννῶνται κατὰ Θεόν].

14. «Κραταίωμα Κύριος τῶν φοβουμένων αὐτόν· καὶ διαθήκη αὐτοῦ δηλώσει αὐτούς». Τὸ Εὐαγγέλιον δηλ. θὰ δείξῃ εἰς αὐτοὺς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας. Ἄλλωστε, λέγει, ὁλόκληρος ἡ νομοθεσία τοῦ Θεοῦ ἀποβλέπει εἰς τοῦτο, νὰ πράττουν δηλ.

λοντο. Τοῦτο γὰρ λέγει «Δηλώσει αὐτοῖς», ἀντὶ τοῦ, ἐν ἀπολαύσει αὐτοὺς καταστήσει ὧν προείλαντο.

«Αἱ θλίψεις τῆς καρδίας μου ἐπληθύνθησαν». Πολλοῖς, φησὶν, ἀλγεινοῖς πανταχόθεν περιστοιχίζομαι. Ταύτην μου τοίνυν 5 τὴν ταπείνωσιν καὶ τὴν τλαιπωρίαν ταῖς ἐμαῖς ἀντιταλαντεύσας παρανομίαις, δὸς τὴν ἄφεσιν, καὶ τὴν συγγνώμην πάρασχε. «Ἐκ τῶν ἀναγκῶν μου ἐξάγαγέ με» ἐκ τῶν συνεχῶν μου.

«Ἴδε τὴν ταπείνωσίν μου καὶ τὸν κόπον μου». Δεῖ γὰρ μὴ ὑπτίους εἶναι καὶ ἀναπεπτωκότας, θαρροῦντας τῷ ἔλεει τοῦ Θεοῦ 10 οὔ· ἀλλὰ γὰρ εἰσφέρειν τὸν διὰ τῶν ἔργων πόνον.

«Ἴδε τοὺς ἐχθροὺς μου, ὅτι ἐπληθύνθησαν». Καὶ ἀπὸ τῆς ἀδικίας τῶν ἐχθρῶν εἰς ἔλεον ἐκκαλεῖται τὸν Θεόν.

«Ἄκακοι καὶ εὐθεῖς ἐκολλῶντό μοι», Καὶ τοῦτο ἴδιον ἀρεῖς, τὸ μισεῖν μὲν τῶν φαύλων τὰς συνοσίας, τοὺς δὲ τὴν ἰσότητα 15 τιμῶντας καὶ εὐθύτητι χρομένους συνήθεις ἔχειν καὶ φίλους· τοῦτο γὰρ καὶ ὁ προφήτης ἔφη πεποιηκέναι, ἅτε δὴ θεραπεύειν τοῦτο τὸν Δεσπότην ἠγούμενος.

### ΚΕ'

Εἰς τὸ τέλος ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαβίδ.

20 Ὑπόθεσις.

Τῶν πεπιστευκότων εἰς Χριστὸν εἰσφέρεται τὸ πρόσωπον ἀρνούμενων καὶ δυσχυριζομένων ἐπὶ τῇ καταστάσει τῆς κοινωνίας τῶν Ἰουδαίων τῶν συναληλυθότων κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ.

25 «Κριὸν με, Κύριε, ὅτι ἐγὼ ἐν ἀκακίᾳ μου ἐπορεύθην». Ἄ-

1. Ἄξιοπρόσεκτος ἢ θεολογικὴ θεμελίωσις τῆς καθημερινῆς ἀρετῆς.

εὐχαρίστως οἱ ἀγαθοὶ ὅσα προηγουμένως ἐξέλεξαν. Τὸ δὲ «δηλώσει αὐτοῖς» σημαίνει ὅτι θὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ὄσων προετίμησαν.

17. «Αἱ θλίψεις τῆς καρδίας μου ἐπληθύνθησαν». Περιστοιχίζομαι, λέγει, ἀπὸ πολλὰς συμφορὰς ἀπὸ παντοῦ. Αὐτὴν, λοιπόν, τὴν ταπείνωσιν καὶ τὴν ταλαιπωρίαν μου ἀντιστάθμισε πρὸς τὰς παρανομίας μου, δώσέ μου τὴν ἄφεσιν καὶ συγχώρησέ με. «Ἐκ τῶν ἀναγκῶν μου ἐξάγαγέ με» δηλ. ἐκ τῶν συνεχῶν (θλίψεων) μου.

18. «Ἴδε τὴν ταπείνωσίν μου καὶ τὸν κόπον μου». Δὲν πρέπει δηλ. νὰ καταβαλλώμεθα καὶ νὰ ἀποθαρρυνώμεθα, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, συνεισφέροντες βεβαίως τὸν κόπον τῶν ἔργων.

19. «Ἴδε τοὺς ἐχθροὺς μου, ὅτι ἐπληθύνθησαν». Καὶ ἕνεκα τῆς ἀδικίας τῶν ἐχθρῶν ἐπικαλεῖται τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ.

21. «Ἄκακοι καὶ εὐθεῖς ἐκολλῶντό μοι». Καὶ τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς ἀρετῆς, νὰ μισῇ μὲν κανεὶς τὰς συναναστροφὰς τῶν κακῶν, νὰ ἔχη δὲ ὡς συντρόφους καὶ φίλους ὄσους τιμοῦν τὸ δίκαιον καὶ ἀκολουθοῦν τὸν ἴσιον δρόμον· τοῦτο δὲ λέγει ὅτι ἔχει πράξει καὶ ὁ προφήτης, ἐπειδὴ πιστεύει ὅτι διὰ τούτου ὑπακούει εἰς τὸν Δεσπότην Θεόν<sup>1</sup>.

## ΚΕ΄

Εἰς τὸ τέλος ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ.

### Ἐπίθεσις.

Παρουσιάζονται ὄσοι ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν, νὰ ἀρνοῦνται συμμετοχὴν καὶ ν' ἀντιτίθενται εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς συνελεύσεως τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὅποιοι συνεκεντρώθησαν κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ.

1. «Κρῖνόν με, Κύριε, ὅτι ἐγὼ ἐν ἄκακίᾳ μου ἐπορεύθην».

Δὲν προέχει ἡ λογικὴ ἢ τὸ ἀτομικὸν συμφέρον ἢ ἄλλο τι, ἀλλ' ἡ συναίσθησις ὑπακοῆς εἰς τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ.

κακίαν καλεῖ τὸ μὴ μετασχεῖν τῆς φανυλότητος καὶ τῆς ἀπονοίας τῶν Ἰουδαίων. «Καὶ ἐπὶ τῷ Κυρίῳ ἐλπίζων οὐ μὴ ἀσθενήσω». Βεβαίαν, φησὶν, ἔξω τὴν στάσιν εἰς σέ τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας ἀπογραφάμενος.

5 «Δοκίμασόν με, Κύριε, καὶ πείρασόν με». Εἰ ἐξετάσης τῆς ψυχῆς μου τὰ βάθη, φησὶν, ἐπὶ τῷ σῶ μόνῳ εὐρήσεις ἔλεει πάντα μου τῆς διανοίας τὸν πόνον ἐπανεχοντα. Τοῦτο δὲ ποιῶν ἐδάρεστος ἔσομαι παρὰ σοὶ τὴν σὴν ἀγαπήσας ἀλήθειαν.

«Οὐκ ἐκάθισα μετὰ συνεδρίου ματαιότητος». Σαφῶς ἐπὶ 10 τοῦ εἰδότος τὰς καρδίας ἐτάζειν τὸ τῶν παρανομοτάτων ἀρχόντων τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους ἀρνεῖται συνεδριον.

«Νίψομαι ἐν ἁθώοις τὰς χεῖράς μου». Καθαρὸς ἔσομαι, φησί, τῶν μαιφόνων αὐτῶν πράξεων. «Καὶ κνκλώσω τὸ θυσιαστήριόν σου, Κύριε». Σαφῶς ἐν τούτοις τὴν λογικὴν ἀνακηρύττει λατρείαν. 15 «Κύριε, ἡγάπησα εὐπρέπειαν οἴκου σου. [Ποθῶ, φησί, τὸν θεῖον οἶκον ἰδεῖν, τὸν τὴν σὴν ἀποστίλβοντα χάριν]. Εὐπρέπεια τοῦ οἴκου οἱ διαπρέποντες ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ θεοσεβείας.

«Μὴ συναπολέσης μετὰ ἀσεβῶν τὴν ψυχὴν μου». Ἐξω τῆς κολάσεως γενέσθαι εὐχεται τῆς ἀποκειμένης τοῖς Ἰουδαίοις. 20 «Ὦν ἐν χερσὶν αἱ ἀνομίαι, ἡ δεξιὰ αὐτῶν ἐπλήσθη δώρων». Ἡ ὡς καὶ αὐτῶν δώροις παρακρινόντων τὸ δίκαιον, ἢ διὰ τὸ δώροις τὸν προδότην ἐξωνήσασθαι ἢ ἐπειδὴ ἠρπάζοντο ἀνομίαν διὰ τοῦτο τὴν δεξιὰν αὐτῶν ἐπλήρουν δώρων.

ΚΣ'

25 ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαυὶδ πρὸ τοῦ χρισθῆναι.

Ἐπόθεσις.

Περιέχει ὁ ψαλμὸς κατήχησιν κατ' ἐχθρῶν, ἀφ' ὧν ἤδη

Ἄκακίαν λέγει τὸ ὅτι δὲν μετέσχεν εἰς τὴν κακίαν καὶ τὴν παράφρονα ἐνέργειαν τῶν Ἰουδαίων. «Καὶ ἐπὶ τῷ Κυρίῳ ἐλπίζω οὐ μὴ ἀσθενήσω». Θὰ παραμείνω, λέγει, σταθερός, ἐπειδὴ ἀνέθεσα εἰς σὲ τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας μου.

2. «Δοκίμασόν με, Κύριε, καὶ πείρασόν με». Ἄν ἐξετάσης τὰ βάθη τῆς ψυχῆς μου, λέγει, θὰ εὕρης ὅτι ὅλος ὁ κόπος τῆς διανοίας μου ἐπαναπαύεται μόνον εἰς τὸ ἔλεός σου. Ἄφου δὲ πράττω τοῦτο, θὰ ἀποκτήσω τὴν εὐνοίαν σου, διότι ἠγάπησα τὴν ἀλήθειάν σου.

4. «Οὐκ ἐκάθισα μετὰ συνεδρίου ματαιότητος». Ἄπαρνεῖται σαφῶς ἐνώπιον τοῦ καρδιογνώστου τὸ συνέδριον τῶν τελείως παρανόμων ἀρχόντων τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους.

6. «Νίψομαι ἐν ἀθώοις τὰς χεῖράς μου». Δὲν θὰ μετάσχω, λέγει, εἰς τὰς αἰμοχαρεῖς πράξεις των. «Καὶ κυκλώσω τὸ θυσιαστήριόν σου, Κύριε». Διὰ τῶν λεγομένων ἀναφέρεται σαφῶς εἰς τὴν λογικὴν λατρείαν.

8. «Κύριε, ἠγάπησα εὐπρέπειαν οἴκου σου». [Ποθῶ νὰ ἴδω, λέγει, τὸν θεῖον οἶκον, ὁ ὁποῖος ἀπαστράπτει τὴν χάριν σου]. Εὐπρέπεια τοῦ οἴκου (τοῦ Θεοῦ) εἶναι ὅσοι διαπρέπουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μὲ τὴν εὐσέβειάν των.

9. «Μὴ συναπολέσης μετὰ ἀσεβῶν τὴν ψυχὴν μου». Εὐχεται νὰ εὕρεθῆ ἔξω ἀπὸ τὴν τιμωρίαν, ἣ ὁποία ἀναμένει τοὺς Ἰουδαίους.

10. «Ἵδὼν ἐν χερσὶν αἱ ἀνομίαι, ἡ δεξιὰ αὐτῶν ἐπλήσθη δώρων». Ἡ διότι δωροδοκοῦμενοι διέτρεφον τὸ δίκαιον ἢ διότι ὁ προδότης ἠγοράσθη διὰ δώρων <sup>1</sup> ἢ ἐπειδὴ ἠρπαζον παρανόμως καὶ ἐγέμιζον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν δεξιάν των μὲ δῶρα.

ΚΣ'

Ψαλμὸς τοῦ Δαβὶδ πρὸ τῆς χρίσεως.

Ἐπόθεσις.

Ὁ παρῶν ψαλμὸς περιέχει ὁδηγίας κατὰ τῶν ἐχθρῶν, προ-

ἐδέξατο παρὰ Θεοῦ γνωσκομένην, καὶ αἴτησιν δευτέρων ἀγαθῶν μετ' ἐξομολογήσεως. Τὸ δέ, «πρὸ τοῦ χρισθῆναι», ἐκεῖνο σημαίνει, ὅτι, τῷ Πνεύματι τῷ θείῳ προεωρακῶς, ὡς χρισθήσεται μὲν εἰς βασιλέα, περιπέσει δὲ τοῖς πειρασμοῖς, ἀνδρεία περιζω-  
5 σάμενος τὴν ὄσφν ἐν μάλα περὶ τοὺς κινδύνους ἀντισοῦσθαι διαβεβαιοῦται.

«Κύριος φωτισμός μου καὶ Σωτὴρ μου, τίνα φοβηθήσομαι»; Κατένυμεγεθεῖ τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων τῷ φωτὶ τοῦ Κυρίου θαρρήσας. Ὑπὸ τοῦ, φησί, φωτιζόμενος πάντων ὁμοῦ τῶν  
10 πολεμούντων καταφρονῶ.

(Ἐν τῷ ἐγγίζειν ἐπ' ἐμὲ κακοῦντας). Προσηλθον μὲν, φησί, διαφθεῖραι θέλοντες, πεπόνθασι δὲ ὁ δρᾶσαι ἤλπισαν.

«Τοῦ κατοικεῖν με ἐν οἴκῳ Κυρίου». Καὶ γὰρ ἁγιοπρεπῆς ἢ αἴτησις γέγονε, καὶ Θεῷ δοῦναι ἀξία. «Τῷ θεωρεῖν με τὴν  
15 τερπνότητα Κυρίου». Ἐν ταύτῃ φησίν, εὐχομαι διαπαντός οἰκεῖν, ἐν ἣ καὶ τῆς σωτηρίας ἐπέτυχον.

(Ἐν πέτρᾳ ὑψωσέν με). Σαφῶς ὁ Παῦλος τὴν πέτραν εἶναι τὸν Χριστὸν δυσχυρίζεται. («Ἄσω καὶ ψαλῶ τῷ Κυρίῳ»). Σαφῶς τὴν τοῦ, Ἅγιος, ἅγιος ἅγιος, ἀνακηρύττει λατρεία.

20 «Εἰσάκουσον, Κύριε, τῆς φωνῆς μου». Ἀντὶ τοῦ, Εὐχαριστῶ σοι ὑπὲρ τῶν παρεληλυθότων, δεηθήσομαι δὲ ὑπὲρ τῶν ἐξῆς.

«Νομοθέτησόν με, Κύριε, ἐν τῇ ὁδῷ σου». Τὸν εὐαγγελικὸν νόμον εὐχεται γυμνωθῆναι αὐτῷ· αὐτὸς δὲ γὰρ ἦν καὶ ἡ εὐθεΐα ὁδός.

25 «Καὶ ἐψεύσατο ἡ ἀδικία ἐαυτῇ». Τουτέστιν ἠσθένησεν ἡ καθ' ἡμῶν ἀδικία.

«Πιστεύω τοῦ ἰδεῖν τὰ ἀγαθὰ Κυρίου ἐν γῆ ζώντων». Τὴν ἄνω Ἱεροσαλήμ φησιν.

ερχόμενος ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε βοηθείας τοῦ Θεοῦ, ὁμοίως δὲ αἰτησιν (διὰ τὴν χορήγησιν) νέων ἀγαθῶν (συνδυναζομένων) μετ' ἐξομολογήσεως. Τὸ δὲ «πρὸ τοῦ χρισθῆναι» σημαίνει τὸ ἐξῆς· προβλέπων διὰ τοῦ ἀγίου Πνεύματος ὅτι θὰ χρισθῆ μὲν βασιλεύς, θὰ πέσῃ ὁμως εἰς δοκιμασίας, ἐξοπλίζεται πολὺ καλῶς μὲ ἀνδρείαν καὶ ὑπόσχεται ὅτι θὰ ἀντικρούσῃ τοὺς κινδύνους.

1. «Κύριος φωτισμός μου καὶ Σωτὴρ μου, τίνα φοβηθήσομαι»; Ὑπερνικᾷ τὰς ἐχθρικός δυνάμεις ἔχων ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ φῶς τοῦ Κυρίου. Φωτιζόμενος ἀπὸ σέ, λέγει, περιφρονῶν ὅλους μαζί τοὺς ἐχθρούς.

2. «Ἐν τῷ ἐγγίξειν ἐπ' ἐμέ κακοῦντας». Προσῆγγισαν μὲν, λέγει, θέλοντες νὰ μὲ φονεύσουν, ἔπαθαν ὁμως ὅ,τι ἤθελαν νὰ κάνουν (εἰς ἐμέ).

4. «Τοῦ κατοικεῖν με ἐν οἴκῳ Κυρίου». Ἡ παράκλησις ἦτο ἀνταξία ἀγίου καὶ ἱκανὴ νὰ ἀναφερθῆ εἰς τὸν Θεόν. «Τῷ θεωρεῖν με τὴν τερπνότητα Κυρίου». Ἐκεῖ εὐχομαι νὰ κατοικῶ πάντοτε, λέγει, ὅπου καὶ ἐπέτυχα τὴν σωτηρίαν μου.

5 - 6. «Ἐν πέτρᾳ ὑψώσεν με». Σαφῶς ὁ Παῦλος διαβεβαιώνει ὅτι ἡ πέτρα εἶναι ὁ Χριστός<sup>1</sup>. «Ἄσω καὶ ψαλῶ τῷ Κυρίῳ». Σαφῶς ἀναφέρεται εἰς τὴν λατρείαν τοῦ «Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος»<sup>2</sup>.

7. «Εἰσάκουσον, Κύριε, τῆς φωνῆς μου». Δηλαδή, σέ εὐχαριστῶ δι' ὅλα τὰ παρελθόντα, θὰ δεηθῶ δὲ διὰ τὰ μέλλοντα.

11. «Νομοθέτησόν με, Κύριε, ἐν τῇ ὁδῷ σου». Εὐχεται νὰ τοῦ ἀποκαλυφθῆ ὁ εὐαγγελικὸς νόμος, διότι αὐτὸς ἦτο ἡ εὐθεῖα ὁδός.

12. «Καὶ ἐψεύσατο ἡ ἀδικία ἐαυτῆς». Δηλ. κατέστη ἀδύναμος ἡ καθ' ἡμῶν στρεφόμενη ἀδικία.

13. «Πιστεῦω τοῦ ἰδεῖν τὰ ἀγαθὰ Κυρίου ἐν γῆ ζώντων». Ἐννοεῖ τὴν οὐράνιον Ἱερουσαλήμ.



## ΚΖ'

## ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαβίδ.

## Ἑπόθεσις.

Ἄδει τὸν παρόντα ψαλμὸν ἐκ προσώπου τῶν πιστευσάντων  
 5 εἰς Χριστόν, διὰ δεήσεως εἰς ἐπικουρίαν καλῶν τὸν Θεόν· ἅμα δὲ  
 καὶ τῆς Ἰουδαίων ἀπονοίας κατάρασιν ἔχει καὶ εὐχὴν τοῦ χωρι-  
 σθῆναι τῆς χειρόνος ἐκείνων μερίδος.

«Πρὸς σέ, Κύριε, κεκραάξομαι . . . καὶ ὁμοιωθήσομαι τοῖς  
 καταβαίνουσιν εἰς λάκκον». Ἔθος τῇ θείᾳ Γραφῇ λάκκον ὄνο-  
 10 μάζειν τὸν ἄδην.

«Μὴ συνελκύσης με μετὰ ἁμαρτωλῶν». Ἑπορευομένους τὸ  
 τῶν Ἰουδαίων ἔθος φησί, κατὰ τὸ εἰρημένον αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ  
 Σωτῆρος· («Ἐὰν μὴ πιστεύσητε, ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἐν ταῖς ἁμαρτίαις  
 ὑμῶν ἀποθανεῖσθε»). Αὐτοὶ δὲ καὶ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν,  
 15 ὅτι τὸν ἄθῳον καὶ δίκαιον ἀπέκτειναν, ὃν οὐκ ἀποκτεῖναι ὁ νό-  
 μος ἐκέλευσεν. «Τῶν λαλούντων εἰρήνην μετὰ τῶν πλησίον αὐ-  
 τῶν». Τοῦτό φησιν, ὅτι, διδάσκαλον καὶ ἀγαθὸν ἀποκαλοῦντες  
 τὸν Σωτῆρα, κακὰ διελογίζοντο κατ' αὐτοῦ.

«Ὅτι οὐ συνῆκαν εἰς τὰ ἔργα Κυρίου». Ἐναντὶ τοῦ, Ὅτι ἠθέ-  
 20 λησαν, φησί, τὴν οἰκείαν παραδέξασθαι σωτηρίαν.

«Καὶ ἀνέθαλεν ἡ σὰρξ μου». Σαφῶς τὴν ἀνάστασιν ἐν τού-  
 τοις κηρύττει.

«Καὶ ὑπερασπιστὴς τῶν σωτηρίων τοῦ Χριστοῦ». Χριστὸν  
 ἐνταῦθα τὸν χρυσθέντα λαὸν εἰς βασιλείον ἱεράτευμά φησιν. Ἀν-  
 25 τὸς οὖν, φησίν, ὁ Κύριος ὑπερασπίζει εἰς τὸ σῶσαι τὸν χρυσθέν-  
 τα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν λαόν.

«Καὶ ποιμανὸν αὐτούς, καὶ ἔπαρον ἕως τοῦ αἰῶνος». Αὐτὸς  
 γὰρ ἡμᾶς ποιμανεῖ, πέμψας ἡμῖν ἀντ' αὐτοῦ καὶ ὡς ἑαυτὸν τὸν  
 Παράκλητον. Καὶ μὴν καὶ ἐπαίρει, τοντέστιν ὑψηλοῦς ἀποφαί-  
 30 νει εἰς τοὺς μέλλοντας καὶ ἀτελευτήτους αἰῶνας.

1. Ἰω. 8, 24.

2. Πρβλ. Ἐξ. 19, 6 καὶ Α' Πέτρ. 2, 9.

## ΚΖ'

## Ψαλμός τοῦ Δαβίδ.

## Ἑπόθεσις.

Τὸν παρόντα ψαλμὸν ψάλλει ἐξ ὀνόματος ὅσων ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν· διὰ τῆς δεήσεως παρακαλεῖ τὸν Θεὸν εἰς βοήθειαν· συγχρόνως καταρᾶται τὴν ἐγκληματικὴν παραφροσύνην τῶν Ἰουδαίων καὶ παρακαλεῖ νὰ μὴ συμμερισθῇ τὴν κακὴν μοῖραν των.

1. «Πρὸς σέ, Κύριε, κεκράξομαι . . . καὶ ὁμοιωθήσομαι τοῖς καταβαίνουσιν εἰς λάκκον». Ἡ θεία Γραφή συνηθίζει νὰ ὀνομάζη λάκκον τὸν Ἄδην.

3. «Μὴ συνελκύσης με μετὰ ἀμαρτωλῶν». Ἀμαρτωλοὺς λέγει τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος, συμφώνως πρὸς ὃ,τι εἶπεν ὁ Σωτὴρ πρὸς αὐτούς· «Ἄν δὲν πιστεῦετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι, θὰ ἀποθάνετε εἰς τὰς ἀμαρτίας σας»<sup>1</sup>. Αὐτοὶ ὁμῶς διέπραξαν τὴν ἀνομίαν καὶ ἐφόνευσαν τὸν ἀθῶον καὶ δίκαιον, τὸν ὁποῖον δὲν ἐπέτρεπεν ὁ νόμος νὰ φονεῖσιν. «Τῶν λαλούντων εἰρήνην μετὰ τῶν πλησίων αὐτῶν». Ἐννοεῖ τὸ ἐξῆς· ἐνῶ δηλ. ὠνόμαζον τὸν Σωτῆρα διδάσκαλον καὶ ἀγαθόν, κατέστρωναν κακὰ σχέδια ἐναντίον του.

5. «Ὅτι οὐ συνῆκαν εἰς τὰ ἔργα Κυρίου». Δὲν ἠθέλησαν, λέγει, νὰ ἀποδεχθοῦν τὴν ἰδικὴν του σωτηρίαν.

7. «Καὶ ἀνέθαλεν ἡ σὰρξ μου». Εἰς αὐτοὺς τοὺς λόγους κηρύσσει σαφῶς τὴν ἀνάστασιν.

8. «Καὶ ὑπερασπιστὴς τῶν σωτηρίων τοῦ Χριστοῦ». Χριστὸν λέγει ἐδῶ τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἐχρίσθη διὰ νὰ γίνῃ βασιλικὸν ἱερατεῖον<sup>2</sup>. Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, λοιπόν, λέγει, ἀναλαμβάνει τὴν ἀσπίδα διὰ νὰ σώσῃ τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἐχρίσθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ χάριν αὐτοῦ.

9. «Καὶ ποιμανὸν αὐτοὺς καὶ ἔπαρον αὐτοὺς ἕως τοῦ αἰῶνος». Αὐτός, πράγματι, θὰ μᾶς ποιμάνῃ, ἀφοῦ μᾶς στείλῃ ἀντ' αὐτοῦ καὶ εἰς ἑαυτὸν τὸν Παράκλητον<sup>3</sup>. Προσέτι καὶ ἀνυψώνει, δηλ. μᾶς καθιστᾷ ἐξόχους εἰς ὅλους τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας.

3. Πρβλ. Ἰω. 14, 15 κ.έ.

## ΚΗ'

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυὶδ ἐξόδου Σκηνῆς.

Ἑπόθεσις.

Ὁ παρῶν ἄδεται ψαλμός, ἐκβαλλομένων μὲν τῶν ἐξ Ἰσρα-  
5 ἡλ, ἀντεισαγομένων δὲ τῶν ἐθνῶν. Τοῦτο δὲ δηλοῖ καὶ ἡ ἐπιγρα-  
φή ἢ λέγουσα, Ἐξόδου Σκηνῆς, σαφῶς τὴν ἐξοδὸν αὐτῶν ἡμῖν  
κατασημαίνουσα.

(Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ, υἱοὶ Θεοῦ). Υἱοὺς Θεοῦ τοὺς ἁγίους  
ἀποστόλους καλεῖ, ἐδίδαξε γὰρ αὐτοὺς λέγειν «Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν  
10 τοῖς οὐρανοῖς». Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ υἱοὺς κριῶν). Υἱοὺς κριῶν  
τοὺς κληθέντας δι' αὐτῶν ἐκ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους εἰς τὴν πίστιν  
τὴν ἐν Κυρίῳ σημαίνει· ἢ καὶ τοὺς ἐξ ἐθνῶν πεπιστευκότας, ἅτε  
δη φύντας ἐξ ἀλόγων πατέρων. (Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ δόξαν καὶ  
τιμὴν). Δόξαν μὲν φέρει τις τῷ Κυρίῳ ἀγαθοεργῶν, κατὰ τὸ εἰ-  
15 ρημένον· «Ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν, καὶ δοξάσωσι τὸν  
Πατέρα ὑμῶν». Τιμὴν δὲ πάλιν, ἀγαθὰς ἐπιτηδεύων πράξεις,  
κατὰ τὸ εἰρημένον· «Τίμα τὸν Κύριον ἀπὸ σῶν δικαίων πόνων».

«Προσκυνήσατε τῷ Κυρίῳ ἐν ἀλήθῃ ἁγία αὐτοῦ». Σαφῶς διὰ  
τούτων ἡμῖν παρακελεύεται, ὡς ἔξω τῆς ἐκκλησίας οὐ δεῖ προσκυ-  
20 νεῖν. Τοῦτο δὲ φησι διὰ τὰς τῶν ἑτεροδόξων συναγωγὰς. [Προ-  
σκύνησις δὲ οὐ χρη' ἔξω τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ ἀλήθῃ τοῦ  
Θεοῦ τελουμένη. Μή μοι, φησίν, ἰδίας ἀλλάς καὶ συναγωγὰς ἐπι-  
νοεῖτε· μία ἐστὶν ἀλήθῃ ἢ ἁγία Θεοῦ]. Δυνατὸν δὲ ἀλήθην ἐπανα-  
βεβηκότας νοῆσαι τὴν ἐπουράνιον διαγωγὴν.

1. Ματθ. 6, 9.

2. Πρβλ. τὸ τοῦ Παύλου «... ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐ-  
τῶν καὶ ἔσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία· φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράν-  
θησαν...» (Ρωμ. 1, 21 - 23). Ἡ εἰδωλολατρεία εἶναι παράλογος, ἔτι μάλ-  
λον τελείως ἄλογος.

## ΚΗ'

Ψαλμός τοῦ Δαβίδ κατὰ τὴν ἔξοδον τῆς σκηνῆς.

## Ἑπόθεσις.

Ὁ παρῶν ψαλμός ψάλλεται ὅταν οἱ μὲν Ἰσραηλίται ἐκδιώκονται, ἀντιστρόφως δὲ εἰσέρχονται οἱ ἔθνικοί. Αὐτὸ δὲ δηλοῖ καὶ ἡ ἐπιγραφή, ὅταν λέγῃ· «Ἐξόδου σκηνῆς» διὰ τῶν λόγων αὐτῶν ὁμιλεῖ σαφῶς πρὸς ἡμᾶς διὰ τὴν ἔξωσιν αὐτῶν.

1. «Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ, υἱοὶ Θεοῦ». Υἱοὺς Θεοῦ ὀνομάζει τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, διότι αὐτοὺς ἐδίδαξε νὰ λέγουν· «Πατερ ἡμῶν ὃ ἐν τοῖς οὐρανοῖς»<sup>1</sup>. Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ υἱοὺς κριῶν». Υἱοὺς κριῶν ἀποκαλεῖ ὅσους ἐκ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους ἐκλήθησαν δι' αὐτῶν (δηλ. τῶν ἀποστόλων) εἰς τὴν πίστιν εἰς τὸν Χριστόν· ἡ ἐννοεῖ τοὺς ἔθνικούς, οἱ ὁποῖοι ἐπίστευσαν, διότι ἐγεννήθησαν ἐξ ἀλόγων<sup>2</sup> πατέρων. «Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ δόξαν καὶ τιμὴν». Δόξαν προσφέρει κανεὶς εἰς τὸν Κύριον διὰ τῆς ἀγαθοεργίας, συμφώνως πρὸς τὸ ρητόν· «Διὰ νὰ ἴδουν τὰ καλὰ ἔργα σας καὶ νὰ δοξάσουν τὸν Πατέρα σας»<sup>3</sup>. Τιμὴν πάλιν προσφέρει, ὅταν πράττῃ καλὰς πράξεις, συμφώνως πρὸς τὸ λεχθέν· «Τίμα τὸν Κύριον διὰ τῶν δικαίων ἔργων σου»<sup>4</sup>.

2. «Προσκυνήσατε τῷ Κυρίῳ ἐν αὐλῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ». Διὰ τούτων σαφῶς ἐντέλλεται εἰς ἡμᾶς ὅτι δὲν πρέπει νὰ προσκυνῶμεν τὸν Θεὸν ἔξω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν. Λέγει δὲ τοῦτο διὰ τὰς συναθροίσεις τῶν ἑτεροδόξων<sup>5</sup>. [Ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ δὲν πρέπει λὰ τελῆται ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' εἰς αὐτὴν τὴν αὐλὴν τοῦ Θεοῦ. Μὴ ἐπινοεῖτε, λέγει, ἰδικὰς σας αὐλάς καὶ συναγωγὰς, διότι μία εἶναι ἡ ἁγία αὐλὴ τοῦ Θεοῦ]. Εἶναι δυνατὸν ὁμως δι' ἀναγωγῆς νὰ ἐννοήσωμεν ὡς αὐλὴν τὴν ἐπουράνιον κατοικίαν.

3. Ματθ. 5, 16.

4. Παρ. 3, 9.

5. Ὁ 1. πατὴρ ἀπαγορεύει ἐνταῦθα τὴν μετὰ τῶν ἑτεροδόξων συμπροσευχὴν διὰ τὸν λόγον ὅτι οἱ εὐκτήριοι οἴκοι των δὲν εἶναι ναοὶ τοῦ Θεοῦ, τοῦ λατρευομένου ὀρθῶς μόνον εἰς τὴν μίαν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

«Φωνή Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων». Ὑδατά φησι τῶν διὰ τούτων σφωζομένων τὰ πλήθη. Ὑδατα οἱ ἅγιοι, διόπερ ποταμοὶ ρεύσουσιν ἐκ τῆς κοιτίας αὐτῶν· τουτέστι πνευματικὴ διδασκαλία, δι' ἧς ἄρδουσι τοὺς ἀκούοντας. Ἐπὶ τῶν τοιούτων οὖν ὑδάτων ὁ Κύριος. Ἀλλὰ καθ' ἱστορίαν Ἡλίας μετὰ τὴν ἀβροχίαν ἤκουε φωνὴν ὑδάτων πολλῶν. Τὴν γενομένην φησὶν ἐν τῷ Ἰορδάνῃ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, καὶ λέγουσαν· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός», ἦν καὶ βροντῇ παρεικάζει.

«Φωνή Κυρίου συντρίβοντος κέδρους». Κέδρους ἐν τούτοις τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις φησὶν. «Καὶ συντρίβει Κύριος τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου». Κέδρους Λιβάνου τοὺς ὑψηλοὺς τοῦ Ἰουδαίων λαοῦ φησὶν, διὰ τὸ ὠνομάσθαι πολλάκις ἐν τῇ θεῖᾳ Γραφῇ Λίβανον τὴν Ἱερουσαλήμ.

«Καὶ λεπτυνεῖ αὐτὰς ὡς τὸν μόσχον τὸν Λίβανον». Ὁ μόσχος τὸ θυσιαστήριον δηλοῖ. «Καὶ ὁ ἡγαπημένος ὡς υἱὸς μονοκερώτων». Ὁ ἡγαπημένος, φησὶ, τῶν ἀποστόλων χορὸς υἱὸς γέγονε μονοκερώτων. Μονοκέρωτες δὲ οἱ ἅγιοι προφηῆται καὶ πατριάρχαι, ὧν υἱοὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι· διὰ τὸ ἐπὶ μόνῳ Θεῷ τὸ κέρας καὶ τὴν ἰσχὺν ἔχειν.

«Φωνή Κυρίου διακόπτοντος φλόγα πυρός». Αὐτὴν τὴν ἐπαγγελίαν σημαίνει, ἦν τοῖς ἁγίοις ἐπηγγείλατο λέγων· «Καὶ εἰάν ἐν μέσῳ πυρὸς διέλθῃς, πῦρ οὐ κατακαύσει σε».

«Φωνή Κυρίου συσειόντος ἔρημον». Τό, «συσειών» ἐνταῦθα εἴρηται ἐπὶ τοῦ ἑξακούστου πάλιν, ὡς τό, «Εἰσελθόντος τοῦ Ἰησοῦ, ἐσειέθη πᾶσα ἡ πόλις». Ἐρημον δὲ τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίαν λέγει, τὴν πάλαι ἔρημον οὖσαν τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως.

1. Πρβλ. Ἰω. 7, 38.

2. Βλ. Γ' Βασ. 18, 41 ε.

3. «Φωνή Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων». Ὑδατα λέγει τὰ πλήθη ὄσων σώζονται δι' αὐτῶν. Ὑδατα εἶναι οἱ ἅγιοι, διὰ τοῦτο δὲ καὶ θὰ ἀναβλύσουν ἐκ τῆς κοιλίας των ποταμοί <sup>1</sup>, δηλ. πνευματική διδασκαλία, διὰ τῆς ὁποίας ποτίζουν τοὺς ἀκροατάς. Ἐπᾶνω εἰς τοιοῦτου εἶδους ὑδατα εὐρίσκεται ὁ Κύριος. Ἱστορικῶς δὲ ὁ Ἥλιος ἤκουε μετὰ τὴν ἀνομβρίαν τὴν φωνὴν πολλῶν ὑδάτων <sup>2</sup>. Ἐννοεῖ τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς εἰς τὸν Ἰορδάνην, ἡ ὁποία ἔλεγε· «Αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός» <sup>3</sup>· αὐτὴν παρομοιάζει πρὸς βροντὴν.

5. «Φωνὴ Κυρίου συντριβοντος κέδρους». Κέδρους λέγει ἔδω τὰς ἐχθρικός δυνάμεις. «Καὶ συντριβεῖ Κύριος τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου». Κέδρους Λιβάνου λέγει τοὺς προκρίτους τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, διότι πολλάκις εἰς τὴν θείαν Γραφὴν ἀποκαλεῖται Λίβανος ἡ Ἱερουσαλήμ.

6. «Καὶ λεπτυνεῖ αὐτάς ὡς τὸν μόσχον τὸν Λίβανον». Ὁ μόσχος σημαίνει τὸ θυσιαστήριον. «Καὶ ὁ ἡγαπημένος ὡς υἱὸς μονοκερώτων». Ὁ ἡγαπημένος χορὸς τῶν ἀποστόλων, λέγει, ἔχει γίνεαι υἱὸς μονοκερώτων. Μονοκέρωτες δὲ εἶναι οἱ ἅγιοι προφῆται καὶ πατριάρχαι, αὐτῶν δὲ υἱοὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι· διότι εἰς μόνον τὸν Θεὸν εἶχον τὸ κέρας, δηλ. τὴν δύναμιν.

7. «Φωνὴ Κυρίου διακόπτοντος φλόγα πυρός». Ἀναφέρεται εἰς τὴν ὑπόσχεσιν, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς τοὺς ἁγίους, λέγων· «Καὶ ἂν ἀκόμη περάσης διὰ μέσου τοῦ πυρός, τὸ πῦρ δὲν θὰ σὲ κατακαύσῃ» <sup>4</sup>.

8. «Φωνὴ Κυρίου συσσειοντος ἔρημον». Τὸ «συσσειῶν» ἐνταῦθα ἀναφέρεται πάλιν εἰς τὴν διάδοσιν τῆς φήμης, ὅπως εἰς τὸ χωρίον· «Ὅταν εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς, ἐσεισθη ὀλόκληρος ἡ πόλις» <sup>5</sup>. Ἐρημον λέγει τὴν ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία ἔσφερετο τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. «Καὶ συσσειεῖ Κύριος τὴν ἔρημον Κά-

3. Ματθ. 3, 17.

4. Ἦσ. 43, 2.

5. Ματθ. 21, 10.

«Καὶ συσσεισει Κύριος τὴν ἔρημον Κάδης». Κάδης «ἁγία» ἐρμηνεύεται. Ἁγία δὲ ἡ Χριστοῦ Ἐκκλησία νοεῖται.

«Φωνὴ Κυρίου καταρτιζομένη ἐλάφους, καὶ ἀποκαλύψει δρυμούς». Ἐλάφοι μὲν οἱ ἅγιοι· «καταρτιζομένη» δὲ ἀντὶ τοῦ, 5 εὐτρεπίζοντος. Αὐτὸς γὰρ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους εὐτρεπίσας ἐξέπεμψε, κατὰ τό, «Πορευθέντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη». «Δρυμούς» τὴν Ἐκκλησίαν ἀποκαλεῖ, διὰ τὸ πάλαι ξύλων ἀκάρπων εἶναι μητέρα.

[«Καὶ ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν». Ὁ Κύριος, 10 τοὺς ἁγίους ἀποστόλους εὐτρεπίσας ἐξέπεμψεν, ὥστε τοὺς δαίμονας ἀποσοβῆσαι, καὶ τὰ ἔθνη εἰς ἐπίγνωσιν Θεοῦ ἀγαγεῖν].

«Κύριος τὸν κατακλυσμὸν κατοικιεῖ». Κατακλυσμὸν τὸ πλῆθος τῶν πιστευσάντων λέγει κατὰ τὸ εἰρημένον, ὅτι «Ἡ σύμπασα γῆ ἐνεπλήσθη τοῦ γνώναι τὸν Κύριον», ὡς ὕδωρ πολὺ 15 κατακαλύψει θάλασσαν. «Καὶ καθιεῖται Κύριος βασιλεὺς εἰς τὸν αἰῶνα»· ὅμοιον τῷ, («Ὅτι αὐτῷ κάμψει πᾶν γόνυ»).

«Κύριος ἰσχὺν τῷ λαῷ αὐτοῦ δώσει». Ὅμοιον τῷ· «Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ». «Κύριος εὐλογήσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν εἰρήνῃ». Ὅμοιον τῷ, «Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι 20 ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφήμι ὑμῖν».

1. Ματθ. 28, 19.

2. Πρβλ. Μαρκ. 16, 18.

3. Πρβλ. Ψαλμ. 103, 24.

δης». Κάδης μεταφράζεται ἁγία. Ἄγιαν δὲ ἐννοεῖ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ.

9. «Φωνὴ Κυρίου καταρτιζομένη ἐλάφους καὶ ἀποκαλύψει δρυμούς». Ἐλαφοὶ εἶναι οἱ ἅγιοι· «καταρτιζομένη» σημαίνει ἐξοπλίζων. Αὐτὸς δηλ. ἐξώπλισε καὶ ἀπέστειλε τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, ὅπως λέγεται εἰς τὸ χωρίον· «Πηγαίνετε καὶ κάνετε μαθητὰς ὅλα τὰ ἔθνη»<sup>1</sup>. «Δρυμούς» ὀνομάζει τὴν Ἐκκλησίαν, διότι ἦτο κάποτε μήτηρ ἀκάρπων δένδρων.

[«Καὶ ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν». Ὁ Κύριος, ἀφοῦ προπαρασκεύασε τοὺς ἁγίους ἀποστόλους ἀπέστειλεν αὐτούς, διὰ νὰ τρέψουν εἰς φυγὴν τοὺς δαίμονας<sup>2</sup> καὶ νὰ ὀδηγήσουν τὰ ἔθνη εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ].

10. «Κύριος τὸν κατακλυσμὸν κατοικιεῖ». Κατακλυσμὸν λέγει τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν, συμφώνως πρὸς τὸ λεχθὲν ὅτι «Ὁλόκληρος ἡ γῆ ἐγέμισεν ἀπὸ τὴν γνῶσιν τοῦ Κυρίου»<sup>3</sup>, ὡς ὕδωρ πολὺ, τὸ ὁποῖον ἐκατάκλυσε τὴν θάλασσαν. «Καὶ καθιεῖται Κύριος βασιλεὺς εἰς τὸν αἰῶνα»· ὅμοιον πρὸς τὸ χωρίον· «Καὶ θά γονατίσουν πρὸ αὐτοῦ πάντες»<sup>4</sup>.

11. «Κύριος ἰσχὺν τῷ λαῷ αὐτοῦ δώσει»· ὅμοιον πρὸς τὸ χωρίον· «Δύναμαι (νὰ πράξω) τὰ πάντα, διὰ (τῆς δυνάμεως) τοῦ Χριστοῦ, ὃ ὁποῖος μὲ ἐνισχύει»<sup>5</sup>. «Κύριος εὐλογῆσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν εἰρήνῃ»· ὅμοιον πρὸς τὸ χωρίον· «Σᾶς δίδω τὴν εἰρήνην μου, τὴν εἰρήνην μου σᾶς ἀφήνω»<sup>6</sup>.

4. Ἦσ. 45, 23· πρβλ. Φιλιπ. 2, 10.

5. Φιλιπ. 4, 13.

6. Ἰω. 14, 27.



## ΚΘ'

ΨΑΛΜΟΣ ᾠδῆς τοῦ ἑγκαινιομοῦ τοῦ οἴκου εἰς τὸ τέλος τῶ  
Δαβίδ.

Ἐγκαινισμὸς τοῦ οἴκου ἐστίν, ἦτοι τῆς Ἐκκλησίας, ἣ ὅτε τοῦ  
5 ἔξω ἀνθρώπου ἡμῶν φθειρομένου ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται.

## Ἐπίθεσις.

Τοῦτον ἄδει τὸν ψαλμὸν μετὰ τὸ ὁυσθῆναι τῆς ἁμαρτίας,  
ὡσπερ ἀνακαινωθείσης αὐτοῦ τῆς ψυχῆς διὰ τῆς μετανοίας, ἣ  
καὶ οἶκος πάλαι ἦν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ψάλλει δὲ καὶ ὑπὲρ  
10 τῆς ἀφέσεως, εὐχαριστίας ἀνατιθείς, καὶ περὶ τῶν μελλόντων ἀ-  
σφαλῆ μένειν ἑαυτὸν εὐχόμενος, καὶ τοῖς ἄλλοις παρέχων διδα-  
σκαλίαν, εἰ ποτε ἄρα τι τοιοῦτον συμβῆ, εὐχὰς ἐπὶ τὸν Θεὸν  
ἀνατείνειν.

«Ἐψώσω σε, Κύριε, ὅτι ἐπέλαβές με . . .»

15 «Ἐσωσάς με ἀπὸ τῶν καταβαινόντων εἰς λάκκον». Λάκκον  
τὸν ἄδην φησίν.

«Καὶ ἔξομολογεῖσθε τῇ μνήμῃ τῆς ἀγιωσύνης αὐτοῦ». Προ-  
σῆκει, φησίν, ἐπιτείνειν τοὺς ὕμνους, μεμνημένους τῆς τοῦ Θεοῦ  
φιλανθρωπίας.

20 «Ὅτι ὁργὴ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ». Οὐκ αὐτοῦ τοῦτο βουλο-  
μένου ποιεῖν· ἀλλ' ἐκάστω διὰ τῆς ἁμαρτίας ἑαυτῷ ταύτην ἐπει-  
οάγοντος. Τὸ γὰρ αὐτοῦ θέλημα ζωὴ ἐστίν. «Τὸ ἐσπέρας ἀβλι-  
σθήσεται κλυθμός». Τὸ εὐκατόρθωτον τῆς μετανοίας διὰ τού-  
των σημαίνεται. Οὐδὲν γὰρ τοσοῦτον πλῆθος ἁμαρτιῶν, δὲ μὴ  
25 ταχέως ἢ μετάνοια εἰς ἀγαλλίασιν ἐκφέρει.

«Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ εὐθηνίᾳ μου· Μὴ σαλευθῶ εἰς τὸν αἰῶ-  
να». Τὸ αἴτιον λέγει τῆς πτώσεως. Ἐπειδὴ μέγα, φησίν, ἐν τῇ  
εὐημερίᾳ περρόνηκα, τούτου χάριν τετάραγμα. Γέγονε δέ μοι  
τοῦτο, οὐ σοῦ μὲ προσωθήσαντος, ἀλλὰ ἀποστρέψαντος μόνον  
30 τὸ πρόσωπον. Ἐπειδὴ τοίνυν ἀνευ τῆς ἰσχύος τῆς σῆς οὐδὲ στή-

## ΚΘ'

Ψαλμός ἀδόμενος κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ οἴκου· εἰς τέλος· τοῦ  
Δαβίδ.

«Ἐγκαινισμὸς τοῦ οἴκου»· ἡ τῆς Ἐκκλησίας ἡ ὅταν ὁ ἔσω  
ἄνθρωπος ἀνακαινίζεται, ἐνῶ φθίρεται ὁ ἔσω ἄνθρωπος<sup>1</sup>.

## Ἐπίθεσις.

Ψάλλει τὸν παρόντα ψαλμὸν μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν του ἐκ  
τῆς ἀμαρτίας, ὅταν, οὕτως εἰπεῖν, ἀνεκαινίσθη διὰ τῆς μετανοίας  
ἢ ψυχῆ του, ἢ ὅποια ἦτο παλαιότερον οἶκος τοῦ ἁγίου Πνεύ-  
ματος. Ψάλλει δὲ διὰ τὴν συγχώρησιν εὐχαριστῶν τὸν Θεόν,  
συγχρόνως δὲ παρακαλεῖ διὰ τὸ μέλλον νὰ παραμένῃ σταθερός·  
διδάσκει ὁμως καὶ τοὺς ἄλλους, ἂν ποτε συμβῆ εἰς αὐτοὺς παρό-  
μοιόν τι, νὰ ἀναπέμπουν προσευχὰς εἰς τὸν Θεόν.

2. «Ἐψώσω σε, Κύριε, ὅτι ἐπέλαβές με . . .».

4. «Ἐσωσάς με ἀπὸ τῶν καταβαινόντων εἰς λάκκον». Λάκ-  
κον λέγει τὸν Ἄδην.

5. «Καὶ ἐξομολογεῖσθε τῇ μνήμῃ τῆς ἁγιωσύνης αὐτοῦ». Ἄρμόζει, λέγει, νὰ πολλαπλασιάζωμεν τοὺς ὕμνους, ὅταν ἐνθυ-  
μούμεθα τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ.

6. «Ὅτι ὀργὴ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ». Δὲν πράττει (ὁ Θεὸς)  
τοῦτο, ἐπειδὴ τὸ θέλει, ἀλλ' ἕκαστος (ἄνθρωπος) ἐπιφέρει εἰς  
ἑαυτὸν ταύτην (τὴν ὀργὴν) διὰ τῆς ἀμαρτίας. Τὸ θέλημα τοῦ  
Θεοῦ ἄλλωστε εἶναι ζωὴ. «Τὸ ἐσπέρας ἀυλισθήσεται κλαυθμὸς». Διὰ  
τούτων δηλοῖ πόσον εὐκόλως κατορθοῦται ἡ μετάνοια. Δὲν  
ὑπάρχει δηλαδὴ τόσον μέγα πλῆθος ἀμαρτημάτων, τὸ ὅποιον  
νὰ μὴ δύναται νὰ μεταβάλλῃ ἢ μετάνοια ταχέως εἰς ἀγαλλίασιν.

7. «Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ εὐθηνίᾳ μου· Μὴ σαλευθῶ εἰς τὸν  
αἰῶνα». Λέγει τὴν αἰτίαν τῆς πτώσεως. Ἐπειδὴ, λέγει, ὑπερη-  
φανεύθην διὰ τὴν εὐημερίαν μου, διὰ τοῦτο εἶμαι ταραγμένος.  
Τοῦτο δὲ μοῦ συνέβη, χωρὶς νὰ μὲ σπρώξῃς σύ — ἀπλῶς ἀπέ-  
στρεψες μόνον τὸ πρόσωπόν σου. Ἐπειδὴ, λοιπόν, χωρὶς τὴν  
δύναμίν σου οὐδὲ νὰ σταθῶ ὀρθὸς δύναμαι, ἀφοῦ ἐκτελῶ καὶ

ναι δυνάμεθα, τὸ σὸν πάλιν ἐπιτελῶν θέλημα, τὸ κάλλος μου τῆς  
 ψυχῆς διαλάμπειν παρασκεύασον. Τοῦτο καὶ ὁ Ἄδὰμ ἤλπισεν  
 ἐπὶ τοῦ παραδείσου πρὸ τῆς ἀπάτης πολιτευόμενος, καὶ ὁ Ἐζε-  
 κίας νενικηκῶς τὸν Ἀσσύριον, καὶ διδάσκει τοῦτο σαφῶς τῶν  
 5 Παραλειπομένων ἢ βίβλος, ὑψωθῆναι λέγουσα τὴν καρδίαν Ἐζε-  
 κίου τοῦ βασιλέως.

«Πρὸς σέ, Κύριε, κεκράξομαι . . . Τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵμα-  
 τί μου, ἐν τῷ καταβαίνειν με εἰς διαφθοράν»; Δέομαι φησὶν, ἀνα-  
 χθῆναι ἐκ τοῦ λάκκου, ἐπειδὴ οὐκ «ἐξομολογεῖται σοι χροῦς».  
 10 Ἐν δὲ τῷ καταβῆναί με εἰς διαφθοράν οὔτε μία τις ὠφέλεια οὔ-  
 τε ἐμοί, οὔτε ἑτέροις. Ἐγὼ τε γὰρ ἀπεστερούμην τῆς παρὰ σοῦ  
 ζωῆς· ἄλλοι δὲ οὐδαμῶς ἐτύγχανον τῆς παρ' ἐμοῦ σωτηρίας. Ἐν  
 δὲ τῷ εἰσακοῦσαί σε τῆς φωνῆς, καὶ μεταβαλεῖν τὸν κοπετὸν  
 εἰς χαράν, καὶ περιζῶσαί με εὐφροσύνην, οὐχ ἡ τυχοῦσά μοι  
 15 γενήσεται ὠφέλεια. Ἀπολαβὼν γὰρ τὴν προτέραν ἐμαντοῦ δό-  
 ξαν, δι' αὐτῆς σοι λαλῶ, οὐ μετὰ τινος φαύλης συνειδήσεως·  
 τοῦτο γὰρ δηλοῖ τό· «Οὐ μὴ κατανγγῶ».

«Διέρρηξας τὸν σάκκον μου, καὶ περιέζωσάς με εὐφροσύ-  
 νην». Σάκκον εἶπε τὸ πένθος, ἐπειδὴ ἔθος τοῖς ἐν πένθει καὶ  
 20 σάκκῳ κεχοῆσθαι. Ὁ γὰρ σάκκος κακίαν καὶ ἀγνωσίαν σημαί-  
 νει· ἐπειδὴ καὶ τρίχες τῶν ἐρίφων εἰσὶ τῶν ἱσταμένων ἐξ εὐωνό-  
 μων, καὶ τοῦ ἀποπομπαίου χιμάρου.

### Δ'

Εἰς τὸ τέλος ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ ἐκστάσεως.

25

Ἐπόθεσις.

Ἄδει τὸν προκείμενον ψαλμὸν ὡς ἔτι ἐν τῇ μετανοίᾳ τῇ

πάλιν τὸ θέλημά σου, φρόντισε νὰ λάμπη τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς μου. Αὐτὴν τὴν ἐλπίδα εἶχε καὶ ὁ Ἀδάμ, ὅταν ἔζη εἰς τὸν παράδεισον πρὸ τῆς ἀπάτης (τοῦ διαβόλου): ὁμοίως καὶ ὁ Ἐζεκίας ὅταν εἶχε νικήσει τοὺς Ἀσσυρίους, ὅπως διδάσκει τὸ βιβλίον τῶν Παραλειπομένων, τὸ ὁποῖον λέγει ὅτι ὑψώθη ἡ καρδία τοῦ βασιλέως Ἐζεκίου <sup>1</sup>.

9 - 10. «Πρὸς σέ, Κύριε, κεκράξομαι . . . Τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου, ἐν τῷ καταβαίνειν με εἰς διαφθοράν»; Παρακαλῶ, λέγει, νὰ ἐξέλθω ἐκ τοῦ λάκκου, ἐπειδὴ «οὐκ ἐξομολογεῖται σοι χουῖς». Ὄταν δὲ περιπίπτω εἰς τὴν διαφθοράν οὐδεὶς ὠφελεῖται, οὔτε ἐγὼ οὔτε οἱ ἄλλοι. Διότι καὶ ἐγὼ θὰ ἔστερούμην τῆς ζωῆς, τὴν ὁποῖαν σὺ παρέχεις, καὶ οἱ ἄλλοι δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ σωθοῦν δι' ἐμοῦ. Ὄταν ὁμως εἰσακούσης τὴν φωνὴν μου καὶ μεταβάλῃς τὸν θρῆνόν μου εἰς χαρὰν καὶ μὲ καταλάβῃ πανταχόθεν ἡ χαρὰ, τότε θὰ ἔχω ἐπιτύχει μεγάλην ὠφέλειαν· ἀφοῦ ἐπανακτήσω δηλ. τὴν προηγουμένην δόξαν μου, δι' αὐτῆς θὰ σοῦ ὁμιλῶ, χωρὶς νὰ ἔχω ἔνοχον τὴν συνείδησιν· αὐτὸ σημαίνει δηλαδὴ τὸ «Οὐ μὴ κατανυγῶ».

12. «Διέρρηξας τὸν σάκκον μου καὶ περιέζωσάς με εὐφροσύνην». Σάκκον ὠνόμασε τὸ πένθος, διότι οἱ πενθοῦντες συνηθίζουν νὰ χρησιμοποιοῦν σάκκον (ὡς ἔνδυμα). Ὁ σάκκος δηλ. συμβολίζει τὴν κακίαν καὶ τὴν ἄγνοιαν, ἐπειδὴ γίνεται ἀπὸ τὰς τρίχας τῶν ἐρίφων, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται ἐξ ἀριστερῶν (τοῦ Κριτοῦ) <sup>2</sup>, καὶ ἀπὸ τὰς τρίχας τοῦ ἀποδιοπομπαίου τράγου <sup>3</sup>.

Λ'

Εἰς τὸ τέλος· ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ· διὰ τὴν ἔκστασιν.

Ἑπόθεσις.

Ψάλλει τὸν παρόντα ψαλμὸν καθ' ὃν χρόνον μετανοεῖ ἀκό-

2. Πρβλ. Ματθ. 25, 33.

3. Περὶ τοῦ τράγου τούτου βλ. Λευίτ. 16, 15 κ.έ.

διὰ τὴν ἁμαρτίαν ὧν, καὶ ἀξιῶν αὐτῆς ἐλευθερωθῆναι. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὡς ἤδη εἰσηκουσμένος εὐχαριστίαν ἀναφέρει· καὶ μὴν καὶ τὰ συμβάντα αὐτῷ ἐν τῷ τῆς μετανοίας καιρῷ διηγείται. Τὸ δέ, («ἐκστάσεως»), οὐδὲν ἕτερον ἢ αὐτὴν τὴν ἁμαρτίαν ἡμῶν 5 κατασημαίνει, δι' ἣν ὡσπερ ἀγαθῶν φρενῶν ἐξίστατο ἡ ψυχὴ· καὶ ὡς μὴ ἐλπίζειν ἔτι τὴν ἀνάληψιν, φάσκειν τε σαφῶς: («Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ ἐκστάσει μου· Ἀπέροριμμαι ἄρα ἀπὸ προσώπου τῶν ὀφθαλμῶν σου»).

(«Ἐπὶ σοί, Κύριε, ἤλπισα . . . . . Κλῖνον πρὸς με τὸ σὺς 10 σου»). Ἐπεὶ μὴ φθάνει ἢ ἡμετέρα κραυγὴ εἰς τὸ ὕψος, κλῖνον τὸ σὺς σου πρὸς ἐμέ, διὰ τοῦ συγκαταβαίνειν μοι.

(«Ἐξάξεις με ἐκ παγίδος ταύτης ἧς ἔκρουσάν μοι»). Ἐφεδρευσαντες γὰρ αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, συνελάβοντο αὐτόν. Ἐν τίνι; ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ.

15 («Ἐλυτρώσω με, Κύριε, ὁ Θεὸς τῆς ἀληθείας»). Ὡς ἤδη εἰσακουσθεὶς τοιαῦτά φησιν.

(«Ἐμίσησας τοὺς διαφυλάσσοντας ματαιότητας διακενῆς»). Ματαιότητᾶς φησι τοῦ παρόντος βίου τοὺς περισπασμούς· οὗς καὶ ἐργαζόμενοι ματαιότητα ποιοῦμεν. Παρέπεται τό, («διακε- 20 νῆς»), τῷ φυλάσσοντι ματαιότητας.

(«Ἀγαλλιᾶσομαι, καὶ εὐφρανθήσομαι»). Λύπην καὶ τὰ λοιπὰ πάθη καταπατήσας.

(«Καὶ οὐ συνέκλεισάς με εἰς χεῖρας ἐχθρῶν»). Ἐναντὶ τοῦ, οὐ παραδέδωκας. («Ἐστησας ἐν εὐρυχώρῳ τοὺς πόδας μου»). Ἐπαλ- 25 λάξας με θλίψεως, κατέστησας ἐν ἀνέσει καὶ εὐρυχωρίᾳ.

(«Ἐταράχθη ἐν θυμῷ ὁ ὀφθαλμὸς μου, ἢ ψυχὴ μου καὶ ἡ γαστήρ μου»). Ὡσπερ ὀφθαλμὸν τὸν νοῦν τῆς ψυχῆς φησιν, οὕτω καὶ γαστέρα φησὶ τῆς ψυχῆς τὴν μνήμην· ἐν ἧ ὡσπερ ἐν γαστρὶ τὰς λογικὰς ἀποτιθέμεθα τροφάς. («Ἡ ψυχὴ μου καὶ ἡ γαστήρ 30 μου»). Ἐπέστησα τὸν ὀφθαλμὸν μου ἀπὸ τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων ἐν θυμῷ καὶ ὀργῇ μεγάλη.

(«Ὅτι ἐξέλιπεν ἐν ὀδύνῃ ἡ ζωὴ μου»). Τὸ ἐπιτεταμένον τῆς

μη διά τὴν ἀμαρτίαν του καὶ παρακαλεῖ νὰ ἀπαλλαγῇ ἐξ αὐτῆς. Ἐπίσης εὐχαριστεῖ, διότι ἔχει ἤδη εἰσακουσθῆ, διηγεῖται ὁμως καὶ ὅσα συνέβησαν κατὰ τὸν καιρὸν τῆς μετανοίας. Τὸ δὲ «ἐκστάσεως» σημαίνει προφανῶς τὴν ἀμαρτίαν, ἔνεκα τῆς ὁποίας ἡ ψυχὴ, οὕτως εἰπεῖν, ἐξίστατο ἀπὸ τὸν ὑγιᾶ νοῦν· ἐπειδὴ δὲ δὲν ἠλπίζε πλέον νὰ ἀνορθωθῆ, ἔλεγε σαφῶς «Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ ἐκστάσει μου· Ἀπέρριμαι ἄρα ἀπὸ προσώπου τῶν ὀφθαλμῶν σου».

2 - 3. «Ἐπὶ σοί, Κύριε, ἠλπισα . . . Κλῖνον πρὸς με τὸ οὖς σου». Ἐπειδὴ δὲν φθάνει ἡ κραυγὴ μου εἰς τὸν οὐρανόν, κατεβίβασε πλησίον μου τὸ οὖς σου, δεικνύων συγκατάβασιν πρὸς ἐμέ.

5. «Ἐξάξεις με ἐκ παγίδος ταύτης ἧς ἔκρυψάν μοι». Ἐστησαν δηλ. ἐνέδραν εἰς τὴν ψυχὴν του καὶ τὸν συνέλαβον. Πῶς; διὰ τῆς ἀμαρτίας.

6. «Ἐλυτρώσω με, Κύριε, ὁ Θεὸς τῆς ἀληθείας». Λέγει αὐτά, ἀφοῦ ἔχει ἤδη εἰσακουσθῆ.

7. «Ἐμίσησας τοὺς διαφυλάσσοντας ματαιότητος διακενής». Ματαιότητος λέγει τὰς ἀσχολίας τῆς παρούσης ζωῆς, μὲ τὰς ὁποίας ἀσχολούμενοι πράττομεν μάταια πράγματα. Τὸ δὲ «διακενής» ἀκολουθεῖ ὅποιον ἀσχολεῖται περὶ μάταια πράγματα.

8. «Ἀγαλλιάσομαι καὶ εὐφρανθήσομαι». Ἀφοῦ ὑπερνικήσω τὴν λύπην καὶ τὰ ὑπόλοιπα πάθη.

9. «Καὶ οὐ συνέκλεισάς με εἰς χεῖρας ἐχθρῶν». Ἀντὶ τοῦ, δὲν μὲ παρέδωκες. «Ἔστησας ἐν εὐρυχώρῳ τοὺς πόδας μου». Ἀφοῦ μὲ ἀπήλλαξες ἀπὸ τὴν στενοχωρίαν, μοῦ ἐχάρισες ἀνεσιν καὶ εὐρυχωρίαν.

10. «Ἐταράχθη ἐν θυμῷ ὁ ὀφθαλμὸς μου, ἡ ψυχὴ μου καὶ ἡ γαστήρ μου». Ὅπως λέγει ὀφθαλμὸν τὸν νοῦν τῆς ψυχῆς, οὕτω λέγει καὶ κοιλίαν τὴν μνήμην τῆς ψυχῆς· εἰς αὐτὴν (εἰς τὴν μνήμην) ὡς εἰς κοιλίαν ἀποθηκεύομεν τὰς λογικὰς τροφάς. «Ἡ ψυχὴ μου καὶ ἡ γαστήρ μου». Ἀπεμάκρυνα τὸ βλέμμα μου μὲ θυμὸν καὶ μεγάλην ὀργὴν ἀπὸ τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων.

11. «Ὅτι ἐξέλιπεν ἐν ὀδύνῃ ἡ ζωὴ μου». Δηλοῖ τὴν ἔντα-

διανοίας δηλοῖ. «Καὶ τὰ ἔτη μου ἐν στεναγμοῖς». Λιετέλεσα, φησί, στενάζων ἀπὸ τῶν κακῶν. «Ἦσθένησεν ἐν πτωχείᾳ ἡ ἰσχὺς μου». Πτωχεύσας, φησί, τῆς παρὰ σοῦ βοηθείας διὰ τὴν ἁμαρτίαν, ἡσθένησα. «Καὶ τὰ ὀσῆ μου ἐταράχθησαν». Ὅσῆ 5 τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις φησίν.

[«Ὅτι ἐξέλιπεν ἐν ὀδύνη ἡ ζωὴ μου». Ἡ ἔνδεια, φησίν, τῶν ἀναγκαίων κατέτηξέ μου τὸ σῶμα, ὅτι ὁ Σιφεὶ καὶ ὁ Βερσελεὶ ἤνεγκαν τῷ Λαυὶδ πυροὺς καὶ κριθάς, καὶ ἄλευρα, καὶ κύμινον καὶ φάκον, καὶ μέλι, καὶ ἕτερα ἄλλα καὶ τάπητας, καὶ στρώματα 10 καὶ προσήνεγκαν τῷ λαῷ ταῦτα, καὶ τὰς τροφάς· ὅτι ἔλεγον τὸν λαὸν πεινᾶν, καὶ ἐκλελύσθαι διψήσαντα ἐν τῇ ἐρήμῳ].

«Παρὰ πάντας τοὺς ἐχθροὺς μου ἐγενήθην ὄνειδος». Καὶ οἱ ἐχθροὶ μου, φησίν, ὠνειδίζόν με, καὶ οἱ γνωστοὶ μου ἐφοβοῦντο με, καὶ οἱ θεωροῦντες ἀπέφευγον διὰ τὴν ὑπερβολὴν ἧς ὑπερ- 15 εδεικνύμην μετανοίας· σάκκῳ δὲ καὶ σποδῷ κατατροχόμενος, καὶ ἡμέρας καὶ νυκτὸς κλαίων. Λιὸ καὶ φευγόντων αὐτῶν, ἐν λίθῃ γεγένημαι, ὥσπερ ἀμέλει καὶ νεκρὸς ἐδόκουν σκευεῖ εἰσκέ- ναι ἀπολωλότι. Τὸ δέ, «παρὰ πάντας», οὐχ ὑπὲρ πάντας εἰπεῖν βούλεται, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ, παρὰ πάντας· τουτέστιν παρὰ τῶν ἐ- 20 χθρῶν ὠνειδίσθην. Ὅθτι γὰρ λέγει καὶ Ἀκύλας· «Παρὰ πάντων τῶν ἐχθρῶν μου ἐγενήθην ὄνειδος».

«Ὅτι ἤκουσα φόγον πολλῶν παροικούντων κυκλόθεν». Ψόγον τὴν ἐπιβουλήν φησιν. Λέγει δέ, ὡς οἱ ἐχθροὶ ἐκύκλουν ἐπιβουλεύοντες. «Τοῦ λαβεῖν τὴν ψυχὴν μου ἐβουλεύσαντο. Ἐγὼ 25 δὲ ἐπὶ σοί, Κύριε, ἤλπισα». Διὰ τῆς ψυχῆς τὴν καρδίαν λαμβάνουσιν· διὰ γὰρ θυμοῦ καὶ ἐπιθυμίας τὸν νοῦν θανατοῦσιν.

1. Βλ. Β' Βασ. 17, 27 - 29.

2. Ὁ Ἀκύλας ἦτο ἀφωρισμένος χριστιανὸς τοῦ β' αἰῶνος, ὁ ὁποῖος γε-

σιν τῆς διανοίας. «Καὶ τὰ ἔτη μου ἐν στεναγμοῖς». Συνεχῶς, λέγει, ἐστέναζα ἕνεκα τῶν συμφορῶν. «Ἦσθένησεν ἐν πτωχείᾳ ἡ ἰσχύς μου». Ὄταν ἐστερήθην, λέγει, τὴν βοήθειάν σου ἕνεκα τῆς ἁμαρτίας, ἦσθένησα. «Καὶ τὰ ὀσᾶ μου ἐταράχθησαν». Ὄσᾶ λέγει τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς.

[«Ὅτι ἐξέλιπεν ἐν ὀδύνῃ ἡ ζωὴ μου». Ἡ ἔλλειψις τῶν ἀναγκαίων, λέγει, μοῦ ἔλυωσε τὸ σῶμα. Ὁ Σιφεί καὶ ὁ Βερσελεὶ προσέκομισαν εἰς τὸν Δαβίδ σίτον καὶ κριθὴν καὶ ἄλευρα καὶ κουκιά καὶ φακῆν καὶ μέλι καὶ μερικά ἄλλα εἶδη, καθὼς καὶ τάπητας καὶ στρωσίδια· αὐτὰ δὲ καὶ τὰς τροφὰς προσέφεραν εἰς τὸν λαόν, διότι ἔλεγαν ὅτι ὁ λαὸς ἐπείνα καὶ εἶχεν ἀποκάμει ἀπὸ τὴν δίψαν εἰς τὴν ἔρημον 1].

12. «Παρά πάντας τοὺς ἐχθροὺς μου ἐγενήθην ὄνειδος». Καὶ οἱ ἐχθροὶ μου, λέγει, μὲ περιέπαιζαν καὶ οἱ γνωστοί μου μὲ ἐφοβοῦντο καὶ ὅσοι μὲ ἔβλεπαν μὲ ἀπέφευγαν ἕνεκα τῆς ὑπερβολικῆς μετανόας, τὴν ὁποῖαν ἤσκουν, βασανιζόμενος ὑπὸ τοῦ σάκκου καὶ τῆς στάκτης καὶ κλαίων νυχθημερὸν. Διὰ τοῦτο, ὅταν ἔφευγαν ἐκεῖνοι, περιέπιπτα εἰς λήθην καὶ ὡς νεκρὸς ἐφαινόμην νὰ ὁμοιάζω πρὸς χαμένον σκεῦος. Τὸ δὲ «παρά πάντας» δὲν θέλει νὰ εἴπη ὑπὲρ πάντας (περισσότερον ὄλων) ἀλλὰ ὑφ' ὅλων, ὅτι δηλ. ἐπεριπαίχθη ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐχθροὺς. Οὕτως ἄλλωστε μεταφράζει καὶ ὁ Ἀκύλας 2. «Παρά πάντων τῶν ἐχθρῶν μου ἐγενήθην ὄνειδος».

14 - 15. «Ὅτι ἤκουσα ψόγον πολλῶν παροικούντων κυκλόθεν». Ψόγον λέγει τὴν ἐπιβουλήν. Λέγει δὲ ὅτι οἱ ἐχθροὶ εἶχον περικυκλώσει αὐτὸν ἔχοντες κακὰ σχέδια ἐναντίον του. «Τοῦ λαβεῖν τὴν ψυχὴν μου ἐβουλεύσαντο. Ἐγὼ δὲ ἐπὶ σοί, Κύριε, ἤλπισα». Καταλαμβάνουν τὴν καρδίαν διὰ τῆς ψυχῆς 3, ἀφοῦ φονεύσουν προηγουμένως τὸν νοῦν διὰ τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας.

νόμενος Ἰουδαῖος μετέφρασε δουλικῶς κατὰ λέξιν τὴν Π. Διαθήκην εἰς τὴν ἑλληνικὴν, εἰς σημεῖον ὥστε τὸ κείμενον νὰ εἶναι ἐνίοτε ἀκατανόητον.

3. Ἡ καρδία εἶναι εὐρύτερος ὅρος δηλῶν ὀλόκληρον τὸν ἄνθρωπον, ἐνῶ ἡ ψυχὴ εἶναι τὸ πνευματικὸν τοῦ ἀνθρώπου μέρος.



«*Ἐν τοῖς χερσίν σου οἱ κληροὶ μου*». Εἰ καὶ ἐπιβουλεύουσιν οἱ ἐχθροί, ἐπιβουλεύοντες τὴν ψυχὴν μου λαβεῖν, ἀλλὰ οἱ κληροὶ μου πεφυλαγμένοι εἰσὶν ἐν ταῖς χερσίν σου, οὓς ἀποδώσεις μοι κατὰ καιρὸν, διὰ τὸ ἐπὶ σοί με ἐλπίζειν. Διὸ καὶ δέομαι  
5 ἐπὶ τοῦ παρόντος ἴσυσθῆναι ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἄθροισθέντες τὸν ἐμὸν καττύουσι θάνατον· ἐγὼ δὲ σὲ Θεὸν οἶδα καὶ πρότανιν. «*Ῥῦσαί με ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν μου καὶ ἐκ τῶν καταδιωκόντων με*». Φεῦγε τὴν πονηρίαν, φησὶν, ὁ Ἀπόστολος· εἰ καὶ διώκει ἡ πονηρία, διώκει δηλονότι καὶ ἡ μοιχεία καὶ ἡ πλε-  
10 ονεξία, καὶ ὁ θυμὸς καὶ ἡ ὀργή· τὰ δὲ λοιπὰ ἀπολέλειπτο.

«*Ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν σου ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου· σῶσόν με ἐν τῷ ἐλέει σου*». Τῆς γὰρ σῆς μοι γενομένης ἐπιφανείας, τὰ σκυθρωπὰ παραντίκα λυθήσεται. Οὗτός μοι, φησί, μόνος τρόπος τῆς σωτηρίας, εἰ τὸ σὸν ἐπιφάνης πρόσωπον.

15 «*Κύριε, μὴ καταισχυνθείην, ὅτι ἐπεκαλεσάμην σε*». Ἐντεῦθεν μανθάνομεν ὡς πολλὴν διαφορὰν ἁμαρτία πρὸς ἀσέβειαν ἔχει. Διὸ καὶ ὁ μέγας παρακαλεῖ Δαυὶδ αὐτὸν μὲν τῆς διὰ τὴν ἁμαρτίαν γεγενημένης αἰσχύνης ἀπαλλαγῆναι, τοὺς δὲ δυσσεβεία συζῶντας μετ' αἰσχύνης τῷ θανάτῳ παραπεμφθῆναι.

20 «*Ἄλαλα γενηθήτω τὰ χεῖλη τὰ δόλια*». Εἶχομαι, φησὶν, ἀποκωφωθῆναι τοὺς ἐχθρούς· τοῦτο δὲ ἔσται, εἰ ἐπιφάνης τὸ πρόσωπόν σου.

«*Ὡς πολὺ τὸ πλῆθος τῆς χρηστότητός σου, Κύριε!* Ὡς ἦδη διὰ τοῦ Πνεύματος φωταγωγηθεῖς, περὶ τῶν ἐσομένων εὐ-  
25 χαριστίαν ἀναφέρει. Ἔθος δὲ τῷ Δαυὶδ ἐπὶ ἐκπλήξεως πολλὰκις λαμβάνειν τὴν, «ὥς», φωνήν, ἀντὶ τοῦ, «σφόδρα». Πολλὴ σου ἐστὶν ἡ χρηστότης, ἣν ταμιεύεις καὶ φυλάττεεις ἡμῖν· τὸ γὰρ, «ἐκρυψας», ἀντὶ τοῦ, «ἐφύλαξας», ὡς καὶ τό· «Ἐκρυψέ με ἐν σκηνῇ αὐτοῦ». Κέχρηται δὲ τῷ, «ἐκρυψας», ἀντὶ τοῦ, «ἐφύλα-  
30 ξας», ἐπειδὴ τὸ κεκρυμμένον φυλάττεται. «Ἐξειργάσω τοῖς

1. Πρβλ. Κολ. 3, 8.

2. Ψαλμ. 26, 5.

16. «Ἐν ταῖς χερσί σου οἱ κληροὶ μου». Οἱ ἐχθροὶ μου με ἐπιβουλεύονται καὶ ζητοῦν νὰ κυριεύσουν τὴν ψυχὴν μου· οἱ κληροὶ μου ὁμως φυλάσσονται εἰς τὰς χεῖρας σου καὶ θὰ μοῦ ἀποδώσης αὐτοὺς ἐν καιρῷ, διότι ἐλπίζω εἰς σέ. Διὰ τοῦτο πρὸς τὸ παρὸν παρακαλῶ νὰ ἀπαλλαγῶ ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου. Ἐκεῖνοι μὲν συνηθροισμένοι μηχανεύονται τὸ θάνατόν μου, ἐγὼ ὁμως γνωρίζω σέ ὡς Θεὸν καὶ προστάτην· «Ῥῦσαί με ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν μου καὶ ἐκ τῶν καταδιωκόντων με». Ἀπόφευγε τὴν πονηρίαν, λέγει ὁ Ἀπόστολος<sup>1</sup>, ἀκόμη καὶ ἂν σέ καταδιώκη ἡ πονηρία, σέ καταδιώκη καὶ ἡ μοιχεία, ἡ πλεονεξία, ὁ θυμὸς καὶ ἡ ὀργή — τὰ ὑπόλοιπα ἔχουν παραλειφθῆ.

17. «Ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν σου ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου· σῶσόν με ἐν τῷ ἐλέει σου». Ὅταν δηλ. θὰ μοῦ ἀποκαλυφθῆς, παρευθὺς θὰ διασκορπισθῆ ἡ θλίψις. Αὐτός, λέγει, εἶναι ὁ μόνος τρόπος τῆς σωτηρίας μου, νὰ μοῦ φανερώσης δηλ. τὸ πρόσωπόν σου.

18. «Κύριε, μὴ καταισχυνηθῆν, ὅτι ἐπεκαλεσάμην σε». Ἐκ τῶν λόγων τούτων μανθάνομεν πόσον μεγάλη εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἀμαρτίας καὶ ἀσεβείας. Διὰ τοῦτο ὁ μέγας Δαβὶδ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ ἀπαλλάξῃ μὲν αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἐντροπὴν διὰ τὴν ἀμαρτίαν του, νὰ παραπέμψῃ δὲ εἰς ἀτιμωτικὸν θάνατον ὁσους ζοῦν εἰς τὴν ἀσέβειαν.

19. «Ἄλαλα γενηθήτω τὰ χεῖλη τὰ δόλια». Εὐχομαι, λέγει, νὰ καταστοῦν τελείως βωβοὶ οἱ ἐχθροί· τοῦτο δὲ θὰ γίνῃ, ἂν ἀποκαλύψῃς τὸ πρόσωπόν σου.

20. «Ὡς πολὺ τὸ πλῆθος τῆς χρηστότητός σου, Κύριε!» Φωτισμένος ἤδη ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, ἀναπέμπει εὐχαριστίαν διὰ τὰ μέλλοντα νὰ γίνουν. Ὁ Δαβὶδ δὲ συνηθίζει πρὸς ἔκφρασιν τοῦ θαυμασμοῦ του νὰ χρησιμοποιοῖ τὴν λέξιν «ὡς» ἀντὶ τοῦ «σφόδρα». Πολλὴ εἶναι ἡ ἀγαθότης σου, τὴν ὁποῖαν ἀποταμιεύεις καὶ φυλάσσεις χάριν ἡμῶν· διότι τὸ «ἔκρυσας» τίθεται ἀντὶ τοῦ «ἐφύλαξας», ὡς εἰς τὸ «Ἐκρυσέ με ἐν σκηνῇ αὐτοῦ»<sup>2</sup>. Χρησιμοποιοεῖ δὲ τὸ «ἔκρυσας» ἀντὶ τοῦ «ἐφύλαξας», διότι τὸ κρυμμέ-

ἐλπίζουσιν ἐπὶ σέ». Ἐντὶ τοῦ, ἐξαιργάσω ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι.

«Κατακρούψεις αὐτοὺς ἐν ἀποκρούφῳ τοῦ προσώπου σου».

Τὸ πρόσωπόν σου, φησί, σκέπη τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπὶ σέ γένηται.

«Ἀπὸ ταραχῆς ἀνθρώπων σκεπάσεις αὐτοὺς ἐν σκηνῇ ἀπὸ ἀντι-  
5 λογίας γλωσσῶν». Καθάπερ, φησὶν, σκέπη σκεπάσεις αὐτούς,  
ὥστε μήτε ὑπὸ τῶν λόγοις αὐτοῖς ἐπιχειρούντων καταβλάπτειν,  
μήτε ὑπὸ τῶν ἔργοις πολεμούντων ἀλλίσκωνται.

«Εὐλόγητός Κύριος, ὅτι ἐθανμάστωσε τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐν  
πόλει περιοχῆς». Δι' ἐμοῦ, φησὶν, ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη· ὅτι, μυρίων  
10 πολεμίων περὶ ἐμὲ συστάντων, καὶ δίκην μεγάλης πόλεως τὴν  
ἐμὴν ψυχὴν πολιορκεῖν πειρωμένων, ὁ ἐμὸς φύλαξ, φραγμὸν ἐμοὶ  
περιβαλὼν, τὸ ἔλεος αὐτοῦ θαυμαστὸν ἔδειξεν.

«Ἐγὼ δὲ εἶπον ἐν τῇ ἐκστάσει μου· Ἀπέρριμμαι». Ὀπη-  
νίκα, φησὶν, ἐταπεινουν ἐμαυτὸν ἐν τῇ γενομένῃ μοι ἐκστάσει,  
15 ὅτε καὶ ἐταράχθη ἐν θυμῷ ὁ ὀφθαλμὸς μου, ἐπέτριβον ἐμαυτὸν  
ὡς ἀπερριμμένος διὰ τὴν ἐμὴν ἁμαρτίαν. Ἄλλ' ἐγὼ μὲν ταῦτα,  
φησὶν, ἔλεγον, σὺ δὲ ὁ φιλόανθρωπος οὐκ ἀπέρριψας τὸν σὸν οὐ-  
κέτην.

«Ἀγαπήσατε τὸν Κύριον, πάντες οἱ ὄσιοι αὐτοῦ». Τρέπει  
20 τὸν λόγον εἰς τὴν ἐτέρων παραίνεσιν ἀφ' ὧν εὐηργετήθη, τοὺς  
ἄλλους ἐπὶ τὸ ἐξομολογεῖσθαι παρακαλῶν. «Καὶ ἀνταποδίδωσι  
τοῖς περισσῶς ποιούσιν ὑπερηφανίαν». Μακροθυμεῖ μὲν ὁ Κύ-  
ριος ἐπὶ τοῖς ὑπερηφάνοις, τοῖς δὲ περισσῶς ποιούσιν ὑπερηφα-  
νίαν καὶ ἀνταποδίδωσιν.

νον φυλάσσειται. «Ἐξειργάσω τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπὶ σέ». Δηλ. τὰ ἔπραξες εἰς τὸν κατάλληλον καιρόν.

21. «Κατακρύψεις αὐτοὺς ἐν ἀποκρύφῳ τοῦ προσώπου σου». Τὸ πρόσωπόν σου, λέγει, θὰ προστατεύσῃ ὅσους ἐλπίζουν εἰς σέ. «Ἀπὸ ταραχῆς ἀνθρώπων σκεπάσεις αὐτοὺς ἐν σκηνῇ ἀπὸ ἀντιλογίας γλωσσῶν». Θὰ τοὺς σκεπάσῃς, λέγει, ὡς σκεπή, ὥστε νὰ μὴ βλάπτωνται ἀπὸ ὅσους ἐπιτίθενται κατ' αὐτῶν διὰ λόγων οὐδὲ νὰ συλληφθοῦν ἀπὸ ὅσους πολεμοῦν αὐτοὺς δι' ἔργων.

22. «Εὐλόγητὸς Κύριος, ὅτι, ἔθαυμάστωσε τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐν πόλει περιοχῆς». Δι' ἐμοῦ, λέγει, ἔδοξάσθη ὁ Θεός· διότι, ὅταν μύριοι ἐχθροὶ συνεκεντρώθησαν γύρω μου καὶ ἐπεχείρουν νὰ πολιορκήσουν τὴν ψυχὴν μου ὡσάν μεγάλην πόλιν, ὁ φύλαξ μου, ἀφοῦ περιετείχισε τὴν ψυχὴν μου, ἀπέδειξε τὸ ἀξιοθαύμαστον ἔλεός του.

13. «Ἐγὼ δὲ εἶπον ἐν τῇ ἔκστασει μου· Ἀπέρριμαι». Ὅταν, λέγει, ἔταπείνωσα τὸν ἑαυτόν μου κατὰ τὴν ἔκστασιν τῆς ψυχῆς μου, ὅταν τὸ βλέμμα μου ἔταράχθη ἀπὸ θυμόν, ἐλυπούμην ὡς ἂν εἶχον ἀπορριφθῆ ἕνεκα τῆς ἁμαρτίας. Ἄλλ' ἐνῶ ἐγὼ ἔλεγον αὐτά, σὺ ὁ φιλόανθρωπος δὲν ἀπέρριψες τὸν δοῦλόν σου.

24. «Ἀγαπήσατε τὸν Κύριον, πάντες οἱ ὅσοι αὐτοῦ». Μεταφέρει τὸν λόγον εἰς τὴν προτροπὴν τῶν ἄλλων, ὅσων εὐηργέτησαν αὐτόν, καὶ προτρέπει τοὺς ἄλλους εἰς ἐξομολόγησιν. «Καὶ ἀνταποδίδωσιν τοῖς περισσῶς ποιουῖσιν ὑπερηφανίαν». Ὁ Κύριος μακροθυμεῖ μὲν διὰ τοὺς ὑπερηφάνους, ἀνταποδίδει ὁμως εἰς ὅσους εἶναι ὑπερβολικῶς ὑπερήφανοι.

ΛΑ'

Ψαλμὸς τοῦ Δαβὶδ· συνέσεως.

Ἕπόθεσις.

Ὁ Δαβὶδ ἐκθέτει τὰς πολλὰς κακοπαθείας, τὰς ὁποίας ὑπέ-

ιδ, ἦν ἐν τῇ μετανοίᾳ ὑπέμεινεν, μακαρίζει τοὺς τῆς ἀφέσεως τε-  
 τυχηκότας διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας. «Συνέσεως» δὲ  
 ἐπιγέγραπται ὁ ψαλμός, διὰ τὸ ταύτης μάλιστα δεῖσθαι τοὺς  
 ἀνθρώπους· ὅτι δὴ σφόδρα ἐκνευκότες ἐπὶ τὰ πάθη, ἵπποις  
 5 καὶ ἡμιόνους ἀπεικάσθησαν.

«Μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι, καὶ ὧν ἐπεκαλύφθη-  
 σαν αἱ ἁμαρτίαι». Ἀφίενται μὲν αἱ ἀνομίαι διὰ βαπτίσματος,  
 ἐπικαλύπτονται δὲ ἁμαρτίαι διὰ τῆς πικρᾶς μετανοίας.

«Μακάριος ἀνὴρ οὗ οὐ μὴ λογίσηται ὁ Κύριος ἁμαρτίαν,  
 10 οὐδὲ ἔστιν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ δόλος». Οὗτος γὰρ ἀληθῶς μα-  
 κάριος, ὁ ὄλη καρδίᾳ προσερχόμενος τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι. [Ὁ  
 γὰρ μετὰ δόλου βαπτιζόμενος, πρὸς τῷ μὴ τυχεῖν τῆς ἀφέσεως,  
 καὶ κριμα εἴξει]. Τό, «ὅτι», τῷ, «ἐπαλαιώθη», συναπτέον, ἴν'  
 ἦ· «Ὅτι ἐπαλαιώθη τὰ ὀσῆ μου, ἀπὸ τοῦ κράζειν με ὄλην τὴν  
 15 ἡμέραν». Ἐσίγησα μηκέτι φωνὴν ἀφεῖναι δυνάμενος. Τί δὲ ἔ-  
 κραξεν, ἢ τὴν συγγνώμην τῆς ἁμαρτίας αἰτῶν;

«Ὅτι ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἐβαρύνθη ἐπ' ἐμὲ ἡ χεὶρ σου». Ἀ-  
 γαθός, φησὶν, ὧν ἐπαίδευσας σφοδρῶς διὰ τῆς παιδείας ἐπιστρέ-  
 φων εἰς σωτηρίαν. «Ἐστράφην εἰς ταλαιπωρίαν ἐν τῷ ἐμπαγῆ-  
 20 ναί μοι ἄκανθαν». Ἄκανθαν τὴν ἁμαρτίαν φησὶν. Ὁ δὲ νοῦς οὐ-  
 τος· Ἐπειδὴ ἐνεπάγη, φησί, τῇ ψυχῇ μου ἡ ἁμαρτία, ἐταλαιπώ-  
 ρησα.

«Τὴν ἀνομίαν μου ἐγνώρισα». Τὸν τρόπον τῆς ἐξομολογή-  
 σεως σημαίνει. «Εἶπα ἐξαγορεύσω κατ' ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν. Δί-  
 25 καιος ἔαντοῦ κατήγορος ἐν πρωτολογία». Καὶ λέγε σὺ, φησί, τὰς  
 ἁμαρτίας σου πρῶτος.

1. Ὁ ψαλμός, φαίνεται, ἐψάλλετο ἤδη κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μ. Ἀθα-

μεινε κατά τὴν ἐποχὴν τῆς μετανοίας καὶ μακαρίζει ἐν συνεχείᾳ, ὅσους ἐπέτυχαν τὴν ἄφεσιν διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς ἀναγεννήσεως. Ὁ ψαλμὸς δὲ ἔχει τὴν ἐπιγραφὴν «Συνέσεως», διότι οἱ ἄνθρωποι ἔχουν μεγάλην ἀνάγκην ἀπὸ αὐτῆν, ἀφοῦ, βεβαίως, διὰ τῆς τελείας παραδόσεώς των εἰς τὰ πάθη ἔγιναν ὅμοιοι πρὸς ἵππους καὶ ἡμιόνους.

1. «Μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἄνομιαὶ καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι». Συγχωροῦνται μὲν αἱ ἁμαρτίαι διὰ τοῦ βαπτίσματος, καλύπτονται δὲ αἱ ἁμαρτίαι διὰ τῆς πικρᾶς μετανοίας.

2 - 3. «Μακάριος ἀνὴρ οὗ οὐ μὴ λογίσηται ὁ Κύριος ἁμαρτίαν, οὐδὲ ἔστιν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ δόλος». Εἶναι ἀληθῶς μακάριος ὁποῖος προσέρχεται μὲ ὅλην τὴν καρδίαν του εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα <sup>1</sup>. [Ὁποῖος ὅμως βαπτίζεται μὲ δόλον, ἐκτὸς τοῦ ὅτι δὲν θὰ τύχη συγχωρήσεως, θὰ τιμωρηθῆ ἐπὶ πλέον]. Τὸ «ὅτι» πρέπει νὰ συνδεθῆ πρὸς τὸ «ἐπαλαιώθη», ὥστε νὰ εἶναι: «Ὅτι ἐπαλαιώθη τὰ ὀσᾶ μου, ἀπὸ τοῦ κράζειν με ὅλην τὴν ἡμέραν». Ἐσιώπησα, διότι δὲν ἠδυνάμην πλέον νὰ ὁμιλήσω. Τί ἄλλο δὲ ἐκραύγασε ἐκτὸς τοῦ ὅτι παρεκάλεσε νὰ τοῦ συγχωρηθῆ ἡ ἁμαρτία;

4. «Ὅτι ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἐβαρύνθη ἐπ' ἐμέ ἡ χεὶρ σου». Ὡς ἀγαθὸς μὲ ἐπαίδευσες πρὸς σωφρονισμόν πολὺ, ὀδηγῶν με διὰ τούτου εἰς σωτηρίαν. «Ἐστράφην εἰς ταλαιπωρίαν ἐν τῷ ἐμπαγῆναί μοι ἄκανθαν». Ἄκανθαν λέγει τὴν ἁμαρτίαν. Τὸ νόημα εἶναι τὸ ἑξῆς: Ἄφ' ἧς ἐνεπήχθη εἰς τὴν ψυχὴν μου ἡ ἁμαρτία, ἐταλαιπωρήθην.

5. «Τὴν ἀνομίαν μου ἐγνώρισα». Δηλοῖ τὸν τρίπον τῆς ἐξομολογήσεως. «Εἶπα: ἐξαγορεύσω κατ' ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν». «Ὁ δίκαιος κατηγορεῖ ἐν πρώτοις τὸν ἑαυτὸν του» <sup>2</sup>. Λέγει καὶ σύ, λέγει, πρῶτος τὰς ἁμαρτίας σου.

νασίου κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ βαπτίσματος, ἐντεῦθεν δὲ καὶ αἱ ἀναφοραὶ εἰς τὸ μυστήριον τούτο.

2. Παρ. 18, 17.

«Ἐπὲρ ταύτης προσεύξεται πρὸς σὲ πᾶς ὄσιος». Ἐπὲρ τῆς ἐμοί, φησί, συγχωρηθείσης ἁμαρτίας ἕκαστος τῶν ὄσιων σοι εἴξεται. Δύο δὲ διὰ τούτων σημαίνει ἢ ὅτι ὑπόδειγμα πᾶσι με-  
 5 τανοίας ἔσομαι, ἢ προφητικώτερον, διὰ τὸ ἐξ αὐτοῦ τοῦ προσώ-  
 τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ. «Πλὴν ἐν κατακλυσμῷ ὑδάτων πολλῶν πρὸς  
 αὐτὸν οὐκ ἔγγιουσιν». Τὸν μετανοοῦντα, φησί, πλήθος πειρα-  
 σμῶν οὐκ ἐπικλύσει.

«Σὺ μου καταφυγή». Ἐκεῖνα περὶ τῆς ἁμαρτίας εἰρηκώς,  
 10 ἰκετεύει τῶν διὰ ταύτην ἐπενεχθέντων ἀπαλλαγῆναι κακῶν. Καὶ  
 μέντοι καὶ τυγχάνει τῆς ἀποκρίσεως· λέγει γάρ πρὸς αὐτὸν φι-  
 λάνθρωπος Κύριος· «Συνετιῶ σε καὶ συμβιβῶ σε ἐν ὁδῷ ταύτῃ». Ἐὐξαμένῳ λύτρωσιν ἐχθρῶν ἀντιφθέγγεται Θεός, ὁδηγήσειν  
 ἐπαγγελλόμενος ἐν εὐθείᾳ ὁδῷ.

15 «Μὴ γίνεσθε ὡς ἵππος καὶ ἡμίονος, οἷς οὐκ ἔστι σύνεσις». Ἐισηγεῖται τοῖς ἁμαρτάνουσι, τοῖς ἀλόγοις μὴ ἐκδιδόναι αὐ-  
 τοὺς πάθει. «Ἐν κημῷ καὶ χαλινῷ τὰς σιαγόνας αὐτῶν ἄγ-  
 ξεις». Ὡς πρὸς τὸν Κύριον ὁ λόγος. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι·  
 Τοὺς μὴ βουλομένους μετανοεῖν οἶά τινα χαλινῷ ἐπίστρεφον πρὸς  
 20 ἑαυτόν.

## ΑΒ'

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυὶδ ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις.

### Ἐπόθεσις.

Ἐν τούτῳ διδάσκει τοὺς ἤδη πιστεύσαντας εἰς Χριστόν,  
 25 αἰνεῖν τὸν ἑαυτῶν Δεσπότην, διδάσκων αὐτοὺς ἅμα τῆς δυνά-  
 μεως αὐτοῦ τὴν ὑπεροχὴν, ὅτι αὐτὸς ῥύστης τῶν ὄλων, αὐτὸς  
 Κύριος, αὐτὸς τοὺς μὲν πονηροὺς ἐξουθενεῖ, καὶ διασκεδάννυ-  
 σιν αὐτῶν τὰς βουλὰς, τοὺς δὲ ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτὸν σφίξει.

«Ἀγαλλιᾶσθε, δίκαιοι, ἐν Κυρίῳ . . . ἐν ψαλτηρίῳ δεκα-  
 30 χόρδῳ ψάλατε αὐτῷ». Δεκάχορδον ψαλτήριον τὸ σῶμά φησιν,

6. «Υπὲρ ταύτης προσεύξεται πρὸς σὲ πᾶς ὄσιος». Διὰ τὴν ἁμαρτίαν, λέγει, τὴν ὁποίαν μοῦ συνεχώρησες, θὰ προσευχηθῶν εἰς σὲ ὅλοι οἱ ἅγιοι. Διὰ τούτων ἐννοεῖ δύο πράγματα· ἢ ὅτι θὰ γίνω ὑπόδειγμα μετανοίας ἢ ὅλα τὰ ἔθνη θὰ ἐξομολογῶνται κατὰ πᾶσαν ἐποχὴν διὰ τῶν λόγων τοῦ Δαβὶδ ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας του. «Πλὴν ἐν κατακλυσμῷ ὑδάτων πολλῶν πρὸς αὐτὸν οὐκ ἐγγιοῦσιν». Τὸ πλῆθος τῶν πειρασμῶν, λέγει, δὲν θὰ κατακλύσῃ τὸν μετανοοῦντα.

7 - 8. «Σὺ μου καταφυγή». Ἐξομολογήσας τὴν ἁμαρτίαν, ἰκετεύει νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰ κακά, τὰ ὁποῖα ἐπέφερεν αὐτῇ. Λαμβάνει δὲ καὶ ἀπάντησιν· λέγει δηλ. πρὸς αὐτὸν ὁ φιλόανθρωπος Κύριος· «Συνετιῶ σε καὶ συμβιβῶ σε ἐν ὁδῷ ταύτῃ». Αὐτὸς μὲν προσηυχήθη νὰ λυτρωθῇ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς· ὁ δὲ Θεὸς ἀπαντᾷ διὰ τῆς ὑποσχέσεως, ὅτι θὰ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς τὴν εὐθείαν ὁδόν.

9. «Μὴ γίνεσθαι ὡς ἵππος καὶ ἡμίονος, οἷς οὐκ ἔστι σύνεσις». Συμβουλεύει τοὺς ἁμαρτάνοντας νὰ μὴ παραδίδωνται εἰς τὰ ἄλογα πάθη· «Ἐν κημῷ καὶ χαλινῷ τὰς σιαγόνας αὐτῶν ἄγξεις». Ὁ λόγος ἀπευθύνεται εἰς τὸν Κύριον. Τὸ λεγόμενον εἶναι τὸ ἐξῆς· Ὅσοι δὲν θέλουν νὰ μετανοήσουν, ὀδήγησε πλησίον σου διὰ τίνος χαλινουῦ.

## ΛΒ΄

Ψαλμὸς τοῦ Δαβὶδ· ἄνευ ἐπιγραφῆς εἰς τὸ ἑβραϊκόν.

### Ἐπίθεσις.

Εἰς αὐτὸν τὸν ψαλμὸν διδάσκει ὅσους ἤδη ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν νὰ ὑμνοῦν τὸν Δεσπότην των· διδάσκει δὲ εἰς αὐτοὺς συγχρόνως πόσον ὁ Κύριος ὑπερέχει εἰς δύναμιν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ λυτρωτὴς ὅλων, αὐτὸς εἶναι Κύριος καὶ τοὺς μὲν κακοὺς καταστρέφει καὶ ἀποδεικνύει τὰ σχέδιά των μάταια, ὅσους δὲ ἐλπίζουν εἰς αὐτὸν σώζει.

1 - 2. «Ἀγαλλιᾶσθε, δίκαιοι, ἐν Κυρίῳ . . . ἐν ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ ψάλατε αὐτῷ». Δεκάχορδον ψαλτήριον λέγει τὸ



ἄτε πέντε αἰσθήσεις ἔχον, καὶ πέντε ἐνεργείας ψυχῆς, δι' ἐκάστης αἰσθήσεως γινομένης ἐνεργείας ἐκάστης.

(*Ἔσαστε αὐτῷ ἄσμα καιόν*). Σαφῶς τὸν διὰ Μωσέως νόμον τέλος ἐσχηκέναι φησίν.

5 (*Ἔ*Οτι εὐθὺς ὁ λόγος τοῦ Κυρίου). Ὁ εὐαγγελικὸς δηλονότι. «Καὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πίστει». Πιστεῦειν δεῖ, φησί, τοῖς δι' αὐτοῦ θεοπρεπῶς ἐνεργοῦμένοις.

(*Ἔ*Αγαπᾷ ἐλεημοσύνην καὶ κρίσιν ὁ Κύριος). Ταῦτα, φησίν, ἀπαιτεῖ τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας. «Τοῦ ἐλέους Κυρίου πλήρης ἦ γῆ». Ἄρχεται τοῦ καὶ ποιητὴν ὄντα αὐτὸν τῆς πάσης κτίσεως δεικνύσαι, καὶ πρό γε τῆς γῆς ἦν καὶ ἐλέους πληρῶσαι φησίν· καὶ οὐκ ἂν ἄλλως συνεστηκέναι μὴ τούτου γέμουσα. Ἀμέλει καὶ οἱ οὐρανοὶ οὐκ ἂν ποτε συνέστησαν, εἰ μὴ τῷ λόγῳ διεκρατοῦντο, καὶ μὴν καὶ αἱ δυνάμεις αὐτῶν, τουτέστιν αἱ θεῖαι καὶ λογικαί.

15 [*Ἔ*Αγαπᾷ οὖν ἐλεημοσύνην ἐπὶ τῶν μετανοούντων· ἀγαπᾷ δὲ κρίσιν ἐπὶ τῶν ἀνενδότων. Τοιοῦτον δὲ καὶ ὁ Ἰησοῦς λέγει τῷ Θεῷ· (*Ἔ*Οτι ἡ ἐλεημοσύνη σου εἰς σταθμόν)· καὶ γὰρ κάκεινος τὴν μετὰ κρίσεως ἐλεημοσύνην παρίστησι, ζυγῶ καὶ ἀριθμῶ κατὰ τὴν ἐκάστου ἀξίαν ἀντιμετροῦμενος].

20 «Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν». Δήλωσις κἀνταῦθα τῆς ἁγίας Τριάδος. «Καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν». Στόμα Θεοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγει· οἱ γὰρ προφηταὶ δι' αὐτοῦ λαλοῦντες ἔλεγον· (*Ἔ*Οτι τὸ στόμα Κυρίου ἐλάλησε ταῦτα).

25 «Συνάγων ὡσεὶ ἄσκον ὕδατα θαλάσσης». Προσκαλούμενος, φησί, τὸ ἕδωρ τῆς θαλάσσης, καθάπερ ἐν ἄσκῳ τινι, ταῖς νεφέλαις ἐπισυνέχει· ὡς καὶ ἀλλαχοῦ φησίν· (*Ἔ*Ο προσκαλούμενος

1. Αἱ ψυχικαὶ ἐνεργεῖαι παράγουν διὰ τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων τὰ

σῶμα, διότι ἔχει πέντε αἰσθήσεις καὶ πέντε ψυχικὰς ἐνεργείας· ἐκάστη αἴσθησις πραγματοποιεῖ ἐκάστην ἐνέργειαν <sup>1</sup>.

3. «Ἄσατε αὐτῷ ἄσμα καινόν». Λέγει σαφῶς ὅτι ὁ νόμος τοῦ Μωυσέως θὰ λάβῃ τέλος.

4. «Ὅτι εὐθύς ὁ λόγος τοῦ Κυρίου». Προφανῶς τὸ Εὐαγγέλιον. «Καὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πίστει». Πρέπει νὰ πιστεύωμεν, λέγει, εἰς ὅσα ἔπραξεν ὡς Θεός.

5. «Ἀγαπᾷ ἐλεημοσύνην καὶ κρίσιν ὁ Κύριος». Αὐτὰ ζητεῖ, λέγει, ἀπὸ ὅσους πιστεύουν εἰς αὐτόν. «Τοῦ ἔλεους Κυρίου πλήρης ἡ γῆ». Ἀρχίζει νὰ δεικνύῃ ὅτι (ὁ Κύριος) εἶναι ποιητὴς ὀλοκλήρου τῆς κτίσεως, καὶ κατὰ πρῶτον τῆς γῆς, τὴν ὁποίαν ἐγέμισε μὲ τὸ ἔλεός του· διότι δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπάρχη, ἂν δὲν ἦτο γεμάτη (ἀπὸ τὸ ἔλεός του). Ὅμοίως καὶ οἱ οὐρανοὶ δὲν ὑπῆρχον, ἂν δὲν συνεκρατοῦντο ἀπὸ τὸν λόγον του, ὁμοίως δὲ καὶ αἱ δυνάμεις αὐτῶν, αἱ θεῖαι καὶ λογικαὶ δηλαδῆ.

[Ἄγαπᾷ, λοιπόν, τὴν εὐσπλαγχνίαν ἔναντι τῶν μετανοούντων· ἀγαπᾷ ὁμως καὶ τὴν κρίσιν τῶν ἀμετανοήτων. Παραπλήσια λέγει καὶ ὁ Ἡσαΐας πρὸς τὸν Θεόν· «Διότι ἡ εὐσπλαγχνία του εἶναι τὸ μέτρον» <sup>2</sup>. Δηλαδῆ καὶ ὁ προφήτης παρουσιάζει τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ τὴν κρίσιν, διὰ τῶν ὁποίων ὁ Θεὸς ζυγίζει καὶ μετρεῖ τὴν ἀξίαν ἐκάστου ἀνθρώπου].

6. «Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν». Καὶ ἐνταῦθα δηλοῦται ἡ ἅγια Τριάς. «Καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν». Στόμα Θεοῦ λέγει τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Ἄλλωστε καὶ οἱ προφῆται ὁμιλοῦντες δι' αὐτοῦ ἔλεγον· «Διότι αὐτὰ εἶπε τὸ στόμα Κυρίου» <sup>3</sup>.

7. «Συνάγων ὡσεὶ ἄσκον ὕδατα θαλάσσης». Συγκεντρώνει, λέγει, τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης, οὕτως εἰπεῖν, ἐντὸς ἄσκοῦ, καὶ διατηρεῖ αὐτὸ εἰς τὰ σύννεφα· ὅπως λέγει ἄλλου· «Αὐτὸς

αἰσθήματα εἰς τὴν συνειδησιν· π.χ. διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἡ ψυχικὴ ἐνέργεια τῆς ὁράσεως παράγει τὰ αἰσθήματα ὁράσεως.

2. Ἡσ. 28, 17.

3. Ἡσ. 1, 20.

τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐκχέων αὐτὸ ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς» καὶ πάλιν («Ἀνάγων νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς». Τιθεὶς ἐν θησαυροῖς ἀβύσσους). Καὶ τὰς ἀβύσσους, φησί, καθάπερ ἐν θησαυροῖς σφραγίζει, ἵνα μὴ ἀναβλύζουσαι ἐπικλύσωσι  
5 τὴν ξηρὰν.

«Φοβηθήτω τὸν Κύριον πᾶσα ἡ γῆ». Μηκέτι, φησί, τοῖς δαιμονίοις προσαγέτω ἡ γῆ τὸ σέβας. («Ἀπ' αὐτοῦ δὲ σαλευθήτωσαν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην»). Ἀκούοντες, φησὶν, αὐτοῦ οἱ τὴν οἰκουμένην οἰκοῦντες ἄνθρωποι, τῆς προ-  
10 τέρας στάσεως ἧς εἶχον εἰδωλολατροῦντες, δηλονότι σαλευθήτωσαν τῷ ἰδίῳ δημιουργῷ ὑπακούοντες.

«Ὅτι αὐτὸς εἶπε καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν». Ἡ μὲν γένεσις τὴν τῶν λογικῶν οὐσιώδη δηλοῖ ἡ δὲ κτίσις τὴν ἀπὸ τοῦ χείρονος ἐπὶ τὸ κρεῖττον σημαίνει μετα-  
15βολήν. «Εἴ τις γὰρ ἐν Χριστῷ καινῇ κτίσις».

«Κύριος διασκεδάζει βουλὰς ἐθνῶν». Τῶν νοητῶν δηλονότι. («Ἄθετεῖ δὲ λογισμοὺς λαῶν, καὶ ἄθετεῖ βουλὰς ἀρχόντων». Ἀπράκτους γὰρ ἐπιβουλὰς πάντων ἔθηκε τῶν Ἰουδαίων, τριήμερος ἀναστήσας. Τοῦτο γὰρ ἦν ὃ καὶ βούλεται, «ὅπερ καὶ εἰς  
20 τὸν αἰῶνα μένει»).

«Λογισμοὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ εἰς γενεὰν καὶ γενεάν». Τὰ δόγματα, φησὶν, ἃ βεβούλευται καὶ εἰς τὸν παρόντα αἰῶνα καὶ μέλλοντα. Λογισμοὶ Θεοῦ αἱ κατάλληλοι διακοσμήσεις· καρδία δὲ τὸ ἀπόκρυφον τῆς οὐσίας.

25 «Μακάριον τὸ ἔθνος οὗ ἐστὶ Κύριος ὁ Θεὸς αὐτοῦ». Τοὺς εἰς Χριστὸν πιστεύοντας ἐν τούτοις μακαρίους ἀποκαλεῖ.

[«Ἐξ οὐρανοῦ ἐπέβλεψεν ὁ Κύριος». Εἶπεν, «ἐπέβλεψεν», ἵνα μὴ τις αὐτὸν ἀγνοεῖν οἰηθῇ τὰ παρὰ τῶν ἀνθρώπων τολμώμενα].

μαζεύει τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης καὶ χύνει αὐτὸ εἰς ὄλην τὴν γῆν»<sup>1</sup>· καὶ πάλιν· «Συγκεντρώνει τὰ σύννεφα ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς γῆς»<sup>2</sup>. Τίθεις ἐν θησαυροῖς ἀβύσσους». Σφραγίζει δέ, λέγει, καὶ τὰς ἀβύσσους εἰς θησαυροφυλάκιον, διὰ νὰ μὴ ἀναπηθήσουν καὶ κατακλύσουν τὴν ξηρὰν.

8. «Φοβηθήτω τὸν Κύριον πᾶσα ἡ γῆ». Ἐὰς μὴ λατρεύη τοῦ λοιποῦ, λέγει, τὰ δαιμόνια ἡ γῆ. «Ἐπ' αὐτοῦ δὲ σαλευθήτωσαν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην». Ἐφοῦ ἀκούσουν αὐτόν, λέγει, οἱ ἄνθρωποι ὄλης τῆς οἰκουμένης, ὡς ἐγκαταλείψουν τὴν προηγουμένην εἰδωλολατρικὴν στάσιν των καὶ ὡς ὑπακούσουν εἰς τὸν δημιουργὸν των.

9. «Ὅτι αὐτὸς εἶπε καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν». Ἡ μὲν γένησις ἀναφέρεται εἰς τὴν οὐσίαν τῶν λογικῶν ὄντων, ἡ δὲ κτίσις σημαίνει τὴν μεταβολὴν ἀπὸ τοῦ χειρότερου εἰς τὸ καλλίτερον. «Πᾶς (ἄνθρωπος ζῶν) ἐν Χριστῷ εἶναι καινὴ κτίσις»<sup>3</sup>.

10. «Κύριος διασκεδάζει βουλάς ἐθνῶν»· προφανῶς τῶν πνευματικῶν. «Ἄθετεῖ δὲ λογισμοὺς λαῶν καὶ ἄθετεῖ βουλάς ἀρχόντων». Ἐπέδειξε δηλ. ματαίας τὰς ἐπιβουλάς τῶν Ἰουδαίων διὰ τῆς μετὰ τριήμερον καταστάσεώς του. Διότι τοῦτο θέλει, «ὅπερ καὶ εἰς τὸν αἰῶνα μένει».

11. «Λογισμοὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ εἰς γενεὰν καὶ γενεάν». Ἐννοεῖ τὰς ἀποφάσεις τὰς ὁποίας ἔλαβε καὶ κατὰ τὸ παρὸν καὶ κατὰ τὸ μέλλον. Λογισμοὶ τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἄρμονικὴ διάταξις τοῦ σύμπαντος, καρδία δὲ τὸ ἀκατάληπτον τῆς οὐσίας του.

12. «Μακάριον τὸ ἔθνος οὗ ἐστὶ Κύριος ὁ Θεὸς αὐτοῦ». Δι' αὐτῶν τῶν λόγων ὀνομάζει μακαρίους ὄσους πιστεύουν εἰς τὸν Χριστόν.

[13. «Ἐξ οὐρανοῦ ἐπέβλεψεν ὁ Κύριος». Εἶπεν «ἐπέβλεψε», διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ὅτι ἀγνοεῖ ὅσα ἀποτολμοῦν οἱ ἄνθρωποι].

2. Ψαλμ. 134, 7· πρβλ. Ἱερ. 10, 13.

3. Β' Κορ. 5, 17.

[«Ἐξ ἐτοίμου κατοικητηρίου αὐτοῦ». Ἦτοι ἠτοιμασμένον, εὐτρεπισμένον. Οἶκος γὰρ ὡσπερ Θεοῦ ἀποκεκλήρωται ὁ οὐρανός].

«Ὁ πλάσας καταμόνας τὰς καρδίας αὐτῶν». Μόνος, φησίν, 5 ὁ Θεὸς εἶδε τῶν ἀνθρώπων τὰς καρδίας. Διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ τοῖς Ἰουδαίοις ἔλεγε· «Τί διαλογίζεσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν»;

«Ἴδὸν οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν». Ὁφθαλμοὶ Κυρίου ἢ παντοπτικὴ αὐτοῦ δύναμις· ἢ πολλάκις ὁ 10 Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα, ὡς ἐν μέσῳ δύο φώτων ὁ Πατὴρ τῶν φώτων.

«Καὶ διαθρέφει αὐτοὺς ἐν λιμῶν». Ἐν καιρῶν, φησί, διωγμοῦ, μὴ συνισταμένων τῶν νοητῶν τροφῶν, αὐτὸς ὁ Κύριος διὰ Πνεύματος ἁγίου θρέφει αὐτούς.

«Ἡ δὲ ψυχὴ ἡμῶν ὑπομένει τῷ Κυρίῳ». Ὡς ἤδη δεδει- 15 γμένοι τὴν εἰς αὐτὸν πεποιθήσιν προβάλλονται.

### ΛΓ'

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυὶδ ὁπότε ἠλλοίωσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐναντίον Ἀβιμέλεχ, καὶ ἀπέλυσεν αὐτόν, καὶ ἀπῆλθεν.

### Ἐπιθέσεις.

20 Φεύγων ὁ Δαυὶδ τὸν Σαοὺλ, ἦλθε πρὸς Ἀβιμέλεχ, καὶ τῆς ἀφίξεως τὴν αἰτίαν ἐρωτώμενος παρ' αὐτοῦ, τὴν φυγὴν μὲν ἠρῆσατο· ἀπεστάλθαι δὲ εἶπε παρὰ τοῦ Σαοὺλ, ὡς καὶ τὴν ῥομφαίαν αἰτήσαι τοῦ Γολιάθ. Ἐπεὶ τοίνυν ἄλλα μὲν εἶπεν, ἄλλα δὲ ἐφρόνει, ἀναγέγραπται τὸ «ἠλλοιωκέναι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ». 25 Ἄδει δὲ τὸν ψαλμὸν τῷ νέῳ λαῶν, διδασκαλίαν εἰσηγησάμενος τῆς πνευματικῆς καὶ Ἐθαγγελικῆς λατρείας.

[14. «Ἐξ ἑτοίμου κατοικητηρίου αὐτοῦ», δηλ. προητοιμασμένου καὶ διακοσμημένου. Διότι ὁ οὐρανὸς εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, προωρισμένος διὰ τὴν κατοικίαν τοῦ Θεοῦ].

15. «Ὁ πλάσας κατὰ μόνας τὰς καρδίας αὐτῶν». Μόνον ὁ Θεός, λέγει, γνωρίζει τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο ἔλεγε καὶ ὁ Σωτὴρ εἰς τοὺς Ἰουδαίους· «Διατί σκέπτεσθε πονηρὰ πράγματα εἰς τὰς καρδίας σας»<sup>1</sup>;

18. «Ἴδου οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν». Ὁφθαλμοὶ τοῦ Κυρίου εἶναι ἡ ἰδιότης του νὰ βλέπη τὰ πάντα· πολλάκις δι' αὐτῶν ἐννοοῦνται ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα, ὁ δὲ Πατὴρ τῶν φώτων εὐρίσκεται οὕτω μεταξύ δύο φώτων.

19. «Καὶ διαθρέψαι αὐτοὺς ἐν λιμῶ». Ἐν καιρῷ διωγμοῦ, λέγει, ὅταν δὲν θὰ ὑπάρχουν πνευματικαὶ τροφαί, ὁ Κύριος θὰ τοὺς θρέψη διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

20. «Ἡ δὲ ψυχὴ ἡμῶν ὑπομένει τῷ Κυρίῳ». Προβάλλουν τὴν πεποίθησίν των εἰς τὸν Κύριον, διότι ἔχουν ἤδη ἀποδείξεις περὶ αὐτῆς.

### ΛΓ'

Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ, ὅταν ἠλλαξε τὸ πρόσωπόν του ἐνώπιον τοῦ Ἀβιμέλεχ καὶ ἀπέλυσεν αὐτόν καὶ ἔφυγεν.

#### ὑπόθεσις.

Ὅταν ἐξωρίσθη ὁ Δαβὶδ ἀπὸ τὸν Σαοὺλ, μετέβη εἰς τὸν Ἀβιμέλεχ· ὅταν ἐκεῖνος τὸν ἠρώτησε διὰ τὴν αἰτίαν τῆς ἀφίξεώς του, ἠρνήθη ὅτι ἐξωρίσθη, εἶπε δὲ ὅτι εἶχεν ἀποσταλῆ ἀπὸ τὸν Σαοὺλ διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν ρομφαίαν τοῦ Γολιάθ<sup>2</sup>. Ἐπειδὴ, λοιπόν, ἄλλα μὲν εἶπεν, ἄλλα δὲ ἐσκέπτετο, διὰ τοῦτο ἐγράφη εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τὸ «ἠλλοιωκέναι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ». Ψάλλει δὲ τὸν ψαλμὸν χάριν τοῦ νέου λαοῦ, εἰσάγει δὲ δι' αὐτοῦ τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς πνευματικῆς καὶ εὐαγγελικῆς λατρείας.

2. Βλ. Α' Βασ. 21, 2-11.

«Εὐλογήσω τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ . . . Ἐν τῷ Κυρίῳ ἐπαινεθήσεται ἡ ψυχὴ μου». Εἰ καὶ ἀξίως ἐπαίνου τυγχάνω εὐρεθέντος τινὸς καλοῦ ἐν ταῖς ἐμαῖς πράξεσιν, τοῦτο οὐκ ἐμοί, ἀλλὰ τῷ Θεῷ ἀναθετόν· αὐτὸς ἐμὲ καὶ πεποίηκε περιφανῆ, καὶ 5 ποιήσει περιβλεπτον. (Ἐκουσάτωσαν πραεῖς, καὶ εὐφρανθήτωσαν). Τὴν ἐμοὶ γεγενημένην παρὰ τοῦ Κυρίου σωτηρίαν πᾶς δίκαιος ἀκηκοὼς εὐφρανθείη. Ὅτι δὴ σφῶζει τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτόν, οὐκ ἀνέχεται μόνος ὑψῆσαι τὸν ὕμνον, ἀλλὰ τοὺς κοινωνοὺς τῆς πραότητος, κοινωνοὺς ποιεῖται τῆς ὕμνωδίας.

10 «Μεγαλύνετε τὸν Κύριον σὺν ἐμοί, καὶ ὑψώσομεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ τὸ αὐτό». Ὡς μὴ ἐξαρκῶν τὰ μεγαλεῖα ἐξαγγεῖλαι τοῦ Θεοῦ, εἰς τοῦτο αὐτὸς ὡς περισυλλαμβάνεσθαι καὶ τοὺς ἄλλους ἀξιοὶ καὶ συμπράττειν.

«Προσέλθετε πρὸς αὐτόν, καὶ φωτίσθητε». Ἄφ' ὧν ἐδέξαστο 15 πεποιθῶς, καὶ τοὺς ἄλλους εἰς τοῦτο ἀνάγει.

«Οὗτος ὁ πτωχὸς ἐκέκραξε, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτόν» Μάθετε, φησὶν, ἐκ τῶν κατ' ἐμὲ θαρρεῖν τῷ τῶν ὄλων Θεῷ. Εὐτελεῖ γὰρ ὄντα μὲν καὶ προβατέα τῆς οἰκείας προμηθείας ἤξιωσε, καὶ κρεῖττονα τῶν πολεμούντων ἀπέφηγε.

20 «Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλω τῶν φοβουμένων αὐτόν, καὶ ῥύσεται αὐτούς». Τοῦτο συμφωνεῖ καὶ τοῦ Ἀποστόλου τοῖς ῥήμασιν περὶ γὰρ τῶν ἀγγέλων οὗτος φησὶν «Οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα εἰς λειτουργίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν»; Οὕτω καὶ ὁ μακάριος 25 Ἰακώβ προσευχόμενός φησιν· (Ὁ ἄγγελος ὁ ῥυσάμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν μου). Οὕτω καὶ ὁ πατριάρχης ἀποστελεῖ

2 - 3. «Εὐλογήσω τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ . . . ἐν τῷ Κυρίῳ ἐπαινεθήσεται ἡ ψυχὴ μου». Καὶ ὅταν τύχη νὰ εἶμαι ἀξιέπαινος, ἐπειδὴ εὐρέθη κάτι καλὸν εἰς τὰς πράξεις μου, αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ ἀποδίδεται εἰς ἐμὲ ἀλλ' εἰς τὸν Θεόν. Αὐτὸς μὲ ἔκανε ἐνδοξον καὶ θὰ μὲ καταστήσῃ ἕξοχον. «Ἐκούσάτωσαν πραεῖς καὶ εὐφρανθήτωσαν». Οἴοσδήποτε δίκαιος ἀκούσῃ ὅτι μὲ ἔσωσεν ὁ Κύριος, θὰ χαρῆ. Ἐπειδὴ δὲ σώζει ὁ Θεὸς (ὄλους) ὅσους ἐλπίζουν εἰς αὐτόν, ὁ Δαβὶδ δὲν στέργει νὰ ψάλλῃ μόνος τὸν ὕμνον, ἀλλὰ κάνει μετόχους τῆς ὕμνωδίας ὅσους ἔγιναν μέτοχοι τῆς φιλανθρωπίας (τοῦ Θεοῦ).

4. «Μεγαλύνετε τὸν Κύριον σὺν ἐμοὶ καὶ ὑψώσομεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ τὸ αὐτό». Ἐπειδὴ δὲν ἀρκεῖ πρὸς ἐξύμνησιν τῶν μεγαλείων τοῦ Θεοῦ (αὐτὸς μόνος), διὰ τοῦτο ἀπαιτεῖ νὰ μετασχουν καὶ οἱ ἄλλοι καὶ νὰ συμπράξουν εἰς τοῦτο (δηλ. τὴν ὕμνωδίαν).

6. «Προσέλθετε πρὸς αὐτὸν καὶ φωτίσθητε». Ἐχων ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Θεὸν ἕνεκα τῶν ὅσων ἤδη ἔλαβε, προσκαλεῖ καὶ τοὺς ἄλλους εἰς τοῦτο.

7. «Οὗτος ὁ πτωχὸς ἐκέκραξε καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτόν». Μάθετε, λέγει, ἐξ ὅσων συνέβησαν εἰς ἐμὲ, νὰ ἔχετε ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Θεὸν τῶν ὄλων. Ἐνῶ δηλ. ἡμῖν ἀσήμαντος βοσκὸς προβάτων, μὲ ἤξιωσε τῆς προστασίας του καὶ μὲ ἀνέδειξεν ἰσχυρότερον ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μου.

8. «Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλω τῶν φοβουμένων αὐτὸν καὶ ῥύσεται αὐτούς». Τοῦτο συμφωνεῖ πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου, διότι λέγει περὶ τῶν ἀγγέλων «Δὲν εἶναι ὄλοι ὑπηρετικὰ πνεύματα, τὰ ὅποια ἀποστέλλονται διὰ νὰ ὑπηρετήσουν ὅσους πρόκειται νὰ κληρονομήσουν τὴν σωτηρίαν»<sup>1</sup>; Ὁμοίως καὶ ὁ μακάριος Ἰακώβ λέγει εἰς τὴν προσευχὴν του «Ὁ ἄγγελος, ὁ ὁποῖος μὲ ἐλύτρωσε ἀπὸ ὅλα τὰ δεινά μου»<sup>2</sup>. Ὁμοίως καὶ ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ εἶπε πρὸς τὸν θαυμαστὸν ὑπη-



τὸν ἄγγελον αὐτοῦ πρὸ προσώπου σου, καὶ λήψη γυναῖκα τῷ  
 υἱῷ μου Ἰσαὰκ ἐκεῖθεν». Οὕτω καὶ ὁ μακάριος λέγει Ζαχαρίας·  
 «Ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐμοί».

«Γεύσασθε, καὶ ἴδετε, ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος». Τοῦ ἀληθι-  
 5 νοῦ ἄρτου, φησί, γεύσασθε, τοῦ καταβάντος ἐξ οὐρανοῦ. «Μακά-  
 ριος ἀνὴρ ὃς ἐλπίζει ἐπ' αὐτόν»· ἔξει γὰρ τὴν μέλλουσαν ζωὴν.

«Πλούσιοι ἐπτώχευσαν καὶ ἐπέινασαν». Δηλονότι ὁ τῶν  
 Ἰουδαίων λαός. «Οἱ δὲ ἐκζητοῦντες τὸν Κύριον οὐκ ἐλαττωθή-  
 σονται παντὸς ἀγαθοῦ». Τὸν ἕτερον λέγει τὸν τῶν ἐθνῶν.

10 «Δεῦτε, τέκνα, ἀκούσατέ μου φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς . .  
 τὰ χεῖλη σου τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον». Διδασκαλίαν ἐθνῶν παρα-  
 τίθεται, ἧς πρῶτον τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ εἶναι φησι· δεύτερον τὸ  
 μὴ καταλαλεῖν ἀδελφοῦ· τρίτον, δόλου παντὸς παύειν τὰ χεῖλη·  
 τέταρτον, ἀποχὴν παντὸς κακοῦ καὶ ἐπιτήδευσιν ἀγαθοῦ ἐν ἄ-  
 15 πασι. Ἐφ' ἅπασιν δὲ τούτοις, εἰρήνην ἐπιδιώκειν καὶ ἀντέχε-  
 σθαι αὐτῆς. Εἰρήνη δὲ ὁ Χριστός. Τούτων δὲ τὴν ἐπιτήδευσιν  
 ζωὴν εἶναι λέγει καὶ ἡμέρας ἀγαθὰς.

«Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν· ζήτησον εἰρή-  
 νην, καὶ δίωξον αὐτήν». Τό, «ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ», ὁ φόβος δι-  
 20 δάσκει· τὸ δέ, «ποίησον ἀγαθόν», ἡ ἀγάπη. Διὸ μείζων ὁ ἀγα-  
 πῶν τοῦ φοβουμένου.

«Ὁφθαλμοὶ Κυρίου, ἐπὶ δικαίους, καὶ ὄτα αὐτοῦ εἰς δέη-  
 σιν αὐτῶν». Μέγαν τῇ ἐπιτηδεύσει τῆς ἀρετῆς ἀποδέδωκε μι-  
 σθόν, τὸ ἐπόπτῃν ἔχειν Θεόν.

25 «Φυλάσσει Κύριος πάντα τὰ ὀστᾶ αὐτῶν». Ὅστᾶ φησι τὰς  
 τῆς ψυχῆς δυνάμεις. Ἀτὰ δὲ εἰσι δικαιοσύνη, καρτερία, εὐσέ-  
 βεια καὶ πᾶσα, ὡς εἶπεῖν, ἀρετή.

ρέτην του· «Ὁ Κύριος ὁ Θεὸς θὰ ἀποστείλῃ τὸν ἄγγελόν του μαζί σου καὶ θὰ λάβῃς ἀπὸ ἐκεῖ γυναῖκα διὰ τὸν υἱόν μου Ἴσαάκ»<sup>1</sup>. Ὁμοίως καὶ ὁ μακάριος Ζαχαρίας λέγει· «Ὁ ἄγγελος ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ πρὸς ἐμέ»<sup>2</sup>.

9. «Γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος». Γευθῆτε, λέγει, τὸν ἀληθινὸν ἄρτον, ὁ ὁποῖος κατῆλθεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. «Μακάριος ἀνὴρ ὃς ἐλπίζει ἐπ' αὐτόν». Διότι θὰ ἀποκτήσῃ τὴν μέλλουσαν ζωὴν.

11. «Πλούσιοι ἐπτώχευσαν καὶ ἐπέινασαν». Προφανῶς ὁ Ἰουδαϊκὸς λαός. «Οἱ δὲ ἐκζητοῦντες τὸν Κύριον οὐκ ἐλαττωθήσονται παντὸς ἀγαθοῦ». Ἐννοεῖ τὸν ἄλλον λαόν, τὰ ἔθνη.

12 - 14. «Δεῦτε, τέκνα, ἀκούσατέ μου· φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς . . . καὶ χεῖλη σου τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον». Παραθέτει διδασκαλίαν πρὸς τὰ ἔθνη· τὸ πρῶτον σημεῖον τῆς εἶναι, λέγει, ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ· δεύτερον, νὰ μὴ κατακρίνωμεν τὸν ἀδελφόν· τρίτον, νὰ παύσωμεν πάντα δόλιον λόγον· τέτατον, νὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ κάθε κακόν καὶ νὰ φροντίζωμεν πάντοτε διὰ τὸ ἀγαθόν. Ὡς ἐπιστέγασμα δὲ τούτων, νὰ ἐπιδιώκωμεν τὴν εἰρήνην καὶ νὰ φυλάσσωμεν αὐτήν. Εἰρήνη δὲ εἶναι ὁ Χριστός. Ἡ ἐπιμελὴς ἐνασχόλησις μὲ ὅλα αὐτὰ εἶναι, λέγει, ζωὴ καὶ ἀγαθαὶ ἡμέραι.

15. «Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιήσον ἀγαθόν· ζήτησον εἰρήνην καὶ δίωξον αὐτήν». Ὁ φόβος διδάσκει τὸ «ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ», ἡ δὲ ἀγάπη τὸ «ποιήσον ἀγαθόν». Διὰ τοῦτο ὑπερέχει ὁ ἀγαπῶν ἔναντι τοῦ φοβουμένου.

16. «Ὁφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν». Ἐδωκε μεγάλην ἀμοιβὴν διὰ τὴν ἐπιμελῆ ἐνασχόλησιν μὲ τὴν ἀρετὴν, νὰ ἔχη δηλ. ὡς ἐπὶ τὴν τὸν Θεόν.

21. «Φυλάσσει Κύριος πάντα τὰ ὄστα αὐτῶν». Ὅστα ὀνομάζει τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς. Εἶναι δὲ ἡ δικαιοσύνη, ἡ καρτερία, ἡ εὐσέβεια καὶ ἐν γένει πᾶσα ἀρετὴ.

«Θάνατος ἀμαρτωλῶν πονηρός». Τὸν τῆς ψυχῆς θάνατόν φησιν, ὃν καὶ διαδέξεται πῦρ αἰώνιον, σκότος ἐξώτερον, ἀκοίμητος σκόληξ, κλαυθμὸς καὶ τριγμὸς τῶν ὀδόντων. Γέεννα γὰρ αὐτοῦς καὶ σκότος διαδέχεται.

5

ΛΔ'

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

Ἑπόθεσις:

Ἐκ προσώπου τοῦ πεποιοῦτος ἐπὶ Θεὸν καὶ πολεμουμένου ὑπὸ τῶν ἀφανῶν δυνάμεων τὰ προκειμένα λέγεται, ἣ καὶ ἐκ 10 τοῦ χοροῦ τῶν ἀποστόλων. Εἰσάγεται δὲ καὶ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ, τὰ ἐπὶ πάθει παρὰ τῶν Ἰουδαίων εἰς αὐτὸν γεγενημένα διηγούμενου, πρὸς ὑπομονὴν καὶ καρτερίαν τῶν πολεμουμένων διὰ Θεόν.

«Δίκασον, Κύριε, τοὺς ἀδικοῦντάς με, πολέμησον τοὺς πο- 15 λεμοῦντάς με». Τῷ προσώπῳ τῶν ἀποστόλων ἀρμόσει ἡ πρόσσodus.

Τοὺς Ἰουδαίους φησίν, οἱ μὴ ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς εἰρήνην, πολέμους ἔχουσι, καὶ πολεμοῦσι Χριστόν, ὃς ἐστὶν εἰρήνη ἡμῶν.

«Ἐπιλαβοῦ δπλου καὶ θυρεοῦ, καὶ ἀνάστηθι εἰς τὴν βοή- 20 θειάν μου». Ὅπλον καὶ θυρεὸν καὶ ῥομφαίαν τιμωρητικὰς δυνάμεις αἰνίττεται, τὰς ἐκπεμπομένας παρὰ Κυρίου πρὸς ἐπικουρίαν τῶν δικαίων.

«Εἶπον τῇ ψυχῇ μου Ὑσπηρία σοὺ εἰμι ἐγώ». Τοῦτό σε, φησίν, αἰτῶ εἰπεῖν τῇ ψυχῇ μου, ὡς γενήσῃ αὐτῇ βοηθός.

25 «Ἀποστραφήτωσαν εἰς τὰ ὀπίσω». Εὐεργετοῦνται οἱ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ἐπὶ τὴν κακίαν ὀδεύοντες, ἐὰν εἰς τὰ ὀπίσω ἐπιστραφῶσιν.

22. «Θάνατος ἀμαρτωλῶν πονηρός». Ὁμιλεῖ διὰ τὸν θάνατον τῆς ψυχῆς, τὸν ὅποιον θὰ ἀκολουθήσῃ αἰώνιον πῦρ, ἐξώτερον σκότος, ἀθάνατος σκώληξ, κλάμα καὶ τριγμός τῶν ὁδόντων. Θὰ παραλάβῃ δηλ. αὐτοὺς (τοὺς ἀμαρτωλοὺς) ἢ γέεννα καὶ τὸ σκότος.

## ΛΔ'

## Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ.

## Ἐπίθεσις.

Τὰ ἀκολουθοῦντα λέγονται ὑπ' ἀνθρώπου ἔχοντος ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὅποιος πολεμεῖται ὑπὸ τῶν ἀοράτων δυνάμεων, ἢ ὑπὸ τοῦ χοροῦ τῶν ἀποστόλων. Εἰσάγεται δὲ καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὅποιος διηγεῖται ὅσα ἔπραξαν εἰς αὐτὸν κατὰ τὸ πάθος οἱ Ἰουδαῖοι, ὥστε νὰ ἔχουν ὑπομονὴν καὶ καρτερίαν ὅσοι πολεμοῦνται ἔνεκα τοῦ Θεοῦ.

1. «Δίκασον, Κύριε, τοὺς ἀδικοῦντάς με, πολέμησον τοὺς πολεμοῦντάς με». Τὰ ἐν ἀρχῇ τοῦ ψαλμοῦ λεγόμενα ἀρμόζουν εἰς τὸ στόμα τῶν ἀποστόλων.

Ἐννοεῖ δὲ τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὅποιοι μὴ ἔχοντες εἰρήνην μέσων, εὐρίσκονται εἰς πολέμους καὶ πολεμοῦν τὸν Χριστόν, ὁ ὅποιος εἶναι ἡ εἰρήνη μας <sup>1</sup>.

2. «Ἐπιλαβοῦ ὄπλου καὶ θυρεοῦ καὶ ἀνάστηθι εἰς τὴν βοήθειάν μου». Διὰ τοῦ ὄπλου, τῆς ἀσπίδος καὶ τῆς ρομφαίας ὑπαινίσσεται τὰς τιμωρητικὰς δυνάμεις, αἱ ὅποια ἀποστέλλονται ὑπὸ τοῦ Κυρίου, διὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς δικαίους.

3. «Εἶπον τῇ ψυχῇ μου· Σωτηρία σου εἰμι ἐγώ». Σε παρακαλῶ, λέγει, νὰ εἶπῃς αὐτὸ εἰς τὴν ψυχὴν μου, ὅτι δηλ. θὰ βοηθήσῃς αὐτήν.

4. «Ἐπιστραφήτωσαν εἰς τὰ ὀπίσω». Ὅσοι βαδίζουν ἀπὸ τὴν ἀρετὴν εἰς τὴν κακίαν πράττουν καλῶς, ἐὰν ἐπιστρέψουν πρὸς τὰ ὀπίσω <sup>2</sup>.

2. Διότι διὰ τῆς ὑποχωρήσεως ταύτης ἐπανέρχονται εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς.

«Ἐλθέτω αὐτῷ ἡ παγίς ἣν οὐ γινώσκει, καὶ ἡ θήρα ἣν ἔκρυπεν συλλαβέτω αὐτόν, καὶ ἐν τῇ παγίδι πεσεῖται ἐν αὐτῇ». Ἀντεστράφη γὰρ εἰς κεφαλὰς πονηρῶν ἡ παγίς. Θηρεύσαντες γάρ, εἰς θάνατον ἀντηγερέθησαν, καὶ θανάτῳ παραδίδονται.

5 «Ἡ δὲ ψυχὴ μου ἀγαλλιᾶσεται ἐπὶ τῷ Κυρίῳ». Οἱ μὲν οὖν τὴν πάγην ἐξηερτυκότες, καὶ τὸ τῆς διαφθορᾶς κατὰ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ συνθέντες σκευώρημα, τὰς τῆς εἰς αὐτόν παρουσίας εἰσπραχθήσονται δίκας, κατὰ γε τοὺς ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένους τρόπους· ἡ δὲ γε ἐμὴ ψυχὴ, φησί, ἔξω παντός ἐσται  
10 δεινοῦ διηνεκῆς· ἦγον ἀκατάληκτον ἔχουσα τὸ χαίρειν ἐπὶ Θεῷ, καὶ κατευφραίνεσθαι λίαν ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ αὐτοῦ.

«Ἀναστάντες μου μάρτυρες ἄδικοι, ἃ οὐκ ἐγίνωσκον ἠρώτων με». Ἐντεῦθεν εἰσάγεται τὸ τοῦ Χριστοῦ πρόσωπον παρὰ τῇ κρίσει τῶν ἀρχιερέων συκοφαντουμένου.

15 «Ἀνταπεδίδοσάν μοι πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν καὶ ἀτεκνίαν τῇ ψυχῇ μου». Τοῦτό φησι, διὰ τὸ ἀναξίλους αὐτοὺς ὀφθῆναι τοῦ κληθῆναι τέκνα Θεοῦ· ὅπερ μάλιστα ἐγνώριζεν αὐτὸς κατὰ τό, «Ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυνάγειν τὰ τέκνα σου»;

«Ἐγὼ δέ, ἐν τῷ αὐτοὺς παρενοχλεῖν μοι, ἐνεδύομην σάκ-  
20 κων». Ἐπένθει γὰρ αὐτῶν τὴν ἀπώλειαν, ὡς καὶ λυπεῖσθαι, καὶ ἀδημονεῖν, καὶ δακρῦειν, καὶ προσεύχεσθαι ὑπὲρ τῆς ἀμαρτίας αὐτῶν.

«Καὶ ἐταπείνουν ἐν νηστείᾳ τὴν ψυχὴν μου». Βεβαιῶν τὴν ἐνανθρώπησιν, καὶ νηστείας οὐκ ἀπέσχετο. «Καὶ ἡ προσευχὴ  
25 μου εἰς κόλπον μου ἀποστραφήσεται». Τοῦτο σημαντικὸν εἶη τοῦ ἐναπομεῖναι ἐκεῖνους τῇ ἀμαρτίᾳ. Οὐδὲν γὰρ ὠφελήθησαν, φησί, τῇ ὑπερβολῇ τῆς ἀγνοίας, τὴν προσευχὴν ὡςπερ ἐπανακάμψαι ποιήσαντες.

«Ὡς πλησίον, ὡς ἀδελφὸν ἡμέτερον, οὕτως εἰρηρέστον».   
30 Ὡςπερ ἀδελφόν, φησί, καὶ φίλον, οὕτως ἐσπούδαζον εὐεργετεῖν

8. «Ἐλθέτω αὐτῷ ἡ παγίς ἣν οὐ γινώσκει· καὶ ἡ θήρα ἣν ἔκρυψεν συλλαβέτω αὐτόν· καὶ ἐν τῇ παγίδι πεσεῖται ἐν αὐτῇ». Ἡ παγίς δηλ. ἐστράφη κατὰ τῆς κεφαλῆς τῶν πονηρῶν. Ἐνῶ δηλ. ἔστησαν παγίδας, συνελήφθησαν οἱ ἴδιοι αἰχμάλωτοι διὰ νὰ θανατωθοῦν καὶ παραδίδονται εἰς τὸν θάνατον.

9. «Ἡ δὲ ψυχὴ μου ἀγαλλιᾶσεται ἐπὶ τῷ Κυρίῳ». Ὅσοι, λοιπόν, ἔστησαν τὴν παγίδα καὶ ἐμηχανεύθησαν τὸ δόλιον τέχνασμα τῆς θανατώσεως τοῦ Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος ὄλων μας, θὰ τιμωρηθοῦν διὰ τὴν κακὴν συμπεριφορὰν τῶν ἐναντίου του κατὰ τοὺς τρόπους, τοὺς ὁποίους πρὸ ὀλίγου ἀνεφέραμεν. Ἡ ψυχὴ μου ὁμως θὰ εὐρίσκεται πάντοτε ἐκτὸς πάσης συμφορᾶς· ἦτοι θὰ χαίρεται αἰωνίως πλησίον τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ πληροῦται μεγάλης εὐφροσύνης διὰ τὴν σωτηρίαν του.

11. «Ἀναστάντες μοι μάρτυρες ἄδικοι, ἃ οὐκ ἐγίνωσκον ἠρώτων με». Ἐδῶ εἰσάγεται τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ, ὃ ὁποῖος συκοφαντεῖται εἰς τὸ δικαστήριον τῶν ἀρχιερέων.

12. «Ἀνταπεδίδοσάν μοι πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν καὶ ἀτεκνίαν τῇ ψυχῇ μου». Τοῦτο λέγει, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἐφάνησαν ἀνάξιοι νὰ ὀνομασθοῦν τέκνα Θεοῦ. Τοῦτο δὲ ἐγνώριζεν ἄριστα ὁ Χριστὸς κατὰ τὸ· «Πόσας φορὰς ἠθέλησα νὰ συνάξω τὰ τέκνα σου»<sup>1</sup>!

13. «Ἐγὼ δέ, ἐν τῷ αὐτοῦς παρενοχλεῖν μοι, ἐνεδυόμην σάκκον». Ἐπένθει δηλ. διὰ τὴν ἀπώλειάν των καὶ ἐλυπεῖτο καὶ ἐστενοχωρεῖτο καὶ ἐδάκρυε καὶ προσηύχετο διὰ τὴν ἁμαρτίαν των.

«Καὶ ἐταπείνουν ἐν νηστείᾳ τὴν ψυχὴν μου». Πρὸς διαβεβαίωσιν τῆς ἐνανθρωπήσεως δὲν ἀπέφυγε καὶ τὰς νηστείας. «Καὶ ἡ προσευχὴ μου εἰς κόλπον μου ἀποστραφήσεται». Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἐκεῖνοι παρέμειναν εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Οὐδέν, λέγει, ὠφελήθησαν ὑπὸ τῆς προσευχῆς μου, διότι λόγῳ τῆς ὑπερβολικῆς μωρίας των συνετέλεσαν, ὥστε, οὕτως εἰπεῖν, νὰ ἐπιστρέψῃ ὀπίσω (ἡ προσευχή).

14. «Ὡς πλησίον, ὡς ἀδελφὸν ἡμέτερον, οὕτως εὐηρέστουν». Ὡς ἐάν ἦσαν ἀδελφὸς καὶ φίλος, λέγει, οὕτως ἐφρόντι-

αυτούς, βουλόμενος θεραπεύειν· διὸ καὶ ἐπένηθον ὑπὲρ αὐτῶν.

«Καὶ κατ' ἐμοῦ εὐφράνθησαν, καὶ συνήχθησαν». Ταῦτά μοι, φησί, τῆς ὑπὲρ αὐτῶν δδύνης ἀπεδίδουν τὰ ὀφόνια. «Συνήχθησαν ἐπ' ἐμὲ μάστιγες, καὶ οὐκ ἔγνω». Μαστίζοντές με, φησί, 5 οὐκ ἐγίνωσκον οὐδὲ εὑρισκον αἰτίαν οὐδεμίαν κατ' ἐμοῦ.

«Δισχίσθησαν, καὶ οὐ κατενόγησαν». Ἐμερίσθη γὰρ τὸ πλῆθος, ὡς ὁ εὐαγγελιστὴς φησι, τῶν μὲν ἀγαθὸν εἶναι λεγόντων, τῶν δὲ πονηρῶν. Καὶ τούτων γινομένων, φησίν, οὐ κατενόγησαν, οὐδὲ συνῆκαν κατὰ τίνος αἱ Πράξεις. Πότε, φησίν, ἐπι- 10 φαίνη καὶ ἐπαμυνεῖς ἀδικουμένῳ;

«Ἀποκατάστησον τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ τῆς κακουργίας αὐτῶν». Πάντα ὅσα πάσχει ἢ λέγει, ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ποιεῖ, διὰ τὸ κατελθεῖν αὐτόν, ἤγουν τὸν Χριστόν, καὶ σαρκωθῆναι ἐξ ἡμῶν. «Ἀπὸ λεόντων τὴν μονογενῆ μου». Λέοντάς φησι 15 ἢ τὰς πονηρὰς καὶ ἀντικειμένας δυνάμεις, αἱ μόνον οὐχὶ κατεβρυχήσαντο τοῦ Χριστοῦ, ἢ τάχα πού καὶ αὐτοὺς τοὺς τῶν Ἰουδαίων καθηγητάς. Οὕτω γὰρ αὐτῶν διαμνημονεύει λέγων διὰ φωνῆς Ἰερεμίας. «Ἐγεννήθη ὡς κληρονομία μου ὡς λέων ἐν δρυμῶ· διὰ τοῦτο ἐμίσησα αὐτήν». Μονογενῆ μὲν τὴν ἑαυτοῦ ψυ- 20 χὴν ὀνομάζει, τὸ «μονογενὲς» τιθεὶς ἀντὶ τοῦ «ἡγαπημένην». Ἄει γὰρ πῶς ἐστὶν ἐν ἀγάπῃ πλείστη τὸ μονογενὲς ἐν τέκνοις.

«Οἱ μισοῦντές με δωρεὰν καὶ διανεύοντες ὀφθαλμοῖς». Ἀντὶ τοῦ, συντιθέντες δόλους.

«Ὅτι ἐμοὶ μὲν εἰρηρικὰ ἐλάλουν, καὶ ἐπ' ὀργὴν δόλους διε- 25 λογίζοντο». Τό, «Διδάσκαλε ἀγαθέ»· καί, Ὅτι «οἶδαμε» ὅτι

ζα νὰ εὐεργετῶ αὐτοὺς ἀποβλέπων εἰς τὴν διόρθωσίν των· διὰ τοῦτο ἄλλωστε ἐπένθουν δι' αὐτοὺς.

15. «Καὶ κατ' ἑμοῦ εὐφράνθησαν καὶ συνήχθησαν». Αὐτὴν τὴν ἀμοιβὴν λέγει, μοῦ ἀνταπέδωσαν διὰ τὸν πόνον μου δι' αὐτοὺς. «Συνήχθησαν ἐπ' ἐμὲ μάστιγες καὶ οὐκ ἔγνων». Μὲ ἐμάστιζαν, λέγει, χωρὶς νὰ γνωρίζουν ἢ νὰ εὐρίσκουν κατηγορίαν ἐναντίον μου.

«Διεσχίσθησαν καὶ οὐ κατενύγησαν». Πράγματι ἐδιχάσθη τὸ πλῆθος, ὅπως λέγει ὁ εὐαγγελιστὴς <sup>1</sup>, διότι οἱ μὲν ἔλεγαν ὅτι εἶναι ἀγαθός, οἱ δὲ ὅτι εἶναι κακός. Παρ' ὅτι ἐγίνοντο αὐτὰ, δὲν συνεκινήθησαν οὔτε ἠννόησαν κατὰ ποίου ἐστρέφοντο τὰ γινόμενα. Εἶπε δὲ τὰ ἀνωτέρω ὄχι διὰ νὰ κατηγορήσῃ, ἀλλὰ διότι ἐπεθύμει βοήθειαν. Πότε, λέγει, θὰ ἐμφανισθῆς καὶ θὰ βοηθήσῃς τὸν ἀδικούμενον;

17. «Ἀποκατάστησον τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ τῆς κακουργίας αὐτῶν». Ὅλα ὅσα πάσχει ἢ λέγει, πράττει αὐτὰ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας μας· διότι κατῆλθεν αὐτός, δηλ. ὁ Χριστός, καὶ ἐσαρκώθη χάριν ἡμῶν. «Ἀπὸ λεόντων τὴν μονογενῆ μου». Λέοντας λέγει ἢ τὰς πονηρὰς καὶ ἐχθρικὰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι μόνον ὅτι δὲν ἐβρυχήθησαν κατὰ τοῦ Χριστοῦ, ἢ ἴσως καὶ αὐτοὺς τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἰουδαίων. Οὕτως ἄλλωστε χαρακτηρίζει αὐτοὺς, ὅταν λέγῃ μὲ τὸ στόμα τοῦ Ἰερεμίου· «Οἱ κληρονόμοι μου ἐγιναν ὡς λέων εἰς τὸ δάσος· διὰ τοῦτο ἐμίσησα αὐτούς» <sup>2</sup>. Μονογενῆ ἀποκαλεῖ τὴν ψυχὴν του, χρησιμοποιοῦν τὸ «μονογενές» ἀντὶ τοῦ «ἠγαπημένην». Πάντοτε δὲ πράγματι ἀγαπᾶται περισσότερο τὸ μονάκριβον τέκνον.

19. «Οἱ μισοῦντές με δωρεὰν καὶ διανεύοντες ὀφθαλμοῖς». Δηλαδή ὅσοι καταστρώνουν δόλια σχέδια.

20. «Ὅτι ἐμοὶ μὲν εἰρηνικὰ ἐλάλουν καὶ ἐπ' ὄργην δόλους διελογίζοντο». Ἐννοεῖ τὸ «Διδάσκαλε ἀγαθέ» <sup>3</sup> καὶ τὸ «Διότι

2. Ἰερ. 12, 8.

3. Λουκ. 18, 18.



τὴν ἀλήθειαν διδάσκεις, καὶ ὅτι οὐ λαμβάνεις πρόσωπον ἀνθρώπου».

«Καὶ ἐπλάτυναν ἐπ' ἐμὲ τὸ στόμα αὐτῶν». Τὰς βλασφημίας τὰς ἐπὶ τῷ σταυρῷ γινομένας φησὶν. «Εἶπον· Ἐδγε, εδγε, εἶδον 5 οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν». Ὡς κατ' εὐχὴν αὐτοῖς τοῦ πέρατος ἐκβεβηκότος, τὸ κρεμασθῆναι αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ξύλου. Τοῦτο δὲ ποιοῦσι καὶ οἱ ἐπαγγελομένοι τῇ θλίψει τοῦ δικαίου.

«Εἶδες, Κύριε, μὴ παρασιωπήσης, Κύριε, μὴ ἀποστῆς ἀπ' ἐμοῦ». Ἄνθρωπος γενόμενος ὁ μονογενῆς τοῦ Θεοῦ Λόγος, οὐκ 10 ἀποβαλὼν τὸ εἶναι Θεός, αἰτεῖ ὑπὲρ τῆς εἰς ἡμᾶς ἀδικίας γενομένης ὑπὸ τῶν δαιμόνων δικαστὴν γενόμενον τὸν Πατέρα, αἰτεῖ ἀποσκορπίσαι τῶν ὑπερηφάνων τὴν ὕβριν. Οὕτω γὰρ οἱ μὲν εἰς αἰσχύνην ἀποστραφήσονται, φησὶν, οἱ δὲ ἀγαλλιᾶσονται, τὰς ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ ἀνατιθέντες εὐχαριστίας.

15

## ΨΑΛΜΟΣ ΛΕ'

Εἰς τέλος τῷ δούλῳ Κυρίου τῷ Δαβὶδ.

## Ἑπόθεσις.

Κατηγορίαν περιέχει ὁ παρῶν ψαλμὸς τῆς ὑπερηφανίας τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων, καὶ τῆς κακίας ἔλεγχον· καὶ μὴν καὶ 20 ὑμνολογίαν τῶν δικαίων κριμάτων, δι' ὧν ἐποίησε τὴν ὑπ' οὐρανόν· πρὸς δὲ τούτοις καὶ εὐχαριστίας πρὸς τὸν Πατέρα ὑπὲρ ὧν εὐηργέτησε διὰ Ἰησοῦ· ἐφ' ἅπασιν δὲ τούτοις εὐχὴν ἀσφαλιζομένην τοῦ μὴ πεσεῖν εἰς ὑπερηφανίαν.

«Φησὶν ὁ παράνομος τοῦ ἁμαρτάνειν ἐν ἑαυτῷ». Οἶεται, 25 φησὶν, ὁ κακία συντεθραμμένος μηδένα θεωρεῖν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ κεκρυμμένα βουλεύματα. Τὸ γὰρ, «φησὶν», ἀντὶ τοῦ, «ἡγεῖται» ἢ («ὑπολαμβάνει»), τέθεικεν. Αἴτιον δὲ τῆς τοιαύτης ἀναλ-

γνωρίζομεν καλῶς ὅτι διδάσκεις τὴν ἀλήθειαν καὶ δὲν προσωποληπτεῖς»<sup>1</sup>.

21. «Καὶ ἐπλάτυναν ἐπ' ἐμέ τὸ στόμα αὐτῶν». Ἐννοεῖ τὰς βλασφημίας κατὰ τὴν σταύρωσιν<sup>2</sup>. «Εἶπον· Εὐγε, εὐγε, εἶδον οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν». Διότι ὄλα συνέβησαν δι' αὐτοὺς κατ' εὐχὴν, δηλ. τὸ νὰ κρεμάσουν αὐτὸν ἐπὶ ξύλου. Αὐτὸ δὲ πράττουν καὶ ὅσοι χαίρονται διὰ τὰς συμφορὰς τοῦ δικαίου.

22. «Εἶδες, Κύριε, μὴ παρασιωπήσης· Κύριε, μὴ ἀποστῆς ἀπ' ἐμοῦ». Ἀφοῦ ἔγινεν ἄνθρωπος ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ παύσῃ νὰ εἶναι Θεός, παρακαλεῖ τὸν Πατέρα νὰ τιμωρήσῃ τοὺς δαίμονας διὰ τὴν ἀδικίαν, τὴν ὁποίαν ἔκαναν εἰς ἡμᾶς, παρακαλεῖ δὲ νὰ διασκορπίσῃ (ὁ Πατὴρ) τὴν ἀλαζονείαν τῶν ὑπερηφάνων. Οὕτω δὲ οἱ μὲν (ἄδικοι) θὰ κατεντροπιασθοῦν, οἱ δὲ (δίκαιοι) θὰ χαροῦν καὶ θὰ ἀναπέμψουν εὐχαριστίας διὰ τὴν σωτηρίαν.

## ΛΕ'

Εἰς τέλος τοῦ δούλου τοῦ Κυρίου τοῦ Δαβίδ.

### Ἐπίθεσις.

Ὁ παρῶν ψαλμὸς κατακρίνει τὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐλέγχει τὴν κακίαν του. Ἐμνηστεύει ἀκόμη τὰς δικαίας βουλάς, διὰ τῶν ὁποίων ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὴν γῆν. Πρὸς τούτοις περιέχει καὶ εὐχαριστίας πρὸς τὸν Πατέρα διὰ τὰς εὐεργεσίας του διὰ τοῦ Ἰησοῦ. Ἐκτὸς ὄλων τούτων δὲ περιέχει καὶ προσευχὴν, ἣ ὁποία προφυλάσσει ἀπὸ τὴν πτώσιν εἰς τὴν ὑπερηφάνειαν.

2. «Φησὶν ὁ παράνομος τοῦ ἁμαρτάνειν ἐν ἑαυτῷ». Νομίζει, λέγει, ὅποιος ἔχει ἀνατραφῆ μέσα εἰς τὴν κακίαν, ὅτι οὐδεὶς βλέπει τὰς κρυμμένας σκέψεις τῆς ψυχῆς του. Δηλαδή ἔχει χρησιμοποίησιν τὸ «φησὶν» ἀντὶ τοῦ «ἡγεῖται ἢ ὑπολαμβάνει». Αἰτία δὲ αὐτῆς τῆς ἀναισθησίας εἶναι ὅτι δὲν φοβεῖται τὸν Δεσπότην.

2. Βλ. Μάρκ. 15, 29.

γησίας τὸ μὴ δεδιέναι τὸν πάντα ἐφορῶντα δεσπότην. «Οὐκ ἔστι φόβος Θεοῦ ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ». Ἐπειδὴ προθέμενος, φησί, τοῦ παρανομεῖν, ἔξω τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ τὸν τοῦ Θεοῦ τίθεται φόβον. Τῷ γὰρ φόβῳ Κυρίου ἐκκλίνει πᾶς ἀπὸ  
5 κακοῦ.

«Ὅτι ἐδόλωσεν ἐνώπιον αὐτοῦ». Ἐκὼν δὲ ταύτην ἔχει τὴν ἄγνοιαν, οὐ βουλόμενος λογιστεῦσαι τὰ πεπραγμένα, καὶ μισῆσαι τὰ κακῶς πεπραγμένα. «Τοῦ εἰσεῖναι τὴν ἀνομίαν αὐτοῦ καὶ μισῆσαι». Οὐδὲ τοῦτο, φησί, λογίζεται ὅτι ὁ Θεὸς εὕρισκε  
10 τὴν ἁμαρτίαν αὐτοῦ, καὶ εἰδὼν αὐτήν, μισεῖ καὶ αὐτήν καὶ αὐτόν.

«Τὰ ῥήματα τοῦ στόματος αὐτοῦ ἀνομία καὶ δόλος». («Ἀνομίαν») μὲν, δι' ἧς ἐπήγαγον ὕβρεις Χριστῷ «δόλον» δέ, ὅτι καὶ παγιδεύει αὐτὸν βουλόμενοι, χρηστοῖς προσέειπεν λόγοις. «Οὐκ ἠβουλήθη συνιέναι τοῦ ἀγαθύναι». Ἐκὼν, φησί, ἑαυτὸν ἔξωσε  
15 τοῦ εὐπραγῆσαι.

«Ἀνομίαν διελογίσαστο ἐπὶ τῆς κοίτης αὐτοῦ· παρέστη πάση ὁδῷ οὐκ ἀγαθῇ». Τὸ ἄυπνον αὐτῶν τῆς εἰς Χριστὸν ἐπιβουλῆς σημαίνει. «Κακία δὲ οὐ προσώχθησεν». Ἀντὶ τοῦ, τὴν κακίαν οὐκ ἐμίσησε.

20 «Κύριε, ἐν τῷ οὐρανῷ τὸ ἔλεός σου». Δείκνυσιν ὡς τῷ αὐτοῦ ἔλεει καὶ τὰ οὐράνια συνέστηκε, τουτέστιν αἱ λογικαὶ δυνάμεις. «Καὶ ἡ ἀλήθειά σου ἕως τῶν νεφελῶν».

«Ἡ δικαιοσύνη σου ὡς ὄρη Θεοῦ». Ἀληθεῖς, φησί, καὶ βεβαίας τὰς διὰ τῶν προφητῶν ἐπαγγελίας εἰδειξας· νεφέλαι γὰρ  
25 οἱ προφήται. Ἐδειξας δὲ ταύτας ἀληθεῖς, πλῆθος δικαιοσύνης χορηγήσας τοσοῦτον, ὡς ὄρεσι παραβάλλεσθαι Θεοῦ. «Τὰ κρίματά σου ἄβυσσος πολλή». Τοσαύτην δὲ ἔχων ἀλήθειαν καὶ δικαιοσύνην, τίνας ἔνεκεν μακροθυμεῖς ἀγνοῶ· τὸ τῆς ἀβύσσου γὰρ ἀθεώρητον μιμεῖται σου τὰ κρίματα· καθάπερ γὰρ ἐκείνης ἀν-  
30 θρώποις ἀθεώρητος ὁ βυθός, οὕτως ἀνέφικτος τῶν σῶν κριμάτων κατανόησις.

«Ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώσεις, Κύριε». Περὶ τῶν δύο λαῶν εἰρηκῶς ὁ Ἀπόστολος, «Συνέκλεισεν ὁ Θεὸς τοὺς πάντας εἰς

την, ὁ ὁποῖος βλέπει τὰ πάντα. «Οὐκ ἔστι φόβος Θεοῦ ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ». Ἄπαξ καὶ ἀποφασίση, λέγει, νὰ παρανομήση, δὲν βλέπει πλέον τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ. Διότι ἀπὸ φόβον διὰ τὸν Θεὸν ἀποφεύγομεν ὅλοι τὸ κακόν.

3. «Ὅτι ἐδόλωσεν ἐνώπιον αὐτοῦ». Ἐκουσίως ἔχει αὐτὴν τὴν ἄγνοιαν, διότι δὲν θέλει νὰ σκεφθῆ τὰς πράξεις του καὶ νὰ μισήσῃ τὰς κακὰς πράξεις. «Τοῦ εὐρεῖν τὴν ἀνομίαν αὐτοῦ καὶ μισῆσαι». Οὐδὲ τοῦτο σκέπτεται, λέγει, ὅτι δηλ. ὁ Θεὸς εὕρισκε τὴν ἁμαρτίαν του καί, ὅταν εὕρῃ αὐτὴν, μισεῖ καὶ αὐτὴν καὶ αὐτόν.

4. «Τὰ ῥήματα τοῦ στόματος αὐτοῦ ἀνομία καὶ δόλος». «Ἄνομία», μὲν, διότι ἐξύβρισαν τὸν Χριστόν· «δόλος» δὲ, διότι, θέλοντες νὰ παγιδεύσουν αὐτὸν ἐχρησιμοποίησαν καλοὺς λόγους. «Οὐκ ἠβουλήθη συνιέναι τοῦ ἀγαθῦναι». Ἐκουσίως, λέγει, ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν ἀγαθοεργίαν.

5. «Ἄνομίαν διελογίσαστο ἐπὶ τῆς κοίτης αὐτοῦ· παρέστη πάση ὁδῷ οὐκ ἀγαθῆ». Σημαίνει τὴν ἄγρυπνον ἐπιβουλήν των κατὰ τοῦ Χριστοῦ. «Κακία δὲ οὐ προσώχθησεν». Δηλ. δὲν ἐμίσησε τὴν κακίαν.

6. «Κύριε, ἐν τῷ οὐρανῷ τὸ ἔλεός σου». Δεικνύει ὅτι καὶ τὰ οὐράνια, δηλαδὴ αἱ λογικαὶ δυνάμεις, ὑπάρχουν χάρις εἰς τὸ ἔλεός του. «Καὶ ἡ ἀλήθειά σου ἕως τῶν νεφελῶν».

7. «Ἡ δικαιοσύνη σου ὡς ὄρη Θεοῦ». Ἀπέδειξες, λέγει, ἀληθεῖς καὶ βεβαίας τὰς ἐπαγγελίας, (αἱ ὁποῖαι ἐδόθησαν) διὰ τῶν προφητῶν· διότι νεφέλαι εἶναι οἱ προφῆται. Ἀπέδειξας ταύτας ἀληθεῖς διὰ τῆς χορηγήσεως τόσον πολλῆς δικαιοσύνης, ὥστε νὰ συγκρίνεται πρὸς τὰ ὄρη τοῦ Θεοῦ. «Τὰ κρίματά σου ἄβυσσος πολλή». Ἐνῶ δὲ ἔχεις τόσον μεγάλην ἀλήθειαν καὶ δικαιοσύνην, δὲν γνωρίζω διατί μακροθυμεῖς· διότι αἱ βουλαί σου ὁμοιάζουν πρὸς τὴν ἀθέατον ἄβυσσον· διότι ὅπως δὲν δύνανται οἱ ἄνθρωποι νὰ ἴδουν τὸν βυθὸν τῆς ἄβυσσου, οὕτως εἶναι ἀδύνατος ἡ κατανόησις τῶν βουλῶν σου.

«Ἄνθρώπους καὶ κτήνη σώσεις, Κύριε». Ὁ Ἀπόστολος ἀφοῦ εἶπε περὶ τῶν δύο λαῶν· «Συνέκλεισεν ὁ Θεὸς τοὺς πάντας

ἀπείθειαν, ἵνα τοὺς πάντας σώσῃ», ἐπήγαγεν· «Ὡς ἀνεξερεύ-  
νητα τὰ κρίματα αὐτοῦ». Καὶ ἐνταῦθα δμοίων ἐστίν· ἐπειδὴ γὰρ  
ἔμελλε τῶν δύο λαῶν τὴν σωτηρίαν διηγήσασθαι, οἱ καὶ σημαί-  
νονται διὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν κτηνῶν· ἀνθρώπων μὲν τῶν  
5 ἐξ Ἰσραὴλ ὡς κατηχουμένων ἐκ τοῦ νόμου, καὶ νοούντων τὰ  
διαφέροντα· κτηνῶν δὲ ὡς ἀλογωτέρων τῶν ἐξ ἔθνῶν· παιδευ-  
θέντες γὰρ οἱ ἐξ Ἰουδαίων τὸ μυστήριον διὰ νόμου καὶ προφη-  
τῶν, ἐξέπεσον· οἱ δὲ οὐδέποτε ἀκηκοότες οἱ ἐξ ἔθνῶν προσελή-  
φθησαν· τοῦτου χάριν προεῖρηκε· «Τὰ κρίματά σου ἄβυσσος πολ-  
10 λή». Ἀνθρώπους λέγει πάλιν, τοὺς τὴν λογικὴν ἀξίαν φυλάτ-  
τοντας· κτήνη δέ, τοὺς εἰς γῆν κάτω νεύοντας, καὶ τὰ γήινα βο-  
σκομένους φρονήματα. Οὐ μόνον οὖν δικαίους, ἀλλὰ καὶ ἁμαρτω-  
λοὺς εἰς σωτηρίαν ἐκάλεσεν.

«Οἱ δὲ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν σκέπη τῶν πτερύγων σου  
15 ἐλπιούσι». Τουτέστι, σκεπαστὴν καὶ βοηθόν σε ἐξουσι τοῦ εὐ-  
αγγελικοῦ λόγου, φησίν.

«Μεθυσθήσονται ἀπὸ πιότητος οἴκου σου, καὶ τὸν χει-  
μάρρον τῆς τρυφῆς σου ποτιεῖς αὐτούς». Χειμάρρους τρυφῆς  
ἐστὶν ὁ Χριστὸς κατὰ τὸ εἰρημένον· «Ἐκκλίνω ἐπ' αὐτούς ὡς  
20 χειμάρρους ἐπικλύζων δόξαν ἔθνῶν». Ἔστι δὲ καὶ πηγὴ ζωῆς  
καὶ φῶς ἐκ φωτός.

«Μὴ ἐλθέτω μοι πόνος ὑπερηφανίας». Ἐξω τοῦ πάθους  
ἀξιοῖ γενέσθαι. «Καὶ χεὶρ ἁμαρτωλοῦ μὴ σαλεύσει με». Μηδὲ  
μετακινήσάτω με, φησί, τῆς παρὰ σοὶ στάσεως πρᾶξις ἄτοπος.

25

ΑΣ'

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαβίδ.

Ἑπόθεσις.

Διδασκαλίαν περιέχει ὁ ψαλμὸς, εἰσηγούμενος τῷ νέφ λαφ

εἰς ἀπείθειαν, διὰ τὴν νὰ σώσῃ τοὺς πάντας», συνεπέρανε· «Πόσον ἀνεξερεύνητοι εἶναι αἱ βουλῆαι του»<sup>1</sup>! Καὶ ἐδῶ συμβαίνει παρόμοιον τι· ἐπρόκειτο δηλ. νὰ διηγηθῆ τὴν σωτηρίαν τῶν δύο λαῶν, οἱ ὅποιοι καὶ δηλοῦνται διὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων· ἀνθρωποὶ μὲν εἶναι οἱ ἐξ Ἰσραήλ, διότι καθωδηγήθησαν ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ ἐγνωρίζον τὰ συμφέροντα· ζῶα δὲ οἱ ἐξ ἐθνῶν, διότι δὲν εἶχον γινῶσιν τοῦ ὀρθοῦ· παρ' ὅτι ὁμως ἐχειραγωγήθησαν εἰς τὸ μυστήριον ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, οἱ Ἰουδαῖοι ἐξέπεσαν· οἱ ἐξ ἐθνῶν δὲ, καίτοι οὐδέποτε εἶχον ἀκούσει περὶ τούτου, προσελήφθησαν· διὰ τοῦτο, λοιπόν, προεῖπε· «Τὰ κρίματά σου ἄβυσσος πολλή». Ἀνθρώπους λέγει κατ' ἄλλην ἐρμηνείαν ὅσους διαφυλάσσουν τὴν λογικὴν ιδιότητα, ζῶα δὲ ὅσους κύπτουν εἰς τὴν γῆν καὶ βόσκουν τὰ γήινα φρονήματα. Δὲν ἐκάλεσε, λοιπόν, μόνον τοὺς δικαίους εἰς σωτηρίαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς.

8. «Οἱ δὲ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν σκέπη τῶν πτερυγῶν σου ἐλπιοῦσι». Δηλαδή θὰ ἔχουν σὲ ὡς φύλακα καὶ βοηθὸν διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ σου λόγου, λέγει.

9 - 10. «Μεθυσθήσονται ἀπὸ πίότητος οἴκου σου καὶ τὸν χειμάρρουν τῆς τρυφῆς σου ποτιεῖς αὐτούς». Χείμαρρος τρυφῆς εἶναι ὁ Χριστὸς κατὰ τὸ λεχθέν· «Θὰ κλίνω πρὸς αὐτούς ὡς χείμαρρος, ὁ ὅποιος θὰ κατακλύσῃ τὴν δόξαν τῶν ἐθνῶν»<sup>2</sup>. Εἶναι δὲ (ὁ Χριστὸς) καὶ πηγὴ ζωῆς καὶ φῶς ἐκ φωτός.

12. «Μὴ ἐλθέτω μοι πους ὑπερηφανίας». Προτρέπει νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸ πάθος. «Καὶ χεῖς ἁμαρτωλοῦ μὴ σαλεύσαι με». Ἄς μὴ με ἀπομακρύνῃ, λέγει, ἀπὸ σὲ ἀνάρμοστος πρᾶξις.

ΛΣ'

Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ.

ἝΥπόθεσις.

Ὁ ψαλμὸς περιέχει διδασκαλίαν· προτρέπει τὸν λαὸν νὰ

2. Ἦσ. 66, 12.

ἀποχὴν μὲν τῶν πονηρῶν, ἐπιτήδευσιν δὲ τῶν ἀγαθῶν· ἐξ ἑκατέρων πειθων, ἕκ τε τῆς τοῖς ἀγαθοῖς ἠδ' ἡτρεπισμένης ἐλπίδος, ἕκ τε τῆς τοῖς πονηροῖς ἀποκειμένης κολάσεως.

«Μὴ παραζήλου ἐν πονηρευομένοις, μηδὲ ζήλου τοὺς ποιοῦν-  
5 τας τὴν ἀνομίαν». Παραρνεῖ φεύγειν τὴν πονηρίαν, ὡς ἔκπτωσιν εἶναι παντὸς ἀγαθοῦ ταύτης ὑπογράφων τὸ τέλος.

«Καὶ κατασκήνου τὴν γῆν, καὶ ποιμανθήσῃ ἐπὶ τῷ πλούτῳ αὐτῆς». Γῆν λέγει τὴν θεόπνευστον Γραφήν, ἐν ἧ ὁ πλοῦτος τῶν ἀγίων, τουτέστιν αἱ ἐπαγγελίαι. Παραρνεῖ διαπαντὸς τῶν θείων  
10 προσχέσθαι λογίων, ἔρωτι τῶν ἐν αὐτοῖς ἀποκειμένων τοῖς ἀγίοις ἀγαθῶν.

«Ἀποκάλυπον πρὸς Κύριον τὴν ὁδὸν σου, καὶ ἔλπισον ἐπ' αὐτόν, καὶ αὐτὸς ποιήσει». Ἔση, φησί, φανερώς τὴν ἀρέσκουσαν αὐτῷ βαδίζων ὁδόν.

15 «Καὶ ἐξοίσει ὡς φῶς τὴν δικαιοσύνην σου». Δῆλος γὰρ ἐστιν, ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ὡς αὐτὸς ὁ Κύριος εἶρηκεν, ὅτι «οἱ δίκαιοι ἐκλάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος». Φῶς δὲ δικαιοσύνης γνώσις· ἐπειδὴ καὶ ἡ δικαιοσύνη κανὼν ἐστὶν ἀρετῶν. «Καὶ τὸ κριμά σου ὡς μεσημβρίαν». Ἄντι τοῦ· Κρινεῖ σε ἄξιον ὄντα φωτός.

20 «Καὶ αὐτὸς ποιήσει». Ὅταν ἐπ' αὐτῷ, φησί, ἐλπίσης, τότε καὶ αὐτὸς ποιήσει. Τί δὲ ποιήσει διαδείκνυσιν ἐπενεγκῶν· «Ἐξοίσει ὡς φῶς τὴν δικαιοσύνην σου, καὶ τὸ κριμά σου ὡς μεσημβρίαν». Τότε δὲ ἐξοίσει, φησὶν, ἄντι τοῦ ἐμφανῆ καταστήσει, καὶ ὅλον περίοπτον ἀποφανεῖ, λαθεῖν οὐκ ἔων τῆς εὐζωίας τὸ  
25 κάλλος. Ἔσται γὰρ ἅπασιν ἐναργῆς ἡ δικαιοσύνη σου δίκην φωτὸς ἀναλάμπουσα, φωτὸς μεσημβρινοῦ. Μεσημβρία γε μὴν ὀνομάζεται τῆς ἡμέρας αὐτὸ τὸ μεσαίτατον. Οὐ μόνον, φησί, δικαιοῖ τὸν ἐξομολογούμενον, καὶ κριμα αὐτῷ προσφέρει χρηστό-  
30 τέστι γνωρίζει πᾶσιν, διπερ αὐτὸν ἐδικαίωσεν. Οἷος ἦν ὁ λη-

ἀποφεύγη μὲν τὰ κακά, νὰ πράττη δὲ τὰ ἀγαθὰ· καὶ διὰ τῶν δύο πείθει, πόσον διὰ τῆς ἐλπίδος, ἢ ὁποῖα προητοιμάσθη διὰ τοὺς ἀγαθοὺς, ὅσον καὶ διὰ τῆς τιμωρίας, ἢ ὁποῖα ἀναμένει τοὺς κακοὺς.

1. «Μὴ παραζήλου ἐν πονηρευομένοις, μηδὲ ζήλου τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν». Παραρνεῖ νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν κακίαν, ὑπενθυμίζων ὅτι ὁ ἀποκλεισμός ἀπὸ πᾶν ἀγαθὸν εἶναι τὸ τέλος τῆς.

3. «Καὶ κατασκήνου τὴν γῆν καὶ ποιμανθήσῃ ἐπὶ τῷ πλούτῳ αὐτῆς». Γῆν λέγει τὴν θεόπνευστον Γραφήν, εἰς τὴν ὁποῖαν περιέχεται ὁ πλοῦτος τῶν ἀγίων, δηλ. αἱ ἐπαγγελίαι. Προτρέπει νὰ προσέχωμεν πάντοτε εἰς τοὺς θείους λόγους, ἀπὸ ἀγάπην διὰ τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀποθησαυρισθῆ εἰς αὐτοὺς διὰ τοὺς ἁγίους.

5. «Ἀποκάλυψον πρὸς Κύριον τὴν ὁδὸν σου καὶ ἔλπισον ἐπ' αὐτὸν καὶ αὐτὸς ποιήσῃ». Θὰ βαδίζης, λέγει, φανερώς τὴν ὁδόν, ἢ ὁποῖα τοῦ ἀρέσει.

6. «Καὶ ἐξοίσει ὡς φῶς τὴν δικαιοσύνην σου». Εἶναι, πράγματι, γνωστὸν ὅτι κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα, ὅπως ἔχει εἶπει ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, «οἱ δίκαιοι θὰ λάμπουν ὅπως ὁ ἥλιος»<sup>1</sup>. Φῶς δικαιοσύνης δὲ εἶναι ἡ γνώσις, διότι ἡ δικαιοσύνη εἶναι ὁ κανὼν τῶν ἀρετῶν. «Καὶ τὸ κρίμά σου ὡς μεσημβρίαν». Δηλαδή θὰ σέ κρίνῃ ὡς ἄξιον φωτός.

«Καὶ αὐτὸς ποιήσῃ». Ὄταν ἐλπίσης εἰς αὐτόν, λέγει, τότε αὐτὸς θὰ κάνῃ. Τί θὰ κάνῃ δὲ δεικνύει εἰς τὴν συνέχειαν. «Ἐξοίσει ὡς φῶς τὴν δικαιοσύνην σου καὶ τὸ κρίμά σου ὡς μεσημβρίαν» Τότε δὲ θὰ ἐκφέρῃ, δηλ. θὰ καταστήσῃ φανερόν καὶ θὰ φανερώσῃ εἰς τὴν θέαν πάντων τὸ κάλλος τῆς καλῆς ζωῆς, χωρὶς νὰ ἀποκρύπτεται πλέον. Θὰ γίνῃ δὲ πράγματι φανερά ἡ δικαιοσύνη σου, θὰ λάμπῃ δὲ ὡς φῶς καὶ μάλιστα μεσημβρινόν. Μεσημβρία δὲ ὀνομάζεται τὸ μέσον τῆς ἡμέρας. Δὲν δικαιώνει μόνον τὸν εὐσεβῆ, λέγει, καὶ δὲν ἀρκεῖται μόνον εἰς τὴν φιλάνθρωπον κρίσιν τοῦ δι' αὐτόν, ἀλλὰ καὶ ἐκθέτει εἰς τὸ φῶς τὴν δικαιοσύνην του, δηλαδή καθιστᾷ εἰς ὅλους γνωστὸν ὅτι ἐδικαίωσεν αὐ-



στής, οὗ τὸ κρῖμα ἐν μεσημβρία κατὰ τὸ μέσον τῆς ἡμέρας σταυρούμενος ὁ Ἰησοῦς ἐξήγαγε, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ δικαιοσύνην εἰς φῶς, τουτέστιν εἰς πάντων γνῶσιν ἤνεγκεν. Ἡ γὰρ ἐπ' αὐτῷ φωνή, « Ἀμήν, ἀμήν λέγω σοι, σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ πα-  
 5 ραδείσῳ », εἰς φανερόν τῇ οἰκουμένῃ, μᾶλλον δὲ φῶς τῇ οἰκουμέ-  
 νῃ γεγένηται, προτροπὴ πᾶσι τοῖς ἐν μετανοίᾳ τυγχάνουσιν. Οὐκ ἔσται, φησί, κακελυμμένον τὸ τῆς δικαιοσύνης λαμπρόν, ὡσπερ νῦν, ἀλλ' ἐπιφανὲς ὡσπερ ἥλιος ἐν μεσημβρία, ὡσπερ ὁ Κύριός φησι: « Τότε οἱ δίκαιοι λάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ  
 10 Πατρὸς αὐτῶν ».

« Ὑποτάγηθι τῷ Κυρίῳ καὶ ἰκέτευσον αὐτόν ». Αὐτὸς μὲν, φησί, ἄξιον ὄντα φωτὸς ἀποδείξει ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι· σὺ δὲ ἐνταῦθα ὑποτάγηθι. « Μὴ παραζήλου ἐν τῷ κατενοδομένῳ ἐν τῇ ὁδῷ αὐτοῦ ». Μὴ μιμήση, φησὶν, εὐδαιμονίαν ἐκ παρανομίας συγ-  
 15 κροτουμένην.

[Μὴ θαύμαζε ἄνθρωπον παράνομον κατευθυνόμενον, μηδὲ μιμήση εὐδαιμονίαν ἐκ παρανομίας συγκροτουμένην, μηδὲ πράττειν ἐρεθίζου τὰ δμοια· ἀλλ' εἰ καὶ κατὰ ῥοὴν αὐτῷ φέρεται πάντα, μὴ δάκνου μηδὲ δυσφόρει, ὅτι μὴ διδάσῃ δίκην οἱ πονηροί,  
 20 ἀλλ' ἐν εὐθυνείᾳ διάγουσιν, ὡς μὴ τινος τὴν τίσιν εὐθύνοτος].

« Παῦσαι ἀπὸ ὀργῆς, καὶ ἐγκατάλειπε θυμόν ». Μὴ ἴδῃς αὐτῶν τὴν εὐημερίαν, ἀλλὰ πρόσμεινον τὸ τέλος, καὶ ὄψει τὸν δ-  
 λεθρον. Ὁργὴ δὲ ἐστὶν ὄρεξις τιμωρίας· τιμωρία δὲ ἐστὶ κακοῦ ἀνταπόδοσις. « Μὴ παραζήλου ὥστε πονηρεύεσθαι ». Εὖ ἴσθι,  
 25 ὅτι οἱ μὲν τῆς θείας ἐλπίδος σφᾶς αὐτοὺς ἀναρτήσαντες, καὶ τὸν ἐπιεικῆ προαιρούμενοί βίον, ἐν ἀπραγμοσύνῃ καὶ εἰρήνῃ διατε-  
 λοῦσι, τρυφήν ἔχοντες μόνιμον τοῦ συνειδότος τὴν καθαρότητα· οἱ δὲ τῇ προσκαιρῷ εὐημερίᾳ θαρροῦντες ταχεῖαν δέξονται τὴν μεταβολήν, καὶ λήθη παραδοθήσονται παντελεῖ.

τόν. Τοιοῦτος δίκαιος ἦτο ὁ ληστής, τὸν ὁποῖον ἔκρινε τὴν μεσημβρίαν ὁ Ἰησοῦς, εὐρισκόμενος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ κατὰ τὸ μέσον τῆς ἡμέρας, καὶ ἔφερεν εἰς φῶς, δηλ. εἰς γνῶσιν ὄλων, τὴν δικαίωσίν του. Διότι οἱ πρὸς αὐτὸν λόγοι «Ἀληθῶς, ἀληθῶς σοῦ λέγω ὅτι σήμερον θὰ εἶσαι μαζί μου εἰς τὸν παράδεισον»<sup>1</sup>. ἔγιναν γνωστοὶ εἰς τὴν οἰκουμένην· μᾶλλον ἔγιναν φῶς διὰ τὴν οἰκουμένην, ἐνθάρρυνσις δι' ὄλους ὅσοι μετανοοῦν. Δέν θὰ καλύπτεται, λέγει, ἡ λαμπρότης τῆς δικαιοσύνης, ὅπως τώρα, ἀλλὰ θὰ γίνῃ φανερά, ὅπως ὁ ἥλιος κατὰ τὴν μεσημβρίαν, καθὼς λέγει ὁ Κύριος· «Τότε οἱ δίκαιοι θὰ λάμπουν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Πατρὸς των, ὅπως ὁ ἥλιος»<sup>2</sup>.

7. «Ὑποτάγηθι τῷ Κυρίῳ καὶ ἰκέτευσον αὐτόν». Αὐτὸς μὲν, λέγει, θὰ σὲ ἀναδείξῃ ἄξιον τοῦ φωτὸς κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα· σὺ δὲ νὰ ὑποταγῆς κατὰ τὸν παρόντα. «Μὴ παραζήλου ἐν τῷ κατευοδομένῳ ἐν τῇ ὁδῷ αὐτοῦ». Μὴ μιμηθῆς, λέγει, εὐδαιμονίαν ἢ ὁποία στηρίζεται εἰς τὴν παρανομίαν.

[Μὴ θαυμάζῃς παράνομον ἄνθρωπον εὐημεροῦντα οὐδὲ νὰ μιμηθῆς εὐδαιμονίαν, ἢ ὁποία στηρίζεται εἰς τὴν παρανομίαν, οὐδὲ νὰ παρακινήσῃς εἰς τὴν διάπραξιν ὁμοίων πραγμάτων· ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ὄλα βαίνουν εὐνοϊκῶς διὰ τὸν παράνομον, μὴ θλίβεσαι, καὶ μὴ δυσφορῆς, διατί δὲν τιμωροῦνται οἱ κακοὶ ἀλλ' εὐημεροῦν, ὡς ἐὰν οὐδεὶς ἐφρόντιζε διὰ τὴν τιμωρίαν των].

8. «Παῦσαι ἀπὸ ὀργῆς καὶ ἐγκατάλειπε θυμόν». Μὴ βλέπῃς τὴν εὐημερίαν, ἀλλὰ ἀνάμεινε τὸ τέλος καὶ θὰ ἴδῃς τὴν καταστροφὴν. Ὀργὴ δὲ εἶναι ἡ ἐπιθυμία τῆς τιμωρίας, τιμωρία δὲ ἢ ἀνταπόδοσις τοῦ κακοῦ. «Μὴ παραζήλου, ὥστε πονηρεύεσθαι». Γνώριζε καλῶς ὅτι ὅσοι μὲν ἐξήρτησαν ἑαυτοὺς ἀπὸ τὴν ἐλπίδα εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἐπροτίμησαν τὸν ὀρθὸν τρόπον ζωῆς, ζοῦν μέτρησαν καὶ εἰρήνην, ἔχοντες ὡς μόνιμον ἀπόλαυσιν τὴν καθαρότητα τῆς συνειδήσεως· ὅσοι ὅμως ἔχουν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν πρόσκαιρον εὐημερίαν, θὰ εὔρεθῶν ταχέως πρὸ ἀλλαγῆς καὶ θὰ παραδοθῶν εἰς τελείαν λήθην.

2. Ματθ. 13, 43.

«Καὶ ζητήσεις τὸν τόπον αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ εὗρης». Ὁμοιον τῷ εἰρημένῳ: «Οἱ δὲ ἀσεβεῖς ὀλόρριζοι ἀπολοῦνται».

«Καὶ κατατρυφήσουσιν ἐπὶ πλήθει εἰρήνης». Τρυφή δικαίου, πλήθος εἰρήνης ἐστίν· ἀπάθεια δὲ ψυχῆς, μετὰ γνώσεως τῶν 5 ὄντων ἀληθοῦς.

«Παρατηρήσεται ὁ ἁμαρτωλὸς τὸν δίκαιον». Τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ διαβόλου ληφθῆναι πρόσφορον, καὶ διὰ τούτων παραφυχὴν τοῖς ἀδικουμένοις προσφέρει. Δείκνυσι γὰρ τὸν μὲν παράνομον λυποῦντα καὶ μεμνηνότα κατὰ τῶν ἀπράγμονα βίον ἀσπα- 10 ζομένῳ, τὸν δὲ δίκαιον κριτὴν καταγελῶντα τῆς ἐγχειρήσεως, ἅτε δὴ τὴν ταχεῖαν αὐτοῦ τελευτὴν προορῶντα.

«Ὁ δὲ Κύριος ἐκγελάσεται αὐτόν». Διαγελαῖ, φησί, τὰς κατὰ τοῦ δικαίου ἐπιβουλάς τοῦ ἁμαρτωλοῦ· εἰδώς, ὡς ἔστησεν ἡμέραν καθ' ἣν τῷ μὲν ἀποδώσει τὴν αἰώνιον ζωὴν, τῷ δὲ τὴν αἰώ- 15 νιον κόλασιν.

«Ρομφαίαν ἐσπάσαντο οἱ ἁμαρτωλοί, ἐνέτειναν τόξον αὐτῶν . . . ἡ ρομφαία αὐτῶν εἰσέλθοι εἰς καρδίαν αὐτῶν». Ταῦτα, φησί, πεπόνθησιν οἱ πονηροὶ δαίμονες, ἃ ποιήσειν τοῖς ἁγίοις ἐπεβούλευσαν.

20 [«Κρεῖσσον ὀλίγον τῷ δικαίῳ». Ἐντὶ τοῦ, μεῖζόν ἐστι μικρόν ἔλεος τοῦ Κυρίου ὑπὲρ πάντα τὸν πλοῦτον τοῦ κόσμου].

«Γινώσκει Κύριος τὰς ὁδοὺς τῶν ἀμώμων». Ἐντὶ τοῦ, ἀποδέχεται καὶ τιμῆ. «Καὶ ἡ κληρονομία αὐτῶν εἰς αἰῶνα ἔσται». Ἐφθαρτοὶ γὰρ καὶ αἰώνιοι τῶν ἁγίων αἱ ἀνταποδόσεις.

25 «Οὐ καταισχυθήσονται ἐν καιρῷ πονηρῶν». Ἐν τοῖς τῶν διωγμῶν, φησί, καιροῖς, ἐκλειπόντων τῶν διδασκάλων, αὐτὸς ὁ Κύριος τῷ ἑαυτοῦ πνεύματι θρέψει τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας.

1. Ἰωβ 4, 7.

2. Ἡ ἀπάθεια δὲν εἶναι ἡ πλήρης ἐξάλειψις πάσης συγκινήσεως (λύπης, χαρᾶς), ἀλλ' ἡ ἀπαλλαγὴ ἐκ τῶν παθῶν διὰ παραλλήλου ἀναπτύ-

10. «Καὶ ζητήσεις τὸν τόπον αὐτοῦ καὶ οὐ μὴ εὔρης». Ὅμοιον πρὸς τὸ «Οἱ ἀσεβεῖς θὰ ἀπολεσθοῦν σύρριζοι»<sup>1</sup>.

«Καὶ κατατροφήσουσιν ἐπὶ πλήθει εἰρήνης». Ἀπόλαυσις τοῦ δικαίου εἶναι τὸ μέγεθος τῆς εἰρήνης, τῆς ἀπαθείας<sup>2</sup> δηλ. τῆς ψυχῆς εἰς τὴν ὁποῖαν ὑπάρχει καὶ ἡ ἀληθὴς γνῶσις τῶν ὄντων.

12. «Παρατηρήσεται ὁ ἁμαρτωλὸς τὸν δίκαιον». Τὸ λεγόμενον δύναται ν' ἀναφερθῆ εὐλόγως καὶ εἰς τὸν διάβολον. Διὰ τῶν λόγων τούτων παρηγορεῖ τοὺς ἀδικουμένους. Δεικνύει δηλ. ὅτι ὁ μὲν παράνομος θλίβεται καὶ ἐξοργίζεται ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἀγαποῦν τὴν θεάρεστον ζωὴν, ὁ δίκαιος κριτῆς ὁμως ἀντιμετωπίζει μετὰ περιφρονητικοῦ γέλωτος τὰς ἐνεργείας τοῦ παρανόμου, διότι προβλέπει τὸ ταχέως ἐπερχόμενον τέλος του.

13. «Ὁ δὲ Κύριος ἐγελάσεται αὐτόν». Γελᾷ, λέγει, διὰ τὰς ἐπιβουλάς τοῦ ἁμαρτωλοῦ κατὰ τοῦ δικαίου, διότι γνωρίζει ὅτι καθώρισεν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποῖαν εἰς τὸν μὲν ἕνα θὰ δώσῃ ὡς ἀμοιβὴν τὴν αἰώνιον ζωὴν εἰς τὸν ἄλλον δὲ τὴν αἰώνιον κόλασιν.

14 - 15. «Ῥομφαίαν ἐσπάσαντο οἱ ἁμαρτωλοί, ἐνέτειναν τόξον αὐτῶν . . . ἡ Ῥομφαία αὐτῶν εἰσέλθοι εἰς καρδίαν αὐτῶν». Οἱ πονηροὶ δαίμονες, λέγει, ἔχουν πάθει αὐτά, τὰ ὁποῖα ἐμμηχανεύθησαν νὰ κάνουν εἰς τοὺς ἀγίους.

[«Κρεῖσσον ὀλίγον τῷ δικαίῳ». Δηλαδή ὀλίγον ἔλεος τοῦ Κυρίου εἶναι μεγαλύτερον ἀπὸ ὅλον τὸν πλοῦτον τοῦ κόσμου].

18. «Γινώσκει Κύριος τὰς ὁδοὺς τῶν ἀμώμων». Δηλαδή ἀποδέχεται καὶ τιμᾷ. «Καὶ ἡ κληρονομία αὐτῶν εἰς αἰῶνα ἔσται». Αἱ ἀμοιβαὶ δηλαδή τῶν ἀγίων εἶναι ἀφθαρτοὶ καὶ αἰώνιοι.

19. «Οὐ καταισχυνθήσονται ἐν καιρῷ πονηρῷ». Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν διωγμῶν, λέγει, ὅταν θὰ ἐκλείψουν οἱ διδάσκαλοι, ὁ ἴδιος ὁ Κύριος θὰ τρέφῃ ὅσους πιστεύουν εἰς αὐτόν μετὰ τὸ πνεῦμά του.

ἕως τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν. Ἐνταῦθα εὔρηται καὶ ἡ διαφορὰ πρὸς τὴν στωικὴν ἀπάθειαν.

[«Οὐ καταισχυνήσονται ἐν καιρῷ πονηρῷ». Καιρὸς πονηρὸς ὁ τῆς κατὰ τῶν ἀσεβῶν ὀργῆς, ἐν ᾧ οἱ μὲν τῆς δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ πειραθίσονται· οἱ δὲ δόξαν καὶ τιμὴν, καὶ ἀφθαρσίαν, καὶ ζωὴν αἰώνιον ἀπολήψονται].

5 «Δανείζεται ὁ ἁμαρτωλός, καὶ οὐκ ἀποτίσει». Οὐκ ἀντιδίδωσι, φησίν, ὁ ἁμαρτωλὸς εὐχαριστίαν ὑπὲρ ὧν εὐεργετεῖται παρὰ Θεοῦ. «Ὁ δὲ δίκαιος οἰκτερεῖ, καὶ δίδωσιν». Ἀντιδίδωσι, φησίν, οἰκτιρομένους, τὸν ἑαυτοῦ Δεσπότην μιμούμενος.

«Ὅτι οἱ εὐλογοῦντες αὐτὸν κληρονομήσουσι γῆν». Ὁμοιον  
10 τὸ εἰρημένον πρὸς Ἀβραάμ· «Τοὺς εὐλογοῦντάς σε εὐλογήσω, καὶ τοὺς καταρωμένους σε καταράσομαι».

«Παρὰ Κυρίου τὰ διαβήματα ἀνθρώπου κατευθύνεται». Ἀποδέχεται, φησίν, ἦν ποιεῖται κατὰ τὸν βίον πρακτικὴν πορείαν.

«Ὅταν πέσῃ οὐ καταραχθήσεται». Εἰ καί, φησίν, συμβῆ  
15 ὀλίγον τι παρασφαλῆναι τὸν δίκαιον, οὐκ ἀδικηθήσεται ἔχων ἀντιστηρίζοντα τὸν Θεόν.

«Οὐδὲ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ζητοῦν ἄρτους». Τοὺς νοητούς φησιν, οἵτινές εἰσιν οἱ θεῖοι λόγοι.

«Καὶ κατασκήνον εἰς αἰῶνα αἰῶνος». Καὶ κληρονομήσεις,  
20 φησί, τὰς αἰωνίους σκηνάς.

«Δίκαιοι δὲ κληρονομήσουσι γῆν». Πολλαχοῦ τῆς διδομένης γῆς τοῖς πράεσιν ἐμνημόνευσε, προτρεπόμενος εἰς ἐπιθυμίαν αὐτῆς.

«Στόμα δικαίου μελετήσῃ σοφίαν». Προσῆκει, φησίν, κἂν  
25 τῇ γλώττῃ, κἂν ἐν τῇ διανοίᾳ τὰ θεῖα λόγια περιφέρειν, καὶ τὴν τούτων μελέτην ποιεῖσθαι διηρεκῶς· οὕτως γὰρ τὸ πρακτέον μανθάνων ὁ τῆς ἀρετῆς ἐραστής, ἀτρεμῆς μενεῖ καὶ ἀσάλευτος, τῶν καταβάλλειν ἐπιχειροῦντων περιγεγόμενος. Ταῦτα καὶ ἐν τῷ

[«Οὐ καταισχυνθήσονται ἐν καιρῷ πονηρῷ». Καιρὸς πονηρὸς εἶναι ἡ ὥρα τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ κατὰ τῶν ἀσεβῶν· κατ' αὐτὴν οἱ μὲν ἀσεβεῖς θὰ ἀποκτήσουν πείραν τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ Θεοῦ, οἱ δὲ δίκαιοι θὰ ἀποκτήσουν δόξαν, τιμὴν, ἀφθαρσίαν καὶ ζωὴν αἰώνιον].

21. «Δανείζεται ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ οὐκ ἀποτίσει». Ὁ ἁμαρτωλὸς, λέγει, δὲν ἀποδίδει εὐχαριστίας εἰς τὸν Θεὸν διὰ τὰς ἐυεργεσίας του. «Ὁ δὲ δίκαιος οἰκτεῖρει καὶ δίδωσιν». Ἄνταποδίδει, λέγει, τὴν εὐσπλαγχνίαν, μιμούμενος τὸν Δεσπότην του.

22. «Ὅτι οἱ εὐλογοῦντες αὐτὸν κληρονομήσουσι γῆν». Ὁμοιον πρὸς ὅ,τι ἐλέχθη εἰς τὸν Ἀβραάμ· «Θὰ εὐλογήσω ὅσους σὲ εὐλογοῦν καὶ θὰ καταρασθῶ ὅσους σὲ καταρῶνται»<sup>1</sup>.

23. «Παρά Κυρίου τὰ διαβήματα ἀνθρώπου κατευθύνεται». Δέχεται, λέγει, τὴν ἀμοιβὴν ἀπὸ τὸν Κύριον· διὰ τὰς καλὰς πράξεις τοῦ βίου του.

24. «Ὅταν πέση, οὐ καταρραχθήσεται». Ἄν δὲ συμβῆ νὰ παραπλανηθῇ ὀλίγον ὁ δίκαιος, δὲν θὰ παραμείνῃ, λέγει, εἰς τὴν ἀδικίαν, διότι ἔχει ὡς στήριγμα τὸν Θεόν.

25. «Οὐδὲ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ζητοῦν ἄρτους». Ἐννοεῖ τοὺς πνευματικούς ἄρτους, οἱ ὅποιοι εἶναι οἱ θεῖοι λόγοι.

27. «Καὶ κατασκήνου εἰς αἰῶνα αἰῶνος». Καὶ θὰ κληρονομήσῃ, λέγει, τὰς αἰωνίας σκηνάς.

29. «Δίκαιοι δὲ κληρονομήσουσι γῆν». Εἰς πολλὰ σημεῖα ἐμνημόνευσε τὴν γῆν, ἡ ὁποία δίδεται εἰς τοὺς πρᾶεῖς<sup>2</sup>, προτρέπων οὕτω νὰ ἐπιθυμῶμεν αὐτήν.

30. «Στόμα δικαίου μελετήσῃ σοφίαν». Πρέπει νὰ ἔχωμεν, λέγει, πάντοτε εἴτε εἰς τὴν γλῶσσαν εἴτε εἰς τὴν διάνοιαν τὰ θεῖα λόγια καὶ νὰ μελετῶμεν αὐτὰ συνεχῶς· διότι ἀφοῦ διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ μάθη τί πρέπει νὰ πράττῃ, ὁ ἀγαπῶν τὴν ἀρετὴν θὰ παραμείνῃ ἀτάραχος καὶ σταθερὸς καὶ θὰ νικᾷ ὅσους ἐπιχειροῦν νὰ τὸν καταρρίψουν. Αὐτὰ τὰ εἶπε καὶ εἰς τὸν πρῶτον

2. Πρβλ. Μαθ. 5, 5.

πρώτῳ ψαλμῷ ἔφη· « Ἄλλ' ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ μελετήσῃ ἡμέρας καὶ νυκτός », καὶ τὰ ἐξῆς. « Καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ λαλήσῃ κρίσιν ». Δικαιοκρισίαν οὐ τὴν δικαστικὴν, ἀλλὰ τὴν ἐξ ἀπλανοῦς καὶ ὑγιοῦς κριτηρίου.

- 5 « Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, καὶ οὐχ ὑποσκελισθήσεται τὰ διαβήματα αὐτοῦ. Κατανοεῖ ὁ ἁμαρτωλὸς τὸν δίκαιον κλπ. ». Διαφόρως τὰ αὐτὰ λέγει, τῇ πλείονι μελέτῃ μονιμωτέραν κατασκευάζων τὴν μνήμην. Λέγει δέ· Οὐ περιόψεται τὸν δίκαιον ὁ Δεσπότης ἐπιβουλευόμενον ὑπὸ τῶν πονηρῶν, οὐδὲ
- 10 συμψηφιεῖται αὐτοῖς τὰ τοιαῦτα τολμῶσιν· ἀλλ' ὑπερπηθῆσαι παρασκευάσει τὰ δίκτυα. Ταύτης ἀπήλυσεν Ἀβραὰμ τῆς προνοίας, δις ἀρπαγείσης τῆς Σάρρας· ταύτης ὁ Ἰσαάκ, αὐτὸ τοῦτο παθὼν· ταύτης ὁ Ἰακώβ, ὑπ' ἀδελφοῦ καὶ κηδεστοῦ φθονούμενος· ταύτης ὁ Ἰωσήφ, ὑπὸ φθόνου καὶ συκοφαντίας πολεμηθεῖς.
- 15 Καὶ τί δεῖ καταλέγειν ἅπαντα; ῥάδιον γὰρ τοῖς φιλομαθεῖσι καὶ τὰ πάλαι συλλέξαι, καὶ θεωρῆσαι τὰ νέα.

« Οὐδὲ μὴ καταδικάσεται αὐτὸν ὅταν κρίνηται αὐτόν ». Ἀντὶ τοῦ, ἐν τῷ κρίνεσθαι αὐτόν.

- « Ἐν τῷ ἐξολοθρευέσθαι ἁμαρτωλοῦς ὄψει ». Ἐκκοπτομέ-
- 20 νους, φησί, τοὺς ἁμαρτωλοῦς θεάσῃ.

« Εἶδον τὸν ἀσεβῆ ὑπερψυφούμενον, καὶ ἐπαιρούμενον ὡς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου ». Κατὰ τὸ εἰρημένον· « Σκιά ὁ βίος ἡμῶν ».

- « Καὶ παρῆλθον, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν ». Θεασάμενος, φησὶν, ἄνδρας πονηροῦς εὐήμεροῦντας, ἐνενόουν πῶς τούτου ἐπέτυχον·
- 25 εἶτα τοιαῦτα ἐννοῶν καὶ δεύτερα βουλευόμενος, θεωρῆσαι αὐτοῦς

1. Ψαλμ. 1, 2.

2. Γέν. 12, 10 - 20 καὶ 20, 1 - 18.

ψαλμόν· «'Αλλ' εἰς τὸν νόμον Κυρίου (εἶναι) ἡ θέλησίς του καὶ θὰ μελετᾷ τὸν νόμον του ἡμέραν καὶ νύκτα κλπ. 1. «Καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ λαλήσει κρίσιν». Δὲν ἐννοεῖ τὴν δικαίαν κρίσιν τῶν ἐπιγείων δικαστηρίων, ἀλλὰ τὴν κρίσιν τοῦ ἀλαθήτου καὶ κατὰ πάντα ὀρθοῦ δικαστηρίου.

31 - 32. «Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ καὶ οὐχ ὑποσκελισθήσεται τὰ διαβήματα αὐτοῦ. Κατανοεῖ ὁ ἁμαρτωλὸς τὸν δίκαιον κλπ.». Λέγει τὰ αὐτὰ κατὰ διάφορον τρόπον, καθιστῶν ἰσχυροτέραν τὴν μνήμην διὰ τῆς μεγαλυτέρας μελέτης. Λέγει δέ· Δὲν θὰ ἀδιαφορήσῃ ὁ Δεσπότης διὰ τὰς ἐπιβουλάς τῶν πονηρῶν κατὰ τοῦ δικαίου οὔτε θὰ συμφωνήσῃ πρὸς ὄσους ἀποτολμοῦν αὐτά, ἀλλὰ θὰ φροντίσῃ ὥστε ὁ δίκαιος νὰ μὴ ἐμπλακῆ εἰς τὰ δίκτυα. Αὐτὴν τὴν πρόνοιαν ἀπήλαυσεν ὁ Ἄβραάμ, ὅταν ἤρπάγη δύο φεράς ἢ Σάρρα 2· ὁμοίως ὁ Ἰσαάκ, ὅταν ἔπαθε τὸ αὐτὸ 3· ὁμοίως ὁ Ἰωσήφ, ὅταν κατεδιώχθη ἀπὸ τὸν φθόνον καὶ τὴν συκοφαντίαν 4. Καὶ διατί νὰ ἀναφερθῶ εἰς ὅλα τὰ παραδείγματα; Εἶναι εὐκόλον διὰ τοὺς φιλομαθεῖς νὰ συλλέξουν τὰ παλαιὰ καὶ νὰ παρατηρήσουν τὰ νέα παραδείγματα 5.

33. «Οὐδὲ μὴ καταδικάσεται αὐτόν, ὅταν κρινῆται αὐτόν». Ὅταν δηλαδὴ θὰ κρίνεται αὐτός (ὁ δίκαιος).

34. «Ἐν τῷ ἐξολοθρευέσθαι ἁμαρτωλοὺς ὄψει». Θὰ ἴδῃς, λέγει, νὰ ἐξολοθρεύωνται οἱ ἁμαρτωλοί.

35. «Εἶδον τὸν ἀσεβῆ ὑπερυψούμενον καὶ ἐπαιρόμενον ὡς τὰς κέδρους τοῦ λιβάνου». Κατὰ τὸ ρητόν· «Σκιά εἶναι ἡ ζωὴ μας» 6.

36. «Καὶ παρῆλθον καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν». Ὅταν εἶδα, λέγει, νὰ εὐημεροῦν ἄνθρωποι κακοί, ἐσκεπτόμην πῶς ἐπέτυχαν τοῦτο· ἔπειτα σκεπτόμενος αὐτὰ καὶ ἀναμοχλεύων τὰς σκέψεις μου, δὲν

3. Βλ. Γέν. 26, 6 - 11.

4. Βλ. Γέν. 39, 1 κ.έ.

5. Εἰς τὰ νέα παραδείγματα ἀνήκει καὶ ὁ Μ. Ἄθανάσιος, ὡς γνωρίζομεν ἐκ τοῦ βίου του.

6. Ἰώβ 8, 9.



οὐκ ἴσχυσα· ἀλλ' οὐδὲ τὸν τόπον, ἐν ᾧ ἐστάναι ἐδόκουν, οὐκ ἠδυνάμην εὐρεῖν.

«Φύλασσε ἀκακίαν, καὶ ἴδε εὐθύτητα, ὅτι ἔστιν ἐγκατάλειμμα ἀνθρώπων εἰρηνικῶν». Καὶ ἡ τιμωρία, φησί, τῶν πονηρῶν, καὶ τὸ «ἐγκατάλειμμα», ἦτοι ἡ κληρονομία τῶν ἀγαθῶν, παρασκευάζεται σε ἐπιτηδεύειν ἀπλότητα.

### ΛΖ'

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυὶδ εἰς ἀνάμνησιν περὶ τοῦ Σαββάτου.

#### Ἑπόθεσις.

10 Τοῦτον ᾄδει τὸν ψαλμὸν, ἀναμιμνήσκων ἑαυτὸν τῆς συνηχοῦσης τλαιπωρίας, ἧς ὑπέμεινε διὰ τὴν ἁμαρτίαν. Ἄξιοί δέ δι' αὐτοῦ τὸν Θεόν, σαββατισμοὺς αὐτῷ δοῦναι, ἦτοι ἀνάπαυσιν τῶν συμφορῶν.

«Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης με, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου  
15 παιδεύσης με». [Οἱ ταῖς κολάσεσι διακονούμενοι δαίμονες, καὶ αἱ τιμωρητικαὶ δυνάμεις, τοῦ Θεοῦ ὀργὴ καὶ θυμὸς λέγονται. Ἰκετεύει οὖν μὴ διὰ πονηρῶν δυνάμεων ἐλεγχθῆναι, μηδὲ δι' ἀποστολῆς ἀγγέλων σκυθρωπῶν παιδευθῆναι, ἀλλὰ διὰ λόγων σωτηρίων]. Παιδεύει ἡμᾶς ὁ Κύριος, εἰς ἀνάμνησιν ἄγων τῆς  
20 ἀρετῆς. Ὁ δὲ ἅγιος οὐ τὸν ἔλεγχον ἢ τὴν παιδείαν παραιτεῖται, ἀλλὰ τὴν μετ' ὀργῆς καὶ θυμοῦ.

«Ὅτι τὰ βέλη σου ἐνεπάγησάν μοι». Βέλη τὰς τιμωρητικὰς δυνάμεις φησί. «Καὶ ἐπεστήριξας ἐπ' ἐμὲ τὴν χειρὰ σου». Καθήψατό μου, φησίν, ἡ χεὶρ σου, ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας παιδεύουσα.

25 «Οὐκ ἔστιν ἴσσις ἐν τῇ σαρκί μου ἀπὸ προσώπου τῆς ὀργῆς σου». Δελώβημαι τὴν σάρκα, ἐπενηνεγμένης μοι τῆς ὀργῆς. «Οὐκ ἔστιν εἰρήνη ἐν τοῖς ὀστέοις μου ἀπὸ προσώπου τῶν ἁμαρτιῶν μου». Ἐξησθένησε, φησίν, ἡ δύναμις τῆς ἐμῆς ψυχῆς· ἡ δὲ αἰτία τῆς ἀσθενείας, ἡ ἁμαρτία.

1. Εἰς τὴν ἀνάπαυσιν εὐρηται ὑπαινιγμὸς εἰς τὸ σάββατον, τὸ ὁποῖον σημαίνει ἀνάπαυσιν. Πρόκειται περὶ λογοπαιγνίου, τρόπον τινά.

ἠδυνήθην νά ἴδω αὐτούς· ἀλλ' οὐδέ τὸν τόπον, εἰς τὸν ὅποιον ἐνόμιζαν ὅτι εὕρισκοντο ἠδραιωμένοι, ἠδυνήθην νά εὔρω.

37. «Φύλασσε ἀκακίαν καὶ ἴδε εὐθύτητα, ὅτι ἔστιν ἐγκατάλειμμα ἀνθρώπων εἰρηνικῶν». Τόσον ἡ τιμωρία, λέγει, τῶν κακῶν ὅσον καὶ τὸ «ἐγκατάλειμμα», δηλαδή ἡ κληρονομία τῶν ἀγαθῶν, ἃς σὲ παρακινουῖν νά ζῆς μὲ ἀπλότητα.

## ΛΖ'

Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ· εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Σαββάτου.

### Ἑπόθεσις.

Αὐτὸν τὸν ψαλμὸν ψάλλει ἐνθυμούμενος τὴν φοβερὰν ταιπωρίαν, τὴν ὁποίαν ὑπέμεινεν ἕνεκα τῆς ἀμαρτίας. Παρακαλεῖ δὲ τὸν Θεὸν διὰ τὸν ἑαυτὸν του νά τοῦ παράσχη σαββατισμούς, δηλ. ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰς συμφορὰς<sup>1</sup>.

2. «Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης με, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσης με». [Ὁργὴ καὶ θυμὸς τοῦ Θεοῦ λέγονται οἱ δαίμονες, οἱ ὅποιοι βασανίζουν, καὶ αἱ δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι τιμωροῦν τοὺς ἀνθρώπους. Ἰκετεῦει, λοιπὸν, νά μὴ ἐλεγχθῆ ὑπὸ τῶν πονηρῶν δυνάμεων οὔτε νά παιδευθῆ διὰ τῆς ἀποστολῆς κακῶν τὴν ὄψιν ἀγγέλων, ἀλλὰ διὰ λόγων σωτηρίων (νά ἐνθαρρυνθῆ)]. Μᾶς παιδεύει ὁ Κύριος, διὰ νά ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν μνήμην μας τὴν ἀρετὴν. Ὁ δὲ ἅγιος δὲν παρακαλεῖ νά ἀποφύγῃ τὴν παιδείαν ἐν γένει, ἀλλὰ τὴν συνδεδεμένην μὲ ὀργὴν καὶ θυμὸν.

3. «Ὅτι τὰ βέλη σου ἐνεπάγησάν μοι». Βέλη ὀνομάζει τὰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἐπιβάλλουν τιμωρίας». Καὶ ἐπεστήριξας ἐπ' ἐμέ τὴν χεῖρά σου». Μὲ ἤγγισε, λέγει, ἡ χεῖρ σου διὰ νά μὲ παιδεύσῃ ἕνεκα τῆς ἀμαρτίας μου.

4. «Οὐκ ἔστιν ἴασις ἐν τῇ σαρκί μου ἀπὸ προσώπου τῆς ὀργῆς σου». Ἐχει ἐξασθενήσῃ τελείως τὸ σῶμά μου, ἀφ' ἧς ἡ ὀργὴ σου ἐστράφη ἐναντίον μου. «Οὐκ ἔστιν εἰρήνη ἐν τοῖς ὀστέοις μου ἀπὸ προσώπου τῶν ἀμαρτιῶν μου». Ἐξησθένησε, λέγει, ἡ δύναμις τῆς ψυχῆς μου· αἰτία δὲ τῆς ἀσθενείας εἶναι ἡ ἀμαρτία.

1 «Ὅτι αἱ ἀνομίαι μου ὑπερῆραν τὴν κεφαλὴν μου». Κατέκαμψέ με, φησὶν, τὸ βαρὺ τῆς ἁμαρτίας φορτίον. Ἐν αὐτῇ δέ με καὶ τῶν σεσηπότεων ἐκείνων τραυμάτων ἢ δυσοσμία, ἃ, τὴν φρόνησιν ἀποβαλὼν, καὶ τῇ ἀφροσύνῃ δουλεύσας, εἰσεδεξάμην. Ὁ δὲ δὴ χάριον πάσης θυμηδίας ἐστερημένος, ἀσχάλλω καὶ ἀλύω διηνεκῶς, καὶ τῆς σκυθρωπότητος μεταβολὴν οὐκ εὗρισκω. «Ὡσεὶ φορτίον βαρὺ ἐβαρύνθησαν. ἐπ' ἐμέ». Βαρύτητα τὴν τῆς συνειδήσεως εἰς ἀπόγνωσιν ὤθησιν μετ' ἐπιτάσεώς φησιν.

«Προσώζεσαν καὶ ἐσάτησαν οἱ μύλωνές μου ἀπὸ προσώπου 10 τῆς ἀφροσύνης μου». Πᾶσα γὰρ ἁμαρτία μυσσάρα τε καὶ δυσώδης· εἰ μὴ γὰρ εἰς ἀφροσύνην καταπέσοι ἢ ψυχὴ, οὐκ ἂν ὑπομένοι τὴν ἁμαρτίαν. Ἐντεσθεν τὴν φύσιν τῆς ἁμαρτίας γινώσκομεν. Ὅποια τίς ἐστι, πλὴν ὅτι ἀφροσύνης ἡμῖν συμφαινουσιν αἱ ἁμαρτίαι;

15 «Ὅλην τὴν ἡμέραν σκυθρωπάζων ἐπορευόμην». Λεκτέον τοῦτο πρὸς τοὺς γελῶντας πολλὰ καὶ τερπομένους.

[«Ἐταλαιπώρησα καὶ κατεκάμφθην», καὶ τὰ ἐξῆς. Βαρύτητα τῆς συνειδήσεως ὡς εἰς ἀπόγνωσιν ὤθησιν.

«Ὅτι αἱ ψοαὶ μου ἐπλήσθησαν ἐμπαιγμῶν». Ἐπειδήπερ 20 φησὶν, ἐπὶ τὸ καταπαίξειν μου λοιπὸν τοὺς ἐχθρούς μου ἐώρων· τοὺς νοητοὺς δὲ λέγει].

«Ἐκακώθην καὶ ἐταπεινώθην ἕως σφόδρα». Ἐξ ἐκείνης, φησὶ, τῆς ἐπιθυμίας ἐτρέγνησα τὸ κύπτειν εἰς γῆν, καὶ διηνεκῶς ὀλοφύρεσθαι διὰ τὰς πικρὰς τῆς καρδίας ὀδύνας. Τοῦτου χάριν 25 τῆς ἐπιθυμίας μεταβαλὼν τὴν ἐνέργειαν, ὑπουργὸν αὐτὴν κατέστησα τοῦ θεοῦ βουλήματος. Τοῦτο γὰρ ἐπήγαγεν· «Ὡρῶμην ἀπὸ στεναγμοῦ τῆς καρδίας μου». Μαστίζων τὸ συνειδός, τὴν καρδίαν μου στεναγμοὺς ἀφιέναι ἐποίουν.

«Καὶ ὁ στεναγμός μου ἀπὸ σοῦ οὐκ ἀπεκρύβη». Τῆς μετα- 30 νοίας, φησὶν, ὁ πόθος στήτω ἐνώπιόν σου, ἧ ἔχω ἐπιθυμίαν σωθῆ-

1. Ἡ μετάνοια καὶ οἱ θρήνοι παρίστανται ὡς καρποὶ, σταφυλαὶ ἐν προκειμένῳ τῆς ἀμπέλου τῆς ἁμαρτίας.

5. «Ὅτι αἱ ἀνομίαι μου ὑπερῆραν τὴν κεφαλὴν μου». Μὲ ἔκαμψε, λέγει, τὸ βαρὺ φορτίον τῆς ἁμαρτίας. Μὲ ἐνοχλεῖ δὲ καὶ ἡ δυσσομία τῶν ἐν σήψει τραυμάτων, τὰ ὁποῖα ἐδέχθη, ὅταν ἀπώλεσα τὴν φρόνησιν καὶ ἔγινα δοῦλος τῆς ἀφροσύνης. Ἐνεκα τούτου στεροῦμαι πάσης χαρᾶς, στενοχωροῦμαι καὶ θλίβομαι διαρκῶς καὶ δὲν εὐρίσκω τρόπον νὰ ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὴν σκυθρωπότητα. «Ὡσεὶ φορτίον βαρὺ ἐβαρύνθησαν ἐπ' ἐμέ». Βαρύτητα λέγει τὴν μετ' ἐπιτάσεως ἐξώθησιν τῆς συνειδήσεως εἰς ἀπόγνωσιν.

6. «Προσώζεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου ἀπὸ προσώπου τῆς ἀφροσύνης μου». Πᾶσα ἁμαρτία εἶναι πράγματι ἀπεχθὴς καὶ βρωμερὰ· ἂν δὲ δὲν ὑπέπιπτεν εἰς ἀφροσύνην ἢ ψυχὴν, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπομείνῃ τὴν ἁμαρτίαν. Ἐκ τούτου γνωρίζομεν τὴν φύσιν τῆς ἁμαρτίας τί εἶδους εἶναι· μόνον λόγῳ ἀφροσύνης ἁμαρτάνομεν.

7. «Ὅλην τὴν ἡμέραν σκυθρωπάζων ἐπορευόμην». Τοῦτο πρέπει νὰ ὑπομνησθῆ εἰς ὅσους γελοῦν πολὺ καὶ διασκεδάζουν.

[«Ἐταλαιπώρησα καὶ κατεκάμφθην κλπ.». Λέγει ὅτι ἡ βαρύτης τῆς συνειδήσεως ἐξωθεῖ εἰς ἀπόγνωσιν.

8. «Ὅτι αἱ ψοαὶ μου ἐπλήσθησαν ἐμπαιγμῶν». Ἐπειδὴ βεβείως ἔβλεπα, λέγει, νὰ μὲ περιπαίζουσιν οἱ ἐχθροί μου, οἱ πνευματικοὶ βεβαίως].

9. «Ἐκακώθην καὶ ἐταπεινώθην ἕως σφόδρα». Ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν μου ἐκείνην, λέγει, ἐτρύγησα<sup>1</sup> τὸ νὰ κύπτω εἰς τὴν γῆν καὶ νὰ θρηνῶ διαρκῶς διὰ τὰς πικρὰς στενοχωρίας τῆς καρδίας. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ μετέβαλα τὴν ἐνέργειαν τῆς ἐπιθυμίας, κατέστησα αὐτὴν ὑπηρέτην τοῦ θεοῦ θελήματος. Τοῦτο δὲ προσέθεσε· «Ὡρυόμην ἀπὸ στεναγμοῦ τῆς καρδίας μου». Διὰ τοῦ ἐλέγχου τῆς συνειδήσεως ἔκανα τὴν καρδίαν μου νὰ στενάζῃ.

10. «Καὶ ὁ στεναγμός μου ἀπὸ σοῦ οὐκ ἀπεκρύβη». Ἄς σταθῆ, λέγει, ἐνώπιόν σου ὁ πόθος τῆς μετανοίας, ἡ ἐπιθυμία ὑπὸ τῆς

ναι βουλόμενος. Καὶ τίς ἢ ἐπιθυμία τοῦ Χριστοῦ; τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἐπιτελέσαι Πάσχα.

«*Ἡ καρδία μου ἐταράχθη, ἐγκατέλιπέ με ἡ ἰσχύς μου*». Τὸ διαλογιστικὸν καρδίαν φησί. «*Καὶ τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου, 5 καὶ αὐτὸ οὐκ ἔστι μετ' ἐμοῦ*». Τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν τὸ πνεῦμα τὸ ἐκλάμπον τοῖς τῆς διανοίας αὐτοῦ ὄμμασιν.

«*Οἱ φίλοι μου καὶ οἱ πλησίον μου ἐξ ἐναντίας μου ἤγγισαν καὶ ἔστησαν*». Ἐν τῷ πεπληγέναι με, φησί, ἀντέστησάν μοι. «*Ταῦτα δὲ λέγει διὰ τὸν Ἀβεσσαλώμ καὶ τὸν Ἀχιτόφελ*. «*Καὶ 10 οἱ ἔγγιστά μου ἀπὸ μακρόθεν ἔστησαν*». Οἱ γὰρ συνυπουργοῦντες αὐτῷ ἄγγελοι ἐγκατέλιπον αὐτὸν διὰ τὴν ἁμαρτίαν. Τάχα γὰρ καὶ αἱ δυνάμεις αἱ ἄγιοι ὑποχωροῦσιν ἐν καιρῷ πειρασμοῦ πρὸς δοκιμὴν τοῦ πειραζομένου, ἢ πρὸς κόλασιν.

«*Καὶ ἐξεβιάζοντο οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν μου*». Εἰκότως, 15 τῶν ἀγγέλων καταλιπόντων αὐτόν, σφοδρότερον οἱ δαίμονες ἐπετίθεντο. «*Καὶ οἱ ζητοῦντες τὰ κακά μοι, ἐλάλησαν ματαιότητας*». Ἐλάλουν, φησί, πρὸς ἑαυτούς, ἐπιβουλήν μοι σκευάζοντες.

«*Ἐγὼ δὲ ὡσεὶ κωφὸς οὐκ ἤκουον*», καὶ τὰ ἐξῆς. Ταῦτα, φησί, λαλούντων αὐτῶν, οὐδὲ ἀκούειν ἐδόκουν, οὐδὲ λαλεῖν τῆς 20 παρηρησίας μου διὰ τῆς ἁμαρτίας ἀφηρημένης.

«*Ὅτι ἐπὶ σοί, Κύριε, ἤλπισα*». Τῶν τοσοῦτων, φησί, συμβάντων κακῶν, μίαν ἔχω σωτηρίας ἐλπίδα, τὴν ἐκ σοῦ γενησομένην μοι ἐπικουρίαν.

«*Ὅτι εἶπα· Μήποτε ἐπιχαρῶσί μοι οἱ ἐχθροί μου*». «*Καὶ ἐν 25 τῷ σαλευθῆναι πόδας μου ἐπ' ἐμὲ ἐμεγαλορημόνησαν*». Μέγα, φησί, δέδωκε φρονεῖν αὐτοὺς κατ' ἐμοῦ ἢ ἁμαρτία σαλεύσασά μου τοὺς πόδας.

«*Ὅτι ἐγὼ εἰς μάστιγας ἑτοιμὸς, καὶ ἡ ἀλγηδὼν μου ἐνώπιόν μου ἔστι διαπαντός*». Ἡδέως δέχεσθαι τὴν ἐπιστρεπτικὴν 30 παιδείαν φησί.

«*Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ ἀναγγελῶ, καὶ μεριμνήσω ὑπὲρ*

ὅποιας διακατέχομαι διὰ τὴν σωτηρίαν. Καὶ ποία εἶναι ἡ ἐπιθυμία τοῦ Χριστοῦ; Νὰ τελέσῃ τὸ Πάσχα ὑπὲρ ἡμῶν <sup>1</sup>.

11. «Ἡ καρδία μου ἐταράχθη, ἐγκατέλιπέ με ἡ ἰσχύς μου». Καρδίαν λέγει τὴν ἰκανότητα νὰ συλλογίζεται. «Καὶ τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου, καὶ αὐτὸ οὐκ ἔστιν μετ' ἐμοῦ». Τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν εἶναι τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον φωτίζει τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας αὐτοῦ.

12. «Οἱ φίλοι μου καὶ οἱ πλησίον μου ἐξ ἐναντίας μου ἤγρισαν καὶ ἔστησαν· Ὃταν ἐγέμισα ἀπὸ πληγᾶς, λέγει, ἔστράφησαν ἐναντίον μου. Λέγει δὲ αὐτὰ διὰ τὸν Ἀβεσσαλώμ καὶ τὸν Ἀχιτόφελ. «Καὶ οἱ ἔγγιστά μου ἀπὸ μακρόθεν ἔστησαν». Οἱ ἄγγελοι δηλαδή, οἱ ὅποιοι ἐβοήθουν αὐτόν, ἐγκατέλειψαν αὐτόν λόγῳ τῆς ἁμαρτίας. Εὐθύς δηλαδή ἀποχωροῦν εἰς ὦραν πειρασμοῦ, ὥστε νὰ δοκιμασθῇ ὁ πειραζόμενος, ἢ πρὸς τιμωρίαν.

13. «Καὶ ἐξεβιάζοντο οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν μου». Ἦτο φυσικὸν νὰ τοῦ ἐπιτεθοῦν σφοδρότερον οἱ δαίμονες, ἀφοῦ οἱ ἄγγελοι ἐγκατέλειψαν αὐτόν. «Καὶ οἱ ζητοῦντες τὰ κακὰ μοι ἐλάλησαν ματαιότητος». Συνεζήτηουν, λέγει, μεταξύ των προπαρασκευάζοντες παγίδας ἐναντίον μου.

14. «Ἐγὼ δὲ ὡσεὶ κωφὸς οὐκ ἤκουον κλπ.». Ἐνῶ αὐτοὶ ἔλεγον αὐτὰ, ἐγὼ, λέγει, οὐδὲ νὰ ἀκούσω ἤθελα, οὐδὲ νὰ ὁμιλήσω, διότι ἕνεκα τῆς ἁμαρτίας εἶχον ἀπολέσει τὸ θάρρος νὰ ὁμιλῶ.

16. «Ὅτι ἐπὶ σοί, Κύριε, ἤλπισα». Ἐν μέσῳ τόσον μεγάλων συμφορῶν, λέγει, ἔχω μίαν ἐλπίδα σωτηρίας, τὴν βοήθειαν τὴν ὅποیان θὰ μοῦ προσφέρῃς σύ.

17. «Ὅτι εἶπα· Μήποτε ἐπιχαρῶσί μοι οἱ ἐχθροὶ μου, καὶ ἐν τῷ σαλευθῆναι πόδας μου ἐπ' ἐμὲ ἔμεγαλορρημόνησαν». Ἡ ἁμαρτία, λέγει, ἡ ὅποια ἐσάλεψε τοὺς πόδας μου, ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς μεγαλοφροσύνην ἐναντίον μου.

18. «Ὅτι ἐγὼ εἰς μάστιγας ἔτοιμος καὶ ἡ ἀλγηδὼν μου ἐνώπιόν μου ἔστι διαπαντός». Εὐχαρίστως πρέπει νὰ γίνεται δεκτὴ ἡ τιμωρία, ἡ ὅποια ὁδηγεῖ εἰς ἐπιστροφήν, λέγει.

19. «Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ ἀναγγελῶ καὶ μεριμνήσω

τῆς ἁμαρτίας μου». Διὰ δὴ τοῦτο κατήγορος ἐμαντοῦ γίνομαι, καὶ πᾶσαν φροντίδα τῆς ὑγιείας ποιήσομαι.

«Οἱ δὲ ἐχθροί μου ζῶσι, καὶ κεκραταίονται ἕπερ ἐμέ». Καί-  
τοι, φησί, μὴ ἀνεπαισθήτως ἔχων τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ μεριμνῶν  
5 περὶ αὐτῆς διαπαντός, ὁρῶ τοὺς ἐχθροὺς μου κραταιουμένους.

Οὗτοι δὲ οἱ ἐχθροί, μηδὲν ἄδικον παρ' ἐμοῦ πεπονθότες, διαβάλλοντές μου τὴν ἁμαρτίαν, καὶ πρόφασιν αὐτὴν ποιούμε-  
νοι τοῦ κατ' ἐμοῦ πολέμου, κατεδίωκόν με, δίκαια λέγοντες  
ποιεῖν. Τοιγαροῦν καὶ γεγένημαι παρ' αὐτοῖς ὡς νεκρὸς ἐβδελυ-  
10 γμένος· διὸ δὴ καὶ δέομαι, σὲ τὸν Κύριον μὴ ἀποστῆναι ἀπ' ἐμοῦ·  
σπεῦσαι δὲ μᾶλλον εἰς τὴν βοήθειαν τὴν ἡμετέραν.

### ΛΗ'

ΨΑΛΜΟΣ εἰς τὸ τέλος, Ἰδιθούμ, ᾠδὴ τῷ Δαβίδ.

#### Ἐπίθεσις.

15 Ἱεροφάλης ὑπάρχων Ἰδιθούμ, καὶ προφητικῆ χάριτι κα-  
τεστεμμένος, ᾠδὴν ἀναβάλλεται, προσωποποιῶν εἰσφέρων αὐ-  
τοῦ τοῦ Δαβίδ ἐξομολογουμένου ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ.

«Εἶπα· Φυλάξω τὰς ὁδοὺς μου». Ἀπόδειξις σαφῆς ἰδρυμέ-  
νης καρδίας. «Ἐθέμην τῷ στόματί μου φυλακὴν ἐν τῷ συστῆναι  
20 τὸν ἁμαρτωλὸν ἐναντίον μου». Παριστάμενοι γὰρ αὐτῷ οἱ νοη-  
τοὶ ἐχθροί, ὠνείδιζον αὐτοῦ τὴν ἁμαρτίαν.

«Ἐκωφώθην, καὶ ἔταπειώθην, καὶ ἐσίγησα ἐξ ἀγαθῶν». Λοιδορούμενος, φησί, οὐκ ἀντελοιδόρον, σνιδῶν τὴν ἔκπτω-  
σίν μου τῶν ἀγαθῶν. «Καὶ τὸ ἄλγημά μου ἀνεκαινίσθη». Ἀντι  
25 τοῦ λέγειν πρὸς τοὺς λοιδοροῦντας, τῆς ἁμαρτίας ἀνεμίμνησκον

1. Τὰ πτώματα θεωροῦντο ἀκάθαρτα ὑπὸ τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου, οἱ δὲ

ὑπὲρ τῆς ἀμαρτίας μου». Διὰ τοῦτο, λοιπόν, κατηγορῶ τὸν ἑαυτὸν μου καὶ θὰ πράξω τὸ πᾶν διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ὑγείας (τῆς ψυχῆς).

20. «Οἱ δὲ ἐχθροὶ μου ζῶσι καὶ κεκραταίωνται ὑπὲρ ἐμέ». Παρ' ὅτι, λέγει, ἔχω συναίσθησιν τῆς ἀμαρτίας καὶ πάντοτε φοβοῦμαι αὐτήν, βλέπω νὰ ὑπερέχουν οἱ ἐχθροὶ μου.

Αὐτοὶ δὲ οἱ ἐχθροὶ, παρ' ὅτι οὐδόλως ἠδικήθησαν ὑπ' ἐμοῦ, μὲ κατηγοροῦν διὰ τὴν ἀμαρτίαν καὶ ἐχρησιμοποιοῦν αὐτήν ὡς πρόφασιν διὰ τὸν πόλεμον κατ' ἐμοῦ, ὑποστηρίζοντες ὅτι πράττουν (οὕτῳ) τὸ δίκαιον. Διὰ τοῦτο καὶ μὲ περιεφρόνουν ὡς σιχαμερὸν πτώμα<sup>1</sup>. σὲ παρακαλῶ, λοιπόν, Κύριε, νὰ μὴ ἀπομακρυνθῆς ἀπὸ ἐμέ, ἀλλὰ νὰ σπεύσης εἰς βοήθειάν μου.

## ΛΗ'

Εἰς τὸ τέλος τοῦ Ἰδιούμ· ὕμνος τοῦ Δαβίδ.

### Ἐπίθεσις.

Ὁ Ἰδιούμ ἦτο ἱεροψάλτης, στεφανωμένος μὲ τὸ χάρισμα τῆς προφητείας, συνέθεσε δὲ ψαλμὸν, εἰς τὸν ὁποῖον εἰσάγει τὸ πρόσωπον τοῦ Δαβίδ, ἑξομολογουμένου τὴν ἀμαρτίαν του.

2. «Εἶπα· Φυλάξω τὰς ὁδοὺς μου». Ἀπόδειξις σαφῆς καρδίας σταθεραῖς. «Ἐθέμην τῷ στόματί μου φυλακὴν ἐν τῷ συστήναι τὸν ἀμαρτωλὸν ἐναντίον μου». Οἱ πνευματικοὶ ἐχθροὶ δηλαδὴ παρουσιάζοντο εἰς αὐτὸν καὶ περιέπαιζον αὐτὸν διὰ τὴν ἀμαρτίαν του.

3. «Ἐκωφώθην καὶ ἐταπεινώθην καὶ ἐσίγησα ἐξ ἀγαθῶν». Ἐβριζόμενος, λέγει, δὲν ἀνταπέδιδον τὰς ὑβρεῖς<sup>2</sup>, διότι ἐγνώριζον ὅτι ἐξέπεσα ἀπὸ τοὺς ἀγαθοὺς. «Καὶ τὸ ἄλγημά μου ἀνεκαινίσθη». Ἀντὶ νὰ ὀμιλῶ πρὸς τοὺς ὑβριστάς, ἐνεθυμούμην τὴν

<sup>1</sup> Ἰουδαῖοι ἀπέφευγον πᾶσαν μετ' αὐτῶν ἐπαφήν. Βλ. τὰς σχετικὰς διατάξεις εἰς τὸ Λευϊτικὸν 11, 32 - 40, 22, 1 - 10 κλπ.

<sup>2</sup> Πρβλ. Α' Πέτρ. 2, 23.



ἐμαντῶ. Ἡ δὲ μνήμη τῆς ἁμαρτίας οἶα πῶρ περὶ τὴν καρδίαν μου ἐγένετο.

«Καὶ ἐν τῇ μελέτῃ μου ἐκκαυθήσεται πῶρ». Ἐν τῷ ἀναμνησέσθαι με τοῦ ἁμαρτήματος, φησὶν, ἐκαιόμην πυρρί.

5 «Ἐλάλησα ἐν γλώσση μου Ἐνώρισόν μοι, Κέριε, τὸ πέρασ μου». Τό, ἐν γλώσση, οἶον ἡρέμα καὶ ψιθυρίζων, καὶ μὴ εἰς πολλοὺς ἐκφέρων τὸν λόγον. Ὁ δὲ λόγος ἐρώτησις ἦν περὶ τῶν λοιπῶν ἡμερῶν. Ἡρώτα δέ, μαθεῖν βουλόμενος εἰ ἐξαρκέσει αὐτῶ εἰς μετάνοιαν ὁ λοιπὸς τῶν ἡμερῶν χρόνος.

10 «Ἴδου παλαιστάς ἔθου τὰς ἡμέρας μου καὶ ἡ ἐπόστασίς μου ὡσεὶ οὐθὲν ἐνώπιόν σου». Εἰ καὶ εἰς μῆκος, φησί, παρατείνει μοι ζωή, ὡς οὐδὲν ἐνώπιόν σου λογισθήσεται. Εἰ γὰρ χίλια ἔτη ἐν ὀφθαλμοῖς σου ὡς ἡμέρα μία, τί ἂν εἶη χρόνος ἐνὸς ἀνθρώπου; Τοῦτο πάλιν ὁ Σύμμαχος οὕτως ἡρμήνευσεν· «Ἴδου ὡς 15 σπιθαμὰς ἔδωκας τὰς ἡμέρας μου, καὶ ἡ βίωσίς μου ὡς οὐδὲν ἀντικρὺς σου». Σὺ μὲν γὰρ ἀναρχος καὶ ἀπέραντος· ὁ δὲ ἡμέτερος βίος οἶόν τισι σπιθαμαῖς καὶ παλαισταῖς ἐκμεμέτρηται. Διὰ τούτου παρεδήλωσε τὸ ὀλιγοχρόνιον τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς.

«Πλὴν τὰ σύμπαντα ματαιότης, πᾶς ἀνθρώπος ζῶν. Μέν- 20 τοιγε ἐν εἰκόνι διαπορεύεται ἀνθρώπος, πλὴν μάτην ταράσσεται». Εἰ δέ, φησὶν, ἐν εἰκόνι, καὶ οὐκ ἐν ἀληθείᾳ πορεύεται ἀνθρώπος, εἰκότως ματαιότητα προεῖπεν· ἐπειδὴ οὐ τὴν ἀληθινὴν ζωὴν, ἀλλ' ἐν εἰκόνι τινί· οὐδὲ τὴν σπουδὴν τῶν ὄντων ἀγαθῶν ποιοῦμεν· διὸ καὶ μάτην ταραττόμεθα. Ὁ βίος, φησί, τῶν ἐπὶ γῆς, ἅτε περὶ 25 φροντίδας στρεφόμενος κοσμικὰς, κριθείη ἂν ματαιότης. Ἡ οὕτως· Σύμπαντα τὰ ἔτη τῆς ἡμετέρας ζωῆς ἀτμίς ἐστὶν ἐνώπιόν σου· ἀντὶ γὰρ «ματαιότητος» ὁ Σύμμαχος «ἀτμίς» ἐξέδωκε. «Θησαυρίζει, καὶ οὐ γινώσκει τίνι συνάξει αὐτά». Ἐπειδὴ οὐ

ἀμαρτίαν μου. Ἡ δὲ ἀνάμνησις τῆς ἀμαρτίας ἔκαιεν ὡς πῦρ τὴν καρδίαν μου.

4 - 5. «Καὶ ἐν τῇ μελέτῃ μου ἐκκαυθήσεται πῦρ». Ἡ ἀνάμνησις τοῦ ἀμαρτήματός μου, λέγει, με κατέκαιε.

«Ἐλάλησα ἐν γλώσση μου· Γνώρισόν μοι, Κύριε, τὸ πέρασ μου». Τὸ «ἐν γλώσση» σημαίνει ὅτι ὠμίλουν ἡρέμῳ καὶ ψιθυρίζων, χωρὶς νὰ ἀνακοινῶ τοὺς λόγους μου εἰς πολλοὺς. Οἱ λόγοι ἦσαν ἐρώτημα διὰ τὰς ἡμέρας, αἱ ὁποῖαι ὑπελείποντο εἰς αὐτόν. Ἐζήτηε δὲ νὰ μάθῃ ἂν θὰ ἀρκέσῃ εἰς αὐτόν ὁ ὑπολειπόμενος χρόνος διὰ νὰ μετανοήσῃ.

6. «Ἴδου παλαιστὰς ξέθου τὰς ἡμέρας μου· καὶ ἡ ὑπόστασίς μου ὡσεὶ οὐδὲν ἐνώπιό μου». Καὶ ἂν ἀκόμη, λέγει, παραταθῇ τὸ μῆκος τῆς ζωῆς μου, τοι το θὰ θεωρηθῇ ὡς μηδαμινὸν ἐνώπιόν σου. Ἄν δηλαδὴ χίλια ἔτη διαρκοῦν ὡς μία ἡμέρα<sup>1</sup> διὰ σέ, τί εἶναι ὁ χρόνος μιᾶς ἀνθρωπίνης ζωῆς; Τοῦτο δὲ ὁ Σύμμαχος μετέφρασεν ὡς ἑξῆς· «Ἴδου ὡς σπιθαμὰς ἔδωκας τὰς ἡμέρας μου καὶ ἡ βίωσίς μου ὡς οὐδὲν ἀντικρὺς σου». Σὺ μὲν, πράγματι, εἶσαι ἀναρχος καὶ ἀπέραντος, ἐνῶ ἡ ζωὴ μας θὰ ἡδύνατο νὰ μετρηθῇ μὲ μερικὰς σπιθαμὰς καὶ παλάμας. Διὰ τοῦτου δὲ κατέδειξε τὸ ὀλιγοχρόνιον τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς.

6 - 7. «Πλὴν τὰ σύμπαντα ματαιότης, πᾶς ἀνθρώπος ζῶν. Μέντοιγε ἐν εἰκόνι διαπορεύεται ἀνθρώπος, πλὴν μάτην ταρασσεται». Ἄν δὲ ὁ ἀνθρώπος συμμορφοῦται πρὸς τὴν εἰκόνα καὶ ὄχι πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ὀρθῶς ὠνόμασεν αὐτὴν τὴν ζωὴν ματαιότητα· διότι δὲν ζῶμεν τὴν ἀληθινὴν ζωὴν ἀλλὰ συμφῶνως πρὸς μίαν εἰκόνα· οὔτε φροντίζομεν διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῶν πραγματικῶν ἀγαθῶν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ταρασσόμεθα ματαιῶς. Ἡ ζωὴ τῶν κατοίκων τῆς γῆς, λέγει, θὰ ἡδύνατο νὰ κριθῇ ὡς μάταιος, διότι στρέφεται εἰς κοσμικὰς φροντίδας. Ἡ δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ οὕτως. Ὅλα τὰ ἔτη τῆς ζωῆς μας εἶναι ὡς ἀτμὸς ἐνώπιόν σου· διότι ὁ Σύμμαχος ἔχει εἰς τὴν ἔκδοσίν του «ἀτμίς» ἀντὶ τοῦ «ματαιότητος». «Θησαυρίζει καὶ οὐ γινώσκει τίνι συνάξει αὐτά». Δὲν ζῶμεν δηλαδὴ τῶρα τὴν ἀληθινὴν ζωὴν, ἀλλὰ τὴν ὑπάρχου-

τὴν ἀληθῆ ζῶμεν ζωὴν νῦν, ἀλλὰ τὴν ὡς ἐν εἰκόνι· οὐδὲ περὶ τὰ ὄντως ἀγαθὰ πρῶτον πρῶτον διὸ μάτην ταρασσόμεθα, περὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας στρεφόμενοι, συνάγοντες θησαυροὺς, ὧν οὐκ ἴσμεν διαδόχους.

5 «Καὶ νῦν τίς ἡ ὑπομονή μου; οὐχὶ Κύριος»; Εἰκότως τὴν ἐλπίδα ἐπὶ Κύριον ἔχειν φησὶν, ἅτε καταγνοὺς τῶν ἐν βίῳ περισπασμῶν. «Καὶ ἡ ὑπόστασίς μου παρὰ σοί ἐστίν». Ἡ προσδοκία, ἥτοι ἡ ὑπομονή.

· («Ὀνειδος ἄφρονι ἔδωκάς με»). Μὴ παραδῶς με, φησὶν, εἰς 10 ὄνειδισμόν, διὰ τὸ εἰς ἐμὲ εἶναί σε τὸν λοιδορούμενον.

· («Ἐκωφώθη, καὶ οὐκ ἤνοιξα τὸ στόμα μου, ὅτι σὺ ἐποίησας»). Λοιδορούμενος, φησὶν, ἐσίγων, εἰδῶς ἀκριβῶς περὶ αὐτῆς, ὅτι σὺ εἶ ὁ τιμωρίας ἥτοι παιδείας χάριν τάξας με εἰς αὐτὸ τοῦτο ὄνειδίξασθαι.

15 («Ἀπόστησον ἀπ' ἐμοῦ τὰς μάστιγὰς σου»). Τὰς γινομένας αὐτῷ παρὰ τῶν δαιμόνων τιμωρίας λέγει, συγχωροῦντος αὐτοῖς τοῦ Θεοῦ. Τὰς γινομένας αὐτῷ παρὰ τῶν δαιμόνων τιμωρίας παρὰ τοῦ Θεοῦ λέγει, ὡς συγχωροῦντος αὐτὸν διὰ τὴν ἁμαρτίαν παθεῖν. («Ἀπὸ γὰρ τῆς ἰσχύος τῆς χειρός σου ἐγὼ ἐξέλιπον»). Πολλάκις

20 ἤδη τὴν κολάζουσιν δύνανται χεῖρα τοῦ Θεοῦ λέγεσθαι ἐμνημονεύσαμεν. «Ὅταν αὐτοὺς ἰσχυρῶς μαστίξῃ, ἐκλείπει ὁ κολαζόμενος, καθὸ τοιοῦτός ἐστιν, ἀσθενὴς δηλονότι καὶ μὴ δυνάμενος ἐφ' ἱκανὸν ἀντέχειν πρὸς μάστιγας.

[«Πλὴν μάτην ταράσσονται». Ὁ ἐν ἀνομίᾳ ζῶν, ὡς καὶ τοι- 25 αὐτῆς παιδείας δεηθῆναι].

· («Ἐν ἐλεγμοῖς ὑπὲρ ἀνομίας ἐπαίδευσας ἄνθρωπον»). Ἐλέγχων με, φησὶν, ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ ἐπαίδευσας.

· («Τῆς δεήσεώς μου ἐνώτισαι»). Ἀντὶ τοῦ, Εἰσάκουσον, καὶ συγχώρησον τὴν ἁμαρτίαν πρὸ τῆς τελευτῆς [Τοῦτο γὰρ ση- 30 μαίνει· («Ὅτι πάροικός εἰμι)]. («Ἄνεσ μοι, ἵνα ἀναψῶξω»). Πρὸ τῆς τελευτῆς μου, φησὶν, ἁμαρτιῶν πάρασχον ἄφες, ἵνα θαρρῶν εἰς ἄδου πορεύσωμαι. «Καὶ οὐκέτι ὑπάρξω»). Οὐχ ὑπάρξω τοιοῦτος οἶος ἂν καὶ γενοίμην ἐκ τῆς πρὸς σοῦ μοι γενομένης ἀνέσεως.

σαν εἰς τὴν εἰκόνα, οὔτε ἀσχολούμεθα ἐπιμελῶς μὲ τὰ πραγματικά ἀγαθὰ· διὰ τοῦτο ταρασσόμεθα ματαιῶς, στρεφόμενοι εἰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, καὶ συγκεντρώνομεν θησαυρούς, χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν ποῖοι θὰ κληρονομήσουν αὐτούς.

8. «Καὶ νῦν τίς ἡ ὑπομονή μου; οὐχὶ Κύριος»; Ὁρθῶς λέγει ὅτι ἔχει στηρίξει τὴν ἐλπίδα του εἰς τὸν Κύριον, διότι ἐγνώρισε τὰς δυσχερείας τοῦ βίου. «Καὶ ἡ ὑπόστασις μου παρὰ σοὶ ἐστίν». Δηλαδή ἡ προσδοκία ἢ ἡ ὑπομονή.

9. «Ὁνειδος ἄφρονι ἔδωκάς με». Μὴ μὲ παραδώσης, λέγει, εἰς χλευασμόν, διότι εἰς τὸ πρόσωπόν μου χλευάζεσαι σύ.

10. «Ἐκωφώθην καὶ οὐκ ἤνοιξα τὸ στόμα μου, ὅτι σὺ ἐποίησας». Ὅταν μὲ ἐχλεύαζον, λέγει, ἐσιώπων, διότι ἐγνώριζον ἀκριβῶς (τὴν αἰτίαν) τοῦ χλευασμοῦ, ὅτι δηλαδή σὺ, χάριν τιμωρίας ἢ σωφρονισμοῦ, ἐπέτρεψες νὰ χλευάζωμαι.

11. «Ἀπόστησον ἀπ' ἐμοῦ τὰς μάστιγὰς σου». Τὰς βασάνους, τὰς ὁποίας ἐπροξένησαν εἰς αὐτὸν οἱ δαίμονες, ἀποδίδει εἰς τὸν Θεόν, διότι αὐτὸς ἐπιτρέπει νὰ πάσχη διὰ τὴν ἁμαρτίαν του. «Ἀπὸ γὰρ τῆς ἰσχύος τῆς χειρὸς σου ἐγὼ ἐξέλιπον». Ἐχομεν ἤδη εἶπει πολλάκις ὅτι ἡ τιμωρὸς δύναμις λέγεται χεὶρ τοῦ Θεοῦ. Ὅταν μαστίζη αὐτὸν ἰσχυρῶς, ὁ κολαζόμενος ἀφανίζεται, διότι εἶναι τοιοῦτου εἴδους δηλ. ἀσθενῆς καὶ δὲν δύναται νὰ ἀντέχη ἀρκετὸν χρόνον εἰς τὰς βασάνους.

[12. «Πλὴν μάτην ταρασσονται». Ὅποιος ζηεῖ εἰς τὴν ἀνομίαν, ἔχει ἀνάγκην τοιοῦτου εἴδους σωφρονισμοῦ].

«Ἐν ἐλεγμοῖς ὑπὲρ ἀνομίας ἐπαίδευσας ἄνθρωπον». Διὰ νὰ μὲ ἐλέγξης διὰ τὴν ἁμαρτίαν, λέγει, μὲ ἐπαίδευσες.

13 - 14. «Τῆς δεήσεώς μου ἐνώτισαι». Δηλαδή, ἄκουσέ με καὶ συγχώρησε τὴν ἁμαρτίαν μου πρὸ τοῦ τέλους μου. [Αὐτὸ δηλ. σημαίνει τὸ «ὅτι πάροικός εἰμι»]. «Ἄνες μοι, ἵνα ἀναψύξω». Πρὸ τοῦ θανάτου μου, λέγει, συγχώρησέ μου τὰς ἁμαρτίας, ὥστε νὰ πορευθῶ εἰς τὸν Ἄδην ἔχων θάρρος. «Καὶ οὐκέτι ὑπάρξω». Δὲν θὰ εἶμαι τοιοῦτος, ὁποῖος θὰ ἦμην μετὰ τὴν παροχήν ἀναπαύσεως ἐκ μέρους σου. Ἄναπαισις Θεοῦ δὲ εἶναι ἡ ἀπάθεια τῆς

\*Ανεσις δὲ Θεοῦ ἐστὶν ἀπάθεια ψυχῆς μετὰ γνώσεως τῶν ὄντων ἀληθοῦς.

## ΛΘ'

Εἰς τὸ τέλος ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαβίδ.

5

Ἐπίθεσις.

Ἀναφέρεται ἡ ᾠδὴ ἐκ προσώπου τοῦ νέου λαοῦ τοῦ ἀνακομισθέντος ἐκ λάκκου ταλαιπωρίας. Εἶτα μεταξὺ εἰσφέρεται τὸ τοῦ Χριστοῦ πρόσωπον, τοὺς εὐχαριστοῦντας διδάσκων τῆς οἰκονομίας τὸν τρόπον εἶτα πάλιν τῶν πιστευσάντων ἐκ τοῦ Ἰσραὴλ τὸ πρόσωπον ἀξιούντων ἰουστῆσαι τῆς διὰ τὴν ἀπειθειαν ἁμαρτίας, ἅμα δὲ καὶ διηγουμένων αὐτοῖς τὰ συμβεβηκότα διὰ τὴν ἀπιστίαν κακὰ.

«Ἐπιθέτων ἐπέμεινα τὸν Κύριον, καὶ προσέσχεν μοι». Ὁμοιον τῷ: «Ἐν τῇ ἐπιθεσίᾳ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν».

15 «Καὶ ἀνήγαγέ με ἐκ λάκκου ταλαιπωρίας». [Καὶ τί σοι παρέσχεν; Εἰσακούσας, εἶπεν, ἀνήγαγεν ἐκ βάθους τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἐκ τῆς ἠδυναθείας τοῦ πηλώδους σώματος, ἢ ἐκ τῶν τοῦ θανάτου πυλῶν, καὶ ἐκεῖσε φθορᾶς, ἢ ἐκ τοῦ κόσμου περισπασμῶν]. «Καὶ ἀπὸ πηλοῦ ἰλύος». Ἐκ βάθους ἁμαρτίας αἱ ἰλύος δίκην καταπάσσουσι τοὺς ἀλόντας ἐν αὐταῖς. Λάκκος γὰρ ταλαιπωρίας, κακία καὶ ἀγνωσία. «Καὶ ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου, καὶ κατεύθυνε τὰς διαβήματά μου». Φησὶν δ' ἀπόστολος Παῦλος, ὅτι «Ἡ πέτρα ἦν ὁ Χριστός»: ἔμαθον γὰρ τὴν ἀρέσκουσαν Θεῷ βαδίζειν ὁδόν, ἥτοι διὰ τῆς πρακτικῆς καὶ τῶν  
25 ὁρθῶν δογμάτων.

«Καὶ ἐνέβαλεν εἰς τὸ στόμα μου ἄσμα καινόν, ὕμνον τῷ Θεῷ

ψυχῆς, πρὸς τὴν ὁποίαν συνάπτεται ἡ ἀληθὴς γνῶσις τῶν ὄντων<sup>1</sup>.

### ΛΘ'

Εἰς τὸ τέλος· ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ.

#### Ὑπόθεσις.

Ὁ ψαλμὸς λέγεται ὑπὸ τοῦ νέου λαοῦ, ὁ ὁποῖος ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸν λάκκον τῆς ταλαιπωρίας. Ἐν συνεχείᾳ εἰσάγεται ἐνδιαμέσως τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος διδάσκει τὸν τρόπον τῆς θείας οἰκονομίας εἰς τοὺς εὐχαριστοῦντας. Μετὰ ταῦτα εἰσάγονται πάλιν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ πιστοί, οἱ ὁποῖοι παρακαλοῦν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν τῆς ἀπειθείας καὶ διηγοῦνται συνάμα τὰς συμφοράς, αἱ ὁποῖαι εὗρον αὐτοὺς ἕνεκα τῆς ἀπιστίας.

2. «Ὑπομένων ὑπέμεινα τὸν Κύριον καὶ προσέσχεν μοι». Ὅμοιον πρὸς τό· «Διὰ τῆς ὑπομονῆς σας θὰ κερδίσετε τὰς ψυχὰς σας»<sup>2</sup>.

3. «Καὶ ἀνήγαγέ με ἐκ λάκκου ταλαιπωρίας». [Καὶ τί σοῦ παρέσχεν (ὁ Θεός); Ἦκουσε τὴν προσευχὴν μου, λέγει, καὶ με ἀνήγαγεν ἀπὸ τὸ βάθος τῆς ἀμαρτίας καὶ ἀπὸ τὴν ἡδονὴν τοῦ γηίνου σώματος· ἢ ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς, ἢ ὁποῖα ὑπάρχει ἐκεῖ· ἢ ἐκ τῆς ἐνασχολήσεως περὶ κοσμικὰ πράγματα]. «Καὶ ἀπὸ πηλοῦ ἰλύος». Ἀπὸ τὸ βάθος τῶν ἀμαρτιῶν, αἱ ὁποῖαι καλύπτουν ὡς λάσπη ὄσους συλληφθοῦν ὑπ' αὐτῶν. Διότι λάκκος ταλαιπωρίας εἶναι ἡ κακία καὶ ἡ ἀγνοία. «Καὶ ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τοῖς πόδας μου καὶ κατεύθυνε τὰ διαβήματά μου». Λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος ὅτι «ἡ πέτρα ἦτο ὁ Χριστός»<sup>3</sup>· ἔμαθαν δηλαδὴ νὰ βαδίζουν τὴν θεάρεστον ὁδὸν διὰ τῆς ὀρθοπραξίας καὶ τῆς ὀρθοδοξίας.

4. «Καὶ ἐνέβαλεν εἰς τὸ στόμα μου ῥῆμα καινόν, ὕμνον τῷ

2. Λουκ. 21, 19.

3. Α' Κορ. 10, 4.

ἡμῶν». Τὸν νόμον τὸν εὐαγγελικόν· μετὰ γὰρ τὴν ἀπάθειαν ἄδο-  
 μεν ἄσμα καινὸν ἀνακαισιθέρτος τοῦ οἴκου ἡμῶν. «Ὅφονται  
 πολλοί, καὶ φοβηθήσονται καὶ ἐλπιούσιν ἐπὶ Κύριον». Διεδόθη γὰρ  
 εἰς πάντα κόσμον τὸ κήρυγμα.

5 «Μακάριος ἀνὴρ οὗ ἔστι τὸ ὄνομα Κυρίου ἐλπίς αὐτοῦ, καὶ  
 οὐκ ἐπέβλεπεν εἰς ματαιότητας καὶ μαρίας ψευδεῖς». Μόνον τὸν  
 τὴν ἐλπίδα ἐπιγραφάμενον εἰς Θεὸν μακάριόν φησιν, οὐ τὸν περι-  
 σπασθέντα βιωτικαῖς μερίμναις, αἵτινες καὶ μαρία καὶ ψεῦδος  
 εἰσιν.

10 [ἢ Ἐλπίς αὐτοῦ]. Εἶτα καὶ εἰς προτροπὴν ἕτερον ἐπιφέρει·  
 Μακαριστός, φησί, τῷ ὄντι, ὃς τὸν Θεὸν μόνον ἔσχεν ἐλπίδα, καὶ  
 οὐκ ἐπέβλεπεν εἰς τὰς περὶ τὸν παρόντα βίον σπουδὰς, αἱ μα-  
 ταιότητές εἰσι, καὶ μαρία ψευδεῖς, καὶ εἰς κενὸν φροντίδες. Μα-  
 15 ρία δὲ σώφρων ἢ τοῦ παρόντος βίου κατάστασις, δι' ἣν καὶ ἐξε-  
 στηκότες τοῖς πολλοῖς ἐδόκουν οἱ προφήται, ἐφ' ἣ καὶ σεμνυνό-  
 μενος καὶ ὁ δίκαιος λέγει· «Εἶπα ἐν τῇ ἐκστάσει μου»].

«Πολλὰ ἐποίησας σύ, Κύριε ὁ Θεός μου, τὰ θαυμάσιά σου».  
 Ἐπέπραχας, φησὶν, ἐν τῷ τῆς οἰκονομίας καιρῷ, πολλά ἐστι καὶ  
 θαυμάσια· ἃ καὶ ἑτέροις ἀπήγγειλα. Ἡ δὲ ἐπαγγελία ὄλην, φη-  
 20 σί, διέδραμε τὴν ὑπ' οὐρανόν, ὡς καὶ κρείττονας ἀριθμοῦ γενέ-  
 σθαι τοὺς πιστεύσαντας.

«Θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατηρτί-  
 σω μοι». Ἐντεῦθεν εἰσφέρεται τὸ τοῦ Χριστοῦ πρόσωπον πρὸς  
 τὸν Πατέρα λέγον. Ἐπειδὴ, φησί, θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ  
 25 ἠθέλησας, οὔτε μὴν ἠδδόκησας ἐν ὀλοκαυτώμασι τοῖς κατὰ τὸν  
 νόμον· ἦκω σῶμα λαβὼν ὅπερ αὐτός μοι κατηρτίσω. Πνεῦμα γὰρ  
 ἅγιον καὶ Ὑψίστου δύναμις ἐπεσκίασε τῇ ἀγίᾳ Παρθένῳ. Ἦκω  
 δὲ «ἵνα τὸ σὸν ποιήσω θέλημα». Ποῖον γὰρ ἦν τὸ θέλημα τοῦ Πα-

Θεῶ ἡμῶν». Τὸν εὐαγγελικὸν νόμον· διότι, ὅταν ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὰ πάθη, ψάλλομεν ὕμνον νέον, διότι ἀνεκαινίσθη, ὁ οἶκος μας. «Ὅψονται πολλοὶ καὶ φοβηθήσονται καὶ ἐλπιοῦσιν ἐπὶ Κύριον». Διεδόθη, πράγματι, τὸ κήρυγμα εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

5. «Μακάριος ἀνὴρ οὗ ἐστὶ τὸ ὄνομα Κυρίου ἐλπίς αὐτοῦ καὶ οὐκ ἀπέβλεπεν εἰς ματαιότητος καὶ μανίας ψευδεῖς». Μακάριος εἶναι, λέγει, μόνον ὁποῖος ἔχει ἀναθέσει τὴν ἐλπίδα εἰς τὸν Θεὸν καὶ ὄχι ὁποῖος ἀσχολεῖται μὲ βιωτικὰς μερίμνας, διότι αὐτὰ εἶναι παραφροσύνη καὶ ψεῦδος.

[«Ἐλπίς αὐτοῦ». Ἐν συνεχείᾳ λέγει καὶ τὴν ἐξῆς προτροπήν· Μακάριος, πράγματι, λέγει, ὁποῖος ἔχει ὡς μόνην ἐλπίδα τὸν Θεὸν καὶ δὲν ἀσχολεῖται μὲ τὰ πράγματα τοῦ παρόντος βίου, τὰ ὁποῖα εἶναι μάταια καὶ ψευδεῖς παραλογισμοὶ καὶ μάταιαι φροντίδες. Σῶφρων παραλογισμὸς δὲ εἶναι ἢ συμπεριφορὰ κατὰ τὸν παρόντα βίον, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἐθεωρήθησαν ὑπὸ τῶν πολλῶν ὡς παράφρονες οἱ προφηταὶ δι' αὐτὴν ὑπερηφανεύεται ὁ δίκαιος καὶ λέγει· «Εἶπα εἰς τὴν ἔκστασίν μου»<sup>1</sup>].

6. «Πολλὰ ἐποίησας σὺ, Κύριε ὁ Θεὸς μου, τὰ θαυμάσιά σου». Ὅσα ἔπραξες, λέγει, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἑνσαρκώσεώς σου, εἶναι πολλὰ καὶ θαυμαστά· αὐτὰ ἀνήγγειλα καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Τὸ δὲ κήρυγμα, λέγει, ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν ὑφήλιον, ὥστε ὁ ἀριθμὸς τῶν πιστῶν νὰ εἶναι μεγαλύτερος πάσης προβλέψεως.

7 - 9. «Θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι». Ἐδῶ εἰσάγει τὸν Χριστὸν νὰ ὁμιλῇ πρὸς τὸν Πατέρα. Ἐπειδὴ, λέγει, δὲν ἠθέλησες θυσίαν καὶ προσφορὰν οὔτε ἱκανοποιήθης μὲ τὰ ὀλοκαυτώματα, τὰ ὁποῖα καθώριζεν ὁ νόμος, ἔχω ἔλθει, ἀφοῦ ἔλαβα τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον σὺ μοῦ ἐχορήγησες. Ὡς γνωστὸν Πνεῦμα ἅγιον καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπεσκίασε τὴν ἁγίαν Παρθένον<sup>2</sup>. Ἐχω ἔλθει δὲ ἵνα τὸ σὸν ποιήσω θέλημα». Ποῖον δὲ ἦτο τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, ἐξήγησεν ὁ ἴδιος

2. Πρβλ. Λουκ. 1, 35.



τρός, αὐτὸς ὁ Κύριος ἐξηγήσατο εἰρηκῶς· «Τοῦτό ἐστι τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκέ μοι μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀναστήσω αὐτὸ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ»; Τὸ δέ, «ἐν κεφαλίδι βιβλίου», ταύτην ἔχει τὴν ἐρμηνείαν. Κεφαλίδα οἱ Ἑβραῖοι τὸν νόμον φασίν. Ἡσαίας δὲ τὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως μυστήριον τοῦ Μονογενοῦς διδασκόμενος ἤκουσε· «Λαβὲ τόμον καινόν, καὶ γράφον ἐν αὐτῷ γραφίδι ἀνθρώπου». Συμβαίνει ὡς οὐκ ἐν πλαξί λιθίναις, ἀλλὰ σαρκίναίς, γραφήσονται τὰ θεσπίσματα τοῦ καινοῦ νόμου, καθὼς φησι δι' Ἱερεμίου τοῦ προφήτου· «Διδούς δώσω νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίαις αὐτῶν γράψω αὐτούς», ἵνα δηλοῖ, ὅτι τοῖς ἐνδοτάτοις καὶ νοητοῖς τῆς καρδίας ταμείοις ἡ Ἐκκλησία τὸν καινὸν παραδέξεται νόμον, καὶ τὰς ἐντολὰς σφόδρα θελήσῃ.

«Ἐδηγγελισάμην δικαιοσύνην ἐν Ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ». Ἐκκλησία μεγάλη ἡ κατὰ πᾶν ἔθνος πιστεύσασα τῷ Σωτῆρι ψυχῆ· ἡ καὶ δεδικαίωται αὐτὸν ἔχουσα τὸν δικαιοῦντα τὸν ἀσεβῆ. «Τὴν δικαιοσύνην σου οὐκ ἔκρυπα ἐν τῇ καρδίᾳ μου». Δικαιοσύνην μὲν τὴν δι' αὐτοῦ κεκηρυγμένην φησί, τὴν ὑπὲρ νόμον καὶ σκιά· τὸ δέ, «ἔγνω», ἀντὶ τοῦ, ἰδιοποιήσω. «Τὴν ἀλήθειάν σου καὶ τὸ σωτήριόν σου εἶπα». Οὐ σεσίγηκα, φησί, οὐδὲ συνέσχον ἐν ἔμαντῷ τὴν ἀλήθειάν σου. Ἀλήθειαν δέ φησι τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα. Ἄλλ' οὐδὲ ἔκρυπα τὸ σωτήριόν σου, τουτέστι τῆς παρὰ σοῦ δοθείσης σωτηρίας τὴν ὁδόν, ἣτοι τὴν διὰ τῆς πίστεως χάριν. Συναγωγὴν δὲ πολλήν, τὴν ἐκ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τῶν ἐθνῶν συνειλεγμένην Ἐκκλησίαν φησίν. Ἀποκαλύπτει γὰρ ὁ Χριστὸς τοὺς περὶ ἐλέους καὶ ἀληθείας λόγους τῇ φύσει τῇ λογικῇ, καὶ τοὺς περὶ σωτηρίας. Καὶ τοὺς μὲν περὶ ἀληθείας λόγους εὐρήσει ἐν τῇ θεωρίᾳ, τοὺς δὲ περὶ σωτηρίας ἐν τῇ πρακτικῇ.

1. Ἰω. 6, 39.

2. Ἡσ. 8, 1.

3. Ἱερ. 38, 33.

ὁ Κύριος εἰπών· «Αὐτὸ εἶναι τὸ θέλημα ἐκείνου ὁ ὁποῖος με ἀπέστειλε· νὰ μὴ ἀπολέσω οὐδὲν ἐξ ὧσων μοῦ ἔχει δώσει, ἀλλὰ νὰ ἀναστήσω αὐτὸ κατὰ τὸν ἔσχατον καιρὸν»<sup>1</sup>. Τὸ δὲ «ἐν κεφαλίδι βιβλίου» ἔχει τὴν ἀκόλουθον ἐρμηνείαν. Κεφαλίδα λέγουσιν οἱ Ἑβραῖοι τὸν τόμον. Ὁ δὲ Ἡσαΐας, ὅταν ἐδιδάσκετο τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς, ἤκουσε· «Λάβε νέον τόμον καὶ γράψε εἰς αὐτὸν με ἀνθρωπίνην πένναν»<sup>2</sup>. Αἱ δὲ ἐντολαὶ τοῦ νέου τόμου θὰ γραφοῦν ὄχι εἰς λιθίνας, ἀλλ' εἰς σαρκίνας πλάκας, ὅπως λέγεται διὰ τοῦ προφήτου Ἰερεμίου· «Θὰ δώσω τοὺς νόμους μου εἰς τὸν νοῦν αὐτῶν καὶ θὰ γράψω αὐτὰς εἰς τὰς καρδίας των»<sup>3</sup>. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ Ἐκκλησία θὰ δεχθῆ τὸν νέον νόμον εἰς τὰ ἐσώτατα πνευματικὰ δώματα τῆς καρδίας καὶ θὰ ἀγαπήσῃ πολὺ τὰς ἐντολάς.

10 - 11. «Εὐηγγελισάμην δικαιοσύνην ἐν Ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ». Ἐκκλησία μεγάλη εἶναι ἡ ψυχὴ, ἡ ὁποία πιστεύει εἰς τὸν Σωτῆρα εἰς πᾶν ἔθνος. Αὕτῃ ἔχει δικαιοσύνην, διότι αὐτὸς (ὁ Σωτῆρ) εἶναι πλησίον τῆς, ὁ δικαίων τὸν ἀσεβῆ. «Τὴν δικαιοσύνην σου οὐκ ἔκρυψα ἐν τῇ καρδίᾳ μου». Δικαιοσύνην ἐννοεῖ ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἐκηρύχθη διὰ τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία εἶναι ὑπεράνω τοῦ νόμου καὶ τῆς σκιάς. Τὸ «ἔγνωσ» ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ ἰδιοποιήθῃς. «Τὴν ἀλήθειάν σου καὶ τὸ σωτήριόν σου εἶπα». Δὲν ἐτήρησα σιγὴν οὐδὲ ἐκράτησα διὰ τὸν ἑαυτὸν μου τὴν ἀλήθειάν σου. Ἀλήθειαν δὲ λέγει τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα. Ἄλλ' οὐδὲ τὴν σωτηρίαν σου ἀπέκρυψα, δηλ. τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας, τὴν ὁποίαν σὺ ἔδωσες, τουτέστιν τὴν διὰ πίστεως (χορηγούμενην) χάριν. «Συναγωγὴν πολλήν» δὲ λέγει τὴν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τῶν ἐθνῶν μαζί. Ἀποκαλύπτει δὲ πράγματι ὁ Χριστὸς εἰς τὴν λογικὴν φύσιν τὴν διδασκαλίαν περὶ τοῦ ἔλεους, τῆς ἀληθείας καὶ τῆς σωτηρίας. Καὶ τὴν μὲν διδασκαλίαν περὶ τῆς ἀληθείας θὰ εὔρησιν εἰς τὴν θεωρίαν, τὴν δὲ διδασκαλίαν περὶ σωτηρίας εἰς τὴν πρακτικὴν<sup>4</sup>.

4. Θεωρία καὶ πρακτικὴ εἶναι, θὰ ἐλέγομεν σήμερον, ἡ δογματικὴ καὶ ἡ ἠθικὴ, τὸ σύνολον τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ τὴν κατήχησιν.

«Σὺ δέ, Κύριε, μὴ μακρόνης τοὺς οἰκτιρομὸς σου ἀπ' ἐμοῦ». Διδάξαντος τοῦ Χριστοῦ τὸ περὶ τῆς οἰκονομίας μυστήριον, εἰσκομίζεται τοῦ Ἰσραὴλ τὸ πρόσωπον τοῦ μείναντος ἐν ἀπειθείᾳ. Ὡς γὰρ ἀπειθήσας τῷ ἑλέει τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο παρεω-  
 5 ραμένους, καὶ ἐν παντὶ γεγονῶς κακῶ, ἀνανήφει πρὸς μετάγνω-  
 σιν, κατοικτείρεσθαι παρακαλῶν. Σημαίνεται δὲ ἡ ἐπ' ἐσχάτου καιροῦ γενησομένη κλησις αὐτῶν. «Τὸ ἔλεός σου καὶ ἡ ἀλήθειά σου διαπαντὸς ἀντιλάβουτό μου». Ὁμολογοῦμεν, φησὶν, ὅτι ὁ αὐτὸς εἰ ὁ πάλαι σφύζων ἡμᾶς καὶ ἀντιλαμβανόμενος. Καὶ τυ-  
 10 χοῦσα τῆς σωτηρίας ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, δεῖται πάλιν τῆς τοῦ Θεοῦ προμηθείας διὰ τὰς παντοδαπὰς τῶν ἀνθρώπων καὶ δαιμόνων ἐπαναστάσεις, ὧν ἐν τοῖς ἐξῆς μνήμην ποιεῖται.

«Ὅτι περιέσχον με κακὰ ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς». Τὰ μετὰ τὴν ἀπιστίαν τὴν εἰς Χριστὸν συμβεβηκότα αὐτοῖς διηγεῖται κα-  
 15 κά. «Ἐπληθύνθησαν ὑπὲρ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς μου, καὶ ἡ καρδία μου ἐγκατέλιπέ με». Ὁμοιον ὡσεὶ ἔλεγεν· Ἴσος γέγονα τοῖς οὐκ ἔχουσι νοῦν ἢ καρδίαν· γέγονε γὰρ λαὸς μωρός, καὶ οὐχὶ σοφός.

«Ἀποστραφείησαν εἰς τὰ ὀπίσω καὶ καταισχυρθεῖησαν οἱ  
 20 θέλοντές μοι κακά». Ἡ τῶν νοητῶν ἐχθρῶν καταβοῶσιν, ἢ τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων τῶν ἐπιβουλευσάντων τῇ σωτηρίᾳ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, λεγόντων αὐτῶν περὶ Χριστοῦ ποτὲ μὲν· «Οὐκ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια εἰ μὴ ἐν Βεελζεβούλ»· ποτὲ δέ· «Δαιμόνιον ἔχεις, τίς σε ζητεῖ ἀποκτεῖναι»;

25 «Ἐγὼ δὲ πτωχός εἰμι καὶ πένης· Κύριος φροντιεῖ μου». Ὁ πᾶνυ θρασὺς Ἰσραὴλ, ἐν μεταγνώσει γενόμενος, πένητα καὶ πτωχὸν ἑαυτὸν ἀποκαλεῖ. Καὶ μὴν καὶ αὐτὸν ἔχειν τὸν Κύριον τὴν ἐλπίδα ἐπιγράφεται.

12. «Σὺ δέ, Κύριε, μὴ μακρύνῃς τοὺς οἰκτιρμούς σου ἀπ' ἐμοῦ». Μετὰ τὴν διδασκαλίαν περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς θείας οἰκονομίας ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, εἰσάγεται ὁ Ἰσραήλ, ὁ ὁποῖος παρέμεινεν εἰς τὴν ἀπίθειαν. Ἐπειδὴ, δηλαδὴ, δὲν ἐδέχθη εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ ἕνεκα τούτου ἐξέπεσε τῆς εὐνοίας τοῦ Θεοῦ καὶ περιέπεσεν εἰς παντοῖα κακά, ἀνανήφει πρὸς μετάνοιαν καὶ παρακαλεῖ νὰ τύχη τοῦ θείου ἐλέους. Διὰ τούτων δηλοῦται ἡ κλήσις του κατὰ τοὺς ἐσχάτους καιροὺς <sup>1</sup>. «Τὸ ἔλεός σου καὶ ἡ ἀλήθειά σου διαπαντός ἀντιλάβοιτό μου». Ὁμολογοῦμεν, λέγει, ὅτι σὺ ὁ ἴδιος ἔσωσες καὶ ἐβοήθησες ἡμᾶς παλαιότερον. Ἀφοῦ δὲ ἔλαβε τὴν σωτηρίαν ἡ Ἐκκλησία, ἔχει καὶ πάλιν ἀνάγκην τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ λόγῳ τῶν παντός εἶδους ἀντιδράσεων τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν δαιμόνων, τὰς ὁποίας μνημονεύει εἰς τὴν συνέχειαν.

13. «Ὅτι περιέσχον με κακὰ ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς». Διηγείται τὰς συμφοράς, αἱ ὁποῖαι εὔρον αὐτοὺς μετὰ τὴν ἀπιστίαν εἰς τὸν Χριστόν. «Ἐπληθύνθησαν ὑπὲρ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς μου καὶ ἡ καρδία μου ἐγκατέλιπέ με». Εἶναι ὡς ἐάν ἔλεγεν ἕγινα ὁμοῖος πρὸς τοὺς μὴ ἔχοντας νοῦν ἢ καρδίαν· διότι ἕγινε μωρὸς ὁ λαὸς καὶ ὄχι σοφός.

15. «Ἀποστραφεῖσαν εἰς τὰ ὀπίσω καὶ καταισχυνθείησαν οἱ θέλοντές μοι κακά». Κατακρίνουν διὰ τῆς κραυγῆς ἢ τοὺς πνευματικούς ἐχθροὺς ἢ τοὺς γραμματεῖς καὶ φαρισαίους, οἱ ὁποῖοι ἐμηχανεύθησαν σχέδια κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔλεγον δι' αὐτὸν ἄλλοτε μὲν «Ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια διὰ τοῦ Βεελζεβούλ» <sup>2</sup>, ἄλλοτε δέ· «Ἔχεις δαιμόνιον· ποῖος ἐπιδιώκει νὰ σὲ φονεύσῃ» <sup>3</sup>;

18. «Ἐγὼ δὲ πτωχὸς εἰμι καὶ πένης· Κύριος φροντιεῖ μου». Ὁ λίαν θρασὺς Ἰσραήλ, ἀφοῦ μετεμελήθη, ἀποκαλεῖ ἑαυτὸν ἐνδεῆ καὶ πτωχόν. Ἔτι πλέον δὲ ἀναθέτει εἰς τὸν Κύριον τὴν ἐλπίδα του

2. Ματθ. 12, 24.

3. Ἰω. 7, 20.

«Βοηθός μου καὶ ὑπερασπιστῆς μου εἰ σύ· ὁ Θεός μου, μὴ χρονίσῃς». Εἰ δὲ ταῦτα τὰ τέλη, φησί, προβήσεται ἡ Ἐκκλησία πτωχεύσασα πρότερον καὶ διὰ πενίας πολλῆς ἔλθοῦσα ἐν κόσμῳ, καὶ τῇ παρὰ σοῦ πλουτήσασα δυνάμει, καὶ τῇ παρὰ σοῦ δοξασθει-  
5 σα ἐπικουρία, ἣν αἰτεῖ μὴ χρονίζειν, καὶ διὰ τὴν αἰτησιν οὐ χρονιεῖ, καθὰ λέγεται τό· «Ὁ ἐρχόμενος ἤξει, καὶ οὐ χρονιεῖ».

## Μ'

Εἰς τὸ τέλος ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

## Ἐπίθεσις.

10 Ὁ προκείμενος ψαλμὸς μακαρίζει τοὺς πιστεύσαντας εἰς αὐτὸν τὸν Χριστὸν· καὶ μὴν καὶ ἀμοιβὰς αὐτοῖς τῆς πίστεως δίδωσι τὴν παρ' αὐτοῦ ἐπικουρίαν. Εἰσφέρεται δὲ καὶ αὐτὸ τοῦ Σωτῆρος τὸ πρόσωπον, καταλέγον τῶν τε ἀρχόντων τοῦ Ἰουδαίων λαοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ προδότου ἐξαιρέτως.

15 «Μακάριος ὁ συνιών ἐπὶ πτωχὸν καὶ πένητα). Πτωχὸν καὶ πένητα τὸν Χριστὸν ἀποκαλεῖ κατὰ τὸ εἰρημένον· «Πλούσιος ὢν ἐπτώχευσε δι' ἡμᾶς». Ἡθικὴν ἐνταῦθα διδασκαλίαν τῆς προφητείας προέταξεν, ὠφελῆσαι τὸν ψαλμὸν τὰ ἐξ ἑκατέρου βουλόμενος. Καὶ τίνα μακαρίζει; τὸν ἐπὶ πτωχὸν συνιέντα καὶ πένη-  
20 τα· τουτέστι τὸν νοοῦντα, ὅτι τούτου χάριν ὁ Χριστὸς πλούσιος ὢν ἐπτώχευσε, ἵνα καὶ ἡμεῖς τοὺς πτωχοὺς ὡς ἀδελφοὺς τοῦ ἡμετέρου Δημιουργοῦ καὶ κριτοῦ ἐλεήσωμεν. Καὶ τί τῆς φιλοπτωχίας τὸ κέρδος; («Ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾶ ῥύσεται αὐτὸν ὁ Κύριος»). Δηλοῖ δὲ τὴν τῆς κρίσεως ὁδύνας τοῖς ἀμαρτωλοῖς καὶ πόνους ἐπι-  
25 φέρουσαν. Ῥύσεται φῶς τοὺς φιλοπτώχους ὁ Κύριος. Χρεωστέϊ

«Βοηθός μου καὶ ὑπερασπιστής μου εἶ σύ, ὁ Θεός μου, μὴ χρονίσῃς». Αὐτὴ θὰ εἶναι, λέγει, ἡ τελικὴ ἔκβασις τῆς πορείας τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἐνῶ κατ' ἀρχὰς ἦτο πτωχὴ καὶ εἰσηλθεν ἐνδεὴς τελείως εἰς τὸν κόσμον, θὰ γίνῃ πλουσία διὰ τῆς δυνάμεώς σου καὶ θὰ δοξασθῇ διὰ τῆς βοήθειάς σου, διὰ τὴν ὁποίαν παρακαλεῖ νὰ μὴ καθυστερήσῃ· ἀλλὰ δὲν θὰ καθυστερήσῃ, ἀφοῦ παρακαλεῖ, συμφώνως πρὸς τὸ λεγόμενον· «Ὁ ἐρχόμενος θὰ ἔλθῃ καὶ δὲν θὰ καθυστερήσῃ»<sup>1</sup>.

### Μ'

Εἰς τὸ τέλος· ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ.

#### Ἕπόθεσις.

Ὁ παρῶν ψαλμὸς μακαρίζει ὄσους ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν· ἐπίσης δίδει εἰς αὐτοὺς ὡς ἀμοιβὴν τῆς πίστεως τὴν συμπάραστασιν ἀπὸ μέρους αὐτοῦ. Εἰσάγεται δὲ καὶ αὐτὸ τὸ πρόσωπον τοῦ Σωτῆρος, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται εἰς τοὺς ἀρχοντας τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ προδότου.

2. «Μακάριος ὁ συνιῶν ἐπὶ πτωχὸν καὶ πένητα». Πτωχὸν καὶ ἐνδεῆ ἀποκαλεῖ τὸν Χριστόν, συμφώνως πρὸς τὸ λεχθέν· «Ἐνῶ ἦτο πλούσιος, ἔγινε πτωχὸς χάριν ἡμῶν»<sup>2</sup>. Ἐνταῦθα ἡ ἠθικὴ διδασκαλία προηγεῖται τῆς προφητείας, διότι ὁ ψαλμὸς θέλει νὰ παράσχῃ ὠφέλειαν καὶ διὰ τῶν δύο. Καὶ ποῖον μακαρίζει; Ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος συνετίζεται ἀπὸ τὸν πτωχὸν καὶ τὸν ἐνδεῆ, δηλ. ἀντιλαμβάνεται ὅτι διὰ τοῦτο ὁ Χριστός, παρ' ὅτι ἦτο πλούσιος, ἔγινε πτωχός, διὰ νὰ ἐλεήσωμεν δηλ. καὶ ἡμεῖς τοὺς πτωχοὺς ὡς ἀδελφοὺς τοῦ Δημιουργοῦ μας καὶ κριτοῦ. Ποῖα δὲ εἶναι ἡ ἀμοιβὴ τῆς φιλοπτωχίας; «Ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾶ ῥύσεται αὐτὸν ὁ Κύριος». Ἐννοεῖ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, ἡ ὁποία θὰ φέρῃ θλίψεις καὶ πόνους εἰς τοὺς ἀμαρτωλοὺς. Θὰ λυτρώσῃ τοὺς φιλοπτωχοὺς ὡς φῶς ὁ Κύριος. Διότι χρεωστεῖ εἰς αὐτοὺς φιλανθρωπίαν, ἀφοῦ ὁ ἴδιος ἐδανείσθη παρ' αὐτῶν διὰ τῆς ἐλε-

2. Β' Κορ. 8, 9.

γὰρ αὐτοῖς φιλανθρωπίαν, ὡς αὐτὸς τὴν ἐλεημοσύνην παρ' αὐτοῖς δανεισάμενος· καὶ διὰ μὲν τοῦ Σολομῶντος εἰπὼν «Ὁ ἐλεῶν πτωχὸν δανεῖζει Θεῶν»· οἰκεία δὲ γλώττη· «Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε». «Ἐν ἡμέρα πονηρᾷ  
5 ῥύσεται ᾧ τὸν ὁ Κύριος». Ἡμέραν πονηρὰν τὴν τῶν πειρασμῶν ἐπίθεσιν φησι καὶ τὰς διώξεις τῶν ἐχθρῶν. Αἰνίττεται δέ, οἶμαι, καὶ τὴν ἥς κρίσεως ἡμέραν φοβερὰν οὖσαν, καὶ τῶν παρανόμων κακωτικῆν. Ὑπισχνεῖται τὴν εἰλικρινῆ γνῶσιν τῆς πτωχείας ἐκείνης· τῶν τῆς φοβερᾶς αὐτὸν ἡμέρας ἀπαλλάξει κακῶν.

10 «Κύριος διαφυλάξει αὐτὸν καὶ ζήσει αὐτόν, καὶ μακαρίσει αὐτὸν ἐν τῇ γῆ, καὶ μὴ παραδῶ αὐτὸν εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτοῦ». Ἐχθρῶν τῶν νοητῶν δηλονότι.

«Ὅλην τὴν κοίτην αὐτοῦ ἔστρεψας ἐν τῇ ἀρρωστίᾳ αὐτοῦ». Πρὸς τὰ ἀμείνω μετενεχθήσεται, φησί, καὶ μεταβολὴν ἔξει πρὸς  
15 εὐρωστίαν. Ἔθος γὰρ τῇ θείᾳ γραφῇ τὴν στροφὴν ἀντὶ τῆς μεταβολῆς τιθέναι, ὡς τό· «Ἐστρεψας τὸν κοπετόν μου εἰς χαρὰν ἐμοί».

«Ἐγὼ εἶπα· Κύριε, ἐλέησόν με, ἴασαι τὴν ψυχὴν μου». Καὶ ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἀμαρτίας ὁ Δαυὶδ εὐχεται, ἅτε δὴ ἐν ἑαυτῷ εἰδὼς  
20 ἓνα τῶν συνιέντων ἐπὶ πτωχὸν καὶ πένητα. Πάλιν τὰς ἀνθρώπων ἀμαρτίας ἰδίας ὁ ὑπὲρ ἀνθρώπων πάσχων λέγει, καὶ τὸν ἐπὶ ταύταις ἔλεον εἰς ἡμᾶς ἐφ' ἑαυτοῦ ζητεῖ, ὃς λύει τὴν τῶν ἀγνωστων ἐπ' αὐτῷ καταφρόνησιν, ἐκφαίνων τὴν δόξαν ἐπ' αὐτοῦ μὲν κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν, ἐφ' ἡμῶν δὲ κατὰ τὴν Χριστοῦ χάριν.

25 «Οἱ ἐχθροὶ μου εἶπον κακὰ μοι». Ἐντεῦθεν τὸ πρόσωπον εἰσφέρεται τὸ τοῦ Χριστοῦ, διηγούμενον τὰ παρὰ τῶν Ἰουδαίων αὐτῷ γεγενημένα. Μέχρι μὲν τοῦ παρόντος στίχου περὶ πάσης τῆς

μοσύνης· εἶπεν ἄλλωστε διὰ τοῦ μὲν Σολομῶντος· «Ὅποιος ἐλεεῖ πτωχόν, δανείζει εἰς τὸν Θεόν»<sup>1</sup>· διὰ τοῦ ἰδικοῦ του δὲ στόματος· «Ἐφ' ὅσον ἐπράξατε εἰς ἓνα ἀπὸ αὐτοῦς τοὺς ἐλαχίστους, εἰς ἐμὲ ἐπράξατε»<sup>2</sup>. «Ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾶ ῥύσεται αὐτὸν ὁ Κύριος». Πονηρὰν ἡμέραν λέγει τὴν ἐπίθεσιν τῶν πειρασμῶν καὶ τὰς διώξεις ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν. Ὑπαινίσσεται ὁμοῦς, νομίζω, καὶ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, ἣ ὁποία θὰ εἶναι φοβερὰ καὶ θὰ ἐπιφέρῃ κακώσεις εἰς τοὺς παρανόμους. Ὑπόσχεται δὲ ὅτι ὁ Θεὸς θὰ ἀναγνωρίσῃ εὐλικρινῶς τὴν πτωχείαν του καὶ θ' ἀπαλλάξῃ αὐτὸν ἀπὸ τὰ δεινὰ τῆς φοβερᾶς ἡμέρας (τῆς κρίσεως).

3. «Κύριος διαφυλάξαι αὐτὸν καὶ ζῆσαι αὐτὸν καὶ μακαρίσαι αὐτὸν ἐν τῇ γῆ καὶ μὴ παραδῶ αὐτὸν εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτοῦ». Προφανῶς εἰς χεῖρας τῶν πνευματικῶν ἐχθρῶν.

4. «Ὁλην τὴν κοίτην αὐτοῦ ἔστρεψας ἐν τῇ ἀρρωστίᾳ αὐτοῦ». Θὰ μεταβληθῇ (ἡ ὑγεία του) πρὸς τὸ καλλίτερον καὶ θὰ ἀνακτήσῃ τὰς δυνάμεις του. Ἡ θεία Γραφή δηλ. συνηθίζει νὰ θέτῃ τὴν «στροφὴν» ἀντὶ τῆς «μεταβολῆς», ὡς λ.χ. εἰς τὸ χωρίον· «Ἔστρεψες τὸν θρῆνόν μου εἰς χαρὰν»<sup>3</sup>.

5. «Ἐγὼ εἶπα· Κύριε, ἐλέησόν με, ἴασαι τὴν ψυχὴν μου». Ὁ Δαβὶδ προσεύχεται καὶ διὰ τὴν ἰδικὴν του ἁμαρτίαν, διότι ἄλλωστε γνωρίζει ὅτι καὶ αὐτὸς εἶναι εἰς ἕξ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι συνετίζονται ἀπὸ πτωχόν καὶ ἐνδεῆ. Πάλιν λέγει ἰδικὰς του τὰς ἀνθρωπίνας ἁμαρτίας ὁ πάσχων ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων καὶ ζητεῖ διὰ τὸν ἑαυτὸν του τὸ ἔλεος, τοῦ ὁποίου χρῆζομεν ἡμεῖς ἕνεκα τῶν ἁμαρτιῶν· αὐτὸς διαλύει τὴν περιφρόνησιν πρὸς τὸ πρόσωπόν του ἀπὸ μέρους ὧν ἀγνοοῦν αὐτὸν διὰ τῆς φανερώσεως τῆς δόξης του, εἰς μὲν τὸ πρόσωπόν του διὰ τῆς δυνάμεώς του εἰς ἡμᾶς δὲ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ.

6. «Οἱ ἐχθροὶ μου εἶπον κακὰ μοι». Ἀπὸ τοῦ παρόντος σημείου εἰσάγεται τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος διηγεῖται ὅσα ἔκαναν εἰς αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι. Μέχρι τὸν παρόντα στί-

2. Ματθ. 25, 40.

3. Ψαλμ. 29, 12.



καθολικῆς Ἐκκλησίας εἰρηκέναι τὸν προφήτην ὑποληπτέον, ὡς ἐκάστῳ τῶν σπουδαίων ἀρμόττειν μᾶλλον ἢ τῷ Κυριακῷ ἀνθρώπῳ. Οὐ γάρ, ὡς τινες ὑπειλήφασι, περὶ αὐτοῦ καὶ μόνου φάσκει τὰ εἰρημένα· οὐ γὰρ ἔφησε μετὰ τοῦ ἄρθρου· «Μακάριος ὁ σννιῶν  
 5 ἐπὶ τὸν πτωχὸν καὶ πένητα». Τοῦτο δὲ χωρὶς ἄρθρου λεγόμενον τὸν τιὰ σημαίνει καὶ μερικόν. Μετὰ δὲ ταῦτα μέτεισεν ἀπὸ τῶν ἄλλων τῆς Ἐκκλησίας μελῶν ἐπ' αὐτὸν ἐκείνον τὸν Κύριον δηλονότι Χριστόν, ὅστις δὴ καὶ φησιν· «Οἱ ἐχθροὶ μου», καὶ τὰ ἐ-  
 10 ἦς. «Πότε ἀποθανεῖται καὶ ἀπολείται τὸ ὄνομα αὐτοῦ»; Βαρύς

«Καὶ εἰ εἰσεπορεύετο τοῦ ἰδεῖν, μάτην ἐλάλει». Ταῦτα περὶ τοῦ Ἰουδα φησίν. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐσχηκῶς εἰσοδὸν πρὸς με, διὰ τὸ τετάχθαι ἐν μαθηταῖς, δίγλωσσος καὶ πολυπράγμων ἦν· ἐλάλει γὰρ μάτην, τουτέστιν οὐκ ἀληθῆς ἦν. («Ἡ καρ-  
 15 δία αὐτοῦ σννήγαγεν ἀνομίαν ἐαυτῷ»). Ἐκεκρίκει, φησί, παραδοῦναι τοῖς φθονοῦσιν ἐμέ. («Ἐξεπορεύετο ἔξω, καὶ ἐλάλει ἐπὶ τὸ αὐτό»· τό, «Τί θέλετέ μοι δοῦναι, κἀγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν»);

«Κατ' ἐμοῦ ἐπιθύριζον πάντες οἱ ἐχθροὶ μου». Τὰ κατ' αὐ-  
 20 τοῦ τῶν Ἰουδαίων σκώμματα, τὰς κατ' αὐτοῦ τῶν Ἰουδαίων συσκευὰς σημαίνει, καὶ τὰ λεληθότα σκέμματα, τοὺς ἀρχιερεῖς τοὺς συμφωνοῦντας πρὸς τὸν Ἰούδαν λέγων, οἵτινες ἐπιθύριζον, τὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ σύμφωνα πρὸς τὸν Ἰούδαν τιθέμενοι («Ἐπι-  
 25 θυρίζον»)· οὐδὲ γὰρ ἐτόλμων φανερώς ταῦτα τὸ πλῆθος εὐλαβοῦ-

«Λόγον παράνομον κατέθεντο κατ' ἐμοῦ». Τό, («Ἄραι ἄραι σταύρωσον αὐτόν»). Οὗτος δὲ διτι παράνομος ἦν, δηλὸν ἐκ τοῦ εἰρημένου· («Ἀθῶν καὶ δίκαιον οὐκ ἀποκτενεῖς»). «Μῆ ὁ κοιμώ-

χον πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν εἰς ὀλόκληρον τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν ὅσα εἶπεν ὁ προφήτης, διότι ἀρμόζουν εἰς πάντα ἀγιον μᾶλλον ἢ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Κυρίου. Δὲν λέγει δηλαδὴ μόνον δι' αὐτὸν τὰ λεχθέντα, ὡς ὑπεστήριξαν μερικοί· ἄλλως θὰ ἔλεγεν ἐνάρθρως· «Μακάριος ὁ συνιών ἐπὶ τὸν πτωχὸν καὶ πένητα». Τοῦτο ὁμως λεγόμενον ἀνευ ἀρθρου σημαίνει τὸν οἰονδήποτε καὶ ἐπὶ μέρους. Μετὰ ταῦτα ὁμως μετέφερε τὸν λόγον ἀπὸ τὰ ἄλλα μέλη τῆς Ἐκκλησίας εἰς αὐτὸν τὸν Κύριον Χριστόν, ὁ ὁποῖος, λοιπόν, λέγει «Οἱ ἐχθροὶ μου» καὶ τὰ ἑξῆς. «Πότε ἀποθανεῖται καὶ ἀπολείται τὸ ὄνομα αὐτοῦ»; Εἶναι δηλ. ἀφόρητος καὶ μόνον ὅταν βλέπωμεν αὐτόν.

7. «Καὶ εἰ εἰσεπορεύετο τοῦ ἰδεῖν, μάτην ἐλάλει». Αὐτὰ λέγει διὰ τὸν Ἰούδαν. Τὸ λεγόμενον δὲ εἶναι τὸ ἑξῆς· Παρ' ὅτι εἶχε στενάς σχέσεις μετ' ἐμοῦ, διότι συγκατελέγη μετὰ τῶν μαθητῶν, ἦτο δόλιος καὶ πανουργός, ὡμίλει δὲ ματαίως, τουτέστιν δὲν ἦτο φιλαλήθης. «Ἡ καρδία αὐτοῦ συνήγαγεν ἀνομίαν ἑαυτῷ». Εἶχεν ἀποφασίσει, λέγει, νὰ μὲ παραδώσῃ εἰς τοὺς φθονερούς». «Ἐξεπορεύετο ἔξω καὶ ἐλάλει ἐπὶ τὸ αὐτό»: ἔλεγε τὸ «Τί θὰ μοῦ δώσετε, διὰ νὰ σᾶς παραδώσω αὐτόν»<sup>1</sup>;

8. «Κατ' ἐμοῦ ἐπιθύριζον πάντες οἱ ἐχθροὶ μου». Ἐννοεῖ τὰ κατ' αὐτοῦ πειράγματα τῶν Ἰουδαίων, τὰς μηχανορραφίας τῶν Ἰουδαίων ἐναντίον του καὶ τὰς κρυφὰς σκέψεις, δηλαδὴ τὰς συμφωνίας τῶν ἀρχιερέων μετὰ τὸν Ἰούδαν· αὐτοὶ ἐπιθύριζον κατὰ τὴν σύναψιν τῆς συμφωνίας μετὰ τὸν Ἰούδαν σχετικῶς πρὸς τὸν Ἰησοῦν. «Ἐπιθύριζον», διότι οὐδὲ ἐτόλμων νὰ συνάψουν ἐμφανῶς τὴν συμφωνίαν, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τὸν λαόν<sup>2</sup>.

9. «Λόγον παράνομον κατέθεντο κατ' ἐμοῦ». Δηλαδὴ τὸ «Ὑψωσε, ὕψωσε, σταύρωσε αὐτόν»<sup>3</sup>. Ὅτι οἱ λόγοι οὗτοι ἦσαν παράνομοι εἶναι φανερόν ἐκ τοῦ ρητοῦ· «Δὲν θὰ φονεύσῃς ἀθῶον καὶ δίκαιον»<sup>4</sup>. «Μὴ ὁ κοιμώμενος οὐχὶ προσθήσει τοῦ

2. Πρβλ. Ματθ. 26, 5.

3. Ἰω. 19, 15.

4. Ἐξ. 23, 7.

μενος, οὐχὶ προσθήσει τοῦ ἀναστῆναι); Διαγεγῶ τῶν Ἰουδαίων τὰ σκέμματα ὡς οἰομένων διὰ τοῦ θανάτου θραύειν αὐτὸν ὡς ἓνα τῶν καθ' ἡμᾶς. Ὁ δὲ φησὶ· Πῶς νομίζετε θανάτῳ περιβαλεῖν τὴν ζωὴν; Ὑπνος γὰρ ἐστὶν ἐμοὶ τὸ παθεῖν. Ἀναγκαίως δὲ λέγει τῇ κοιμήσει τὴν ἀνάστασιν ἐπεσθαι. Ἡ δὲ κοιμήσις ἐστὶν ὁ θάνατος· ἀναγκαίως τῷ θανάτῳ ἀκολουθήσει καὶ ἡ ἀνάστασις.

«Καὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου ἐφ' ὃν ἤλπισα, ὁ ἐσθίων ἄρτους μου, ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πτερισμόν». Ἐμπαιγμόν, ἐπιβουλήν, δόλῳ. Εἰρήνης ἄνθρωπον τὸν Ἰούδαν φησὶ, διὰ τὸ  
10 δόκειν ἐν τοῖς εὐνοοῦσιν αὐτῷ τετάχθαι καὶ φίλοις· τότε ἤκων εἰς τὸ εἶναι μαθητὴν.

«Σὺ δέ, Κύριε, ἐλέησόν με, καὶ ἀνάστησόν με, καὶ ἀνταποδώσω αὐτοῖς». Ἀνθρωπίνως μᾶλλον διὰ τὴν κένωσιν πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα ποιεῖται τὸν λόγον, καίτοι αὐτὸς ὢν τὸ ἔλεος τοῦ  
15 Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ.

(Ἐν τούτῳ ἔγνω, ὅτι τεθέληκάς με). Λαλεῖ πάλιν ὡς ἄνθρωπος, ἵνα ἑαυτὸν παραθῇ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. («Ὅτι οὐ μὴ ἐπιχαρῆ ὁ ἐχθρὸς μου ἐπ' ἐμέ»). Εἰ μὲν ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρωπότητος ταῦτα λέγει ὁ Χριστός, ἐχθρὸς ἂν νοηθεῖ ὁ τὸν θάνατον  
20 ἡμῶν κατασκευάσας· εἰ δὲ ὡς ἐξ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, τῶν Ἰουδαίων τοὺς ἄρχοντάς φησιν. Ὅτι γὰρ λελόπηνται, δηλὸν ἐκ τοῦ συκοφαντῆσαι αὐτοῦ τὴν ἀνάστασιν.

(Ἐμοῦ δὲ διὰ τὴν ἀκακίαν ἀντελάβου). Ἡ πάντων ἀντίληψις ἀντιλήψεως τετυχηκέναι φησὶν· οὐκ αὐτὸς ταύτης δεόμενος, καθ' ὃ νοεῖται Θεός, ἀλλὰ γενόμενος ἄνθρωπος, ὑπὲρ ἀνθρώπων ποιεῖται λόγους.

(Ἐδλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος). Σφραγίζει καὶ νῦν εἰς εὐχαριστίαν τὴν προκειμένην ᾧδὴν. Ἀπὸ τοῦ παρόντος, φησὶν, εἰς τὸν μέλλοντα· οὐκοῦν ἀπὸ μὲν τοῦ παρόντος  
30 ἡ ἐδλογία παρ' ἡμῶν εἰς τὸν Θεὸν ἄρχεται, τελειοῦται δὲ ἐν τῷ μέλλοντι· «ἐκ μέρους γὰρ γινώσκομεν, καὶ ἐκ μέρους προφητεύο-

1. Πρβλ. Ματθ. 28, 11 - 15.

2. Α' Κορ. 13, 9.

ἀναστῆναι»; Περιγελά τὰς σκέψεις τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὅποιοι ἐνόμιζαν ὅτι ἠδύναντο νὰ ἐξαφανίσουν αὐτὸν διὰ τοῦ θανάτου, ὡς ἓνα ἀπὸ ἡμᾶς. Αὐτὸς ὁμοίως λέγει· Πῶς νομίζετε ὅτι θὰ νικήσετε διὰ τοῦ θανάτου τὴν ζωὴν; Εἰς τὴν πραγματικότητα εἶναι ὕπνος δι' ἐμέ τὸ πάθος. Λέγει δὲ ὅτι ἡ ἀνάστασις θ' ἀκολουθήσῃ ἀναποφεύκτως τὴν κοίμησιν. Ἡ κοίμησις δὲ εἶναι ὁ θάνατος· ἀναποφεύκτως, λοιπόν, ἡ ἀνάστασις θὰ ἀκολουθήσῃ τὸν θάνατον.

10. «Καὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου ἐπ' ὄν ἤλιπια, ὁ ἐσθίων ἄρτους μου, ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμέ πτερνισμόν», δηλ. ἐμπαιγμόν, μηχανορραφίας, δόλον. Ἄνθρωπον εἰρήνης λέγει τὸν Ἰούδαν, διότι ἔθεωρεῖτο ὅτι ἀνῆκεν εἰς τοὺς ὄπαδούς καὶ φίλους του, ἀφοῦ ἀλλωστε εἶχεν ἔλθει διὰ νὰ γίνῃ μαθητῆς.

11. «Σὺ, δέ, Κύριε, ἐλέησόν με καὶ ἀνάστησόν με καὶ ἀνταποδώσω αὐτοῖς». Ὅμιλεῖ πρὸς τὸν Πατέρα τοῦ ἀνθρωπίνως καὶ ἕνεκα τῆς κενώσεως, παρ' ὅτι αὐτὸς εἶναι τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ.

12. «Ἐν τούτῳ ἔγνων ὅτι τεθέληκάς με». Ὅμιλεῖ πάλιν ὡς ἄνθρωπος, διὰ νὰ ἐμπιστευθῇ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα. «Ὅτι οὐ μὴ ἐπιχαρῆ ὁ ἐχθρὸς μου ἐπ' ἐμέ». Ἄν μὲν ὁ Χριστὸς λέγῃ αὐτὰ ἐξ ὀνόματος τῆς ἀνθρωπότητος, ἐχθρὸς δύναται νὰ νοηθῆ (ὁ διάβολος), ὁ ὅποιος ἐπροκάλεσεν εἰς ἡμᾶς τὸν θάνατον· ἂν δὲ οἱ λόγοι εἶναι αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, ὁμιλεῖ διὰ τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἰουδαίων. Ὅτι πράγματι ἐλυπήθησαν εἶναι φανερόν ἐκ τοῦ ὅτι ἐσυκοφάντησαν τὴν ἀνάστασίν του <sup>1</sup>.

13. «Ἐμοῦ δὲ διὰ τὴν ἀκακίαν ἀντιλάβου». (Ὁ Χριστὸς, ὁ ὅποιος εἶναι) ἡ βοήθεια ὄλων, λέγει ὅτι ἔτυχε βοήθειας· δὲν εἶχεν ἀνάγκην αὐτῆς ὡς Θεός, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν ὁμιλεῖ (πρὸς τὸν Θεὸν) ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων.

14. «Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος». Ἐπισφραγίζει δι' εὐχαριστίας τῶρα καὶ τὸν παρόντα ὕμνον. Ἀπὸ τὸ παρόν, λέγει, εἰς τὸ μέλλον· δηλ. ἡ εὐχαριστία μᾶς πρὸς τὸν Θεὸν ἀρχίζει μὲν κατὰ τὸ παρόν, ὀλοκληρῶνεται δὲ κατὰ τὸ μέλλον· «διότι μερικῶς γνωρίζομεν καὶ μερικῶς προφητεύομεν» <sup>2</sup>,

μεν», ὅθεν καὶ ἐκ μέρους εὐλογοῦμεν· «Ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον», φησὶν ὁ Παῦλος, «τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται». Τῇ γὰρ ἐπὶ τὸ μείζον προκοπῇ τὸ ἀπὸ μέρους παύεται. Διὰ τοῦτο ὁ Ψαλμωδὸς ἐπήγαγε, «Γένοιτο, γένοιτο», καὶ διπλασιάζει τὴν εὐχὴν.

5 Μακάριον γὰρ ἐντεῦθεν τῆς εὐλογίας τῆς εἰς τὸν Θεὸν διὰ πίστεως καὶ τῆς τῶν ἄλλων ἀγαθῶν κατορθώσεως ἄρξασθαι, οὕτω τε αὐτὴν στεφανῶσαι εἰς τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα, ὡς οἱ γε ἄσεβεις καὶ ἄπιστοι εὐλογοεῖν ἐκεῖ τὸν Θεὸν οὐκ ἐπιτρέπονται. Εὐδέναι δὲ δεῖ, ὅτι τὴν ψαλμικὴν ταύτην προφητείαν εἰς πέντε τινὲς

10 διελόντες βίβλους, μέχρι τούτου τοῦ ψαλμοῦ τὴν πρώτην νομίζουσι· ἐπειδὴ πρὸς τῷ τέλει στέφανον ὡσπερ τὴν εὐλογίαν τὴν εἰς Θεὸν κέκτηται. Ὅθεν οὕτω διαιροῦσι καὶ τὰς ὑπάρξεις τὰς τέσσαρας.

ἐκ τούτου δὲ συνάγεται ὅτι καὶ μερικῶς εὐλογοῦμεν. «Ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον», λέγει ὁ Παῦλος, «τὸ μερικὸν θὰ καταργηθῆ»<sup>1</sup>. Πράγματι δὲ μὲ τὴν προκοπὴν πρὸς τὸ καλλίτερον παύει τὸ ἐπὶ μέρους. Διὰ τοῦτο ὁ ψαλμωδὸς συνέχισε «γένοιτο, γένοιτο» καὶ ἐδιπλασίασε τὴν εὐχήν. Εἶναι δὲ πράγματι μακάριος ὁποῖος ἀρχίσῃ ἀπὸ τοῦδε νὰ εὐλογῆ τὸν Θεὸν διὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιτελέσεως τῶν ἄλλων ἀγαθῶν, ὥστε νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἀποκορύφωσίν της κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα, ὅταν οἱ ἄσεβεῖς καὶ οἱ ἄπιστοι δὲν θὰ δύνανται νὰ εὐλογοῦν τὸν Θεὸν ἐκεῖ. Ἔστω δὲ γνωστὸν ὅτι ὠρισμένοι, οἱ ὁποῖοι διατηροῦν τὸ περιέχον προφητείας βιβλίον τῶν ψαλμῶν εἰς πέντε βιβλία, ἐκτείνουν τὸ πρῶτον βιβλίον μέχρι τοῦ παρόντος ψαλμοῦ, ἐπειδὴ τὸ τέλος του περιέχει ἓν εἶδος στεφάνου τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ. Καθ' ὅμοιον δὲ τρόπον διαιροῦν καὶ τὰ λοιπὰ τέσσαρα τμήματα.

## ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

- Διὰ τὰ χωρία καὶ τὰ ὀνόματα τοῦ κειμένου οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς σελίδας καὶ στίχους.  
 — Διὰ τὰ χωρία καὶ τὰ ὀνόματα τῆς εἰσαγωγῆς καὶ τῶν σχολίων οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς σελίδας· εὗρισκονται δὲ ἐντὸς παρενθέσεων.

### 1. Εὗρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς

Γένεσις		Δευτερονόμιον		
1	3	18,20	6 5	58,31 - 60,2
	6	18,20	17 18	68,20
	12	120,9	31 19	68,18
	28	120,10		
12	3	280,10	Λευϊτικόν	
	10 - 20	282,12	11 32 - 40	290,9
20	1 - 18	282,11	16 15	238,22
24	7	258,26 - 260,2	22 1 - 10	290,9
25	25	202,12		
26	6 - 11	282,12	Βασιλειῶν Α'	
39	1	282,14	4 3	70,6
48	16	258,25	16 23	62,22 - 64,1
			21 1	164,4 - 172,11
			2 - 11	256,20
	Ἑξοδος			
12	46	202,27 - 204,1	Βασιλειῶν Β'	
	24	168,24	11 1	96,15
	27 - 29	192,20	15 12	180,19
19	6	184,21 - 228,23		114,4
23	7	308,28	16 4	102,12
32	32	32,12	17 6 - 23	74,13
33	12	88,2		
	13	32,12		

27		102,12	14	1	98,13
27	29	242,7	15	10	204,16
18	10 - 12	74,13	26	5	244,28
			29	12	306,16
	Βασιλειῶν Γ'		33	15	26,15
			36	8	26,14
4	16	114,4	38	13	148,15
17	1	32,2	41	6	62,9
18	41	232,5	42	5	62,9
			48	13	128,21
	Βασιλειῶν Δ'		49		78,11
3	14	32,2		13	152,3
	15	72,7	57	7	100,25
22	1	70,4	61		78,13
			72		78,11
	Παραλειπομένων Α			2	62,11
				8	160,16
6	33	78,7	73		78,11
25	1 - 7	78,7	74		78,11
27	37	114,4	75		78,1
				5	98,14
	Παραλειπομένων Β		84		78,10
			86		78,10
32	35	70,4 74,7	87		78,10
34	1	238,5	88	21	134,26
			89		292,12
	Ἰησοῦς Ναυῆ		101	26	120,16
1	8 - 9	68,23 - 70,4	103	24	234,13
3	10 - 17	314,18	109	1	122,20
6	8	70,6		2	212,29
9	2	68,23 - 70,4	115	2	298,16
			117	6	62,13
			118	16	72,17
	Ψαλμοί		134	7	254,2
1	2	282,1	150	3 - 5	64,6
2	1	78,1			
	7	78,3			
	8	340,12			
7	10	134,15	4	7	278,1
	13	326,10	5	13	128,29
13	7	344,4	8	9	282,22

Ἰωβ



			8	1	300,6
	Παροιμιαί		9	6	152,10
3	9	230,17/	10	14	130,21
	11	178,18	12	3	170,8
	18	84,25 - 86,1	25	2	126,5
18	17	248,24	28	17	252,17
19	17	306,2	43	2	232,21
	20	178,17	45	23	234,16
			49	8	126,16
	Ἄσμα Ἀσμάτων		53	4	22,12
6	8	206,23		9	132,10
			58	9	102,9
	Σοφία Σειράχ		66	12	272,19
15	9	62,17			
					Ἰερεμίας
	Ὡσηέ		4	14	26,8
			9	23	108,27
7	12	170,22	10	13	254,2
			12	8	266,18
	Ἀμώς		31	17	212,30 - 214,1
9	6	252,27 - 254,2	38	33	300,9
	Μιχαίας				Ἰεζεκιήλ
4	1	98,16	13	36	178,6
			34	23	182,8
	Ἀββακούμ				
2	3	304,6			Δανιήλ
			3	1	102,14
	Ζαχαρίας		6	1	102,14
1	17	260,2			
					Ματθαῖος
	Ἡσαίας		3	17	208,20 - 232,7
			5	5	280,21
1	16	26,8		16	230,15
	20	252,23	6	9	230,9
2	2	98,16		10	198,9
5	21	220,2		14	160,19
6	3	226,19	9	4	256,6

11	29	36,16			Λ ο υ κ ῆ ς	
	30	90,16				
12	24	302,22	1	28		21,13
	41	140,3		35		298,26
13	43	276,9		78		198,20
	47	90,14	8	28		72,3
14	43	274,17	10	17		72,6
15	26	206,13		19		176,22
16	14 - 16	224,21	11	46		92,11
17	5	208,20	15	9		134,27
18	20	168,10	18	18		266,25
21	10	232,24	22	15		288,1
	26	118,14	23	43		276,4
22	14	162,19		50 - 51		82,16
	38 - 39	164,16	24	1		198,2
	43	92,10		49		176,14
23	2	82,19				
	13	92,9				
	37	264,18				
25	33	238,21	1	1		21,6
	40	306,13		3		21,7
	41	86,20		13		210,26
26	3	54,13		14		21,7
	5	308,24	6	39		300,1
	15	308,17	7	20		302,23
	39	156,5		37		84,11
27	35 - 36	206,1		38		232,2
28	11 - 15	310,21		43		266,6
	19	234,6	8	24		228,23
				48		184,9
				9		140,19
				10		266,6
				12		208,18
				31		188,15
				46		188,9
				14	6	94,26
				9		194,22
				15		228,27
15	29	268,3		27		234,19
	30	202,5	15	23		118,20
16	18	234,10	16	13		72,20

Μ ἄ ρ χ ο ς

28		188,9	13	9	310,31
17	11	192,1	14	14 - 15	62,18
	15	192,1		20	118,13
18	38	60,9	15	26	124,5
19	1 - 2	204,24		27 - 28	122,1
	15	182,25			
	29	204,11			

Κορινθίους Β'

4	16	236,4
5	2	52,20
	17	254,15
8	9	304,16

Πράξεις

1	9	168,3
2	25	150,14
	25 - 28	158,6
	41	156,18
	41	172,1
4	24 - 25	76,19
	27	90,2
13	16	208,13
16	18	72,5
19	14	70,18

Γαλάτας

4	4	202,7
5	19	100,12

Έφεσίους

2	2	124,19
	14	262,17
5	20	30,1
	27	206,21

Ρωμαίους

1	18	144,25
	20	186,10
	25	146,10
3	29 - 30	210,9
5	3 - 5	28,23
8	13	64,12
	17	120,21
	17	156,12
11	25	196,26
	25	302,6
	32 - 33	272,1

Φιλιππησίους

2	7 - 8	182,26
	8	166,21
	9	184,1
	10	234,16
3	1	30,23
	13	56,2
	20	152,15
	21	86,2
	21	158,20
4	13	234,18

Κορινθίους Α'

1	31	108,27
2	9	104,21
	16	190,1
	16	60,15
3	19	128,29
10	4	226,17
11	1	36,23
12	4	26,1

Κολασσαεῖς

3	2	176,17
	8	244,8
	17	30,1

Τιμόθεον Α'		Πέτρου Α'		
3	16	12,17	2 9 184,21· 228,23	
4	15	72,19	11 148,15	
			22 132,10	
Τιμόθεον Β'		Πέτρου Β'		
3	12	30,3	23 290,23	
Ἑβραίους		1 21 66,18		
1	3	94,9	3 8 292,12	
	14	258,23		
2	6-7	120,5	Ἰακώβου	
11	33-35	68,1	5 13 62,7	

## 2. Εἰρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

Α			
Ἄαρων 14, 23		Αἴγυπτος 14,2· 48,17· 220,7	
Ἄββακούμ (25)· 24,19		Αἰθάν 78· 76,6· 78,11	
Ἄβεσσαλώμ (181)· 96,1· 102,13· 180,19· 288,9		Αἰθίοπες 24,8	
Ἄβιμέλεχ 256,18		Αἰμάν (78)· 76,6· 78,11	
Ἄβραάμ 32,7· 280,10· 282,11		αἴνεσις 40,4	
ἀγαθότης 36,20· 56,16		αἵρεσις (20)· αἰρέσεις γνωστικαὶ (20· 46)	
ἀγάπη 156,15· 164,17· 196,7· 260, 20· 266,21		αἰρετικὸς, -οὶ 46,22· 52,4· 108,10	
Ἄγγαῖος 78,18		ἀκροβυστία 210,10	
ἄγγελος 120,4· 142,23· 152,11· 216,22· 258,20· 260,1· 284,18· 288,11		Ἄκύλας 87· 102,6· 242,20	
ἄγιος, -οὶ 30,13· 32,3· 52,11· 66, 19· 72,13		ἀλήθεια 46,9· 68,16· 106,13· 108, 10· 118,25· 140,6· 148,24· 188,7· 208,3· 218,24· 220,14· 224,8· 240,15· 268,1· 270,22· 292,21· 300,19· 302,7	
ἀγιωσύνη 236,17		ἄμαρτια 28,21· 32,13· 70,9· 96,16· 100,2· 110,8· 112,6· 114,20· 118,22· 132,4· 134,22· 142,18· 144,9· 154,3· 166,2· 172,4· 174, 2· 196,20· 206,18· 210,20· 212, 13· 220,4· 228,13· 236,7· 240,1· 244,16· 248,7· 250,2· 264,21· 284,11· 286,2· 288,11· 290,1·	
ἀγνωμοσύνη 174,22			
ἀγνωσία 238,20			
Ἄδὰμ 158,3· 200,5· 238,2			
ἄδικία 18,28			
Αἰγύπτιος, -οὶ 168,24· 122,21			

292,1· 296,11· 306,19· ἀμαρτίας  
 ἄφεσις 172,9· 242,4· 246,16  
 Ἄμοραϊός, - οἱ 68,25  
 ἄμωμος 148,21· 174,21  
 ἀνάληψις 122,22· 166,27· 168,23·  
 240,6  
 ἀνάστασις 50,24· 58,11· 68,5· 122,  
 21· 142,10· 150,10· 158,17· 190,  
 23· 192,4· 196,17· 198,22· 228,  
 21· 310,6· ἀνάστασις νεκρῶν 58,  
 11  
 ἀνδρία 36,20  
 ἀνεξικακία 36,19· 130,2  
 ἀνήρ 46,20· 70,13· 82,11· 106,21·  
 148,14· 184,10· 208,13· 248,9·  
 260,6  
 (ἀνθρωπολογία 46)  
 ἄνθρωπος 20,3· 36,7· 38,2· 42,20·  
 44,21· 48,19· 58,16· 60,2· 62,  
 14· 66,2· 68,17· 80,5· 100,27·  
 104,5· 114,6· 118,5· 120,3· 128,  
 11· 136,21· 142,6· 144,11· 146,  
 3· 148,8· 156,25· 166,12· 188,  
 13· 192,22· 200,29· 202,10· 208,  
 4· 216,7· 218,15· 236,5· 248,4·  
 254,9· 256,5· 268,1· 270,29·  
 272,4· 276,16· 280,12· 292,19·  
 302,11· 306,20· 310,7· ἄνθρω-  
 πος Κυριακός 308,2· ἄνθρωπος  
 τέλειος 206,26  
 ἀνθρωπότης 122,19· 158,12· 198,  
 24· 200,7· 202,15  
 (Ἀντιόχεια 71)  
 ἀπάθεια (278· 279)· 296,1· 298,1·  
 (ἀπάθεια στωϊκῆ 279)· ἀπάθεια  
 ψυχῆς 296,1  
 Ἄραψ - βες 24,9  
 ἀρετῆ 36,18· 38,7· 112,16· 138,2·  
 152,17· 180,4· 220,19· 260,23·  
 262,26· 274,18· 280,27· 284,20·  
 (Ἄριθμοι (βιβλίον Π. Διαθήκης) 14)·

14,18  
 ἄρμονία 62,3· 64,4· (65)· ἄρμονία  
 πνευματικῆ τῆς ψυχῆς 62,3  
 (Ἄρταξέρξης 75)  
 Ἄσαφ (78)· 76,5· 78,10  
 ἀσέβεια 42,3· 44,3· 108,17· 124,  
 26· 144,18· 162,11· 244,16  
 Ἄσσύριοι (27)· 74,15· 238,4  
 ἀφθαρσία 280,3  
 ἀφροσύνη 286,4  
 Ἄχιτόφελ 42,17· 112,26· 114,1·  
 180,19· 288,9.

## B

βάπτισμα (45· 249)· 86,7· 170,17·  
 212,13· 248,7  
 βασιλεία 44,5· 90,14· 198,10  
 Βεελζεβοὺλ 302,23  
 Βερζέλ 102,12  
 Βερσελεὶ 242,7  
 (Βηρσαβεὲ 97)  
 βλασφημία 100,8· 160,16· 268,3  
 (βουλαὶ Θεοῦ 65)· βουλή ἀσεβῶν  
 82,11

## Γ

Γαβριήλ 20,13  
 γενεαλογία 14,5  
 Γένεσις (Βιβλίον Π. Διαθ.) (14)·  
 14,13  
 γέννησις 58,3· 94,12· 122,14· γέν-  
 νησις κατὰ σάρκα 122,14  
 γνῶσις 98,19· 118,9· 144,8· 232,  
 26· 274,17· 276,3· 278,4· 296,1·  
 306,8· γνῶσις Θεοῦ 232,26· γνῶ-  
 σις ὑπερφυῆς 98,19  
 Γολιάθ 56,13· 256,23  
 Γραφή, - αὶ 12,10· 24,15· 30,19·  
 58,19· 70,14· 72,2· 170,10· 208,  
 23· 274,8· (Γραφή ἁγία 67)· Γρα-

φή θεία 12,5· 38,6· 58,27· 68,18·  
86,4· 142,2· 160,15· 228,9· 232,  
12· Γραφή θεόπνευστος 84,24·  
156,20· 274,8

## Δ

δαίμων, - ες 68,12· 70,14· 72,6·  
100,24· 106,19· 128,2· 146,2·  
166,17· 168,25· 180,17· 190,6·  
210,3· 278,18· 284,15· 288,15·  
294,16· 302,11

Δανιήλ 26,9· 102,15· (179)·

Δαυίδ (79· 103· 180· 183)· 14,5·  
20,17· 42,17· 48,29· 56,14· 62,  
23· 76,4· 78,5· 80,2· 82,2· 88,4·  
96,10· 102,13· 110,2· 112,25·  
114,4· 134,27· 136,23· 138,26·  
144,15· 148,15· 150,12· 158,23·  
164,4· 170,26· 182,6· 184,23·  
186,2· 190,10· 192,2· 194,9·  
198,16· 212,2· 214,13· 218,4·  
222,19· 224,25· 228,2· 230,2·  
236,3· 238,24· 242,8· 244,17·  
246,26· 250,22· 256,17· 262,6·  
268,16· 272,26· 284,8· 290,17·  
296,4· 304,8· 306,19

δέησις 38,22

δεισιδαιμονία 166,10

Δεσπότης 162,13· 182,9· 192,26·  
222,17· 250,25· 280,8· 282,9

Δευτερονόμιον (Βιβλίον Π. Διαθή-  
κης) (14)· 14,23· 68,20· 70,1

δημιουργία 120,2

διάβολος 22,26· 36,13· 48,27· 54,  
16· 68,11· 114,18· 118,21· 124,  
14· 126,1· 128,13· 132,16· 144,2·  
174,19· 206,15· 212,19· 218,14

Διαθήκη Καινή 58,30· 128,18· Δια-  
θήκη Παλαιά (14· 65· 67· 195·  
243)

(διαρχία 46)

(Διαταγαί Ἀποστολικαί 71)

διδασκαλία εὐαγγελική 80,11

δικαιοκρισία 172,14· 280,2· 282,3

δικαιος 44,23

δικαιοσύνη 18,27· 22,27· 24,2· 36,

20· 68,1· 102,8· 104,9· 116,3·

148,24· 158,26· 160,1· 162,31·

172,15· 174,8· 200,9· 210,4·

212,23· 260,26· 270,23· 274,

15· 276,2· 300,17

δικαιώσεις 152,1· 188,15

δόγμα 108,13· 196,18· 202,25·

212,23· 218,23· 254,22· 296

25· δόγματα τῆς Ἐκκλησίας 202,  
25

(Δοκῆται 21)

δόξα 14,14· 16,7· 56,21· 96,26·

98,11· 108,5· 158,21· 164,2·

166,7· 186,8· 194,12· 200,18·

216,27· 230,13· 234,9· 272,20·

306,23

δύναμις 18,23· 36,28· 54,20· 60,1·

68,2· 98,22· 120,13· 122,15·

124,6· 126,1· 142,5· 166,15·

170,1· 176,13· 180,13· 194,14·

198,9· 212,25· 214,1· 216,29·

226,8· 242,5· 252,22· 256,9·

260,26· 262,9· 284,16· 288,12·

294,20· 298,27· 304,4· 306,24

δύναμις ἀίδιος 186,10· δύναμις

Ἰησοῦ 298,27

δυσσέβεια 74,14

## E

(Ἐβριωνίτης 195)

Ἐβραῖος, - οἱ 76,12· 88,4· 250,22·  
300,4

Ἐξελίας (27)· 192,3· 238,3

εἰδωλόλατρεία 220,5

εἰκῶν 28,16· 118,6· 120,8· (160)  
 εἰκῶν θεϊκῆ 120,19· εἰκῶν Θεοῦ  
 118,6  
 εἰρήνη 26,16· 50,26· 228,16· 234,  
 19· 260,15· 262,17· 276,26· 278,  
 3· 284,27· 310,7  
 Ἐκκλησία (11· 63· 64· 65· 231)·  
 52,6· 94,6· 114,26· 116,25· 118,  
 3· 150,20· 152,7· 156,10· 168,8·  
 202,22· 206,22· 208,6· 216,3·  
 224,17· 230,19· 232,25· 234,2·  
 236,4· 300,12· 302,10· 304,2·  
 308,1· Ἐκκλησία καθολικῆ 52,25·  
 308,1  
 ἔκστασις 238,24· 240,4  
 (Ἐλεάζαρ 70)  
 ἔλεημοσύνη 36,20· 306,1  
 (ἐλευθερία 65)  
 Ἐλισσαῖος 30,26· 72,7  
 Ἐλλην, -ες 36,24· 52,4  
 ἔλπις 28,24· 34,18· 48,14· 52,20·  
 84,15· 100,28· 102,23· 148,13·  
 190,19· 194,12· 196,2· 200,24·  
 202,10· 224,3· 274,2· 276,25·  
 288,2· 294,6· 302,28· ἔλπις θεία  
 276,25· ἔλπις σωτηρίας 288,  
 22· 298,5  
 ἐνανθρώπησις 118,3· 182,11· 218,  
 15· 264,24· 300,5  
 ἔνωσις 206,19  
 Ἐξοδος (Βιβλίον Π. Διαθήκης)  
 (14)· 14,18  
 ἔξομολόγησις 38,28· 40,1· 48,25·  
 52,2· 66,4· 110,25· 112,4· 124,  
 2· 172,6· 226,2· 248,23  
 (ἔξορισμὸς δαίμονος 70)  
 ἔξουσία 14,22· 140,14· 176,23  
 ἐπίγνωσις 234,11· ἐπίγνωσις Θεοῦ  
 234,11  
 Ἐσδρας 14,6· 16,21  
 Εὐαγγέλιον 54,13· 118,14

εὐγνωμοσύνη 210,4  
 εὐεργεσία 48,16· 56,15· 184,11  
 εὐθυμία 62,6· εὐθυμία ψυχῆς 62,6  
 εὐλάβεια 146,19  
 εὐσέβεια 52,18· 74,12· 124,27·  
 260,26  
 (Εὐσέβιος ὁ Καισαρείας 87· 94·  
 95· 102· 123· 151· 195)  
 εὐφροσύνη 158,17· 238,14  
 εὐχαριστία 38,25· 98,4· 124,10·  
 236,10· 240,2· 244,24· 268,14·  
 310,28  
 εὐχὴ 38,22· 98,4· 312,4  
 (Ἐφεσος 179)  
 Ἐωσφόρος 18,17

## Z

Ζαχαρίας 78,18· 260,2  
 Ζιφαῖος, -οι 48,29  
 ζωὴ 84,25· 112,3· 116,15· 142,9·  
 148,12· 158,10· 174,7· 194,11·  
 210,19· 212,20· 216,6· 218,8·  
 236,22· 238,12· 242,6· 260,6·  
 272,20· 278,14· 280,4· 292,12·  
 292,22· 294,1· 310,4· ζωὴ ἀλη-  
 θινὴ 292,22· ζωὴ αἰώνιος 278,  
 14· 280,4· ζωῆς ξύλον 86,5

## H

(ἡθικὴ στωικῆ 84)  
 Ἡλίας 30,26· 232,5  
 Ἡρώδης 88,25· 90,1  
 Ἡσαίας 22,12· 24,19 (25· 193)·  
 26,10· 252,16· 300,5  
 Ἡσαῦ 202,13

## Θ

θάνατος 36,9· 128,3· 156,4· 164,

27· 204,13· 208,24· 264,4· 310,2·  
 Θαρσεῖς 24,8  
 Θεϊότης 186,10  
 Θέλημα 84,3· 298,28  
 Θεογνωσία 52,5· 122,8· 170,11  
 Θεοδοτίων (26· 87· 179)· 102,6·  
 178,23·  
 Θεόπνευστος 12,15· 64,21· 84,24·  
 156,20  
 Θεός 14,14· 16,6· 18,5· 20,6· 22,  
 22· 24,3· 30,26· 34,3· 42,18·  
 44,1· 46,3· 48,12· 50,11· 52,9·  
 56,15· 60,1· 62,24· 64,7· 66,24·  
 68,18· 72,12· 80,16· 86,19· 88,  
 2· 96,15· 98,15· 100,5· 102,8·  
 106,14· 108,15· 114,8· 116,9·  
 118,11· 120,8· 130,15· 132,23·  
 134,8· 138,1· 142,22· 144,4·  
 146,3· 150,24· 152,12· 156,24·  
 158,7· 160,9· 162,3· 164,10·  
 166,9· 170,20· 174,14· 176,3·  
 180,25· 182,10· 184,1· 196,19·  
 198,1· 200,1· 202,8· 204,14·  
 208,3· 210,3· 214,7· 218,25·  
 220,1· 222,9· 226,1· 228,5· 230,  
 22· 232,7· 236,12· 240,15· 244,  
 6· 246,9· 250,13· 252,17· 254,  
 25· 256,2· 258,12· 260,24· 262,  
 8· 264,10· 268,10· 270,2· 280,3·  
 282,5· 284,12· 294,17· 296,1·  
 298,7· 304,1· 306,3· 310,25·  
 312,5· Θεός ἀγαθός 48,18 Θεός  
 ἀληθής 176,4· Θεός μονογενής  
 98,15· Θεός τέλειος 206,20· Θεός  
 τῆς ἀληθείας 240,15  
 Θεοφάνεια 114,24· Θεοφάνεια Σω-  
 τῆρος 114,24  
 θλίψις 28,23· 102,10· 240,25  
 θυμὸς 92,15· 112,8  
 θυσία 104,9· 152,2· 154,9· 190,  
 11· 298,22

## I

Ἰακώβ 14,21· 146,28· 208,6· 258,  
 25· 282,13  
 Ἰδιθούμ 78,13· 290,13  
 (Ἰδιθών 78)  
 Ἰεζεκιήλ 178,7· 182,9  
 Ἰεμενεῖ 112,23  
 ἰεράτευμα 184,22  
 Ἰερεμίᾳς 266,18· 300,9  
 Ἰερεμίας 266,18· 300,9  
 Ἰερουσαλήμ (16· 93)· 18,1· 26,9·  
 106,24· 126,18· 128,5· 178,7·  
 226,28· 232,13  
 Ἰησοῦς 232,25· 268,22· 276,2·  
 308,23  
 (Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ 15)  
 Ἰησοῦς Χριστὸς 58,18· 140,2· 150,  
 10  
 Ἰορδάνης 232,6  
 Ἰουδαία (27· 75)· 14,21· 118,10  
 Ἰουδαῖος, -οι 20,22· 54,14· 58,  
 6· 60,10· 70,19· 74,10· 82,6·  
 88,8· (93)· 96,7· 118,4· 140,8·  
 158,5· 174,24· 182,4· 184,4·  
 196,5· 198,25· 202,18· 204,3·  
 206,10· 208,7· 210,6· 222,23·  
 224,2· 228,6· 230,11· 232,12·  
 240,30· 254,18· 256,5· 260,8·  
 262,11· 268,19· 272,7· (291)·  
 304,13· 306,26· 308,20· 310,1  
 Ἰούδας 184,10· 308,12· 310,9  
 Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης 58,6  
 (Ἰουλιανὸς 67)  
 Ἰσαάκ 32,9· 260,2· 282,12  
 Ἰσμαήλ 32,8  
 Ἰσραήλ (9· 48)· 14,3· 18,3· 26,17·  
 32,5· 70,13· 94,5· 122,2· 146,  
 24· 150,9· 164,12· 168,24· 182,  
 20· 184,6· 192,21· 200,20· 208,  
 9· 230,4· 272,5· 296,10· 300,24·



302,26· 310,27  
 (Ἰώσηπος 70)  
 Ἰωσήφ 152,21· 282,14  
 Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθίας 82,15  
 Ἰωσίας 70,4

## Κ

Κάδης 234,1  
 (καθῆκον 84)  
 καρδία 18,16· 26,9· 36,17· 104,3·  
 108,9· 116,6· 122,23· 130,22·  
 132,23· 134,9· 136,14· 138,7·  
 140,9· 144,12· 148,24· 160,14·  
 188,14· 190,2· 198,4· 204,1·  
 216,11· 222,3· 224,10· 238,5·  
 242,25· 254,21· 256,4· 278,17·  
 282,5· 286,24· 288,4· 290,19·  
 292,1· 300,10· 302,16· 308,14  
 Καρμῆλιον ὄρος 32,1  
 (Κασσιόδωρος 9)  
 Κληρονομία 156,1· 182,5· 216,10·  
 278,23· 284,5  
 κλήσις 24,4· 58,10· 116,24· 128,  
 15· 150,8· κλήσις τῶν ἔθνῶν 58,  
 10· 208,27  
 κόλασις 116,11· 146,15· 168,21·  
 170,21· 224,19· 274,3· 278,15·  
 284,15· 288,13  
 Κορὲ 76,5· 78,10  
 κρίσις 22,28· 306,7  
 Κριταὶ (15)· 16,8  
 κριτής 160,11· κριτής δίκαιος 116,9  
 κτίσις 42,23· 44,12· 146,11· 186,  
 9· 198,5· 254,14  
 Κύριος (11· 151)· 14,15· 16,6·  
 18,3· 20,14· 22,7· 30,1· 32,1·  
 34,28· 36,18· 40,24· 42,1· 44,1·  
 46,6· 48,30· 50,6· 52,15· 54,  
 11· 56,19· 58,18· 66,10· 68,10·  
 72,2· 78,3· 82,16· 84,2· 88,1·

90,6· 94,2· 96,13· 98,1· 100,  
 25· 102,24· 104,9· 106,21·  
 108,23· 110,9· 112,14· 114,23·  
 116,3· 118,8· 122,6· 124,20·  
 126,10· 128,7· 130,5· 136,4·  
 138,12· 142,20· 144,23· 146,20·  
 148,11· 150,18· 152,5· 156,1·  
 160,26· 164,5· 166,4· 170,18·  
 172,6· 174,13· 176,3· 178,19·  
 180,22· 182,3· 184,16· 188,3·  
 190,14· 192,10· 194,10· 196,4·  
 206,3· 208,5· 210,17· 212,8·  
 214,15· 216,8· 218,2· 220,27·  
 222,23· 224,2· 226,7· 228,25·  
 230,17· 232,5· 234,1· 236,14·  
 238,7· 240,9· 242,25· 244,23·  
 246,8· 248,9· 250,12· 252,8·  
 254,6· 254,8· 258,16· 260,4·  
 262,14· 264,5· 270,4· 274,16·  
 276,8· 278,12· 282,1· 284,19·  
 290,10· 292,5· 294,5· 296,13·  
 298,3· 300,1· 302,25· 304,25·  
 306,5· 308,7· 310,12

## Λ

(Λαοδικεῖα 71)  
 λατρεία 116,23· 154,8· 198,13  
 (Λευιτικὸν 14)  
 Λίβανος 232,11· 282,22  
 Λόγος 18,11· 20,7· (151)· 190,18·  
 206,19· Λόγος τοῦ Θεοῦ 176,  
 4· 198,20· 214,19· 268,9· Λό-  
 γος τοῦ Θεοῦ Μονογενῆς 214,  
 19· 268,9· Λόγος τοῦ Πατρὸς  
 18,10

## Μ

μακαριότης 148,20  
 (Μανιχαῖοι 46)

Μαρία 20,17· 202,11  
 Μαρκελλῖνος (9· 11)· 12,1  
 (Μασσαδᾶ 93)  
 μετάνοια 28,22· 48,25· 66,4· 96,  
 17· 110,24· 112,17· 142,16· 172,  
 5· 236,8· 238,26· 240,3· 242,15·  
 248,8· 276,6· 286,29  
 μετουσία 166,18  
 μιμητής, - αἱ 36,23  
 Μονογενής 94,16· 118,3· 128,12·  
 160,11· 162,15· 164,10· 176,4·  
 188,9· 198,20· 206,16· 208,15·  
 214,19· 266,19· 268,9· 300,6  
 μυστήριον 78,20· 106,5· 150,11·  
 300,5· 302,2  
 Μωϋσῆς (25· 69)· 14,23· 24,19·  
 26,6· 30,26· 32,7· 34,3· 44,9·  
 68,19· 74,12· 76,5· 78,19· 82,  
 19· 88,2· 146,14· 170,10· 252,3.

## N

(Νάθην 173)  
 Νινευῖται 140,3  
 Νομοθεσία 14,3· 24,21

## Ξ

(Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος 161)

## O

οἰκονομία 150,18· 158,11· 166,23·  
 178,9· 296,9· 298,18· 302,2  
 ὀλοκαύτωμα 298,25  
 ὁμοίωσις 120,8  
 ὁμόνοια 64,2  
 ὁμοούσιος 208,3  
 ὄργη 92,13· 140,6· 110,11· 130,8·  
 166,11· 196,12· 240,31· 244,10·  
 266,24· 276,21· 280,2· 284,14

οὐρανός 64,2  
 οὐσία (167)· 94,9

## Π

(παγγνωσία 161)  
 πάθος μανικόν 62,24  
 Παράδεισος 14,11· 64,22· 276,4  
 (παράδοσις 9)  
 Παράκλητος 228,29  
 Παρθένος 20,8· 298,27  
 παρουσία ἔνσαρκος 58,3  
 Πάσχα 202,26· 288,2  
 Πατήρ 18,10· 22,28· 58,2· 86,10·  
 90,7· 94,8· 96,9· 108,21· 116,2·  
 118,18· 120,27· 146,16· 150,17·  
 152,7· 156,2· 158,3· 176,5· 178,  
 20· 190,21· 192,1· 194,22· 200,  
 2· 202,7· 208,3· 212,24· 230,16·  
 232,7· 256,10· 268,11· 276,10·  
 298,24· 310,14· Πατήρ τῶν φώ-  
 των 256,10  
 Παῦλος (63· 230)· 28,23· 36,23·  
 72,5· 108,27· 120,5· 226,17·  
 296,23· 312,2  
 πειρασμός, - οἱ 12,2· 66,5· 102,15·  
 224,5· 288,12· 306,5  
 Πεντάτευχος (Βιβλίον Π. Διαθή-  
 κης) (15)· 14,1  
 περιτομή 210,9  
 Πέτρος 150,14· 158,6· 208,21  
 ποίημα 186,9  
 Πιλάτος 60,9· 88,25· 90,2· 184,10·  
 Πιλάτος Πόντιος 90,2  
 πίστις 38,7· 54,18· 70,10· 86,8·  
 94,6· 96,21· 114,26· 150,1· 152,  
 3· 162,16· 170,11· 180,1· 210,4·  
 216,4· 230,11· 252,6· 300,23·  
 304,11· 312,5  
 (Πλάτων 60)  
 Πνεῦμα 24,17· 26,1· 34,29· 66,19·

72,22· 76,21· 122,14· 152,7·  
 190,18· 192,11· 226,3· 244,24·  
 252,22· 256,10· 298,26· Πνεύ-  
 μα ἅγιον 122,14· 190,18· 236,9·  
 298,26· (πνεύματος ἁγίου ἐπι-  
 φοίτησις 71)  
 πνεῦμα 62,20· 64,11· 72,5· πνεύ-  
 ματα πονηρὰ 80,5  
 πολιτεία 38,12  
 πράξης 80,10  
 πρόνοια 44,2· 282,11  
 προσευχή 34,24· 44,7· 102,18· 160,  
 6· 200,15· 206,4· 264,24  
 πρόσωπον (9)· 20,26· 22,7· 50,12·  
 98,5· 116,1· 122,19· 124,3· 130,  
 19· 142,22· 150,13· 158,2· 160,  
 10· 162,31· 180,22· 182,3· 186,5·  
 190,12· 194,17· 196,9· 198,1·  
 200,3· 212,4· 218,7· 222,21· 236,  
 20· 240,7· 244,11· 246,2· 250,4·  
 254,1· 256,17· 260,1· 262,8· 264,  
 13· 268,1· 284,25· 286,9· 296,8·  
 298,23· 302,3· 304,13· 306,25·  
 πρόσωπον Χριστοῦ 296,8

προφητεία 24,24  
 Προφήτης, - αι 14,8· 18,4  
 πῦρ τὸ αἰώνιον 86,20

## Ρ

Ραψάκης (27)· 26,10  
 (Ρούθ 15)  
 (Ρωμαῖοι 95)

## Σ

Σαβὰ 24,9  
 Σαούλ 62,23· 160,4· 164,6· 180,19·  
 (181)· 256,20  
 Σάρκ 282,12·  
 (Σαργῶν Β' 75)

σάρξ 20,7· 94,12· 100,11· 122,14·  
 150,20· 162,8· 182,7· 184,24·  
 192,3· 194,10· 200,23· 204,16·  
 206,19· 210,20· 216,25· 228,21·  
 284,25

Σατανᾶς 132,10· 144,3· 214,22

Σεμεεὶ 180,25

Σεναχηρειμ (27)· 26,11

Σιβάς 102,12

Σιφεί 242,7

Σιών 16,23· 20,4· 94,4· 126,17·  
 128,4· 146,24· 190,16· 212,30

Σολομών 76,5· 78,18· 306,2

Σουσάννα 26,10· 60,12

Σοφία 18,19

σοφία 188,13· 202,25· 280,24

σταυρὸς 22,5· 54,4· 58,4· 94,18·  
 114,30· 190,13· 198,26· 204,12·  
 268,4

στερέωμα 18,20

συγγνώμη 116,11

Σύμμαχος 102,7· 194,18· 196,22·  
 292,14

συνείδησις 286,18

σῶμα 86,2· σῶμα τῆς δόξης 86,3·

σῶμα τῆς ταπεινώσεως 86,2

Σωτὴρ (95)· 14,8· 18,5· 20,27·  
 24,15· 26,18· 28,11· 30,19· 32,  
 4· 36,7· 38,12· 42,8· 56,26·  
 58,13· 82,7· 88,17· 114,24· 116,  
 19· 118,14· 120,5· 122,12· 146,  
 27· 150,10· 164,18· 168,7· 174,  
 24· 198,22· 200,11· 216,22· 218,  
 15· 220,2· 226,7· 228,13· 256,5  
 264,7· 300,15· 304,12

σωτηρία 72,16· 96,15· 100,18·  
 110,21· 114,9· 128,15· 142,5·  
 144,4· 178,8· 182,26· 184,18·  
 192,7· 200,6· 220,29· 224,3·  
 226,16· 228,20· 238,12· 244,  
 14· 248,19· 258,6· 262,23· 268,

14· 272,3· 288,22· 300,23· 302,  
10  
σωφροσύνη 152,20

## Τ

ταπεινώσις 144,4· 158,21· 222,5  
τελειότος 84,20  
τελείωσις 94,23  
(Τίτος 93)  
Τριάς ἁγία 252,21  
Τρίτευχος (15)· 14,4

## Υ

Υἱός 18,14· 78,4· 90,8· 94,7· 108,  
2· 160,12· 166,14· 178,21· 190,  
21· 194,22· 208,21· 232,7· 256,  
10· Υἱός τοῦ Θεοῦ 18,14· 42,24·  
202,5· 230,8  
ὕπακοη 54,19· 208,23  
ὕπερηφάνια 268,18· 272,22  
ὕπεροψία διαβόλου 128,25  
ὕπόκρισις 70,9  
ὕπομονη 28,23  
ὕπστασις 94,10· 206,19· 292,10·  
294,7  
ὕψηλοφροσύνη 216,13  
ὕψιστος 20,6· 298,27

## Φ

Φαραὼ 192,21  
Φαρισαῖος, -οι 82,7· 90,5· 92,10·  
118,15· 174,12· 302,21  
φιλανθρωπία 36,19· 46,15· 48,23·  
108,3· 160,29· 220,8· 236,19·  
306,1  
φιλόστροφος 246,17  
φύσις (151)· 26,2· 46,1· 54,23·  
64,15· 94,8· 100,9· 120,12· 138,

18· 158,1· 170,26· 198,23· 208,3·  
210,7· 300,26· φύσις ἀνθρωπίνη  
(151)· 210,7· φύσις λογικὴ 120,  
12· 300,26

φῶς 18,20· 104,14· 144,8· 166,19·  
168,16· 188,9· 256,10· 272,21·  
274,17· 276,3· 288,4· 304,25·  
φῶς θεῖον 166,19· φῶς τοῦ κό-  
σμου 104,15

## Χ

Χάρις 14,25  
χάρις (71)· 12,12· 24,25· 26,19·  
28,1· 34,20· 36,7· 44,12· 50,6·  
102,19· 110,26· 114,6· 180,10·  
182,2· 194,26· 204,14· 290,15·  
294,13· 300,23· 306,24· χάρις  
θεία 180,10· (χάρις Θεοῦ 71)·  
χάρις προνοίας 44,12  
(χάρισμα λαμάτων 71)  
χερουβίμ 166,26  
Χουσί 112,23· 114,1  
χρηστότης 144,25· 220,10· 244,23·  
274,28  
χρῆσιμα (45)· 214,3  
Χριστός (9· 21· 63· 71)· 12,1· 18,  
24· 20,14· 36,24· 58,18· 60,16·  
64,19· 78,2· 82,1· 84,10· 86,1·  
88,23· 90,6· 92,21· 94,16· 104,  
15· 108,1· 110,4· 116,19· 118,2·  
132,10· 140,8· 144,19· 146,15·  
148,2· 152,7· 154,19· 156,13·  
158,2· 170,12· 174,25· 176,5·  
182,10· 184,5· 188,12· 192,7·  
198,24· 200,7· 202,11· 204,15·  
206,20· 210,19· 212,25· 214,23·  
220,16· 222,21· 226,18· 228,5·  
226,23· 234,2· 250,24· 254,15·  
260,16· 264,7· 266,16· 270,12·  
272,19· 288,1· 296,8· 298,23·

300,25· 302,2· 304,11· 306,24·  
308,8· 310,19· Χριστοῦ συγκα-  
ληρονόμοι 120,21

## Ψ

Ψαλμός, - οί (9· 10· 11· 66· 79)·  
12,6· 24,12· 26,11· 28,1· 30,3·  
32,20· 34,9· 38,3· 40,30· 58,16·  
62,1· 74,1· 76,1

ψαλτήριον (9· 10· 76)· 12,11· 14,11·  
250,30

ψεῦδος 106,8

(ψυχανάλυσις 61)

ψυχή (60· 65· 243)· 28,4· 34,15·  
36,1· 38,3· 40,32· 44,8· 46,5·  
48,14· 50,7· 52,29· 54,27· 58,  
25· 60,4· 62,2· 64,1· 66,2· 104,

20· 108,5· 110,12· 112,9· 114,11·  
130,1· 132,2· 136,17· 142,24·  
158,10· 162,10· 172,1· 176,27·  
180,18· 188,3· 190,18· 194,7·  
198,12· 204,16· 206,9· 210,18·  
212,15· 216,13· 218,10· 224,18·  
236,8· 242,5· 244,2· 246,11·  
248,21· 252,1· 256,14· 258,2·  
260,26· 262,1· 264,5· 266,11·  
268,25· 278,4· 284,28· 286,11·  
288,14· 300,15· 302,22· 306,18·  
ψυχή θεοφιλῆς 104,20  
(ψυχολογία τῆς συμπεριφορᾶς 61)

## Ω

(Ὁριγένης 93· 95· 152)

## ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	σελ.
Είσαγωγή . . . . .	9
Κείμενον - Μετάφρασις . . . . .	12
Πρὸς Μαρχελλῖνον εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ψαλμῶν. . . . .	12
Ἐπιθέσεις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς . . . . .	74
Ἐξηγήσεις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς . . . . .	82
Εὐρετήρια . . . . .	315
1. Εὐρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς . . . . .	315
2. Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων . . . . .	320
Πίναξ Περιεχομένων . . . . .	331